خطباتِ ربّانی

از افادات

فصیح اللسان لذیذ البیان

علامہ عبد الحق ربّانی صاحب حفظہ اللہ

جلد دوم

پسند فرمودہ

قائد انقلاب قرآنی شیخ القرآن والحدیث حضرت

العلامہ مولانا محمد طیب طاہری صاحب

واکابرین اشاعت التوحید والسنہ حفظہم اللہ

مرتب

محمد یعقوب جلسوی عفی عنہ

الناشر : دار التوحید والسنۃ

محلہ توحید آباد، جلسی، صوابی

رابطہ نمبر: 0315-9487699

بسم اللہ الرحمن الرحیم

جماعت اشاعت التوحید والسنۃ کے علمائے کرام کی تصانیف کو سکین کر کے PDF فارمیٹ میں علماء وطلباء کو پیش کرنا ہمارا مشن اور محنت ہے۔ مطالعہ کرتے وقت ہمیں دعاؤں میں ضرور یاد رکھیے۔

مکتبہ اشاعت التوحید والسنۃ

نوٹ کتاب میں لکھے گئے مسائل اور مصنف کی رائے سے متفق ہونا ضروری نہیں، ہمارا کام صرف کتاب کو سکین کرنا ہے۔

منتظم اعلیٰ: ابومعاذ خٹک

معاونین: مولانا عبدالکریم

مولانا اکرام گل

مفتی ابوعثبان فداء الرحمٰن عابد

رابطہ نمبر# 0314-9958550

خطباتِ ربّانی

از افادات

فصیح اللسان لذیذ البیان

علامہ عبدالحق ربانی صاحب حفظہ اللہ

جلد دوم

پسند فرمودہ

قائد انقلاب قرآنی شیخ القرآن والحدیث حضرت

العلامہ مولانا محمد طیب طاہری صاحب

واکابرین اشاعت التوحید والسنہ حفظھم اللہ

مرتب

محمد یعقوب جلسوی عفی عنہ

الناشر: دار التوحید والسنۃ

محلہ توحید آباد، جلسی، صوابی

رابطہ نمبر: 0315-9487699

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِيْنُ (سورة يس: 17)

جميع الحقوق محفوظة للناشر

دَ كتاب نوم: خطباتِ ربّاني

از افادات : فصيح اللسان لذيذ البيان علّامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

مرتب : محمد يعقوب جلسوي عفي عنه

كمپوزنګ : ابو نعمان نعمت الله بن محمد زمان (مردان) [+92-348-5004285]

وسيټنګ : ابو عبد الله ضياء الرحمٰن الحنفي (مردان) [+92-307-5134893]

جلد نمبر : دوم

صفحات : 419

طبع دريم : 2022 ستمبر

مکتبه اشاعت ګروپ

ابو معاذ خټک

ندا الرحمن عابد

<u>استاکست</u>

دارُ التَّوحِيْدِ والسُّنَّه (محلّه تُوحيد آباد، جَلسي، صَوابي) [رابطه نمبر: 9487699 -0315]

<u>دَ ميلاويدو نور ځايونه</u>

1- مکتبة الحسن اينډ اشاعت اسلامک ډيټا سنټر محله عيسى خيل نيو روډ مينګوره سوات

2- اسلامي کتب خانه عبد الرحمن پلازه، صوابي

3- مکتبه حسينيه شيوه اډه، صوابي

4- ديوبندي کتب خانه سخاکوټ بازار ضلع ملاکنډ

فهرست

دَ نبي ﷺ سره مينه لازمه ده...2

دَ هر څهٔ نه محبوب پيغمبر ﷺ........ 2
دَ حديث مطلب........ 3
دَ يو صحابي دَ بادشاه خواته تلل........ 4
دَ عمر فاروق رضي الله عنه دَ نبي اکرم ﷺ خوا ته تلل........ 4
ژبه او زړهٔ يو کول........ 5
واقعه........ 5
شعر........ 6
دَ سيدنا طلحه رضي الله عنه حالت........ 6
دَ نبي ﷺ باره کښې دَ الله رب العزة شهادت........ 7
خواهشات پريښودل........ 8
دَ نبي ﷺ ارشادِ مبارکه........ 9
دَ مسلمانانو دَ ذلّت وجه........ 10
دَ دنيا باره کښې دَ الله رب العزة اعلان........ 10
دَ ځوانئ باره کښې تپوس........ 11
دَ ايمان دَ خوږوالي موندلو دپاره درې صفتونه........ 11
دَ کيرې پورې توقې کول........ 12
دَ دروغو مينه سبب دَ عذاب........ 13
دَ نبي ﷺ سره محبت........ 14
دَ محبت فائده او نقصان........ 15
دَ يوې زنانه دَ نبي ﷺ سره محبت........ 15
خلور بچي شهيدان کيدل........ 16
دَ سيدنا علي رضي الله عنه نه تپوس........ 16
دَ کافرانو دَ يو صحابي رانيول........ 16

پهٔ دين قرباني...19

دَ جنت دعويدار........ 19
پهٔ جنت کښې معمولي ځائې ميلاويدل........ 20
زمونږ نفس دَ الله دے........ 20

دَ جنت قیمت 20
کامیاب تجارت 21
دَ نبي ﷺ دَ الله دَ دین دپاره تکلیف برداشت کول 21
دَ مخکښینو انبیاؤ تکالیف 22
دَ سیدنا ابراهیم خلیل الله علیه السلام حالت 22
دَ زکریا او دَ یحي علیهما السلام حالت 22
دَ پیغمبر ﷺ بعثت پهٔ داسې دور کښې وو چې دَ بوتان عبادت به کیدو 23
دَ پنځو (۵) خبرو تپوس 23
دَ صحابه کرامو رضي الله عنهم حال 25
ایمان سره امتحان راځي 26
دَ سیدنا خباب بن الأرت رضي الله عنه واقعه 27
دَ مفسر ابن کثیر قول 28
دَ صحابه کرامو رضي الله عنهم قربانۍ 29
دَ سیدنا ابو بکر صدیق رضي الله عنه حالت 30
دَ ابو بکر صدیق رضي الله عنه دَ صحابیت نه انکار کول 33
ابو بکر صدیق رضي الله عنه سره دَ یو سړي میلاویدل 37
دَ سیدنا عثمان رضي الله عنه حالت 37
دَ سیدنا عمر رضي الله عنه حالت 39

نهي عن المنکر... 42

دَ نبي ﷺ دَ امت خصوصیت 42
دَ رسول الله ﷺ صحابه کرامو رضي الله عنهم ته وینا 43
دَ آخري امت صفت 43
دَ سیدنا عمر رضي الله عنه دَ "تورات" نسخه لوستل 44
دَ مومنانو وینا 45
الله رب العزة به دَ نوح علیه السلام نه تپوس کوي 46
دَ دې امت کار او ذمّه داري 47
اهل کتابو له دَ ایمان ترغیب 48
امر بالمعروف او نهي عن المنکر پریښودل 48
وجه څهٔ ده دَ لعنت وئیلو؟ 48
پهٔ بني اسرائیلو کښې اول نقصان 49
دَ دې زمانې دَ خلقو کار 50
مسئلې پټول 50
دَ نبي ﷺ کیره مبارکه کښې سپین ویښتهٔ 51

دَ نبي ﷺ خواته دَ يَو كس راتلل 52
دَ عبد الله بن سلام ﷺ ګواهي........................ 53
دَ الله پهٔ دين باندې مرګ 54
دَ نبي ﷺ ملګرتيا........................ 55
دَ دين کار ته سپک کتل 55
اِنفرادي کار........................ 56
دَ امام آلوسي ﷫ قول........................ 58
دَ امام تعلّق دَ مقتديانو سره دَ سلام سره ختم؛ لهذا فرض مونځ نه بعد دعاء كول........................ 59
دَ الله حکم منل........................ 61

ردبدعات... 65

دَ امام مالک ﷫ قول........................ 65
دَ نبي ﷺ دَ سنت طريقې مثال 66
سيدنا أبوهريره ﷺ ته دَ نبي ﷺ نصيحت........................ 66
دَ شيخ القرآن مولانا محمد طاهر ﷫ وصيت 67
دَ بدعتي پهٔ پل صراط باندې تيريدل 68
پهٔ پل صراط باندې دَ تيريدو حالت 69
دين پهٔ نقل دے........................ 69
دَ الله رب العزة اعلان 69
دَ رسول الله ﷺ تابعداري........................ 70
دَ ميمون بن مهران ﷫ قول........................ 70
مفسر ابن كثير ليکلي دي 70
دَ سيدنا عمر فاروق ﷺ حالت 70
قرآني عقيده........................ 72
دَ انس بن مالک ﷺ حالت 72
دَ سيدنا ابو الدرداء ﷺ ژړل 73
دَ بدعتي عمل نهٔ قبليږي........................ 73
مثال 74
دَ سيدة عائشه ﷺ روايت 75
دَ مروان خطبه وئيل........................ 75
دَ سيدنا عبد الله بن عمر ﷺ حالت 76
پهٔ ګناه چهپ پاتيکيدل 77
دَ فضيل بن عياض ﷫ اول قول 77
دَ فضيل بن عياض ﷫ دويم قول........................ 77

دَ فضيل بن عياض ﷬ دريم قول........ 77
دَ علامه ابن سيرين ﷬ حالت........ 78
دَ سيدنا عبد الله بن عمر ﷠ حالت........ 78
دَ شيخ عبد القادر جيلاني ﷬ قول........ 79
دَ فتنې څهٔ مطلب دے؟........ 80
پهٔ دريو طريقو دَ نبي ﷺ خبره نهٔ منل........ 80
دَ فتنې دريمه معنٰی........ 80
دَ حوضِ كوثر اوبو نه محروم كيدل........ 81
دوه بيمارئ........ 81

عيد ميلاد النبي... 84

مومنانو ته خطاب........ 84
عيد ميلاد النبي ﷺ........ 85
دَ بدعت مذمت........ 86
وجه څهٔ ده؟........ 86
شيخ القرآن محمد طاهر ﷬ ليكلي دي........ 86
دَ ابو ادريس خولاني ﷬ قول........ 86
وجه څهٔ ده؟........ 87
بدعت څهٔ ته وائي؟........ 87
دَ فضيل بن عياض ﷬ قول........ 87
دَ علامه ابن سيرين ﷬ سره دَ دوو كسانو راتلل........ 88
دَ عيد ميلاد النبي ﷺ مناؤول........ 88
دَ اهل السنت والجماعت تعريف........ 89
زمونږ نه دَ الله رب العزة مطالبه........ 90
دَ عبد الله بن مسعود ﷠ قول........ 90
دَ حذيفه ﷠ قول........ 90
دَ امام شافعي ﷬ قول........ 91
دَ ابن الحاج ﷬ قول........ 91
مثال........ 92
دَ امام نه مخكښې كيدل........ 92
دَ بدعتي سړي دَ حوضِ كوثر نه واپس كيدل........ 93
مولانا سرفراز خان صفدر صاحب ﷬ ليكلي دي........ 94
دَ عيد ميلاد النبي ﷺ ابتداء........ 95
امام احمد بن محمد مصري مالكي ﷬ ليكلي دي........ 95

دَ امام مالک رحمه الله حالت.......................................96
نن زمونږ په ملک او معاشره افسوس پکار دے!.......................................97
حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله ليکلي دي.......................................98
دَ ابولهب عيد ميلاد النبي ﷺ مناؤول.......................................98
ابن الحاج رحمه الله ليکلي دي.......................................99
علامه عبد الرحمن المغربي رحمه الله ليکلي دي.......................................100
علامه احمد بن محمد المصري رحمه الله ليکلي دي.......................................100
مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي دي.......................................100
مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله ليکلي دي.......................................100
مولانا محمد يوسف لدهيانوي رحمه الله ليکلي دي.......................................101
مفتي کفايت الله رحمه الله ليکلي دي.......................................101
دَ نبي ﷺ وفات.......................................101
په عيدګاه کښې نفل کول.......................................103
دَ سعيد بن مسيب رحمه الله واقعه.......................................103

عُرس...105

دَ هغې بدعاتو نه يَو بل بدعت.......................................105
عرس څهٔ ته وائي؟.......................................106
دَ احنافو مسلک.......................................106
په دې کال کښې يَو ځل راجمع کيدل.......................................106
مسئله دَ شدُّ الرحال.......................................107
واقعه دَ ابوهريره رضي الله عنه دَ کوهِ طور.......................................107
نور جائز سفرونه.......................................108
شاه ولي الله دِهلوي رحمه الله ليکلي دي.......................................108
دَ علامه شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله قول.......................................110
کوم زيارة القبور چې جائز دے دَ هغې بيان.......................................110
ميله په قبر باندې جوړول منع دي.......................................110
عيد څهٔ ته وائي؟.......................................111
دَ شاه ولي الله رحمه الله قول.......................................112
دَ شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله قول.......................................112
دَ شاه ولي الله رحمه الله دويم قول.......................................113
دَ شاه ولي الله رحمه الله دريم قول.......................................113
دَ صحابه کرامو رضي الله عنهم مقام.......................................114
شيخ القرآن مولانا محمد طاهر رحمه الله ليکلي دي.......................................115

دَ الله رب العزة اعلان 115
پهٔ دين کښې نوے کار پيدا کول 116
دَ امام مالک رحمه الله قول 117
دا عُرس کول پهٔ څو وجوهاتو باندې نارَوا دے 117
دَ يهودو مُليانو کار 118
شاطبي ليکلي دي 118
دَ شريعت دلائل 119
ابن الحاج رحمه الله ليکلي دي 119
شاه عبد العزيز رحمه الله ليکلي دي 120
يَو بل غلط عادت 121
قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله ليکلي دي 122
قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله ليکي 122
شاه محمد اسحاق رحمه الله ليکلي دي 123
دَ سيدنا جابر رضی الله عنه روايت 124
دَ سيدنا علي رضی الله عنه ليږل 127

ذکر بالجهر (پهٔ زوره ذکر کول) ... 129

پهٔ دين کښې نوې طريقې 129
دَ بدعت تعريف 130
دَ بدعت اقسام 130
دَ يَو بدعت اضافي رد 130
اصل خبره 131
دَ ذکر کولو طريقه 131
علامه کبيري رحمه الله ليکلي دي 133
دَ قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله قول 134
پهٔ اشاعت والا اعتراض 135
جواب 135
پهٔ تکبيره تحريمه کښې دَ لاس اوچتولو حکمت 136
مسئله 137
واقعه 137
دَ زنانوُ دَ فتحې طريقه 138
تلبيه وئيل 138
اهمه خبره 139
دَ قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله دويم قول 139

دَ حسن بصري ؒ قول 139
علامه حلبي ؒ قول 140
دَ امام سرخسي ؒ قول 140
دَ علامه ابن نجيم المصري ؒ قول 141
دَ ابو موسى الأشعري ؓ روايت 142
اجتماعيت بدعت دے 143
واقعه 143

دَسنتونه روستوپۀ جمع دعاء كول ... 146

دينِ اسلام كامل شريعت دے 146
صحابه كرامو ؓ ته اعلان 148
دَ مونځ نه روستو دَ نبي ﷺ طريقه 149
دَ يَو صحابي راتلل 150
غلطه وسيله 151
شاه انور شاه كشميري ؒ ليكلي دي 151
دَ فرض مونځ نه روستو دَ امام او مقتدي حالت 152
دَ دعاء باره كښې قرآنِ كريم كښې حكم 153
زياتې كوونكي 154
اتفاقي صورت 154
يَو غلط عادت 154
دعاء اصل عبادت دے 154
دَ سنتو نه روستو پۀ جَمع باندې دعاء كول 155
دَ نبي ﷺ طريقه 156
دَ كورونو نه مقبرې نۀ جوړول 157
نفلي عبادت پۀ كور كښې كول 157
جومات كښې سنت كول 158
دَ فرض مونځ نه روستو ځائې بدلول 159
"مبسوط" كښې سرخسي ؒ ليكلي دي 160
علامه كاساني ؒ ليكلي دي 160
"فتاوى عالمكيري" ليكلي دي 160
"فتاوى دارالعلوم ديوبند" ليكلي دي 161

دَجنازې نه روستودعاء ... 164

فرض كفائي 164
دَ جنازې مقصد 165

دَ نبي ﷺ فرمانِ مبارکه 165
دَ نبي ﷺ پهٔ یَو مړي جنازه کول........ 166
دَ جنازې نه روستو اجتماعي دعاء کول........ 167
دَ مُلا علي القاري الحنفي ؒ قول 168
مثال 168
پهٔ قبر کښې آذان کول 169
دَ مفتي عبد الرحیم لاجپوري ؒ قول........ 169
دَ احنافو علماؤ دَ کتابونو حوالې........ 170
دَ شیخ الاسلام علامه سعدي الحنفي ؒ قول 170
دَ امام ابو بکر بن حامد ؒ قول........ 171
دَ امام طاهر بن احمد البخاري السرخسي ؒ قول 171
دَ علامه سراج الدین اودي الحنفي ؒ قول 171
دَ امام شمس الأئِمَّة السرخسي ؒ قول........ 171
دَ امام قاضي خان ؒ قول (المتوّفی ۱۹٤ هجري) 171
دَ امام حافظ الدین محمد شهاب الکردني ؒ قول........ 172
دَ امام شمس الدین محمد الخراساني الحنفي ؒ قول........ 172
دَ امام زین الدین ابن نجیم الحنفي ؒ قول 172
دَ امام زین الدین ابن نجیم الحنفي ؒ دویم قول........ 172
دَ علامه مفتي نصیر الدین الحنفي ؒ قول........ 172
دَ مفتي سعد الله الحنفي ؒ قول........ 172
دَ علامه کاساني ؒ قول........ 173
دَ امام شمس الدین ابن الفرج عبد الرحمن ؒ قول........ 173
دَ امام ابو اسحاق برهان الدین ؒ قول 173
دَ "مختصر القدوري" والا قول........ 173
دَ علامه عبد الحيّ لکهنوي ؒ قول........ 173
دَ خلقو دَ ذهن تیزولو دپاره تپوس........ 174
دَ امام شمس الأئِمَّة السرخسي ؒ دویم قول........ 174
دَ علماءِ دیوبند دَ کتابونو حوالې........ 175
(۱) فتاوی دار العلوم دیوبند حواله........ 175
(۲) دَ مفتي رشید احمد لدهیانوي ؒ قول........ 175
(۳) دَ مفتي کفایت الله دهلوی ؒ قول........ 176
(٤) دَ مفتي عبد الرحیم لاجپوري ؒ ردّ پهٔ دې دعاء باندې 176
(۵) دَ مفتي محمد یوسف لدهیانوي ؒ اول قول........ 176

(٦) دَ مفتي محمد يوسف لدهيانوي رحمه الله دويم قول 176
(٧) دَ مفتي خير محمد جالندهري رحمه الله بحث 177
(٨) مفتي اعظمِ پاکستان، مفتي شفيع رحمه الله ليکلي دي 177
(٩) مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي دي 177
(١٠) "فتاوی حقانيه" کښې ليکي 177
(١١) دَ مفتي محمود رحمه الله ليکلي دي 177
(١٢) دَ مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمه الله بحث 177
(١٣) دَ شيخ القرآن مولانا خان بادشاه صاحب رحمه الله تفصيلي بحث 178
دَ مړي دَ کور نه خوراک کول .. 180
دَ ملا علي قاري رحمه الله قول 181
دَ مړي دَ کور نه خوراک کول بدعت 181
صحيح طريقه 182
دَ امام ترمذي رحمه الله پهٔ دې مسئله باب قائمول 182
دَ امام ابو داود رحمه الله باب قائمول 182
دَ امام ابن ماجة رحمه الله باب قائمول 183
دَ "سنن ابي داود" پهٔ حاشيه لږ اوګورئ 185
دَ علامه شامي رحمه الله قول 185
غلطي طريقې 186
دَ ابن الحاج رحمه الله قول 186
رواجي دودئ 187
دَ شامي عبارت 187
دَ ابن الحاج قول 188
دَ ابن ماجه باب قائمول 189
دَ علامه ابن امير الحاج رحمه الله قول 189
مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمه الله ليکلي دي 191
دَ علامه ابن قدامه الحنبلي رحمه الله قول 191
دَ جُمعي ورځ خاص کول 192
علامه طاهر بن عبد الرشيد البخاري رحمه الله ليکلي دي 193
دَ "فتاوی قاضي خان" قول 193
امام ابن همام رحمه الله ليکلي دي 193
علامه قهستاني ليکي 193
دَ "فتاوی عالمکيريه" قول 193
"فتاوی بزازيه" قول 194

دَ فتاوی شامي قول.......... 195
دَ ملا علي قاري ﷫ قول 195
دَ مړي وصیت کول 195
دَ دې باره کښې دَ "فتاوی عالمکیري" فتوی واورئ.......... 196
دَ امام آلوسي ﷫ قول.......... 196
دَ علماء دیوبند حوالې 196
مولانا خلیل احمد سهارنپوريؒ ﷫ لیکلي دي.......... 197
شاه انور شاه کشمیري ﷫ لیکلي دي 197
علامه ظفر احمد عثماني ﷫ لیکلي دي.......... 197
قاضي ثناء الله پاني پتي ﷫ لیکلي ذي.......... 197
مفتي رشید احمد لدهیانوي ﷫ لیکلي دي.......... 198

زیارة القبور... 201

مثال 202
دَ شرابو حرمت 202
متعه کول.......... 202
دَ زیارة القبور دَ منع کیدو او دَ جائز کیدو وجه.......... 203
مقبرې ته دَ تللو حکمت.......... 203
اختلافي مسئله.......... 203
دَ سرو مقبرو ته تلل 204
دَ امام ابوداود ﷫ باب قائمول 204
دَ امام ترمذي ﷫ باب قائمول.......... 206
دَ ابن ماجة ﷫ باب قائمول 206
پهٔ ابتداء دَ اسلام کښې دَ قربانۍ دَ غوښې دَ دریو ورځو نه سیوا ساتلو نه منع 207
دَ شرابو دَ لوښو نه منع.......... 208
اوس اختلافي مسئله 208
دویم قول.......... 209
دَ زنانو مقبرې تهٔ نهٔ تلل.......... 210
دَ علامه قرطبي قول.......... 210
دَ امام نووي ﷫ قول 212
دَ علامه عیني ﷫ قول 212
دَ علامه ابن الحاج ﷫ قول 213
دَ نبي ﷺ خپلې لور فاطمې ﷞ ته فرمان 213
دَ شاه محمد اسحاق ﷫ قول 214

دَ علامه عیني ؒ دویم قول 215
دَ علامه ظفر احمد عثماني ؒ قول 215
دَ مفتي رشید احمد لدهیانوي ؒ فتوی 215
دَ مولانا اشرف علي تهانوي ؒ قول 215
دَ حضرت مولانا مفتي عزیز الرحمن ؒ قول 215
دَ "فتاوی حقانیه" کښې ئې لیکلي دي 216

وادهٔ کول سنت دي ... 218

دَ وادهٔ فائده 218
پهٔ مسلمانِ دَ الله رب العزة احسان 219
دَ نبي کریم ﷺ کور له دَ خهٔ کسانو راتلل 219
دَ هر عمل دَ قبولیت دپاره دوه شرطونه 221
شرک اصغر 221
دَ یَو صحابي ؓ حالت 222
دَ عمر ؓ نصراني پیر لیدل 222
دَ الله تعالی نعمت 223
دَ "تفسیر قرطبي" قول 224
دَ وادهٔ نه مخکښې چې کومې زنانه سره ستا دَ نکاح اراده ده نو هغې ته کتل 225
نبي ﷺ ته دَ یَو صحابي راتلل 225
دَ وادهٔ طریقه 227
نکاح دَ څلورو وجو نه کولې شي 227
دَ ناکاره دوست او دَ ښهٔ دوست مثال 229
دَ زنانو پیدائش 230
دَ دریو کسانو عمل بره نهٔ خیژي 230
کتې اورل 231
دَ ښځې حق پخپل خاوند 233
وجه څهٔ ده؟ 234
دَ مولانا اشرف علي تهانوي ؒ قول 235
انصاف نهٔ کول 235

دَ وادهٔ رسم او رواج ... 239

شیطانان پهٔ دوه قسمه دي 240
دَ تفسیر "قرطبي" قول 240
دَ نورو قومونو ودونه 241
دَ نظر حفاظت 241

دَ قرآنِ کريم حکم 242
دَ نبي ﷺ بيبياني دَ امت ميندي دي 243
عبرت اغستل 243
مثال 244
دَ شريعت طريقه 245
دَ شريعت پهٔ حکم عمل 246
دَ وادهٔ طريقه 246
دَ وادهٔ نه روستو زندګي 247
دَ خاوند حق 247
مشري دَ سړي ده 248
دوه ښځې دَ يَو سړي برابر 249
پهٔ ميراث کښې ښځه او سړے برابر نهٔ دے 249
دَ نيکانو بندګانو حال 250
دَ اشرف علي تهانوي ؒ قول 251
دَ ډيرو نکاحونو حکمت 251
دَ يوې ښځې سره ظلم کول 251

دَمحرم رسم او رواج .. 255

پهٔ محرم کښې روژې نيول 255
دَ سيدنا ابو هريره ؓ روايت 256
دَ سيدنا جندب بن سليمان ؓ روايت 256
دَ عاشوراء دَ ورځې روژه 256
دَ سيدنا عبد الله بن عباس ؓ روايت 257
يَو ضروري خبره 257
دَ محدثينو اختلاف 258
قول دَ امام ابن همام ؒ 259
پهٔ محرم کښې نور اعمال 259
دَ شهيدانو مقام 260
دَ نبي ﷺ دَ شهادت ارمان 260
شهادت سره دَ ګناهونو معافي 261
دَ نبي ﷺ طريقه ژوندئ کول 261
دَ دريم خليفه حالت 262
دَ إمام الأنبياء محمد مصطفى ﷺ حالت 263
پهٔ شريعت کښې غم تازه کول 264

دَ سیده ام حبیبه حالت ﷺ 264
دَ شیعه ګانو غلط کار 266
ځان تکول، کریوانونه شلول او چغې اوباسل 266
دَ علامه ابن قیم ﷫ قول 267
دَ مولانا رشید احمد لدهیانوي ﷫ قول 267
دَ محرم پهٔ ورځو کښې خیرات کول 268

دَصفر دَمیاشتې رسومات... 271

یَو غلط رسم 272
دَ صفرې پهٔ میاشت کښې دوه کارونه 272
اسلامي میاشتې 272
دَ نبي ﷺ دَ بعثت نه مخکښې دَ تورو تیَرو جال 273
دَ صفرې میاشت وجه تسمیه 273
دَ جاهلیت یَو څو کارونه 273
دَ محدثینو تشریح 274
مضبوطه عقیده 274
دَ باندې دَ یَو سرې راتلل 274
دَ جاهلیت دویم کار 275
دَ جاهلیت دریم کار 275
دَ عبد الله بن مسعود ﷺ روایت 275
دَ خلقو غلط اعمال 275
دَ کافرانو عقیده 277
دَ سیدنا موسی ﷺ باره کښې دَ فرعونیانو خبرې 277
بله غلطه عقیده 278
بل یَو غلط رسم 279
دَ سیدنا جابر ﷺ روایت 279
دَ پیریانو وجود 280
دَ میاشتو تعداد 280
بل غلط رسم 281
دَ چورۍ کولو وجه 281
دَ ځان سالګره مناوول 282
دَ نبي ﷺ دَ پیدائش خوشحالي مناؤول 282
مسئله 282
مولانا اشرف علي تهانوي ﷫ لیکلي دي 284

عبد الرحمن بن جوزي ؒ ليکلي دي 284
ابن الحجر ؒ پهٔ "فتح الباري" کښې ليکلي دي........ 284
محمد بن عبد الوهاب ؒ ليکلي دي 285
الحاج عباس ذکر کوي 285
مفتي شفيع ؒ ليکلي دي 286
مفتي رشيد احمد لدهيانوي ؒ ليکلي دي 286
مفتي سيد عبد الرحيم لاجپوري ؒ ليکلي دي 287
مفتي رشيد احمد جانشين مفتي محمد صاحب ؒ وائي........ 287
مولانا رشيد احمد گنگوهي ؒ وائي 287

دَ شعبان دَ مياشت رسم ... 291

شبِّ براءت 293
مولانا رشيد احمد لدهيانوي ؒ ليکلي دي........ 294
دَ ژوندي سړي دَ خيراتونو او دَ نفلونو ثواب 295
پهٔ عوامو کښې مشهوره خبره........ 296
دَ شعبان دَ مياشت روژې 297
کومو علماؤ دَ دې ردّ کړے........ 297
(۱) دَ مفسر ابن کثير ؒ قول 297
(۲) دَ امام ابن العربي ؒ قول 298
دَ امام قرطبي ؒ قول 299
دَ ابن رجب ؒ قول........ 301
دَ امام ابوبکر طرطوشي ؒ قول 302
دَ محمد طاهر الفتني ؒ قول 303
نوټ........ 303
دَ علامه ابن قيم ؒ اول قول 304
دَ حافظ ابن قيم ؒ دويم قول........ 304
دَ امام ابن تيميه ؒ قول 305
دَ ابن قيم ؒ دريم قول........ 305
پهٔ مولانا اشرف علي تهانوي ؒ باندې اعتراض 306
دَ مولانا اشرف علي تهانوي ؒ دَ خپلې خبرې نه رجوع 306
دَ امام ابو شامه ؒ قول 307

پهٔ شريعت کښې دَ خوشحالئ طريقه ... 311

پهٔ اسلام کښې دَ اختر دَ خوشحالئ حيثيت 312
اختر مناؤول 312

بل غلط کار.......................... 313
اسلام څهٔ وائي؟ 313
دَ مؤمن دپاره تعجب 314
خواهشات پريښودل.......................... 314
پهٔ هر کار کښې دَ نبي ﷺ نمونه.......................... 314
دَ سيدنا عمر ﷺ قول.......................... 315
حرمت دَ شرابو او جوارئ.......................... 316
پهٔ حرامو دَ بدن تربيت.......................... 316
دَ سيدنا ابوبکر ﷺ واقعه 317
دَ شرابو او جوارئ نه منع 318
دَ مفتي رشيد احمد ﷺ قول.......................... 320
مفسر ابن کثير ﷺ ذکر کړي دي.......................... 321
يَو نوَرئ دَ حرامو خوړل.......................... 321
دَ جهنم پهٔ هره دروازه دننه کيدل.......................... 322
پهٔ دنيا کښې څلور قسمه خلق دي.......................... 322
پهٔ بيت المقدس باندې ملائک 324
دَ امام محمد ﷺ روايت.......................... 325
ښهٔ کار له دعوت ورکول 326
دَ انبياء کرامو ﷺ طريقه.......................... 327
يَو صحابي پسې دَ بل کس راتلل 328
پهٔ نوح ﷺ دَ خوشحالئ راتلل.......................... 329
پهٔ ابراهيم ﷺ دَ خوشحالئ راتلل 329
دَ داؤد ﷺ او دَ سليمان ﷺ حالت.......................... 330
دَ جنتيانو حالت 330
پهٔ پل صراط تيريدل.......................... 330
دَ جنتيانو دَ جنت پهٔ اوبو باندې غسل 331
چې جنتيان جنت ته دننه شي 331
دَ دودئ خوړلو نه پس شکريه.......................... 332
دَ جامو اغُستو نه پس شکريه.......................... 332

پهٔ شريعت کښې دَ غم طريقه ... 334

پهٔ غم کښې دَ نبي ﷺ سنت طريقه 335
واقعه.......................... 337
قرآنِ کريم کښې صبرناکو له دَ جنت زيرے 338

دَ مسلمان بنده بچې وفات کيدل 339
دوه قسمه مبغوض او لعنتي آوازونه 340
پۀ مړي پسې ژړا کول 340
کومه ژنانه چې مړي پسې ژاړي 341
دَ نبي ﷺ دَ ژړا طريقه 342
دَ حضرت سعد ﷺ حالت 343
مسئله 344
بله مسئله 344
دَ نبي ﷺ حضرت علي ﷺ ته وصيت 345
دَ جنازې نه روستو دعاء شته يا نشته؟ 346
دَ مړي دَ دفن کولو نه پس دعاء 348
دَ تعزيت پۀ موقع دعاء کول 348
پۀ غم کښې ميلمستوب کول 350
دَ خيرات طريقه 351
اقوال دَ علماؤ 351
صاحب دَ "مراقي الفلاح" ذکر کوي 351
"فتاوى بزازيه" کښې ذکر کوي 352
امام نووي رحمه الله ليکلي دي 352
دَ قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله قول 353
خيرات دَ مرګ نه مخکښې مخکښې کول پکار دي 353
نبي ﷺ ته دَ يو صحابي راتلل 353
مسئله 355
بله مسئله 365

دَ شيطان وسوسې... 357

دَ نبي ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته تقرير 357
دَ شيطان کوشش او محنت 358
دَ شوّال شپږ (٦) روژې 359
دَ ايام البيض روژې 359
دَ انسان دُشمنان 360
(١) يو دشمن دَ انسان: دنيا ده 360
دَ فقيه ابو الليث السمرقندي رحمه الله قول 360
دَ دنيا خساست او سپکوالے 361
(٢) دويم دشمن دَ انسان: "نفس وخواهشات" دي 362

(۳) دریم دشمن دَ انسان: "شیطان" دے 362
(٤) څلورم دشمن دَ انسان: "انسي شیطان" دے 362
دَ وهب بن منبّه رحمه الله قول 363
دَ فقیه ابو اللیث سمرقندي رحمه الله دویم قول 363
دَ جاهل سړي څلور نخښې 363
(۱) یَو نخښه 363
(۲) دویمه نخښه 364
دَ مفسر ابن کثیر رحمه الله قول 366
(۳) دریمه نخښه 366
(٤) څلورمه نخښه 367
دَ فقیه ابو اللیث سمرقندي رحمه الله قول 367
(۱) اوله وسوسه 367
پهٔ الله تعالی باندې ځان سپارل 368
(۲) دویمه وسوسه 369
مثال 369
دَ نبي ﷺ طریقه 370
(۳) دریمه وسوسه 371
(٤) څلورمه وسوسه 372
(۵) پنځمه وسوسه 372
(٦) شپږمه وسوسه 372
(۷) اوومه وسوسه 374
(۸) اتمه وسوسه 375
(۹) نهمه وسوسه 376
(۱۰) لسمه وسوسه 376
واقعه 377

دَ ګناهونو اثر... 380

دَ قرآنِ کریم اعلان 380
دَ ګناهونو دَ وجې نه دَ انسان دَ بدن دپاره نقصان 381
دَ غیر دینه خلقو اعتراض 382
دَ ګناه اثر 382
دَ فتنو راتلل 383
دَ زړهٔ تعبیر پهٔ "ران" (زنګ) سره 384
دَ ګناهونو اثرات 384

(۱) اول اثر دَ ګناه: دَ دنیا محبت 384
(۲) دویم اثر: ګناهونو کښې مبتلاء به دَ علم نه محرومه وي 387
دَ امام شافعي رحمه الله شکایت 387
(۳) دریم اثر دَ ګناه: دَ ګناه پهٔ وجه دَ رزق نه محرومي 388
(٤) څلورم اثر دَ ګناه: دَ الله تعالی نه وحشت محسوسول 390
(٥) پنځم اثر دَ ګناه: دَ نیکانو خلقو نه وحشت محسوسول 390
(٦) شپږم اثر: ګناه سره دَ انسان دَ هر کار نه خیر او برکت ختمیږي 390
(۷) اووم اثر دَ ګناه: ګناه سره پهٔ زړهٔ کښې ظلمت راځي 391
دَ ګناه او دَ نیکۍ علامات 391
دَ الله رب العزة سره محبت 392
سیدنا ابن عباس رضي الله عنهما دَ ګناه اثرات ذکر کوي 393
(۸) اول اثر 393
(۹) نهم اثر 393
(۱۰) لسم اثر 393
دَ منافق دَ مونځ بیان 394
(۱۱) یولسم اثر دَ ګناه 394
حدیث قدسي 394
(۱۲) دولسم اثر دَ ګناه 395
دَ مجلس اثر 395
(۱۳) دیارلسم اثر دَ ګناه: "حِرْمَانُ الطَّاعَةِ" 396
بدعات ایجاد کول 396
مثال 397
(١٤) څوارلسم دَ ګناه اثر: دَ عُمر نه خیر او برکت ختمیدل 397
پهٔ عمر کښې برکت 397
(۱٥) پنځلسم اثر دَ ګناه: دَ امام ابن القیم رحمه الله قول 398
(١٦) شپاړلسم اثر دَ ګناه: دَ توبې نه پاتې کیدل 399
(۱۷) اوولسم اثر دَ ګناه: دَ ګناه سره عادت کیدل 399
دَ ښکاره ګناه کونکي حال 399
دَ الله پهٔ بنده پرده اچول 399

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا

(سورة التوبة: 24)

موضوع

دَ نبي ﷺ سره مينه لازمه ده

مقام جاسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ نبي ﷺ سره مينه لازمه ده

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِه وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُمِدَّ لَهُ وَلَا بَشِيْرَ لَهُ وَلَا نَذِيْرَ لَهُ وَلَا وَزِيْرَ لَهُ وَلَا مُشِيْرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلاَنَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِالله مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ الله الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾.(1)

وقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لاَ يُحِبُّهُ إِلاَّ لِلهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الكُفْرِ، بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللهُ، مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ».(2)

عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړو! پهٔ مخکښې جمعو کښې پهٔ اتّباع دَ محمد مصطفٰی ﷺ باندې دَ قرآنِ کريم آيتونه او احاديث مبارکه دَ رسول الله ﷺ تاسو اوريدلي وو، پهٔ دې جُمعه کښې دَ دې بيان دے: چې دَ نبي ﷺ سره محبت او مينه کول دا پهٔ هر مسلمان باندې لازم او واجب دي، دَ هغهٔ دَ ذات سره به هم مينه کوې، دَ هغهٔ دَ دين او دَ هغهٔ دَ شريعت سره، او دَ هغهٔ سنت طريقې سره به هم مينه کوې، دا پهٔ هر مسلمان باندې لازم او واجب دي.

دَ هر څۀ نه محبوب پيغمبر ﷺ

او حديث پاک کښې راغلي دي، جناب رسول الله ﷺ وئيلي دي: «لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ

(1) [سورة التوبة: 24].

(2) أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب من كره أن يعود في الكفر كما يكره أن يلقى في النار من الإيمان، برقم: (21)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الإيمان، باب بيان خصال من اتصف بهن وجد حلاوة الإيمان، برقم. (43).

أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.(1)

"تر هغې وخته پورې یَو انسان دَ کامل ایمان والا نشي جوړېدلے ترڅو پورې چې زهٔ محبوب نهٔ یم جوړ شوے هغهٔ ته دَ هغهٔ دَ مور، پلار نه، دَ هغهٔ دَ اولاد نه، او دَ ټولو خلقو نه"، چې زهٔ هغهٔ ته محبوب شوے نهٔ یم تر هغې وخته پورې هغهٔ سرے دَ کامل ایمان والا نهٔ شي جوړېدے.

علماء کرام، محدثین حضرات ذکر کوي: چې دا خو لازمي خبره ده: چې دَ اولاد سره کومه مینه ده انتهائي ډیره مینه وي، مور پلار سره، دوستانو سره دَ انسان ډیره مینه وي، مینه خو یَو طبعي شے دے، دا خو غیر اختیاري شے دے، دا خو دَ بنده پخپل اختیار کښې نهٔ وي، چا سره زیاته مینه وي، بعضې سره کمه وي، نو دا خو یَو غیر اختیاري شے دے، داسې شے دے چې دَ چا پهٔ اختیار کښې نهٔ دے.

دَ حدیث مطلب

علماء کرام وائي: دَ حدیث دا مطلب دے: دَ مینې نه مراد هغهٔ مینه ده چې یَو طرف ته دَ محمد عربي ﷺ سنت طریقه ده، یَو طرف ته دَ هغهٔ حکم دے، بل طرف ته ستا دَ بچي حکم دے، نو پهٔ داسې وخت کښې به دَ بچي حکم پرېږدې او طریقه دَ پیغمبر ﷺ هغهٔ به مخکښې کوې، او کهٔ داسې نهٔ وي نو بیا ستا ایمان کامل نهٔ دے، هسې تهٔ ځان ته مومن وائې، دارنګې یَو طرف ته دَ امام الأنبیاء حکم دے، او بل طرف ته ستا دَ مور او پلار حکم دے، دَ مور او پلار سره مینه دَ ایمان نښه ده، مور او پلار سره مینه دَ ثواب ذریعه ده، جنت له دَ داخلېدو ذریعه ده، دَ مور او پلار حکم چې دَ شریعت مطابق وي نو هغهٔ منل فرض دي، خو لیکن دَ مور او پلار مقام پهٔ شریعت کښې دَ الله دَ پیغمبر ﷺ نه روستو دے، کهٔ یَو سنت طریقه راشي او مور پلار درله دَ هغې خلاف حکم کوي تهٔ به دَ هغوي خبره نهٔ منې، تهٔ به پهٔ طریقه دَ نبي ﷺ باندې عمل کوې.

معاشره کښې کورے! خلق پهٔ یَو طرف روان دي، خلق بدعات کوي، رسومات کوي، شرکیات کوي، نو تهٔ به څهٔ کوې، ستا به دا فرض وي: چې تهٔ به پهٔ سنت طریقه دَ نبي ﷺ باندې عمل کوې، او دا دَ ایمان تقاضه ده، دا به نهٔ وائې: چې یرهٔ څهٔ اوکړو اوس معاشره داسې ده، دور داسې دے: چې پهٔ دې کښې پهٔ باندې عمل مشکل دے، دور کهٔ هر رنګې وي، معاشره کهٔ هر رنګې وي، خلق کهٔ هر رنګې وي تهٔ به دَ خپل پیغمبر ﷺ پهٔ طریقه باندې عمل کوې، کهٔ هغه هر ځائے کښې وي.

(1) أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب حب الرسول ﷺ من الإيمان، برقم: (15).

دَ يَو صحابي دَ بادشاه خواته تلل

يَو صحابي دَ بادشاه خواته تلے وو، بادشاه هغهٔ له دَ سرو زرو پهٔ لوښي کښې خوراک راوړو، نو کهٔ دا مونږ او تاسو وے، نو مونږ به وئيل: چې دَ بادشاه دربار ته گوره، او تهٔ ئې خوراک له کينښنولے ئې، او دَ سرو زرو پهٔ لوښي کښې ئې درته خوراک راوړے، او تهٔ پکښې لا انکار کوې، هغهٔ صحابي ورته وائي: نا! چې زهٔ دَ سرو زرو پهٔ لوښي کښې خوراک نهٔ کوم، زمونږ پيغمبر محمد مصطفٰی ﷺ دَ سرو زرو دَ لوښو دَ استعمال نه منع کړې ده، ما له دَ خاورو پهٔ لوښي کښې خوراک راوړئ، دا ئې هغوي ته ښودله چې مونږ دَ خپل پيغمبر پهٔ طريقه باندې دومره پورې عمل کوو، دَ هغهٔ پهٔ حکم دومره پورې عمل کوو، نو کهٔ معاشره کښې خلق يَو کار يَو شان کوي، تهٔ به هغوي ته ښائي چې زهٔ دَ معاشرې تابع نهٔ يم، زهٔ دَ خپل پيغمبر محمد مصطفٰی ﷺ تابع يم، او دغه دَ حديث معنٰی ده: چې «لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»،(1) پيغمبر کريم ﷺ فرمائي: "تر هغې وخته پورې يَو انسان دَ کامل ايمان والا نشي جوړيدلے ترڅو پورې چې زهٔ هغهٔ له محبوب نهٔ يم جوړ شوے دَ هغهٔ دَ مور او پلار نه، دَ هغهٔ دَ اولاد نه، او دَ ټولو خلقو نه"، نو چې دَ تمامو خلقو نه ورته زيات محبوب شوے نهٔ يم تر هغې وخته پورې دے دَ کامل ايمان والا نشي کيدے، دَ ټولو نه به زيات محبت ما سره ساتي.

دَ عمر فاروق رضی الله عنه دَ نبي اکرم ﷺ خوا ته تلل

سيدنا عمر فاروق رضی الله عنه دَ نبي ﷺ خوا ته راغلے، امام الأنبياء ته فرمائي: "يَا رَسُولَ اللهِ! لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلاَّ مِنْ نَفْسِي".(2)

"دَ الله محبوبه پيغمبره ﷺ! دنيا کښې چې هر شے دے دَ هغې ټولو اشياؤ نه تهٔ ما ته ډير زيات محبوب ئې ما سيوا دَ خپل ځان نه".

چې دَ خپل ځان نه راته زيات محبوب نهٔ ئې، وائي: دَ هر شي نه راته گران ئې: اولاد پکښې راغے، مور پکښې راغله، پلار پکښې راغے، ښځه پکښې راغله، خو صرف دومره ده، چې زما نفس نه ما ته زيات محبوب نهٔ ئې.

رونړوا يَو دَ صحابه کرامو رضی الله عنهم خبره وه، يَو زما او ستا خبره ده، دَ صحابي چې کومه خبره پهٔ

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب حب الرسول ﷺ من الإيمان، برقم: (15).

(2) أخرجه البخاري في كتاب الأيمان والنذور، باب كيف كانت يمين النبي ﷺ، برقم: (6632).

زړهٔ کښې وي هغهٔ خبره به ئې پهٔ خُلهٔ باندې هم وه، يَو زما او ستا خبره ده چې پهٔ زړهٔ کښې يَو شان او پهٔ ژبه باندې بل شان، وائي به: يره جي! تا سره مې ډيره مينه دَه، زړهٔ کښې راته ګران ئې، خو کهٔ لړ درنه اخوا شو، او بل چا سره کيښناستو، نو بيا به تا پسې خبرې کوي، بيا به تا پسې کنځلې کوي بيا به تا پسې غيبت کوي، دا دَ منافقانو صفت دے، دا منافقت دے، الله دې زمونږ او ستاسو نه دا صفت لرې کړي، دا ډير غلط صفت دے، چې تا سره راشي وائي به: ستا ملګرے يم، او چې بل سره لا ړشي نو وائي: ستا ملګرے يم.

ژبه او زړهٔ يَو کول

نبي کريم ﷺ فرمائي: چې چا کښې دا عادت وي چې تا سره راشي وائي: ستا ملګرے يم، بل سره چې ورشي نو وائي: ستا ملګرے يم، ستا خبرې هغهٔ ته اوړي او دَ هغهٔ خبرې تا له راوړي دا ډير ناکاره صفت دے، نبي کريم ﷺ فرمائي: «مَنْ كَانَ ذَا وَجْهَيْنِ فِي الدُّنْيَا، كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِسَانَانِ مِنْ نَارٍ».(1)

"څوک چې پهٔ دنيا کښې دَ دوو (۲) مخونو والا وي...".

تا سره يَو شان خبره کوي او بل سره بل شان خبره کوي، ستا خبره ما ته راوړي او زما خبره تا ته راوړي، نبي ﷺ فرمائي: "دَ داسې انسان به دَ قيامت پهٔ ورځ باندې دَ اُور دوه ژبې وي".

نو څهٔ چې زړهٔ کښې دي نو هغهٔ پهٔ خُلې وئيل پکار دي، دَ ژبې او دَ زړهٔ کنکشن يَو کول غواړي، هسې نه چې پهٔ خُلهٔ باندې يَو څهٔ وائي، او زړهٔ کښې دې بل څهٔ وي، دَ صحابه کرامو ﷺ ايمان خو به دا وو: چې دروغ خو هغوي نهٔ وئيل، چې څهٔ به ئې زړهٔ کښې وو هغهٔ به ئې پهٔ خُلې باندې وئيل، نو نبي ﷺ ته عمر ﷺ فرمائي: "دَ هر څيز نه راته زيات محبوب ئې خو صرف دَ ځان نه راته زيات محبوب نهٔ ئې"، اوس هم خلق وائي: يره جي! تهٔ راته دَ خپل ځان نه زيات محبوب ئې خو چې موقع راشي نو بيا دې خوا له نهٔ راځي.

واقعه

يَو زنانه وه، دَ خپل بچي سره ئې ډيره زياته مينه وه، نو هغهٔ بچې ئې بيمار وو، نو دا ورته ناسته وه، ورته وائي: بچيه! الله دې ما ته ستا غم نهٔ ښائي، کهٔ تهٔ مړ کيږې نو الله دې ما ستا نه مخکښې مړه کړي، نو بچے بيمار وو، دا ورته ناسته وه، ورته وائي: بچې زهٔ خو ستا غم نشم برداشت کولے، او کهٔ چرې ستا وخت پوره وي نو ستا پهٔ سر کښې دې الله ما مړه کړي، يَو کس

---

(1) أخرجه الدارمي في "سننه" في كتاب الرقاق، باب لح قيل في ذي الوجهين، برقم: (2970).

دا خبره واوريده، چې شپه شوه، دروازه ئې اوډبوله، وائي: دروازه کولاؤ کړئ، هغهٔ بوډئ آبئ ورته وائي: څوک ئې؟ او څهٔ له راغلے ئې، او څهٔ وائې؟ هغهٔ ورته وائي: آبئ! زه ملک الموت يم، وائي: څهٔ کوې؟ وائي: آبئ! ستا هغهٔ سؤال قبول شو، تا چې بيګا کوم سؤال کړے وو، وائي: کوم سؤال؟ وائي: تا وئيلي وو: "چې الله! کهٔ زما دَ دې بچې نيته برابر وي نو دَ دهٔ پهٔ سر کښې ما مړه کړې، نو دَ ځوي نيته دي برابر ده، دَ هغهٔ پهٔ بدله کښې تا مړه کوو"، آبئ ورته وائي: روغ او رنځور پيژنه، ما خو داسې وئيلي وو، خو زما ځوي بيمار دے، زهٔ خو روغه يم. نو بعضې داسې وي: چې پهٔ خُلهٔ باندې وائي، خو چې موقع راشي بيا ئې څوک نهٔ وينې.

شعر

يَو شاعر ډير ښکلے شعر وئيلے دے، وائي:

جَزَى اللهُ الشَّدائِدَ كلَّ خَيْرٍ   عَرِفْتُ بِها صديقي مِنْ عَدُوِّي

"الله دې مصيبتونو له ډير خير ورکړي، ما پکښې خپل دوست او دشمن اوپيژندو".

چې ما سره ئې مينه وه هغهٔ مې هم اوپيژندو، او چې ما سره ئې بغض او حسد وو هغهٔ هم ما اوپيژندو؛ نو دا پته دَ تکليف وخت کښې لګي.

دَسيدنا طلحه ﷺ حالت

صحابه کرامو ﷺ دَ دې مينې مظاهره کړې وَه، طلحه ﷺ ميدانِ جهاد کښې ولاړ دے، پهٔ امام الأنبياء ﷺ باندې غشي راوريږي، دَ تورو ګزارونه پرې کيږي، دَ نيزو ګزارونه پرې کيږي، سيدنا طلحه ﷺ دَ هغې ډپاره داسې خپل ځان استعمالوي لکه دَ ډال پهٔ شانتې، دا نهٔ کوي: چې ځان روستو کوي، او دَ الله پيغمبر ﷺ مخکښې کوي، نا! بلکه ځان مخکښې کوي او دَ الله پيغمبر ﷺ روستو کوي، حديث کښې راځي: دَ سيدنا طلحه ﷺ لاس باندې څهٔ ډپاسه اويا (۷۰) ګزارونه شوي وو، خو لاس ئې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ نه ښکته شوے نهٔ وو، سيدنا طلحه ﷺ باره کښې راځي: عَنْ قَيْسِ بن أبي حازم ﷺ، قَالَ: "رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ الَّتِي وَقَى بِهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ شَلاَّءَ".[1]

"قيس بن ابي حازم ﷺ وائي: ما دَ طلحه ﷺ هغهٔ لاس شل ليدلے وو چې پهٔ کوم لاس ئې نبي ﷺ دَ اُحُد پهٔ ورځ بچ کولو".

---

(1) انظر: "الجمع بين الصحيحين البخاري ومسلم"، برقم: (170).

لاس ئې دَ ډېرو ګُزارونو دَ وجې نه شل شوے وو، دا دَ ایمان مظاهره وي، چې زړهٔ کښې کومه خبره وي چې هغهٔ پهٔ خُلې باندې وي.

نو سیدنا عمر ﷛ فرمائي: "اے دَ الله پېغمبره! تهٔ ما ته دَ هر څیز نه زیات محبوب ئې مګر دَ خپل ځان نه راته محبوب نهٔ ئې"، نبي ﷺ ورته اوفرمائیل: «لاَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ».[1]

"نا! داسې نهٔ ده! قسم مې دې وي پهٔ هغهٔ ذات باندې چې زما ساه دَ هغهٔ پهٔ لاس کښې ده: تر هغې وخته پورې تهٔ دَ کامل ایمان والا نهٔ ئې ترڅو پورې چې زهٔ تا ته دَ خپل ځان نه زیات محبوب شوے نهٔ یم".

دَ نبي ﷺ باره کښې دَالله رب العزة شهادت

قرآنِ کریم کښې الله تعالی دَ خپل پیغمبر ﷺ باره کښې وائي: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾.[2]

"پیغمبر محمد عربي ﷺ ډېر مهربانه دے پهٔ مومنانو باندې دَ خپلو نفسونو نه".

امام الأنبیاء ﷺ پهٔ تا باندې دَ خپل ځان نه ډېر مهربانه دے، تهٔ پخپل ځان دومره نهٔ خفه کیږې، لکه څومره چې امام الأنبیاء ﷺ پهٔ تا باندې خفه کیږي، نو کم از کم تهٔ ورسره هم دَ خپل ځان نه سیوا مینه اوکړه، چې هغهٔ پهٔ تا باندې ستا دَ نفس نه سیوا مئین دے، نو تهٔ هم دَ هغهٔ سره دَ هغهٔ دَ نفس نه سیوا مینه اوکړه.

نو نبي ﷺ عمر ﷛ ته فرمائي: «لاَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ».

"نا! داسې نهٔ ده! قسم مې دې وي پهٔ هغهٔ ذات باندې چې زما ساه دَ هغهٔ پهٔ لاس کښې ده: تر هغې وخته پورې تهٔ دَ کامل ایمان والا نهٔ ئې ترڅو پورې چې زهٔ تا ته دَ خپل ځان نه زیات محبوب شوے نهٔ یم".

سیدنا عمر ﷛ حیران شو چې اوس به څهٔ کوم! کهٔ چرې دا زمونږ او ستاسو پهٔ شان خلق وے نو وئیل به ئې: چې دا خبره خو ډېره ګرانه ده، صرف اوریدلې به مو وه او تلې به وو، سر به مو ښکته کړے وے، سیدنا عمر ﷛ لږ غوندې سر ښکته کړو، امام الأنبیاء محمد رسول الله ﷺ ته وائي: "فَإِنَّهُ الآنَ، وَاللهِ، لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي".

---

(1) اخرجه البخاري في كتاب الأيمان والنذور، باب كيف كانت يمين النبي ﷺ، برقم: (6632).

(2) [سورة الأحزاب: 6].

"يقينًا شان دا دے: اوس قسم پهٔ الله تهٔ خامخه ما ته دَ خپل ځان نه هم زيات محبوب ئې"، اوس زما تا سره دومره محبت شو چې دَ نفس نه زيات محبت شو، نبي ﷺ ورته اوفرمائيل: «الآنَ يَا عُمَرُ».[1]

"اے عمره! اوس تهٔ کامل ايمان والا شوې".

نو پيغمبر ﷺ ورته څهٔ وائي؟ وائي: چې کلهٔ زهٔ تا ته دَ خپل ځان نه هم زيات محبوب شوم نو اوس تهٔ کامل ايمان والا شوې، اوسه پورې تهٔ کامل ايمان والا نهٔ وې.

عزتمندو، مسلمانانو! ايمان به هله کامليږي چې مونږ او تاسو دَ امام الأنبياء ﷺ سره دَ خپل ځان نه زياته مينه اوکړو. "نفس" نه مراد دا دے: چې خپل خواهش روستو کړو او دَ امام الأنبياء ﷺ طريقه او سنت مخکښې کړو.

خواهشات پريښودل

رسول الله ﷺ فرمائي: «لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ».[2]

"تر هغې وخته پورې يَو سړے دَ کامل ايمان والا نشي کيدے ترڅو چې دَ هغهٔ تمام خواهشات دَ هغې دين نهٔ دي تابع شوي کوم دين چې ما راوړے دے".

زما او ستا دَ نفس خواهش دے چې ګيره اوخريَو، دَ امام الأنبياء محمد مصطفٰی ﷺ حکم دے: «خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ: وَفِّرُوا اللِّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ».[3]

"دَ مشرکينو خلاف اوکړئ، ګيره پريږدئ او بريتونه کټ کړئ".

زما او ستا خواهش دا دے: چې ګيره خرايَو او بريت پريږدو، دَ يهودو او نصاراؤ خلاف اوکړئ، ګيرې پريږدئ او بريت کم کړئ، او نن زما او ستا خواهش دا دے: چې ګيره اوخريَو او بريت پريږدو، دَ نفس تابعداري به نهٔ کوو، بلکه دَ محمد رسول الله ﷺ تابعداري به کوو، پهٔ خُلې خو زمونږ دا دعوٰی ده: چې دَ نبي ﷺ به منو خو زړهٔ چې دا نهٔ وائي، زما زړهٔ دا غواړي: چې زما مخ دې صفا وي، او امام الأنبياء ﷺ وائي: چې زما دَ امتي پهٔ مخ دې ګيره وي، زما دَ خپل نفس سره دومره مينه نشته څومره چې دَ الله رسول ﷺ زما دَ نفس سره مينه ده، ما او تا خپل خير او شر باندې نهٔ پوهيږو، امام الأنبياء ﷺ زمونږ او ستاسو پهٔ خير او شر باندې پوهيدو، ما او تا ته خو صرف ظاهري ښکارې، پيغمبر پاک ﷺ ته خو پته وه! ځکه الله ورته وحي کوله.

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب الأيمان والنذور، باب كيف كانت يمين النبي ﷺ، برقم: (6632).
(2) أخرجه البغوي في "شرح السنة" في كتاب الإيمان، باب رد البدع والأهواء، برقم: (104).
(3) أخرجه البخاري في كتاب اللباس، باب تقليم الأظفار، برقم: (5892).

دَ نبي ﷺ ارشاد مبارکه

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيراً».[1]

"کهٔ چرې تاسو زما پشان پوهیدئ لکه څنګه چې زهٔ پوهیږم ډیر لږ به تاسو خاندلي وئ او ډیر زیات به تاسو ژړلي وئ".

هغهٔ پیغمبر پاک ﷺ چې الله دَ هغهٔ باره کښې فرمائي: ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾.[2]

"زما محبوبه پیغمبره! نهٔ دے لیږلے مونږ تا لره مګر رحمت دپاره دَ ټولو مخلوقاتو".

دَ هغهٔ راتلل زمونږ او ستاسو دپاره لوئي رحمت دے، چې هغهٔ زمونږ دَ نفسونو نه پهٔ مونږ باندې زیات مهربانه دے؛ ځکه مونږه خپل نفس پهٔ دنیا کښې صرف دَ دنیا دَ نقصاناتو نه بچ کوو، او دَ الله دَ پیغمبر ﷺ مقصد دا وو: چې دنیا کښې هم مونږه اوچت یُو، او آخرت کښې هم مونږه اوچت یُو، هغهٔ محمد عربي ﷺ زمونږ دَ دنیا دَ جوړولو کوشش هم کوي او زمونږ دَ آخرت دَ آبادولو کوشش هم کوي، نو زمونږ دَ دې خپل نفس سره ډیره مینه ده او کهٔ دَ الله دَ پیغمبر ﷺ راسره ډیره مینه ده؟ مونږ وایُو: دنیا دې خانسته تیره شي نو خیر دے کهٔ آخرت کښې دَ جهنم هرې کندې له غورځیږو، دَ الله پیغمبر ﷺ وائي: نا! زما امت دې جهنم له نهٔ غورځیږي، دَ شپې به روان وو، دَ ورځې به روان وو، هر وخت به نبي ﷺ خلقو له دعوت ورکولو، او خلق به ئې دَ جهنم دَ عذاب نه بچ کول، دَ جهنم دَ عذابونو نه به ئې یَرول، او دَ جنت بشارتونه به ئې ورکول، او دغه ناپوهه خلقو به ورسره جنګونه کول، دَ دوي اصلاح به ئې کوله، دوي به ورباندې دَ کټو ګزارونه کول، تردې پورې چې دَ خپل پلار.نیکهٔ دَ کلي مکه مکرمې نه ئې هم شړلے وو، نو مونږ او تاسو پخپل ځان ډیر مئین یُو، او کهٔ دَ الله پیغمبر ﷺ پهٔ مونږ ډیر مئین دے؟ دَ الله دَ پیغمبر ﷺ دَ خپل امت سره ډیره زیاته مینه ده، حالانکې هغهٔ زمونږ دَ دنیا او دَ آخرت دَ دواړو خیر خوا دے، نو چې مونږ دَ هغهٔ تابعداري نهٔ کوو نو صحیح ده چې زهٔ خو خپل زړهٔ خوشحاله کړم لیکن ما دَ خپل محبوب پیغمبر محمد مصطفٰی ﷺ زړهٔ خفه کړو، چې دَ هغهٔ سنت نه ما مخ واړولو، بل طرف ته یهود او نصارٰی چې هغهٔ دَ اسلام سخت دشمنان دي، دَ هغوي سره مې مشابهت اوکړو، چې هغوي دَ الله دَ پیغمبر ﷺ دَ سنتو خلاف کولو، نو پکار دا ده: چې دَ هغوي مخالفت اوشي، او عمل پهٔ طریقه دَ نبي ﷺ باندې اوشي.

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب الرقاق، باب قول النبي ﷺ: «لو تعلمون ما أعلم لضحكتم قليلا ولبكيتم كثيرا»، برقم: (6485).

(2) [سورة الأنبياء: 107].

يَواځې کيره نهٔ ده، بلکه چې هر يَو عمل مسلمان دَ خپل پيغمبر ﷺ پهٔ طريقه باندې کړي، غمونه دَ هغهٔ پهٔ طريقه کړو، ښادئ دَ هغهٔ پهٔ طريقه کړو، معاملات دَ هغهٔ پهٔ طريقه کړو، لين دين دَ هغهٔ پهٔ طريقه کړو، بيا تهٔ ګوره! چې مسلمانانو کښې څنګه اتفاق او اتحاد راځي.

دَ مسلمانانو دَ ذلت وجه

نن چې مسلمان ورځ پهٔ ورځ ذليله کيږي، ورځ پهٔ ورځ مخ پهٔ ښکته راځي، ورځ پهٔ ورځ خواريږي وجه څهٔ ده؟ مسلمان عمل پريخودلے دے پهٔ شريعت دَ خپل پيغمبر محمد مصطفٰی ﷺ باندې، خو چې کوم څيز دَ الله پيغمبر ﷺ منع کړے دے هغهٔ پهٔ مسلمان کښې شته، چې دَ کوم څيز حکم ئې ورته کړے هغهٔ پهٔ مسلمان کښې نشته، دَ مونځ حکم ئې کړے چې مونځ پنځهٔ وخته کوئ، دَ قرآنِ کريم او دَ احاديث مبارکو نه ثابت دے، مسلمان نه تپوس اوکړه: چې پهٔ ورځ او پهٔ شپه کښې څومره مونځونه کوې؟ دَ روژې حکم ئې کړے دے، پنجاب طرف ته ورشه چې پته درته اولګي (اوس خو سرحد (خيبر پختونخوا) کښې هم دا داسې نمونو کمے نشته)، دَ حج حکم ئې کړے دے، پهٔ ډيرو خلقو حج فرض دے او حج نهٔ کوي، دَ زکٰوة حکم ئې کړے دے، خوک پوره زکٰوة نهٔ ورکوي، چې دَ څهٔ نه ئې منع کړي يُو، هغې کښې مبتلا يُو، دَ سود نه ئې منع کړې ده پهٔ هغې کښې مبتلا يُو، زناء حرامه ده، نن څومره خلق پهٔ زناء کښې مبتلا دے، چرس حرام دي، څومره خلق ئې څښکي، فوډر حرام دي څومره خلق ئې څښکي، دروغ وئيل حرام دي، نن څومره خلق پهٔ دروغو کښې مبتلا دے، غلا حرامه ده، کوم يَو سړے دے چې دَ غلا نه به بچ وي، ډير کم خلق به وي چې دَ غلا نه به بچ وي، دهوکې حرامې دي، څومره خلق پهٔ دهوکو کښې مبتلا دي؟ دا زمينداران چې دَ پلو بوجئ ډکوي، نو داسې طريقې سره ئې ډکوي چې ټوله دهوکه ده، کهٔ دَ اوکې او دَ آلوګانې بوجئ اوګورې! نو پهٔ سر کښې به يَو شان وي او مينځ کښې به بل شان وي، دا ټوله دهوکه ده، دنيا دے څهٔ څيز چې نن مسلمان پهٔ دې ګندګو کښې اخته دے.

دَ دنيا باره کښې دَ الله رب العزة اعلان

الله رب العزة فرمائي: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ﴾.(1)

"اے خلقو! يقينًا وعده دَ الله رښتيا ده، او دهوکه دې نهٔ کړي تاسو لره ژوند دُنيَوي او دَ الله پهٔ ذات مو څوک دهوکه باز دهوکه نهٔ کړي". آخرت درنه څوک هير نهٔ کړي، دَ الله چې کومه وعده ده هغهٔ بالکل حقه وعده ده.

(1) [سورة الفاطر: 5].

دَ ځوانئ باره کښې تپوس

نن زما او ستا ځواني ده نو دَ دې ځوانئ باره کښې به تپوس کیږي، حدیث کښې راځي:
«وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلاهُ».[1]

"دا دومره قیمتي وخت دَ ځوانئ دې په څهٔ کښې زور کړے؟".

دومره قیمتي وخت غوړونه روغ، خپې روغې، سترګې روغې، هر اندام دَ بدن روغ، دَ دې باره کښې به تپوس کیږي، چې تا پهٔ دې ځوانئ کښې زما دَ رضاء دپاره څومره کارونه کړي وو؟ او زما دَ خفه کولو دپاره دې څومره کارونه کړي وو؟ دا ځواني خو پهٔ تا باندې الله راوستې ده، نو تهٔ پکښې دَ الله سره دشمني کوې؟ نن پکښې تهٔ دَ الله پیغمبر ﷺ سره دشمني کوې، دَ شریعت خلاف پکښې کوې، نو یاد اوساتئ! نبي ﷺ سیدنا عمر ﷺ ته فرمائي: اوس تهٔ کامل ایمان والا شوې چې کلهٔ دې ما سره دَ ځان نه هم زیاته مینه ده.

عزتمندو! پکار دا دي: چې مونږ او تاسو دَ تولو نه مخکښې دَ الله حکم اومنو، بیا دَ الله دَ پیغمبر ﷺ حکم اومنو، او خپل خواهش روستو کړو، دا دَ مسلمان فریضه ده.

دَ ایمان دَ خوږوالي موندلو دپاره درې صفتونه

دَ دې وجې نه حدیث پاک کښې راځي:
«ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ».[2]

"درې څیزونه، درې خصلتونه چې کلهٔ پهٔ چا کښې راغلل نو دغه سړے به دَ ایمان پهٔ خوږ والي پوهیږي":

(۱) **اول:** «مَنْ كَانَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا».

"هغهٔ کس چې الله او دَ الله پیغمبر ﷺ ورته دَ هر څیز نه زیات محبوب وي".

دا صفت چې پهٔ چا کښې راغلے نو دے به دَ ایمان پهٔ خوند باندې پوهیږي، او کهٔ دَ دنیا دَ څیزونو سره ئې محبت وي او دَ الله او دَ الله دَ رسول ﷺ سره ئې مینه نشته نو دا سړے به دَ ایمان پهٔ خوند نهٔ شي پوهیدے.

(۲) **دویم:** «وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لاَ يُحِبُّهُ إِلاَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ».

---

(1) أخرجه الترمذي في أبواب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله ﷺ، باب في القيامة، برقم: (2416).

(2) أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب من كره أن يعود في الكفر كما يكره أن يلقى في النار من الإيمان، برقم: (21)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الإيمان، باب بيان خصال من اتصف بهن وجد حلاوة الإيمان، برقم: (43).

"هغهٔ څوک چې دَ يَو مسلمان سره مينه کوي هغهٔ سره مينه نهٔ کوي مګر دَ الله دَ رضاء دپاره".

هغې ديندارو خلقو سره مينه کوي چې هغوي ديندارو دي، مينه ورسره ولې کوي؟ صرف دَ الله دَ رضاء دپاره، دا دَ ايمانِ کامل نښه ده: "اَلْحُبُّ لِلّٰهِ وَالْبُغْضُ لِلّٰهِ".

"مينه دَ چا سره کوې دَ الله دَ رضاء دپاره، بُغض دَ چا سره کوې صرف دَ الله دَ رضاء دپاره".

افسوس پکار دے دَ مسلمان پهٔ حال باندې چې دوي بُغض کوي دَ هغې انسان سره چې هغه ديندارو دے، مينه دَ هغې چا سره کوي چې کوم سړے بد کاره دے، خلق اُلټه روان دے، هغې چا سره مينه او محبت کوي چې هغهٔ بے دينه دے، او هغې چا سره بُغض او حسد کوي چې کوم سړے ديندارو دے، آفسوس پکار دے، کهٔ چرې يَو کيره خريلے ورته دعوت ورکړي، ورته وائي: چې راځه! ميلمه به ئې، فاجر او فاسق سړے دعوت ورکړي، دَ حرامو پيسو خوراک ورباندې کوي، نو پهٔ منده ځي، ليکن دَ کلي هغهٔ معزّز خلق کهٔ تهٔ ورته دعوت ورکړې چې راځئ! دَ الله دَ کتاب ختم دے، قال الله او قال الرسول بيانيږي، نو بيا به پکښې دوي يَو هم نهٔ ويني، وجه دا ده: چې بُغض او حسد پهٔ مخه اغستې دي، آفسوس پکار دے، دَ ايمانِ کامل نښه خو دا ده: چې مينه هم دَ الله دَ رضاء دپاره، بُغض هم دَ الله دَ رضاء دپاره، نو تا طريقه بدله کړه بُغض دَ هغې چا سره کوې چې دَ هغهٔ سره دَ الله مينه ده، او مينه دَ هغې چا سره کوي چې هغهٔ دَ الله دَ دين دشمنان دي.

(۲) **دريم**: نبي ﷺ فرمائي: «وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الكُفْرِ، بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ».[1]

دَ ايمان پهٔ خوند به هغهٔ څوک پوهيږي: "چې هغهٔ بد ګنړي چې کفر ته واپس شي پس دَ هغې نه چې الله ورله دَ دې کفر نه خلاصون ورکړے دے، لکه څنګه چې دے اُور ته غورځيدل بد ګنړي".

ليکن ما او تا نهٔ پوهيږو او پهٔ خبرو خبرو کښې کافران شو، دَ فقهې کتابونه بيا اوګورئ! ډير خلق دَ دې معمولي معمولي خبرو دَ وجې نه کافران کيږي:

دَ کيرې پورې ټوقې کول

"احسن الفتاوٰی" دَ مفتي رشيد احمد لدهيانوي صاحب ؒ، "فتاوٰی رحيميه" دَ مولانا

(1) أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب من كره أن يعود في الكفر كما يكره أن يلقى في النار من الإيمان، برقم: (21)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الإيمان، باب بيان خصال من اتصف بهن وجد حلاوة الإيمان، برقم: (43).

مفتي عبد الرحيم لاجپوري ؒ اوکوړئ! ليکلي ئې دي: "چې کيرې پورې توکې کول، مسخرې کول کفر دے"، يَو سړي کيره پريخودلې ده، او ته وريورې خاندې، کيرې پورې وريسې خندا کوې، هغهٔ دَ الله دَ پيغمبر ﷺ سنت پريخودلي دي، او تا وريورې اوخاندل، نو ته پرې کافر شوې، کلمه اووايه، او دَ نکاح تجديد هم اوکړه، کتاب مې درته اوښودلو، صرف کيره نا! کهٔ هر سنت دَ نبي ﷺ پورې دې خندا اوکړه نو تهٔ کافر شوې، بيا به کلمه وائې، او نکاح به تازه کوې، دَ دين يَو خبره سپکه ګنړل، دَ دين خبرې پورې خندا او توقې کول دې سره سړے کافر کيږي، مونږ مسلمانان دَ دې خبرو نه غافله يُو، دا درې صفات چې پهٔ چا کښې راغلل دَ ايمان پهٔ خوند او پهٔ مزه به دغه سړے پوهيږي.

دَدروغومينه سبب دَعذاب

دَ دې وجې قرآنِ کريم کښې الله تعالى فرمائي: ﴿قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾.(1)

"اووايه زما پيغمبره! کهٔ چرته وي ستاسو پلاران، او ستاسو ځامن او ستاسو رونړه، او ستاسو بيبيانې او ستاسو قبيله او ستاسو هغهٔ مالونه چې تاسو ګټلي دي، ستاسو هغهٔ تجارت چې تهٔ دَ هغې دَ کوټه کيدو نه يريږې (يا علماء ذکر کوي: ستاسو هغهٔ خور او لور چې تهٔ پرې يريږې چې کهٔ زهٔ پهٔ دې مسئلو باندې عمل اوکړم کيدے شي چې خلق مې بدنام کړي، بيا به زما دَ خور، او لور تپوس څوک نهٔ کوي، کور کښې به راته پاتې شي، پهٔ دې باندې يريږي)، ستا کور، ستا بنګله چې هغهٔ تا ته خوښه ده، دا ټول څيزونه راواخله چې دا زيات محبوب وي تاسو ته دَ الله او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ نه او دَ جهاد کولو نه پهٔ لاره دَ الله تعالى کښې، پس انتظار کښې اوسيږئ تردې چې الله خپل حکم نازل کړي، دَ الله دَ حکم پورې انتظار کوئ، او الله هدايت نهٔ کوي قوم فاسقانو ته".

علماء کرام مختلف معاني کوي: (۱) يَو معنى پکښې دا ده: دَ الله دَ عذاب پهٔ انتظار کښې يئ، پهٔ تاسو به دَ الله عذاب راځي، چې مال سره دې مينه شته، او دَ الله سره او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ سره دې مينه نشته، اولاد او ښځې سره دې مينه زياته ده، کور سره دې مينه زياته ده او مال، دولت سره دې مينه زياته ده، قوم، قبيلې سره دې مينه زياته ده، دَ الله حکم او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ

(1) [سورة التوبة: 24].

طريقې دې پرېخودې دي، الله وائي: زما دَ عذاب په انتظار کښې اوسېږئ، دا هغهٔ عذاب دے چې مسلمانان ورځ په ورځ وهل خوري او ورځ په ورځ ښکته راځي.

﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾.[1]

"الله توفيق نهٔ ورکوي قوم فاسقانو ته".

دَ فسق فتوٰی پرې الله اولګوله، الله وائي: داسې فاسق قوم له زهٔ هدايت نهٔ کوم، رونړو! دا خبرې سختې دي خو دا دَ ځان نه نهٔ دي، دا دَ قرآنِ کريم فتوې دي، مطلب مې دا دے: چې دا عهد اوکړئ! چې هسې مونږ وايُو: "لا إله إلا الله محمد رسول الله"، چې په دې خپله کلمه خو عمل اوکړو کنه، هغهٔ کار اوکړه چې په هغې الله رضاء کيږي، هغهٔ کار مهٔ کوه: چې په هغې ستا ربّ خفه کيږي، هغهٔ کار اوکړه: چې په هغې ستا پيغمبر ﷺ خوشحاليږي، هغهٔ کار مهٔ کوه: چې په هغې باندې ستا پيغمبر ﷺ خفه کيږي.

ليکن افسوس دے صد افسوس! دَ خپلې ښځې وَ وجې نه، دَ خپل اولاد دَ وجې نه، دَ خپل رشته دار دَ وجې نه، مونږه دَ الله خفه کولو ته تيار يُو، مونږه دَ الله دَ پيغمبر ﷺ خفه کولو ته تيار يُو، خو چې زمونږ نه څوک خفه نشي، دَ قيامت په ورځ به الله له څهٔ جواب ورکؤو، هسې ستاسو نه تپوس کوم، تهٔ سجده چا ته لګوې، تا ربّ چا ته وئيلے دے، تا إلٰه چا ته وئيلے دے، کهٔ چرې دغه شان شي نو بيا خو تا الله ته إلٰه نهٔ دے وئيلے، تا خو بيا دنيا ته إلٰه وئيلے دے.

عزتمندو! سوچ کول غواړي: چې مونږ دا عهد اوکړو: چې هره مسئله چې راځي زهٔ به دَ هغې وضاحت په خپل خپل ځائے باندې کوم، او کهٔ غلطه وي او ما ورته صحيح اووئيله نو إن شاء الله زهٔ به دَ خپلې خبرې نه په لوډ سپيکر توبه اوباسم، او کهٔ صحيح وي نو بيا به ئې منئ؛ عزتمندو! دا ياد اوساتئ! هله به ايمان کامليږي چې مخکښې به دَ الله رضاء طلب کوو، وروسې به دَ نبي ﷺ رضاء طلب کوو.

دَ نبي ﷺ سره محبت

حديث کښې راځي: نبي ﷺ ته يَو صحابي راغلے ورته وائي: دَ الله پيغمبره! قيامت به کلهٔ وي؟ نبي ﷺ ورته وائي: «مَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟» قَالَ: "مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ صَلَاةٍ وَلَا صَوْمٍ وَلَا صَدَقَةٍ".

"تا دَ هغې دپاره څهٔ تيارے کړے دے؟ هغهٔ صحابي ورته وائي: دَ الله پيغمبره! هيڅ تيارے مې ورته نهٔ دے کړے، دومره مونځونه مې هم نشته، دومره نفلونه مې هم نشته، دومره تهجّد او

(1) [سورة التوبة: 24].

روژې مې هم نشته".

خو صرف دومره ده: چې "وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ".

"ليکن زما دَ الله او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ سره مينه ده"، نبي ﷺ ورته وائي: «أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ».(1)

"تهٔ به دَ هغې چا سره ئې دَ قيامت پهٔ ورځ باندې چې چا سره ستا پهٔ دنيا کښې مينه او محبت دے".

دَ محبت فائده او نقصان

کهٔ نن دې دَ انګريزانو دَ طريقې سره محبت دے صبا به دَ انګريزانو پهٔ صف کښې ولاړ ئې، کهٔ نن دې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ طريقې سره مينه، محبت دے صبا به دَ مومنانو پهٔ صف کښې ولاړ يې، اوس دې خپله خوښه ده، او مينه خو هغهٔ وه لکه څنګه چې صحابه کرامو ﷺ کړې وه.

دَ يوې زنانه دَ نبي ﷺ سره محبت

يَو حديث کښې راځي: يَو زنانه وه پهٔ يَو جهاد کښې دَ هغې پلار شهيد شو، رونړه ئې شهيدان شول، خاوند ئې هم شهيد شو، دا څومره درد دے، چې پلار هم شهيد شي، او ورور هم شهيد شي، او خاوند هم شهيد شي! کهٔ دا زما او ستا دَ دور زنانه وې څومره به پهٔ دې ملک کښې چغې وې، هغه نيک بخته زنانه راغله، دَ احد پهٔ جنګ کښې، هغهٔ زنانه راغله، نهٔ دَ خاوند تپوس کوي، نهٔ دَ ورور تپوس کوي، نهٔ دَ پلار تپوس کوي، تپوس کوي: "مَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟".

"دَ الله دَ پيغمبر ﷺ څهٔ اوشول؟ روغ دے او کهٔ شهيد شوے دے؟".

"قَالُوا خَيْرًا هُوَ بِحَمْدِ اللهِ كَمَا تُحِبِّينَ قَالَتْ أَرِنِيهِ حَتَّى أَنْظُرَ إِلَيْهِ".

"هغوي ورته اووئيل: دَ الله پيغمبر ﷺ بالکل بچ دے دَ الله پهٔ حمد او صفت سره لکه څنګه چې ستا خوښه ده، نو هغې زنانه اووئيل: زما زړهٔ تسلي نهٔ کوي، ما ته لږ دَ الله پيغمبر ﷺ اوښايئ؟".

"فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ كُلُّ مُصِيبَةٍ بَعْدَكَ جَلَلٌ".(2)

"نو کلهٔ ئې چې دَ الله پيغمبر ﷺ اوليدو نو وائي: دَ الله پيغمبره! چې تهٔ روغ ئې او تهٔ ژوندے ئې نو ستا دَ ژوند نه روستو تمام مصيبتونه آسان دي، هغهٔ برداشت کولے شم خو ستا شهادت نشم برداشت کولے". دا دَ هغوي ايمان وو.

(1) أخرجه البخاري في كتاب الأدب، باب علامة حب الله عز وجل، برقم: (6171).

(2) انظر: "الشفا بتعريف حقوق المصطفى" للقاضي عياض بن موسى: (22/2).

څلور بچي شهیدان کیدل

یَو زنانه ده، دَ هغې پهٔ میدانِ جهاد کښې څلور بچي شهیدان کیږي، هغې زنانه ته خلق وائي: یَو بچے دې شهید شو، هغهٔ زنانه وائي: "إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُون"، وائي: بل بچے دې شهید شو، بیا هغه وائي: "إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُون"... تردې پورې چې څلور بچي ئې شهیدان شول، او هغهٔ وائي: "إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُون"، وائي: پهٔ بچو مې څهٔ کار نشته خو دا راته اووایئ: چې محمد رسول الله ﷺ بچ دے او کهٔ نا؟ دا دَ هغوي مینه وه دَ رسول الله ﷺ سره؛ دغه خو وجه وه چې خپل ځان به ئې دَ تکلیف پهٔ وخت کښې مخکښې کولو او دَ الله پیغمبر ﷺ به ئې روستو کولو.

دَ سیدنا علي ﷺ نه تپوس

دَ دې وجې نه دَ سیدنا علي ﷺ نه چا تپوس اوکړو، وائي: "كَيْفَ كَانَ حُبُّكُمْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ؟".

"ستاسو دَ الله دَ پیغمبر ﷺ سره څومره مینه وه؟".

سیدنا علي ﷺ ورته فرمائي: "كَانَ واللهِ أَحَبَّ إِلَيْنَا من أَمْوَالِنَا وَأَوْلادِنَا وَآبَائِنَا وأُمَّهَاتِنَا وَمِنَ المَاءِ الْبَارِدِ عَلَى الظَّمَإِ".(1)

"قسم پهٔ الله چې دَ الله پیغمبر ﷺ مونږ ته زیات محبوب وو زمونږ دَ مالونونه او زمونږ دَ اولاد نه، زمونږ دَ پلارانو نه، زمونږ دَ موریانو نه، او دَ یخو اُوبو نه دَ تندې پهٔ حالت کښې".

دَ ځان نه راته ډیر گران وو، دَ بچو نه راته ډیر گران وو، او دَ هغې یخو اوبو نه چې کلهٔ سړے ډیر زیات تږے دے، پهٔ دې امید دے چې ما ته به کوم ځائے کښې یخې اوبهٔ میلاؤ شي، چې زهٔ ئې اوڅښکم تندې پهٔ مخه باندې اغستے دے، هغهٔ دَ دې تندې دپاره پهٔ دغه وخت کښې دې اوبو ته ئې دومره شوق نهٔ دے دَ دې اوبو سره دومره مینه ئې نهٔ ده لکه څومره چې زمونږه دَ محمد مصطفٰی ﷺ سره مینه وه، الله دې زمونږ او ستاسو دَ خپل پیغمبر ﷺ سره داسې محبت پیدا کړي.

دَ کافرانو دَ یَو صحابي رانیول

یَو صحابي کافرانو رانیولے دے، ورته وائي: ستا خوښه ده... او دغه وخت کښې ئې شهید کولو، او دا څومره دَ آفسوس مقام دے چې ستا لاسونه او خپې ئې تړلي وي، او کافران ستا نه سر کټ کوي نو دَ سړي پهٔ زړهٔ کښې به څومره څومره خبرې تیریږي! نو یَو صحابي کافرانو رانیولے دے، او ورته وائي: چې مونږ به اوس تا وژنو، سیدنا زید بن دثینه ﷺ وو، نو یَو کافر ورته وائي: "ستا دا خوښه

(1) انظر: "الشفا بتعريف حقوق المصطفى" للقاضي عياض بن موسى: (22/2).

ده: چې مونږ تا پرېږدو او ستا په ځائے باندې مونږ دَ امام الأنبياء محمد مصطفی ﷺ نه سر کټ کړو؟"، کۀ دا مونږه او تاسو وے مونږ به وئيل: چې دَ هغۀ پۀ شان خو لس مرۀ کړه خو چې زۀ بچ شمه، هغۀ صحابي چې دَ کافرانو پۀ لاس کښې دے... ابو سفيان خپلو ملګرو ته وئيلي وو: "چې دَ دې خلقو سره مقابلې مۀ کوئ، قسم دے چې دَ خپل ځان نه ورته پيغمبر ﷺ ډير ګران دے، ځکه به تاسو دَ هغې چا سره مقابله اوکړئ چې هغۀ خپل ځان وژني خو دَ الله پيغمبر ﷺ بچ کوي"، صحابه کرامو ﷺ خو به دَ الله دَ پيغمبر ﷺ توکانړې زمکې ته نۀ پريخودلې، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ نه وينه راوتې ده، صحابي ته وائي: دا اوغورځوه! هغۀ اوخښکله، هغۀ به ئې پۀ زمکه باندې نۀ غورځوله، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ چاراندام هغۀ اوبۀ ئې زمکې ته نۀ دي پريخودي، داسې محبت ئې وو.

نو هغۀ صحابي ته وائي: "ستا خوښه ده چې مونږ تا پرېږدو او ستا پۀ ځائے دَ الله پيغمبر قتل کړو؟"، هغۀ صحابي ورته وائي: "تاسو خو قتل کول يادَوئ او کۀ تاسو ما پريدوئ او دَ الله پيغمبر ﷺ پخپل کور کښې ناست وي او دَ هغۀ پۀ خپه کښې ازغے ماتيږي زۀ خپل مرګ برداشت کولے شم خو دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پۀ خپه کښې ازغے ماتيدل نۀ شم برداشت کولے".

دا مينه وه دَ صحابه کرامو ﷺ دَ نبي ﷺ سره، الله دې مونږ له هم داسې ايمان نصيب کړي (آمين!)، بيا تۀ ګوره هر کار به تا له آسان وي، ﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾.[1]

"پۀ صبر او مونځ باندې امداد حاصل کړئ، دا صبر ډير ګران کار دے، دا مونځ ډير ګران کار دے خو چې څوک دَ الله نه اويرېږي نو پۀ هغۀ باندې دا ګران نۀ دے".

کۀ چرې مونږ او تاسو کښې دَ الله دَ ذات نه يره راغله نو هر کار به مونږ ته آسان وي، کۀ يره نۀ وي راغلې نو هغۀ آسان کار هم مونږ ته ګران دے.

الله رب العزة دې زمونږ او ستاسو پۀ اعمالو کښې خير او برکت واچوي، الله رب العزة دې زمونږ او ستاسو تمام اعمال دَ خپلې رضاء دپاره او پۀ طريقه دَ محمد عربي ﷺ باندې اوکرځوي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

(1) [سورة البقرة: 45].

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الٓمّٓ ۝ أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ۝

(سورة العنكبوت: 1-2)

موضوع

پۀ دين قرباني

بتاريخ: 2007-06-22

مقام جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

په دين قرباني

اَلْحَمْدُ للهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿الٓمٓ * أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوٓا أَنْ يَقُولُوٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ * وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ﴾.[1]

عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړو! په سابقه جُمعه کښې تاسو ته امر بالمعروف او نهي عن المنکر باره کښې وضاحت او تفصيل سره بيان اوريدلے وو، او بيا دا هم بيان شوي وو: چې دينِ اسلام نوم دَ "قربانۍ" ورکولو دے، لکه څنګه چې دَ دنيا کار بغير دَ محنت او بغير دَ قربانۍ نه نهٔ کيږي دغسې دَ دين کار هم بغير دَ محنت او بغير دَ قربانۍ نه نهٔ کيږي، کهٔ چرې يَو سړے وائي: چې زهٔ خپل کور کښې ناست يم او دَ خپلې مرضۍ مطابق زندګي به تيروم او بس په ما کښې به هم دين راځي، او په دې خلقو کښې به هم دين راځي نو دا خبره صحيح نهٔ ده، دين دَ قربانۍ نوم دے، دا به کلهٔ دَ مال قرباني پيش کوې، کلهٔ به دَ جان قرباني پيش کوې او کلهٔ به دَ وخت قرباني پيش کوې، چې څه مطالبه ستا نه ستا ربّ کوي، او هغې ته ضرورت دے، او هغهٔ قرباني تهٔ پيش کوې، نو هله به په تا کښې هم دين راځي، او په خلقو کښې به هم دين راځي.

دَ جنت دعويدار

مونږ او تاسو دعويدار دَ جنت يُو، چې مونږ او تاسو له به الله جنت راکوي، خو رونړوا دا جنت کورے مفت نهٔ دے، مفت دے او خيراتي دے خو کم از کم دَ هغې چې کوم شرائط او ضوابط دي په هغې باندې به عمل کول غواړي، کنې دَ جنت قيمت هيڅ څوک نشي برابرولے.

(1) [سورة العنكبوت: 1-3].

پهٔ جنت کښې معمولي ځائې ميلاويدل

جناب رسول الله ﷺ فرمائيلي وو: «مَوْضِعُ سَوْطٍ فِي الجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».(1)

"پهٔ جنت کښې دَ چابک هومره ځائے دَ تمامو نعمتونو نه بهتر دے".

نو تهٔ اووايه: چې دَ چابک هومره ځائے دَ تمامې دنيا نه بهتر دے، نو دَ هغې قيمت څوک نشي اداء کولے، صحيح ده چې الله تعالى بهانه کوري، جنت مفت ورکوي، خو څهٔ شرائط او ضوابط ئې دَ هغې دپاره کيخودلي دي، يَو ډير ادنیٰ قيمت، يَو ډير معمولي قيمت هغهٔ الله تعالىٰ پهٔ مونږ باندې کيښودے دے، چې هغهٔ به ما ته راکوئ نو جنت ستاسو دے.

زمونږ نفس دَ الله دے

دا زمونږ او ستاسو نفسونه دا زمونږ او ستاسو خپل نفسونه نهٔ دي، بلکه دا مونږ له الله راکړے دے، کهٔ چرې الله مونږ نهٔ پيدا کولو، نو مونږ خپل ځان نهٔ شو پيدا کولے، دا زمونږه او ستاسو مال دا زمونږ او ستاسو نهٔ دے، بلکه دا مونږ او تاسو له الله رب العزة راکړے دے، خو ليکن الله رب العزة وائي: ذا زما درکړے نفس، دا زما درکړے مال زما دپاره استعمال کړه نو جنت به تا له درکړم، څومره آسانه سودا ده.

دَ جنت قيمت

دَ دې سودا بيان الله پهٔ قرآنِ کريم کښې کړے دے، الله فرمائي: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾.(2)

"الله پاک دَ مومنانو نه دَ مومنانو نفسونه او دَ مومنانو مالونه اغستلي دي؛ ځکه چې بدله کښې به هغوي له الله جنت ورکوي".

الله تعالىٰ اغستونکے دے او مومن خرڅونکے دے، الله مشتري دے، مومن بائع دے، مومن خرڅول کوي، څهٔ شے خرڅوي خپل نفس خرڅوي، الله تعالىٰ اخستونکے دے، سودا کوي، قيمت ئې دَ سودا څهٔ شے دے؟ قيمت ئې جنت دے، سودا دَ مومن نفس دے، اے مومنه! ربّ کائنات فرمائي: تهٔ دا خپل نفس ما له راکړه، تهٔ دا خپل مال ما له راکړه، زهٔ به تا له جنت درکړم.

نو مطلب مې دا وو: چې دين دَ قربانئ نوم دے، قرباني به دَ څهٔ پيش کوې؟ کلهٔ به قرباني دَ مال پيش کوې؟ کلهٔ به قرباني دَ بدن پيش کوې، کلهٔ به قرباني دَ وخت پيش کوې، او کهٔ چرې

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب بدء الخلق، باب ما جاء في صفة الجنة وأنها مخلوقة، برقم: (3250).

(2) [سورة التوبة: 111].

داسې نۀ وي نو ياد ساته! بيا ستا دا نفس خرڅ نۀ دے، بيا تا سودا نۀ ده کړې، بلکه تۀ دروغ وائې.

کامياب تجارت

کلۀ الله رب العزة فرمائي: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾.(1)

"اے مومنانو! داسې يَو سودا درته ښائم، داسې يَو عظيم الشان سودا چې تاسو هغۀ سودا اوکړئ، نو تاسو به دَ دردناک عذاب نه بچ شئ".

ډيرې فائدې والا تجارت دے، هغۀ تجارت دا دے: ﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾.(2)

"پۀ الله به ايمان لرئ، دَ الله پيغمبر ﷺ باندې به ايمان لرئ، او دَ هغې نه روستو به دَ الله پۀ لاره کښې جهاد کوئ، مال به لګوئ، بدن به کړوئ (نو هله به تاسو له جنت ميلاويږي)، کۀ چرته تاسو پوهيږئ".

نو هله به تاسو ته دَ فائدې والا تجارت ميلاويږي، نو دين هميشه دپاره دَ قربانئ نوم دے، دين له به قرباني پيش کوې، نو هله به تا کښې دين راځي، هله به پۀ دې جهان کښې او دې عالَم کښې دين راځي.

دَ نبي ﷺ دَ الله دَ دين دپاره تکليف برداشت کول

انبياء کرام عليهم السلام او خصوصًا جناب محمد رسول الله ﷺ چې پۀ تمامو انبياؤ عليهم السلام کښې اوچت شان والا پيغمبر وو، هغۀ پيغمبر ﷺ چې هغۀ دَ الله دوست دے، هغۀ پيغمبر ﷺ چې دَ هغۀ تابعداري دَ الله تابعداري ده، هغۀ پيغمبر ﷺ چې مخکښې ګناهونه ئې هم معاف دي، روستني ګناهونه ئې هم معاف دي، هډو ګناه ترې نه شوې نۀ ده، تۀ ترې نه ګناه قبل النبوّة شوې او نۀ بعد النبوّة شوې ده، دومره لوئي شان والا پيغمبر ﷺ دے، ليکن امام الأنبياء محمد مصطفٰی ﷺ دَ الله دَ دين دَ تبليغ دپاره، دَ الله دَ دين دَ سربلندئ دپاره، دَ الله دَ دين دَ خوررولو دپاره جناب محمد رسول الله ﷺ کنځلې برداشت کړې دي، کڼې نه شړل ئې برداشت کړي دي، وهل تکول ئې برداشت کړي دي، زخمونه ئې برداشت کړي دي، غاښونه مبارک ئې شهيدان شوي دي، سر مبارک ئې زخمي شوے دے، امام الأنبياء ﷺ لوږې تيرې کړې دي، تندې ئې تيرې کړې دي، ليکن الله چرته هم داسې نۀ دي وئيلي

(1) [سورة الصف: 10].

(2) [سورة الصف: 11].

چې زما حبيبه! بس کړه، بلکه ربِّ کائنات فرمائي: ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾.[1]

اے زما حبيبه! دا کورے دَ يَوې ورځې کار نهٔ دے، دا دَ دوَو ورځو کار نهٔ دے، دا دَ يَو کال کار نهٔ دے، بلکه "عبادت دَ ربّ به تر هغهٔ وخته پورې کوې چې ترڅو پورې تا له مرګ نهٔ دے راغلے".

پيغمبر ته وائي: تر مرګه پورې به ستا دا کار وي چې دَ الله عبادت به کوې.

دَ مخکښينو انبياؤ تکاليف

دَ جناب محمد رسول الله ﷺ نه مخکښې دَ مخکښينو انبياؤ ﷺ تکاليف اوګوره!

دَ سيدنا ابراهيم خليل الله ﷺ حالت

سيدنا ابراهيم ﷺ هغه پيغمبر دے، هغه دَ لوئي مقام والا پيغمبر دے، چې قرآنِ کريم کښې دَ هغهٔ مقام ذکر کوي، دَ دې نه لوئي مقام به بل څهٔ وي؟ چې الله ورته خپل خليل وئيلے دے، ربِّ کائنات فرمائي: ﴿وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾.[2]

"الله سيّدنا ابراهيم ﷺ خپل خالص دوست جوړ کړے دے".

"خليل" هغهٔ چا ته وائي: چې سړے ورته دَ خپل راز خبرې پاش کوي، ابراهيم ﷺ دَ الله تعالی خالص دوست دے، هغهٔ ابرهيم ﷺ خومره تکاليف برداشت کړي دي! خپل کلے ئې پريښودلے دے، دَ خپل پلار نه تکليف ميلاؤ دے، تولې سختئ برداشت کوي، تول تکاليف برداشت کوي، ليکن ابراهيم ﷺ ته الله نهٔ وائي: چې بس کړه، ډير تکليف درته ميلاؤ شو، نور تکليف مهٔ برداشت کوه، هغهٔ ابراهيم ﷺ چې دَ دين دَ سربلندئ دپاره، دَ الله دَ توحيد خورولو دپاره، دَ الله حکم خورولو دپاره او دَ هغې خلقو له دَ رسولو دپاره سيدنا ابراهيم خليل الله اُور کښې غورځيږي، ليکن ابراهيم ﷺ دا نهٔ وائي: چې دا خو اُور دے، او ديته به ځان نهٔ غورځوم، بلکه ابراهيم ﷺ اُور ته غورځيدل برداشت کوي، ليکن دَ دين پريښودل نهٔ برداشت کوي.

دَ زکريا او دَ يحيی ﷺ حالت

سيدنا زکريا ﷺ چې هغه دَ اوسپنې پهٔ اره باندې اره کولے شي، دوه توټئ کولے شي، ليکن زکريا ﷺ خپل مشن او خپل کار نهٔ پريږدي، دارنګې سيدنا يحيٰی ﷺ اوګوره! هغهٔ دَ اُوسپنې پهٔ اره باندې دوه توټې کولے شي، ليکن يحيٰی ﷺ تر مرګه پورې دَ توحيد مسئله نهٔ

(1) [سورة الحجر: 99].

(2) [سورة النساء: 125].

پرېږدي، بني اسرائيلو پهٔ سوونو پيغمبران ﷩ پهٔ يَو يَو وخت وژلي دي، ليکن الله تعالیٰ دا نهٔ دي وئيلي چې بس کړئ، دا ئې نهٔ دي وئيلي چې خير دے، مسئله کښې لږه نرمي پيدا کړئ، چې تاسو ته خوک خهٔ اونهٔ وائي، بلکه هر ځائے کښې الله پيغمبر ﷺ ته حکم کوي: چې پيغمبره! زما خبره صفا صفا بيان کړه، حتّٰی که امام الأنبياء محمد مصطفٰی ﷺ پهٔ ډير سخت وخت کښې راغلے وو، دَ عيسٰی ﷺ نه شپږ سوه (٦٠٠) کاله بعد يا پنځهٔ نيم سوه (٥٥٠) کاله بعد راغلے وو، چې توله دنيا دَ شرکياتو نه ډکه وه.

دَ پيغمبر ﷺ بعثت پهٔ داسې دور کښې وو چې دَ بوتان عبادت به کيدو...

يَو صحابي فرمائي: داسې دور پهٔ دې خلقو راغلے وو چې دَ بوتانو دَ عبادت نه هغوي ته بل شے محبوب نهٔ وو، تولو کښې محبوب شے هغوي ته دا وو: چې بُت ته به ئې سجده کوله، ليکن الله ربّ العزة خپل پيغمبر ﷺ ته وائي: ﴿فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾.(1)

"اے زما پيغمبره! کلک اودرېږه لکه څنګه چې تا ته حکم شوے دے او هغې چا ته هم دا حکم دے: څوک چې تا سره راګرځيدلي دي، هغوي به هم کلک اودرېږي".

کلهٔ الله تعالیٰ وائي: ﴿وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ﴾.(2)

"ميلان مهٔ کوئ هغهٔ کسانو ته چې ظالمان دي، کني اُور به درته اورسيږي".

ظالمانو طرف ته ميلان اونهٔ کړې، کلک اودرېږه، نيغ اودرېږه.

کلهٔ ورته الله رب العزة فرمائي: ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾.(3)

"زما حبيبه! صفا صفا مسئله بيان کړه، څنګه چې درته حکم شوے دے او دَ مشرکانو نه مخ واړوه".

مطلب مې صرف پهٔ دې يَو خبره کښې وو: چې دين مونږ دَ قربانئ دے، قرباني به پيش کول غواړي، کلهٔ به دَ مال قرباني پيش کول غواړي، کلهٔ به دَ بدن قرباني پيش کول غواړي، کلهٔ به دَ وخت قرباني پيش کول غواړي، چې مونږه وخت پيش کوو؛ څکه دا عُمر مونږ له الله راکړے دے.

دَ پنځو (٥) خبرو تپوس

نبي ﷺ فرمائي: دَ قيامت پهٔ ورځ باندې به انسان پخپل ځائے باندې ثابت قدم ولاړ وي، چې ترڅو پورې ترې دَ پنځو (٥) خبرو تپوس نهٔ دے شوے:

---

(1) [سورة هود: 112].

(2) [سورة هود: 113].

(3) [سورة الحجر: 94].

(۱) نو يو تپوس: «عَنْ عُمُرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ».(1)

"دَ ځوانئ باره کښې دے: چې دا دومره ښکلې ځواني دې په څهٔ کښې لګولې وه؟".
صرف دَ دنيا په کار کښې دې لګولې وه، ټوله دې دوبئ او سعودي کښې دَ مال ګټلو دپاره لګولې وه؟ او ټوله دې په ګناهونو کښې لګولې وه؟ کار کسب کول خو حرام نهٔ دي، خو داسې خو نهٔ ده کنه چې تا ورته دين پرېخودے وو، دَ ځوانئ باره کښې به تپوس کيږي، چې ځواني دې په څهٔ کښې تيره کړې وه؟

(۲) دويم تپوس: «وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلاَهُ».

"دَ عمر باره کښې به تپوس کيږي: چې دا عمر دې په څهٔ کښې فناه کړے او ختم کړے وو؟".
شپيتهٔ (۶۰) کاله عمر دې تير کړے وو، اويا (۷۰) کاله عمر دې تير کړے وو، سل (۱۰۰) کاله عمر دې تير کړے وو، دا عمر تا په څهٔ کښې تير کړے وو؟ دا تپوس به زمونږ او ستاسو نه کيږي، چې زما او ستا نه تپوس اوشي نو ما او تا به څهٔ جواب ورکوو چې چرته جومات ته راغلے نهٔ ئې، او کهٔ چرته راشي نو داسې ټائم له چې امام اودريږي يا اودريدلے وي، او کهٔ چرته بيان يا درس اورېد شي نو بيا په تا نا وخته وي، چې دا ولې اورېد شو؟ دين دَ قربانئ نوم دے دې له به وخت ورکوې.

(۳) دريم تپوس: «وَمَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ».

"دَ مال باره کښې به تپوس کيږي: چې دا مال دې دَ کوم ځائے نه ګټلے وو؟".
حلال دې راوړے وو، کهٔ حرام؟ دا مال دې څنګه استعمال کړے وو حلال کهٔ حرام؟ ټول عمر دې شوکې ډاکې کړې وي پردئ مېندې خويندې دې ژړولې وې او کهٔ نه څهٔ حلاله مزدوري دې کړې وه.

(٤) څلورم تپوس: «وَفِيمَ أَنْفَقَهُ».(2)

دا مال خو دې ګټلے وو، "خو دا دې بيا لګولے کوم ځائے کښې دے؟".
کوم ځائے کښې دې خرچ کړے، دين خو قرباني غواړي آيا تا چرته په دين مال لګولے وو؟ په دې دين به مال لګوې، کهٔ سحر بازار ته لاړشې نو په سوونو او زرګونو باندې پيسې لګوې

(1) أخرجه الترمذي في أبواب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله ﷺ، باب في القيامة، برقم: (2416).

(2) أخرجه الترمذي في أبواب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله ﷺ، باب في القيامة، برقم: (2416).

هغه خیر دے، او کهٔ دَ دین باره کښې چنده کیږي، او څوک اووائي: "چنده راوړئ"، دَ دین پهٔ کار باندې مال اولګوئ نو بیا جیب له ستا لاس نهٔ ورځي، پهٔ جیب ئې لړمانان کیښنولي وي.

دَ صحابه کرامو ﷺ حال

دَ صحابه کرامو ﷺ حال اوګوره! جناب رسول الله ﷺ به چې اعلان اوکړو: چې جومات له چنده راوړئ! جهاد دپاره چنده جمع کیږي، یا دَ بل کار دپاره جمع کیږي، هر صحابي ځي، او دَ خپل کور نه څهٔ نا څهٔ راوړي، بعضې صحابه کرام ﷺ چې به کور کښې څهٔ نهٔ وو، وائي: دَ الله پیغمبر ﷺ وئیلي دي، اوس خو به څهٔ کول غواړي نورو خلقو سره به لاړل او هغوي له به ئې پهٔ مزدوري باندې باغونه اوبهٔ کړل، هغه پیسې به ئې راوړې، او نبي ﷺ له به ئې ورکړې، کجورې به ئې پهٔ مینځ نیمه کړه هغه نیمه ټوټه به ئې راوړله، دَ هغوي دغه وس وو.

اعلان کیږي چې غزوه تبوک له تلل پکار دي: هر سړے خپل وس کوي، غزوه تبوک ګران جهاد وو؛ څکه سفر لرې وو، سورلئ کمې وې، ګرمي زیاته وه، صحابه کرام ﷺ راغلي دي، نبي ﷺ ته وائي: "مونږ له سورلئ راکړئ، مونږه هم جهاد له ځو؟، غریبانان یُو، سورلئ راسره نشته، اسلحه او سامان راسره نشته، کهٔ چرې څوک څهٔ راکوي نو مونږ جهاد له ځو"، کمزوري وه، اسلحه نهٔ وه، سورلئ نهٔ وې، نبي ﷺ اوفرمائیل: ﴿لَاۤ أَجِدُ مَاۤ أَحۡمِلُكُمۡ عَلَیۡهِ﴾.[1]

"چې ما سره خو دومره سورلي نشته چې تاسو پرې سوارهٔ کړم".

پیغمبر ﷺ ورته وائي: څه خیر دے، تاسو سره څهٔ نشته، نو تاسو مهٔ ځئ.

هغوي واپس خپلو کورونو ته روان دي؛ قرآنِ کریم دَ هغوي هغه حالت ذکر کوي: ﴿تَوَلَّوا۟ وَّأَعۡیُنُهُمۡ تَفِیضُ مِنَ ٱلدَّمۡعِ حَزَنًا أَلَّا یَجِدُوا۟ مَا یُنفِقُونَ﴾.[2]

"واپس روان شول دوي، او پهٔ داسې حال کښې چې دَ سترګو نه ئې اوښکې روانې دي پهٔ دې باندې خفه دي چې مونږ سره ولې دومره مال نشته چې دَ الله پهٔ لار کښې اولګوو".

پهٔ دې باندې ژاړي چې دومره مال خو چې راسره وے چې نن مونږ دَ جهاد نه نهٔ وے پاتې شوے، او مونږ زمونږ څهٔ حال دے، مونږ خو ځان له بهانې کورو.

(٥) پنځم تپوس: «وَمَاذَا عَمِلَ فِیمَا عَلِمَ».[3]

(1) [سورة التوبة: 92].

(2) [سورة التوبة: 92].

(3) أخرجه الترمذي في أبواب صفة القيامة والرقائق والورع عن رسول الله ﷺ، باب في القيامة، برقم: (2416).

دَ قیامت پهٔ ورځ به دا تپوس کیږي: "تا څخپل علم څومره عمل کړے دے".

نو رونړو! دین قرباني غواړي، کلهٔ به دَ مال ضرورت راځي، او کلهٔ به دَ بدن ضرورت راځي، او کهٔ چرې داسې نهٔ وي نو جنت کټل ګران کار دے، صرف پهٔ دې باندې نهٔ کیږي: چې الله رب العزة دې مونږ له جنت راکړي، عملي نمونه به پیش کول غواړي.

سره امتحان راځي

قرآنِ کریم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ﴾.[1]

"آیا تاسو دا ګمان کوئ چې تاسو به کښې جنت ته لاړشئ او تاسو ته لا تر اوسه دَ هغه خلقو حالت نهٔ دے راغلے چې مخکښې تیر شوي ستاسو نه...".

دَ هغوي پهٔ شان سخته به نهٔ وي راغلي، هغه شان تکلیف نهٔ دے راغلے، تاسو هغه لا نهٔ دے برداشت کړے، او تاسو وایئ: چې مونږ به جنت ته لاړ شو، نا! بلکه هغه شان سختې به برداشت کوئ، تکلیف به برداشت کوئ، هله به جنت له ځئ.

هغوي ته څنګه سختې، څنګه تکالیف رسیدلي وو؟ نو الله فرمائي: ﴿مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ﴾.[2]

"رسیدلے وو هغوي له تکلیف پهٔ مالونو کښې، او پهٔ بدنونو کښې".

مال کښې هغوي ته تکلیف میلاؤ شوے وو، مال ئې خلقو لوټلے وو، کورونه ئې ورته سوزولي وو، غریبي پرې راغلې وه، دَ هغوي بدن ته تکلیف میلاؤ شوے وو، بدن ئې دَ الله دَ دین دپاره ټوټې شوے دے، هغه شان حالت به تاسو هم راځي، چې تاسو داسې حالت برداشت کړئ نو هله به تاسو جنت ته ځئ.

دومره سختئ پهٔ هغوي راغلې وې، دومره تکالیف پهٔ هغوي باندې راغلي وو: ﴿وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ﴾.[3]

"دومره جرقولے شوي وو دَ کافرانو دَ طرف نه تردې پورې چې پیغمبر او هغې خلقو چې دَ دهٔ سره ئې ایمان راوړے وو هغوي به وئیل: ﴿مَتَى نَصْرُ اللَّهِ﴾ کلهٔ به وي دَ الله امداد؟".

دَ الله هغهٔ مدد به کلهٔ راځي؟ بیا دلته علماء کرام مختلف توجیهات ذکر کوي، خو چې یَو معنی

(1) [سورة البقرة: 214].

(2) [سورة البقرة: 214].

(3) [سورة البقرة: 214].

اوکړې نو هر څهٔ به حل شي: (۱) اوله توجیه: هغهٔ دا ده: پیغمبر به هم وئیل، او مومنانو به هم وئیل: دَ الله نه ئې سؤال کولو چې: ﴿مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ﴾ "دَ الله هغهٔ امداد به کلهٔ وي؟، ربّه! ستا هغه امداد به کلهٔ راځي؟".

(۲) دویمه توجیه: مومنان به دومره ستړي شول، دومره به تنګ شول، چې هغوي به پیغمبر ته اووئیل: چې تا مونږ ته وئیلي وو: چې الله امداد کوي نو

﴿مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ﴾، "هغه امداد به کله راځي؟"، نو پیغمبر ﷺ به ورته تسلیهٔ (تسلي به ئې ورکوله) اووئیل: ﴿أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾.(1)

"خبردار! امداد دَ الله نزدې دے".

نو غم مهٔ کوئ، دَ الله امداد نزدې راروان دے، نو پهٔ تاسو به سختئ نهٔ وي راغلي او تاسو به وایئ: چې مونږ به جنت له ځو.

دَ سیدنا خباب بن الأرت ﷺ واقعه

محدثین دَ خباب بن الارت ﷺ واقعه ذکر کوي: خباب بْن الأرت ﷺ راغلے او نبي ﷺ دَ خانه کعبې دیوال ته ډډه لګولې وه، خپل څادر ئې سر مبارک ته ایخودلے وو، سیدنا خباب بن الأرت ﷺ وائي: مونږ پیغمبر ﷺ ته شکایت اوکړو: "أَلاَ تَسْتَنْصِرُ لَنَا أَلاَ تَدْعُو لَنَا؟".(2)

"اے دَ الله پیغمبره! تهٔ مونږ دپاره دعاء کاني نهٔ غواړې؟ او تهٔ زمونږ دپاره دَ الله نه دَ امداد سؤال نهٔ کوې؟ چې الله زمونږ امداد اوکړي".

نبي ﷺ رااوچت شو، او رنګ مبارک ئې تک سور شو، او سیدنا خباب بن الأرت ﷺ ته فرمائې: چې اے خبابه! ستاسو نه مخکښې چې کوم خلق وو، او مخکښې امتونه چې وو، نو هغې کښې به یَو سړے اونیولے شو او هغهٔ دپاره به کنده اوکنستلے شوه دَ نامهٔ پورې، او پهٔ هغهٔ کنده کښې به دے اودرولے شو، او بیا دَ اوسپنې اره به راوړے شوه: «فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ نِصْفَيْنِ».

"نو دا اره به دَ هغهٔ دَ سر دَ پاسه کیخودلے شوه، او ورته به ئې اووئیل: چې یا دَ دینِ اسلام نه واوړه او یا به نن ستا سر قلم کیږي، بدن به دې دوه ټکړې کیږي، هغهٔ به دَ الله دَ دین نه نهٔ اوړېدو، پهٔ اره به ئې دوه ټکړې کړو، یَو ټوټه به یَو خوا اوغورځیده او بله ټوټه به ئې بل خوا اوغورځیده".

لیکن هغهٔ بیا هم دَ الله دَ دین نه روستو شوي نهٔ وو، دارنګې «وَيُمْشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ، مَا

(1) [سورة البقرة: 214].

(2) أخرجه البخاري في كتاب الإكراه، باب من اختار الضرب والقتل والهوان على الكفر، برقم: (6943).

دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ، فَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ».[1]

"دَ هغوي دَ بدنونو نه به غوښې دَ اوسپنې پهٔ منږځو منږځ کولے شوې، تش هډوکي به پاتې کیدل، لیکن هغوي دې خبرو دَ الله دَ دین نه نهٔ دي واپس کړي".

داسې سختې خلقو برداشت کړي دي (الله أكبر كبيرا!).

نو ستا څهٔ خیال دے چې تا باندې به امتحان نهٔ راځي، سخته به نهٔ راځي، او تکلیف به نهٔ راځي، او تهٔ به جنت ته ځې؟ الله رب العزة فرمائي: ﴿أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾.[2]

"آیا دا خلق دا ګمان کوي: چې دوي به دغه شان پریخودلے شي، چې دوي به وائي: چې مونږ ایمان راوړے دے، او بیا به پهٔ دوي باندې امتحانات نهٔ راځي؟".

ایمان سره به ضرور پهٔ تا امتحانات راځي، او کهٔ تهٔ وائې: چې مونږ باندې خو به امتحان نهٔ کیږي، نو تهٔ څنګه مومن ئې؟ الله دې مونږ دَ کامل ایمان والا جوړ کړي.

دَ مفسر ابن کثیر قول

"تفسیر ابن کثیر" دَ دې سورة العنکبوت دَ آیت لاندې لیکلي دي، وائي: "چې سخت امتحان چې پرې شوے وو هغهٔ پهٔ انبیاؤ عليهم السلام شوے وو، بیا چې څوک پهٔ دې امت کښې غوره خلق دي، زیات امتحانات پهٔ هغوي باندې راغلي دي، او بیا چې څوک غوره وي نو زیات امتحانات پهٔ هغوي باندې راځي".

یعني: چې چا کښې کښې څومره دین وي دومره امتحانات به پهٔ هغهٔ باندې راځي، او چې مذبذب غوندې وي، دَ چا پهٔ ښهٔ خبره ئې پروا نهٔ ساتي، او دَ چا پهٔ بده خبره هم پروا نهٔ ساتي نو پهٔ هغهٔ باندې به څهٔ امتحان راشي، صحابه کرام رضي الله عنهم باندې څومره امتحانات راغلي وو، خو لیکن پهٔ هغې دور کښې چې کوم خلق مذبذب غوندې وو چې نهٔ به ئې دَ چا دَ ښې خبرې پروا ساتله، او نهٔ دَ بدې خبرې، منافقان چې ورته وائي، هغوي ته هیڅ تکلیف نهٔ وو میلاؤ شوے، کهٔ کافران به زورور شول نو هغوي ته به ئې وئیل: چې مونږ ستاسو ملګري یُو، کهٔ مومنان به زورور شول وائي: مونږ ستاسو ملګري یُو: ﴿وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى

(1) أخرجه البخاري في كتاب الإكراه، باب من اختار الضرب والقتل والهوان على الكفر، برقم: (6943).

(2) [سورة العنكبوت: 2].

شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ﴾.(1)

"كلهٔ چې به دَ مومنانو سره ميلاوُ شول وائي: مونږ خو ايمان راوړے دے، مونږ مومنان يُو، او چې كلهٔ به دَ مومنانو نه اخوا شول، كافرانو سره به مخامخ شول وائي: مونږ خو ستاسو پاخهٔ ملګري يُو، دا خو مونږ مومنانو پورې ټوقې كولې".

ستا به يَو سوچ وي كهٔ څوک ښهٔ كوي نو دَ هغهٔ ملګرتوب به كوې او كهٔ څوک بد كوي او زما وس وي نو زهٔ به ئې دَ ګريوان نه نيسم، او كهٔ دَ ګريوان نه دَ نيولو وس مي نشته نو بيا به هغهٔ له پهٔ خلهٔ باندې وايم، چې دا شے دې ناروا دے، او كهٔ دَ خُلې وس هم نهٔ وي نو زړهٔ كښې به دَ هغهٔ سره خپل تعلقات ختموم، بيا تهٔ ګوره! چې پهٔ تا امتحان راځي او كهٔ نهٔ راځي؟ امتحان به ضرور راځي، الله رب العزة فرمائي: ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ﴾.(2)

"پهٔ تحقيق سره امتحان كړے وو مونږ پهٔ هغهٔ كسانو باندې چې مخكښې دَ دوي نه وو (مخكښې خلقو باندې امتحانانونه راغلي وو، پهٔ دوي به هم امتحان راځي)، خامخه ښكاره كوي الله رېشتوني خلق او خامخه ښكاره كوي به الله دروغژن خلق".

دا تفرقه به الله خامخه راولي، مومنان به هم الله ښكاره كوي او دروغژن به هم الله ښكاره كوي.

دَ صحابه كرامو ﷺ قرباني

نو دين دَ قربانۍ نوم دے، پهٔ دين كښې به قرباني پيش كوې، دا نن چې ما او تا دَ صحابه كرامو ﷺ نومونه اخلو، چې ابو بكر صديق ﷺ يا عمر فاروق ﷺ يا هر يَو صحابي چې دَ هغهٔ نوم ما او تا اخلو نو ورسره وايُو: "رَضِيَ اللهُ تعالى عنه"، دا وجه څهٔ ده؟ قرباني ئې پيش كړې وه، محنت ئې كړے وو، تكليف ئې برداشت كړے وو، نن دَ هغوي نوم پهٔ تمامه دنيا كښې ژوندے دے، چې څوک ئې هم نوم يادَوي (ما سيوا دَ روافضو او شيعه ګانو نه) دَ مسلمانانو پهٔ زړهٔ كښې دَ هغوي سره مينه وي، او چې نوم ئې يادَوي نو "رَضِيَ اللهُ عنه" ورسره وائي، بلكه الله هم اعلان كړے دے: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾.(3)

"تحقيق سره الله خوشحاله دے دَ مومنانو نه".

---

(1) [سورة البقرة: 14].

(2) [سورة العنكبوت: 3].

(3) [سورة الفتح: 18].

دَ سیدنا ابو بکر صدیق ﷜ حالت

دَ سیدنا ابو بکر صدیق ﷜ چې دَ هغه نن دومره لوئي مقام دے، نو دا ولې دے؟ قرباني ئې پیش کړې وه، هغهٔ ابو بکر صدیق ﷜ چې حدیث کښې راځي: "وَقَامَ أَبُو بَكْرٍ فِي النَّاسِ خَطِيبًا، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا، فَكَانَ أَوَّلَ خَطِيبٍ دَعَا إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ".

"سیدنا ابو بکر ﷜ اودریدو خطبه ئې شروع کړه، او نبي ﷺ ناست دے، ړومبنے خطیب او ړومبنے بیان کونکے چې دَ الله طرف ته خلق رابللـي وو او دَ الله پیغمبر ﷺ طرف ته خلق رابللـي وو هغه "ابو بکر صدیق ﷜" دے".

ړومبنے بیان پهٔ صحابه کرامو ﷡ کښې هغهٔ شروع کړے وو، او چې کلهٔ ابو بکر صدیق ﷜ بیان شروع کړو نو حدیث کښې کښې راځي: "وَثَارَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَعَلَى الْمُسْلِمِينَ فَضُرِبُوا فِي نَوَاحِي الْمَسْجِدِ ضَرْبًا شَدِيدًا، وَوُطِيَ أَبُو بَكْرٍ وَضُرِبَ ضَرْبًا شَدِيدًا".(1)

"مشرکان یَو ځل پهٔ ابو بکر باندې راجمع شول او حمله ئې پرې اوکړه او پهٔ مسلمانانو ئې هم حمله اوکړه، نو دوي اووهلے شول پهٔ جومات کښې پهٔ سخت وهلو سره، او ابو بکر صدیق ﷜ ئې دومره اووهلو چې ابو بکر صدیق ﷜ بے هوشه شو، پیغمبر کریم ﷺ هم وهل اوخوړل او ابو بکر صدیق ﷜ هم اووهلے شو...".

او ابو بکر ﷜ ته چې ډیر وهل ورکړي وو نو هغه عتبه بن ربیعه ورکړي وو، چې دَ ابو بکر صدیق ﷜ دا ټول مخ پهٔ وینو باندې سور وو، پهٔ مخ مخ ئې پهٔ پنړو وهلے وو، ابو بکر صدیق ﷜ بے هوشه شو، قوم ئې راغلو، بني تیم قبیله راغله او هغه ئې اوچت کړو، او کور ته ئې یوړو، او هغوي اووئیل: چې کهٔ چرته ابو بکر صدیق ﷜ وفات شو، مونږ به دَ دهٔ بدله کښې عتبه بن ربیعه قتلوو، او دَ هغوي پوخ یقین وو چې ابو بکر ﷜ دَ دې وهلو نه بیا روغیدے نشي، داسې ئې وهلے وو، سحر وهلے شوے دے تر مازیګره پورې ابو بکر صدیق ﷜ دَ خپل ځان دَ حال نه خبر نهٔ دے، خلق ترې تپوس کوي، جواب نهٔ میلاویږي هغه خبرې نشي کولے.

او چې خنګه ابو بکر صدیق ﷜ پهٔ هوش باندې راغلے دوي ترې تپوس کوي: چې حال

(1) أخرجه خيثمة بن سليمان في "من حديث خيثمة بن سليمان القرشي الأطرابلسي": (126/1).

دې څنګه دے؟ ابو بکر صدیق ﷺ فرمائي: "مَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟".

"چې دَ الله دَ پیغمبر ﷺ به څنګه حال وي؟".

دومره مینه ئې وه، دا نهٔ وائي: "چې زهٔ ښهٔ یم، یا ښهٔ نهٔ یم"، اول ترې هغوي تپوس کوي: چې طبعیت دې څنګه دے؟ دے ورته وائي: "مَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟".[1]

"دَ رسول الله ﷺ څهٔ خال دے".

او چې دا ئې اوونیل نو قوم ئې خو ټول کافران وو، صرف دَ قومیت دَ وجې نه دهٔ سره ملګري شوي وو، دوي ورته کنځلې او ردې بدې شروع کړې، چې اوس هم تهٔ دَ هغهٔ نه نهٔ اوړې، دا ټول وهل خو تا دَ هغهٔ دَ وجې نه اوخوړل، او اوس هم تهٔ هغهٔ نهٔ پریږدې، ابو بکر صدیق ﷺ ئې پریښودلو، او دوي ترې لاړل، او دَ هغهٔ مور وه: "أُمِّ الْخَيْرِ بِنْتِ صَخْرٍ" روستو بیا مسلمانه شوه، هغه وخت کښې لا مسلمانه نهٔ وه، هغې ته وائي: دهٔ ته لږه ډوډئ او دَ اوبو څهٔ غم اوکړه؛ ځکه ټوله ورځ ئې څهٔ نهٔ دي خوړلي.

ابو بکر صدیق ﷺ دَ مور نه تپوس کوي: "چې مورې! دَ پیغمبر کریم ﷺ څنګه حال دے؟"، هغه ورته وائي: "بچیه! ماته خو پته نشته، خو دا ډوډئ ده، لږ غوندې خوراک مې ستا دپاره تیار کړے دے، دا اوخوره! چې طبعیت دې لږ ښهٔ شي"، ابو بکر صدیق ﷺ ورته فرمائي: زمّا دې پهٔ الله قسم وي چې زهٔ به دَ دې نه څکه هم اونهٔ کړم، او نهٔ به اوبهٔ اوڅښکم چې ترڅو پورې ما دَ رسول الله ﷺ حال نهٔ وي معلوم کړے، هغې وخته پورې به خوراک نهٔ کوم، چې دَ نبي ﷺ حال به څنګه وي؟ زهٔ خو اووَهلے شوم، خو چې هغه به مړ وي او کهٔ ژوندے به وي؟ مور ته وائي: ورشه! او دَ امّ جمیل نه تپوس اوکړه؛ ځکه هغه پټه مسلمانه شوې وه، مور ورته وائي: هلته به ورشم نو؛ ځکه دَ مور دَ خپل ځوي سره ډیره مینه وي.

هغه مور ئې لاړه امّ جمیل پسې، او دَ امّ جمیل نه تپوس کوي: چې دَ پیغمبر ﷺ حال به څنګه وي؟ زما زوي داسې وائي، هغه خو مسلمانه وه، لیکن خپل ایمان ئې پټ ساتلو؛ ځکه کمزورې وه، هغه ورته وائي: زهٔ نهٔ ستا ځوي ابو بکر پیژنم او نهٔ محمد بن عبد الله پیژنم، خبر دے؟ چې ستا زوي زخمي دے نو دَ هغهٔ خوا له به درسره لاړه شمه.

چې کله هغه راغله، هغې وخت کښې له دَ پردې حکم نهٔ وو، دغه شان به خلق تلل، هغه

(1) أخرجه خيثمة بن سليمان في "من حديث خيثمة بن سليمان القرشي الأطرابلسي": (126/1).

راغله او دَ ابو بکر صدیق ﷺ حال ته ئې اوکتل، نو بے اختیاره ئې دَ خُلې نه چغې اووَتې: چې دا دومره ظلم، دا دومره زیاتے تا سره چا اوکړو؟ ابو بکر صدیق ﷺ ورته وائي: ما پرېږدوه، خو دَ نبي ﷺ حال راته اووایه، چې هغهٔ خنګه دے؟ هغه ورته وائي: دا مور دې ناسته ده، کهٔ دَ دې پهٔ مخکښې وایم نو دا به راباندې خبر شي، هغه ورته وائي: زما مور نه مهٔ یرېږه، ماته اووایه، ورته وائي: پیغمبر ﷺ ښهٔ دے، "دارِ أرقم" دَ أَرقم پهٔ کور کښې ناست دے.

ابو بکر صدیق ﷺ پهٔ دغه وخت کښې هم وائي: نا! زما به هله دَ زړهٔ تسلي اوشي چې ما تاسو دَ نبي ﷺ خوا ته اورَسوئ، تلے نهٔ شو، یَو لاس ئې پهٔ خپلې مور باندې واچولو، یَو لاس ئې پهٔ ام جمیل باندې واچولو وائي: ما دَ نبي ﷺ خواته بوځئ، او چې کلهٔ دَ پیغمبر ﷺ خواته راغلے، حدیث کښې راځي: "وَأَكَبَّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ فَقَبَّلَهُ، وَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ".(1)

"نبي ﷺ ابو بکر صدیق ﷺ ته ورتر غاړې وتو، او ښکل ئې کړو، او مسلمانان هم هغهٔ ته ورتر غاړې وتل".

او دَ الله دَ پیغمبر ﷺ زړهٔ ابو بکر ﷺ ته ډیر نرم شو، او اوئې ژړل، او دهٔ هم اوژړل، صحابه کرامو ﷺ اوژل، دا هغه ابو بکر صدیق ﷺ چې نن مونږ او تاسو دَ هغهٔ دَ نوم سره "رضِي الله عنه" وایُو، هغه ابو بکر صدیق ﷺ اوښان ئې دَ دې دپاره ساتلي وو: چې کلهٔ ما ته پیغمبر ﷺ دَ هجرت حکم کوي نو پهٔ دې اوښانو به هجرت له ځو، او هغې له به ئې هر وخت ګیا اچوله، تیار به ئې ساتلي وو، کلهٔ چې پیغمبر ﷺ ته الله وحي اوکړه، چې ستا قوم نن تا قتلوي، تهٔ دَ خپلې بسترې نه ځه، او هجرت اوکړه.

نو نبي ﷺ راغلے، ابو بکر صدیق ﷺ ته وائي: چې دَ الله حکم دے، چې ځئ، ابو بکر ﷺ خپله اوښه راروانه کړه، دواړه پرې سوارهٔ شول، او غارِ ثور ته لاړل، درې شپې او درې ورځې پهٔ هغې کښې تیرې کړې، هغه سفر چې عمر فاروق ﷺ چې هغهٔ وئیل: چې زما دَ ټول عمر عبادت او زما دا ټولې نیکئ کهٔ څوک ابو بکر صدیق ﷺ زما سره پهٔ دغې یَو شپه باندې بدلوي چې کومه شپه ئې نبي ﷺ سره غارِ ثور کښې کړې ده، دا ټول زهٔ هغهٔ له پهٔ دې باندې ورکوم، دا ټول عبادت دَ ابو بکر صدیق ﷺ دَ دغې یَوې شپې دَ غارِ ثور نه قربان دے، دا پهٔ

(1) أخرجه خيثمة بن سليمان في "من حديث خيثمة بن سليمان القرشي الأطرابلسي": (126/1).

څهٔ باندې؟ دا ئې قرباني پيش کړې وه.

دَ ابو بکر صدیق ﷺ دَ صحابیت نه انکار کول

دَ دې وجې نه علماء کرام ذکر کوي: کهٔ دَ يَو بل صحابي دَ صحابيت نه يَو سړے انکار اوکړي، نو سړے فاجر او فاسق او بدعتي دے، ليکن کافر نهٔ دے، دَ کفر فتوٰی پرې نشي لګولے، ما سيوا دَ سيدنا ابو بکر صديق ﷺ نه، چې قرآنِ کريم پهٔ نصِّ صريح سره دَ هغهٔ صحبت دَ نبي ﷺ سره ثابت دے: ﴿إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾.(1)

"کله چې نبي ﷺ خپل ملګري ته اوو‌ئيل: خفه کيږه مهٔ، غمژن کيږه مهٔ؛ يقينًا الله زمونږ سره ملګرے دے".

قرآنِ کريم سره دَ هغهٔ صحبت ثابت دے.

کهٔ دَ ابو بکر صديق ﷺ دَ صحابيت نه يَو سړے انکار کوي نو سړے پرې کافر کيږي؛ ځکه دَ قرآنِ کريم نه انکار کول کفر دے، دَ ابو بکر صديق ﷺ ډيرې کارنامې دي: هغه ابو بکر صديق ﷺ خپل کلے پريخودلے دے مکه مکرمه او حبشو طرف ته پهٔ هجرت باندې ځي دَ الله دَ دين دپاره، دَ "صحيح البخاري" روايت دے: عائشه ﷺ فرمائي: چې مونږ باندې داسې ورځ نهٔ تيره شوې (دا دَ هغوي خوش قسمتي وه)، داسې يَو ورځ مونږ باندې نهٔ ده راغلې چې هغې کښې مونږ کره پيغمبر ﷺ سحر او ماښام نهٔ وي راغلے، سحر به هم پيغمبر ﷺ مونږ کره راتلو، او ماښام به هم راتلو.

نو دومره مينه وه دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ ابوبکر ﷺ سره ليکن چې کلهٔ امتحانات زيات شول، تکاليف مومنانو ته زيات شول، ابو بکر صديق ﷺ دَ کلي نه رٔوان شو، حبشو طرف ته روان شو، او چې حبشو ته ځي نو چې کلهٔ "بَرْكُ الغِمادِ" علاقې ته اورسيدو، نو لار کښې ورسره ابنُ دَغِنَه ميلاو شو، او دا ابن دغنه دَ "القارَة" سبردار وو، هغهٔ ورسره ميلاو شو، دغنه ئې دَ مور نوم وو، پهٔ هغې باندې مشهور شوے وو، علماء کرام ذکر کوي: اصل کښې دَ مور پهٔ نوم دے مشهور وو، خپل نوم ئې حارث بن زيد وو، دغه ابن دغنه اوچت سړے وو؛ ځکه دَ قاره قوم سرداٰر وو، ابو بکر صديق ﷺ ته فرمائي: ابو بکره! چرته تهٔ ځې؟ ابو بکر صديق ﷺ ورته وائي: "أَخْرَجَنِي قَوْمِي، فَأُرِيدُ أَنْ أَسِيحَ فِي الْأَرْضِ وَأَعْبُدَ رَبِّي".(2)

(1) [سورة التوبة: 40].

(2) أخرجه البخاري في كتاب مناقب الأنصار، باب هجرة النبي ﷺ وأصحابه إلى المدينة، برقم: (3905).

"قوم مې دَ ملک نه اوباسي، قوم مې دَ کلي کنبې نهٔ پرېږدي، زما دا اراده ده: چې پهٔ دې زمکه کښې گرځم، او دَ خپل ربّ عبادت کوم".

دا مې زړهٔ دے چې پهٔ دې زمکه کښې گرځم او چې کوم ځائے ما له رکاوټ نهٔ وي چې هلته دَ الله عبادت کوم.

دا مسئله یاد اوساتئ! کهٔ چرته يَو ځائے کښې تا څوک دَ الله عبادت ته نهٔ پرېږدي، نو هغه ځائے پرېږده خو دَ الله عبادت به نهٔ پرېږدې، ابو بکر صدیق ﷺ ته اوګوره! چې ملک ئې پرېښودے دے، قرآنِ کریم کښې هم الله فرمائي: چې کلهٔ دا فاجران، کافران خلق قیامت کښې راپورته شي، ملائک به ورته وائي: ﴿فِيمَ كُنتُمْ﴾.[1]

"تاسو څهٔ کښې وئ؟".

﴿قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا﴾.[2]

"دوي به وائي: وس او طاقت مو نهٔ وو، چا دَ الله عبادت ته نهٔ پرېښودو، ملائک به ورته وائي: آیا دَ الله زمکه فراخه نهٔ وه؟ چې يَو ځائے کښې ئې نهٔ پرېښودئ بل ملک له به دې هجرت کړے وو، بل ځائے به دې دَ الله عبادت کړے وو.

نو ابو بکر صدیق ﷺ ورته وائي: زهٔ ملک پرېښودلے شم، کلے پرېښودلے شم، لیکن دَ الله عبادت نشم پرېښودلے، زړهٔ مې دا دے: چې پهٔ دې زمکه کښې به ګرځم، او بل ځائے کښې به دَ خپل ربّ عبادت کوم، ابن دغنه ورته وائي: "فَإِنَّ مِثْلَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ لاَ يَخْرُجُ وَلاَ يُخْرَجُ".[3]

"اے ابا بکره! ستا پهٔ شان قیمتي انسان خلق دَ کلي نه نهٔ اوځي، او نهٔ هغهٔ کلي نه وېستلے شي، ابو بکره! تهٔ ولې ځې؟".

بیا ورته وائي: "إِنَّكَ تَكْسِبُ المَعْدُومَ وَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الكَلَّ وَتَقْرِي الضَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الحَقِّ".

په تا کښې خو الله ډېر ښکلي صفات کیخودي دي: "یقینًا تهٔ خو غریبانانو سره احسان کوې، تهٔ خو دَ خلقو سره خپلولئ پالې، دَ خلقو بوج پخپل ځان باندې رااچوې، تهٔ خو دومره قیمتي سړے ئې چې تهٔ خو میلمهٔ له ډوډئ ورکوې، تهٔ خو دَ حق دَ حوادثو ملګرتوب کوې".

---

(1) [سورة النساء: 97]..

(2) [سورة النساء: 97].

(3) أخرجه البخاري في كتاب مناقب الأنصار، باب هجرة النبي ﷺ وأصحابه إلى المدينة، برقم: (3905).

او پکار دا دے: چې دا صفات پهٔ هر مسلمان کښې راشي، چې ځان ته مسلمان وائي، چې دے غریب سره احسان کوي، دَ مسلمان خپلولي پالي، دَ مسلمان پهٔ ځان باندې بوج غورځوي، او بل مسلمان ترې بچ کوي، میلمه له ډوډئ ورکوي، دارنګې دَ حق ملګرتوب کوي، چې دا صفات هر مسلمان پهٔ ځان کښې پیدا کړي، نن خو کهٔ مونږ عقیده او عمل برابر کړو نو نور کار مو خراب وي، اخلاق خراب وي، دارنګې ګاونډې رانه خفه وي، غریب له مونږ پهٔ قسم سره خیرات نهٔ ورکوو، دَ میلمه خو مونږ هډو خیال نهٔ ساتو، او حق خو مونږ صرف دَ هغهٔ چا کرځولے دے چې څوک ئې وائي، او کهٔ څوک حق وائي دَ هغهٔ ملګرتوب خو درکنار چې هغهٔ پسې مونږ ردې بدې وایُو.

بهر حال ابو بکر صدیق ﷺ ته ابن دغنه وائي: "فَأَنَا لَكَ جَارٌ ارْجِعْ وَاعْبُدْ رَبَّكَ بِبَلَدِكَ، فَرَجَعَ وَارْتَحَلَ مَعَهُ ابْنُ الدَّغِنَةِ".[1]

"راځه، واپس شه! زهٔ به تا له امن درکړم (زهٔ به ستا قوم باندې اوکرځم، او زهٔ به ورته اووایم: چې دهٔ له به څهٔ نهٔ وایئ، دهٔ له ما امن ورکړے دے)، پهٔ دې خپل کلي کښې دَ خپل ربّ عبادت کوه، ابو بکر ﷺ راواپس شو ابن دغنه هم ورسره رارروان دے".

کلهٔ چې کلي ته راورسیدل، ابن دغنه دَ تمامو قریشو ډلو ته ورغلے او یَو یَو ته اودریدو او هغوي ته وائي: ګورے! خبردار! ما ابو بکر صدیق له امن ورکړے دے، دا قیمتي سړے دے، چې دَ خلقو بوجونه اوچتوي، دارنګې خپلوَلئ پالي، دارنګې میلمه له ډوډئ ورکوي، دَ حق پرستو امداد کوي، دَ حق ملګرے دے، داسې سړے خلق دَ کلي نه نهٔ اوباسي، هغه خو اوچت سړے وو، خلقو دَ هغهٔ خبره نهٔ غورځوله، قریشو دَ ابن دغنه دَ پناه ورکول تکذیب اونهٔ کړو، ټول قریش ورته وائي: صحیح ده چې تا پناه ورکړې ده نو مونږ هم پناه ورکړې ده، خو شرط ئې دا اولګولو، او ورته وائي: "مُرْ أَبَا بَكْرٍ فَلْيَعْبُدْ رَبَّهُ فِي دَارِهِ، فَلْيُصَلِّ فِيهَا وَلْيَقْرَأْ مَا شَاءَ، وَلاَ يُؤْذِينَا بِذَلِكَ وَلاَ يَسْتَعْلِنْ بِهِ، فَإِنَّا نَخْشَى أَنْ يَفْتِنَ نِسَاءَنَا وَأَبْنَاءَنَا".[2]

ابو بکر صدیق ﷺ ته اووایه: چې تا ته امن دے تا ته به څوک تکلیف نهٔ درکوي خو یَو کار به کوې: "چې ابو بکر ته حکم اوکړه: چې دَ خپل ربّ عبادت به پهٔ کور کښې دننه کوې،

(1) أخرجه البخاري في كتاب مناقب الأنصار، باب هجرة النبي ﷺ وأصحابه إلى المدينة، برقم: (3905).

(2) أخرجه البخاري في كتاب مناقب الأنصار، باب هجرة النبي ﷺ وأصحابه إلى المدينة، برقم: (3905).

او مونځ دې پخپل کور کښې دننه کوي، قراءت هم چې کوي نو کور کښې دننه به ئې کوي خومره چې کوي، خو په قراءت باندې به مونږ له تکليف نهٔ راکوي، او دا به په تيزه نهٔ وائي، ځکه مونږ يريږو چې زمونږ ښځې او زامن به په فتنه کښې اخته کړي".
نو دوي به وئيل: چې مونږ په دې يريږو چې زنانه او اولاد راته خرابوي؛ ځکه به دے عبادت پهٔ کور کښې پهٔ پټه کوي، هغې وخت کښې چې به مسلمان شو وائي: دے بے دينه شو.
ابن دغنه ابو بکر ﷺ ته اووئيل: خير دے، دغه شان اوکړه، دَ ګنړې نه درته خپل کور ښهٔ دے، چې کور کښې دننه ناست ئې، ابو بکر صديق ﷺ کور ته دننه شو، يَو څو ورځې پهٔ خپل کور کښې ئې پټ عبادت اوکړو، ابو بکر ﷺ اووئيل: يره! دا خو ډير ګران کار دے، چې دَ چا زړهٔ کښې جذبه وي هغهٔ کلهٔ صبريدے شي، ابو بکر صديق ﷺ دَ خپل کور نه رابهر شو، دَ خپل کور مخې ته ئې ځان له جوماتګے غوندې جوړ کړو، او پهٔ هغې کښې به ئې عبادت کولو، مونځ به ئې پکښې کولو، "وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ".[1]
"او هغې کښې به ئې قرآنِ کريم لوستلو".
خپله زمکه ده، خپل جائيداد دے، دَ خپل کور مخه ئې ده، دَ چا کور او کوڅې ته هم نهٔ دے تلے، ابو بکر صديق ﷺ پهٔ هغې کښې قرآن لولي، دَ مشرکانو زنانه به هغې ته راجمع شوې زامن به ئې راجمع شول، او سم داسې راجوخت به شول ورته، دَ ابو بکر صديق ﷺ دې قراءت ته به ئې غوږ کيخودو، نو پهٔ هغوي به ډير اثر کيدو، او دَ ابو بکر ﷺ حال هم دا وو: چې حديث پاک کښې راځي: "وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ رَجُلًا بَكَّاءً، لاَ يَمْلِكُ عَيْنَيْهِ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ".[2]
"ابو بکر صديق ﷺ داسې انسان وو چې هغهٔ به ډير زيات ژړل، سترګو نه به ئې اوښکې روانې وې، دَ خپلو سترګو مالک به نهٔ وو کلهٔ چې به ئې دَ قرآنِ کريم تلاوت کولو".
نو دَ ابو بکر ﷺ به بے اختياره دَ سترګو نه اوښکې روانې وې، دا چې دَ چا پهٔ زړهٔ کښې درد وي نو داسې کيږي، چې قرآن به ئې لوستو نو بے اختياره به ئې ژړل، او دَ زنانو او دَ ماشومانو زړونو کښې حسد نهٔ وي، نو چې هغوي به دا حال اوکتو نو هغوي به اووئيل: دا خو واقعي دَ کمال والا دين دے، نو پهٔ دوي به ئې ډير اثر کولو.

---
(1) أخرجه البخاري في كتاب مناقب الأنصار، باب هجرة النبي ﷺ وأصحابه إلى المدينة، برقم: (3905).
(2) أخرجه البخاري في كتاب مناقب الأنصار، باب هجرة النبي ﷺ وأصحابه إلى المدينة، برقم: (3905).

نو دَ قريشو مشرانو چې دا اوکتل هغوي اووئيل: دا خو بيا کار خراب شو، دا ابو بکر صديق کۀ چرې پۀ دغه طريقه قرآن لولي او موڅونه ګوي نو زمونږ تولې زنانه به دَ ځان سره واړوي، اولاد به راته خراب کړي، نو دوي ابن دغنه پسې سؤال جواب اوليږلو: چې راشه! تا چې چا له امن ورکړے دے، يا دې هغه ستا پۀ هغې خبرې عمل اوکړي، او يا ترې نه هغۀ خپل امن واپس کړه، بيا مونږه پوهه شه او هغۀ پوهه شه، ابن دغنه راغلے او ابو بکر ﷺ ته وائي: کور کښې دننه کيښنه، هغۀ ورته وائي: کور کښې نشم کيښناستلے، هغۀ ورته وائي: چې نۀ کيښنې نو ما له زما امن واپس راکړه، ابو بکر صديق ﷺ وائي: خپل امن واپس واخله، ما له دَ الله پناه کافي ده، ابوبکر صديق هغۀ بيا دَ الله عبادت شروع کړو، او چې کلۀ ترې ابن دغنه خپله پناه اوچته کړه، نو ابوبکر بيا چا کلي کښې نۀ دے پرېخودلے.

ابوبکر صديق ﷺ سره دَ يَو سړي ميلاويدل

محدّثين ذکر کوي: ابو بکر صديق ﷺ سره يَو ځل يَو سړے ميلاؤ شو، ابو بکر صديق ﷺ خانه کعبې ته روان وو، دَ ابوبکر صديق ﷺ پۀ سر ئې خاورې اوغورځولې، او چې کوم ځائے کښې به ميلاويدو نو خلقو به تکليف ورکولو.

نو مقصد مې دا دے: چې دين دَ قربانۍ نوم دے، قرباني به ورکوې، او هغۀ دَ وخت تقاضه ده، بعضې وخت به دَ مال قرباني راځي، چې دَ کومې قربانۍ ستا نه مطالبه وي هغه به عملي کوې.

دَ سيدنا عثمان ﷺ حالت

سيدنا عثمان ﷺ چې دريم نمبر خليفه دے، دَ هغۀ حال اوګوره! عثمان ﷺ چې کلۀ اسلام راوړو خپل ترۀ حکم بن ابي العاص هغه اونيولو، نو هغۀ ئې اوتړلو، او تړلے دغه شان پروت دے، خو ورځې پروت دے، او ورته وائي: تۀ دَ خپل پلار نيکۀ دين پرېږدې، يَو نوي دين پسې ځې، دَ پلار نيکۀ طريقه ولې پرېږدې؟ اوس هم بعضې جاهلان داسې وائي، وائي: دې پنج پيريانو نوې نوې خبرې راوباسلې، او زمونږ هغه زړې خبرې ئې تولې ختمې کړې، او زمونږ دَ پلار نيکۀ طريقه ئې پرېخوده، بعضې خلق وائي: مونږ ته فلانکي استاذ وئيلي وو: "چې خپله "قُلْ هو" او "اَلْحَمْدُ" به نۀ پرېږدئ، قسمه قسم مُليان به راځي، او تاسو به اړوي"، دَ "قُلْ هو" او "اَلْحَمْدُ" دا مقصد نۀ دے چې "قُلْ هو" او "اَلْحَمْدُ" به نۀ پرېږدئ، بلکه دَ هغوي دا مقصد وو: چې دا خپلې طريقې به نۀ پرېږدئ، هغوي ته دا پته وه چې دا مونږ کومې خبرې کوو دا غلطې کوو، الله دَ خپل دين حفاظت کوي: ﴿إِنَّا

﴿نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾.[1]

الله وائي: "دا قرآنِ كريم ما راليږلے دے او مونږ به پخپله دَ دې حفاظت كوو".

نو دوي ته دا پته وه: چې روستو به الله څۀ داسې خلق پيدا كوي: چې هغوي به دَ دې صفائي خلقو له كوي: چې كوم حق دے هغه به خلقو ته حق ښكاره كوي، چې كوم باطل دے هغه به باطل ښكاره كوي، نو بيا خو به دا خلق وائي: "چې مونږ خو غرق يُو، نو هغوي به څكه وئيل چې دا خپلې خبرې به نۀ پريږدئ"، حق به الله خامخه ښكاره كوي، او دَ دې باطل پرستو دا چالونه به ښكاره كيږي، دَ دې وجې نه حديث مباركه كښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «يَرِثُ هَذَا الْعِلْمَ مِنْ كُلِّ خَلَفٍ عُدُولُهُ، يَنْفُونَ عَنْهُ تَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ، وَانْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ، وَتَحْرِيفَ الْغَالِينَ».[2]

دَ علم پۀ هر پيړئ كښې دَ يَوې پيړئ نه روستو بله پيړئ چې راځي الله داسې عادلان خلق پيدا كوي، "اخلي دا علم دَ هرې پيړئ نه عادلان خلق، هغۀ عادلان خلق چې دَ دې دين نه به هغه خلق دَ زياتي كونكو خلقو هغه تحريف لرې كوي، دَ جاهلانو خلقو غلط تاويل هغه به ترې لرې كوي، دَ باطل پرستو خلقو غلطې معنٰى كاني او دروغ هغه به ترې لرې كوي، صفا دين به خلقو ته بيانوي".

نو عثمان ﷺ ته هم دغه شان وائي، او هميشه دپاره دَ مشركانو اعتراض به دا وو پۀ نبي ﷺ باندې چې: مونږ څنگه دَ خپل پلار او نيكۀ دين پريږدو؟ دا خلق پوهيږي نه كۀ تاسو لږ سوچ اوكړو، نو نوي او زړې به تاسو معلومې كړئ، دې خلقو نوې خبرې شروع كړي، مونږ هغه زړې خبرې كوو، جماعت اشاعت التوحيد والسنة هغه زړې خبرې كوي، دا مُليان به دَ چا خبرې كوي، يا به ئې دَ پلار خبره وي او يا به ئې دَ نيكۀ خبره وي، يا به لږه دَ هغې نه مخكښې خبره وي، دَ څلورو، پنځو سوو كالو خبره به راروانه وي، چې دا كار به شروع شوے وي، نو دا خبرې نوې دي، او كۀ نه دَ پيغمبر ﷺ خبرې چې دَ هغې څوارلس سوه (۱۴۰۰) كاله اوشول، هغه نوې دي؟، كۀ مونږ داسې يَو خبره كړې وي چې هغه پيغمبر ﷺ نۀ وي كړې نو هغه نوې خبره ده، كۀ مونږ داسې يَو خبره كوو چې نبي ﷺ دَ هغې خلاف كړے وو نو واقعې چې زمونږ هغه خبرې بيا نوې دي، او دَ دوئ هغه زړې دي، خو كۀ مونږ وايُو: چې امام الأنبياء محمد مصطفٰى ﷺ دَ نن

(1) [سورة الحجر: 9].

(2) أخرجه البيهقي في "سنن الكبرى"، برقم: (20911).

نه ښوارلس سوه کاله مخکښې داسې وئیلي دي، او یَو سړے وائي: چې نه، زما نیکهٔ خو داسېَ نهٔ دي وئیلي زهٔ به هغه شان کوم، نو زمونږ خبره زړه ده، او کهٔ دَ دهٔ دا خبره زړه ده؟ دے چې دَ پلار نیکهٔ خبره پیش کوي هغه نوې ده، او دَ پیغمبر ﷺ خبره زړه ده، دا خلق نهٔ پوهیږي، دا نوې خبرې نهٔ دي، خو دا پهٔ دې خلقو باندې نوې لګي، دا ډیرې پخوانۍ خبرې دي، او دا ډیرې حقیقت او رشتیا خبرې دي، خو خلقو له صحیح څکه نهٔ معلومیږي چې دوي اوریدلي نهٔ دي، او چا خبر کړي نهٔ دي، او دا مسئله ده: چې یَو سړے پهٔ یَو خبره باندې نهٔ پوهیږي نو دے دَ هغې دُشمني کوي، "اَلنَّاسُ أَعْدَاءٌ لِّمَا جَهِلُوْا".

"خلق دشمنان وي دَ هغې څهٔ دپاره چې نهٔ ئې پیژني".

یَو مسئله باندې به نهٔ پوهیږي نو خود به دَ هغې خلاف کوي.

بهر حال عثمان بن عفان ﷺ ته وائي: چې تا زهٔ تر هغې وخته پورې نهٔ پرانیزم چې ترڅو پورې تا دا نوې خبرې نهٔ دي پریښودي، او دَ خپل پلار نیکهٔ زړې خبرې دې نهٔ دي شروع کړي، عثمان بن عفان ﷺ پروت دے، خو چې کلهٔ ئې ترهٔ پوهه شو کهٔ زهٔ دَ دهٔ سره هر څهٔ اوکړم خو دے دَ خپلې خبرې نه نهٔ اوړي، نو بیا ئې عثمان ﷺ پریښودلو.

دَ سیدنا عمر ﷺ حالت

سیدنا عمر فاروق ﷺ چې دَ هغهٔ څومره لوئي مقام دے، او دَ هغهٔ څومره لویه دبدبه ده، او څومره مشهور وو پهٔ شجاعت کښې، لیکن پهٔ عمر فاروق ﷺ باندې څومره تکلیفونه دَ الله پهٔ دین کښې تیر شوي دي، عمر فاروق ﷺ چې کلهٔ اسلام راوړو، نو هغهٔ وائي: زهٔ دا خپل اسلام خلقو ته ښائم، چې عمر فاروق مسلمان شوے دے؛ څکه چې هغهٔ کلهٔ دَ پیغمبر ﷺ مخالف وو نو ښکاره پهٔ ښکاره به پیغمبر ﷺ پسې ګرځیدو چې چا به تړې تپوس اوکړو: چې چرته ځې؟ وائي: ځم دا محمد رسول الله قتلوم، علی الإعلان به ئې وئیل، چې دا زما دشمن دے، او کهٔ مې کوم ځائے کښې اوموندو نو قتلوم به ئې، توره به ئې دَ ځان سره ګرځوله، چا به چې ورته اووئیل: "ولې ئې قتل کوي؟، وائي: دے زمونږ خدایان لات، منات، عزّی نهٔ مني، دے به زهٔ قتلوم، نو عمر ﷺ چې څنګه ښکاره دشمن وو دَ نبي ﷺ، خو چې ایمان ئې راوړو نو ښکاره

اعلان ئې هم اوکړو، چې ما ایمان راوړے دے.

په قریشو کښې یَو سړے وو، هغهٔ ته ئې "جمیل بن معمه" وئیلو، هغهٔ ډیر چغل مار انسان وو، چې کلهٔ هغهٔ خبر شو چې عمر ﷺ خو ایمان راوړو، نو لاړو او قریشو ته وائې: عمر هغهٔ صابي شوے دے، عمر وریسې روستو روان دے، او آواز ئې اوکړو: "ولکِنْ قدْ أسلمْتُ".

"ما خو اسلام راوړے".

"صابي" به ئې هغه وخت ېے دینه ته وئیلو، چې پهٔ دغه غلط دین باندې به روان وو، نو عمر ﷺ چغه کړه: "أشهَدُ أنْ لاَّ إله إلا الله، ،وأشهَدُ أنَّ محمدًا رَّسول الله" چې کلهٔ ئې چغه کړه، مشرکان ټول پهٔ دهٔ راجمع شول، جنګ ورسره شروع وو، تردې پورې چې دَ نمر سترګه پهٔ پریوتو باندې شوه، کافران هم کیښناستل، عمر ﷺ ستړے شوے وو کیښناستو او عمر ﷺ ورته وائې: اے کافرانو! زهٔ یواځې یم او تاسو ډیر یئ، افسوس دے کهٔ چرې زمونږ دَ دریو سوو (۳۰۰) کسانو پورې یَو تعداد وے! یا به مې تاسو دَ دې کلي نه بهر کولے یا به مونږ بهر کیدو، بیا مې ستاسو مقابله بالکل کولے شوه، خو اوس زهٔ بالکل یَواځې یم، نن کهٔ مونږ دَ هغوي نوم اخلو نو هغې سره "رضي الله عنه" وایُو، دا هغوي قربانئ پیش کړې وې.

دغه شان دَ یَو یَو صحابي کارنامه چې اوګورې! نو هغهٔ څومره قربانئ دَ الله دَ دین دپاره پیش کړې دي، او نن ما او تا څومره سختئ برداشت کوو، هغه سختئ خو لا رې، هغه تکالیف خو لا رل، چې کم از کم دومره خو اوکړو چې دا دین خو پهٔ ځان کښې راولو، صحابو ﷺ چې پهٔ بل کښې دین راوستے دے نو ځپل ځان کښې ئې خو خود راوستے وو، تکلیف ئې برداشت کړے دے خو پهٔ بل کښې ئې دین راوستے دے، خو چې مونږ او تاسو ئې خو چې کم از کم ځپل ځان کښې راولو، ځپل کور کښې، ځپلو بچو کښې ئې خو راولو کنه.

الله رب العزة دې مونږ او تاسو دَ صحابه کرامو ﷺ پهٔ نقش وقدم باندې روان کړي (آمین!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

بسم الله الرحمن الرحيم

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللهِ

(سورة آل عمران: 110)

موضوع

نهي عن المنكر

بتاريخ: 2007-06-03

مقام جلسئ

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامه عبد الحق ربّانی حفظه الله

نهي عن المنكر

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِه وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِه وَأَصْحَابِه وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾.(1)

عَنْ دُرَّةَ بِنْتَ أَبِي لَهَبٍ قَالَتْ: "قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَنْ خَيْرُ النَّاسِ؟"، قَالَ: «أَتْقَاهُمْ لِلرَّبِّ، وَأَوْصَلُهُمْ لِلرَّحِمِ، وَآمَرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ، وَأَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ».(2)

عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړو! امر بالمعروف او نهي عن المنكر دا يَو داسې موضوع ده: چې كهٔ چرې يَو سړے ټول عمر پهٔ امر بالمعروف او نهي عن المنكر باندې بيان كوي نو هغهٔ نهٔ ختميږي، يَو خو دَ هغې فضائل دي، او بل امر بالمعروف او نهي عن المنكر نهٔ كول دَ هغې عذابونه مختصر كتابونو كښې ليكلي دي، ليكن دَ دين مسائل چې خلقو له بيانوي: دَ نيكئ حكم به وي يا به دَ بدئ نه منع وي، يا به حكم دَ الله وي، دَ دې نه بهر كيدے نشي، مسلمان له پكار دي، چې هغهٔ امر بالمعروف او نهي عن المنكر كوي.

دَ نبي ﷺ دَ امت خصوصيت

دَ رسول الله ﷺ دَ اُمت خصوصيت دا دے: چې دَ جناب رسول الله ﷺ نه بعد امر

(1) [سورة آل عمران: 110].

(2) أخرجه يحيٰى بن الحسين الشجري في "ترتيب الأمالي" في صلة الرحم، ما يتّصل بذلك، برقم: (2036).

بالمعروف او نهي عن المنكر دَ دې اُمّت دېوټي ده، چې پهٔ دې امت کښې به بعضې خلق داسې وي چې: ﴿وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾.(1)

الله وائي: "خامخه ضروري یوه ډله دې تاسو کښې موجوده وي چې هغوي خلق خیر ته (دَ الله کتاب ته، او سنت دَ نبي ﷺ ته) رابلي، امر بالمعروف کوي، او نهي عن المنکر کوي، دَ نیکۍ حکم کوي او دَ بدۍ نه خلق منع کوي".

نو داسې ډله دې پهٔ تاسو کښې ضرور موجوده وي؛ ځکه دَ جناب رسول الله ﷺ نه بعد بل پیغمبر دنیا ته نهٔ راځي، نو تر قیامته پورې څومره مومنان چې دي څومره علماء چې دي دا دَ هغوي دېوټي ده چې: هغوي به امر بالمعروف او نهي عن المنکر کوي.

دَرسول الله ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته وینا

دَ دې وجې نه رسول الله ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته فرمائیلي وو: «بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً».(2)

"زما دَ طرف نه خلقو ته اګر کهٔ یو آیت مو اوریدلے وي دَ هغې دعوت او تبلیغ هم اوکړئ".

دَآخري امت صفت

ما چې کوم آیت لوستلے دے، پهٔ دې آیت کښې الله دَ دې امت صفت ذکر کوي او بیا دَ دې امت کار ذکر کوي، چې کار دَ دې امت به څهٔ وي؟.نو الله تعالی فرمائي: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾.(3)

"تاسو پهٔ لوح محفوظ کښې، دَ الله پهٔ علم کښې پهٔ ټولو امتونو کښې بهترین امت یئ...".

پهٔ ټولو انبیاؤ علیهم السلام کښې اوچت مقام او اوچته درجه دَ امام الأنبیاء محمد رسول الله ﷺ ده، حدیث پاک کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ القِيَامَةِ وَلاَ فَخْرَ».(4)

"زهٔ دَ ټول اولاد دَ آدم علیه السلام سردار یم، خو پهٔ نورو انبیاؤ علیهم السلام باندې زهٔ فخر نهٔ کوم".

---

(1) [سورة آل عمران: 104].

(2) أخرجه البخاري في كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني أسرائيل، برقم: (3461).

(3) [سورة آل عمران: 110].

(4) أخرجه الترمذي في أبواب تفسير القرآن، باب: ومن سورة بني إسرائيل، برقم: (3148).

دَ جنابِ رسول الله ﷺ ډیر لوئي مقام دے، دَ هغې بیان به إن شاء الله پخپل ځائے باندې راځي، هغه وجه پیغمبر ﷺ پهٔ احادیثو کښې بیان کړې ده: چې زما دَ خصوصیت او فضیلت څهٔ وجه ده؟ او څهٔ نښه ده؟ چې ما له الله پهٔ نورو پیغمبرانو اوچت والے نصیب کړے دے، نو (۱) یَو وجه پهٔ هغې کښې نبي ﷺ دا هم ښودلې ده: چې مخکښې انبیاء کرام علیهم السلام الله یَو یَو قوم او یَو یَو خاندان ته لیږلي دي او زهٔ چې یمه نو «وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً».[1]

"زهٔ تمامو خلقو له لیږلے شوے یم".

او کلهٔ وائي: «بُعِثْتُ إِلَى الأَحْمَرِ وَالأَسْوَدِ»[2]

"زهٔ سور رنګ والا او تور رنګ والا ته لیږلے شوے یم"، یعني عربو ته هم لیږلے شوے یم، او دَ عربو نه ما سیوا عجم چې دي نو هغوي ته هم لیږلے شوے یم، نو نبي ﷺ اوچت پیغمبر وو.

الله به دَ نورو انبیاؤ نه وعده اغستله چې: اے زما انبیاؤ! کهٔ چرې تاسو ژوندي یئ او محمد عربي ﷺ راشي نو ﴿لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ﴾.[3]

"خامخه تاسو به پهٔ هغهٔ باندې ایمان راوړئ، او خامخه تاسو به دَ هغهٔ امداد کوئ".

تاسو به بیا خپل مشن پرېږدئ او دَ محمد عربي ﷺ پهٔ شریعت او دَ هغهٔ پهٔ مشن به عمل کوئ.

دَ سیدنا عمر رضي الله عنه دَ "تورات" نسخه لوستل

هغه مشهور حدیث دے: رسول الله ﷺ ناست وو، سیدنا عمر فاروق رضي الله عنه دَ "تورات" نسخه پړاووله، دَ نبي ﷺ رنګ مبارک بدل شو، سیدنا ابو بکر رضي الله عنه عمر رضي الله عنه ته وائي: "پهٔ تا دې ستا مور بوره شي تهٔ نهٔ ګورې دَ الله دَ پیغمبر ﷺ رنګ ته! چې څومره خفه دے او تهٔ بیا هم "تورات" پړاوهې؟"، فَنَظَرَ عُمَرُ إِلَى وَجْهِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ غَضَبِ اللهِ وَغَضَبِ رَسُولِهِ رَضِينَا بِاللهِ رَبًّا وَبِالإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوْ بَدَا لَكُمْ مُوسَى فَاتَّبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُونِي، لَضَلَلْتُمْ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ، وَلَوْ

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب الصلاة، باب قول النبي ﷺ: "جعلت لي الأرض مسجدا وطهورا"، برقم: (438).

(2) أخرجه الدارمي في "سننه" في ومن كتاب السير، باب: الغنيمة لا تحل لأحد قبلنا، برقم: (2510).

(3) [سورة آل عمران: 81].

كَانَ حَيًّا وَأَدْرَكَ نُبُوَّتِي، لَاتَّبَعَنِي».[1]

"عمر ﷺ چې دَ نبي ﷺ مخ مبارک ته اوکتل نو هغه "تورات" ئې بند کړو، وائي: "أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ غَضَبِ اللهِ وَغَضَبِ رَسُولِهِ"، الله پورې پناه غواړم دَ الله دَ غُصې نه او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ غُصې نه، بيا وائي: "رَضِينَا بِاللهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا"، زهٔ راضي يم پهٔ الله باندې چې هغهٔ زما ربّ دے، او پهٔ دينِ اسلام باندې چې هغهٔ زما دين دے، او محمد رسول الله ﷺ باندې چې هغهٔ زما پيغمبر ﷺ دے، او چې کيښناستو، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ غصه چې کلهٔ کمه شوه نو نبي ﷺ هغهٔ ته فرمائي: دَ قرآنِ کريم پهٔ موجودګئ کښې تهٔ دَ تورات پړاؤول کوې؟ حالانکه دَ قرآنِ کريم سره مخکښې ټول کتابونه منسوخ شوي دي، پهٔ هغې به اوس عمل نهٔ کوې، چې کلهٔ زمونږ دَ شريعت نه خلاف وي، ورته وائي: دا خو "تورات" دے، پهٔ موسٰی ﷺ باندې راليږلے شوے دے، کهٔ چرې موسٰی ﷺ پخپله ژوندے وو او زهٔ الله پيغمبر راليږلے وے نو هغهٔ به هم زما امتي وے"، دومره اوچت مقام والا پيغمبر دے.

نو زمونږ پيغمبر ﷺ پهٔ تمامو پيغمبرانو کښې دَ لوئي مقام والا دے، الله رب العزة فرمائي: ﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾.[2]

"دغه پيغمبران دي غوره کړي دي مونږ بعضې دَ دوي پهٔ بعضو نورو باندې".

دا مقام الله محمد عربي ﷺ ته ورکړے دے، دَ چا مقام الله اوچت کړے دے، او دَ چا مقام ئې دومره نهٔ دے اوچت کړے، ليکن ما او تا له دا پکار دي: چې دَ خپل ذهن نه او دَ خپل سوچ نه دَ عصبيت او تعصّب پهٔ بنياد باندې دَ انبياؤ ﷺ پهٔ مينځ کښې فرق نهٔ کوو.

دَ مومنانو وينا

الله رب العزة فرمائي: مومنان وائي: ﴿لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ﴾.[3]

"مونږ جدا والے نهٔ راولو پهٔ مينځ دَ يو تن دَ انبياؤ ﷺ دَ الله تعالىٰ کښې".

---

(1) أخرجه الدارمي في "سننه" في المقدمة، باب: ما يتقى من تفسير حديث قول النبي ﷺ...، برقم: (449).

(2) [سورة البقرة: 253].

(3) [سورة البقرة: 283].

الله! تا چې کوم پیغمبران عليهم السلام راليږلي دي مونږ ټخپل ذهن کښې دَ هغوي په مينځ کښې تفرِقه نهٔ پيدا کوو؛ چې دا اوچت مقام والا دے او دا دَ ښکته مقام والا دے، لکه يهودو به داسې کول: "چې خپل پيغمبران به ئې منل او نور پيغمبران به ئې نهٔ منل"، مونږ به داسې نهٔ کوو، مونږ به ټول پيغمبران عليهم السلام منو ليکن عمل به کوو پهٔ شريعت دَ محمد عربي ﷺ باندې، دَ يَو پيغمبر ﷺ سره به مونږ بُغض او حسد نهٔ ساتو، بلکه دَ هر پيغمبر سره به مونږ مينه او محبت کوو، دا دَ ايمانِ کامل تقاضه ده.

نو نبي ﷺ پهٔ تمامو انبياؤ عليهم السلام کښې دَ اوچت مقام والا وو، امت دَ نبي ﷺ پهٔ تمامو امتونو کښې دَ اوچت مقام والا دے، الله فرمائي: ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾.(1)

الله وائي: "دارنګې کرځولي يئ مونږه تاسو لره يَو امت غوره دَ دې دپاره چې شئ تاسو ګواهي کونکي پهٔ خلقو باندې".

تاسو به پهٔ قيامت کښې پهٔ خلقو باندې ګواهي کوئ، دومره دَ انصاف او عدل والا امت يئ.

الله رب العزة به دَ نوح عليه السلام نه تپوس کوي

الله رب العزة به دَ نوح عليه السلام نه تپوس کوي: "چې اے نوح! تا خپل قوم ته مسئله بيان کړې وه او کهٔ نهٔ دې وه بيان کړې؟ قوم ته دې بيان کړے وو، او کهٔ نه؟ هغه بد بخته قوم به انکار اوکړي، هغوي به وائي: چې يا الله! مونږ ته نوح عليه السلام مسئله نهٔ ده بيان کړې، نوح عليه السلام نه به الله تپوس اوکړي: چې تا مسئله بيان کړې وه؟ نوح عليه السلام به وائي: ما بيان کړې ده، قوم به ئې وائي: مونږ باندې څوک ګواه پيش کړه؟ دَ چا مخکښې دې مونږ ته مسئله بيان کړې ده؟ الله تعالى به ورته وائي: ګواه درسره شته؟ ګواهان درسره څوک دي؟ نوح عليه السلام به وائي: آو! زما سره ګواهان امت دَ محمد رسول الله ﷺ دے، دوي به زما دپاره دا ګواهي کوي، الله به دا امت رااوغواړي، چې تاسو دا ګواهي کوئ چې نوح عليه السلام خپل قوم ته مسئله بيان کړې ده؟، نو امت دَ محمد عربي ﷺ به وائي: چې آو! الله مونږ ګواهي کوو، چې مسئله نوح عليه السلام قوم ته بيان کړې وه، قوم نهٔ وه منلې، هغهٔ قوم به اعتراض اوکړي: چې تاسو پهٔ آخره زمانه کښې پيدا شوي يئ تاسو ته څهٔ

(1) [سورة البقرة: 143].

پته ده؟ چې مونږ ته نوح الطَّيِّلاً مسئله بیان کړې ده او که نه ئې ده بیان کړې؟ الله رب العزة به دَ دې امت نه تپوس کوي: تاسو ته څهٔ پته ده: چې نوح الطَّيِّلاً خپل قوم ته مسئله بیان کړې وه؟ امت به ورته وائي: یا الله! مونږ ستا کتاب لوستلے وو، او ستا پهٔ کتاب کښې مونږ وئیلي وو: چې نوح الطَّيِّلاً خپل قوم ته مسئله بیان کړې وه: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا﴾.(1)

الله وائي: "یقینًا مونږ نوح لیږلے وو قوم دَ دهٔ ته، نو نوح الطَّيِّلاً پخپل قوم کښې پنځوس کم زر (۹۵۰) کاله تیر کړي وو".

نهٔ نیم سوه (۹۵۰) کاله نوح الطَّيِّلاً خپل قوم ته دعوت چلولے وو، چې دا امت اووائي: چې الله مونږ ستا کتاب لوستلے وو، تهٔ دروغ نهٔ وائي، نوح الطَّيِّلاً خپل قوم ته مسئله بیان کړې وه، نو الله رب العزة به نوح الطَّيِّلاً ته وائي: آو! تا مسئله بیان کړې وه".

نو دا امت بهترین امت دے.

دَ دې امت کار او ذمّه داري

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾.(2)

"تاسو پهٔ لوح محفوظ کښې پهٔ تمامو امتونو کښې بهترین امت یئ، ایستلے شوي یئ تاسو دپاره دَ فائدې دَ خلقو، تاسو به حکم کوئ پهٔ نیکو کارونو باندې، خلق به منع کوئ دَ ناروا کارونو نه، او تاسو به ایمان لرئ پهٔ الله تعالی باندې".

نو کار به ستاسو دا وي، علماء کرام ذکر کوي: "چې ﴿أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ "تاسو دَ خلقو دَ فائدې دپاره ایستلے شوي یئ"، خلق به زنځیز کښې راولئ، او پهٔ دینِ اسلام کښې به ئې دننه کوئ، دا دَ هغوي دپاره فائده ده".

نو کار به ستاسو دا وي: تاسو به امر بالمعروف کوئ، او نهي عن المنکر به کوئ، او تاسو به ایمان لرئ پهٔ الله تعالی باندې، دا دَ غوره امت کار شو، نو اوس کوم سړے چې پهٔ الله تعالی باندې ایمان نهٔ لري او کوم سړے چې امر بالمعروف او نهي عن المنکر نهٔ کوي دا سړے به غوره

(1) [سورة العنكبوت: 14].
(2) [سورة آل عمران: 110].

امت کښې نشي راتلے، بلکه دا پهٔ دې امت کښې ناکاره خلق دے، چې هغهٔ امر بالمعروف نهٔ کوي، او نهي عن المنکر نهٔ کوي، پهٔ الله ایمان نهٔ راوړي.

اهل کتابوله دَایمان ترغیب

﴿وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾.(1)

"کهٔ چرې ایمان راوړے وے اهل کتابو خامخه به دا غوره وے دَ دوي دپاره، بعضې کسان دَ هغوي نه مومنان دي او زیات پکښې فاسقان دي".

نو مقصد مې دا وو: چې دَ دې امت غوره والے پهٔ دې باندې دے، چې دے به امر بالمعروف او نهي عن المنکر کوي.

امر بالمعروف او نهي عن المنکر پریښودل

چا چې امر بالمعروف او نهي عن المنکر پریښودلے وو، الله پرې عذاب نازل کړے دے، الله دَ هغوي بدي پخپل کتاب کښې بیان کړې ده، قرآنِ کریم کښې الله تعالی دَ یهودو باره کښې ذکر کوي: ﴿لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾.(2)

"پهٔ لعنت کړے شوي دي هغهٔ کسان چې هغوي کافران وو دَ بني اسرائیلو نه پهٔ ژبه دَ داود ﷺ او پهٔ ژبه دَ عیسٰی ځوي دَ مریم ﷺ باندې (دواړو انبیاؤ ﷺ پهٔ دوي باندې لعنت وئیلے دے)، ...".

وجه څهٔ ده دَ لعنت وئیلو؟

وجه دا ده: ﴿ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾.(3)

"دا پهٔ سبب دَ هغې چې دوي به نافرماني کوله او وو دوي زیاتے کونکي".

دَ الله حکمونه ئې نهٔ منل او زیاتے ئې کولو، څهٔ ئې کول؟ ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾.(4)

"وو هغوي چې منع به ئې نهٔ کوله دَ ناروائ نه چې کولو به ئې هغې لره، (امر بالمعروف او نهي

(1) [سورة آل عمران: 110].

(2) [سورة المائدة: 78].

(3) [سورة المائدة: 78].

(4) [سورة المائدة: 79].

عن المنکر ئې نهٔ کولو) ډیر بد دي هغهٔ چې دوي کوم کارونه کول".

دوي چې کوم کارونه کول دا ډیر ناکاره کارونه وو، خپله ئې هم گناه کوله، او بل ئې هم نهٔ منع کولو، چې گناه مهٔ کوه.

پهٔ دې ځائے باندې علماء کرام ذکر کوي: معلومیږي دَ دې آیت کریمه نه دا خبره او دا مسئله: چې نهي عن المنکر، دَ ناروا ؤ نه منع دا واجب او لازم ده، کوم سړے چې نهي عن المنکر نهٔ کوي، کوم سړے چې دَ ناروا ؤ نه خلق نهٔ منع کوي دا.سړے دَ الله دَ وعید او دَ عذاب مستحق دے، دَ یهودو حالت اوگوره! هغوي دَ ناروا ؤ نه منع نهٔ کوله نو لعنت پرې نازل شو.

پهٔ بني اسرائیلو کښې اول نقصان

حدیث پاک کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: پهٔ بني اسرائیلو کښې چې رومبنے نقصان راغلے وو، نو هغهٔ دَ څهٔ وجې نه راغلے وو؟ بني اسرائیلو کښې رومبنے نقصان دَ دې وجې نه راغلے وو چې یَو سړي به بل سړے پهٔ گناه باندې اولیدو، ورته به راغلے او ورته به ئې اوؤئیل: "يَا هَذَا، اتَّقِ اللهَ وَدَعْ مَا تَصْنَعُ، فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَكَ".

"اے سړیه! دَ الله نه اویریږه، دا گناه مهٔ کوه، پریږده هغهٔ کار چې تهٔ ئې کوې او هغهٔ کار ستا دپاره جائز نهٔ دے".

نو یَو ورځ به ئې ورته دا خبره اوکړه، چې کلهٔ هغهٔ سړے به منع نشو، نو "ثُمَّ يَلْقَاهُ مِنَ الْغَدِ فَلَا يَمْنَعُهُ ذَلِكَ".

"بیا چې صبا به ورسره میلاؤ شو، بیا به هم دے پهٔ دغه خپل حال باندې وو، نو بیا به ورته دهٔ امر بالمعروف او نهي عن المنکر نهٔ کولو، بیا به ئې ورته څهٔ نهٔ وئیل"، "أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيبَهُ وَقَعِيدَهُ".

"چې صبا به شو، نو دَ هغهٔ سره به ئې ناسته هم کوله، دَ هغهٔ سره خوراک به ئې هم کولو، دَ هغهٔ سره څښکاک به ئې هم کولو"، هیڅ قسم تعلق به ئې ورسره نهٔ ختمولو، هسې پهٔ خُلې به ئې وئیل: چې دا کار ښهٔ نهٔ دے، دا کار مهٔ کوه، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ".

"کلهٔ چې ئې دا گناه شروع کړه چې دَ گناهگار انسان سره به ناست وو، دَ هغهٔ سره به ئې ملګرتوب کولو نو الله دَ دوي زړونه دَ یَو بل سره گډوډ کړل"، زړونه ئې مختلف شول، دَ دین هغهٔ

جذبه ترې ختمه شوه، نو لعنت ورباندې پهٔ دې وجه باندې نازل شو، ټول پهٔ لعنت کښې ګرفتار شول.

او آخر دَ دې حدیث کښې نبي ﷺ فرمائي: «كَلَّا»، "چرې هم داسې نهٔ ده"، چې یَو سړي نه اووائي: چې دا ګناه مهٔ کوه، چې صبا دے دا ګناه کوي تهٔ نهٔ امر بالمعروف کوي، او نهٔ نهي عن المنکر کوي، نهٔ دَ هغهٔ نه خپل ځان خفه کوي، نهٔ دَ هغهٔ سره خپل تعلّقات ختموي، دا کورے دَ کامیابۍ کار نهٔ دے، «وَاللهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَلَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ، وَلَتَأْطُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا، وَلَتَقْصُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْرًا».[1]

نبي ﷺ فرمائي: "پهٔ الله مې دې قسم وي، خامخه تاسو به امر بالمعروف او نهي عن المنکر به کوئ، او دَ ظالم سړي لاس به نیسئ، هغهٔ به دَ ظلم نه منع کوئ، تاسو به دغه سړے حق نه مجبوره کوئ، چې حق ته ئې مائل کړئ".

دا به ستاسو کار وي.

دَ دې زمانې دَ خلقو کار

صرف پهٔ دې باندې کار نهٔ کیږي، چې دَ هغهٔ خپل کار دے، او زما خپل کار دے، پهٔ نن زمانې کښې دا شے ډیر زیات دے، کلهٔ چې تهٔ دَ یَو رسم ردّ کوې، دَ یَو ناروا ردّ کوې نو کلهٔ کلهٔ به درته دا خپل ملګري وائي: یَره، جي! پریږده چې خوک څهٔ کوي نو ځان له ئې کوي، دا مسئلې پریږده.

مسئلې پټول

دا خبره یاد اوساته! هغه عالم، هغه مشر، هغهٔ سپین ږیرے انسان چې هغهٔ ته مسئله معلومه وه، لیکن بیا دَ خلقو دَ یَرې دَ وجې نه، دَ خلقو دَ خفګان دَ وجې نه حق مسئله نهٔ ښکاره کوي، دَ قیامت پهٔ ورځ باندې به دغې سړي ته دَ اُور واګې واچولے شي، بعضې خلق دَ جماعت دَ وجې نه، دَ لالچ دَ وجې نه، او بعضې خلق دَ خپل عزت دَ وجې نه حق پټوي، کهٔ ستا هر څومره لوئي عزت شي، خو دَ الله دَ دین نه لوئي عزت نشي کیدے، دا دین دومره معزّز دے، چې ایک لاکھ چوبیس هزار کم وبیش انبیاء کرام علیهم السلام الله دنیا له دَ مخلوق دَ هدایت دپاره رالیږلے وو، کلهٔ هم الله یَو پیغمبر ته نهٔ دي وئیلي: چې زما پیغمبره! خیر دے دلته دا مسئله مهٔ

---

(1) أخرجه أبو داود في كتاب الملاحم، باب الأمر والنهي، برقم: (4336).

بيانوه، هسې نه چې ستا څوک بے عزتي اوکړي، هسي نه چې تا پسې څوک کنځل اوکړي، هسې نه چې تا پسې څوک ردې بدې اووائي، نا! نا! بلکه ربّ كائنات خو خپل پيغمبر ﷺ ته وائي: ﴿فَاصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ﴾.(1)

"اے زما پيغمبره! صفا صفا مسئله بيان کړه، څنګه چې درته دَ الله دَ طرف نه حکم شوے دے، او دَ مشرکانو خلقو نه مخ واوړه".

کلهٔ ربّ کائنات فرمائي: ﴿فَاسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ﴾.(2)

"اے زما پيغمبره! کلک اودريږه لکه څنګه چې تا ته حکم شوے دے، څهٔ حکم چې دَ الله دَ طرف نه دے هغهٔ خلقو ته بيان کړه، او کلک اودريږه".

دَ نبي ﷺ کيره مبارکه کښې سپين ويښتهٔ:

حديث پاک کښې راځي: جناب محمد رسول الله ﷺ پهٔ کيره مبارکه کښې سپين ويښتهٔ ښکاره شول، بعضې ويښتهٔ پکښې سپين شوي وو، صحابه کرامو ﷺ ورته اووئيل: "يَا رَسُولَ اللهِ! قَدْ شِبْتَ".

"اے دَ الله پيغمبره! تهٔ خو بوډا شوې".

نو نبي کريم ﷺ ورته فرمائي: «شَيَّبَتْنِي هُودٌ، وَالوَاقِعَةُ، وَالمُرْسَلاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ».(3)

"زهٔ سورة "هود" او "سورة الواقعه"، "مرسلات" او "عمّ يتساءلون" بوډا کړم".

علماء کرام وائي: کوم آيت بوډا کړو؟ دې آيت چې: ﴿فَاسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَ﴾.(4)

"اے زما پيغمبره! کلک اودريږه لکه څنګه چې تا ته حکم شوے دے".

دا ئې نهٔ دي وئيلي چې دلته شر پيدا کيږي، دلته به دا مسئله نهٔ کوم.

بعضې خلق دَ حکمت پهٔ مطلب نهٔ پوهيږي، دين ئې پټ کړے وي، دَ خپو دَ لاندې کړے ئې وي، او تا ته به وائي: چې قرآنِ کريم کښې الله وائي: ﴿ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِ﴾.(5)

---

(1) [سورة الحجر: 94].

(2) [سورة هود: 112].

(3) أخرجه الترمذي في أبواب تفسير القرآن، باب: ومن سورة الواقعة، برقم: (3297).

(4) [سورة هود: 112].

(5) [سورة النحل: 125].

"دَ الله لارې ته خلق راوبله په حکمت سره، او په خائسته نصیحت سره".

نو دوي به څۀ وائي؟ وائي به: چې دَ الله لارې ته خلق رابله خو په حکمت حکمت سره کار اوکړه، خائسته طریقې سره کار اوکړه، ورته وایه: دَ دې څۀ مطلب دے؟ حکمت څۀ ته وائي؟ نو دَ حکمت دوه (۲) قسمه دي: (۱) دا ستا په کور کښې جوړ شوے حکمت دے، او يَو دَ الله نازل کړے شوے حکمت دے، په دې دواړو کښې فرق دے، الله چې وائي: ﴿بِالْحِكْمَةِ﴾، "په حکمت باندې خلق راوبله، په خائسته نصیحت باندې خلق راوبله"، نو دا ستا دا حکمت نۀ یادَوي، څۀ مسئلې ښکاره کوه او څۀ مسئلې پټوه، بلکه الله وائي: چې زما دَ کتاب په بیان خلق راوبله، زما دَ پیغمبر ﷺ په سُنتو باندې خلق راوبله، دَ دروغو قیصې ورته مۀ کوه، امر بالمعروف او نهي عن المنکر دَ دې امت فرض دي، چې دوي به دا کار کوي، دَ الله دَ دین په بیان کښې به دَ هیچ چا نه نۀ یریږي، ﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾.[1]

"دَ الله دَ دین په بیان کښې به دَ هیچ چا دَ ملامتیا نه نۀ یریږي".

دا به دَ هر مبلّغ فریضه وي، په دې کښې بے عزّتي نشته، زما او ستا عزّتونه دې دَ انبیاؤ عليهم السلام په عزّت باندې قربان شي، او بیا خاص کر امام الأنبیاء محمد مصطفٰی ﷺ نه، چې یَو شاعر دَ نبي ﷺ باره کښې وئیلي وو:

بِأَبِيْ وَأُمِّيْ نَاطِقٌ فِي لَفْظِهِ ثَمَنٌ تُبَاعُ بِهِ الْقُلُوبُ وَتُشْتَرَى[2]

"زما مور او پلار دواړه دَ هغې خبرې کونکي انسان نه قربان شي هغۀ خبرې کونکے انسان چې دَ هغۀ خبرو مثال دَ پیسو دے، دَ هغۀ په هغې الفاظو باندې زړونه اغستلے کیږي، او خرڅیږي".

ما او تا خو به په پیسو باندې سودا کوو، او دَ محمد عربي ﷺ الفاظ دَ خُلې نه راوتل او دَ سړي زړۀ اغستل، چا ته چې به ئې خبره اوکړه نو ورته به ئې اووئیل: چې ما ته کلمه اووایه، بل به پکښې څۀ نۀ وو.

دَ نبي ﷺ خواته دَ یَو کس راتلل

دَ نبي ﷺ خوا ته یَو کس راغلے وو، چا ورته وئیلي وو: چې دا محمد چې دے نو دے

(1) [سورة المائدة: 54].

(2) انظر: "يتيمة الدهر" لعبد الملك بن محمد بن إسماعيل أبو منصور الثعالبي: (186/3).

لیونے شوے دے، دماغ ئې خراب شوي دي، دم پرې واچوه، کۀ الله جوړ کړو، هغۀ له به خلقو دغه بیماران راوستل، پۀ چا به سحر شوے وو، پۀ چا به لیونتوب وو، هغه به پرې دم اچولو، الله به روغولو، سړے مشرک وو، دَ جهالت دور وو، وائي: "څوک نشته چې دے ما ته راولي، چرته دَ بیت الله شریف حج له راغلے وو، دَ نبي ﷺ تپوس ئې اوکړو، چې دلته هغۀ محمد بن عبد الله کوم ځائے کښې دے؟ ما ته چا وئیلي دي: چې هغۀ لیونے دے، چې دم پرې واچوم، کۀ الله روغ کړو؛ ځکه خو غلطې غلطې خبرې کوي"، نبي ﷺ سره میلاؤ شو، نبي ﷺ ته وائي: "چې ما ته چا اووئیل: چې تۀ لیونے شوے ئې، دماغ دې کار نۀ کوي، رادیخوا شه چې دم دربانديې واچوم"، نبي ﷺ ورته وائي: "ما ته غوږ کیږده"، نبي ﷺ صرف خطبه شروع کړه: «إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَمَّا بَعْدُ»،[1] دَ دې ځائے پورې چې خطبه ئې اووئیله نو دے ورته وائي: "أَعِدْ عَلَيَّ كَلِمَاتِكَ هَؤُلَاءِ".

"دوباره ئې راته اووایه!".

بیا دَ سر نه نبي ﷺ خطبه شروع کړه، او دا وو اخلاق دَ پیغمبر ﷺ، چې بیا ئې خطبه اووئیله نو ورته وائي: بیا ئې راته اووایه، نبي ﷺ ورته پۀ دریم ځل هم بیا خطبه دَ سر نه شروع کړه، او دا وو اخلاق دَ پیغمبر ﷺ کۀ چرې ما او تا ته چا اووئیل: چې بیا اووایه! نو پۀ دویم ځل باندې به اووایُو، خو زړۀ به مو مات وي، خو کۀ پۀ دریم ځل باندې وي، نو بیا به وایُو: چې تا له ئې جوړې خوند درکړو، دا اخلاق دَ محمد مصطفٰی ﷺ وو.

پۀ دریم ځل ئې ورته بیا خطبه شروع کړه، چې آخر ته ئې اورَسوله لاس ئې رااوږد کړو، وائي: لاس رادیخوا کړه، چې زۀ تا سره پۀ اسلام بیعت اوکړم، او وائي: زما دې پۀ الله تعالی باندې قسم وي، چې ما دَ شاعرانو خبرې اوریدلي دي، ما دَ کاهنانو خبرې اوریدلي دي، ما دَ مجنونانو خبرې اوریدلي دي، دا دَ انسان کلام نۀ دے، او دَ هغۀ صحابي نوم دے: "ضماد ﷺ".

دَعبدالله بن سلام ﷺ ګواهي

داسې دَ لوئي شان والا پیغمبر ﷺ چې عبد الله بن سلام دَ یهودو مُلا وو، بیا مسلمان

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجمعة، باب تخفيف الصلاة والخطبة، برقم: (868).

شوے وو، وائي: کلهٔ چې ما دَ پیغمبر ﷺ خبرې واوریدې نو راغلم چې ما دَ نبي ﷺ مخ نهٔ اوکتل، صرف دَ پیغمبر ﷺ مخ چې مې اولیدو نو زهٔ پوهه شوم چې دا دَ دروغژن سړي مخ نهٔ دے، صرّف پهٔ مخ لیدو باندې ایمان راوړي، داسې حسین او جمیل پیغمبرﷺ، داسې لوئي شان والا پیغمبر ﷺ چې هغهٔ الله دَ خپل دین نه قربان کوي، دَ هغهٔ پهٔ دې دین باندې سر ماتیږي، دَ هغهٔ پهٔ دې دین باندې غاښونه شهیدان کیږي، نو کهٔ چرې ما او تا ته چا یَو کنځل اوکړه، نو دا به بده خبره وي؟ کهٔ چرې ما او تا باندې چا دباؤ اوکړو، نو دا بے عزّتي نهٔ ده، بلکه دا عزّت دے، دَ الله دپاره کهٔ ستا دا بدن ټوټې شو، خو تهٔ به دَ الله دین نهٔ پرېږدې.

دَ الله پهٔ دین باندې مرګ

یاد ساته! کهٔ دَ دنیا دارو خلقو پهٔ ذهن کښې تهٔ مړ هم شې، خو تهٔ مړ نهٔ ئې، دَ الله پهٔ دربار کښې تهٔ ژوندے ئې، دغه وجه ده چې الله ربِ العزة فرمائي: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ﴾.(1)

"مهٔ وایئ تاسو هغهٔ چا ته چې څوک دَ الله پهٔ لار کښې مړ شو (شهیدان شو) فضول مړ، بلکه دوي ژوندي دي خو تاسو پهٔ هغهٔ ژوند باندې نهٔ پوهیږئ".

نو شهداؤ باره کښې دا چرته اونهٔ وایئ: چې دوي هسې ځان مړ کړو، نا بلکه دوي ژوندي دي، هغوي خو پهٔ صحیح ژوند باندې اوس ژوندي دي، اګر چې تاسو دَ هغوي پهٔ دې صحیح ژوند باندې نهٔ پوهیږئ، کلهٔ چې دَ دهٔ دَ بدن نه روح اووتلو، او دَ هغهٔ بدن نه ساه اووتله دغه روح لاړشي او دَ عرش دَ لاندې دَ جنت الفردوس سره فنجرې رازوَړندې دي، شنهٔ شنهٔ مارغان پکښې ناست دي، دَ یَو مارغهٔ ججوره کښې دننه شي، «تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ، ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ».(2)

نبي ﷺ فرمائي: "کوم ځائے کښې ئې چې خوښه وي جنت کښې ګرځي او سرېږي، او بیا واپس راځي دغه فنجرو ته".

پهٔ دې دین باندې چې تهٔ مړ شې نو هله به ژوندے کیږې.

(1) [سورة البقرة: 154].

(2) أخرجه مسلم في كتاب الإمارة، باب بيان أن أرواح الشهداء في الجنة، وأنهم أحياء عند ربهم يرزقون، برقم: (1887).

دا یاد اوساته! پهٔ دې دین باندې چې تا ته څومره تکلیف میلاؤ شو، چا نه یریږه مه، دَ چا دَ وجې نه حق خبره مهٔ پریږده، او سوچ اوکړه: چې ستا نه مخکښې اُمّتونو ته څومره تکلیفونه میلاؤ شوي وو، دغه شانِ به تهٔ هم لږه سخته تیرَوې، تکلیف به تیرَوې او کهٔ تکلیف نهٔ تیرَوې سخته نهٔ تیرَوې بس چې چا څهٔ اوکړل ښهٔ ئې اوکړل نو یاد ساتئ! چې پهٔ دې ګناهګارو عذاب راځي نو پهٔ ما او تا باندې به مخکښې راځي، خپله غاړه به دَ الله پهٔ دربارِ عالیه کښې خلاصوو، زمونږ او ستاسو غاړه به هله خلاصیږي چې مونږ امر بالمعروف اوکړو او نهي عن المنکر اوکړو، عزتمندو! دا خبره صحیح ده: چې مونږ کښې خو هر سړے امر بالمعروف او نهي عن المنکر نشي کولے خو بعضې خلق به امر بالمعروف او نهي المنکر کوي او بعضې خلق به دَ دغې خلقو سره تعلق او ملګرتوب کوي، دَ هغوي امداد به کوي، نو هله به دا مسئله پهٔ مخکښې باندې ځي.

دَ نبي ﷺ ملګرتیا

نبي ﷺ به امر بالمعروف کولو، نهي عن المنکر به ئې کولو، صحابه کرامو ﷺ به دَ نبي ﷺ سره اوګه پهٔ اوګه باندې ولاړ وو، کهٔ میدانِ جهاد له نبي ﷺ تلے دے نو صحابه کرامو ﷺ خپل ځان قربان کړے دے، خو پهٔ نبي ﷺ ئې ګُزار نهٔ دے پریښودلے، کهٔ میدانِ بیان کښې ولاړ دے نو صحابه کرام ﷺ ورسره ولاړ دي، بیان نبي ﷺ کوي او دفاع ئې صحابه کرام ﷺ کوي، نو کهٔ امر بالمعروف نشئ کولے نو دَ حق پرستو علماؤ ملګرتوب خو کولے شئ.

دَ دین کار ته سپک کتل

بعضې خلق وائي: یره! تنظیم پکښې چا راوستے دے؟ او دا مشورې پکښې چا راوستي دي، دَ دین دپاره به ستا یَو تنظیم وي، دَ دین دپاره به ستا یَو جماعت وي، دَ دین دپاره به ستا یَو مشوره وي، نو هله به دین پهٔ مخکښې باندې ځي، او کهٔ چرې ستا تنظیم نهٔ وي ستا مشوره نهٔ وي ستا اتفاق او اتّحاد نهٔ وي نو یاد ساته! تهٔ دَ دین کار نشې کولے، دا خرونه څومره لوئي لوئي ځناور دي، خو لیکن چې دَ هغوي پهٔ مینځ کښې ربط او تړون نشته دَ هغوي مینځ کښې دَ یَو بل سره تعلّق نشته دغه خرونه دي نو کهٔ یَو وړوکے ماشوم ورپسې شي چې کوم خوا ئې زغلوي نو منډې وهي، هیڅ هم نشي کولے، کهٔ دا ماشوم نور هیڅ نشي کولے خو دَ خپل پښې نه ئې شړلے

شي، لیکن وړه دَ کبین مچۍ ده، خو چې دَ دوي پخپل مینځ کښې تعلّق دے، خپل مینځ کښې ئې اتّفاق دے، پخپل مینځ کښې ئې وحدت دے نو یَو زورَور انسان، یَو طاقتور انسان چې ځان له طاقتوَر وائي، نو هغهٔ دَ مچو هغې کبین له لاس نشي وروړلے، څومره پریږدي! نو چې انسان سوچ اوکړي نو مچۍ غټه ده او کهٔ خر غټ دے؟ خو چې دَ دې مچو اتفاق شته، دَ دې مچو تنظیم شته، دَ دوي خپله کښې یَو بل سره تعلّق شته نو وړې مچۍ دي خو یَو لوئي انسان هغې ته لاس نشي اوړے، کټه ورته نشي غورځولے، بل څهٔ شے ورته نشي غورځولے، دا سرے دَ هغې نه پهٔ اړخ باندې ځي، هسې نه چې ما اوچیچي.

دغه شان وړوکے میږے اوګورئ! څومره وارهٔ دي، چې ایله پهٔ سترګو ښکاري، خو لیکن چې کله میږي یَو ځائے کښې راجمع شوي وي، او دَ هغوي اتفاق دے، نو دَ هغوي پهٔ خوا کښې هم څوک نهٔ تیریږي، ورته پته ده: چې کهٔ ساعت کینم نو ټول بدن مې دَ میږو ډکیږي.

انفرادي کار

دا یاد اوساتئ! دَ دین کار انفرادي نهٔ کیږي، دَ دین کار اجتماعي کار ته وائي، امر بالمعروف، نهي عن المنکر نوم دَ اجتماعي کار دے، مونځ خو مونږ ځانله کوو، یَو مونځ دے ځانله دې اوکړو نو دا یَو مونځ یَو پهٔ یَو دے، او چې ځانله دې اوکړو نو دَ غاړې نه دې فرض خلاص شول، لیکن چې کلهٔ سړے جومات له راشي او جمعې سره مونځ اوکړي نو یَو مونځ پهٔ اوویشت (۲۷) درجې دے، دا ولې؟ هغهٔ هم مونځ دے او دا هم مونځ دے، دَ جمعې سره مونځ کښې ځکه ثواب ډیر دے؛ چې پهٔ دې کښې خلق راجمع شوي وي، او الله ته اجتماعیت خوښ دے، افتراقیت الله ته نهٔ دے خوښ.

دارنګې دَ اختر پهٔ ورځ دا عید ګاه ته خلق ولې ځي؟ دَ جُمعې دا مونځ پهٔ هر جومات کښې ولې نهٔ کیږي؟، باندو کښې ولې نهٔ کیږي؟ دَ دې وجه هم دغه ده چې تمام مسلمانان به یَو کولاؤ میدان کښې راجمع شي، دَ اختر پهٔ ورځ به عیدګاه کښې راجمع شي، او کافران هغوي ته ګوري نو پهٔ هغوي باندې به رُعب راځي، پهٔ هغوي باندې به یره راځي؛ ځکه الله ته اجتماعیت خوښ دے، پهٔ اجتماعیت کښې چې کوم کار کیږي هغه پهٔ انفرادیّت باندې نهٔ کیږي.

دغه وجه ده: چې کوم صحابي پهٔ پیغمبر ﷺ باندې ایمان راوړے دے، او چرته پیغمبر ﷺ اعلان کړے دے، چې صبا جهاد ته ځو نو هغهٔ سړے به دَ جهاد نه پاتې کیدو چې هغه به منافق

وو، هر صحابي به منده راوخله، او دَ نبي ﷺ سره به جهاد له تلو، كهٔ چرې دَ هغوي تنظيم نهٔ وې، پهٔ هغوي كښې اتفاق نهٔ وې نو نبي ﷺ به پهٔ يَواځې باندې څومره جنګ كړې وې؟ څومره مقابله به پيغمبر ﷺ كړې وه؟ ليكن چې كلهٔ پهٔ هغوي كښې تنظيم شته، پهٔ هغوي كښې اتفاق شته، حديث پاک كښې راځي: نبي ﷺ ميدان جهاد كښې ولاړ دے، غشي راځي، او نبي ﷺ باندې ګُزارونه كيږي، دَ تورې ګزارونه پهٔ نبي ﷺ باندې كيږي، دَ نيزې ګُزارونه پهٔ نبي ﷺ باندې كيږي، سيدنا طلحه ﷺ ولاړ دے خپل بدن ئې دَ نبي ﷺ بدن مبارک ته مخامخ كړے دے، چې غشے راځي، سيدنا طلحه ﷺ ئې پخپل لاس وَاپس كوي، چې دَ نيزې ګُزار كيږي سيدنا طلحه ﷺ ورته خپل لاس مخكښې كوي، حديث پاک كښې راځي: عَنْ قَيْسِ بن أبي حازم ﷺ، قَالَ: "رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ الَّتِي وَقَى بِهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ شَلاَّءَ".[1]

"قيس بن ابي حازم ﷺ وائي: ما دَ طلحه ﷺ هغهٔ لاس شل ليدلے وو چې پهٔ كوم لاس ئې نبي ﷺ دَ اُحُد پهٔ ورځ بچ كولو".

نو دَ تورو او دَ نيزو پرې دومره ګُزارونه شوي وو، چې هغهٔ لاس ئې شل شوے وو، او كار ئې نهٔ كولو، او څهٔ كم سل (۱۰۰) يا څهٔ دَ پاسه (۸۰) ګُزارونه دَ هغهٔ پهٔ لاس شوي وو، دا خپل بدن ئې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ بدن مبارَكه نه قربان كړے دے، خپل ځان ئې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ نه قربان كړے دے، دَ هغوي پهٔ مينځ كښې څومره اتفاق او اتحاد وو!

مسلمانانو رونړو! پهٔ ځان كښې اتفاق او اتّحاد پيدا كړئ، او اتفاق او اتحاد پهٔ څهٔ باندې پكار دے؟ اتفاق او اتحاد دَ الله پهٔ دين باندې پكار دے، زمونږ دَ دنيا اتفاق او اتحاد وي، خو نن زمونږ ديني اتفاق او اتحاد ختم شوے دے.

چې مونږ پهٔ دين كښې راجمع شو دغې ته تنظيم وائي، دَ دنيا كار خو دَ هر سړي ځان ځان له دے، كهٔ څوک ځان له غنم كري او كهٔ څوک ځان له جوار كري، خو ليكن دَ دين كار پخپل طبعيت باندې نهٔ كيږي، هغهٔ چې الله ښكته نازل كړے دے، هغهٔ شان به ئې مونږ كوو، مونږ به دَ هغې دپاره تنظيم او جماعت جوړوو، چې څوک هم دَ دين كار كوي هغهٔ به زمونږ ملګرے

(1) انظر: "الجمع بين الصحيحين البخاري ومسلم"، برقم: (170).

وي، او څوک چې دَ دين خلاف کوي نو مونږ به تول هغهٔ ته يَو کيږو نو پهٔ محله کښې به هيڅ څوک ګناهګار پاتې نشي، کهٔ چرې داسې يَو تنظيم جوړ شي، چې پهٔ محله کښې څومره کسان دي، د دوي اتفاق وي، چې پهٔ محله کښې څومره کسان مونږ ته نهٔ راځي هغهٔ سره به مونږه دَ دنيا کار نهٔ کوو، کهٔ هغهٔ بيمار شي تپوس ته به ئې نهٔ ځو، کهٔ هغهٔ باندې غم راغے غم کښې به ورسره نهٔ کينو، کهٔ پهٔ هغهٔ باندې ښادي راغله ښادئ له به ورسره نهٔ ځو، نو ايمان سره وئيل پکار دي: کهٔ چرې يَو سړے دَ الله دَ رضاء دپاره مونځ نهٔ کوي، نو دَ عزيز دي دپاره به مونځ کوي، خو اتفاق چرته دے؟ تنظيم چرته دے؟ محبت چرته دے دَ دين دپاره؟ دَ دنيا دپاره خو کهٔ چرته يَو سړے ما ته لږه ترخه خبره اوکړه نو هغهٔ بيا زما دَ عمر دُشمن دے؛ ځکه چې زما بے عزتي ئې کړې ده: دهٔ ماته داسې وئيلي دي، او کهٔ زما ستا دين بربادېږي، دَ يَو سړي آخرت بربادېږي نو ما او تا دَ هغې دپاره هيڅ فکر نهٔ کوو، پهٔ دې ملک کښې څومره بدعات کيږي، مونږ چغې وهو چې: اے ايماندارو! راځئ، دا خپل غم او ښادي دا خپل شکل او صورت دا خپل لين دَين، دا خپل اخلاق معاملات پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ باندې کړئ.

مسلمانانو رونړو! کهٔ چرې مونږ اتفاق اوکړو: چې پهٔ کوم غم کښې خلاف شرع کار اوشو هغې غم له به مونږ نهٔ ورځو، نو کهٔ تهٔ نهٔ ورځې نو هغهٔ خو وريژې تا له پخوي، چې تهٔ اووائې: چې دغه وريژې حرامې دي، دا زهٔ نهٔ خورم، زهٔ به دَ غم کور کره اورم نو بيا به هغهٔ وريژې نهٔ پخوي، او کهٔ هغهٔ ئې پخې کړي او ما کره ئې رااوليږي، او زهٔ وايم: چې زهٔ دا نهٔ خورم، نو هغهٔ بل وائې: ما کره ئې راوليږه، چې زهٔ ئې خورم، دا خو خيرات دے، خلق وائې: دوي خيرات نهٔ مني، زهٔ وايم: چا دَ خيرات نه منع کړي يئ؟ خيرات نه دې نهٔ منع کوو، دَ بدعاتو نه دې منع کوو.

:امام آلوسي رحمه الله قول

امام آلوسي رحمه الله پخپل تفسير کښې ليکلي دي، او ردّ ئې کړے دے پهٔ هغې قاريانو باندې چې غوې پهٔ تراويح کښې ختمونه کوي، يا دغه شان اجتماعي ختمونه کوي، خلق راجمع کړي، وائې: ځئ! مونږ له ختمونه اوکړئ، او بيا خيزونه اووېشي، نو امام آلوسي رحمه الله وائې: "مونږ خلق دَ عبادت نه منع کوو، چې پيغمبر ﷺ نهٔ دے کړے، او تهٔ ئې کوې نو دا ولې کوې، دَ بدعاتو نه خلق منع کوو".

مونږ باندې بعضې خلق الزام لګوي، وائي: دوي خيرات نۀ مني، مونږ دَ خيرات نه څوک نۀ منع کوو، دَ شپې خيرات کوه، دَ ورځې خيرات کوه، پۀ پټه خيرات کوه، پۀ ښکاره خيرات کوه، هر وخت خيرات کوه، خو زمونږ صرف دغه جرم دے: چې مونږ وايُو: خيرات دَ پيغمبر ﷺ پۀ طريقه باندې اوکړه، دا مونږ نۀ دي وئيلي: چې داَ خيرات زمونږ دَ پلار پۀ طريقه باندې اوکړئ، دا مو نۀ دي وئيلي: چې دا خيرات زمونږ دَ نيکۀ پۀ طريقه باندې اوکړئ، دا مو نۀ دي وئيلي: چې دا خيرات دَ هندوانو او دَ سيکانو پۀ طريقه باندې اوکړئ، کۀ دغه مو وئيلے وے نو دا به زمونږ غټ جرم وے، بلکه زمونږ جرم دا دے: چې دا خيرات دَ پيغمبر ﷺ پۀ طريقه باندې اوکړئ، مونږ ته ئې دين راوړے دے، چې هغۀ څۀ وئيلي دي نو هغه ريشتيا دي، او کۀ دَ پيغمبر ﷺ پۀ خبره کښې دې معمولي هم شک راغلے چې دا دروغ دي نو تۀ کافر کيږې.

دارنګې مونږ وايُو: چې دعاء کوئ نو پۀ سنت طريقه باندې ئې اوکړئ، پيغمبر ﷺ دَ سنت مونځ نه بعد پۀ مصلّٰي باندې دعاء نۀ ده کړې، سنت ئې پۀ کور کښې کړې دي، او کۀ پۀ جومات کښې ئې کړي دي نو پۀ اجتماعي طريقې سره نبي ﷺ دَ سنتو نه روستو پۀ جمع دعاء نۀ ده کړې، نو مونږ ئې بدنام کړو وائي: پنج پيريان دعاء نۀ مني.

دَامام تعلق دَ مقتديا نو سره دَ سلام سره ختم؛ لهذا فرض مونځ نه بعد دعاء کول..

روره! دعاء چې نۀ مني هغۀ خو کافر دے؛ ځکه الله تعالیٰ وئيلي دي: چې زما نه سوال کوئ، او حديث مبارکه کښې راځي: «الدُّعَاءُ مُخُّ العِبَادَةِ».[1]

" دعاء دَ عبادت مَغز دے".

چې دعاء نه دې انکار اوکړو نو دَ ټول دين نه دې انکار اوکړو، دعاء څوک نۀ مني؟ خو مونږ وايُو: بدعت مۀ کوئ، دعاء کوه خو بدعت مۀ کوه، دعاء کوه خو دَ سنت مونځ نه روستو ځان له ئې کوه، پۀ دغه وخت کښې ئې جمع سره مۀ کوه؛ ځکه امام سره ستا څۀ تعلّق دے؟ امام خو چې سلام اوکړځولو نو ستا خپل کار دے، او دَ امام خپل کار دے، بعضې خلق داسې کوي: چې فرض اوکړي نو امام پۀ مصلّٰي باندې مخ رااوګرځوي قوم طرف ته، نو پۀ زوره باندې به آيت

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الدعوات، باب ما جاء في فضل الدعاء، برقم: (3371).

اووائي: ﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾،[1] دعاء شروع کړي، دَ دې دپاره چې دَ مقتديانو زما ته خيال شي: چې ما خو لاس بره کړل نو چې دوي هم راسره لاس بره کړي، نو بيا به دعاء پټه وائي، وائي، نو چې کله دعاء ختموي نو بيا به په آخر کښې په زوره باندې يَو آيت اووائي، دَ دې دپاره چې دَ دې خلقو ما ته خيال شي: چې استاذ په مخ باندې لاس راښکې دا يَو ځائے دَ امام سره لاس اوچتول او دا يَو ځائے بيا په مخ راښکل او دا ضروري ګنړل دا په دين کښې نشته، امام به لږه دعاء غواړي نو ته ډيره غواړه کنه، ولې نه غواړې، دَ الله دربار خو لږ نه دے، امام له به لږه پکار وي تا له به ډيره پکار وي، نو چې دعاء اوغواړې نو څه کنه، هسې دې ځان بانډه کړے دے، امام سره تعلق ستا صرف په فرض مونځ کښې وو، چې امام بره کيدو نو ته به هم بره کيدې، چې امام ښکته کيدو نو ته به هم ښکته کيدې، چې ترڅو پورې هغه سلام نه وو ګرځولے نو ته دَ هغه تابع وې، چې امام سلام اوګرځولو، که څوک ځي نو تلے شي، که څوک دعاء کوي، نو ځان له دې غواړي، که اوږده غواړي او که لنډه غواړي، که امام ځان له غواړي نو غواړي به، او که نه غواړي نو نه دې غواړي، دا مسئله ده.

که مونږ خلقو ته حقه خبره ښکاره کړو نو بعضې بد بخته خلق هغوي ښه پوهه دي، خو په ضِد باندې ولاړ دي، دَ عوامو ذهن خرابول غواړي وائي: يره! دوي دعاء نه مني، که مونږ دا اووايو: چې تاسو دَ مړي دَ روژو او دَ مونځونو حساب اوکړئ، دَ هغې په صحيح طريقه باندې فديه ورکړئ، غريبانانو له ئې ورکړئ، نو خلق مونږ باندې الزام لګوي، وائي: دوي استقاط نه مني، دوي فديه نه مني، مونږ دا هر څه منو خو جرم زمونږ صرف دا دے: چې مونږ وايو: په طريقه دَ نبي ﷺ ئې منو، يَو سړے دې مونږ ته اوښائي چې دا دوي چې کوم بدعات کوي دا شته؟

بهر حال مسلمانانو رونړو! که مونږ او تاسو اتفاق او اتحاد اوکړو نو په ټول ملک کښې به څوک خلافِ شرع کار اونه کړي، مونږ چې حکومت پسې لګيا يُو، چې دا حکومت داسې دے، او دا حکومت داسې دے نو تا له چرته حکومت تې وي اغستې ده؟... دا دَ امر بالمعروف او نهي عن المنکر خبرې دي، حقيقت به وايُو، کوم يَو کس له دَ ملک صدر تې وي راليږلے دے، صحيح خبره ده، چې حاکم خو صحيح نه دے هغه هر ظلم او زياتے کوي هغه جدا مسئله ده،

---

(1) [سورة الأعراف: 23].

لیکن قوم پخپل ځان باندې اسلام نهٔ راولي، نو حکومت به ئې درباندې دَ کوم ځائے نه راولي؟ کهٔ دا تې وي ده، نو دَ دې ایجاد انګریزانو کړے دے، کهٔ یَو کس کره تې وي نهٔ وي، نو دَ هغهٔ بچے کاونډې کره ځي او تې وي ګوري، کهٔ چرې زهٔ پخپل وادهٔ کښې ډمې نهٔ راولم او ځان ته بنهٔ سړے وایم نو چې زما ګاونډې ئې راولي نو مخکښې پکښې زهٔ ناست یم!.

زهٔ وایم: کهٔ چرې داسې اتفاق مونږ کښې پیدا شو: چې داسې عهد اوکړو: چې پهٔ کوم غم کښې خلاف شرع کارونه وي، خلافِ شرع څنګه؟ خلافِ شرع دا دے: چې دریو ورځو کښې دننه کومې وریژې پخې شي، هغهٔ به نهٔ خورو؛ ځکه دا روژې داسې حرامې دي، دا ډوډۍ داسې حرامه ده لکه مړي پسې نچې زړا حرامه ده، نو دا ډوډۍ به نهٔ خورو، یَو طرف ته دې خپلوان دي بل طرف ته الله تعالی دے، دَ چا مقام اوچت دے؟ دَ الله رب العزة مقام اوچت دے، چې یَو طرف ته الله خفه کیږي او بل طرف ته خپلوان خفه کیږي، نو خپلوان به خفه کوو، او الله به خوشحالؤ، زما خو دَ نن نه دا عهد دے: چې کوم خیرات خلافِ شرع دے، زهٔ به هغې ته نهٔ ځم، او هغهٔ ډوډۍ او وریژې به نهٔ خورم، کهٔ چرې مونږ دا اتفاق اوکړو او زمونږ محله کښې چا پهٔ غم کښې وریژې پخې کړې نو چې هغهٔ ورته یَو ورځ پاتې شي، نو بیا به هغهٔ دا کار نهٔ کوي، او چې مونږ دا عهد اوکړو: چې زمونږ پهٔ دې محله کښې چا کره غم اوشو نو مونږ به هغوي کره ډوډۍ لیږو؛ ځکه دا دَ هغوي سره همدردي ده، چې دَ خلقو دا بهانه روکه شي، چې زما میلمانهٔ به څهٔ خوري، نو ګاونډیانو له پکار دي: چې هغوي کره ډوډۍ یَوسي، چې مونږ دَ الله پهٔ دین غیرت نهٔ کوو، نو څوک به ئې کوي، چې پهٔ کوم وادهٔ کښې چا ډمان راوستل هغې ډمانو له به هم نهٔ ورځو، او دَ هغوي هغهٔ وریژې به هم نهٔ خورو؛ ځکه دَ هغې ډمانو تماشې له تلل حرام دي، او پهٔ کوم وادهٔ کښې چې ډمان ګډ شول، دَ هغې هغهٔ ډوډۍ خوړل هم حرام دي (پهٔ وخت دَ ډمانو دَ ګډیدو کښې).

دَ الله حکم منل

یَو طرف ته دَ الله حکم دے، او بل طرف ته دَ مخلوق حکم دے، نو حدیث پاک کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «لاَ طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ».[1]

(1) اخرجه محيي السنة، أبو محمد الحسين بن مسعود بن محمد بن الفراء البغوي الشافعي في "شرح السنة" في كتاب الإمارة والقضاء، باب الطاعة في المعروف، برقم: (2455).

"تابعداري نشته دے دَ مخلوق، پهٔ هغه وخت کښې چې دَ خالق نافرماني وه".

يَو طرف ته الله خفه کيږي، او بل طرف ته مخلوق خفه کيږي، پريږده چې مخلوق خفه شي، څهٔ به درته اوکړي، قسم پهٔ الله کهٔ دا تمام مخلوق راجمع شي او تهٔ ګناهګار ئې نو تا دَ الله دَ عذاب نه نشي خلاصولے، او چې دَ الله پهٔ نزد باندې ګناهګار نهٔ ئې او دا تمام مخلوق راجمع شي، تا جهنم ته غورځوي، نو تا له دَ نوک برابر نقصان هم نشي رسولے، څهٔ چې کوي نو الله ئې کوي، خو چې زمونږ دَ الله پهٔ ذات اعتماد جوړ شي، کوم کار چې خلافِ شرع وي، او مونږ، تاسو دَ هغې نه توبه اوباسله، نو دا امامان خو مونږ مجبوره کړي دي؛ ځکه بعضې امامان داسې دي چې هغوي خپلې تنخواه ته ناست دي، پيسو ته ناست دي، وائي: کهٔ دَ جومات نه مې بهر کړي نو بيا به څهٔ خورم؟ يره! کهٔ چرته زهٔ دا مسئله اوکړم چې دَ سنتو نه بعد پهٔ جمع دعاء نشته، دا خيراتونه او دا شومې نشته، خيرات شته خو غير شرعي نشته، هسې نه چې بيا خلق اووائي: چې خيرات ئې بند کړو، زهٔ وايم: چې هغهٔ خيرات چې شريعت بند کړے دے هغهٔ دَ دريمې ورځې پورې وريژې دي، دَ څلويښتئ ورځې وريژې دي، هغهٔ دَ جُمعې شپه خاص کول دي، کليزه ده، چې کال کښې وريژې پخول دي، هسې خو چې څومره خيرات کوې نو کوه، خو شيطان زمونږ عبادت خرابوي، دَ شيطان کار دا دے: شيطان وائي: عبادت خو کوې چې دا عبادت ورته ختم کړم، چې ثواب ورته ميلاؤ نشي، نو شيطان مونږ ته غير شرعي څيز راته شرعي اوکرځوي.

نو امامان اکثر مجبوره وي چې مونږ خو تر اوسه پورې دا مسئلې کړي دي، دَ دې خلقو نه مو پهٔ دې چل باندې مال وهلے دے، او کهٔ چرې اوس مونږ داسې اووايُو: چې دا شے نشته نو دا خلق به مونږ ته وائي: چې تر اوسه پورې تاسو چې کولو نو دا څنګه نشته، دا پريږدئ؟ نو کهٔ چرته مونږ او تاسو امامانو ته اووئيل: چې دا شے نشته، دا پريږدئ، نو هغوي به ئې پخپله باندې پريږدي، او کهٔ نهٔ ئې پريږدي هغهٔ ئې انفرادي کوي نو مونږ به دَ هغوي سره نهٔ شريکيږو، نو خپله دَ دې ملک نه شرکيات او بدعات ختم شي، اتفاق او اتحاد اوکړئ، چې څوک هم دَ دين خدمت کوي هغهٔ زمونږ ملګرے دے، څوک هم دَ الله دَ کتاب خدمت کوي زمونږ دَ هغهٔ سره مينه او محبت او تعلّق دے، خو چې څوک دين خرابوي کهٔ هغهٔ بيا پهٔ هره جامه کښې دے کهٔ دَ

مُلا پهٔ جامه کښې دے، کهٔ هغهٔ دَ اُمِّي پهٔ جامه کښې دے، کهٔ هغهٔ دَ هر چا پهٔ جامه کښې دے، هغهٔ زمونږ دشمن دے، چا چې دَ الله پهٔ دین کښې غیرت کړے دے هغهٔ الله عزتمند کړے دے، او چا چې دَ الله دین شاته کړے دے یاد ساته! هغهٔ الله ذلیله کړے دے، حدیث کښې راځي: "دَ قیامت پهٔ ورځ به الله یَو سړے راولي، ورته به وائي: پهٔ دنیا کښې دومره خلاف کارونه کیدل تا ولې دَ دې نه منع نهٔ کوله؟ دے به وائي: اَلله! ما دَ خلقو دَ وجې نه، چې خلقو نه یریدم، الله به ورته وائي: پکار دے چې تهٔ زما نه یریدلے وے، چې زما حکم دې ماتولو، زما نه نهٔ یریدې او دَ خلقو نه یریدې!".

نو مونږ به دَ الله پهٔ دین غیرت کوو، او امر بالمعروف، نهي عن المنکر به کوو، دَ خلقو اصلاح به لټوو، زمونږ کار دا دے، مونږ دَ دې دپاره پیدا یُو.

الله رب العزة دې مونږ له پهٔ دې خبرو دَ عمل کولو توفیق را کړي (آمین!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِینَ.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

(سورة النور: 63)

موضوع

ردِ بدعات

بتاریخ: 2005-12-16

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامہ عبد الحق ربّانی حفظہ اللہ

ردبدعات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾.[1]

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هٰذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ».[2]

عزتمندو حاضرينو مسلمانانو رونړوا ما ستاسو په مخکښې د الله رب العزة د خوږ او معزز کتاب قرآنِ کريم نه د "سورتِ نور" دِ يَو آيت څۀ حصه اولوستله او دَ احاديث دَ رسول الله ﷺ نه ما ستاسو وړاندې يَو حديث مباركه عرض کړو، دَ ډيرو جُمعو نه پۀ اتباع دَ نبي ﷺ باندې تاسو دَ قرآنِ کريم آيتونه او دَ رسول الله ﷺ احاديث مباركه واوريدل، اوس دَ هغې پۀ مقابله کښې چې کوم بدعات دي او رسول الله ﷺ دَ هغې باره کښې يَره ورکوي، او نفرت پيدا کوي دَ صحابه کرامو ﷺ او دَ امت دَ هغې نه، سنت طريقه داسې يَو طريقه ده:

دَامام مالک رحمه الله قول

امام مالک رحمه الله فرمائي: "دَ سنت مثال داسې دے لکه دَ نوح عليه السلام دَ کشتۍ، کوم خلق چې دَ نوح عليه السلام پۀ کشتۍ کښې سوارۀ شوي دي نو نَجَا هغوي خلاص شول، نجات ورته ميلاو شو او

(1) [سورة النور: 63].

(2) أخرجه البخاري في كتاب الصلح، باب إذا اصطلحوا على صلح جور فالصلح مردود، برقم: (2697).

څوک چې دَ نوح علیه السلام دَ کشتئ نه پاتې شول نو هغه خلق غرق او تباه شول".

دَ نبي ﷺ دَ سنت طريقې مثال

دَ نبي ﷺ دَ سنت طريقې هم دغه مثال دے چې څوک پۀ دنيا کښې دَ خپل خوږ پيغمبر محمد مصطفی ﷺ پۀ طريقه باندې عمل کوي، نو الله تعالی به ئې خلاصوي او الله تعالی به ورته نجات ورکوي او کچرته يَو سړے پۀ دنيا کښې دَ خپل پيغمبر ﷺ پۀ طريقه باندې عمل نۀ کوي، دَ نبي ﷺ سنت نۀ ژوندي کوي نو غرقَ دغه سړے به غرق او تباه شي، کۀ هر څومره عمل ئې کړے دے خو هغه عمل دَ الله دربارِ عاليه کښې قبول نۀ دے، چې دَ نبي ﷺ طريقه پکښې نۀ وي، هغه عمل نۀ قبليږي، نو دَ سنتو مثال دَ نوح علیه السلام دَ کشتئ دے، څوک چې پرې عمل اوکړي نو بچ کيږي به او چې څوک پرې عمل اونۀ کړي نو هغه به نۀ بچ کيږي.

دَ نوح علیه السلام کشتئ هغه کشتئ وه، چې کلۀ دَ نوح علیه السلام خپل ځوي دے کنعان خو چې کله هغه کشتئ کښې نۀ دے سور شوے، دَ پلار خبره ئې نۀ ده منلې نو هيڅ څوک نشي ښودلے چې دَ نوح علیه السلام ځوي بچ شوے دے، هغه هم دَ نورو خلقو سره تباه شوے دے نو کۀ تۀ هر څومره دَ اوچت سړي ځوي ئې يا يَو لوئي عالم ئې خو چې ستا پۀ اقوالو او افعالو کښې، ستا پۀ غمونو او ښادو کښې دَ نبي ﷺ طريقه نۀ وي نو ياد ساته! چې تۀ بيا دَ بچ کيدو والا نۀ ئې، ستا عمل دَ سره نۀ قبليږي، هله به دې عمل قبليږي چې تۀ خپله زندګي دَ نبي ﷺ پۀ طريقه باندې جوړه کړې، کۀ دَ دنيا خوشحالي غواړې نو دَ نبي ﷺ پۀ سنتو کښې ده او کۀ دَ آخرت خوشحالي غواړې نو هغه هم دَ نبي ﷺ پۀ سنت طريقو کښې ده، دا طريقه به اوس کوم ځائے کښې زده کوو؟ دا طريقه مونږ دَ ځان نه نشو جوړولے، چې کني دَ ځان نه يَو طريقه جوړه کړو او مونږ اووايُو: چې دا طريقه دَ نبي ﷺ ده، او تۀ هم دَ ځان نه يَو طريقه جوړه کړې او تۀ وائې: چې دا ښۀ طريقه ده. نو دا به مونږ کورو! پۀ قرآن او سنت کښې، نو کۀ چرې زمونږ دا خبره دَ قرآن او سنت سره برابر وي نو دغه دَ نبي ﷺ طريقه ده او کۀ دَ قرآن او سنت سره برابر نۀ وي نو دغه طريقه دَ نبي ﷺ نۀ ده.

سيدنا ابوهريره رضي الله عنه ته دَ نبي ﷺ نصيحت

نبي ﷺ ابوهريره رضي الله عنه ته نصيحت کوي، او ورته وائې:

"يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! عَلِّمِ النَّاسَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمْهُ".(1)

"اے ابوهريره! دَ الله تعالى كتاب قرآنِ كريم خلقو ته ښايه، (او كچرته تا له قرآنِ كريم نهٔ درځي) نو ښځپله قرآنِ كريم زده كوه".

دا وصيت دَ نبي ﷺ دے خپل شاګرد ابوهريره رضي الله عنه ته.

دَشيخ القرآن مولانا محمد طاهر رحمه الله وصيت

دا وصيت دَ شيخ القرآن رحمه الله هم وو، چې هغه به فرمائيل: "زمونږ دَ دې جماعت او زمونږ دَ دې تنظيم چې څومره اركان دي يا به هغوي قرآنِ كريم زده كړے وي او نورو ته به ئې ښائي او يا به هغوي ښځپله قرآنِ كريم زده كوي"، دا به پهٔ هغوي باندې ضروري وي چې هغوي به ښځپله قرآنِ كريم زده كوي او بل ته به قرآنِ كريم ښائي.

سيدنا ابوهريره رضي الله عنه ته نبي ﷺ فرمائي: "خپله قرآنِ كريم زده كړه او نورو خلقو ته قرآنِ كريم اورايه او كهٔ تاله قرآنِ كريم نهٔ درځي نو لاړشه او قرآن ياد كړه اے زما شاګرده! اے ابوهريره! كچرته تا له مرګ راغلے او تهٔ پهٔ دې خدمت كښې مشغول وې يا خو دې نورو خلقو ته قرآن ښودلو يا دې ښځپله زده كولو پهٔ دې حالت كښې كهٔ تا لره مرګ راغلے نو:

"زَارَتِ الْمَلَائِكَةُ قَبْرَكَ كَمَا يُزَارُ الْبَيْتُ الْعَتِيْقُ".

"اے ابوهريره! ستا دَ قبر ملاقات لره به فرشتې داسې راروانې وي لكه څنګه چې خلق دَ بيت الله شريف زيارت له ځي".

نو دا څومره دَ سعادت خبره ده، تهٔ قرآنِ كريم ياد كړه او چې مړ شوې نو فرشتې به ستا دَ قبر ملاقات له راځي، څومره دَ سعادت خبره به وي چې دغه نوراني مخلوق ستا دَ قبر نه ګير چاپيره كرځي او دعاګاني درله كوي چې : اے الله! دې قبر والا ته مغفرت نصيب كړه، نو دا سنت طريقه چې مونږ يادَوو نو پهٔ قرآنِ كريم كښې به ئې يادَوو او بل پهٔ احاديثو دَ نبي ﷺ كښې به ئې يادَوو، بيا نبي ﷺ دغه خپل صحابي ابو هريره رضي الله عنه ته وائي:

«وَعَلِّمِ النَّاسَ سُنَّتِيْ وَإِنْ كَرِهُوْا ذٰلِكَ، وَإِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ لَّا تُوْقَفَ عَلَى الصِّرَاطِ طَرْفَةَ عَيْنٍ حَتّٰى

(1) أخرجه علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي في "كنز العمال" في كتاب العلم من قسم الأفعال، باب في فضله والتحريض عليه، برقم: (29377).

تَدْخُلَ الْجَنَّةَ فَلَا تُحْدِثْ فِيْ دِيْنِ اللهِ حَدَثًا بِرَأْيِكَ».[1]

"او خلقو ته زما دَ دې سنتو علم ورکړه اګر کۀ دا مخلوق ئې بد ګنړي او کچرته ستا دا خوښه وي چې پۀ پل صراط باندې تیریږې، او ستا زړۀ دا غواړي چې دَ بجلۍ دَ برق هومره هم پۀ هغې حصار نشې نو یاد ساته! چې دَ الله تعالی دین کښې بدعات مۀ ورد‌ننه کوه، دَ الله پۀ دین کښې نوې نوې خبرې مۀ ورد‌ننه کوه".

معلومه شوه دا خبره: چې کوم سړے دَ ځان نه دَ نبي ﷺ پۀ دین کښې نوې خبرې ورد‌ننه کوي نو دا سړے پۀ پلِ صراط باندې نشي تیریدے؛ ځکه پۀ پلِ صراط باندې تیریدل دا پۀ شجاعت او بهادرۍ باندې نۀ دي، دا پۀ مضبوط بدن باندې نۀ دي، دا پۀ چل او پۀ هنر باندې نۀ دي، بلکه دا تیریدل پۀ عملِ صالح باندې دي، چې دَ یَو سړي پۀ اعمالو کښې ټول بدعات دي، ټولې هغه طریقې دي چې هغه دَ پیغمبر ﷺ دَ طریقو خلاف دي نو هغه به څنګه پۀ پل صراط باندې دَ بجلۍ دَ برق پۀ شان تیر شي؟

نو نبي ﷺ ابوهریره ﷺ ته وائي: "کچرته ستا زړۀ دا خوښوي چې پۀ پلِ صراط باندې دَ بجلۍ دَ برق پۀ شان تیر شې نو دَ الله تعالی پۀ دین کښې بدعات به نۀ ورد‌ننه کوې".

دَ بدعتي پۀ پلِ صراط باندې تیریدل

دَ دې وجې نه علماءِ کرام ذکر کوي: "چې دا څومره مبتدعین دي نو دوي به چې پۀ پلِ صراط باندې تیریږي دوي به نشي تیریدے، ټول به ښکته جهنم کښې پراتۀ وي"، دَ دې وجې نه الله تعالی فرمائي:

﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾.[2]

"هیڅ څوک پۀ تاسو کښې نشته دے مګر خامخه به هغه پۀ پل صراط باندې تیریږي".

هر څوک به پۀ پل صراط باندې تیریږي، پیغمبران به هم تیریږي، صحابه کرام ﷺ به هم پۀ پل صراط باندې تیریږي، علماء کرام به هم تیریږي، عوام به هم تیریږي، کۀ نیک سړے دے او کۀ بد عمله سړے دے هغه به هم پۀ پلِ صراط باندې تیریږي.

(1) أخرجه علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي في "كنز العمال" في كتاب العلم من قسم الأفعال، باب في فضله والتحريض عليه، برقم: (29377).

(2) [سورة مريم: 71].

په پل صراط باندې دَ تېرېدو حالت

هر سړي له به دَ هغه دَ عمل مطابق سزا ورکولے شي، کهٔ دَ يَو سړي عمل ښهٔ دے نو هغه به دَ بجلۍ دَ پرق پشان تېر شي، دَ يَو سړي عمل کښې کمے دے نو هغه به لږ پهٔ مزه مزه تېرېږي، دا پل صراط به دَ جهنم دپاسه لګيدلے وي او چې دَ يَو سړي عمل بالکل خراب دے، بالکل برباد دے نو دے چې پهٔ پل صراط باندې تېرېږي، ښکته به غورځيږي. نو علماءِ کرام فرمائي: "دَ دې حديث نه معلومېږي چې دا کوم سړے پهٔ دين کښې بدعات کوي نو دا سړے به پهٔ پل صراط باندې نشي تېريدے، بلکه دے به ښکته دَ پلِ صراط نه غورځيږي"، نو دين هغه دے چې کوم الله او دَ الله رسول ﷺ راليږلے دے او مونږ ته ئې ښودلے دے، کچرې دَ هغې نه مونږ ښکلې ښکلې طريقې دَ ځان نه جوړې کړو او دينِ اسلام کښې ئې وردننه کړو نو هغه دين نهٔ دے، دين هغه دے چې کوم الله او دَ الله پيغمبر ﷺ وئيلے دے؛ ځکه دين پهٔ عقل نهٔ چليږي، دين پهٔ نقل چليږي، کچرې ستا پهٔ عقل کښې يَو ښهٔ شے دے نو هغه دين نهٔ دے.

دين پهٔ نقل دے

سيدنا علي ﷺ يَو ځل پهٔ موزو باندې مسح کوله، نو خلقو ته مخامخ شو او خلقو ته وائي: "کهٔ چرې دين پهٔ عقل باندې وے نو پکار خو دا وه چې مونږ پهٔ موزو باندې دَ لاندې طرف نه مسح کولے؛ ځکه زمکې سره تلے لګي، دَ پاسه طرف خو زمکې سره نهٔ لګي حالانکه خلق دَ موزو دَ پاسه طرف باندې مسح کوي؛ لهٰذا دين پهٔ عقل نهٔ چليږي بلکه دين پهٔ نقل چليږي".

دَالله رب العزة اعلان

الله رب العزة اعلان کوي: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾.[1]

"تر هغې وخته پورې دا خلق کامل ايمان والا نشي جوړيدلے، الله قسم خوري چې داسې نهٔ ده لکه ځنګه چې دَ دوي ګمان دے زما دې ستا پهٔ رب باندې قسم وي، چې دا خلق کامل ايمان والا نشي کيدے تر هغې وخته پورې چې دوي پخپلو کارونو کښې تا فيصله کوونکے اوګرځوي".

چې تر څو دَ هر کار فيصله پهٔ تا باندې نهٔ کوي نو هغه وخته پورې دوي کامل ايمان والا نهٔ دي، چې کوم کار کوې نو هغه قرآن او حديث مبارکه کښې اوګوره! چې دا کار دَ قرآن او سنت سره برابر دے او کهٔ برابر نهٔ دے؟

[1] [سورة النساء: 65].

دَ رسول الله ﷺ تابعداري

الله رب العزة فرمائي: ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾.[1]

"دَ الله او دَ الله دَ پیغمبر ﷺ تابعداري اوکړئ او دَ خاوندانو دَ آمر ستاسو نه، کچرې ستاسو په يو مسئله کښې څۀ اختلاف راغلے نو دغه مسئله دَ الله تعالى کتاب او دَ نبي ﷺ سنتو ته واپس کړئ".

دَ میمون بن مهران رحمه الله قول

"چې دَ الله تعالى پيغمبر ﷺ ته خو به ئې هغه وخت واپس کوله چې دَ الله پيغمبر ﷺ ژوندے وو، اوس پيغمبر کريم ﷺ وفات شوے دے نو اوس چې فيصله واپس کوئ دَ الله تعالى کتاب قرآنِ کريم ته به ئې واپس کوئ او سنت دَ نبي ﷺ ته به ئې واپس کوئ".

چې زۀ دا کار کوم نو دَ دې ثبوت پۀ احاديث مبارکو کښې شته دے، زۀ دا کار کوم دَ دې ثبوت پۀ قرآنِ کريم کښې شته يا نشته، دا آسانه طريقه ده خپل عمل پۀ قرآن او سنت باندې اوتله.

مفسر ابن کثیر لیکلي دي

دَ سورة النور پۀ آيت درې شپيتۀ (٦٣) باندې ئې ليکلي دي، دا ما چې کوم آيت لوستلے وو: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ پۀ دې آيت باندې "تفسير ابن کثير" کښې مفسر ابن کثير ليکلي دي، وائي: "قرآن او احاديث مبارکه دَ نبي ﷺ دا يو تول دے دَ اعمالو دپاره".

پکار دے چې هر مسلمان خپل عمل دَ الله تعالى پۀ کتاب او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پۀ سنتو باندې اوتلي، چې اوکوري! چې آيا زما دا عمل دَ قرآن او سنت سره برابر دے او کۀ نۀ دے برابر، کۀ برابر دے خو ډيره ښۀ خبره ده او کۀ نۀ دے برابر نو بيا هغه عمل صحيح نۀ دے؛ ځکه حديث کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ».[2]

"چا چې زمونږ پۀ دين کښې يو داسې کار اوکړو چې هغه پۀ دين کښې نۀ وي نو هغه رد دے (پۀ دې ثواب نۀ ملاويږي)".

دَ سیدنا عمر فاروق رضی الله عنه حالت

سيدنا عمر فاروق رضی الله عنه دَ بيت الله شريف نه طواف کولو، ډير صحابه کرام رضی الله عنهم راجمع دي،

(1) [سورة النساء: 59].
(2) أخرجه البخاري في كتاب الصلح، باب إذا اصطلحوا على صلح جور فالصلح مردود، برقم: (2697).

سیدنا عمر ﷛ چې کله دَ حجرِ اسود خواته راغلے، نو حجرِ اسود ئې ښکل کړو... او قاعده هم دا ده: "چې کله حجرِ اسود ته رااورسیدې نو حجرِ اسود ښکل کړه کهٔ دَ ښکلولو ځائے وي، او کهٔ دَ ښکلولو ځائے نهٔ وي نو لاس ورته اوچت کړه، سلام اوکړه بس دا هم کافي ده"، سیدنا عمر ﷛ دَ بیت الله نه طواف کوي، کله چې دَ حجرِ اسود خواته راغلے نو حجرِ اسود ئې ښکل کړو او بیا دغه ځائے کښې اودریدو او بیان کوي: «إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ، لاَ تَضُرُّ وَلاَ تَنْفَعُ، وَلَوْلاَ أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَبِّلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ».(1)

سیدنا عمر ﷛ هغې حجرِ اسود ته وائي: "یقینًا چې ما ته پته ده تهٔ یَو کاڼړے ئې، تهٔ نهٔ چالره فائده ورکولے شې او نهٔ چا لره نقصان ورکولے شې؛ خو زهٔ دې ځکه ښکلومه چې زما پیغمبر ما لیدلے وو چې تهٔ ئې ښکلولې (ستا پهٔ ښکولو کښې نور څهٔ فائده نشته دے)".

دَ صحابه کرام ﷡ داسې کار وو او نن خلق دَ قبر خاورې راخلي او پهٔ ځان پورې ئې راکاږي او وائي: پهٔ دې کښې فائده ده، هغه اوبهٔ راوړي او وائي: پهٔ دې کښې شفاء ده، عجیبه ایمان دے دَ دې خلقو، سیدنا عمر ﷛ خو هغه جنتي کاڼړے یادَوي چې تهٔ چا لره فائده او نقصان نشې رسولے، نفع او نقصان ورکولو والا الله تعالی دے، او بیا سوچ اوکړه چې هغه څومره قیمتي کاڼړے دے هغه دَ جنت کاڼړے دے او دا دَ دنیا کاڼړي دي، هغه کاڼړے دَ بیت الله پهٔ دیوال کښې لګیدلے دے او هغه دَ محمد رسول الله ﷺ پهٔ لاسونو لګیدلے دے، څومره دَ برکت کاڼړے دے او بیا هم عمر ﷛ فرمائي: «لاَ تَضُرُّ وَلاَ تَنْفَعُ» نهٔ نقصان ورکولے شې او نهٔ نفع ورکولے شې، خو کهٔ ما خپل پیغمبر ﷺ نهٔ وے لیدلے ما به چرته نهٔ وې ښکل کړې.

او زمونږ دَ دور جاهلان دا اوبهٔ چې تولې یَو شان اوبهٔ دي خو چې دَ قبرِ خوا کښې کوم کوهے دے، او دَ هغې نه اوبهٔ راوړې ولې هغې کښې شفاء ده، او کله وائي: "چې دَ فلانکي قبر کاڼړي چې پهٔ ځان راښکې نو بالکل به ښهٔ شې، دَ فلانکي قبر خاوره چې دې راوړه او پهٔ ځان دې راښکله، تهٔ به تهیک تاک شې"، دا خو دَ شرک خبرې دي.

(1) أخرجه البخاري في كتاب الحج، باب ما ذكر في الحجر الأسود، برقم: (1597)، واللفظ له. ومسلم في كتاب الحج، باب استحباب تقبيل الحجر الأسود في الطواف، برقم: (1270).

قرآني عقيده

قرآنِ كريم كښې الله رب العزة فرمائي:

﴿وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ﴾.(1)

"كچرته الله تعالى درته معمولي غوندې تكليف اورسوي نو دَ هغې لرې كولو والا دَ الله تعالى نه علاوه بل څوک نشته دے، او كچرته الله تعالى درته څهٔ خير رسَوي نو دَ الله د خير او فضل څوک واپس كوونكے نشته".

نو كهٔ تكليف درته الله اورسوي، هيڅ څوک دې بيا نشي خلاصولے.

قرآنِ كريم كښې الله تعالى فرمائي: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُم مَّنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِهِ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ﴾.(2)

"ورته اووايه اے محبوبه! كچرته الله تعالى دې كوڼر كړي، نو څوک دے دَ كڼرو ذمه وار؟ كچرې الله تعالى دې روند كړي نو څوک دے دَ رَندو ذمه وار؟ كچرې الله تعالى دې ليونے كړي نو څوک دے دَ ليوَنو ذمه وار؟"، ورته وايه: الله تعالى وائي: "الله چې دې كوڼر كړي نو يَو بابا دې هم نشي روغولے، او الله تعالى وائي: "چې زهٔ دې روغ كړم نو يَو بابا دې هم بيا نشي بيمارولے"، نو داسې عقيده څان له جوړه كړئ.

دَ انس بن مالک ﷺ حالت

دا هغه صحابي دے چې لس كاله ئې دَ نبي ﷺ خدمت كړے دے، دے معصوم بچے وو چې مور راوستے وو، او مور ئې نبي ﷺ ته اوفرمائيل: "چې دَ الله رسوله ﷺ! تاله څوک پهٔ تحفه كښې څهٔ پيش كوي او څوک څهٔ پيش كوي، زما نور څهٔ نشته، زما صرف دا يَو څوي دے، دا واخله او دے به ستا خدمت كوي"، هغه انس ﷺ چې كله به هغه دودئ خوَره او پهٔ تلكارئ كښې به كدو راغلے، نو هغه به ورپسې كوتې كرڅولې، دَ بل دَ څخې نه به ئې راغستو او هغه به ئې خوَړو.

يَو سړے ترې نه تپوس كوي: "اے انس ﷺ! ولې تهٔ دَ دې كدو سره دومره مينه كوې؟"، هغه وائي: "زما كدو خوښ نهٔ دے خو څكه مې خوښ دے چې زما دَ پيغمبر محمد مصطفى ﷺ خوښ

(1) [سورة يونس: 107].
(2) [سورة الأنعام: 46].

ور"، دَ صحابه کرامو ﷺ دَ نبي ﷺ سره دومره مينه وه او داسې دَ نبي ﷺ پهٔ نقشِ قدم باندې روان وو، وائي: "کدو مې خوښ نهٔ دے خو ځکه مې خوښ دے چې زما دَ پيغمبر ﷺ ورسره مينه وه، او کچرته دَ هغه نهٔ وے خوښ نو ما به نهٔ خوړو"، دا دَ صحابه کرام ﷺ حال دے، غم ښادي خو لرې خبره وه چې دَ نبي ﷺ پهٔ عامو عاداتو کښې به کومه خبره وه، صحابه کرام ﷺ به هغې پسې هم روان وو، او نن چې مونږ سوچ اوکړو نو زمونږ او ستاسو دين ټول دَ نبي ﷺ دَ طريقو نه خلاف دے.

دَ سيدنا ابوالدرداء ﷺ ژړل

سيدنا ابو الدرداء ﷺ کور ته راغلے او ژړل ئې، بي بي ترې نه تپوس کوي: "مَا يُبْكِيكَ؟"، "ولې ژاړې؟" هغه ورته اووئيل: "هغه مونځ چې دَ نبي کريم ﷺ پهٔ زمانه کښې پهٔ جمع سره کيدو اوس هم هغه کيږي، يَو هغه مونځ باقي پاتې دے نورې ټولې طريقې دَ نبي ﷺ خلقو پرېښودلې دي او بدلې کړې ئې دي، نو زهٔ ځکه ژاړم چې دَ نبي ﷺ ټولې طريقې ختمې شوې دي".

نو کهٔ پهٔ دې دور کښې يَو سړے سوچ اوکړي نو حقيقت دا دے: چې ټولې طريقې دَ نبي ﷺ بدلې شوې دي.

نو عزتمندو! سوچ پکار دے چې زمونږ هر کار پهٔ قرآن او سنت باندې اوتلو، کهٔ هغه دَ قرآن سره برابر دے خو ډيره ښهٔ خبره ده او کهٔ هغه دَ حديث سره برابر دے نو ډيره ښهٔ خبره ده او کهٔ هغه دَ قرآن او سنت سره برابر نهٔ دے نو هغې ته بدعت وائي، چې هغې نه ځان اوساتو؛ ځکه چې بدعات ډير زيات اوکړي خو دَ ماشي دَ وزر هومره کار پرې هم ستا نهٔ کيږي نو څهٔ دپاره ئې کوې؟ هغه عمل چې پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ دے کهٔ هغه ډير لږ ولې نهٔ دے خو هغه ستا دپاره ډير شے دے؛ ځکه دَ الله تعالی پهٔ دربار عاليه کښې ډير عمل نهٔ قبليږي کوم عمل چې پهٔ طريقه دَ پيغمبر ﷺ نهٔ وي، او لږ عمل هم قبليږي خو چې پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ وي.

دَ بدعتي عمل نهٔ قبليږي

رسول الله ﷺ فرمائي: «لاَ يَقْبَلُ اللهُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ صَوْمًا، وَلاَ صَلاَةً، وَلاَ صَدَقَةً، وَلاَ حَجًّا، وَلاَ عُمْرَةً، وَلاَ جِهَادًا، وَلاَ صَرْفًا، وَلاَ عَدْلاً، يَخْرُجُ مِنَ الإِسْلاَمِ كَمَا تَخْرُجُ الشَّعَرَةُ مِنَ الْعَجِينِ».[1]

"کوم سړے چې دَ نبي ﷺ دَ طريقې نه خلاف عمل کوي او دَ پيغمبر ﷺ پهٔ طريقه کښې دَ

(1) أخرجه ابن ماجة في افتتاح الكتاب في الإيمان وفضائل الصحابة والعلم، باب اجتناب البدع والجدل، برقم: (49).

ځان نه بدعات وردننه کوي دَ دغې سړي الله تعالی نهٔ روژه قبلَوي، نهٔ ئې مونځ قبلَوي، نهٔ ئې زکوٰة قبلَوي، نهٔ ئې حج قبلَوي، نهٔ ئې عُمره قبلَوي، نهٔ ئې جهاد قبلَوي، نهٔ ئې فرض قبلَوي او نهٔ ئې نفل عبادت قبلیږي او دے دَ اسلام نه داسې اوځي لکه چې دَ اُوړو نه وېښتهٔ وېستلے شي".

خلق وائي: "یره جي! تاسو بیان کښې ردِّ بدعات ډیر کوئ، دا څهٔ وجه ده؟ نوري مسئلې بیان کړئ، دا پریږدئ"، ورته وایه: دَ بدعاتو دَ ضرر نه خو تاسو نهٔ یئ خبر، چې بدعات څومره نقصاني څیز دے، کوم سړے چې پهٔ دین کښې دَ ځان نه بدعات وردننه کوي نو نهٔ ئې فرض مونځ قبلیږي، نهٔ ئې نفل مونځ قبلیږي، یَو عبادت ئې هم نهٔ قبلیږي او دَ اسلام نه داسې اوځي لکه چې څنګه دَ اُوړو نه وېختهٔ را اوباسلے کیږي.

نبي ﷺ فرمائي: "کوم سړے چې پهٔ دین کښې دَ ځان نه طریقې وردننه کوي او هغې ته ثواب وائي نو هغه دَ ایمان نه داسې پاکیږي لکه چې څنګه دَ اُوړو نه وېښتهٔ وېستلے کیږي"، بدعت دومره ناکاره بیماري ده.

او ډیر خلق به پهٔ بدعاتو کښې مبتلا وي او کچرې تهٔ ورته دَ هغې رد کوې، نو وائي: "پنځ پیریانو له بله مسئله نهٔ ورځي، صرف شرک دے او بدعت دے"، زهٔ وایم: "دا آسانې مسئلې خو هر څوک کوي....".

مثال

ډاکټر ته چې ورشي او سړے بیمار وي، نو دَ هغه به زُکام هم وي، تبه به ئې هم وي خو چې کومه مهلکه بیماري ده او مریض ته دَ هغې نه زیات نقصان رسیږي نو ړومبے دَ هغې علاج کوي، دا نهٔ وائي: "چې ستا زُکام دے اول به درته دَ زُکام علاج اوکړم او بیا به درته دَ سرخُکي علاج اوکړم، نو بیا به درته روستو آپریشن کوم"، نه، نا! بلکه مریض لره چې دَ کوم مرض نه زیات تکلیف دے نو اول دَ هغې علاج پکار دے، دَ یَو سړي عقیده دَ شرک ده او تهٔ ورته وائې: "چې دَ مونځ دومره ثواب دے... او چې دا عمل دې اوکړو نو دومره ثواب دے... او دَ مسواک دومره ثواب دے، او دَ نفلي روژې دومره ثواب دے او دَ فرضې دومره ثواب دے"، نو خبره صحیح ده چې دَ دې ثواب شته دے خو دَ هغهٔ چې عقیده خرابه ده نو کهٔ تهٔ هغه ته ډیر ثوابونه ذکر کړې او هغهٔ شپه او ورځ لګیا دے، دَ هغه چې عبادت نهٔ قبلیږي نو څهٔ فائده اوشوه؟

يو سرے بدعات كوي نو ته مخكښې دَ بدعاتو رد اوكره، مخكښې دَ بدعاتو نه دَ هغه عمل صفا كړه نو كۀ بيا لږ عمل كوي نو هغه عمل به قبليږي، او كۀ نه دَ هغه پۀ عمل كښې بدعات دي نو كۀ ته ورته ډير فضائل بيان كړې او ډير ئې نيكو طرف ته راولې نو دَ هغه عمل دَ الله تعالى پۀ دربار كښې نۀ قبليږي، نو هسې ئې خۀ له ستړے كوې؟ مخكښې اصلاح دَ عقيدې پكار ده، مخكښې دَ بدعاتو نه ځان ساتل پكار دي نو بيا عمل كوه، نو كۀ لږ عمل ولې نۀ دے خو الله به درله پرې ډير اجر دركوي.

دَ سيدة عائشه ﷺ روايت

عائشه ﷺ دَ نبي ﷺ بي بي وه، هغه دَ نبي ﷺ نه نقل كوي، چې نبي ﷺ فرمائي:

«مَنْ وَقَّرَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَدْمِ الإِسْلَامِ».[1]

"چا چې دَ بدعتي عزت اوكړو، دَ هغه مرسته ئې اوكړه، دَ هغه ملګرتوب ئې اوكړو دې سړي دَ هغه سره پۀ ورانولو دَ اسلام كښې امداد اوكړو(دا سړے پۀ ګناه كښې دَ هغه سره يو برابر دے)".

اګر چې دے اسلام نۀ ورانوي، دے خو ئې پۀ ښۀ نيت كوي، خو چې كلۀ تۀ دَ بدعتي عزت كوې نو دَ دۀ دَ عزت دَ وجې نه به هغه نور هم مضبوطيږي او هغه به نور هم بدعات خوَروي؛ ځكه دَ دۀ هم دَ هغه سره پۀ ګناه كښې برابر حصه ده، كۀ هغه هر څوک دے كۀ هغه مشر دے، كۀ هغه كشر دے، كۀ هغه عالم دے، كۀ هغه اې دے خو چې بدعات كوي نو تۀ ئې ملګرتوب مۀ كوه، تۀ ئې خلاف اوكړه، دا ستا څنګه ايمان دے!

دَ مروان خطبه وئيل

دَ صحابه كرامو ﷺ ايمان خو دا دے چې مروان دَ اختر پۀ ورځ دَ مونځ نه مخكښې خطبه وئيله، او قانون دا دے او دَ نبي ﷺ طريقه دا ده: "چې دَ جُمعې خطبه به دَ جُمعې نه مخكښې وائي او دَ اختر خطبه به دَ اختر دَ مونځ نه وروستو وائي"، نو مروان به دَ اختر خطبه دَ مونځ نه مخكښې وئيله، او دا مخكښې به ئې ځكه وئيله؛ چې هغه به بعضې صحابه كرامو ﷺ پسې ردې بدې وئيلې نو روستو به بيا دَ هغه خطبه چا نۀ اوريده نو دَ دې دپاره به ئې دَ مونځ نه مخكښې وئيله چې مونځ له هسې هم خلق راځي نو كۀ نۀ ئې اوري نو هم به ئې اوري؛ ځكه چې دَ مونځ پۀ انتظار كښې به وي، نو دغسې يو ورځ

(1) أخرجه البيهقي في "شعب الإيمان" في مباعدة الكفار والمفسدين والغلظة عليهم، برقم: (9018).

ئې خطبه وئيله، سيدنا ابو سعيد الخدري ﷺ وائي: دَ اختر په ورځ مروان منبر ته رااوتلو، دَ اختر خطبه ئې وئيله، شروع ئې اوکړه په خطبې مخکښې دَ مونځ نه، نو يَو تن ورته راپاسيدو، ورته وائي:

"يَا مَرْوَانُ، خَالَفْتَ السُّنَّةَ".[1]

"مروانه! تا دَ سنتو خلاف اوکړو (او زهٔ تا پسې مونځ نهٔ کوم)"، (دَ "ترمذي شريف" پهٔ روايت کښې دي: مروان ورته وائي: "هغه طريقې اوس خلقو پريخودلي دي، هغه طريقې اوس څوک نهٔ کوي")، هغه ترې روان شو، ابوسعيد الخدري ﷺ اووئيل: "دا څوک دے؟"، خلقو ورته اووئيل: "دا فلانے څوي دَ فلاني دے"، نو ابو سعيد الخدري اووئيل: "هر چې دے دے نو دهٔ خپله ذمه واري پوره کړه"، نو دے روان شو او وائي: زهٔ دهٔ پسې مونځ نهٔ کوم، يَو ادنی صحابي ﷺ چې دَ هغه دَ بادشاه او خليفه پهٔ مينځ کښې څهٔ حيثيت وو چې داسې خبره ئې کوله خو خپله غاړه ئې خو آزاده کړه، هغه ته وائي: "دا دَ نبي ﷺ طريقه نهٔ ده، تا دَ نبي ﷺ دَ سنتو خلاف کړے دے زهٔ تا پسې مونځ نهٔ کوم".

دَ سيدنا عبدالله بن عمر ﷺ حالت

سيدنا عبد الله بن عمر ﷺ پهٔ سترګو ړوند شوے وو، يَو سړي دَ لاس نه نيولے وو او جومات ته ئې راوستو، چې جومات ته کله رادننه شو نو دَ جمعې وخت وو، يَو سړي آواز اوکړو: "ايماندارو! راځئ جمع تياره ده"، دا خومره معمولي خبره ده وائي: "ايماندارو! راځئ جمع تياره ده"، عبد الله بن عمر ﷺ غصه شو او چې چا راوستلے وو هغه ته وائي: "شابه! ما دَ لاس نه اونيسه بهر مې کړه، زهٔ پهٔ دې جومات کښې مونځ نهٔ کوم؛ ځکه پهٔ دې کښې دا آواز ولې اوشو چې "ايماندارو! جمع تياره ده"؟ آذان وئيلے شوے دے نو بيا آواز کولو ته څهٔ ضرورت دے؟ دا آواز دَ نبي ﷺ پهٔ زمانه کښې نهٔ وو شوے او دا خلق ئې کوي دا بدعت دے او زهٔ دَ بدعتيانو پهٔ جومات کښې مونځ نهٔ کوم".

اګر چې امام ئې بدعتي نهٔ دے، يَو کس دا آواز اوکړو: "ايماندارو! جمع تياره ده" عبد الله بن عمر ﷺ دَ هغې پهٔ وجه ټول جومات کښې مونځ نهٔ کوي وائي: "دا دَ بدعتيانو جومات دے"، کهٔ نو، وس دې نهٔ کيږي نو بچپل ځان خو دې وس کيږي کنه، چې يَو ځائے کښې بدعات کيږي نو هغې ته مهٔ ورځه، هغه ځائے کښې مهٔ شريک کيږه.

(1) أخرجه أبو داود في تفريع أبواب الجمعة، باب الخطبة يوم الجمعة، برقم: (1140).

په ګناه چپ پاتېدل

رسول الله ﷺ فرمائي: "کله چې يَو قوم کښې ګناه کيږي، او هغه قوم په دې باندې قادر دے چې دَ دغې ګناه مخ نيوے اوکړي او هغوي دَ دغې ګناه مخ نيوے نهٔ کوي نو چې کله په هغه قوم باندې عذاب راځي نو بيا به په ټولو باندې يَو شان راځي، په ګناه کارو به راځي نو دا روغ خلق به هم ورسره تباه کيږي"، نو دا مهٔ وايه: "چې څوک څهٔ کوي نو کوي به، زمونږ مونځ هر چا پسې کيږي او مونږ خو ټول منو او دا ټول زمونږ دَ سر ګلونه دي"، ته خپل عمل اوکوره او دَ خلقو عمل اوکوره چې دَ چا عمل دَ قرآن او سنت سره برابر دے نو دَ هغې خلقو ملګرے شه کنه او هغوي سره ځان ملګرے کړه کنه، او چې دَ چا عمل دَ قرآن او سنت نه خلاف دے چې هغې خلقو سره ملګرے نشې.

دَ فضيل بن عياض رحمه الله اول قول

فضيل بن عياض رحمه الله هغه مشهور صوفي او هغه مشهور عالم وو چې مسجد نبوي ﷺ کښې به ناست وو او خلقو له به ئې دَ احاديث درس ورکولو، هغه فرمائي:

"مَنْ جَلَسَ إِلٰى صَاحِبِ بِدْعَةٍ فَاحْذَرُوْهُ".[1]

"چې څوک دَ بدعتي سړي سره ناسته پاسته کوي نو هغه نه ځان بچ کړئ".

دَ بدعتي سره مهٔ کښېنئ، يعني څوک چې بدعتي سره ناسته پاسته کوي نو هغهٔ نه هم ځان ساتئ، او "تفسير قرطبي" کښې وائي: دهٔ ته به پوهه او حکمت ورنهٔ کړے شي.

دَ فضيل بن عياض رحمه الله دويم قول

"مَنْ أَحَبَّ صَاحِبَ بِدْعَةٍ أَحْبَطَ اللهُ عَمَلَهُ وَأَخْرَجَ نُوْرَ الْإِسْلَامِ مِنْ قَلْبِهِ".[2]

"څوک چې بدعتي سره مينه او محبت ساتي الله به دَ هغه عمل برباد کړي او دَ اسلام رڼړا به دَ هغهٔ دَ زړهٔ نه اوباسي".

دَ فضيل بن عياض رحمه الله دريم قول

"إِذَا رَأَيْتَ مُبْتَدِعًا فِي طَرِيْقٍ فَخُذْ طَرِيْقًا آخَرَ".[3]

(1) انظر: تفسير "القرطبي" (7/13)، و"ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (7).
(2) انظر: تفسير "القرطبي" (7/13)، و"ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (7).
(3) انظر: "ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (7).

"چې كله يَو بدعتي سړے درته پهٔ لاره باندې درغلے نو دغه لاره پرېږده، پهٔ بله لار باندې لاړشه". مخامخ ورله مهٔ راځه؛ ځکه بدعات ډېره ناکاره بيماري ده، تا ته به ترې نه مرض اولګي، نهٔ به دغه بدعاتو کښې مبتلاء شې.

دَ علامه ابن سيرين رحمه الله حالت

دَخَلَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ الْهَوَاءِ عَلٰى ابْنِ سِيْرِيْنَ فَقَالَ: "يَا أَبَابَكْرٍ! نُحَدِّثُكَ بِحَدِيْثٍ"، فَقَالَ: "لَا"، قَالَ: "فَنَقْرَأُ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ"، قَالَ: "لَا تَقُوْمَانِ عَلَيَّ أَوْ لَأَقُوْمَنَّ"، قَالَ: "فَخَرَجَا، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: "يَا أَبَابَكْرٍ! وَمَا كَانَ عَلَيْكَ أَنْ يَقْرَءَ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ؟"، قَالَ: "إِنِّيْ خَشِيْتُ أَنْ يَقْرَءَ عَلَيَّ آيَةً فَيُحَرِّفَانِهَا، فَيَقِرُّ فِيْ قَلْبِيْ".[1]

علامه ابن سيرين رحمه الله پهٔ تعبير دَ خوبونو کښې ډېر ماهر انسان وو او يَو ډېر جيد عالم تېر شوے دے، پهٔ تابعينو کښې دے او پهٔ خير القرون کښې دے، "دهٔ ته دوه (۲) کسان راغلل ورته وائي: غوږ کېږدوه، زهٔ درته دَ نبي ﷺ يَو حديث وايم، علامه ابن سيرين رحمه الله ورته وائي: نا! ماته به تهٔ دَ نبي ﷺ احاديث مبارکه نهٔ وائي، بيا ورته هغه وائي: څه خير دے دَ الله دَ کتاب نه به درته يَو آيت اولولم، ابن سيرين رحمه الله ورته وائي: نا، دَ الله دَ کتاب نه آيت به هم راته نهٔ وائي، او ورته وائي: يا زما دَ خوا نه تاسو ځئ يا به درنه زهٔ پاځم، دا ځائے به درته پرېږدم، هغه خلق روان شول، يَو شاګرد ابن سيرين رحمه الله ته وائي: اے ابن سيرين! دا دومره سختي دې ولې اوکړه؟ خو پرېخودي به دې وو چې يَو حديث ئې ستا مخکښې بيان کړے وو، چې صحيح وو او کهٔ غلط وو، يَو آيت دَ قرآن کريم به ئې ستا وړاندې وئيلے وے، هغه ورته اووئيل: دا بدعتيان وو او کچرې دوي يَو آيت وئيلے وے او هغې کښې ئې دَ ځان نه يَو تکے وردننه کړے وے، نو هسې نه چې هغه زما پهٔ زړهٔ باندې ښهٔ لګيدلے وے نو زهٔ به هم پهٔ بدعاتو کښې مبتلاء شوے وے".

علماؤ خو دَ بدعاتو نه دومره ځان ساتلو چې هغه دَ بدعتي سړي دَ قرآنِ کريم آيت هم نهٔ اوري او دَ دې زماني خلق هغه خو ورسره تول قرآن ختموي.

دَ سيدنا عبد الله بن عمر رضي الله عنه حالت

دا جليل القدر صحابي دے: "أَنَّ ابْنَ عُمَرَ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّ فُلَانًا يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، فَقَالَ لَهُ:

(1) انظر: "ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (9).

إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّهُ قَدْ أَحْدَثَ، فَإِنْ كَانَ قَدْ أَحْدَثَ فَلاَ تُقْرِئْهُ مِنِّي السَّلاَمَ".[1]

"يقينًا ابن عمر ﷺ ته يو كس راغلے او ورته وائي: چې فلانكي سړے تا له سلام راليږلے دے، عبد الله بن عمر ﷺ ورته اووئيل: زۀ خبر شوے يم چې هغه پۀ دين كښې بدعات كوي، كچرې هغه پۀ رشتيا باندې بدعات كړي وي نو زما سلام به هغه ته نۀ وائې (او كچرې هغه بدعات نۀ وي كړي او صحيح سړے وي نو بيا ورته زما سلام يوسه)".

نۀ دَ علماؤ اقوال اوګورئ! چې تا ته پته اولګي نو دے وائي: "نور ډير ګناهونه كيږي، قتلونه كيږي، نور ګناهونه كيږي دَ هغې رد څوک نۀ كوي، او دَ بدعاتو او دَ شرک رد كوي". نو ګورئ! كۀ څوک قتل كوي نو ګناه هم ورته وائي، كۀ مسلمان ئې اووژلو نو ګناه ورته وائي، زنا ئې اوكړه نو ګناه ورته وائي، شراب ئې اوڅكل نو ګناه ورته وائي، كۀ هره يوه ګناه ئې اوكړه خو ګناه ورته وائي، او بدعتي چې بدعات كوي نو هغه ورته دَ سره نه هډو ګناه نۀ وائي، بلكه اُلټه ورته هغه ثواب وائي، نو كومه يوه ګناه لويه شوه؟ يو سړے ګناه كوي خو ګناه ورته وائي او يو سړے ګناه كوي خو دَ سره ورته هډو ګناه نۀ وائي نو پۀ هغې خو سړے كفر له رسيږي، ولې چې ګناه هم كوي او ثواب ورته هم وائي.

دَ شيخ عبد القادر جيلاني ﷫ قول

دَ دې وجې نه شيخ عبد القادر جيلاني ﷫ ذكر كوي: "چې بدعتي سړي له الله تعالى دَ توبې توفيق نۀ وركوي، ځكه دے چې دَ دنيا نه ځي نو دَ دۀ خو دا خيال دے چې ما ډير ښۀ عمل كړے دے او ډير زيات خوشحاله دے توبه هم اونۀ باسي، دَ دنيا نه دَ بدعاتو سره لا ړشي".

نو عزتمندو! بدعات ډيره ناكاره بيماري ده، بدعات به پۀ څۀ ختميږي؟ نو بدعات به پۀ قرآن او حديث باندې ختميږي، چې زمونږ عمل دَ قرآن او سنت سره برابر شي، مونږ خپل عمل پۀ قرآن او سنت باندې اوتلو، چې دَ قرآن او سنت سره برابر وي نو ډيره ښه خبره ده او كۀ دَ دې سره برابر نۀ وي نو كۀ هغه هر څومره ښۀ عمل دے نو هغه بيا دَ قبليدو والا نۀ دے.

يو روايت كښې راځي، پيغمبر ﷺ فرمائي: "كوم سړے چې پۀ دين كښې دَ ځان نه بدعات ورډنه كړي، نو دَ هغې بدعاتو پۀ وجه به ترې الله تعالى سنت طريقه اوچتوي"، دا ن چې څومره بدعات عام دي او دَ پيغمبر ﷺ طريقې پۀ مونږ كښې نشته دَ هغې وجه دا ده چې مونږ بدعات

(1) أخرجه الترمذي في أبواب القدر، باب، برقم: (2152)، وانظر: "ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (8).

شروع کړل، دَ نبي ﷺ طریقې زمونږ نه اوچتې شوې دي، څومره پورې چې خلق پهٔ بدعاتو کښې مبتلا وي، دَ نبي ﷺ هغه طریقه ورته واپس نهٔ راځي.

ما چې کوم آیت لوستلے وو پهٔ هغې کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾.(1)

"او دې یَرېږي هغه کسان کوم کسان چې دَ الله دَ دین او دَ نبي ﷺ دَ شریعت نه خلاف کوي دَ دې نه چې اوبه رسیږي دوي ته فتنه...".

دَ فتنې څهٔ مطلب دے؟

یَو معنی خو دا ده حافظ ابن کثیر ذکر ﷫ کړې ده: "دنیا کښې به ورته فتنه اورَسیږي هغه فتنه دا ده: چې یا خو به کفر کښې واقع شي یا به پهٔ منافقت کښې واقع شي او یا به پهٔ بدعاتو کښې واقع شي".

پهٔ دریو طریقو دَ نبي ﷺ خبره نهٔ منل

څکه دَ نبي ﷺ خبره پهٔ دریو طریقو باندې خلق نهٔ مني:

(۱) یَو خو کافر دے، چې هغه ئې نهٔ مني، هغه خو بالکل انکار کوي.

(۲) دویم منافق دے، چې هغه ئې مني خو هغهٔ هغه خبره مني چې کومه خبره کښې خیر او فائده وي دَ دهٔ، او پهٔ کومه خبره کښې چې دَ منافق نقصان دے نو هغه بیا نهٔ مني.

(۳) دریم دَ نبي ﷺ خبره هغه سړے نهٔ مني چې هغه بدعات کوي او هغه چې بدعات کوي نو پهٔ ښهٔ خیال ئې کوي حالانکه دَ نبي ﷺ دَ طریقې نه خلاف کوي.

نو فتنه دا ده: چې یا به بدعتي شي یا به کافر شي او یا به منافق شي.

دَ فتنې دویمه معنی

مفسر ابن کثیر دویمه معنی دَ فتنې کړې ده: "چې فتنه دا ده: چې دا سړے به پهٔ قحط کښې واقع شي، پهٔ دې سړي باندې به الله تعالی ډیر تکلیفونه او مصیبتونه راولي".

او کهٔ پهٔ دنیا کښې نهٔ وي نو ﴿أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ "یا به ورته پهٔ آخرت کښې دردناک عذاب اورَسیږي"، آخرت کښې به الله تعالی لویه سزا ورکړي.

(1) [سورة النور: 63].

دَ دې نه لویه دردناکه سزا به څۀ وي؟ چې دَ نبي ﷺ دَ حوضِ کوثر اوبۀ به پرې بندې شي، هغه اوبۀ به نشي ورکولے او جهنم طرف ته به روان شي، او نبي ﷺ به ورته ټکپله باندې خبرې کوي، چې چا پۀ دین کښې بدعات کړي دي فرشتې به دے جهنم له روان کړي، او حوض ته به ئې نۀ پرېږدي.

نبي ﷺ فرمائي: «فَأَقُولُ: سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غَيَّرَ بَعْدِي».(1)

"زۀ به دَ قیامت پۀ ورځ باندې وایم: چې تباه دې شي، تباه دې شي هغه خلق چې زما نه بعد ئې دین کښې نوې طریقې ورددنه کړې وې".

نو میدان محشر کښې به ورته نبي ﷺ خیرې کوي، پۀ میدانِ محشر کښې به ئې دَ نبي ﷺ شفاعت نۀ نصیب کیږي، دَ دې نه لویه سزا بله شته؟ الله رب العزة دې زمونږ او ستاسو اعمال دَ نبي ﷺ دَ سنتو مطابق اوکرځوي او الله تعالی دې زمونږ اعمال دَ بدعاتو نه خالي کړي (آمین).

دوه بیمارۍ

زما عزتمندو! دې دوَو بیمارو ته ډیر سوچ کوئ، کۀ پۀ بل عمل کښې دې کمے دے الله تعالی به دې معاف کړي خو چې یَو دې پۀ عقیده کښې شرک دے نو دا داسې خطرناکه بیماري ده، چې دا بیمارې درکښې راغله نو الله تعالی دې چرې هم نۀ معاف کوي: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾.(2)

"یقینًا الله بخښنه نۀ کوي دَ دې خبرې چې شرک اوکړے شي هغه سره او بخښنه کوي دَ هغه ګناهونو چې علاوه دَ دې نه دې هغه چا ته چې خوښه ئې شي".

کۀ معمولي غوندې شرک دې پۀ عقیده کښې دے نو جنت له نشې تللے، جنت پۀ تا باندې حرام دے، آیت کریمه دے: ﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ﴾.(3)

"چا چې دَ الله تعالی سره شرک اوکړو نو جنت پۀ دې سړي حرام دے او ځائے دَ دۀ جهنم دے".

(1) اخرجه البخاري في كتاب الرقاق، باب في الحوض، برقم: (6584).
(2) [سورة النساء: 48، 116].
(3) [سورة المائدة: 72].

نو زیات خیال دَ خپلې عقیدې کوئ، چې دَ الله تعالی سره دَ الله پهٔ ذات کښې، دَ الله پهٔ صفاتو کښې هيڅ څوک شريک نهٔ کړې، نهٔ کټه، نهٔ انسان، نهٔ ملائک، نهٔ پيغمبران او نهٔ بل څوک، ځکه چې عقيده دَ شرک وي نو انسان دَ عذاب نه نهٔ بچ کيږي.

(۲) دويمه بيماري دا ده: چې اعمال دې پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ نهٔ وي کړي، کهٔ هغه غم وي، کهٔ هغه ښادي وي، کهٔ هغه بل کار وي، کهٔ هغه دوکانداري وي، کهٔ هغه تجارت دے چې هغه هم پهٔ طريقه دَ پيغمبر ﷺ باندې وي، الله رب العزة دې اول ما له پهٔ دې خبرو دَ عمل کولو توفيق رانصيب کړي او بيا دې تاسو له دَ عمل کولو توفيق در نصيب کړي (آمين).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يَآيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ

(سورة الحجرات: 1)

موضوع

عيد ميلاد النبي

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

عيد ميلاد النبي

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾.(1)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هٰذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ».(2)

عزتمندو حاضرينو مسلمانانو رونړو! ما ستاسو مخکښې دَ قرآنِ کريم نه دَ سورة الحجرات يَو آيتِ مبارکه اولوستو، او دَ احاديثو دَ رسول الله ﷺ نه ما ستاسو مخکښې يَو حديثِ مبارکه عرض کړو.

مومنانو ته خطاب

ما چې کوم آيت اولوستلو پهٔ دې کښې الله تعالی مومنانو ته خطاب کوي، چې: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾.

"اے مومنانو! مهٔ وړاندې کيږئ دَ الله او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ حکم نه او دَ الله تعالی نه اويَريږئ، يقيناً الله اوريدونکے او پوهه ذات دے".

علماء کرام ذکر کوي: "چې دَ الله تعالی دَ کتاب او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ سنتو خلاف مهٔ

(1) [سورة الحجرات: 1].
(2) أخرجه البخاري في كتاب الصلح، باب إذا اصطلحوا على صلح جور فالصلح مردود، برقم: (2697).

کوئ، څۀ چې الله تعالى وئيلي دي هم هغه شان اوکړئ او څۀ چې دَ الله پيغمبر ﷺ وئيلي دي نو هم هغه شان اوکړئ، دَ ځان نه طريقې مۀ جوړوئ، مخالفت دَ الله او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ مۀ کوئ، دَ الله نه اويَريږئ، يقينًا الله تعالى پوهه ذات دے او ستاسو دَ اعمالو نه خبردار ذات دے"، مطلب دا دے: چې پۀ دين او اسلام کښې به مونږ او تاسو متابعت دَ الله دَ کتاب او دَ سنتو دَ پيغمبر ﷺ کوو، دَ ځان نه به نوې نوې طريقې نۀ ايجاد کوو، کچرې مونږ او تاسو دَ ځان نه نوې نوې طريقې جوړې کړې نو ياد ساتئ! پۀ هغې به مونږ او تاسو ګناهګاران ګرځو، مونږ ته به پۀ هغې عذاب ميلاويږي او مونږ ته به هيڅ اجر نۀ ميلاويږي.

بدعت ډيره لويه ګناه ده، او يَو بدعت راروان دے مقصود مې دَ هغې ياد دهاني ده دې خلقو ته، الحمد لله ثم الحمد لله زمونږ پۀ کلي او علاقه کښې خو خلق دَ دغه بدعت نه محفوظ دي، خو ليکن پۀ لويُو لويُو ښارونو کښې، پۀ بعضې علاقو کښې دَ هغې بدعت ډير لوئي ترويج کيږي، او هغه بدعت خلق پۀ ډير زور او شور سره اداء کوي، چې هغې بدعت ته "عيد ميلاد النبي ﷺ" وئيلے شي.

عيد ميلاد النبي ﷺ

دَ عيد ميلاد النبي ﷺ معنى ده: دَ نبي ﷺ پۀ پيدائش باندې خوشحالي مناؤول، دا طريقه بالکل بدعت دے، پۀ شريعت دَ رسول الله ﷺ کښې دَ دې هيڅ څۀ ثبوت نشته دے، افسوس دے نن پۀ حال دَ مسلمانانو باندې! چې يَو طرف ته خو ئې دومره مينه ده دَ الله دَ پيغمبر ﷺ سره، چې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پۀ پيدا ئش خوشحالي مناوهي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پۀ پيدائش لوئي لوئي عرسونه او محفلونه کوي او بل طرف ته دَ نبي ﷺ دَ مشن او طريقې مخالفت کوي، بل طرف ته دَ نبي ﷺ دَ طريقې نه ځان نۀ خبرَوي چې زما دَ پيغمبر ﷺ طريقه څنګه ده؟ عيد ميلاد النبي ﷺ لوئي بدعت دے چې دا يَو سرے مناوهي، او ان شاء الله لږ وخت بعد زۀ دَ هغې وضاحت کوم، خو مخکښې نه زۀ ستاسو ذهن کښې دا خبره اچوم چې دا بدعت څۀ ته وائي؟ او دا څۀ شے دے؟ او دَ دې نه ځان ساتل پکار دي او کۀ نه؟، ځکه ډير خلق پۀ لويُو لويُو بدعاتو کښې مبتلاء دي، څوک يَو بدعت کښې او څوک بل بدعت کښې ليکن دَ دې خبرې څۀ خيال نۀ کوي چې آيا دا بدعت څنګه شے دے؟ پۀ دې باندې عذاب ميلاويږي يا ثواب؟

دَ بدعت مذمت

بدعت دَ شرک نه بعد لویه گناه ده، او یاد ساتئ! علماء کرامو ذکر کړي دي، علامه ابن جوزي ﷫ لیکلي دي پهٔ "تلبیس ابلیس" کښې، وائي: "شیطان پهٔ بله گناه دومره نهٔ خوشحالیږي خومره چې پهٔ بدعت باندې خوشحالیږي".

وجه څهٔ ده؟

وجه دا ده: کهٔ یَو سړے هر خومره لویه گناه اوکړي نو دے خو ئې گناه گڼړي، نو کله خو به دے دَ دغې گناه نه توبه اوباسي کنه، لیکن بدعتي انسان هغه به گناه هم کوي او اُلټه به هغې گناه ته ښهٔ کار هم وائي، چې گناه ئې اوکړه نو یَوه گناه شوه او چې گناه ته ښهٔ وائي نو دا بله گناه شوه او تر مرګه پورې هغه پهٔ دې گناه پاتې شي او توبه ترې نه اونهٔ باسي، نو پهٔ بدعت باندې شیطان ډیر خوشحالیږي؛ ځکه شیطان وائي: "زهٔ دا خلق پهٔ گناه کښې مبتلاء کړم نو چې کله دوي گناه اوکړي نو بیا دَ دې نه دوي توبه اوباسي نو الله تعالیٰ ئې معاف کړي..."، او چې توبه خوک اوباسي نو واقعې ده الله ئې معاف کوي لکه حدیث مبارکه کښې راځي: «التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لاَ ذَنْبَ لَهُ».(1)

"دَ گناه نه توبه ایستونکے داسې دے لکه چې دهٔ هډو دَ سره گناه کړي نهٔ وي".

نو کله چې یَو سړے بدعات اوکړي او دے هغې ته ثواب اووائي او دَ خیر کار ورته اووائي نو دے به پهٔ هغې باندې کلک وي تردې چې دے مړ شي خو توبه نهٔ اوباسي، نو شیطان ډیر خوشحالیږي.

شیخ القرآن محمد طاهر ﷫ لیکلي دي

"چې دَ فاسق هغه جرم او گناه دَ هغې نه دَ مبتدع هغه گناه ډیره اوچته ده؛ ځکه کچرې فاسق گناه کوي نو هغه خو نورو خلقو له دعوت نهٔ ورکوي، مبتدع او بدعتي انسان به گناه هم کوي او علی الإعلان به خلقو له دعوت هم ورکوي او خلقو کښې هغه عام کول غواړي نو بدعت دَ فسق او فجور نه زیاته گناه ده".

دَ ابو ادریس خولاني ﷫ قول

شیخ القرآن محمد طاهر ﷫ پهٔ "اصول السنة" کښې دَ محمد بن وضاح پهٔ حواله باندې دَ ابو ادریس خولاني ﷫ قول نقل کوي: "أَنَّهُ كَانَ يَقُوْلُ: لأَنْ أَسْمَعَ بِنَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ بِنَارٍ وَّتَحْتَرِقُ أَحَبُّ إِلَيَّ

(1) أخرجه ابن ماجة في كتاب الزهد، باب ذكر التوبة، برقم: (4250).

مِنْ بِدْعَةٍ لَيْسَ لَهَا مُغِيْرٌ".[1]

"وائي: چې زهٔ دا آواز واورم چې پهٔ جومات کښې أور لګيدلے دے او جومات سوزيږي نو پهٔ دې دومره نهٔ خفه کيږم لکه څنګه چې پهٔ دې خبره باندې خفه کيږم چې پهٔ جومات کښې بدعات کيږي او څوک ئې نهٔ بندَوي".

وجه څهٔ ده؟

علماء کرام ذکر کوي: وجه دا ده: "چې کچرې جومات اوسوزيدو نو بيا به ئې جوړ کړي، کهٔ بيا اوسوزيدو نو بيا به ئې جوړ کړي صرف ظاهري نقصان اوشو، او مبتدع هغه به بدعات عام کوي او هغه بدعات دَ خلقو زړونو کښې راچوي نو دَ خلقو دَ زړونو نه هغه بدعات بيا پهٔ کرانه باندې اوځي"، نو بدعت ډيره لويه ګناه ده.

بدعت څهٔ ته وائي؟

بدعت هر هغه کار ته وائي: چې نهٔ الله وئيلي وي او نهٔ دَ الله رسول ﷺ وئيلي وي او نهٔ صحابه کرامو ﷺ هغه کار کړے وي، ليکن خلق دَ ځان نه يَوه طريقه جوړه کړي او هغه دين کښې ورننه کړي، هغې ته بدعت وئيلے کيږي. دا ډيره لويه ګناه ده.

دَ فضيل بن عياض رحمه الله قول

"مَنْ جَلَسَ إِلٰى صَاحِبِ بِدْعَةٍ فَاحْذَرُوْهُ".[2]

"چې څوک دَ بدعتي سړي سره ناسته پاسته کوي نو هغه نه ځان بچ کړئ"؛ ځکه هغه به دې بدعاتو ته مائل کړي، چې دَ هغهٔ پهٔ تا باندې څهٔ اثر اونهٔ شي.

او "تفسير قرطبي" کښې وائي: څوک چې بدعتي سره کيناستو نو دهٔ ته به پوهه او حکمت ورنهٔ کړے شي، او هغه خو لا دومره پورې ليکلي دي: "إِذَا رَأَيْتَ مُبْتَدِعًا فِيْ طَرِيْقٍ فَخُذْ طَرِيْقًا آخَرَ".[3]

"چې کله يَو بدعتي سړے درته پهٔ لاره باندې درغلے نو دغه لاره پريږده، پهٔ بله لار باندې لاړ شه".

مخامخ ورله هم مهٔ ورځه؛ هسې نه چې دَ هغه نه پهٔ تا باندې دَ بدعاتو اثر اونشي؛ ځکه بدعات ډيره ناکاره بيماري ده، تا ته به ترې نه مرض اولګي، تهٔ به دغه بدعاتو کښې مبتلاء شې.

(1) انظر: "أصول السنة" لشيخ القرآن محمد طاهر (37).
(2) انظر: تفسير "القرطبي" (7/13)، و"ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (7).
(3) انظر: "ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (7).

دَ علامه ابن سيرين ﷺ سره دَ دوو کسانو راتلل

دَخَلَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ الْهَوَاءِ عَلَى ابْنِ سِيْرِيْنَ فَقَالَ: "يَا أَبَابَكْرٍ! نُحَدِّثُكَ بِحَدِيْثٍ"، فَقَالَ: "لاَ"، قَالَ: "فَنَقْرَأُ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ"، قَالَ: "لاَ تَقُوْمَانِ عَلَيَّ أَوْ لأَقُوْمَنَّ"، قَالَ: "فَخَرَجَا، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: "يَا أَبَابَكْرٍ! وَمَا كَانَ عَلَيْكَ أَنْ يَقْرَءَ عَلَيْكَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ؟"، قَالَ: "إِنِّيْ خَشِيْتُ أَنْ يَقْرَءَ عَلَيَّ آيَةً فَيُحَرِّفَانِهَا، فَيَقِرُّ فِيْ قَلْبِيْ".(1)

"دَ ته دوه کسان راغلل ورته وائي: غوَږ کيږدوه، زهٔ درته دَ نبي ﷺ يَو دوه احاديثه وايم، علامه ابن سيرين ﷺ ورته وائي: نا، ماته به تهٔ دَ نبي ﷺ احاديث مبارکه نهٔ وائي، بيا ورته هغه وائي: څه خير دے دَ الله دَ کتاب نه به درته يَو آيت اولوَلم، ابن سيرين ﷺ ورته وائي: نا، دَ الله دَ کتاب ﷺ آيت به هم راته نهٔ وائي، او ورته وائي: يا زما دَ خوا نه تاسو ځئ يا به درنه زهٔ پاڅم، دا ځائے به درته پريږدم، هغه خلق روان شول، يَو شاګرد ابن سيرين ﷺ ته وائي: اے ابن سيرين! دا دومره سختي دې ولې اوکړه؟ خو پرېخودي به دې وو چې يَو حديث ئې ستا مخکښې بيان کړے وو، چې صحيح وو او کهٔ غلط وو، يَو آيت دَ قرآن کريم به ئې ستا وړاندې وئيلے وے، هغه ورته اووئيل: دا بدعتيان وو او کچرې دوي يَو آيت وئيلے وے او هغې کښې ئې دَ ځان نه يَو تکے وردننه کړے وے، نو هسې نه چې هغه زما پهٔ زړهٔ باندې بنهٔ لګيدلے وے نو زهٔ به هم پهٔ بدعاتو کښې مبتلاء شوے وے".

نو بدعت ډيره عظيمه ګناه ده پکار دا ده چې دَ مبتدعينو نه هم ځان اوساتئ او دَ بدعاتو نه هم ځان اوساتئ، هر عمل چې دَ الله پهٔ دربار کښې قبليږي نو هله قبليږي چې دَ الله تعالی دَ رضاء دپاره وي او چې پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ باندې وي، کچرې دَ الله تعالی دَ رضاء دپاره نهٔ وي او پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ باندې نهٔ وي نو هغه عمل دَ الله پهٔ دربار کښې نهٔ قبليږي.

دَ عيد ميلاد النبي ﷺ مناوول

عيد ميلاد النبي ﷺ نهٔ نبي ﷺ مناؤ کړے دے، درې شپيتهٔ (٦٣) کاله زندګي دَ نبي ﷺ وه، پهٔ دې درې شپيتهٔ کاله کښې چرته يَو ورځ هم نبي ﷺ صحابه کرام ﷺ نهٔ دي راجمع کړي: "چې راځئ! نن زما دَ پيدائش هغه ورځ راغلې ده، زما دَ پيدائش پهٔ هغه ورځ باندې خوشحالي مناؤو"،

(1) انظر: "ضياء النور" لشيخ القرآن محمد طاهر (9).

نو دا چرته دَ الله پیغمبر ﷺ نۀ دے کړے، کچرته دا دین وو نو اول به نبي ﷺ مناؤ کړے وو، دارنګې صحابه کرامو ﷡ نۀ دے مناؤ کړے، کچرې عید میلاد النبي ﷺ دین وے نو پکار ده چې صحابه کرامو ﷡ مناؤ کړے وے، او چې کوم شے صحابوؤ ﷡ نۀ دے کړے، دَ الله پیغمبر ﷺ نۀ دے کړے او ائمه مجتهدینو نۀ دے کړے نو پوهه شه چې هغه بدعت دے.

دَاهل السنت والجماعت تعریف

دَ دې وجې نه حافظ ابن کثیر ﷫ دَ "سورة الأحقاف" پۀ تفسیر کښې لیکلي: "وَأَمَّا أَهْلُ السُّنَّةِ وَالجَمَاعَةِ فَيَقُولُونَ فِي كُلِّ فِعْلٍ وَقَوْلٍ لَمْ يَثْبُتْ عَنِ الصَّحَابَةِ: هُوَ بِدْعَةٌ؛ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ خَيْرًا لسبقونا إليه، لأنهم لَمْ يَتْرُكُوا خَصْلَةً مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ إِلَّا وَقَدْ بَادَرُوا إِلَيْهَا".[1] "هر چې اهل السنة والجماعة دي نو هغوي وائي پۀ هر یَو کار او وینا کښې چې هغه دَ صحابه کرامو ﷡ نه نۀ وي ثابت نو هغه بدعت دے؛ ځکه چې کچرته دا قول او فعل خیر وے نو خامخه دوي به زمونږ نه وړاندې والے کړے وو دغې طرف ته؛ ځکه چې دې صحابه کرامو ﷡ هیڅ یَو کار دَ خیر دَ کارونو نه پرېښودلے نۀ دے مګر هغوي هغه خیر کار طرف ته منډه وهلې ده"،

نو حافظ ابن کثیر ﷫ تعریف دَ اهل السنة والجماعة اوکړو...، نن خو افسوس دا دے چې هر سړے ځان پۀ اهل السنت والجماعت کښې دننه کوي، وائي: زۀ اهل السنت والجماعت یم، هر سړے وائي: زۀ پۀ دغه ډله کښې یم...، لکه نن هم ډیر خلق دا دعوٰی کوي، وائي: "مونږ دیوبندیان یُو"، لیکن یاد ساتئ! دَ تمام علماء دیوبند کتابونه اوکورئ! تولو لیکلي: چې عید میلاد النبي ﷺ بد ترین بدعت دے، پۀ دولسم (۱۲) ربیع الاول باندې خوشحالي مناوول، دَ نبي ﷺ پۀ پیدائش باندې خوشحالي مناوول صرف پۀ باره (۱۲) ربیعُ الأوّل باندې دا لوئي بدعت دے، افسوس دا دے چې پۀ ځان باندې نوم دَ دیوبندیانو لګوي او کار پۀ طریقه دَ بریلیانو کوي! نو هر سړے ځان ته اهل السنة والجماعة وائي، لیکن یاد ساتئ! چې ترهغې پورې دَ دوي دعوٰی نۀ صحیح کیږي تر څو پورې چې دوي دَ اهل السنت والجماعت پۀ لار روان شوي نۀ دي، دَ اهل السنة والجماعت باره کښې علماء دا خبره کوي: "کوم کار چې دَ صحابه کرامو ﷡ نه نۀ دے ثابت هغه کار بدعت دے"، هغه دین نۀ دے، ولې؟ دا ځکه کچرته دغه کار ګوره وے او ښۀ کار وے نو زمونږ نه

(1) انظر: "تفسير ابن كثير" تحت آية سورة الأحقاف: (10)، (279/7).

مخکښې به صحابه کرامو ﷺ کړې وې؛ ځکه چې زمونږ دومره مينه دَ دين سره نشته دے څومره چې دَ صحابه کرامو ﷺ مينه وه، مونږ کښې دومره تقوٰی نشته څومره تقوٰی چې پهٔ صحابه کرامو ﷺ کښې وه.

زمونږ نه دَ الله رب العزة مطالبه

زمونږ او ستاسو نه الله رب العزة مطالبه کوي، الله تعالى فرمائي: ﴿فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوا﴾.(1)

"کچرته دې روستو خلقو داسې ايمان راوړو لکه څنګه ايمان چې صحابه کرامو ﷺ راوړے وو نو دوي پهٔ سمه لار روان شول"، يعنې دَ صحابه کرامو ﷺ ايمان زمونږ او ستاسو دَ ايمان دپاره معيار دے، الله وائي: "خپل ايمان داسې جوړ کړئ لکه څنګه چې دَ ايمان صحابه کرامو ﷺ دے نو بس تهٔ کامل هدايت والا ئې"، دَ صحابه کرامو ﷺ نه مخکښې کيږه مهٔ.

نو اوس چې صحابه کرامو ﷺ عيد ميلاد النبي ﷺ مناؤو کړے نهٔ دے نو تهٔ ئې ولې مناوهې؟ کچرې دا غوره وے نو زمونږ نه مخکښې نبي ﷺ به کړے وے، صحابه کرامو ﷺ به کړے وے؛ ځکه صحابهٔ ﷺ خو يَو دَ خير کار نهٔ دے پرېخودلے، دَ يَو بل نه ئې مخکښې هڅې ته ځان رسولے دے، يَو سنت هم چرته دَ نبي ﷺ صحابه کرامو ﷺ نهٔ دے پرېخودلے، صحابوٴ ﷺ خو يَوه طريقه دَ الله دَ پيغمبر نهٔ ده پرېخودلې، نو کچرته دا څيز صحيح وے صحابه کرامو ﷺ به کړے وے.

دَ عبد الله بن مسعود ﷺ قول

دَ عبد الله بن مسعود ﷺ قول پهٔ کتاب "الاعتصام" کښې امام شاطبي رحمه الله ليکلے دے: "اتَّبِعُوا آثَارَنَا وَلَا تَبْتَدِعُوا؛ فَقَدْ كُفِيتُمْ".(2)

"اے خلقو مونږ پسې راشئ، زمونږ پهٔ نقش قدم باندې راروان شئ او دَ ځان نه بدعات مهٔ جوړوئ؛ ځکه دا پهٔ مونږ پسې اقتداء کول دا به ستاسو دپاره کافي شي".

دَ حذيفه ﷺ قول

"كُلُّ عِبَادَةٍ لَمْ يَتَعَبَّدْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا تَعَبَّدُوهَا فَإِنَّ الْأَوَّلَ لَمْ يَدَعْ

---

(1) [سورة البقرة: 137].

(2) انظر: "الاعتصام" للشاطبي، فصل الأدلة من النقل على ذم البدع، فصل ما جاء عن السلف الصالح فى ذم البدع وأهلها: (107/1).

لِلْآخِرِ مَقَالًا، فَاتَّقُوا اللهَ يَا مَعْشَرَ الْقُرَّاءِ، وَخُذُوا بِطَرِيقِ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ".[1]

"کوم عبادت چې دَ الله دَ پیغمبر ﷺ صحابو ﷺ نۀ دے کړے نو هغه عبادت تاسو مۀ کوئ؛ ځکه رومبنو دَ روستنو دپاره څۀ دَ خبرې راؤ نۀ دے پرېخودے، دَ الله نه اوېرېږئ اے دَ قاریانو ډلې! او اونیسئ لار دَ هغه چا چې مخکښې ستاسو نه دي".

یَو مختصره غوندې خبره کوم مونږ له دین دَ الله دَ طرف نه جبرئیل ﷺ راوړے دے، جناب رسول الله ﷺ ته ئې راوړے دے، او بیا جناب رسول الله ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته دین ښودلے دے، او صحابه کرامو ﷺ بیا روستو خلقو ته دین ښودلے دے نو چې یَو څیز الله تعالیٰ نۀ دے وئیلے، جبرئیل امین ﷺ محمد ﷺ ته نۀ دے وئیلے، محمد ﷺ مصطفی صحابه کرامو ﷺ ته نۀ دے وئیلے او بیا صحابه کرامو ﷺ روستنو خلقو ته نۀ دے وئیلے نو هغه دَ کوم ځائے نه دین کیدے شي؟ دین خو هغه دے چې کوم الله تعالیٰ وئیلے دے او دَ الله رسول ﷺ وئیلے دے.

دَ امام شافعي ﷫ قول

"صحیح دین خو هغه دے کوم چې الله تعالیٰ وئیلے دے، پیغمبر وئیلے دے او صحابه کرامو ﷺ وئیلے دے"، چې هغوي دَ لوئي بصیرت والا خاوندان وو، چې دا روستو خلق ئې دَ ځان نه جوړوي نو دا به څۀ دین وي؟

یاد ساتئ! ثواب پۀ اتباع باندې میلاویږي پۀ ابتداع او بدعت باندې نۀ میلاویږي، پۀ بدعت عذاب میلاویږي.

دَ ابن الحاج ﷫ قول

ابن الحاج پۀ "المدخل" کښې لیکلي دي: "نَحْنُ مُتَّبِعُونَ لَا مُبْتَدِعُونَ فَحَيْثُ وَقَفَ سَلَفُنَا وَقَفْنَا".[2]

"مونږ تابعداري کوونکي یُو، بدعتیان نۀ یُو نو کوم ځائے کښې چې زمونږ سلف اودریدلي (توقف کړے) نو مونږ به هم هلته کښې توقف کوو، اودریږو به"، نو مطلب دا شو چې سوبږ دَ الله او دَ الله دَ رسول ﷺ او دَ صحابه کرامو ﷺ نه مخکښې نۀ څو بس کوم ځائے کښې چې هغوي څۀ کار کړے وي نو مونږ به هم هغه کار کوو او چې کوم ځائے کښې هغوي توقف کړے وي نو مونږ

(1) انظر: "الاعتصام" للشاطبي، أمثلة توضح الوجه العملي في المصالح المرسلة، الأمور المعتبرة في المصالح المرسلة: (230/2).
(2) انظر: "المدخل" لابن الحاج: (262/3).

به هم هلته کښې اودرېږو او توقف به کوو؛ ځکه خو الله تعالى فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾.[1]

"اے مومنانو! مهٔ وړاندې کيږئ دَ الله او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ حکم نه او دَ الله تعالى نه اويرېږئ، يقينًا الله اوريدونکے او پوهه ذات دے".

مثال

دَ الله پيغمبر ﷺ زمونږ مقتداء دے، دَ الله پيغمبر ﷺ زمونږ او ستاسو امام دے، مونږ او تاسو دَ الله دَ پيغمبر ﷺ مقتديان يُو، جمع ولاړه ده، امام چې کله "الله أكبر" اوکړي نو مقتديان هم "الله أكبر" کوي، امام چې کله رکوع ته لاړشي نو مقتديان هم رکوع ته ځي، امام چې کلهٔ سجدې ته ځي نو مقتديان هم سجدې ته ځي، څنګه حرکت چې امام کوي نو دغسې حرکت مقتديان هم ورپسې کوي، خو کچرته داسې حالت راشي چې امام ولاړ دے او مقتدي سجدې ته لاړو نو مونځ کيږي؟ امام پهٔ سجده باندې پروت دے او مقتدي ولاړ دے نو مونځ نهٔ کيږي؛ ځکه مونږ او تاسو له حکم دے چې دَ خپل امام تابعداري به کوئ، کله چې امام رکوع ته لاړو تهٔ به هم رکوع ته ځې، کله چې امام سجدې ته لاړلو نو تهٔ به هم سجدې ته ځې نو دغه شان مونږ او تاسو به دَ اتباع دَ محمد ﷺ کوو؛ ځکه الله تعالى وائي: "اے ايمان والو! مهٔ مخکښې کيږئ دَ الله او دَ الله دَ پيغمبر ﷺ نه"، قرآن يَو حکم نهٔ دے کړے نو تهٔ څنګه هغه کار کوې؟ دَ الله پيغمبر ﷺ نهٔ دي وئيلي نو تهٔ څنګه هغه کار کوې؟ صحابه کرامو ﷺ نهٔ دي وئيلي نو تهٔ ولې هغه کار کوې؟

دَامام نه مخکښې کيدل

حديث واورئ! رسول الله ﷺ فرمائي: "کوم مقتدي چې داسې دے چې دَ خپل امام تابعدار نهٔ دے، دَ خپل امام تابعداري نهٔ کوئ لکه دا بعضې تلوارکن وي امام لا ولاړ دے او دے دَ امام نه مخکښې روان دے، امام پهٔ سجده باندې پروت دے او دے دَ امام نه مخکښې سر اوچتوي دَ الله پيغمبر ﷺ فرمائي: دا سړے دې دَ دې حرکت نه ځان منع کړي داسې کار دې نهٔ کوي، کنې کيدے شي چې الله تعالى دَ دې انسان دَ سر نه دَ خر سر جوړ کړي"، دا دَ نبي ﷺ فرمان دے، نو چې دَ يَو مقتدي دَ سر نه دَ خر سر جوړيږي تش پهٔ مخالفت دَ امام دَ مونځ باندې نو سوچ پکار دے، او ياد ساتئ! چې دَ هغې امام خلاف کول چې هغه امام الأنبياء دے نو دَ هغه سړي به څهٔ حال وي؟ چې دَ هغهٔ پهٔ طريقه باندې يَو سړے نهٔ ځي او دَ ځان نه طريقه رائج کوي، او پهٔ هغې

(1) [سورة الحجرات: 1].

باندې روان دے نو دَ هغې خلقو به دَ قیامت په ورځ څهٔ حال وي؟

دَ بدعتي سړي دَ حوضِ کوثر نه واپس کیدل

دَ دې وجې نه رسول الله ﷺ فرمائي: "دَ قیامت په ورځ به ما ته خلق راروان وي، زهٔ به خلقو ته دَ حوضِ کوثر اوبهٔ ورکوم..."، الله رب العزة دَ حوضِ کوثر اوبهٔ په مونږ باندې اوڅکوي (آمین!)، ډیرې مزیدارې اوبهٔ دي، رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلاَ يَظْمَأُ أَبَدًا».[1]

داسې اوبهٔ چې میدان محشر کښې به نهایتې تکلیف وي، نهایتې تنده به وي "چا چې دغه اوبهٔ دَ نبي ﷺ دَ لاسو مبارکو نه اوڅښکلې نو تول میدان محشر کښې به هغه ته تنده نهٔ لګیږي".

داسې مزیدارې اوبهٔ چې دَ الله پیغمبر ﷺ فرمائي: «أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ»،[2] "دَ پیو نه به زیاتې سپینې وي"، «وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ»،[3] "دَ ګبین نه به زیاتې خوږې وي"، او دومره ډیر لوښي به وي لکه دَ آسمان ستورې.

نبي ﷺ فرمائي: زهٔ به خپلو امتیانو له اوبهٔ ورکوم، زما طرف ته به یَوه ډله راروانه وي، زهٔ به ئې پیژنم چې دا زما امتیان دي، فرشتې به ئې زما دَ حوضِ کوثر نه اوشړي، زهٔ به اووایم: "دا زما ملګري دي، ماته ئې راپریږدئ! چې زهٔ ورته اوبهٔ ورکړم، فرشتې به ما ته اووائي: چې تا ته پته نشته چې دوي ستا نه روستو دین کښې څهٔ نوي طریقې دننه کړې وې"، نو نبي ﷺ فرمائي: «فَأَقُولُ: سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ غَيَّرَ بَعْدِي».[4]

"زهٔ به اووایم: چې تباه دې شي، تباه دې شي هغه خلق چې زما نه بعد ئې دین کښې نوې طریقې وردننه کړې وې".

نو چې یَو عملِ انسان کوي نو په هغې به ثواب هله میلاویږي چې دَ الله رضاء پکښې وي او دویم چې په طریقه دَ نبي ﷺ باندې وي؛ دَ دې وجې نه مفسر ابن کثیر لیکلي دي: "دَ عمل دَ قبلیدو دپاره دوه شرطه دي: "وَلَا يَكُونُ الْعَمَلُ حَسَنًا حَتَّى يَكُونَ خَالِصًا لِلهِ عَزَّ وَجَلَّ، عَلَى شَرِيعَةِ

(1) أخرجه البخاري في كتاب الرقاق، باب في الحوض، برقم: (6579)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الفضائل، باب إثبات حوض نبينا ﷺ وصفاته، برقم: (2300).

(2) أخرجه البخاري في كتاب الرقاق، باب في الحوض، برقم: (6579).

(3) أخرجه مسلم في كتاب الفضائل، باب إثبات حوض نبينا ﷺ وصفاته، برقم: (2300).

(4) أخرجه البخاري في كتاب الرقاق، باب في الحوض، برقم: (6584).

رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَمَتَى فَقَدَ الْعَمَلُ وَاحِدًا مِنْ هَذَيْنَ الشَّرْطَيْنِ بَطَلَ وَحَبِطَ".[1]

"او عمل حسن نه ګرځي ترڅو پورې چې دا خالص دَ الله دَ رضاء دپاره نهٔ وي شوے او پهٔ شريعت دَ نبي ﷺ نهٔ وي شوے، نو کله چې عمل ورک کړي يَو دَ دې دوو (۲) شرطونو نه دا عمل باطل دے او برباد دے".

نو کهٔ يَو عمل ډير هم دَ اخلاص نه ډک وي خو چې پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ باندې نهٔ وي نو نهٔ قبليږي. مطلب دا دے: چې عيد ميلاد النبي ﷺ دا دَ الله دَ پيغمبر ﷺ طريقه نهٔ ده نو پهٔ کومو ځاينو کښې چې خلق عيد ميلاد النبي ﷺ مناوهي ياد ساتئ! دا طريقه بالکل دَ شريعت خلاف ده.

علماؤ ذکر کړي دي: "چې دَ نبي ﷺ بيان کول، دَ هغوي صفات ذکر کول، دَ هغوي اخلاق ذکر کول او دَ هغوي دَ سيرت او صورت بيان دا هر وخت چې بيانوې نو ثواب پرې ميلاويږي، اوريدو کښې ئې هم ثواب او وئيلو کښې ئې هم ثواب خو ليکن يَو وخت به نهٔ خاص کوې"، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ ولادت خبره، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ ماشوموالي زندګي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ ځوانئ زندګي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ بعثت او نبوت زندګي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ دعوت دور، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ جهاد زندګي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ قربانئ زندګي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ ذکر او فکر زندګي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ عبادت، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ اخلاق، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ صورت او سيرت، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ زهد او تقوٰی، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ کيناستل او پاسيدل، تلل او راتلل، اودهٔ کيدل او دَ خوب نه بيداريدل، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ صلح او جنګ، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ غُصه، خفګان او خوشحالي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ معاملات چې دَ هغې بيان کوې، هغه اورې نو پهٔ هغې به تا ته اجر وثواب ميلاويږي، خو دا نهٔ ده چې صرف يَو ورځ ئې اووائې او نور تول کال چهتې ورکړې.

دَ دې وجې نه علماءِ کرامو ليکلي دي:

مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمه الله ليکلي دي

وائي: "پهٔ دې کښې هيڅ شک نشته چې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ سره عشق او محبت او دَ الله پيغمبر ﷺ باندې ايمان راوړل دا بالکل عينِ ايمان دے..."، مينه به ورسره ساتې، محبت به ورسره ساتې، ايمان به پرې راوړې، بيا صفدر صاحب وائي: "آپ ﷺ کی ولادت سے لیکر وفات تک، زندگی کا ہر

(1) انظر: "تفسير ابن الكثير" تحت آية (7) من سورة هود: (308/4).

شعبہ اور آپ ﷺ کے اقوال وافعال کو پیش کرنا باعثِ نزولِ رحمت خداوندی ہے"، "دَ الله دَ پیغمبر ﷺ دَ ولادت نه واخلې دَ پیغمبر ﷺ تر وفات پورې دَ الله دَ پیغمبر ﷺ هر يَو حالت او هر يَو قول او فعل چې پيش کوې نو هغه دَ نزول رحمت دپاره سبب او باعث دے"، پهٔ تا باندې به دَ الله تعالی رحمتونه تازليږي.

بيا وائي: "سال کے ہر مہینے میں..."، دَ کال پهٔ هره مياشت کښې، دَ مياشت پهٔ هره هفته کښې، دَ هرې هفتې پهٔ هره ورځ کښې، دَ ورځې پهٔ هره ګهينټه کښې، دَ ګهينټې پهٔ هر منټ کښې او دَ منټ پهٔ هر سيکنډ کښې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ ذکر کولو کښې هيڅ ګناه نشته، هر وخت دَ الله دَ پيغمبر ﷺ صفت کوه، هر وخت دَ الله دَ پيغمبر ﷺ صورت او سيرت بيانَوه بالکل ثواب درته پرې ميلاويږي، خو زمونږ خبره صرف پهٔ دې کښې ده: چې ټول کال عيد ميلاد النبي ﷺ نهٔ مناويږي، ټول کال دَ نبي ﷺ پهٔ صورت او سيرت باندې جلسې او جلوسونه نهٔ کيږي، خو چې کلهٔ باره ربيع الاول شروع شي نو خلق بيا وائي: "دا باره ربيع الاول دے، او مونږ پهٔ دې باندې خوشحالي مناؤو"، دا يَو ورځ خاص کول دا بدعت دے؛ ځکه دا کار نهٔ نبي ﷺ کړے دے، نهٔ صحابه کرامو ﷺ کړے دے، نهٔ تابعينو کړے دے، نهٔ تبع تابعينو کړے دے او نهٔ ائمه مجتهدينو کړے دے.

دَعيد ميلاد النبي ﷺ ابتداء

علماءِ کرامو ذکر کړي دي: چې عيد ميلاد النبي ﷺ دَ نبي ﷺ نه روستو شپږ سوو کالو پورې دا نهٔ وو، عيد ميلاد النبي ﷺ نهٔ مناويدو، نهٔ صحابي مناؤ کړے او نهٔ يَو تابعي مناؤ کړے دے، نهٔ يَو امام مناؤ کړے دے او نهٔ يَو فقيه او محدث مناؤ کړے دے او کله چې شپږ سَوه (٦٠٠) کاله تير شول نو بيا يَو مُسرِف بادشاه وو، نهايتې فضول خرچه او ظالم بادشاه وو، هغه پهٔ شپږ سوه څلور (٦٠٤) هجرئ کښې دا مناؤول شروع کړل، دَ نبي ﷺ نه شپږ سوه کاله بعد دَ دې رواج شروع شوے وو، او دَ دغې بادشاه نوم "مظفَر الدين کوکري بن اِربَل" وو، المتوفى شپږ سوه ديرش (٦٣٠) ده، معني پهٔ ٦٣٠ کښې وفات شوے دے، هغه دا بدعت شروع کړو، علماؤ ليکلي دي، ابن خلکان وائي:

امام احمد بن محمد مصري مالکي ؒ ليکلي دي

"كَانَ مَلِكًا مُسْرِفًا يَأْمُرُ عُلَمَاءَ زَمَانِهِ أَنْ يَعْمَلُوْا بِاسْتِنْبَاطِهِمْ وَاجْتِهَادِهِ وَأَنْ لَا يَتَّبِعُوْا لِمَذْهَبِ غَيْرِهِمْ حَتّٰى مَالَتْ إِلَيْهِ جَمَاعَةٌ مِّنَ الْعُلَمَاءِ".[1]

(1) انظر: "المنهاج الواضح" (162).

"دا ډیر مسرف او زیاتے کوونکے بادشاه وو، دَ خپلې زمانې علماء ته به ئې حکم کولو چې عمل به کوئ پخپل استنباط او اجتهاد باندې اوِ دَ چا دَ مذهب تابعداري به نهٔ کوئ تردې پورې چې مائل شونه ته یَو جماعت دَ علماؤ".

دا ډیر مسرف بادشاه وو، دَ خپلې زمانې مُلیان ئې راجمع کړل... دا یاد اوساتئ! پهٔ هر دور کښې او پهٔ هره زمانه کښې دوه قسمه علماء تیر شوي دي، یَو قسم هغهٔ خلق دي: چې هغوي خپل ځانونه پهٔ دین باندې ساتلي دي، دین ئې دَ خپل ځان تابع کړے دے، دین ئې دَ باشاهانو تابع کړے دے، خو چې څهٔ به بادشاهانو وئیل نو دوي به وئیل: "آو جي! دا هم پهٔ قرآن کښې راغلي دي، دا پهٔ حدیث کښې راغلي دي"، نو چې څهٔ به بادشاهانو وئیل نو دوي به دَ هغې دپاره دلائل کتل، لکه نن پهٔ دې دور کښې سوچ اوکړه چې حکومت یَوه خبره اوکړي او کوم تالي سټ مُلیان چې دې نو هغوي دَ هغې دپاره وجوهات کوري: "چې آو جي! فلانکي کتاب کښې راغلي دي"، نو همیشه دپاره داسې باطل پرست مُلیان راغلي دي، او بل طرف ته الله تعالی داسې علماء هم پیدا کړي دي، چې هغوي دَ الله دین نهٔ دے پریښودے.

دَامام مالک ﷫ حالت

هغه امام مالک چې هغه له به ئې کوړه راخلاصوله، او پهٔ بازار کښې به ئې کرځولو او هغه بهِ آواز کولو: "مَنْ عَرَفَنِيْ فَقَدْ عَرَفَنِيْ، وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْنِيْ فَإِنِّيْ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ".

"چې څوک ما پیژني نو هغه خو مې هسې هم پیژني، خو چې څوک مې نهٔ پیژني نو زهٔ مالک بن انس یم".

او بازار کښې به کرځیدو او بادشاه خلق مقرر کړي وو چې هغه له به ئې سزا ورکوله او هغه ته به ئې وئیل: "چې دا اووایه: چې پهٔ زوره طلاق واقع کیږي"، دا دومره ظالم بادشاه وو چې دَ چا ښځه به ئې خوښه شوه، هغه سړے به ئې رااوغوښتلو ورته به ئې وئیل: "چې شابه! دا طلاقه کړه چې زهٔ ئې پهٔ نکاح باندې واخلم"، پهٔ هغهٔ وخت کښې ډیرو مُلیانو فتوی ورکړه، چې دا جائز دي، امام مالک ﷫ به وئیل: "نا! دا نهٔ کیږي؛ ځکه ما وئیلي دي چې: طَلَاقُ الْمُكْرَهِ لَيْسَ بِشَيْءٍ"، "کوم سړي باندې چې زور اوشو او خلق پرې پهٔ زوره ښځه طلاقوي نو دا طلاق نهٔ واقع کیږي"، بادشاه به خلق راجمع کړل چې دهٔ ته سزا ورکوي، امام مالک ﷫ ته به ئې سزا ورکوله، او ورته به ئې دغه خبره کوله: "چې دا

اووایه: چې په زوره طلاق واقع کیږي او دا جائز دي"، امام مالک رحمه الله ئې قائل نهٔ کړو، دا یاد ساتئ! داسې علماء هم دي دنیا لیدلي دي چې دَ هغوي نه ئې غوښې پریکړي دي، دغه شان پهٔ سپو به ئې دَ هغوي غوښې خوړلې لیکن حق ئې نهٔ دے پریښودے.

نو هغې مسرف بادشاه درباریان مُلیان راجمع کړل او هغوي ته ئې اووئیل: "چې دَ دې دپاره څهٔ اوکړئ"، نو هغوي دَ دې عید میلاد النبي ﷺ بنیاد کیخودلو، او مستقل یَوه ډله ئې دې دپاره تیاره کړه چې دې له به ترویج ورکوي: چې آو جي! عید میلاد النبي ﷺ ډیر ښهٔ کار دے، بیا ئې دا عمل شروع کړو، دَ شپږ سوه څلور (٦٠٤) هجري نه دا عید میلاد النبي ﷺ شروع شوے دے...

نن زمونږ پهٔ ملک او معاشره افسوس پکار دے !

نن اوګوره! نو صحیح طریقه دَ ملک نه اوځي او حکومت هم دې عید میلاد النبي ﷺ ته ترویج ورکوي، او دا مناوئ، افسوس پکار دے چې کومې اسلامي طریقې وي دَ هغې دپاره یَو ورځ هم چُهټي اونهٔ کړه، کچرته دَ شیعه ګانو ماتم راشي او هغوي خپل ځان وهي، حالانکه دا طریقه بالکل دَ شریعت خلاف ده، نبي ﷺ منع کړې ده، چې تاسو به خپل غم نهٔ تازه کوئ، شیعه ګان هر کال خپل غم تازه کوي او یَواځې شیعه ګان نه بلکه سونیان هم ورسره غم تازه کوي، چې کله محرم راشي نو سونیان هم لګیا وي شربتونه تقسیمَوي او خوراکونه ورکوي، هغوي هم ګانې بجانې اوریدل پریږدي، حکومت هم پوره چهټي ورکړې ده وائي: "محرم دے"، ریډیو باندې هم توله ورځ او شپه ګانې بجانې نهٔ وي، صرف نعتونه پرې غږیږي، مونږ وایُو: "صحیح خبره ده ګانې بجانې اوریدل ښهٔ څیز نهٔ دے خو پکار دا ده چې حکومت تول عمر دپاره پهٔ دې منکرات پابندئ اولګوي کنه، چې پهٔ تي وي او ریډیو به ګانې بجانې نهٔ راځي او کهٔ تول عمر پابندئ نهٔ لګوي نو دا درې ورځې صرف ولې پابندئ لګوئ"، دا خو دَ شیعه ګانو سره مشابهت دے او حدیث مبارکه کښې راځي: «مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ».[1]

"چا چې دَ کوم قوم سره ځان مشابهه کړو نو دے هم دَ هغوي نه دے"، نو دا دَ هغوي ملګرے دے قیامت کښې به هم دَ هغوي سره پاسي.

نو هغې بادشاه علماء راجمع کړل او هغوي دَ دې ایجاد اوکړو، پهٔ سن ٦٠٤ هجرئ کښې دَ دې

(1) أخرجه أبو داود في كتاب اللباس، باب في لبس الشهرة، برقم: (4031).

ايجاد شوے دے، دَ دهٔ حال ابن حجر عسقلاني ذكر كوي:

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله ليكلي دي

دا بادشاه چې وو نو: "وكَانَ ظَاهِرِيُّ الْمَذْهَبِ، كَثِيْرَ الْوَقِيْعَةِ فِيْ الْأَئِمَّةِ وَفِيْ السَّلَفِ مِنَ الْعُلَمَاءِ، خَبِيْثَ اللِّسَانِ، أَحْمَقَ، شَدِيْدَ الْكِبْرِ، قَلِيْلَ النَّظَرِ فِيْ أُمُوْرِ الدِّيْنِ، مُتَهَاوِنًا".[1]

"دے ظاهري المذهب وو، دا داسې بادشاه وو چې نهايته گستاخ وو، دَ ائمه كرامو پهٔ باره كښې ډيرې خرابې وينا والا وو، او پهٔ علماؤ محكښېنو كښې دے ډير پليتې ژبې والا وو، او دے ډير كم عقل او سخت متكبره وو او پهٔ امورو دَ دين كښې دے پهٔ هيڅ نهٔ پوهيدو، او پهٔ ديني كارونو كښې ډير سست بادشاه وو".

ليكن دا كار ئې شروع كړو، پهٔ دې به ئې ډيرې زياتې خرچې كولې، لكه اوگورها دَ دې دَ خرچې باره كښې پهٔ "دول الإسلام" كښې ليكلي دي:

"كَانَ يُنفِقُ كلَّ سَنَة عَلى مَولِد النبي ﷺ لنَحوِ ثلاث مِائَة ألفٍ".

"پهٔ هغه زمانه كښې يعني پهٔ ٦٠٤ هجرئ كښې به هغوي پهٔ عيد ميلاد النبي ﷺ باندې درې لاكهه روپئ خرچه كوله".

دَ مسلمانانو خزانې ئې تباه كړې، دَ مسلمانانو پهٔ پيسو به ئې عيد ميلاد النبي ﷺ كولو، هغه وخت كښې ئې پزې درې لاكهه روپئ خرچه كوله، اوس هم پهٔ دې باندې خرچې كيږي، دَ عوامو مسلمانانو مال ته تيلے وهي.

دا ياد اوساتئ! پهٔ دې باندې خرچې كول، دا بالكل بے بنياده دي، عيد ميلاد النبي ﷺ هيڅ نهٔ دے مناؤ كړے پهٔ دې تير شوو شپږ سوو كالو كښې، دوي اعتراض كښې وائي: "يَره جي! دا خو ابولهب مناؤ كړے وو؟".

دَ ابولهب عيد ميلاد النبي ﷺ مناؤول

آوا عيد ميلاد النبي ﷺ يَو كس مناؤ كړے وو، چې دَ هغهٔ نوم ابولهب وو، او دَ نبي ﷺ تره وو، هغه ابولهب چې ټول عمر دَ الله دَ پيغمبر ﷺ مخالف وو، علماء ذكر كوي: "چې ابولهب كله خبر شو چې نبي ﷺ پيدا شوے دے؛ ځكه دَ نبي ﷺ پلار وفات شوے وو، او هغه دَ نبي ﷺ دَ

(1) انظر: "لسان الميزان" لابن حجر العسقلاني: (296/4).

پیدائش نه مخکښې وفات وو، نو چې نبي ﷺ پیدا کیدو نو پلار ئې مړ وو، نو چې نبي ﷺ پیدا شو او ابولهب ته پته اولګیده نو دَ دهٔ يَوه وینځه وه هغه ئې پهٔ خوشحالئ کښې آزاده کړه"، خو دې ورته هیڅ فائده ورنهٔ کړه چې ایمان پکښې نهٔ وو، الله رب العزة وائي: ﴿تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ * مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ﴾.[1]

"هلاک دې شي دواړه لاسونه دَ ابولهب او تباه شو، هیڅ فائده ورنهٔ کړه هغه ته مال دَ هغهٔ او نهٔ اولاد".

نهٔ مال دَ الله دَ عذاب نه بچ کړو او نهٔ اولاد دَ الله دَ عذاب نه دے بچ کړو، نو صرف دغې ابولهب دَ نبي ﷺ پهٔ پیدائش باندې عید مناؤ کړے وو، وینځه ئې آزاده کړې وه، یعني ابو لهب مستقل عید میلاد النبي ﷺ هر کال نهٔ دے مناؤ کړے، صرف ابتداء کښې چې خبر شو دَ پیدائش نه نو وینځه ئې آزاده کړې، دَ هغې نه هم عید میلاد النبي ﷺ دَ بدعتیانو نهٔ ثابتیږي؛ ځکه چې هغه خو صرف زیري کښې آزاده کړې وه، زیرے جدا څیز دے او عید میلاد النبي ﷺ جدا څیز دے.

نور هیڅ چا هم دا کار نهٔ دے کړے، دَ دې وجې نه علماء کرامو ذکر کړي، چې دا عید میلاد النبي ﷺ ډیر لوئي بدعت دے، لکه اوګوره! پهٔ "المدخل" کښې ابن الحاج ؒ لیکلي دي:

ابن الحاج ؒ لیکلي دي

"وَمِنْ جُمْلَةِ مَا أَحْدَثُوهُ مِنَ الْبِدَعِ مَعَ اعْتِقَادِهِمْ أَنَّ ذَلِكَ مِنْ أَكْبَرِ الْعِبَادَاتِ وَإِظْهَارِ الشَّعَائِرِ مَا يَفْعَلُونَهُ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ مِنْ مَوْلِدٍ وَقَدْ احْتَوَى عَلَى بِدَعٍ وَمُحَرَّمَاتٍ جُمْلَةٍ. فَمِنْ ذَلِكَ اسْتِعْمَالُهُمْ الْمَغَانِيَ".[2]

"دَ هغې نورو بدعاتو نه یَو بدعات دا هم دے، چې دې خلقو دَ ځان نه ایجاد کړے دے او دَ دوي پهٔ خیال کښې دا دَ تمامو عباداتو نه لوئي عبادت دے، او پهٔ دې کښې اظهار دَ شعائرو دَ اسلام دے، دا هغه بدعت دے چې دوي ئې دَ ربیع الاول پهٔ میاشت کښې کوي پهٔ پیدائش دَ پیغمبر ﷺ باندې، پهٔ داسې حال کښې چې دا پهٔ ډیرو بدعاتو او محرماتو باندې مشتمل دے، لکه بعضې دَ دې نه استعمال دَ دوي دے اسبابو دَ ګانو بجانو لره، تنګ تکور...".

(1) [سورة المسد].

(2) انظر: "المدخل" لابن الحاج (2/2).

نو دغه محرمات او مفاسد وبدعات چې دے ذکر کړي نو بیا وائي: کۀ دا محرمات پۀ دې میلاد شریف کښې وي هم نه، خو بیا هم دا بدعت دے؛ ځکه چې: "أَنَّ ذَلِكَ زِيَادَةٌ فِي الدِّينِ وَلَيْسَ مِنْ عَمَلِ السَّلَفِ الْمَاضِينَ وَاتِّبَاعُ السَّلَفِ أَوْلَى بَلْ أَوْجَبُ مِنْ أَنْ يَزِيدَ نِيَّةً مُخَالِفَةً لِمَا كَانُوا عَلَيْهِ لِأَنَّهُمْ أَشَدُّ النَّاسِ اتِّبَاعًا لِسُنَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَتَعْظِيمًا لَهُ وَلِسُنَّتِه ﷺ".[1]

"دا زیادت دے پۀ دین کښې او بل دا چې دا دَ مخکښې پخوا تیر شوو سلفو طریقه کار هم نۀ دے، نو چې سلفو نۀ دے کړے او اتباع دَ سلفو اولی او بهتره ده بلکه دَ هغوي اتباع او تابعداري واجبه ده دَ دې نه چې یو تن دې زیاتې نیت کوي داسې نیت چې مخالفت کوي پۀ هغې سره دَ سلفو؛ ځکه چې دغه سلف ډیر سخت وو پۀ تابعدارئ دَ سنتو دَ نبي ﷺ او دَ نبي ﷺ ئې ډیر تعظیم کولو او دَ سنت دَ نبي ﷺ به ئې ډیر تعظیم کولو (نو هغوي پسې روانیدل پکار دي، چې هغوي دا کار نۀ دے کړے نو مونږ ئې څۀ دپاره کوو؟)".

علامه عبد الرحمن المغربي ؒ لیکلي دي

دَ دۀ فتاوی ده، هغې کښې وائي: "إِنَّ عَمَلَ الْمَوْلِدِ بِدْعَةٌ؛ لِأَنَّهُ لَمْ يَأْمُرْ بِهِ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ وَلَا الْخُلَفَاءُ وَلَا الْأَئِمَّةُ".

"عید میلاد النبي ﷺ مناوول بدعت دے؛ ځکه دَ دې حکم نۀ نبي ﷺ کړے او نۀ خلفاؤ او نۀ ائمه کرامو".

علامهِ احمد بن محمد المصري ؒ لیکلي دي

"قَدِ اتَّفَقَ عُلَمَاءُ مَذَاهِبِ الْأَرْبَعَةِ بِذَمِّ هٰذَا الْعَمَلِ".

"دَ څلورو وارو مذهبونو علماؤ اتفاق دے پۀ بد والي دَ دې کار (دَ عید میلاد النبي ﷺ باندې)".

علماء دیوبند هم لیکلي دي، چې عید میلاد النبي ﷺ بدعت دے، دَ دې نه ځان ساتل پکار دي:

مولانا اشرف علي تهانوي ؒ لیکلي دي

وائي: "دا بدعت دے"، دا دَ علماء دیوبند لوئي شخصیت تیر شوے دے.

مولانا رشید احمد گنگوهي ؒ لیکلي دي

وائي: "دا بدعت دے"، لوئي لوئي علماؤ لیکلي دي: چې دا بدعت دے او دَ دې نه ځان ساتل

(1) انظر: "المدخل" لابن الحاج (10/2).

پکار دي، نن افسوس دے پهٔ حال دَ هغه چا باندې چې ځان ته دیوبندیان وائي او بیا هم هغوي عید میلاد النبي ﷺ مناؤوئ.

مولانا محمد یوسف لدهیانوي رحمه الله لیکلي دي

چې دَ الله دَ پیغمبر ﷺ پهٔ پیدائش کښې خو اختلاف دے، دغه شان کفایت المفتي هم لیکلي دي، پهٔ میاشت دَ ربیع الاول خو اتفاق دے چې پیغمبر ﷺ پهٔ ربیع الاول کښې پیدا شوے دے او ورځ ئې هم معلومه ده چې دَ ګل پهٔ ورځ پیدا شوے دے، خو دَ تاریخ پته ئې نهٔ لګي چې دَ ربیع الاول پهٔ کوم تاریخ پیدا شوے دے؟ نو دې باره کښې ډیر غټ اختلاف راغلے دے، څوک وائي: "دَ الله پیغمبر ﷺ پهٔ دریم (۳) ربیع الاول پیدا شوے دے"، څوک وائي: "پیغمبر ﷺ پهٔ دولسم (۱۲) ربیع الاول پیدا شوے دے"، څوک وائي: "پیغمبر ﷺ پهٔ دویم (۲) ربیع الاول پیدا شوے دے"، څوک وائي: "پیغمبر ﷺ پهٔ اتم (۸) ربیع الاول پیدا شوے دے"، څوک وائي: "پیغمبر ﷺ پهٔ نهم (۹) ربیع الاول پیدا شوے دے".

مفتي کفایت الله رحمه الله لیکلي دي

دا دَ علماء دیوبند لوئي عالم دے، دے خپل کتاب کښې لیکي: "دَ صحت پهٔ لحاظ سره دا قول صحیح دے چې نبي ﷺ پهٔ نهم (۹) ربیع الاول پیدا شوے دے او دَ باره (۱۲) ربیع الاول قول صحیح نهٔ دے، اګر چې دا دَ باره ربیع الاول قول پهٔ عوامو کښې مشهور دے".[1]

دَ نبي ﷺ وفات

نبي ﷺ کله وفات شوے دے؟ نو مولانا یوسف لدهیانوي رحمه الله پهٔ "*اختلاف امت اور صراط مستقیم*" کښې لیکلي دي: "وفات دَ نبي ﷺ پهٔ باره ربیع الاول باندې شوے دے"، نو اوس سوچ اوکړهٔ: پیدائش کښې اختلاف وو، دَ صحیح قول مطابق نهم ربیع الاول وو، او دَ وفات باره کښې دَ نبي ﷺ صحیح قول دا دے چې نبي ﷺ پهٔ باره ربیع الاول وفات دے، نو تپوس کول غواړي دَ بریلیانو نه او دَ هغې دیوبندیانو نه چې ځان ته نسبت دَ دیوبند کوي او عید میلاد النبي مناوئ: "چې علماء دیوبند خو دا نهٔ دے مناؤ کړے او تهٔ ئې مناوهي، نو دا تپوس درنه کوم چې دا تهٔ پهٔ کومه خوشحالئ مناوهي؟ دَ الله دَ پیغمبر ﷺ پهٔ پیدائش او کهٔ دَ الله دَ پیغمبر ﷺ پهٔ وفات باندې دا مناوهي؟"، پهٔ باره ربیع الاول باندې خو نبي ﷺ وفات شوے دے، خو معلومیږي دا چې تهٔ

(1) انظر: "کفایت المفتي" (165/1).

خوشحاله ئې پۀ دې باندې، چې شکر دے دَ الله پيغمبر ﷺ دَ دنيا نه تلے دے (العياذ بالله!)، ځکه پۀ باره ربيع الاول تۀ عيد ميلاد النبي مناوهې!.

عيد ميلاد النبي مناؤول پۀ دين کښې نشته دے، کچرې وے نو دَ الله پيغمبر ﷺ به مناؤ کړے وے او کچرې وے علماؤ به وئيلے وے، بالکل چې دا مناؤ نۀ کړئ او پۀ دې کښې دَ نورو خلقو سره شرکت هم اونۀ کړئ.

الحمد لله! زمونږ علاقې خو دَ دې خبرو نه خالي دي، خو کۀ ښاريو کښې چا عيد ميلاد النبي مناؤ کړے وي نو آئنده دپاره دې دَ دې دَ مناؤولو نه توبه اوباسي، ډير مُليان چې هغوي پۀ دې نزدې علاقو کښې دَ دې دپاره کانفرنس جوړ کړي، دَ عيد ميلاد النبي نوم ئې وو، مخکښې دا ډير شے وو خو عوام خبر نۀ وو، دا عوام چې کوم مولود شريف يادَوي، دَ دې نه خبر يئ چې دا مولود شريف څۀ ته وائي؟ هسې راجمع کيدلو ته خو اجتماع وائي، پخوا به نور اجتماعات نۀ وو پۀ عيد ميلاد النبي به هر ځائے کښې اجتماع وه، نو هغې له ئې مولود شريف نوم کيخودو، نن خو عوام مولود شريف نۀ کوي، عيد ميلاد النبي خو نۀ مناووئ خو چې کوم ځائے کښې جومات کښې بيان کيږي وائي: "مولود شريف دے"، نا نا! بلکه اجتماع تکے استعمالول پکار دي، نن اجتماع ده، خو دا دوي چې به مولود شريف وئيلو نو دا به ئې عيد ميلاد النبي مناؤولو.

دا عيد ميلاد النبي بدعت دے، نور کتابونه خو پريږدوه، دَ اکوړه خټک دَ مدرسې فتاوی ده، "فتاوی حقانيه" چې کوم خلق اختلاف کوي نو هغوي وائي: "دَ اکوړي نه به فتوی رااوغواړو"، ورته وايه: دَ اکوړي نه فتوی رااوغواړه! او تپوس اوکړه: "چې عيد ميلاد النبي مناؤول جائز دي؟"، پۀ "فتاوی حقانيه" کښې ئې ډير تفصيل کړے دے، چې: "عيد ميلاد النبي اشد ترين بدعت دے"، الله تعالی دې مونږ او تاسو دَ بدعاتو نه پۀ آمان کړي (آمين!).

ياد ساتئ! هغه عمل چې الله تعالی نۀ دے وئيلے او چې دَ الله پيغمبر ﷺ نۀ دے وئيلے او نۀ دَ الله پيغمبر کړے، نو کۀ هغۀ ډير ښۀ عمل ولې نۀ وي خو هغه عمل دَ الله تعالی پۀ دربار کښې نۀ قبليږي، بلکه اُلټه مونږ او تاسو ته پۀ هغې باندې گناه ميلاويږي، نو عوام نۀ پوهيږي کله کله وائي: "دې کښې څۀ گناه ده؟ خير دے کوي دې کنه"، ورته وايه: تا نه زۀ تپوس کوم: مونځ دے، علماء ذکر کوي چې دَ مازيگر نه پس نفل مونځ نۀ کيږي، او دَ سحر مونځ نه روستو دَ نمر ختو پورې مونځ نۀ کيږي؛ ځکه دَ الله تعالی پيغمبر ﷺ منع کړې ده، چې مونږ او تاسو نفل کوو نو پۀ مونځ خو ثواب ميلاويږي، کۀ دا مونږ پۀ دغه مکروهه وخت کښې کوو نو گناه گاريږو به کنه؟ نو

پهٔ دغه وخت کښې نفل کولو باندې به ګناه ګار کيږي؛ ځکه نفل کول ثواب دے، خو دلته کښې پرې اُلټه ګناه ميلاويږي؛ وجه دا ده: چې دلته کښې دَ الله دَ پيغمبر ﷺ مخالفت راځي.

پهٔ عيدګاه کښې نفل کول

دغه وجه ده؛ چې يَو حديث مبارکه کښې راځي: "يو سړي دَ اختر ورځ عيدګاه ته راغلے او دَ اختر دَ مونځ نه مخکښې ئې نفل کول سيدنا علي ﷺ هغه دَ مڼ نه رااونيولو او ورته وائي: کښينه! نفل مهٔ کوه، هغه ورته وائي: زهٔ مونځ کوم، پهٔ مونځ به هم ماله الله عذاب راکوي؟ (ځومره عجيبه خبره ئې کړې ده، وائي: زهٔ مونځ کوم نو پهٔ مونځ به ما له الله تعالى سزا راکوي)، نو علي ﷺ ورته اووئيل: دا مونځ نهٔ دے؛ ځکه کهٔ دا مونځ وے نو ستا نه مخکښې به دَ الله پيغمبر ﷺ کړے وے، تا له الله پهٔ مونځ سزا نهٔ درکوي بلکه الله تعالى تا لره سزا پهٔ مخالفت دَ خپل پيغمبر ﷺ درکوي".

دَ سعيد بن مسيب ﷺ واقعه

دغه شان واقعه دَ سعيد بن مسيب ﷺ هم راځي: "يَو ځل يَو سړي دَ مازيګرې مونځ نه روستو دوه رکعته نفل کول، هغه منع کولو، چې دَ مازيګر مونځ نه روستو به نفل نهٔ کوې، هغه ورته وائي: زهٔ به مونځ هم کوم او الله تعالى به پرې ما له سزا هم راکوي؟ هغه ورته وائي: الله تعالى پهٔ مونځ سزا نهٔ درکوي، خو تا لره به سزا پهٔ خلاف دَ پيغمبر ﷺ درګوي چې تا ولې زما دَ پيغمبر ﷺ خلاف کړے وو؟".

نو ياد ساتئ! دَ خلقو دَ "ها" سره خپله "ها" مهٔ ميلاوهئ، کوم شے چې پهٔ دين کښې وي هغه کوئ، کوم شے چې پهٔ دين کښې نهٔ وي نو هغه مهٔ کوئ، او کوم سړے چې صفا خبره کوي دَ الله تعالى دَ رضاء دپاره دَ هغهٔ تائيد خو کوئ کنه! پهٔ دې عوامو کښې دا غضب دے چې تهٔ به ځان له زړهٔ سترے کړې، کهينته، دوه کهينته بيان به اوکړې، خو چې دوي کله دَ جومات نه بهر شي نو دوي بيا پهٔ هغې خپلو بدعاتو کښې مبتلا شي، نو بيا دا علماء دَ څهٔ دپاره لګيا دي؟ چې علماء درته وائي: "دا شے جائز دے"، هغهٔ کوئ، او چې وائي: "دا شے ناجائز دے"، نو دَ هغې نه ځان ساتئ، هغه مهٔ کوئ؛ ځکه دَ دين دَ کار عوامو ته پته نشته دے، علماؤ ته دَ دې علم او پوهه ده.

الله رب العزة دې تر مرګه پورې مونږ پهٔ سنتو دَ نبي ﷺ باندې ټينګ کړي، الله رب العزة دې زمونږ نه تر مرګه پورې دَ خپل دين خدمت واخلي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا اَنِ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

(سورة المائدة: 3)

موضوع

عُرس

بتاریخ: 2005-12-30

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامہ عبد الحق ربّانی حفظہ اللہ

عُرس

اَلحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلاَ هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّآ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لاَ شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لاَ أَوَّلَ لَهٗ وَلاَ آخِرَ لَهٗ لاَ ضِدَّ لَهٗ وَلاَ نِدَّ لَهٗ وَلاَ مُمِدَّ لَهٗ وَلاَ بَشِيْرَ لَهٗ وَلاَ نَذِيْرَ لَهٗ وَلاَ وَزِيْرَ لَهٗ وَلاَ مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلاَنَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾.[1]

وقال الله تبارك وتعالى في مقام آخر: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾.[2]

وقال النبي ﷺ: «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَسْجِدِ الأَقْصَى».[3]

قابلِ قدر حاضرینو، عزت مندو مسلمانانو رونړوا تیره جُمعه دَ بعضې بدعاتو بیان شوے وو، چې بعضې خلق ذکر بالجهر کوي، هغه هم یَو بدعت وو، بعضې خلق نور بدعات کوي، دَ هغې دپاره اجتماعات کوي، پهٔ هغې کښې خلق پهٔ ځان باندې وجد راولي، دَ هغې ردّ شوے وو.

دَ هغې بدعاتو نه یَو بل بدعت

اوس بعضې خلق دَ ذکر سره نور بدعات هم کوي، چې هغې ته پهٔ نن دور کښې "عُرس"

---

(1) [سورة المائدة: 3].

(2) [سورة النساء: 115].

(3) أخرجه البخاري في كتاب فضل الصلاة في مسجد مكة والمدينة، باب فضل الصلاة في مسجد مكة والمدينة، برقم: (1189)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الحج، باب لا تشد الرحال إلا إلى ثلثة مساجد، برقم: (1397).

واﺋي، دا هم يَو عظيم الشان بدعت دے او پۀ دې ملک کښې کيږي او ډير خلق هغې ته دَ ثواب پۀ نيت باندې ځان حاضرَوي او ډير خلق پۀ هغې باندې ډېر غټ غټ تاوانونه کوي، ډيرې غټې پوسټرې چهاپ کيږي او ډير لوئي لوئي خرچې پکښې کيږي، او هغې ته "عُرس مبارک" واﺋي.

عرس څۀ ته واﺋي؟

عرس واﺋي څۀ ته؟ او دا عُرس شرعًا څنګه دے؟ جائز دے کۀ نا جائز دے؟ نو اصل مسئله دا ده: چې دَ نيکانو بنديانو سره صحبت کول او هغوي سره محبت کول دَ الله دَ رضاء دپاره، حقيقت دا دے: چې دَ لوئي اجر او ثواب باعث دے؛ دَ ايمانِ کامل نخښه دا ده: "اَلْحُبُّ فِي اللهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللهِ".

"مينه چې چا سره کوې نو دَ الله تعالی دَ رضاء دپاره او بغض چې چا سره کوې نو دا هم دَ الله تعالی دَ رضاء دپاره".

دا دَ ايمانِ کامل نخښه ده، اوس دا چې دا محبت به څنګه کوي؟ نو دَ هغې طريقه پۀ شريعت کښې شته کنه، ايصال ثواب کوې، دَ هغې پۀ روح باندې هغوي ته څۀ خيز بخښې، دَ هغې طريقې شريعت کښې شته کنه، نفلي خيرات کوه، نفلي عبادت کوه او تلاوت کوه بغير دَ ايامو دَ تخصيص نه او هغوي ته ئې ثواب بخښه.

دَ احنافو مسلک

دَ احنافو علماؤ دا مسلک دے: "چې دَ ژوندي انسانَ ثواب چې هر څوک دے چې مړي ته ئې بخښي نو هغۀ ته رسيږي"، نو چې تۀ دَ هغه پۀ نوم باندې خيرات کوې، دَ نوم مطلب دا چې ثواب دَ دې خيرات دَ هغه پۀ نوم بخښې نو هغه ته اجر ميلاويږي، تخصيص دَ ايامو (ورځې خاص کول)، تخصيص دَ اوقاتو (وخت خاص کول)، يا تخصيص دَ مکان (ځائے خاص کول) دَ دې ثبوت پۀ شريعت کښې نشته دے، چې پۀ کومو ورځو کښې خيرات کوي، کوم وخت کښې ئې کوې او پۀ کوم ځائے کښې ئې چې کوې نو جائز دے خو چې دَ شريعت مطابق وي، اجر ئې مړده ته ميلاويږي، او دارنګې دَ هغوي دپاره دعاګانې کول دَ دې ثواب هم هغوي ته رسي.

پۀ دې کال کښې يَو ځل راجمع کيدل

اوس پاتې شوه دا خبره چې دَ لرې لرې ځائے نه راتلل او دَ يَو نيک سړي پۀ قبر راجمع کيدل او

دي ته ثواب وئيل او وائي: "چې مونږ دَ هغه پهٔ روح دا اجتماع کوو چې هغه ته ئې ثواب اورَسي"، او دغه قبر خوا کښې بيا دَ هغهٔ دپاره دعاءګاني کول دَ دې شريعت کښې څهٔ ثبوت دے؟

مسئله دَ شدُّالرحال

دا ياد ساتئ! پهٔ شريعت کښې داسې مقبرو ته راجمع کيدل يا دَ يَو سړي قبر ته راجمع کيدل پهٔ يَو خاص ورځ باندې او پهٔ يَو خاص هيئت سره دا پهٔ شريعت کښې نشته، بلکه دا بدعت دے او ګمراهي ده؛ ځکه صحيح حديث کښې راځي، نبي ﷺ فرمائي: «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الأَقْصَى، وَمَسْجِدِي هَذَا».(1)

"نبي ﷺ فرمائي: چې بغير دَ دې دريو جوماتونو نه نورو جوماتونو ته دَ خير او برکت او دَ ثواب پهٔ نيت باندې تلل مهٔ کوئ: يَو مسجد حرام، دويم مسجد الاقصٰی او دريم زما دا جومات (چې مسجد نبوي ورته وئيلے کيږي)".

نو دَ دې دريو جوماتونو نه نورو ځايونو ته دَ خير او برکت او دَ ثواب پهٔ نيت تلل، دَ هغې زيارت کول دا پهٔ شريعت کښې نشته دے، بلکه دا بدعت دے، علماءِ کرام مختلف دي، بعضې وائي: نورو ځايونو ته هم دَ ثواب پهٔ نيت باندې تلے شي او زيارت ئې دَ ثواب پهٔ نيت کولے شي، خو ليکن دَ اکثرو علماؤ رائے دا ده، محقّقين علماءِ کرام ذکر کوي: "چې دَ ثواب پهٔ نيت باندې دَ دې دريو ځايونو نه ما سيوا بل ځائے له به نهٔ ځې".

بعضې خلق وائي: "دا خو دَ جومات سره خاص دي، چې جومات ته ځې نو دا درې جوماتونو کښې ثواب ډير دے او دا نور جوماتونه پهٔ ثواب کښې ټول يَو برابر دي"، خو دا خبره صحيح نهٔ ده؛ ځکه حديث مبارکه کښې راځي.

واقعه دَ ابوهريره ﷺ دَ کوه طور

"حضرت ابوهريره ﷺ يَو پيره کوهِ طور ته تلے وو؛ دې غرض دپاره تلے وو، چې لاړشمه او هلته يَو دوه رکعته نفل اوکړم؛ ځکه دا مبارک ځائے دے، الله تعالٰی پهٔ قرآنِ کريم کښې دَ "طور" بيان کوي: ﴿وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ * وَطُورِ سِينِينَ﴾،(2) يا لکه ﴿وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ﴾،(1) هغه ځائے چې

(1) أخرجه البخاري في كتاب الصوم، باب صوم يوم النحر، برقم: (1995)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الحج، باب لا تشد الرحال إلا إلى ثلثة مساجد، برقم: (1397).

(2) [سورة التين: 2].

موسی ﷺ ته پکښې الله تعالی وحي کړې وه، هغه مبارک ځائے دے، دَ هغې برکت والے دَ قرآن او سنت نه ثابت دے، لیکن ابوهریره ﷺ تلے وو، هغهٔ ځائے کښې ئې دوه رکعته نفل اوکړل او واپس راغلے، یَو صحابي دے ابوبصرة الغفاري ﷺ دے ورسره میلاو شو، ورته وائي: ابوهریره! چرته تلے وې؟ دے ورته وائي: تلے ووم کوهِ طورِ ته او دوه رکعته نفل مې اوکړل او واپس راغلم، ابوبصرة ﷺ ورته وائي: کچرې.تهٔ دَ دې نه مخکښې ما سره میلاؤ شوے وے او تا ماته وئیلے وے چې زهٔ طور ته ځم نو تهٔ به زما نه هډو تلے نهٔ وې، او ورته وائي: دا ځکه چې: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَالْمَسْجِدِ الأَقْصَى، وَمَسْجِدِي».[2]

"ما دَ نبي ﷺ نه اوریدلي دي: چې تاسو دَ سفر پهٔ خیال باندې مهٔ ځئ، خپل سامان دَ سفر دپاره مهٔ تړئ سیوا دَ دریو ځایونو نه (سفر چې دَ ثواب دپاره کوي نو دریو ځایونو ته لا ړشه) یَو مسجدِ نبوي، دویم مسجد اقصی او دریم مسجد حرام".

نور جائز سفرونه

نو دَ دې دریو جوماتونونه ما سیوا دَ خیر او برکت دپاره بل ځائے ته سفر نشته دے، ها علماء ذکر کوي: "یَو سفر شته دے، چې دَ تجارت دپاره سفر کوې نو دا جائز دے"؛ دلته نه سعودي ته ځې، دوبئ ته ځې یا امریکې ته ځې هر خوا چې ځې نو چې ناجائز کار پکښې نهٔ کوې نو دا سفر جائز دے، یا سفر کول دَ علم دپاره دي، یَو کلے پریږدې او بل ځائے ته ځې دَ علم دپاره؛ ځکه هلته کښې لوئي لوئي علماء موجود دي، لوئي لوئي مدارس موجود دي، هلته کښې خلق علم حاصلوي، نو هلته کښې دَ علم حاصلولو دپاره لاړشه، نو سفر دَ تجارت دپاره او سفر دَ علم دَ حصول دپاره او نورو دنیاوي اغراضو دپاره سفر جائز دے خو دَ دې دپاره سفر کول چې فلانکي ځائے ته ځم ماته به ثواب میلاو شي نو دَ ثواب پهٔ نیت سفر کول دَ دې دریو ځایونو نه سیوا جائز نهٔ دي؛ ځکه کوهِ طور مبارک ځائے دے خو ابوبصره ﷺ ابوهریره ﷺ ته وائي: "کهٔ زهٔ خبر وے نو تهٔ به رانه تلے نهٔ وې".

شاه ولي الله دهلوي ؒ لیکلي دي

پهٔ دې وجې شاه ولي الله دهلوي ؒ پهٔ "حجة الله البالغه" کښې لیکلي دي، دا شاه ولي الله

(1) [سورة البقرة: 63].

(2) أخرجه أحمد في "مسنده" في الملحق المستدرك من مسند الأنصار بقية خامس عشر الأنصار، حديث أبي بصرة الغفاري، برقم: (27230).

دهلوي ﷫ هغه شخصیت دے، چې دَ تمام علماءِ هند استاذ دے، دَ دې ټولو علماؤ سند په هغه راجع کیږي، خومره محدیثین چې دي نو دَ هغوي په اساتذؤ کښې شاه ولي الله دهلوي ﷫ خامخه وي، نو شاه ولي الله دهلوي ﷫ دَ دې «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ...»[1] حدیث باره کښې فرمائي: "كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يَقْصِدُوْنَ مَوَاضِعَ مُعَظَّمَةٍ بِزَعْمِهِمْ يَزُوْرُوْنَهَا، وَيَتَبَرَّكُوْنَ بِهَا، وَفِيْهِ مِنَ التَّحْرِيْفِ وَالْفَسَادِ مَا لاَ يَخْفٰى، فَسَدَّ النَّبِيُّ ﷺ الْفَسَادَ لِئَلاَّ يَلْتَحِقَ غَيْرُ الشَّعَائِرِ بِالشَّعَائِرِ، وَلِئَلاَّ يَصِيْرَ ذَرِيعَةً لِعِبَادَةِ غَيْرِ اللهِ، وَالْحَقُّ عِنْدِيْ أَنَّ الْقَبْرَ وَمَحَلَّ عِبَادَةِ وَلِيٍّ مِّنْ أَوْلِيَاءِ اللهِ وَالطُّوْرَ كُلُّ ذٰلِكَ سَوَاءٌ فِي النَّهْيِ وَاللهُ أَعْلَمُ".[2]

"جاهلیت والا خلق چې وو نو هغوي به عظیم، او دَ لوئي، لوئي ځایونو دپاره سفر کولو کوم چې به دَ هغوي زمانه کښې وو، په دې خیال باندې چې دَ دې ملاقات کوو او دوي به تبرُّک حاصلوو دَ هغې نه، او په دې کښې دومره تحریف او فساد دے چې هغه په یَو عقلمند انسان باندې پټ نهٔ دے نو نبي ﷺ دغه فساد او دغه خبره بنده کړه (چې دَ دې درېو ځایونو نه علاوه به نورو ځایونو ته دَ تبرک او دَ ثواب په نیت به نهٔ ځي)؛ دې دپاره چې دَ الله دَ دین مراکز او شعائر دَ نورو ځایونو سره یَو ځائے نشي، او دې دپاره چې دې نورو ځایونو ته تلل دا دَ عبادت دَ غیر الله ذریعه جوړه نشي (ځکه بیا به خلق دَ غیر الله عبادت شروع کړي، او بیا آخر کښې ډیره خُکلې او قیمتي خبره کوي)، او زما په نزد حقه خبره دا ده (دا شاه ولي الله ﷫ فرمائي): چې قبر او دَ یَو نیک انسان دَ الله تعالی دَ اولیاؤ نه، دَ هغه دَ عبادت ځائے (چې هغه کوم ځائے کښې عبادت کړے وو) او کوهِ طور دا ټول برابر دي په حکم دَ منع کښې برابر دي (نو قبر له به په دې نیت نهٔ ځي چې هلته کښې ثواب راته میلاویږي، یا دَ یَو ولي دَ عبادت ځائے شو یا کوهِ طور شو نو په دې نیت به ورله نهٔ ځي؛ ځکه دا ټول په منع کښې برابر یَو شان دي)".

نو علماء ذکر کوي: "چې دَ لرې لرې ځائے نه سفر کول په نیت دَ ثواب بغیر دَ دې درېو ځایونو نه نشته دے"، لیکن نن اوګوره! نو دَ خومره لرې لرې نه به دَ عرس دپاره راروان وي

(1) أخرجه البخاري في كتاب الصوم، باب صوم يوم النحر، برقم: (1995)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الحج، باب لا تشد الرحال إلا إلى ثلثة مساجد، برقم: (1397).
(2) انظر: "حجة الله البالغة" للشاه ولي الله الدهلوي: (408/1).

او کادي به ئې پکښې بوکِنګ کړي وي، او هغې له به ځان رسَوي نو دا مال هم بے ځایه لګیږي او دا وخت هم بے ځایه استعمالیږي بلکه ګناه اوشوه او ثواب ئې اونشو؛ ځکه: «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ...».

دَ علامه شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله قول

شیخ الاسلام علامه ابن تیمیه رحمه الله پهٔ "اقتضاء الصراط المستقیم" کښې لیکلي دي: "وَأَمَّا السَّفَرُ لِزِيَارَةِ الْقُبُوْرِ فَبِدْعَةٌ مَّمْنُوْعَةٌ لِّمَا جَاءَ فِيْ الْحَدِيْثِ: «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ...»".[1]

"هر چې سفر کول دي دَ قبرونو دَ زیارت دپاره نو بدعت منع کړے شوے دے؛ دَ وجې دَ هغه حدیث نه چې نبي ﷺ فرمائي: «لاَ تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلاَّ إِلَى ثَلاَثَةِ مَسَاجِدَ...»".

کوم زیارة القبور چې جائز دے دَ هغې بیان

نو دا مخکښې چې بیان اوشو دا هغه بدعت دے چې نبي ﷺ دَ هغې نه منع کړې ده؛ ځکه نبي ﷺ فرمائیلي دي: "چې دَ دې دریو جوماتونو نه علاوه به بل ځائے ته سفر نهٔ کوې..."، اوس پاتې شوه دا خبره چې حدیث پاک کښې خو دا راځي، چې نبي ﷺ فرمائیلي وو: «كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا؛ فَإِنَّهَا تُزَهِّدُ فِي الدُّنْيَا، وَتُذَكِّرُ الْآخِرَةَ»[2] "اے زما صحابؤ! تاسو ما دَ قبرونو دَ زیارت نه منع کړي وئ اوس دَ قبرونو زیارت ته ځئ، دَ قبرونو ملاقات کوئ؛ ځکه دَ دې پهٔ وجه دَ دنیا سره محبت کمیږي او آخرت سرې ته یادیږي"، چې سړے ورشي او دغې قبر ته اوګوري، او دَ قبر والا حال اوګوري، نو دَ هغهٔ زړهٔ کښې دا راشي چې دغسې حال پهٔ ما باندې هم راروان دے، نو دَ دغې قبرونو دَ ملاقات اجازت شته دے.

میله پهٔ قبر باندې جوړول منع دي

خو دا کوم قبرونه یادَوي، نو هغه قبرونه یادَوي چې تهٔ پهٔ کوم کلي کښې اوسیږې او خوا کښې مقبره ده، دا نهٔ چې کني تهٔ به دلته نه کاکا صاحب له ځې هلته به درته عبرت حاصلیږي او دلته دَ کلي مقبره کښې به درته عبرت نهٔ حاصلیږي، تهٔ به یَو بل ځائے ته ځې او پهٔ قبر باندې به میله کوې نو عبرت به درته حاصلیږي او بل ځائے به نهٔ حاصلیږي، دا یَو قبر خاص کول او هغې له تلل دا منع دي.

(1) انظر: "اقتضاء الصراط المستقیم" (158).
(2) أخرجه ابن ماجة في كتاب الجنائز، باب ماجاء في زيارة القبور، برقم: (1571).

نبي ﷺ به پخپله کله جنت البقیع ته تلو، دَ مور قبر له ځه، دَ پلار قبر له ځه، دَ عامو مسلمانانو په مقبرې باندې تیریږې هغوي دپاره دعاګانې غواړه او ځان له مرګ مخې ته کوه، خو دا نشته چې یَو قبر خاص کړه چې دغې خوا ته تلل ډیر زیات ثواب دے، او نورو کښې دومره ثواب نشته دے، نو دا په یَو خاص قبر راجمع کیدل نشته، چې ګني تهٔ په قبرونو راجمع کیږه او اجتماعات کوه.

بهر حال مقصد مې دا دے: چې دا عرس کول څنګه دي؟ نو حدیث کښې خو راځي، نبي ﷺ فرمائي: «وَلَا تَجْعَلُوا قَبْرِي عِيدًا».[1]

"اے زما صحابؤ! زما دَ قبر نه میله ګاه مهٔ جوړَوئ".

زما پهٔ قبر باندې میلې مهٔ کوئ، زما پهٔ قبر باندې مهٔ راغونډیږئ، نو چې دَ پیغمبر ﷺ پهٔ قبر باندې میلې کول منع دي نو دَ الله پیغمبر ﷺ نه بِل څوک اوچت کیدے شي، چې دَ هغهٔ پهٔ قبر دې میله ثواب وي؟

عید څهٔ ته وائي؟

دَ دې "عید" علماء دوه معاني ذکر کوي:

(۱) دَ دې یَو مطلب علماء دا ذکر کوي: طیبي رحمه الله ذکر کوي: "لَا تَجْتَمِعُوْا لِلزِّيَارَةِ اجْتِمَاعَكُمْ لِلْعِيْدِ".[2]

او هم داسې عبارت ملّا علي القاري صاحب رحمه الله پهٔ "مرقاة المفاتيح" شرح دَ مشکاة کښې لیکلے دے،[3] او دارنګې هم دا عبارت مبارک پوري رحمه الله هم راوړے دے، نو دَ عید معنی طیبي رحمه الله ذکر کوي: "زما پهٔ قبر باندې داسې مهٔ راجمع کیږئ، لکه څنګه چې تاسو دَ اختر پهٔ ورځ راجمع کیږئ"، داسې اجتماعات زما پهٔ قبر باندې مهٔ کوئ.

(۲) دویم مطلب دا ذکر کوي: "چې هر وخت زما دَ قبر ملاقات کوئ، دا مهٔ کوئ چې لکه دَ اختر پهٔ شان یَو ورځ راځئ او بیا نهٔ راځئ"؛ څکه چې اختر کال کښې یَو پیره راځي، وروکے اختر هم یَو ورځ راځي پهٔ ټول کال کښې او لوئي اختر هم پهٔ ټول کال کښې یَو ورځ راځي، نو داسې به نهٔ

(1) أخرجه أبوداود في كتاب المناسك، باب زيارة القبور، برقم: (2042).

(2) انظر: "شرح المشكاة للطيبي المسمى بـ (الكاشف عن حقائق السنن)": (1043/3).

(3) انظر: "مرقات المصابيح" لملا علي قاري: (744/2).

کوئ چې کال کښې به يَو ورځ مقرر کړئ او دغه يَو ورځ باندې اجتماع کوئ او دغه يَو ورځ باندې زما قبر له راځئ دَ زيارت دپاره او بيا نۀ راځئ، لکه نن چې عرس والا خلق کوي، پۀ کال کښې يَو ورځ عرس کوي او بيا چهټي وي بيا پۀ توا! کال کښې هم دَ مقبرې پۀ خوا نۀ ورځي، بيا ئې صرف يَو کس ساتلے وي چې تۀ پکښې جارو وهه نور بے غمه يه، کال بعد به بيا راغونډيږي، نو دا پۀ شريعت کښې نشته دے؛ ځکه نبي ﷺ خو ځپل قبر دَ راغونډيدو باندې منع کړې ده، نو دَ بل چا پۀ قبر دَ راغونډيدو به څنګه اجازت ميلاؤ شي؟ او بيا دَ بعضې جاهلانو خو دا کار وي چې وائي: "دا لوئي ولي دے، دا لوئي بزرګ دے او راشه دَ هغه سرې نه امداد اوغواړه، دَ هغه نه حاجت اوغواړه!"، نو بيا راشي او دَ هغه نه حاجتونه غواړي، يا دَ بعضې خلقو دا عقيده وي: "چې دغه ځائے مبارک دے؛ ځکه دا دَ يَو ولي درګاه ده، نو دَ دغې ولي پۀ درګاه کښې دعاګانې نښې قبليږي"، نو هلته به ځان دپاره سؤال اوکړي!، وائي: دَ ولي نه سؤال مۀ کوه، ځان له ځپله سؤال کوه کنه! دَ الله نه غواړه، نو لر سوچ پکار دے.

دَ شاه ولي الله رحمه الله قول

"كُلُّ مَنْ ذَهَبَ إِلٰى بَلْدَةِ أَجْمِيرَ، أَوْ إِلٰى قَبْرِ سَالَارَ مَسْعُوْدِ غَازِيْ لِأَجْلِ حَاجَةٍ يَطْلُبُهَا ثَمَّ فَقَدْ أَثِمَ إِثْمًا كَبِيرًا مِّنَ الْقَتْلِ وَالزِّنَا".(1)

"څوک چې اجمير شريف ته لاړو يا دَ سالار مسعود غازي قبر له لاړو؛ دَ دې دپاره چې هلته څۀ حاجات اوغواړي نو دې سړي دومره لويه ګناه اوکړه چې دَ قتل او زِنا نه ئې زياته لويه ګناه اوکړه".

ولې؟ ځکه چې دَ الله تعالی دربار ئې پريښودو او دے دَ يَو انسان دربار ته لاړو چې دلته به نښې دعاګانې قبليږي.

دَ شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله قول

"مَنْ ظَنَّ أَنَّ الدُّعَاءَ أَوْ الصَّلَاةَ عِنْدَ قُبُورِهِمْ أَفْضَلُ مِنْهُ فِي الْمَسَاجِدِ وَالْبُيُوتِ فَهَذَا ضَلَالٌ وَشِرْكٌ وَبِدْعَةٌ بِاتِّفَاقِ أَئِمَّةِ الْمُسْلِمِين".(2)

"دَ چا چې دا ګمان وي چې زما دعاء پۀ مقبرې کښې ښۀ قبليږي دَ دعاء غوښتلو دَ دۀ نه

(1) انظر: "التفهيمات الإلهية".

(2) انظر: "مجموع الفتاوی" لابن تيمية، في سورة الإخلاص، باب حكم زيارة قبور الأنبياء والصالحين، (471/17).

پۀ جومات کښې يا پۀ کور کښې نو دا ګمراهي او شرک او بدعت دے پۀ اتفاق دَ ټولو ائمه دَ مسلمانانو سره"؛ ځکه جومات دَ الله تعالی کور دے او هغه دَ يَو ولي قبر دے.

نو دا به نۀ وائي: "چې هلته زما دعاء ښۀ قبليږي"، مطلب دا دے: چې مقبره کښې راجمع کيدل يا دَ يَوْ ولي پۀ دربار راجمع کيدل او پۀ هغې کښې اجتماع کول او پۀ هغې کښې عرس کول دَ دې هيڅ څۀ ثبوت پۀ شريعت کښې نشته.

دَ شاه ولي الله ﷫ دويم قول

قَالَ ﷺ: «لَا تَجْعَلُوْا زِيَارَةَ قَبْرِيْ عِيْدًا».

"مۀ کرځوئ! تاسو زيارت دَ قبر زما ميله ګاه".

نو شاه ولي الله ﷫ وائي: "أَقُوْلُ: هٰذَا إِشَارَةٌ إِلَى سَدِّ مَدْخَلِ التَّحْرِيْفِ كَمَا فَعَلَ الْيَهُوْدُ وَالنَّصَارٰى بِقُبُوْرِ أَنْبِيَائِهِمْ، وَجَعَلُوْهَا عِيْدًا وَّمُوْسَمًا بِمَنْزِلَةِ الْحَجِّ".(1)

"زۀ شاه ولي الله دَ دې حديث باره کښې وايم: چې دا حديث «لَا تَجْعَلُوْا زِيَارَةَ قَبْرِيْ عِيْدًا» (چې نبي ﷺ دا خبره ولې کړې چې زما دَ قبر نه ميله مۀ جوړوئ؟)؛ دا ئې دَ دې دپاره کړې وه چې دې کښې اشاره ده: چې دَ تحريف دا لار بنده شي پۀ دې امت کښې؛ هسې نه چې روستو دور کښې داسې خلق پيدا شي لکه دَ يهودو او نصارى پۀ شان چې هغوي دَ خپلو انبياؤ دَ قبرونو نه ميله ګانې جوړې کړې وې، او دَ هغې نه به ئې طوافونه کول او دَ هغې نه به ئې حاجتونه غوښتل او هغه ئې ميله ګاه کرځولې وې، او دَ هغې دپاره ئې يَو خاص وخت مقرر کړے وو لکه دَ حج دپاره چې وخت مقرر وي، او څنګه چې دَ حج دپاره ټول خلق راجمع کيږي، نو دغه شان به هغوي هم پۀ کال کښې يَو پيره دَ خپلو انبياؤ پۀ قبرونو راجمع کيدل، نو نبي ﷺ دَ دې نه منع اوکړه چې زما دَ قبر نه به ميلې نۀ جوړوئ".

دَ شاه ولي الله ﷫ دريم قول

"وَمِن أَعْظَمِ البِدَعِ ما اخْتَرَعُوْا فِي أَمْرِ القُبورِ وَاتَّخَذُوْها عِيْدًا".(2)

"دَ بدعاتو نه لوئي بدعت دا دے: چې دې خلقو دَ ځان نه ايجاد (جوړ) کړے دے دَ

(1) انظر: "حجة الله البالغة" للشاه ولي الله الدهلوي: (120/2).

(2) انظر: "التفهيمات الإلهية" (64/2).

قبرونو باره کښې چې پهٔ هغې باندې میلې کوي".

زهٔ وایم کهٔ چرې دا عُرس دین وے نو دَ یو ولي پهٔ قبر باندې به ډیر ثواب وو او کهٔ دَ یو نبي پهٔ قبر باندې به ډیر ثواب وو؟ کهٔ دَ دنیا تمام اولیاء راجمع کړې، دَ دنیا تمام نیکان راجمع کړې دَ یو هغه صحابي مقام ته نشي رسیدلے چې دَ هغهٔ یو سیکنډ دَ نبي ﷺ سره تیر شوے دے، یو لږ وخت والا صحابي دے چې صرف نبي ﷺ ئې لیدلے دے او بیا وفات شوے دے دَ هغې صحابي مقام او مرتبې ته نشي رسیدلے، نبي ﷺ فرمائي: "کهٔ چرې یو انسان دَ احد دَ غر برابر سرهٔ زر خرچ کړي دَ الله پهٔ لار کښې زما صحابي چې یو موټے وربشې خرچ کړي دي دَ هغې مقابله نشي کولے".

دَ صحابه کرامو ﷡ مقام

دَ صحابه کرامو ﷡ ډیر لوئي مقام وو، نبي ﷺ فرمائيلي وو: «إِنَّمَا أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ، فَبِأَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ».(1)

"زما دَ صحابه کرامو ﷡ مثال پشان دَ ستورو دے نو کوم یو پسې چې روان یئ نو پهٔ سمه لار به روان شئ".

دا مقام دَ بل چا دپاره نشته دے، کهٔ تمام اولیاء راجمعٔ شي، دَ یو صحابي ﷛ مقام او مرتبې ته نشي رسیدلے، چرته به تاسو نهٔ وي اوریدلي: چې نن فلانکي ځائے کښې دَ فلانکي صحابي پهٔ قبر باندې عُرس دے، او نن فلانکي ځائے کښې دَ فلانکي صحابي پهٔ قبر باندې میله ده، پهٔ جنت البقیع کښې بے شماره صحابه کرام ﷡ دفن دي، چرته به تاسو دا نهٔ وي اوریدلي چې نن پهٔ سعودي عرب کښې دَ صحابه کرامو ﷡ پهٔ قبر باندې میله ده، کهٔ دا دین وو نو پکار دے چې دَ صحابه کرامو ﷡ پهٔ قبر باندې شوے وے، او کهٔ تمام صحابه کرام ﷡ راجمع کړې دَ یو پیغمبر ﷤ مقابله نشي کولے او بیا خاص کر دَ جناب محمد رسول الله ﷺ مقابله به څنګه اوکړي؟ کهٔ چرې دا عرس دین وے نو پکار دے چې رومبے عرس دَ نبي ﷺ پهٔ قبر باندې کیدو، حالانکه کهٔ څوک هلته تلي وي او چا دَ بیت الله حج کړے وي یا هغې عادي اوقاتو کښې هلته تلے وي، کله چې مسجد نبوي ته ځي دَ نبي ﷺ قبر خواته ځي، نو چې لږ هم

(1) اخرجه أبو بكر محمد بن الحسين بن عبد الله الآجُرِّيُّ البغدادي في "الشريعة"، برقم: (1166).

هغې طرف ته نزدې کیږي نو هغه ځائے کښې عرب شُرطې والا (پولیس) ولاړ وي، او هغوي ئې وهي او ورته وائي: "روستو شه! شرک مهٔ کوه"، دَ الله دَ پیغمبر ﷺ قبر نه روستو کول کوي، نو بل څوک دے چې دَ هغهٔ دَ قبر نه زیارتونه کول، دَ هغهٔ نه حاجتونه غوښتل دا به جائز شي؟ بالکل دَ دې ثبوت پهٔ شریعت کښې نشته دے، بلکه دا خلقو دَ ځان نه ایجاد کړے دے او دا ډیر نقصاني شے دے، پهٔ دې کښې ډیر نقصانات دي.

شیخ القرآن مولانا محمد طاهر رحمه الله لیکلي دي

چې عید میلاد النبي والا عید میلاد النبي مناؤوئ یا دغسې مبتدعین پهٔ کال کښې خپلو نیکانو بندګانو پهٔ قبرونو باندې عرس مناؤوئ نو دَ هغې وجه ئې لیکلې ده چې دا ولې ممنوع ده؟ او پهٔ هغې کښې چې کوم منکرات دي، نو هغه وائي: پهٔ دې کښې یَو څو وجوهات دي چې دا ناروا دي: "لَمْ يُنْقَلْ عَنِ الشَّارِعِ وَلَا مِنَ الصَّحَابَةِ وَلَوْ كَانَ خَيْرًا لَسَبَقُونَا إِلَيْهِ".[1]

"دا کار نهٔ دَ نبي ﷺ نه نقل دے، نهٔ دَ صحابه کرامو رضي الله عنهم نه نقل دے، او نهٔ دَ تابعینو نه نقل دے او کهٔ چرې دا ښهٔ کار وے نو زمونږ نه مخکښې به هغوي کړے وے".

نو کهٔ چرې عید میلاد النبي ښهٔ کار وے یا عرس ښهٔ کار وے نو پکار دے چې نبي ﷺ او صحابه کرامو رضي الله عنهم کړے وے، کوم کار چې نبي ﷺ نهٔ دے کړے او کوم کار چې صحابه کرامو رضي الله عنهم نهٔ دے کړے نو هغه څنګه دین کیدے شي؟ چې دا هغه وخت دین نهٔ وو نو نن دا څنګه دین کیدے شي؟، څکه نبي ﷺ دَ دنیا نه هله تلے دے چې دین مکمل شوے دے.

دَ الله رب العزة اعلان

الله رب العزة اعلان کړے دے: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾،[2] "نن ورځې یعني نن وخت ما ستاسو دپاره دین مکمل کړو، او خپل نعمتونه مې پهٔ تاسو باندې پوره کړل او ستاسو دپاره ما دیني اسلام دین غوره کړے دے"، دا هغه آیت دے چې دَ دې نه روستو بیا نوره وحي پهٔ نبي ﷺ باندې نهٔ ده راغلې، پهٔ آیتونو کښې آخري آیت دا دے، نو مسلمانانو رونړو! دین مکمل دے، پوره دے، مثال: یَو جام دنے چې هغې کښې تا اوبهٔ

(1) انظر: "ضیاء النور" لشیخ القرآن محمد طاهر، برقم: (219).
(2) [سورة المائدة: 3].

اچولي دي، هغه جام دې ډک کړے دے اوس بل انسان راځي او په هغې کښې نورې اوبۀ اچوي نو هغه نورې اوبۀ به بشکته توئيږي او کۀ نا؟، نو دين بالکل پوره دے په دې کښې زيادت ته بالکل ضرورت نشته دے، نۀ په دې دين کښې څۀ نقصان شته او نۀ پکښې څۀ زيادت شته دے، او کوم زيادت او نقصان چې پکښې خلق کوي نو دې له هيڅ اعتبار نشته دے.

پۀ دين کښې نوے کار پيدا کول

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ».(1)

"چا چې زمونږ پۀ دين کښې دَ ځان نه يَو طريقه وردننه کړه چې پۀ دين کښې نۀ وه (او هغې ته دين وائي)، نو دغه دين نۀ دے بلکه بے ديني ده".

دا ياد اوساتئ! چې دَ هر څۀ دپاره څۀ اصول او قوانين شته، او هر څۀ پۀ هغې خپلو اصولو او قوانينو باندې چليږي، کۀ چرې دَ دې اصولو نه يَو اصل يا يَو قانون خراب شي نو هغه شے بيا کامل نشي پاتې کيدے، مثال پۀ طور باندې ګاډے دے، يَو سړے ګاډے چلوي او دَ دې نه فائده اغستل غواړي، نو دۀ دپاره چې کوم هدايات دي دَ هغې خلقو دَ طرف نه چې هغه دَ دې ګاډي ماهرين دي نو دے به پۀ دغه هداياتو چليږي، او کۀ دے دَ دغه هداياتو نه خلاف کوي نو دے بيا فائده نشي اغستے، مثلًا يَو سړے دے او هغه وائي: "چې دا اوبۀ او تيل خو به يَو شان رنګ لري راشه تۀ دې ګاډي کښې اوبۀ واچوه او تيل ترې نه لرې کړه"، نو ګاډے به لاړ شي؟ دې سره به ګاډے اُلټه نقصان اوکړي، او کۀ چرې يَو سړے وائي: "چې ګاډي والا کوم اصول ذکر کړي دي زۀ دَ هغې اصولو نه خلاف کوم"، نو دا سړے به ځان تباه کړي، نو دَغسې دَ هر څۀ دپاره څۀ اصول شته، دَ زميندارۍ دپاره هم اصول شته دے، کۀ چرې يَو سړے زميندراه کوي نو مخکښې نه نورو زميندارانو له ګوري، چې زما نه مخکښې نور خلق زميندراه کوي نو چې هغوي ئې پۀ کومه طريقه کوي؟ مثلًا دَ اوبو لګولو ضرورت دے، نو هغه وخت کښې اوبۀ لګول غواړي او دَ کرلو وخت کښې کرل غواړي او دَ ريبلو وخت کښې ريبل غواړي، نو دغه شان دين دَ الله تعالى هم دے، الله تعالى يَو قانون راليږلے دے، الله يَو کتاب راليږلے دَ ضابطه حيات دپاره، دغه رنګې سنت دَ نبي ﷺ ئې راليږلي دي، نو کۀ تۀ پۀ دين اسلام باندې چليدل

(1) أخرجه البخاري في كتاب الصلح، باب إذا اصطلحوا على صلح جور فالصلح مردود، برقم: (2697).

غواړي نو هله به ته کامیاب ئې چې ته په دغه قانون باندې روان ئې، که چرې تا دا قانون پرېښودو نو ستا دا قیمتي دین به ناکام شي، نو دین بالکل مکمل دے، او دا دین به په هغه طریقه باندې کوئ چې په کومه طریقه نبي ﷺ کړے دے.

دَامام مالک رحمه الله قول

"مَنِ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً، زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ؛ لِأَنَّ اللهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ (المائدة: ٣)، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا".[1]

"هغه څوک چې په دین اسلام کښې دَ ځان نه نوي طریقې وردننه کړي او دا ښۀ کار هم ګڼړي (حال دا دے چې هغه الله نۀ ده وئیلې او نۀ دَ الله رسول وئیلې ده او دۀ دَ ځان نه جوړه کړي ده) نو یقینًا دَ دې سړي دا خیال او ګمان دے چې محمد عربي ﷺ په رسالت کښې خیانت کړے دے (نعوذ بالله!؛ ځکه دا اهم کار، دا ضروري کار نبي ﷺ نۀ دے بیان کړے نو دا په هغه باندې دَ خیانت الزام لګول شول)، او حالانکه الله تعالی قرآنِ کریم کښې فرمائي: نن ورځې ما ستاسو دپاره ستاسو دین مکمل کړے دے... نو چې هغه ورځ یَو څیز دین نۀ وو نو نن به هم هغه څیز دین نشي کیدے".

دا عُرس کول په څو وجوهاتو باندې ناروا دے

نو دا عرس کول دَ دې آیت خلاف دي؛ ځکه دا په څو وجوهاتو ناروا دے:

(١) وجه دا: چې عرس کول نۀ الله وئیلي دي او نۀ دَ الله پیغمبر ﷺ وئیلي دي، او نۀ دَ صحابه کرامو رضی الله عنهم نه دَ دې باره کښې څۀ نقل شته.

(٢) دویمه دا: چې دوي دې ته دین وائي، او کوم کار چې نبي ﷺ هغې ته دین نۀ وي وئیلے نو هغه دین نۀ دے، بلکه هغه اُلته بے دیني ده.

(٣) دریمه دا: چې دوي په دې کښې اجتماع کوي، راجمع کیدل کوي، دَ دوي مقصد دَ دنیا حصول دے، اوس دَ دنیا حصول څنګه دے؟ دَ لرې لرې ځائے نه خلق راغلے دے دَغسې زیارت دپاره په هغې باندې دَ اجتماع دپاره څوک پیسې غوَرځوي، څوک شکرانې پیش کوي او څوک نذرانې پیش کوي نو دغه خلق په هغې باندې دنیا راغونډَوي، او قرآنِ کریم کښې الله تعالی فرمائي:

(1) انظر: "الاعتصام" للشاطبي، الباب الثاني في ذم البدع وسوء منقلب أصحابها، الأدلة من النظر على ذم البدع: (65/1).

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾.(1)

- "اے ایمان والا! یقینًا ډیر دَ مُلیانو نه او ډیر دَ پیرانو نه خامخه خوري مالونه دَ خلقو په غلطه طریقه باندې او خلق بندوي دَ لارې دَ الله تعالی نه".

دَ یهودو مُلیانو کار

ډیر خلق دَ خلقو مالونه په غلطه طریقه باندې خوري، لکه دَ یهودو مُلیانو به وئیل:

﴿لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ﴾.(2)

"دا امیان خلق دي دَ دوي په مال خوړو کښې زمونږ دپاره څۀ ګناه نشته".

نو عرس چې کوي نو دَ هغوي مقصد دا دے: چې په هغې باندې ځان له مال اوګټي، په هغې باندې دَ ځان دپاره جائیداد اوګټي، حالانکه خبر نۀ دي، کوم سړے چې خپل مال راوړي او په دغه قبر باندې ئې اوغورځوي نو دې سړي ګناه کبیره او شرک اوکړو.

شامي لیکلي دي

"وَاعْلَمْ أَنَّ النَّذْرَ الَّذِي يَقَعُ لِلْأَمْوَاتِ مِنْ أَكْثَرِ الْعَوَّامِ وَمَا يُؤْخَذُ مِنَ الدَّرَاهِمِ وَالشَّمْعِ وَالزَّيْتِ وَنَحْوِهَا إِلَى ضَرَائِحِ الْأَوْلِيَاءِ الْكِرَامِ تَقَرُّبًا إِلَيْهِمْ فَهُوَ بِالْإِجْمَاعِ بَاطِلٌ وَحَرَامٌ".(3)

"پوهه شه هغه چې کوم عوام خلق نذر پیش کوي، منخته پیش کوي شمعې اوړي، ممبتۍ اوړي، تیل اوړي، کۀ اشرفۍ اوړي او کۀ نور څیزونه اوړي، هر څۀ چې ئې یوړو دَ ولي قبر ته نو دغه شے دَ تمامو علماؤ په نزد باندې حرام او پلیت دے"، نو دغه خلق مردارو ته ناست دي.

(٤) څلورم دا: دا څیز ځکه ګناه دے؛ چې دَ دغې خلقو مقصد په خپل مال باندې فخر کول، مشرت حاصلول او شهرت کول دي او دا خو دَ دنیا دارو خلقو کار دے.

(٥) پنځم دا: چې په دې کښې ډیر خلاف شرع کارونه کیږي، یَو خو پکښې دا کار کیږي: چې نابالغه هلکان په هغې کښې نعتونه وائي، دغه شان زنانه راځي او په هغې کښې ګډوډ کرځي، دا ټول دَ شریعت خلاف کار دے،

---

(1) [سورة التوبة: 34].

(2) [سورة آل عمران: 75].

(3) انظر: "رد المحتار على الدر المختار" لابن عابدين، محمد أمين بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقي الحنفي: (439/2).

(٦) شپږم دا: چې پۀ دې کښې خلق ضعيفې او کمزورې قيصې کوي، کوم مُليان چې هغې له راغلي وي نو هغوي چې کله واقعات ذکر کوي، نو وائي: "ما هغه بله شپه دا پير صاحب پۀ خوب کښې ليدلے وو او فلانکي يَو کال مخکښې پۀ خوب کښې ليدلے وو..."، حالانکه دَ ټولو علماؤ پۀ دې مسئله باندې اتفاق دے چې پۀ خوب باندې بالکل مسئله نۀ ثابتيږي، خوب پۀ دين کښې دليل نۀ دے، پۀ خوب کښې خو سړے ډيرې خبرې وينې، خو دا شريعت کښې دليل نۀ دے.

دَ شريعت دلائل

دلائل دَ شريعت څلور دي، (١) يَو: دَ الله رالېږلے شوے کتاب "قرآنِ کريم" چې يَو مَسئله تۀ کورې چې دا جائز ده او کۀ نا؟ نو دَ ټولو نه اول به دَ الله تعالی دَ کتاب نه تپوس کوې.

(٢) دويم: "سنت دَ محمد رسول الله ﷺ"، چې تۀ يَو مسئله کورې چې دا جائز ده او کۀ دا ناجائز ده؟ نو دَ محمد رسول الله ﷺ پۀ سنتو مبارکو کښې به ئې کورې.

(٣) دريم: "اجماع دَ صحابه کرامو ﷺ"، تمام صحابه کرام ﷺ چې پۀ يَو خيز باندې راجمع شوي وي نو هغه زمونږ دپاره دليل دے؛ ځکه نبي ﷺ فرمائي: "چې زما صحابه کرام ﷺ الله تعالی پۀ يَو ګمراهئ باندې نۀ راجمع کوي".

(٤) څلورم: "قياس دَ مجتهدينو"، چې مجتهد اجتهاد کړے دے پۀ صحيح طريقې سره نو شريعت کښې هغه دليل دے.

نو شريعت کښې دَ دې څلورو دلائلو نه علاوه بل دليل پۀ شريعت کښې نشته دے، نو خوب خو يَو دليل هم نۀ دے، نو دې به خوبونه بيانوي او بيا به دوي قيصې ئځان نه هم ذکر کوي، چې دۀ داسې کړي وو او دۀ داسې کړي وو، او دا قيصې ذکر کول دا دَ دوي بله بے دينې ده.

(٧) اووم دا: چې پۀ دې عرس کښې طعامونه تياريږي، نو دا اسراف دے او بل دا چې پۀ هغې کښې قناديل رازوړند وي او پۀ هغې ډيوې او چراغ ګان بل شو، حالانکه دا دَ اسلام طريقه نۀ ده، زۀ به روستو وضاحت اوکړم چې دا ډيوې بلول دا دَ چا چا کار دے؟ دا بلپونه بلول پۀ قبرونو باندې دا دَ چا کار وو؟ دا خو دَ يهودو او نصارٰی کار وو.

ابن الحاج ؒ ليکلي دي

"چې مقبره خو پرېږدوه چې جومات کښې دَ ختم پۀ دوران کښې بعضې خلق دا مرچکې

غونډې راوړي، دا بلپونه راوړي، ډيره ګل کارۍ پهٔ جومات کښې کوي دا بدعت دے او دا پهٔ شريعت کښې نشته، بلکه دا مشابهت دَ يهوديانو سره دے، او پوهه خلق دا کارونه کوي".[1]

بهر حال دا عرس کول دَ دې پهٔ شريعت کښې هيڅ ثبوت نشته، پکار دے چې دا عرسونه ختم شي.

شاه عبدالعزيز رحمه الله ليکلي دي

دَ دهٔ کتاب دے "فتاوٰی عزيزي" او دا کتاب ئې پهٔ فارسۍ کښې ليکلے دے، او دے پهٔ علماء ديوبند کښې مشهور عالم دے، دَ علماء ديوبند پهٔ استاذانو کښې دے، دَ دهٔ نه چا تپوس اوکړو: *"برائے زیارتِ قبور روز معین نمودن یاروزِ عرس ایشاں کہ معین است رفتن درست است یانہ؟"*.

"دَ زيارت دَ قبرونو دپاره يَو ورځ متعين کول (چې فلانکي ورځ باندې به ځم هغې نه روستو او مخکښې ورځ باندې نهٔ ځم، بلکه دغه وَرځ معيَّنه کښې ثواب ګټل) او دغه شان دَ عرس دپاره ورځ متعين کول دا څنګه دي؟، دا جائز دي کهٔ نا جائز دي؟".

جواب: *"برائے زیارتِ قبور روز معین نمودن بدعت است، واصل زیارت جائز است، وتعیین وقت در سلف نہ بود، واین بدعت ازاں قبیل است کہ اصلش جائز است وخصوصیتِ وقت بدعت"*.

"دَ قبرونو زيارت دپاره ورځ مقرر کول دا بدعت دي، اَصل زيارت دَ قبر جائز دے، خو يَو خاص قبر ئې نهٔ دے ياد کړے"، چې دَ خپل کلي پهٔ مقبره باندې تيريږي نو دې ته ګوره، او کهٔ نه دې ته نهٔ ګورې او تهٔ لرې لرې مقبرو له ځان رسَوې نو دا بدعت دے، نو زيارت دَ قبر جائز دے ليکن تعيين دَ وقت پهٔ سلفو کښې نهٔ وو، صحابه کرامو رضي الله عنهم کښې، ائمه کرامو کښې، تابعينو کښې دا شے نهٔ وو، چې کَني هغوي به يَو خاص ورځ مقرر کړې وه، او هغوي به پهٔ هغې ورځ باندې راجمع کيدل) "، *"واین بدعت ازاں قبیل است کہ اصلش جائز است وخصوصیتِ وقت بدعت"*، "دا بدعت دَ هغې قبيلې نه دے چې زيارت دَ قبرونو خو جائز دے (ځکه خو تاله به بعضې خلق وائي: ګوره! دَ قبرونو زيارت نهٔ مني، ورنه وايه: تهٔ دَ قبرونو زيارت څهٔ ته وائې؟ زيارت وائي: ملاقات ته، نو دَ قبر ملاقات له ځه، احاديث کښې نبي ﷺ دې ته ترغيب ورکړے دے)، نو اِصل دَ قبر زيارت له تلل خو جائز دي، ليکن دا وخت مقرر کول، چې فلانکي وخت کښې ډير ثواب دے دا پهٔ

(1) انظر: "المدخل" لابن الحاج.

شریعت کښې نشته، دغه بدعت دے".

بیا وائي: "مانند مصافحه بعد العصر که در ملک توران وغیره رائج است". "پشان دَ لاس میلاوَولو دَ مازیګر دَ مونځ نه روستو لکه توران علاقه کښې دا رواج دے".

دَ توران پهٔ علاقه کښې چې کلهٔ دَ مازیګر مونځ خلق اوکړي نو به هسې یَو بل سره لاس یَو بل سره لاس نهٔ میلاوؤ خو چې جمع اوشي نو یَو بل سره پهٔ لاس میلاوولو شروع اوکړي، نو شاه صاحب وائي: دا شے پهٔ شریعت کښې نشته دے، نو ولې؟ ځکه چې دَ الله پیغمبر ﷺ خو هر وخت دَ مصافحې ترغیب ورکړے دے: نبي ﷺ فرمائي: "چې کله دوه مسلمانان دَ یَو بل سره دَ زړهٔ پهٔ مینه او محبت لاس میلاو کړي نو دې دواړو لا دَ یَو بل لاس نهٔ وي پرېخودے چې دَ دوي ګناهونه معاف شوي وي"، نو دومره ثواب دے پهٔ مصافحه کښې، خو لیکن دغه خاص وخت کښې (چې تا ورله خاص کړے دے) ئې ثواب نشته دے، چې توله ورځ لاس نهٔ میلاوے او صرف دغه وخت دې ورله خاص کړے دے، چې دَ مازیګر دَ مونځ نه روستو زهٔ لاس میلاووم دا پهٔ شریعت کښې نشته، دَ دې دپاره یَو خاص دلیل پکار دے او چې دلیل نشته نو بدعت او ګمراهي ده.

یَو بل غلط عادت

مخکښې هم ما تاسو ته وئیلي وو: چې دَ اختر پهٔ ورځ دَ کور نه روان شي هیڅ به نهٔ وي، یَو ځائے به روان وي خو چې څنګه دَ اختر مونځ اوکړي نو بیا یَو بل ته اونغلي او لاس میلاوئ او یَو بل ته غاړې ورکوي او وائي: "اختر دې مُبارک شه!"، او بل به ورته وائي: "ستا دې مُبارک شه!"، علماء کرام وائي: صرف مطلق (یواځې) مبارکي وئیل: چې "اختر دې مبارک شه"، دا جائز دي، خو دا غاړې میلاوُول لازم ګنړل دا ګناه ده، لکه بعضې مشران وائي: ګوره! "فلانکي ماله دَ اختر مبارکئ له نهٔ دے راغلے"، کهٔ ډېر لرې وي خو مبارکئ له به ځان رارَسَوي، نو دَ دې هیڅ ثبوت پهٔ شریعت کښې نشته او کهٔ دې ته ثواب وائي نو بیا ګناه او بدعت دے، هاا کهٔ ثواب ورته نهٔ وائي نو بیا دا هسې یَو فضول رسم دے.

نو مقصد مې دا دے: چې شاه عبد العزیز ؒ ورته پهٔ جواب کښې وائي: "چې اصل دَ دې خیز جائز دے چې زیارت دَ قبر دے خو لیکن دَ دې دپاره دا وخت مقرر کول نشته، لکه چې پهٔ

دين كنبي دَ لاس ميلاؤولو دپاره وخت مقرر نهٔ دے، دَ توران خلق دَ مازيګر دَ مونځ نه روستو لاس ميلاؤوئ نو دا بدعت دے"، او بيا وريسې شاه عبد العزيز رحمه الله فرمائي: "دغه شان دَ اولياء کرامو دپاره دعاګانې غوښتل دين دے او ثواب دے ليکن دَ هغې دپاره پهٔ التزام سره يَو وخت مقرر کول، هغې کښې راجمع کيدل، پهٔ هغې کښې عرس کول دا پهٔ شريعت کښې نشته".[1]

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله ليکلي دي

دا هغه عالم دے چې لسو (۱۰) جلدو کښې ئې "تفسير مظهري" ليکلے دے، دَ علماء ديوبند استاذ تير شوے دے، هغه ليکلي دي: "لَا يَجُوْزُ مَا يَفْعَلُهُ الْجُهَّالُ بِقُبُوْرِ الْأَوْلِيَاءِ وَالشُّهَدَاءِ مِنَ السُّجُوْدِ وَالطَّوَافِ حَوْلَهَا وَاتِّخَاذِ السُّرُجِ وَالْمَسَاجِدِ عَلَيْهَا وَمِنَ الْاِجْتِمَاعِ بَعْدَ الْحَوْلِ كَالْأَعْيَادِ وَيُسَمُّوْنَهُ عُرْسًا".[2]

"نهٔ دي جائز هغه کارونه چې جاهلان خلق ئې کوي دَ اولياء کرامو او دَ شهيدانو پهٔ قبرونو باندې (څهٔ کارونه کوي؟)، چې هغې له سجدې لګوي، دَ هغې نه ګير چاپيره طوافونه کوي، پهٔ هغې باندې ډيوې بلوي او هغې باندې جوماتونه آبادوي او پهٔ هغې باندې هر کال بعد اجتماع کوي لکه دَ اختر پشان او دغې اجتماع ته خلق عرس وائي".

نو دا جائز نهٔ دي، دا خو زمونږ خبرې نهٔ دي دا خو دَ علماء ديوبند خبرې دي، چې پهٔ قبرونو زيارتونه کول، پهٔ قبرونو ميلې کول دَ دې ثبوت پهٔ شريعت کښې نشته، بلکه دا ټول ناجائز کارونه دي.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله ليکي

"قبورِ اولياء بلند کردن وگنبد بر آں ساختن وعرس وامثالها وچراغاں کردن همه بدعت است، بعض از آں حرام است وبعض مکروه است، پيغمبر خدا صلى الله عليه وسلم بر شمع افروزاں نزد قبر وسجده کنندگان رالعنت گفته".[3]

"دَ اولياء کرامو قبرونه اوچتول، پهٔ هغې باندې ګمبتونه جوړول او دارنګې پهٔ هغې باندې عرس کول او پهٔ هغې باندې ډيوې او چراغان بلول دا ټول بدعت کارونه دي، بعضې دَ دې حرام دي او بعضې مکروه دي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پهٔ قبر باندې شمع بلونکو او قبر ته سجده کوونکو باندې لعنت وئيلے دے".

---

(1) انظر: "فتاوى عزيزيه" لعبد العزيز رحمه الله: (89/1).

(2) انظر: "تفسير المظهري" لمحمد ثناء الله رحمه الله: (65/2ق).

(3) انظر: "ارشاد الطالبين" لمحمد ثناؤ الله: (22).

نو مطلب دا چې مقبرو له تلل په هغې کښې په يَو قبر اجتماع کول، په هغې ډيوې بلول، په هغې شالونه غوړول، هغې ته سجدې کول، په هغې باندې عرس کول او په هغې باندې مرچکې رازوړندول دا ټول کارونه خلافِ شرع دي.

شاه محمد اسحاق رحمه الله ليکلي دي

"مقرر ساختن روزِ عرس جائز نیست".(1)

"دَ عرس دپاره ورځ خاص کول دا جائز نهٔ دي".

اوس بعضې خلق به وائي: "ولې جائز نهٔ دي؟ ښه خبره نهٔ ده چې ډير خلق راجمع شي او تلاوت اوکړي او ذکر اذکار اوکړي او په شريکه دغه مړي له دعاء اوکړي نو دا ښه نهٔ ده؟"، دا ياد ساتئ! علماء کرام ذکر کوي، مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمه الله پخپل کتاب *"راهِ سنت"* کښې دَ شيخ علي المتقي الحنفي رحمه الله دَ هغهٔ کتاب دے "رساله رد بدعات" دَ هغې په حوالې سره ليکلي دي:

"اَلْاِجْتِمَاعُ لِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ لِلْمَيِّتِ بِالتَّخْصِيْصِ بِالْمَقْبَرَةِ أَوِ الْمَسْجِدِ أَوِ الْبَيْتِ بِدْعَةٌ مَذْمُوْمَةٌ".

"راجمع کيدل دَ قرآنِ کريم تلاوت دپاره په مړي باندې سبق لولي په تخصيص سره په مقبره کښې ئې لولي، په جومات کښې ئې لولي او يا ئې کور کښې لولي دا بدعتِ مذمومه دے".

دا شے په شريعت کښې چرته وو؟ اول خو دا تپوس کول پکار دي: چې دا راجمع کيدل جائز دي او کهٔ نا؟ چې څوک وائي: ما دَ څلورو کسانو ختم کښينولے دے، څوک وائي: ما دَ لسو کسانو ختم کښينولے دے او چا سيپارې راوړې دي او تقسيم کړي ئې دي، دا خو په دې خلقو کښې رواج وو، اوس ئې پريخودو، چې چا کره به مړے اوشو نو خامخه به هغه تلو او قاريان به ئې راوستل يا دَ کاوند ښځې به ئې راجمع کولې او هغوي ته به ئې وئيل: چې زمونږ دپاره ختم اوکړئ او په هغوي به ئې دوډئ خوره، په هغوي به ئې چائے څښکله او پيسې به ئې ورله ورکولې، تمام علماء کرام ذکر کوي: چې دا ختم خو دَ دې دپاره شوے وو چې مړي له ثواب اوبخښي نو چې دهٔ دَ دې په بدله کښې چائے اوڅښکله او دهٔ دوډئ اوخوره، دهٔ پيسې واخستې دَ دهٔ پخپله ثواب اونشو نو مړي ته به څهٔ اوبخښي؟ علماء کرامو دَ دې رد کړے دے، چې دَ دې رسمي ختمونو نه ځان ساتل پکار دي، ځکه

(1) انظر: "مسائل أربعين" لمحمد اسحق: (30).

چرته صحابه کرامو ﷺ داسې نۀ وو کړي چې هغوي دَ ختمونو دپاره خلق راجمع کړي وي.

نو مقصد مې دا وو چې عرس دپاره دا دليل نيول چې خلق به راجمع شي او تلاوت به اوکړي، اجتماعي دعاء به دَ دې مړي دپاره اوکړي دَ دې هيڅ ثبوت پۀ شريعت کښې نشته.

بل بدعت دا دے چې دوي وائي: دا بزرګان خلق دي او دوي له الله تعالی لوئي مقام ورکړے دے نو تۀ څۀ کوې؟ تۀ هم ځان نر کړه کنه، دَ هغۀ پشان عمل اوکړه ځان نه دَ هغۀ غوندې بزرګ جوړ کړه، نو تۀ څۀ کوې تۀ ايله دَ دۀ هډوکي پۀ خلقو خرڅوې؟ دَ الله دَ پيغمبر ﷺ نه بل څوک لوئي بزرګ نشته، دَ صحابه کرامو ﷺ نه لوئي بزرګان نشته ليکن دَ الله دَ پيغمبر ﷺ قبر کچه دے او دَ صحابه کرامو ﷺ قبرونه کچه دي او دَ نورو اولياؤ قبرونه پخيږي.

زما عزتمندو، مسلمانانو! دا ياد اوساتئ! دَ قبر پخول دَ دې ثبوت پۀ شريعت کښې نشته، او نبي ﷺ دَ قبرونو دَ پخولو نه منع کړې ده، نن خومره مزارونه دي کۀ تاسو کتلي وي نو قبر به پوخ او دَ پاسه به پرې ګنبت جوړ وي، ذا تپوس کول غواړي: چې آيا دا ولې چې تا پۀ دۀ باندې ګنبت جوړ کړے دے، تا دَ دۀ قبر پوخ کړے دے، دا تا جائز کار کړے دے، چې قبر دې پوخ کړے دے او کۀ ناجائز کار دې کړے دے؟

دَ سيدنا جابر ﷺ روايت

جابر ﷺ وائي: چې نبي ﷺ فرمائيلي دي: «نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ، وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْهِ، وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ».(1)

"نبي ﷺ منع کړې ده دَ قبر پخولو نه او پۀ قبر باندې دَ ناستې نه او پۀ قبر باندې دَ آبادۍ نه (چې پۀ قبر به آبادے نۀ کوې)".

نو دَ الله تعالی پيغمبر ﷺ وائي: قبر به نۀ پخوئ او تا پوخ کړے دے، نبي ﷺ وائي: دَ قبر دپاسه آبادے ګنبت وغيره مۀ جوړوئ او تا جوړ کړے دے، دَ الله پيغمبر ﷺ فرمائي: چې دَ قبر دَ پاسه ناسته مۀ کوئ او تۀ ورځ او شپه دَ هغې دپاسه ناسته کوې، نو ستا دا کارونه ټول دَ شريعت خلاف دي.

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب النهي عن تجصيص القبر والبناء عليه، برقم: (970).

اوس پاتې شوه دا خبره: چې بعضې جاهلان وائي: "دَ نبي ﷺ پهٔ قبر باندې ولې كنبت "كنبت خضراء" جوړ دے؟ او دَ هغې نه چې جنګله تاؤ ده؟"، نو سوچ وكړئ رونړوا چې دا كنبت ئې كوم وخت جوړ كړے؟ او دا جنګله كوم وخت كنبې تاؤ شوې ده؟ مؤرِّخين ذكر كوي: اووهٔ سوه (۷۰۰) كاله بعد دا جنګله دَ نبي ﷺ نه روستو جوړه شوې ده، نبي ﷺ خو نهٔ دي وئيلي: چې زما پهٔ قبر باندې جنګله جوړه كړئ، بلكه علماء كرامو دَ هغې رد كړے دے، چې دا جائز نهٔ دي، خو چې اوس جوړه شوې ده نو څوک ئې ورانه كړي؟ علماء كرام ذكر كوي: اووهٔ سوه كاله بعد دا جنګله يَو بادشاه جوړه كړې وه، صرف يَو جنګله ئې جوړه كړې وه، دَ هغهٔ نه روستو بيا پهٔ ۷۶۵ هجرئ كنبې يَو بل بادشاه راغلے وو، هغه دَ هغې نور هم وسعت اوكړو، او دَ هغې دپاسه ئې كنبت جوړ كړو، نو دا كار خو مسرفينو خلقو كړے دے، دا دليل به نهٔ نيسئ، نبي ﷺ پخپله منع كړې ده دَ قبر دَ پخيدو نه، نو دارنګې نبي ﷺ منع كړې ده دَ قبر باندې دَ ناستې نه او منع ئې كړې ده دَ آبادئ نه پهٔ قبر باندې، ليكن نن دَ اولياؤ قبرونه پاخهٔ دي، او بيا دَ هغې دپاسه كنبتونه هم جوړ دي او پهٔ هغې باندې پهٔ جدا طريقو باندې آبادئ هم جوړيږي! دا بالكل دَ شريعت خلاف دي، بلكه دا هسې فضول مال لګول دي.

علماء كرام ذكر كوي: "چې كوم يَو قبر پوخ شوے دے نو كهٔ چرې دا دَ يَو سړي پهٔ يَو خاص ځائے كنبې وي نو مكروه تحريمي دي چې هغه ځائے كنبې دهٔ قبر جوړ كړے او پوخ كړے ئې دے، او كهٔ چرې هغه پهٔ عامه مقبره كنبې مړے خخ دے او قبر ئې پوخ كړے دے نو دا حرام دے"، دَ مقبرې مقصد خو دا دے: چې مسلمان زمكه وقف كړې ده نو دَ دې مړو دَ خخولو دپاره ئې وقف كړې ده، نو چې تا قبر پوخ كړو نو سل كاله كنبې هم نهٔ خرابيږي اوس پهٔ هغې كنبې به بل مړے څنګه دفن كوې؟ څكه مسئله خو دا ده: چې كلهٔ مقبره ډكه شوه او سل كاله دَ مقبرې اوشو نو بيا پهٔ هغې كنبې دوباره مړے دفن كولے شې، هغه مقبره همواره كړه او هغې كنبې دوباره مړي دفن كوه، او چې كله پكنبې دَ بل مړي هډوكي رااوتل نو هغه هډوكي به راواخلې او يَو كوټ كنبې به ئې كيږدې او مړے به ورسره قبر كنبې دفن كړې، نو دا دَ شريعت مسئله ده.

ليكن نن مقبرې ډكې دي ځائے پكنبې نشته؛ څكه ټول قبرونه پاخهٔ دي، مقبرو كنبې

قبرونه پخول ګناه ده؛ ځکه هغه حکمت ختميږي کوم حکمت چې پيغمبر ﷺ وئيلے وو، نبي ﷺ خو وئيلي وو: "دَ قبرونو زيارت له ځئ! چې تاسو له آخرت ياديږي"، نن چې سړے مقبرې له ورشي نو بنګلې ورته ياديږي، داسې ګنبتونه ئې پرې جوړ کړي وي، چې سړے هغې ته حيران شي، او پهٔ هغې باندې ئې داسې اشعار ليکلي وي چې مقبره به ختمه شي خو هغه اشعار به ختم نشي، نو آخرت به سړي ته څهٔ ياد شي؟ زهٔ يَو ورځ مقبره کښې روان ووم، قبرونو ته مې کتل، جدا جدا اشعار ئې پرې ليکلي وو، نو زهٔ دَ مقبرې بل سر ته اورسيدم خو شعرونه ختم نشو، سوچ مې کولو چې کهٔ بيا دپاره څوک مقبرو کښې ګرځي نو قبر ياديدل خو لرې خبره ده، مرګ ياديدل خو لرې خبره ده صرف اشعارو ته به ګوري او ځان له به شعرونه يادَوي، پهٔ قبر باندې ئې آيتونه ليکلي وي: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾،[1] تپوس اوکړه: چې آيا دا آيتونه پهٔ قبر باندې ليکل جائز دي؟ سپے او ګيدړ راشي او خپه اوچته کړي او پهٔ دغې آيت باندې متيازې اوکړي، نو څومره بے عزتي دَ الله دَ کتاب اوشوه؟ دا ستا دَ وجې نه اوشوه، علماء کرامو خو تردې پورې ليکلي دي: "چې دَ جومات پهٔ ديوال به هم دَ قرآنِ کريم آيت نهٔ ليکې؛ دا دَ قرآنِ کريم دَ آيت بے عزتي او بے حرمتي ده"، قرآنِ کريم دَ دې دپاره نهٔ دے راغلے، چې تهٔ ئې پهٔ ديوالونو ليکه، قرآنِ کريم دَ دې دپاره نهٔ دے راغلے چې تهٔ ئې پهٔ قبرونو باندې ليکه، داسې قبرونه مې ليدلي دي چې دَ قبرونو ګير چاپيره ئې آية الکرسي ليکلي ده، نبي ﷺ خو منع کړې ده چې پهٔ قبر باندې به ليکل نهٔ کوئ، هاا دَ يَو وجې نه ليکل جائز دي، چې يَو سړے وائي: زما نه دَ خپل پلار او دَ مور قبر غلطيږي، نو صرف دومره کولے شې چې دَ قبر پهٔ هغې خزه باندې دې صرف دَ هغهٔ نوم اوليکې، او دے خو ورله شناختي کارډ جوړَوي، پهٔ قبر به اوليکې: تاريخ پيدائش دا... وو، تاريخ وفات دا... وو، ورځ دا... وه، او کال دا... وو، دومره پته خو سړے پهٔ شناختي کارډ کښې هم نهٔ ليکي، نن مونږ دين ختم کړے دے، خو دَ ځان نه مو يَو دين جوړ کړے دے، دا قبر پخول ګناه ده، پهٔ قبر باندې ليکل کول ګناه ده او پهٔ قبر باندې ګنبت جوړول ګناه ده، دا ټول خلافِ شرع کارونه دي.

علماء کرام ذکر کوي: "چې پکار دا دي: چې چا دَ خپل رشته دار قبر پوخ کړے وي نو

(1) [سورة الرحمن: 26].

"يَجِب هدمُها" دَ هغې ورانول واجب دي".

دَ سيدنا علي ﷺ لېږل

نبي ﷺ دَ خپل ترۀ څوي سيدنا علي ﷺ لېږلے وو: "چې لاړشه او کوم ځائے چې تا ته يَو تصوير ښکاره کيږي (چې هغۀ دَ جاندار څيز تصوير دے) نو هغه وران کړه او کوم ځائے چې يَو قبر اوچت شوے دے نو هغه ختم کړه او هموار ئې کړه (دَ نورو قبرونو سره ئې برابر کړه)"،[1] علماء کرام ليکلي دي: "چې دَ يَو لېشت نه سيوا قبر به نۀ اوچتوئ"، قبر به يَو لېشت جوړوئ، مربّع او څلور کوټه قبر به نۀ جوړوئ لکه دا بعضې خلق تختې راوړي نو چې کله تختې راوړي نو بيا وائي: "يره جي! ما خو تختې راوړي دي او سيمنټ مې نۀ دي لګولي"، دا ورله هسې خبې اوبو ته کوي، بني اسرائيلو باندې دَ مهيانو ښکار حرام وو نو ډنډ به ئې جوړ کړو، پۀ بله ورځ چې به ورته راغلل نو دَ خالي پۀ ورځ خو به ښکار بند وو، پۀ دغه ورځ به ئې ډنډونه جوړ کړل او دَ اتوار پۀ ورځ به ورله دوي لاړل نو اوبو نه به ئې مهيان راواغستل، چا چې به ورته اوونيل: "دا ولې؟ ښکار خو حرام دے"، نو دۀ به ورته اوونيل: "ما خو اوس دَ اوبو نه راواغستل، ما کله ښکار کړے دے، دا خو اوسه پورې پۀ اوبو کښې پراتۀ وو"، نو دوي هم وائي: "قبر پخول خو ګناه ده خو ما خو تختې راوړي دي، پوخ کړے خو مې نۀ دے"، تپوس ترې نه اوکړه: "چې دا څلور کوټه تختې چې دې لګولې دي نو دا جائز دي؟ او دوه دوه لېشته دې قبر بره کړے دے نو دا جائز دي؟ قبر خو به دَ زمکې نه يَو لېشت نه سيوا نۀ بره کوئ".

نو نبي ﷺ اول دَ خپل ترۀ څوي لېږلے وو سيدنا علي ﷺ او بيا روستو علي ﷺ ابو الحيَّاج اسدي ﷺ لېږلے وو: "چې کوم قبر دَ يَو لېشت نه اوچت دے نو هغه وران کړه او دَ نورو قبرونو سره ئې برابر کړه"، دَ قبر څلور کوټه جوړول ګناه ده.

بهر حال قبرونه پخول او پۀ هغې باندې ګنبتونه جوړول، پۀ هغې عرسونه کول، پۀ هغې ميلې کول دا ټول بدعات دي، مسلمانانو رونړو پکار دا دي: چې مونږ او تاسو دَ دې بدعاتو نه ځان اوساتو، الله رب العزة دې پۀ دې دَ عمل کولو توفيق رانصيب کړي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب الأمر بتسوية القبر، برقم: (969).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ

(سورة الأعراف: 205)

موضوع

ذکر بالجهر (پۀ زوره ذکر کول)

بتاریخ: 04-06-2021

بمقام جلسۍ

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

ذکر بالجهر (پهٔ زوره ذکر کول)

اَلحَمْدُ لله نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيفَةً وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ﴾.[1]

عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړو! الله رب العزة پهٔ مونږ او تاسو بے شماره نعمتونه او احسانات کړي دي، پهٔ هغې نعمتونو او احساناتو کښې يَو عظيم نعمت او احسان هغه دا دے: چې الله رب العزة زمونږ او ستاسو دين مونږ له کامل کړے دے، او مکمل کړے ئې دے، پهٔ هغې کښې دَ خلقو اقوالو ته، دَ خلقو طريقو ته ضرورت پيښ نهٔ دے، دَ هر يَو شي طريقه هغه مونږ ته شريعت واضحه کړې ده، او ثواب هم پهٔ هغې عمل ميلاويږي چې کوم عمل دَ شريعت دَ محمد ﷺ نه ثابت وي، او دَ هغې نه معلوم وي.

پهٔ دين کښې نوې طريقې

ډير خلق داسې دي چې هغوي دين کښې دَ ځان نه نوې نوې طريقې شروع کړي، پهٔ دې خيال چې ثواب به ميلاؤ شي، خو پهٔ ځائے دَ ثواب ئې عذاب اوشي، دَ ثواب نه محرومه شي، او گناه ورته ميلاؤ شي، شيطان ئې دهوکه کړي، دَ هغې صحيح لارې نه ئې واړوي، او کهٔ ته ئې اصلاح کوې نو پهٔ ځائے دَ دې چې هغه خبره اومني نو پهٔ تا به هم اعتراضونه شروع کړي، وائي: دے دا نهٔ مني، او هغه نهٔ مني.

(1) [سورة الأعراف: 205].

دَ بدعت تعريف

کوم فعل چې دَ رسول الله ﷺ او دَ صحابه کرامو ﷺ نه نهٔ وي نقل او نن ئې خلق کوي او هغې ته دَ ثواب کار هم وائي نو هغې ته بدعت وائي.

بدعت کناه کبيره ده، او پهٔ بدعت باندې ثواب نهٔ ميلاويږي بلکه پهٔ بدعت باندې اُلټه انسان کنانکاريږي.

دَ بدعت اقسام

دَ بدعت دوه قسمه دي: (۱) يَو بدعتِ حقيقي، (۲) او دويم: بدعتِ اضافي.

(۱) **تعريف دَ بدعتِ حقيقي:** دا دېته وائي: چې يَو سړے پهٔ دين کښې داسې يَو نوے کار دننه کړي، چې دَ هغې نوم ونشان مخکښې نهٔ وي، او هغې له دَ دين نوم ورکړي، او هغې له دَ دين شکل ورکړي نو دا حقيقي بدعت دے، لکه عيد ميلاد النبي چې دا خلق ئې پهٔ کومو طريقو مناؤوئ دَ دې ثبوت دَ رسول الله ﷺ نه نهٔ وو، او دا دَ صحابه کرامو ﷺ پهٔ دور کښې هم نهٔ وو، دَ تابعينو پهٔ زمانه کښې نهٔ وو، يَو خوشحالي ده، هره ورځ ئې کوه، دَ نبي ﷺ ژوند، دَ نبي ﷺ صورت وسيرت هر وخت بيانوه، دَ هغهٔ پهٔ پيدائش هره ورځ بيان کوه خير دے خوشحالي مناؤوه خو کال کښې دا يَو ورځ خاص کول او پهٔ هغې کښې دَ نبي ﷺ پيدائش او ژوند او سيرت ذکر کول او دغه ورځ دَ خوشحالۍ ورځ مناؤول اوجلوسونه ويستل دا دَ نبي ﷺ پهٔ دين کښې نهٔ وو.

(۲) **بدعت اضافي:** ديته وائي: چې دَ يَو څيز اصل وي ليکن طريقې ورته خلقو بدلې کړي دي، پهٔ هغه بدعاتو اضافيؤ کښې يَو بدعت چې اصل ئې پهٔ شريعت کښې وي، دَ اصل نه ئې انکار نهٔ وي ليکن هغه طريقه غلطه وي، چې پهٔ کومه طريقه ئې مبتدعين کوي، او تهٔ دَ هغې رد کوې نو دا دَ هغې عمل نه انکار نهٔ دے، بلکه خلقو دا طريقه دَ ځان نه جوړه کړې ده دَ هغې غلطې طريقې نه انکار دے.

دَ يَو بدعت اضافي رد

پهٔ دې موقع مونږ دَ يَو بدعت اضافي رد کوو، هغه بدعت چې پهٔ دې وخت کښې خلقو ډير زيات شروع کړے دے او ګير چاپيره کيږي، چې هغې ته اجتماعي ذکر وائي، او دا ذکر پهٔ جهر او پهٔ زور کوي، پهٔ جوماتونو کښې ئې يَو شپه خاص کړي وي، چې پهٔ فلانئ شپه به راغونديږو او ذکر به

کوو، نو راغوندي شي، بلپونه مرۀ کړي او کلۀ کلۀ پکښې بلپونه هم بل وي، او پۀ يَو آواز باندې ټول "الله هو!" وائي، سر ورسره خوزَوي، چې سرے اوري نو سرے نۀ پوهيږي چې دا دوي څۀ وائي؟ دې طريقه باندې ذکر دا دَ رسول الله ﷺ او دَ صحابۆ ﷡ نه ثابت نۀ دے، يَو ذَ الله تعالى ذکر دے او پۀ دې کښې شک نشته چې ذکر ډير لوئي ثواب دے، قرآن او احاديثو کښې دَ ذکر ډير ترغيبات دي، قرآنِ کريم کښې الله تعالى فرمائي: ﴿وَاذْكُرُوااللّٰهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾.[1]

"الله رب العزة ډير ډير يادَوئ، دَ الله ذکر ډير ډير کوئ؛ دَ دې دپاره چې تاسو کامياب شئ".

نو دَ الله تعالى ذکر چې څومره ډير کولے شې دومره ډير ثواب ئې دے.

اصل خبره

خبره پۀ ذکر کښې نۀ ده، بلکه خبره اصل کښې پۀ جهر کښې ده، چې دا پۀ زوره خلق ذکر کوي نو دې کښې خبره ده، او دارنګې پۀ دې اجتماعيت کښې چې خلق دَ دې دپاره راجمع کيږي او پۀ جمع ذکر کوي نو پۀ دې کښې خبره ده، چې آيا دا ذکر بالجهر بهيئت الاجتماع پۀ شريعت کښې شته او کۀ نا؟ نو دَ دې ذکر نۀ پۀ قرآنِ کريم کښې شته، نۀ پۀ احاديثو کښې شته، نۀ دَ نبي ﷺ نه نقل دي، او نۀ دَ صحابه کرامو ﷡ نه نقل دي، دا خلقو دَ ځان نه يَو بدعت شروع کړے دے. او کۀ تۀ ورته وائي: چې پۀ دې طريقه باندې ئې مۀ کوه، نو وائي: دوي ذکر نۀ مني، ځان ته ذاکرين وائي، او تا به بدناموي، وائي به چې: دوي دَ ذکر منکِر دي. څوک چې پۀ دې طريقه باندې ذکر کوي: "چې جهرًا ئې کوي او پۀ جمع باندې ئې کوي، او غوبل کوي"، دا ذاکرين نۀ دي، دا مبتدعين دي، دا بدعات کوي.

دَ ذکر کولو طريقه

ګورئ! مسئله واورئ! قرآنِ کريم دَ ذکر ترغيب ورکړے دے، رسول الله ﷺ دَ ذکر ترغيب ورکړے دے، خو قرآنِ کريم مونږ ته دَ ذکر طريقه هم ښودلې ده، چې ذکر به څنګه کوئ؟ لکه تاسو چې مونځ کوئ نو دَ مونځ طريقه شريعت ښودلې ده، کۀ نا هر څوک چې مونځ کوي او هر څنګه ئې کوي هغه به مونځ وي؟ دَ څلورو رکعتو پۀ ځائے پينځۀ اوکړي نو نۀ کيږي؟ او دَ څلورو پۀ ځائے چې درې اوکړي نو نۀ کيږي، چې اودس دې نۀ وي کړے نو مونځ بۀ نۀ کيږي،

---

(1) [سورة النساء: 115].

قبلې نه دې مخ بل خوا اړولے وي نو مونځ دې نهٔ کيږي نو اوګوره! پهٔ دې تولو صورتونو کښې مونځ دې اوکړو او اونهٔ شو؛ ځکه چې دَ شريعت پهٔ طريقه اونشو، دغه شان دَ ذکر طريقه مونږ له شريعت ښودلې ده، چې دَ الله ذکر کوئ نو څنګه به ئې کوئ؟ قرآنِ کريم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾.(1)

"يادَوه رب خپل دې (خطاب نبي ﷺ ته دے او مراد ترې نه اُمّت دے)...".

ذکر دَ رب کوه نو څنګه ئې کوه؟ نو الله فرمائي: ﴿فِي نَفْسِكَ﴾.

"پخپل زړهٔ کښې".

بيا فرمائي: ﴿تَضَرُّعًا﴾.

"پهٔ عاجزئ باندې ئې کوه".

ذکر کوې نو مستي به نهٔ کوې، الله ته به عاجزي کوې، ډير خلق چې ذکر کوي نو هغوي ګډيږي دَ ذکر پهٔ وخت کښې دا دَ ﴿تَضَرُّعًا﴾ خلاف دے.

﴿وَخِيفَةً﴾.

"او پهٔ يره باندې ئې کوه".

دَ ذکر پهٔ وخت کښې به چغې نهٔ وهې، مستي به نهٔ کوې، الله تعالی نه به يره کوې. ﴿وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ﴾.

"او بغير دَ جهر دَ وينا نه (يا معنٰی: کم دَ جهر دَ وينا نه)".

پهٔ زوره باندې به الله نهٔ يادَوې، پهٔ پټه پټه ئې يادَوه، جهر به نهٔ کوې، ﴿بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾.

"صبا او بيګا الله يادَوه".

تعميم دَ اوقاتو ته اشاره ده، چې هر وخت الله تعالی يادَوه، دا نهٔ چې پهٔ مياشت کښې يو ځل به ئې يادَوې، پهٔ هفته کښې يَو ځل به ئې يادَوې، پهٔ کال کښې يَو ځل به وي، او دَ ذکر مجلس به پکښې قائميږي، هر وخت الله تعالی يادَوه، ﴿وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ﴾.

"او مهٔ کيږه تهٔ دَ ناخبرو نه".

(1) [سورة الأعراف: 205].

نو پهٔ دې آيت کښې يَو ذکر ئې ذَ دې اوکړو: چې الله يادَوه خو پهٔ عاجزئ باندې ئې يادَوه، دويم دا: پهٔ يَره الله تعالی يادَوه، او دريم دا: چې پهٔ زوره ئې مهٔ يادَوه، پهٔ پټه ئې يادَوه، او څلورم دا: چې صبا او بيګا ئې يادَوه، يعني هر وخت الله يادَوه او دَ غافلينو نه مهٔ جوړيږه، نو پهٔ دې کښې ئې مونږ ته پوره طريقه اوښودله، چې ستا ذکر به پهٔ عاجزئ باندې وي، ستا ذکر به پهٔ يره باندې وي، ستا ذکر به پهٔ پټه باندې وي، نو کوم چې دَ دې طريقې خلاف وي نو دَ نص دَ قرآن خلاف شو، نو پهٔ هغې ذکر کښې دَ ثواب پهٔ ځائے ګناه ده. دَ دې وجې نه زمونږ دَ فقهې اکثرو کتابونو ليکلي دي: چې ذکر پهٔ پټه باندې بهتر دے، او ثواب دے.

علامه کبيري رحمه الله ليکلي دي

"لَيسَ كَلَامُنَا فِي مُطْلَقِ الذِّكْرِ فَإِنَّهٗ أَمْرٌ مَرْغُوْبٌ فِيْهِ فِي كُلِّ الْأَحْيَانِ".

وائي: "زمونږ خبره پهٔ مطلق ذکر کښې نهٔ ده (مطلق ذکر خو دَ قرآن او دَ احاديثو نه ثابت دے)؛ ځکه چې مطلق ذکر خو داسې يَو کار دے چې دَ دې ترغيب ورکړے شوے دے، چې هر وخت ئې کوه".

بيا وائي: "بَلْ فِي جَهْرٍ بِهِ وَهُوَ بِدْعَةٌ".

"بلکه خبره پهٔ دې کښې ده: چې دا خلق پهٔ زوره باندې ذکر کوي، نو پهٔ زوره باندې ذکر کولو باره کښې مونږ خبره کوو چې دا بدعت دے".

او بدعت پهٔ ګناهونو کښې لويه ګناه ده، نو پهٔ پټه پټه ذکر کولو دپاره دليل څهٔ دے؟ بيا آيت دليل کښې پيش کوي: "لِقَوْلِهِ تَعَالٰى: ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً﴾".[1]

"او دا بدعت ځکه دے؛ چې الله تعالی فرمائي: دعاء غواړئ دَ ربّ خپل نه پهٔ عاجزئ او پهٔ پټه پټه باندې".

"إِلَّا مَا اسْتَثْنَاهُ الشَّرْعُ".[2]

"مګر هغه چې شريعت کومې خبرې مستثنٰى کړي دي".

چې کوم اذکار پهٔ زوره وئيل ثابت دي نو هغه خير دے.

(1) [سورة الأعراف: 55].

(2) انظر: "شرح منية المصلي": (574).

دَ قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله قول

دَ دې وجې دَ علماء ديوبند يَو لوئي عالم دے، قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله دَ هغهٔ تفسير دے "اَلتَّفْسِيْرُ الْمَظْهَرِيْ" هغهٔ ليکلي دي: "ثُمَّ أَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلٰى أَنَّ الذِّكْرَ سِرًّا هُوَ الْأَفْضَلُ وَالْجَهْرُ بِالذِّكْرِ بِدْعَةٌ".

"بيا اجماع دَ علماؤ پهٔ دې باندې ده: چې ذکر کول پهٔ پټه باندې بهتر دي او پهٔ زوره باندې ذکر کول بدعت دے".

احناف هم دا وائي، دَ ديوبند علماء هم دا وائي: چې ذکر پهٔ پټه باندې بهتر دے، زهٔ حيران يم هغې خلقو ته چې هغوي ځان ته ديوبنديان هم وائي او بيا ذکر بالجهر کوي، او چې بيا ئې منع کوې نو جنګ درسره کوي، وائي: دا اوګوره! ذکر نهٔ مني، دا غريبانان نهٔ دَ احنافو دَ مذهب نه خبر دي، او نهٔ دَ علماء ديوبند دَ منهب نه خبر دي، هسې ځان ته تول ديوبنديان وائي، دا نوم دَ ديوبند پهٔ ځان کيخودل يَو جدا شے دے، او عمل پهٔ طريقه دَ ديوبند باندې کول دا جدا شے دے، پهٔ دې ملک کښې مصيبت دا دے: چې خلق ځان له نوم دَ ديوبندي ايږدي، او عمل ئې دَ ديوبند نهٔ وي، عمل ئې دَ بريليانو وي، خو چونکه دَ دې خلقو دَ ديوبند سره محبت دے علماء ديوبند سره ئې مينه ده، او دَ بريليانو نه ئې نفرت دے نو بريلے هم ځان له ديوبندے وائي، وائي: زهٔ هم ديوبندے يم، او حقيقت کښې هغه کټر بريلے وي؛ ځکه دَ هغهٔ هغه عمل دَ ديوبند دَ مِشن نه خلاف وي.

الحمد لله احناف دَ اشاعت التوحيد والسنة علماء دي، او ديوبنديان هم دَ اشاعت التوحيد والسنة علماء دي، چې دَ فقهې يَوه خبره داسې نشته چې زمونږ قول يا فعل دَ هغې خلاف وي، دَ ديوبند دَ علماؤ داسې يَو خبره نشته چې دَ اشاعت دَ علماؤ قول يا فعل دَ هغې خلاف وي، بعضې خلق به ځان له احناف وائي او ځان ته به ديوبنديان وائي او عمل به ئې خلافِ شريعت وي، عمل به ئې خلاف وي دَ احنافو دَ مذهب نه، او عمل به ئې خلاف وي دَ علماء ديوبند نه، نو دا ديوبندي عالم ليکلي دي: چې اجماع دَ علماؤ ده چې ذکر پهٔ پټه کول بهتر دي، او پهٔ زوره باندې ذکر بدعت دے، "إِلَّا فِي مَوَاضِعَ مَخْصُوْصَةٍ مَسَّتِ الْحَاجَةُ فِيْهَا إِلَى الْجَهْرِ بِهِ كَالْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ وَتَكْبِيْرَاتِ التَّشْرِيْقِ".[1]

---

(1) انظر: "التفسير المظهري": (1326) أو (361/3).

"مګر په خاصو ځايونو کښې چې هغې له ضرورت پيښ شوے دے دَ جهر کولو نو هغه خير دے (چې دَ شريعت نه ثابت دے نو هغې کښې مونږ جګړې نهٔ کوو)، لکه آذان شو او تکبيرات دَ تشريق شو چې دا پهٔ تيزه وئيلے کيږي".

پهٔ اشاعت والا اعتراض

بعضې خلق دا اعتراضونه کوي: چې تاسو وائي: چې ذکر پهٔ پټه بهتر دے نو مونږ دا آذان ولې پهٔ لوډ سپيکر کښې کوو، دا خو هم ذکر دے کنه؟ "الله أکبر، الله أکبر!" دا دَ الله ذکر نهٔ دے؟ "أشهد أنْ لّآ إله إلا الله" ذکر نهٔ دے؟ "أشهد أنَّ محمدًا رَّسول الله" ذکر نهٔ دے؟ نو دا آذان بيا ولې پهٔ چغه وائي؟ دا اقامت هم ذکر دے، دا ولې پهٔ چغه وائي؟ دا امام صاحب چې الله إکبر! وائي، نو دا ولې پهٔ چغه وائي؟ بيا چې کلهٔ ښکته کيږي نو هم "الله أکبر!" او چې بره کيږي بيا "الله أکبر!" وائي، دا ذکر نهٔ دے څهٔ؟ دغه شان چې کله پهٔ لوئي اختر کښې تکبيرات تشريق وائي، درويشت (۲۳) مونځونه جوړيږي، چې پهٔ دې کښې دَ هر مانځهٔ نه پس تاسو تکبير وايئ: "الله أکبر! الله أکبر! لا إله إلا الله، والله أکبر! الله أکبر، ولله الحمد" نو دا ذکر نهٔ دے؟

جواب

مونږ وايو بے شکه ذکر دے، پهٔ دې کښې درسره زمونږ جهګړه نشته، مونږ دَ شريعت پابند يُو، کوم ځائے کښې چې ذکر پهٔ جهر ثابت دے هلته کول ثواب دے، چرته چې نهٔ دے ثابت هلته نهٔ کول ثواب دے، مونږ هم دا منو چې پهٔ دې ځائے کښې ثابت دے دا کوه او پهٔ دې کښې ضرورت دے، دَ هغې دَ وجې نه جهر ثابت دے، چې دا دَ آذان الفاظ ذکر دے، خو بُل طرف ته دا دَ آذان الفاظ اعلان هم دے، اوس کهٔ تهٔ آذان پهٔ زړهٔ کښې پهٔ پټه پټه باندې اووائې، نو خلق به څنګه خبريږي چې مانځهٔ له راشي؟ پهٔ دې کښې خلقو له دَ مانځهٔ دعوت دے، نو آذان پهٔ ټوله دنيا کښې دَ دې قاعدې نه مستثنٰى دے، چې آذان به پهٔ زوره کوې، دا پهٔ دې ذکر کښې نهٔ راځي کوم ذکر چې پهٔ پټه پکار دے، اقامت به پهٔ زوره باندې کوې، دا پهٔ دې کښې نهٔ راځي، دَ تکبيرات التشريق استثناء شته، دا پهٔ زوره وئيل يَو ځل واجب دي، بعضې خلق خو ورته اوغځي، نو بيا ئې نهٔ بس کوي، امام صاحب وائي: يَو ځل به ئې وائې، دارنګې "تکبيراتِ

الانتقال في الصلوٰة" امام چې تڪبيرات وائي دَ تڪبير تحريمې پۀ وخت، رکوع ته دَ خکته کيدو پۀ وخت کښې، سجدې ته دَ تلو پۀ وخت کښې "الله أکبر" وائي، "تسميع يعني: سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهٗ" هم پۀ تيزه وائي دَ جمعې پۀ مانځۀ کښې، ديته ضرورت دے، کۀ يَو سړے روند دے، او نۀ شکته کيږي نو هغۀ له څۀ پته لګي چې امام ولاړ دے او کۀ خکته شو؟ نو چې تۀ "الله أکبر" اووائي نو هغۀ ته به پته اولګي نو تا سره به رکوع ته خکته شي، تڪبيرات الانتقال کښې به صرف "الله أکبر" وائي، او تڪبير تحريمه کښې به ورسره لاس هم اوچتوي.

پۀ تڪبيره تحريمه کښې دَ لاس اوچتولو حکمت

علماؤ ليکلي دي: حکمت پکښې دا دے: کۀ يَو سړے تا پسې روستو ولاړ دے او هغه کونړ دے، او هغه "الله أکبر!" نۀ اوري نو چې تا لاسونه اوچت کړل، او ټولو خلقو لاسونه اوچت کړل نو هغۀ به پوهه شي چې نيت ئې اوتړلو، نو هغۀ به هم لاس اوچت کړي او نيت به اوتړي، او کۀ چرې يَو سړے روند دے او امام "الله أکبر!" پۀ زوره باندې اووائي، او دَ هر تڪبير سره "الله أکبر!" پۀ زوره باندې وائي نو هغۀ له به دا پته اولګي چې امام نيت اوتړلو، او امام خکته شو، او امام بره شو، کني حافظ صاحب به بيا څنګه کيښناستو او پاسيدو؟ هغۀ له خو به هډو پته نۀ لګيده، دا ضرورت وي.

دارنګې جهري مونځونو کښې پۀ جهر قراءت دَ شريعت نه ثابت دے، تڪبيرات تشريق دا دَ شريعت نه ثابت دي، يَو سړے بيت الله ته لاړشي او هلته دَ احرام پۀ حالت کښې دے تلبيه وائي، دا پۀ زوره تلبيه وئيل دا دَ شريعت نه ثابت دي؛ لهٰذا د دَ دې قانون نه مستثنٰی دي.

"تفسير مظهري" کښې بيا وائي: "إِلَّا فِي مَوَاضِعَ مَخْصُوْصَةٍ مَسَّتِ الْحَاجَةُ فِيْهَا إِلَى الْجَهْرِ بِهِ كَالْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ وَتَكْبِيرَاتِ التَّشْرِيْقِ وَتَكْبِيرَاتِ الْإِنْتِقَالِ فِي الصَّلَاةِ لِلْإِمَامِ وَالتَّسْبِيْحِ لِلْمُقْتَدِيْ إِذَا نَابَ نَائِبَةٌ وَالتَّلْبِيَةُ فِي الْحَجِّ وَنَحْوِ ذٰلِكَ".(1)

"ذکر پۀ خاص ځايونو کښې چې هغې ته ضرورت پيښ شوے دے نو پۀ زوره ذکر کوه لکه آذان شو، اقامت شو، او دَ لوئي اختر پۀ ورځو کښې تڪبيرات تشريق شو، او امام دَ يَو حالت نه

(1) انظر: "التفسير المظهري": (1326) أو (361/3).

بل حالت ته پهٔ مانځهٔ کښې ځې نو دے به پهٔ زوره باندې "الله أکبر!" وائي او "سبحان الله" وئيل دَ مقتدي دپاره چې يَو حادثه او يَو کار پهٔ مانځهٔ کښې پيښ شي، بل څهٔ مسئله راپيښه شي".

مسئله

پهٔ مانځهٔ کښې امام خطاشو نو مقتدي به فتح ورکوي، مثال پهٔ طور باندې څلور رکعته مونځ دے، او امام پهٔ دريم رکعت باندې کيښناستو، اوس مقتدي به فتح ورکوي، نو اکثر مقتديان پهٔ دې فتح هم نهٔ پوهيږي، ډير مقتديان امام ته وائي: "الله أکبر!"، نو "الله أکبر!" خو هغهٔ وئيلے دے، هغهٔ چې سر رااوچت کړو او کيښناستو نو "الله أکبر!" ئې اونهٔ وئيلو؟ "الله أکبر!" وئيل نشته دے، پهٔ دې ځائے کښې مقتدي چې فتح ورکوي نو دے به امام ته "سبحان الله!" وائي، نو کله چې مقتدي "سبحان الله!" اووائي نو امام به پوهه شي چې زما نه څهٔ غلطي شوې ده، نو کهٔ دَ پاسيدو مقام وو او کيښناستلے وي، نو چپ پهٔ چپ به پاسي او څلورم رکعت به اوکړي.

او کهٔ چرته امام پنځم رکعت ته پاسيدو نو پينځهٔ رکعته خو نشته، نو بيا به مقتدي اووائي: "سبحان الله!" نو امام به پوهه شي چې زما دا پاسيدل چې دي نو دا زيادت وو، نو واپس به امام چپ پهٔ چپه کيښني او کله چې قعده خَلاصه کړي تشهُّد پوره سبق چې اووائي بيا به سجده سهوه اوکړي، خبره به خلاصه شي.

نو خبره مو دا کوله چې مقتدي امام له فتح ورکوي نو پهٔ زوره به "سبحان الله!" تکے وائي، نو دې ته اوس ضرورت دے؛ ځکه کهٔ دے اوس چپ پاتي کيږي نو امام به څنګه خبريږي ؟ او پهٔ دې "سبحان الله!" وئيلو باندې مونځ نهٔ ماتيږي.

او کهٔ چرې يَو سړے امام ته اووائي: "کيښنه!"، يا ورته وائي: چې "پاسه!" نو مونځ دې سره ماتيږي.

واقعه

يَو کس وئيل: مانځهٔ کښې خطا شوے اووم دعائے قنوت رانه پاتې شوے وو... او دا خبره هم يا اوساتئ! زمونږ عوام هم پهٔ دې نهٔ دي واجب چې کله پاتې شي نو امام ته پته ده چې زما نه واجب پاتې شو، بيا ئې مهٔ مجبوره کوه، چې بيا ئې دَ فرضو نه واجبو ته واپس کوې، امام پريږدوه، آخر کښې به سجده سهوه اوکړي، نو امام وئيل: چې ما وِتر کول او زما نه دعائے قنوت هير شو، کله کله دَ سړي نه وِترو کښې هير شي، ډارک رکوع ته لاړشي، مقتديانو روستو نه چغې جوړې کړې: "سبحان الله!"، څوک چغې وهي، وائي: "الله أکبر!"، څوک پکښې وائي: "دَ غوَږونو الله أکبر!"،

ما پروا نهٔ لرله، مونځ مې کولو چې آخر کښې به سجده سهو اوکړم، وائي: دوي هغه خپل آوازونه نهٔ پريږدي، ما دَ معمول مطابق مونځ کولو، دَ چا فتح مې نهٔ اغسته وائي: يَو مقتدي پکښې ډير کرم وو هغه راغلے وائي: پهٔ غوږونو کښې راته وائي: "چې تهٔ اورې نه! دا ټول خلق درته چغې وهي: چې دَ غوږونو الله أکبر! پاتې شوے دے، او تهٔ پخپله مخه روان ئې". نو دا به نهٔ وائي، صرف "سبحان الله!" اووايه، خو کهٔ فرض پاتې شي، او دا تسبيح وئيل صرف للرجال دے، صرف سړي به دَ آواز "سبحان الله!" سره فتح ورکوي، زنانه به داسې نهٔ کوي. هان! دَ زنانو دَ فتحې طريقه بله ده:

دَ زنانو دَ فتحې طريقه

زنانه به تسبيح نهٔ وائي، کهٔ زنانه چرته پوهه شي چې امام خطا شو، دَ نبي ﷺ پهٔ زمانه کښې به زنانه هم جومات ته راتلې، پرده به وه، اوس فتنې ډيرې دي، زنانه اوس منع دي، نو کهٔ چرته زنانه جومات کښې وي او امام خطا شي نو امام له دَ فتحې ورکولو ضرورت پيښ شي، نو هغهٔ هم فتح ورکولے شي، دَ زنانو دَ فتحې طريقه به دا وي: چې دا يَو لاس به دې بل لاس ته راخلاص کړي نو چې دَ لاس آواز (ټس اواز) اوشي نو امام به پوهه شي چې زما نه غلطي راغلې ده، نو امام به دَ خپلې غلطئ تدارُک اوکړي، زنانه به "سبحان الله!" نهٔ وائي؛ ځکه دَ زنانو آواز فتنه ده، چې هسې نه بيا خلق پهٔ مانځهٔ کښې دا سوچ کوي، چې دا به کومه ښځه وه؟ دا خو ډيره اوښياره وه، چې دا سړي پرې هډو پوهه نهٔ شول او دا ښځه پرې پوهه شوه، او دَ دې خو دا آواز ډير مزيدار دے، چې دا ښځه به څنګه وي! نو بيا به دَ خلقو توجُّه بل خوا ځي، نو زنانه به پهٔ زوره فتح نهٔ ورکوي، هغهٔ به صرف دَ لاس نه ټس اوباسي.

دا پهٔ زوره باندې امام له فتح ورکول دا دَ شريعت نه ثابت ده، دا بدعت نهٔ دے.

تلبيه وئيل

حج له دې الله تعالی مونږ او تاسو ټول بوځي (آمين!)، حج له لاړې او تلبيه وائي: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيكَ لَكَ».[1] دا بدعت نهٔ دے، خبره زمونږه پهٔ هغه ذکر کښې ده، چې نهٔ حج له تلے وي او نهٔ امام خطا شوے

(1) أخرجه البخاري في كتاب الحج، باب التلبية، برقم: (1549)، واللفظ له. ومسلم في كتاب الحج، باب التلبية وصفتها ووقتها، برقم: (1184).

دے، نهٔ تهٔ امام ئې چې پهٔ زوره "الله أكبر" اووائي، نهٔ دَ اختر ورځې دي، چې تكبيرات التشريق وائي، نهٔ آذان دے، نهٔ اقامت دے، او دغه شان خلق راغونډ شوي دي، او پهٔ زوره زوره باندې لګيا دي، او "الله هو، الله هو!" چغې وهي او څوک وائي: "لا إله إلا الله"، څوک وائي: "سبحان الله"، وائي، څوک "الحمد لله" وائي، او څوک نور ذكرونه كوي، پهٔ دې طريقه باندې ذكر كول بغير دَ ضرورت شرعي نه، دا ذكر بدعت دے.

اهمه خبره

ګوره! ذكر يَواځې: "لا إله إلا الله"، "سبحان الله"، "الحمد لله" او "الله أكبر" ته نهٔ وائي، تلاوت ذكر دے، "لا إله إلا الله"، "سبحان الله"، "الحمد لله" او "الله أكبر" ذكر دے، مونځ ذكر دے، آذان ذكر دے، اقامت ذكر دے، دَ ذكر ډيره وسيعه كړئ ده، تردې پورې چې دَ علم خبرې زده كول دا هم ذكر دے، دا ټول پهٔ ذاكرينو كښې راځي نو كوم ذكر چې پهٔ جهر ثابت نهٔ وي نو هلته به جهر نهٔ كوي.

دَ قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله دويم قول

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله بل ځائے كښې ليكلي دي: "وَالْأَصْلُ فِي الْأَذْكَارِ الْإِخْفَاءُ وَالْجَهْرُ بِهِ بِدْعَةٌ".

"اصل پهٔ اذكارو كښې هغه إخفاء ده، او پهٔ پټه ذكر دے، او ذكر پهٔ زوره كول دا بدعت دے".

"فَإِذَا وَقَعَ التَّعَارُضُ فِي الْجَهْرِ يُرَجَّحُ الْأَقَلُّ".

"كلهٔ چې تعارض راشي پهٔ جهر كښې (مطلب دا دے: چې بعضې رواياتو كښې دَ جهر ذكر راشي او بعضې كښې دَ إخفاء ذكر كوي) نو ترجيح به اقل ته وركولے شي"، لكه امام ابوحنيفه رحمه الله وائي: چې يَو ځل به پهٔ جهر زوره تكبير تشريق وائي، ډير به نهٔ وائي.

او بيا دے وائي: "وَيَدُلُّ عَلَى كَوْنِ ذَاكِرِ السِّرِّ أَفْضَلُ وَمَجْمَعًا عَلَيْهِ مِنَ الصَّحَابَةِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ".(1)

"دا دليل دے پهٔ دې باندې چې ذكر پهٔ پټه باندې بهتر دے، او پهٔ دې دَ صحابو رضي الله عنهم اجماع ده، او دَ روستو تابعينو هم پهٔ دې اجماع ده".

دَ حسن بصري رحمه الله قول

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله دَ حسن بصري رحمه الله قول نقل كوي وائي: "قَوْلَ الْحَسَنِ: إِنَّ بَيْنَ

---

(1) انظر: "التفسير المظهري": (1326) أو (361/3).

دَعْوَةِ السِّرِّ وَدَعْوَةِ الْعَلاَنِيَةِ سَبْعُوْنَ ضِعْفًا".[1]

"دَ حسن بصري رحمه الله وينا ده: دَ پټې دعاء او دَ ښکاره په مينځ کښې اويا چنده فرق دے".

پټ ذکر او پټه دعاء دَ ښکاره نه اويا چنده بهتره ده، نو زمونږ دَ فقهې علماؤ دا ليکلي دي.

علامه حلبي رحمه الله قول

"قَالَ أَبُوْ حَنِيْفَةَ رحمه الله إِنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ بِدْعَةٌ مُخَالِفٌ لِلْأَمْرِ مِنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ﴿وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ إِلَّا مَا خُصَّ بِالْإِجْمَاعِ".

"امام ابو حنيفه رحمه الله وئيلي دي: په زوره باندې ذکر کول دا بدعت دے او دا مخالِف دے دَ الله تعالیٰ دَ هغې حکم چې الله تعالی په قرآنِ کريم کښې حکم کړے دے: ﴿وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ دَ دې آيت په خلاف دے خه! مګر هغۀ چې په اجماع باندې خاص کړے شوے وي".

ما درته دَ هغې مثالونه اوښودل، نو هغه بيا په جهر باندې کوه.

دَ امام سرخسي رحمه الله قول

"وَالْمُسْتَحَبُّ عِنْدَنَا فِي الْأَذْكَارِ وَالدُّعَاءِ الْخُفْيَةُ إِلاَّ فِيمَا تَعَلَّقَ بِإِعْلاَنِهِ مَقْصُودٌ".

"زمونږ په نزد باندې مستحب دا دي: چې ذکر به په پټه باندې کوې، دعاګانې به په پټه باندې غواړې مګر هغه چې دَ هغې په جهر او په إعلام کښې مقصود تعلق وي نو بيا خير دے".

"كَالْأَذَانِ لِلْإِعْلَامِ، وَالْخُطْبَةِ لِلْوَعْظِ، وَتَكْبِيرَاتُ الصَّلَوَاتِ لِإِعْلَامِ التَّحَرُّمِ وَالانْتِقَالِ وَالْقِرَاءَةِ لِإِسْمَاعِ الْمُؤْتَمِّ".[2]

"لکه آذان کښې خلقو له دعوت دے، اقامت کښې خلقو له دَ مونځ خبردارے دے، او په خطبه کښې وعظ او نصيحت دے خلقو ته لکه زۀ تقرير کوم: نو دا خو وعظ دے کنه، کۀ دا زۀ په پټه باندې اوکړم نو تاسو به دَ څۀ نه خبريږئ، نو دا ضرورت دے، او په تکبيراتو دَ مونځ کښې خلقو له خبرول دي: چې اول کښې خبردارے دَ تکبير تحريمې دے، چې امام صاحب نيت اوتړلو نو تاسو هم نيتونه اوتړئ، او بيا تکبيرات انتقاله دي، نو هغې کښې خبرول دَ امام

(1) انظر: "التفسير المظهري": (1326) أو (361/3).

(2) انظر: "المبسوط" للسرخسي: (6/4).

دي خلقو لره چې دا خلق پوهه شي چې امام دَ يَو حالت نه بل حالت ته لا ړلے، نو امام پهٔ دې کښې خلق خبرَوي: چې زهٔ خکته کيږم او تاسو خکته شئ، يا زهٔ دَ سجدې نه بره کيږم نو تاسو هم بره شئ، نو دا تکبيرات دَ خبرولو دپاره دي دا ضرورت دے، تسميع چې پهٔ زوره وائي نو پهٔ دې کښې هم دَ امام خلقو لره خبرول دي چې زهٔ دَ رکوع نه رااوچت شوم، دارنګې قراءة دَ امام شو، دَ دې پهٔ شريعت کښې حکم دے، او امام به مانځهٔ کښې قراءة پهٔ زوره باندې کوي، او مقتدي به ورته غوږ کيخودلے وي".

او بيا وائي: "فَالتَّلْبِيَةُ لِلشُّرُوعِ فِيمَا هُوَ مِنْ إِعْلَامِ الدِّينِ فَلِهَذَا كَانَ الْمُسْتَحَبُّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِهِ".(۱)

"دارنګې تلبيه چې ده نو دې سره دَ اسلام يَو لوئي رُکن شروع کيږي؛ نو لهذا تلبيه پهٔ جهر او تيزه باندې وايه دا ثابت او مستحب دي".

دَ دې نه علاوه پهٔ نورو ځايونو کښې پهٔ جهر سره ذکر کول دا بدعت دے.

دَعلامه ابن نجيم المصري رحمه الله قول

" فَقَالَ أَبُوْ حَنِيْفَةَ رحمه الله رَفْعُ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ بِدْعَةٌ يُخَالِفُ الْأَمْرَ مِنْ قَوْلِهِ تَعَالَىٰ ﴿وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ﴾".

"امام ابو حنيفه رحمه الله وئيلي دي: چې پهٔ زوره باندې ذکر کول بدعت دے، او دا دَ الله تعالى دَ قول نه خلاف دے، چې الله تعالى امر کړے دے: چې الله تعالى به پهٔ پټه باندې يادَوئ".

نو دا دَ قرآن دَ آيت خلاف دي، ما درته اووئيل: چې دَ الله تعالى کتاب کښې يَو خبره راغله نو بيا دَ خلقو خبرو ته څهٔ اعتبار نشته، کهٔ څوک ئې خلاف کوي نو دَ هغهٔ هغه خبره به نهٔ منې، امام صاحب وائي: دا بدعت دے؛ ځکه دَ الله تعالى دَ کتاب خلاف دے، بيا ليکي: "فَيُقْتَصَرُ فِيْهِ عَلٰى مَوْرِدِ الشَّرْعِ".

"بس اقتصار به کولے شي پهٔ دې کښې دَ شريعت پهٔ راتلو"، يعني: کوم ځائے کښې چې پهٔ جهر باندې ثابت وي هم هغه به وي نور به نهٔ قياس کوې.

څوک هم دا نشي ښودلے چې نبي ﷺ او صحابه کرامو رضي الله عنهم به پهٔ هفته کښې يَو ځل راغونډيدل او پهٔ جمع به ئې ذکر کولو، او "الله هو، الله هو" به ئې وئيلو، کهٔ چا ثابت کړل نو پهٔ يَو

(۱) انظر: "المبسوط" للسرخسي: (6/4).

حرف ایک هزار (۱۰۰۰) روپئ انعام، نهٔ شي ثابتولے، خو بس "چونکه، چنانچه، لکن؛ لهٰذا"، بس جي! ذکر ثواب دے او چې پهٔ جمع اوشي نو بیا ډیر ثواب دے، ډیر کارونه دي چې ته ئې پهٔ جمع نهٔ کوې، او پهٔ جمع کول ورته گناه وائي، نو دیته څنګه پهٔ جمع باندې ثواب وائي؟ کوم شے چې پهٔ جمع ثابت نهٔ وي هغه به پهٔ جمع باندې نهٔ کوې، پهٔ جمع باندې کول ئې بدعت دے.

دَابوموسى الأشعري ﷺ روایت

ابو موسٰی اشعري ﷺ فرمائي: لَمَّا غَزَا رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْبَرَ، أَوْ قَالَ: لَمَّا تَوَجَّهَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَشْرَفَ النَّاسُ عَلَى وَادٍ، فَرَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالتَّكْبِيرِ: اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، إِنَّكُمْ لاَ تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلاَ غَائِبًا...».

"هر کلهٔ چې رسول الله ﷺ دَ خیبر جهاد اوکړو نو هر کلهٔ چې دَ الله نبي ﷺ واپس راروان شو مدینې ته، نو خلق پهٔ یَو ډیرئ باندې اوختل اوچت ځائے ته اوختل، نو صحابه کرامو ﷺ پهٔ زوره باندې اووئیل: الله أکبر! الله أکبر! (حالانکې دا دَ دُشمن دَ یَرولو موقع وه) خو نبي ﷺ اوفرمائیل: اے خلقو! پهٔ خپلو ځانونو باندې رحم اوکړئ، ټرمي اوکړئ، یقینًا تاسو نهٔ رامدد کوئ کونړ او نهٔ غائب لره"، تاسو چې دَ کوم ذات ذکر کوئ نو هغه کونړ نهٔ دے، تاسو چې ورته چغې وهئ نو هغه غائب نهٔ دے چې تاسو ورته چغې اووهئ".

بلکه «إِنَّكُمْ تَدْعُونَ سَمِيعًا قَرِيبًا وَهُوَ مَعَكُمْ».(1)

"یقینًا تاسو رامدد کوئ هغه ذات چې هغه اوریدونکے او هغه نزدې دے، او حال دا دے چې هغه تاسو سره موجود دے"، نو بیا ولې چغې ورته وهئ؟

نو مسلمانانو رونړوا خبره مې دا کوله: چې صحیح حدیث دَ "صحیح البخاري" او "صحیح مسلم" دے: چې نبي ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته نهٔ وائي: چې تاسو ښې چغې اووهئ؟ چې کافران اوزغلي، بلکه تاسو ذکر دَ الله تعالی کوئ او الله تعالی ئې پهٔ پټه هم اوري، نو پهٔ زوره ذکر ته څهٔ ضرورت شو؟ مقصد مې دا دے: چې یَو بدعت شروع دے، مُلیان ئې کوي، عوام ئې هم دَ ځان سره شریک کړي دي، چې مونږ به نن ستاسو دې جومات کښې ذکر کوو، او خلق ورته چائے

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب المغازي، باب غزوة خيبر، برقم: (4205).

ړودۍ راوړي، بیا هغهٔ خلق ورسره یا کیښني یا لاړشي او دوي ځان سره کسان بوتلي وي په جهر باندې ذکر شروع کړي دا طریقه دَ رسول الله ﷺ نهٔ ده.

ګوره! دَ مونځ نه بهتر عمل نشته، خو چې کوم مونځ په جمع ثابت دے نو په جمع ئې کوه، چې په جمع نهٔ دے ثابت نو بیا په جمع نشته، ګوره! دا ټول ذکر دے کنه! چې ړودۍ دې اوخوره نو دَ ړودۍ دعاء اووایه دا ذکر دے، اوبهٔ دې اوڅښکلې نو دَ هغې دعاء اووایه، نو په دې کښې جهر شته؟ جامې دې واچولې نو دَ هغې دعاء ده هغه اووایه، جومات ته رادننه کیږې نو دعاء اووایه، دَ جومات نه بهر کیږې نو دعاء اووایه، دا ټول اذکار دي نو دا به ته په زوره وائې؟ او کهٔ په پټه به ئې وائې؟ نو خومره چې دا په پټه دي نو دغهٔ شان نور اذکار هم په پټه بهتر دي.

اجتماعیت بدعت دے

په کوم ځیز کښې چې اجتماعیت ثابت نهٔ وي نو هغې کښې اجتماعیت هم بدعت دے، دا اذکار او عبادتونه ټول ځان له بهتر دي، دغه نور ذکرونه ځان له په پټه بهتر دي، فرض عبادت چې دے هغه په جمع کول پکار دي او هغه ځان له کول خلافِ سنت دے، دَ بعضې علماؤ په نزد جمع سره مونځ واجب دے، بعضې خلق په دې دومره زور لګوي چې فرض مانځهٔ ته جمعې له نهٔ حاضریږي او دَ ذکر حلقو له به خامخه حاضریږي، خپل جومات له به جمعې له نهٔ ځي او دَ ذکر دپاره به دریم او څلورم کلي ته ځي، چې ورته وائې: څهٔ کوې؟ نو وائي: هلته په جمع باندې ذکر کوُو، هلکه! دَ جمعې مونځ چې سنتِ مؤکده دے دَ امام صاحب په نزد باندې او دَ بعضې علماؤ په نزد باندې واجب دے، دَ هغې درسره غم نشته، او چې کوم بدعت دے نو دَ هغې درسره غم دے او هغې ته منډې وهې!، دا دَ شریعت خلاف دے.

او بعضې اجتماعي ذکرونه چې بعضې خلقو دَ کجهورو دَ هډوکو بوجۍ ډکې کړي دي.

واقعه

یَو ځائے کښې راروان وو، مانځهٔ ته اودریدو، او خلق ناست وو، نو ما وئیل: کهٔ چا ورله ړودۍ کړې ده، او کهٔ څهٔ چل دے؟ بالکل یَو ځائے په لائن باندې کسان ناست وو، چې ما اوکتل نو یَو کس راغلے او هغهٔ دَ کجهورو دَ هډوکو نه یَو بوجۍ راډکه کړې وه، او په هغې لائن ئې هډوکي خوارهٔ کړل، او دوي شروع شول، او ذکر ئې کولو، دا دَ رسول الله ﷺ طریقه نهٔ ده، تهٔ پخپل

کور کښې ذکر کوه، دے به ئې په جومات کښې کوي، بل به په دوکان کښې ناست وي، دوکان کښې به ذکر کوي، بل به په لاره روان وي په لاره به ذکر کوي، بس چې کوم ځائے ئې ذکر کوه، دَ ذکر دپاره خاص وخت مقرروَل نشته، او خاص ځائے مقررول او يَو خاص کيفيت جوړول دا نشته، چې چرته ئې نو هلته ذکر کوه، ذکر نه انکار هيڅ څوک نهٔ شي کولے، خو دَ ذکر طريقه چې کومه خلقو دَ ځان نه جوړه کړې ده، دا خلافِ شريعت ده، او دَ دې هيڅ څهٔ ثبوت دَ نبي ﷺ او دَ صحابه کرامو ﷺ نه نشته، لکه چې ما درته دَ احنافو کتابونه اوښودل، چې دا بدعت دے، او بدعت ته ثواب وئيل خو لا نوره غټه ګناه ده.

الله تعالى دې مونږ له په سنتو دَ نبي ﷺ باندې دَ عمل کولو توفيق رانصيب کړي، او مونږ او تاسو دې الله تعالى دَ بدعاتو نه اوساتي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

بسم الله الرحمن الرحيم

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

(سورة المؤمن: 60)

موضوع

دَ سنتو نه روستوپهٔ جمع دعاء كول

بتاريخ: 26-01-2007

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربآني حفظه الله

دَ سنتونه روستوپهٔ جمع دعاء کول

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِه وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِه اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِه وَأَصْحَابِه وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِالله مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾.[1]

وقال النبي ﷺ: «الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ».[2]

قابلِ قدر حاضرينو، عزت منډو مسلمانانو رونړوا ما ستاسو پهٔ وړاندې دَ الله رب العزة دَ كتاب قرآنِ كريم نه يَو آيتِ كريمه اولوستلو، او دَ احاديثو دَ رسول الله ﷺ نه ما ستاسو پهٔ وړاندې يَو حديث مباركه عرض كړو، دَ ټولو نه مخکښې دَ الله تعالى پهٔ دربار كښې دعاء ده چې اول الله رب العزة پهٔ دې مختصر وخت كښې زما دَ خُلې نه دَ قرآن او سنت مطابق خبرې اوباسي او بيا دې پهٔ هغې باندې ما او تاسو له دَ عمل كولو توفيق رانصيب كړي، پهٔ سابقؤ جُمعو كښې دَ مونځ ترجمه او مختصر تشريحات تاسو اوريدلي وو، اوس دَ مونځ نه روستو چې كوم عمل دے چې هغې ته "دعاء" وائي، دَ هغې فضائل او دَ هغې طريقه پهٔ شريعت كښې څنګه ده؟

دين اسلام كامل شريعت دے

عزتمندوا ياد ساتئ! شريعت دَ جناب رسول الله ﷺ داسې كامل شريعت دے، چې پهٔ دې

(1) [سورة المؤمن: 60].

(2) أخرجه الترمذي في أبواب تفسير القرآن، باب: ومن سورة البقرة، برقم: (2969)، واللفظ له، وأبوداود في تفريع أبواب الوتر، باب الدعاء، برقم: (1479).

شریعت کښې يَو داسې مسئله نهٔ راځي چې دَ هغې طریقه او دَ هغې حل پهٔ شریعت دَ نبي ﷺ کښې موجود نهٔ وي، شریعت کامل شوے دے، کله چې دَ جناب رسول الله ﷺ آخر آدوار دي، آخري وختونه دي نو الله رب العزة آية راالیږي: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾.(1)

الله تعالى فرمائي: "نن ورځې (دغه وخت) ما ستاسو دپاره دین مکمل کړو...".

دین مکمل شوے دے؛ ځکه چې الله تعالى خپل پیغمبر جناب رسول الله ﷺ دَ نیم کړي دین دپاره نهٔ وو رالیږلے، دَ الله پیغمبر ﷺ چې کله پوره احکامات مونږ او تاسو له رااورسَول نو دَ هغې نه روستو دَ الله پیغمبر ﷺ دَ دنیا نه رخصت شو، داسې يَو مسئله دَ الله دَ پیغمبر ﷺ نه نهٔ ده پاتې شوې چې هغه نیم کړې پاتې شوي وي، او امت له دَ هغې نه پریشاني جوړه شوې وي.

يَو کس يَو صحابي ته وائي: "چې تاسو ته خو ستاسو دا پیغمبر ﷺ هره خبره ښائي، دَ هر شي چل درته ښائي، تردې پورې چې تاسو ته دَ اودس ماتي چل هم ښائي؟"، نو هغه صحابي ورته دَ فخر پهٔ طور وائي: "إِنْ قُلْتُمْ ذَلِكَ لَقَدْ نَهَانَا أَنْ نَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ أَوْ نَسْتَدْبِرَهَا بِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ، أَوْ نَسْتَنْجِيَ بِأَيْمَانِنَا...".(2)

"کهٔ تاسو دا خبره کوئ بطور اعتراض نو آو زهٔ هم دا خبره کوم خو بطورِ فخر چې: مونږ ته رسول الله ﷺ هر يَو شے ښودلے دے تردې پورې چې دَ الله پیغمبر ﷺ مونږ ته دا هم ښودلي دي چې لیټرین ته به څنګه دننه کیږئ او څنګه به رابهر کیږئ؟ مونږ نبي ﷺ منع کړي يُو دَ وړوکي اودس ماتي یا غټ اودس ماتي پهٔ وخت کښې دا چې قبلې ته مخ کړو یا قبلې ته شاه کړو، یا مونږ پهٔ ښي لاسونو باندې استنجاء اوکړو (نو دې نه مونږ نبي ﷺ منع کړي يُو)".

یعنې نبي ﷺ مونږ ته داسې مکمل دین راوړے دے چې پهٔ هغې کښې دَ بیت الخلاء نه واخلې دَ بیت الله پورې خومره زندګي چې ده نو دَ هغې تعلیم مونږ ته پهٔ دې شریعت کښې پهٔ داکه دے، دَ معمولي کار نه واخلې ترَيو اعلیٰ کار پورې خومره زندګي چې ده نو دَ هرې مسئلې حل پهٔ شریعت کښې مونږ ته جناب رسول الله ﷺ ښودلے دے، دَ هر کار طریقه ئې مونږ ته ښودلې ده.

اُمّت هم دیته وائي: چې امت به پهٔ هر کار کښې دَ خپل پیغمبر ﷺ پهٔ طریقه باندې ځي،

(1) [سورة المائدة: 3].

(2) أخرجه أبو عوانة في "مستخرجه" برقم: (579).

ربِ کائنات مونږ او تاسو له قرآنِ کریم کښې وضاحت کړے دے، او فیصله ئې کړې ده، الله رب العزة فرمائي: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾[1]

"یقینًا شته ستاسو دپاره په تابعدارئ دَ رسول الله ﷺ کښې یَو بهترینه نمونه...".

الله تعالی وائي: ستاسو دپاره په تابعدارئ دَ پیغمبر دَ الله ﷺ کښې بهترینه نمونه موجوده ده، کهٔ تا باندې غم راغلے، ستا نه مخکښې ستا پیغمبر ﷺ باندې غم راغلے دے، سوچ اوکړه: چې زما دَ پیغمبر ﷺ پهٔ غم کښې څهٔ طریقه وه؟ دا به نهٔ وائي: چې زما دَ مشرانو طریقه کومه ده؟ زما دَ کشرانو کومه طریقه ده؟ پهٔ دې دور کښې دَ پښتنو کومه طریقه ده؟ نا! نا! تهٔ سوچ کوه: چې زهٔ خو دَ دې مشر امتي نهٔ یم، زهٔ خو دَ هیچ چا غلام نهٔ یم، زهٔ خو امتي دَ جناب رسول الله ﷺ یم، ما نه به الله تعالی دا تپوس نهٔ کوي: چې تا پهٔ خپل کلي کښې دَ یَو مشر خلاف ولې کولو؟ ما نه به الله تعالی دا تپوس نهٔ کوي: چې تا پخپله محله کښې دَ عامو خلقو خلاف ولې کړے وو؟ بلکه زما نه به رب کائنات دا تپوس کوي: چې تا ولې دَ خپل پیغمبر ﷺ خلاف کړے وو؟ تا باندې ښادي راغله نو تهٔ به دا نهٔ وائي: چې دا خو پهٔ دې ملک کښې داسې رواج دے، او زهٔ به دې رواج پسې ځم او زهٔ به پهٔ دې رواج عمل کوم، نا! داسې به نهٔ کوئ؛ ځکه: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾،[2] بلکه تهٔ به وائي: چې زما پیغمبرﷺ ودونه کړي دي، دَ الله دَ پیغمبر صحابه کرامو ﷺ ودونه کړي دي، دَ پیغمبر ﷺ او دَ صحابه کرامو ﷺ ودونه پهٔ کومه طریقه شوي وو؟ تهٔ به دا سوچ کوې: چې زما پیغمبر ﷺ تجارت کړے دے، نو چې تجارت ئې پهٔ کومه طریقه کړے دے؟ تهٔ به سوچ کوې: چې شریعت مطهّره کښې نبي ﷺ خوراک کړے دے، څنګه ئې کړے دے؟ نو دَ هغې طریقه موجود ده، مونځ ئې څنګه کړے دے؟ دَ هغې طریقه موجود ده.

صحابه کرامو ﷺ ته اعلان

جناب نبي کریم ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته فرمائي: «وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي».[3] "داسې مونځ اوکړئ لکه څنګه چې زهٔ مونځ کوم"، تاسو پهٔ دغه طریقې سره مونځ اوکړئ.

(1) [سورة الأحزاب: 22].

(2) [سورة الأحزاب: 22].

(3) أخرجه البخاري في كتاب الآذان، باب الآذان للمسافر...، برقم: (631).

دَ الله پيغمبر ﷺ فرمائي: "داسې مونځ اوکړئ لکه څنګه چې زهٔ مونځ کوم"، نو اوس دَ الله پيغمبر ﷺ دَ سحر دوه رکعته سنت کړي دي او دوه رکعته ئې فرض کړي دي، اوس يَو سړے وائي: چې يره! زهٔ دَ سحر څلور رکعته سنت کوم، او څلور رکعته فرض کوم نو دا سړے ثواب ګټي او کهٔ عذاب ګټي؟ دا خو ښهٔ کار دے، پهٔ مونځ باندې خو رب کائنات جنت ورکوي، پهٔ مونځ باندې خو ډير لوئي انعام ميلاويږي، مونځ دَ جنت کونجي ده، مونځ خو دَ مؤمن معراج دے، مونځ خو دَ رسول الله ﷺ دَ سترګو يَخ والے دے خو دا مونځ دَ نبي ﷺ سترګې نهٔ يخوي، پهٔ دې مونځ ثواب نهٔ ميلاويږي؛ ځکه چې دَ الله تعالى پيغمبر ﷺ فرمائي: «وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي»، "داسې مونځ اوکړئ لکه څنګه چې زهٔ مونځ کوم"، پهٔ کومه طريقه چې ما مونځ کړے دے دغه شان مونځ کوئ، نو دا تهٔ چې څلور رکعته سنت دَ سحر کوې نو پهٔ دې تا له ثواب نهٔ ميلاويږي؛ ځکه دا طريقه دَ نبي ﷺ نهٔ ده، نبي ﷺ دوه رکعته سنت کړي دي او تا څلور رکعته اوکړل، نبي ﷺ څلور رکعته فرض دَ ماسپخين کړي دي او يَو سړے راشي وائي: چې زهٔ دَ ماسپخين دَ څلورو رکعتو پهٔ ځائے باندې پنځهٔ رکعته کوم، نو ثواب پرې نهٔ ميلاويږي، ثواب پرې ځکه نهٔ ميلاويږي چې نبي ﷺ وائي: داسې مونځ اوکړئ چې زهٔ څنګه مونځ کوم، کهٔ نبي ﷺ پنځهٔ رکعته مونځ کړے وے، نو هغه به وئيلي وو، نو ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾،(1) ربّ کائنات فرمائي: ستاسو دپاره دَ پيغمبر ﷺ پهٔ ژوند کښې بهترينه نمونه موجود ده، نو سوچ کوه: چې زما پيغمبر ﷺ پهٔ دې وخت کښې څنګه کار کړے دے؟ نو چې مونځ به پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ کوي نو دغه شان نور کارونه به هم پهٔ طريقه دَ پيغمبر ﷺ کوې.

دَ مونځ نه روستو دَ نبي ﷺ طريقه

دَ نبي ﷺ دَ مونځ نه روستو دا طريقه وه: چې کله به نبي ﷺ فرض مونځ اوکړو، صحابه کرام فرمائي: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلَاتِهِ اسْتَغْفَرَ ثَلَاثًا وَقَالَ: «اللهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ».(2)

"چې کله به نبي ﷺ دَ فرض مونځ نه فارغ شو نو درې ځلې به ئې استغفار اووئيلو او بيا به ئې

(1) [سورة الأحزاب: 22].

(2) أخرجه مسلم في كتاب المساجد ومواضع الصلوة، باب استحباب الذكر بعد الصلاة وبيان صفته، برقم: (591).

دا دعاء اوکړه، او دَ دعاء الفاظ به دا وو: «اللهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالإِكْرَامِ».

دَ مونځ نه پس ذکر اذکار ثابت دي، په احاديثو کښې شته دے، نورې مختلفې دعاګانې دَ احاديثو نه ثابت دي، "مشکوٰة المصابيح" په کتاب الدعوات کښې ليکلي دي، "صحيح البخاري" او "صحيح مسلم" کښې هم شته دے، چې دَ الله پيغمبر ﷺ به دَ فرض مونځ نه بعد دعاء غوښتله، نو سنت طريقه دَ نبي ﷺ دا ده: چې فرض مونځ دې اوکړو نو ځان له دعاء اوغواړه.

دَ يو صحابي راتلل

صحابي نبي ﷺ ته راغلے دے او تپوس کوي: "أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ؟ قَالَ: «جَوْفَ اللَّيْلِ الآخِرِ، وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ»".(1)

"اے دَ الله رسوله ﷺ! کومه يَوه دعاء ښه قبليږي؟ نو نبي ﷺ اوفرمائيل: دَ شپې دَ آخرئ حصې دعاء او دَ فرضو مونځونو نه روستو دعاء غوښتل ډير ښه قبليږي".

نو صحابي تپوس کوي: څهٔ وخت کښې دعاء ښه قبليږي؟ رسول الله ﷺ ورته اوفرمائيل: دوه (۲) وخته دَ دعاء دَ قبليدو دپاره ډير بهترين دي:

(۱) يَو وخت چې سړے دَ شپې آخري حصه کښې پاسي او مونځ اوکړي تهجد اوکړي، او په دغه وخت کښې دَ الله تعالى نه دعاء اوغواړئ نو دغه وخت الله تعالى ډير زر دعاء قبلوي، بلکه حديث پاک کښې راځي: نبي کريم ﷺ فرمائي: چې رب کائنات پخپله دَ دنيا آسمان ته راځي لکه څنګه چې دَ الله دَ شان سره مناسب دي، او رب کائنات پخپله آواز کوي: "أَلَا هَلْ مِنْ مُسْتَغْفِرٍ لِي فَأَغْفِرَ لَهُ، أَلَا هَلْ مِنْ مُسْتَرْزِقٍ فَأَرْزُقَهُ".

"خبردار! اے خلقو کهٔ څوک په تاسو کښې داسې وي چې دَ هغهٔ نه څهٔ ګناه شوي وي او زما نه بخښنه غواړي؟ چې زهٔ ورته بخښنه اوکړم، ماته دې اوژاړي، بيا ربِّ کائنات پخپله باندې وائي: چې څوک رزق غوښتونکے شته چې زهٔ ورله رزق ورکړم".

(۲) دويم وخت: «وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ»، "دَ فرض مونځونو نه روستو دعاګانې ډيرې ښې قبليږي"، بلکه دا يَو وسيله ده، وسيله څهٔ ته وائي؟ نيک اعمال اوکړه او دَ هغې نه روستو دعاء کوه،

---

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الدعوات، باب، برقم: (3499).

چې الله دغه نیک عمل تا ته وسیله کوم، مثلًا مونځ اوکړه او دَ هغې نه روستو وایه: یا الله! زما دا مونځ تهٔ پهٔ خپل دربار کښې قبول او منظور کړې، الله! دَ دې مونځ پهٔ وسیله باندې زما دا فلانے کار اوکړه دیته وسیله وائي.

غلطه وسیله

خلق وسیله نهٔ پیژني نو دوي به وائي: یا الله! دَ فلاني پیر صاحب او دَ فلاني بُزرګ پهٔ وسیله زما دا فلانے کار اوکړه، نو الله خو هغه ذات دے چې الله تعالیٰ دَ چا نه نهٔ مجبوره کیږي، الله تعالیٰ له خو ټول خلق یَو شان دي، ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾، "الله تعالیٰ بے نیازه ذات دے"، هیڅا ته ئې ضرورت نشته، او کهٔ چرې دَ یَو انسان پهٔ وجه بل انسان بچ کیدے شوے نو نوح عليه السلام خپل ځوي ته کوري او ځوي ئې پهٔ اوبو او طوفان کښې غرقیږي، او هغه ئې نشي خلاصولے حالانکه نوح عليه السلام پیغمبر دے، او ځوي ئې دَ پیغمبر بچے دے خو چې ایمان پکښې نشته دے نو دَ نوح عليه السلام پهٔ وجه هغه بچ نشو، کهٔ یَو انسان دَ بل انسان پهٔ وجه بچ کیدے شوے، نو دَ نوح عليه السلام بچے به دَ هغهٔ پهٔ عمل بچ شوے وے، او دَ لوط عليه السلام ښځه به دَ لوط عليه السلام پهٔ عمل بچ شوے وے، الله تعالیٰ لوط عليه السلام ته وائي: تهٔ سحر وختي دَ دې کلي نه اوځه، خپلې لوریاني هم ځان سره بوځه، ﴿إِلَّا امْرَأَتَكَ﴾،[1] "مګر ښځه به نهٔ بوځې"؛ ځکه پهٔ دې به هم عذاب راځي، نو کهٔ دَ یَو انسان دَ وجې نه بل انسان بچ کیدے شوے نو دَ لوط عليه السلام ښځه به بچ شوے وے، نو پهٔ دې نهٔ خلاصیږي چې تهٔ وائي: "زهٔ دَ فلاني بچے یم، یا زهٔ دَ فلاني ولي بچے یم"، نا! بلکه هر بالغ انسان ته به پخپل عمل باندې خلاصون میلاویږي، دَ بل غمل پهٔ وجه سړے نشي بچ کیدے او کهٔ خلاصیدے شوے نو چې پلار مونځ کولو نو ځوي به نهٔ کولو، او کهٔ ځوي مونځ کولو نو پلار به نهٔ کولو، نا! بلکه تا باندې چې کوم عمل فرض دے نو پهٔ هغې به خلاصیږې نو دیته وسیله وائي.

شاه انور شاه کشمیري رحمه الله لیکلي دي

وسیله دا چې "خپل نیک عمل الله تعالیٰ ته وسیله کړه"، دَ مونځ نه روستو بیا اووایه: الله! کهٔ دا مونځ ستا پهٔ دربار کښې قبولَ وي نو الله! زما دا فلانکے حاجت پوره کړه، دا دَ دعاء دَ

(1) [سورة العنكبوت: 33].

غوښتلو دپاره بهترینه طریقه ده، چې فرض مونځ اوشي نو ځان دپاره دعاء اوغواړه.

دَ فرض مونځ نه روستو دَ امام او مقتدي حالت

دا خبره یاد اوساتئ! چې کله مونځ اوشي نو اکثر ځایونو کښې خلق داسې کار کوي. امام کله تسبیحات ختم کړي نو په زوره باندې وائي: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ عَذَابَ النَّارِ﴾[1] دا په زوره باندې وائي، نو چې په زوره باندې اووائي مطلب ئې دا وي: چې دَ خلقو ما ته خیال شي چې امام دعاء غواړي، نو بیا به ټول خلق دعاء شروع کړي، نو دعا کوي... خو چې امام بیا په زوره باندې یو آیت اووائي، لکه څوک دا ﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾[2] وائي، یا څوک پکښې دا وائي: ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾.[3]

بهر حال خو څوک یو دعاء وائي او څوک بله وائي خو چې دعاء ختمه کړي نو دَ دې آخري کلمات هم په زوره وائي؛ دَ دې دپاره چې دَ خلقو ماته خیال شي چې دعاء ختمیدو والا او په شریکه په مخ لاس راښکي، دا طریقه دَ نبي ﷺ نه نۀ ده ثابت، مونځ په جمع باندې وو نو جمع اوشو، اوس دَ مونځ نه روستو ستا تعلق دَ امام سره ختم شو، علماء دیوبند کښې مشهور دے بلکه باني دَ دیوبند دے شاه انور شاه کشمیري ؒ په "فیض الباري" کښې لیکلي دي: "دَ فرض مونځ نه روستو هر انسان دَ خپل ځان مالک دے، کۀ یو انسان اوږده دعاء غواړي نو غواړي کۀ څوک لنډه دعاء غواړي نو غواړي دې"، په دې خلقو کښې دا جهالت دے چې تسبیحات ئې ختم کړي وي خو بیا هم تر هغې وخته پورې لاس نۀ اوچتوي دَ دعاء دپاره ترڅو پورې امام لاس نۀ وي اوچت کړے، دے به هسې ناست وي دعاء به نۀ کوي، بعضې وخت کښې شروع کړي نو امام لنډه دعاء اوغواړي او دَ دۀ دعاء پاتې ده زړۀ کښې ارمانونه پاتې دي خو دَ وجې نه دے هم په مخ باندې لاس راکاږي، نو تۀ ولې خپله دعاء ختموې؟ په دعاء کښې ځ تا باندې دَ امام متابعت لازم او ضروري نۀ دے، په مونځ کښې متابعت ضروري وو، مونځ

(1) [سورة البقرة: 201].
(2) [سورة الأعراف: 23].
(3) [سورة آل عمران: 8].

شو، تهٔ ځان له دعاء غواړه امام به ځان له دعاء غواړي، نو تهٔ چې څومره دعاء ځان له غواړې نو غواړه او امام چې څومره دعاء ځان دپاره غواړي نو غواړي دي، اوس پهٔ دې کار کښې ثواب ګنړل چې دَ امام سره پهٔ يَو ځائے به لاس اوچتوم او دَ هغهٔ سره به پهٔ يَو ځائے لاس ښکته کوم دا ګناه ده؛ ځکه پهٔ هر کار کښې دَ نبي ﷺ طريقه ضروري ده، او دا دَ نبي ﷺ طريقه نهٔ ده.

دا بعضې امامان چې دَ دعاء دا الفاظ پهٔ زوره وائي دَ فرض مونځ نه روستو نو دا پهٔ زوره وئيل ئې نهٔ دي پکار، افسوس دا دے چې جهالت زيات دے، دَ کتابونو مطالعه نشته، علم دَ خلقو سره نشته، نو اکثر دَ لږې غلطۍ دَ وجې نه پهٔ لويه ګناه کښې مبتلاء شي، کله چې امام دعاء اوغواړي او پهٔ زوره الفاظ وائي نو اکثر پهٔ جمع کښې داسې خلق رارسيدلي وي چې يَو زکعت يا دوه رکعته ورته پاتې وي، هغوي اودرېږي مونځ کوي نو چې امام پهٔ دغه وخت کښې پهٔ زوره الفاظ شروع کړي نو هغې نورو خلقو باندې مونځ ګډوډېږي، نو دا ياد ساتئ! چې نورو خلقو باندې مونځ ګډوډېږي نو دَ دې وجې نه دعاء پهٔ پټه بهتره ده، ځکه چې پهٔ پټه دعاء ځان دپاره غواړي نو پهٔ هغې دَ نورو مونځ هم نهٔ خرابېږي.

دَ قرآنِ کريم تلاوت بهتر عمل دے خو ليکن پهٔ هغه وخت کښې چې تهٔ تلاوت کوې او خلقو باندې مونځ ګډوډېږي نو پهٔ زوره باندې تلاوت مکروه دے، تلاوت به پهٔ پټه باندې کوې؛ ځکه چې ستا دَ وجې نه بل سړے پهٔ مونځ کښې ګډوډېږي نو پهٔ رو آواز سره تلاوت کوه او دعاء هم پهٔ رو آواز سره غواړه چې پهٔ خلقو باندې مونځ ګډوډ نشي، او الله تعالی ته خو ستا پهٔ رو آواز سره وئيل او پهٔ تيز آواز سره وئيل يَو برابر دي، کهٔ مونږ پهٔ زړهٔ کښې هم يَو سوچ کوو نو الله تعالی پهٔ هغې باندې پوهېږي نو بيا پهٔ زوره وئيلو ته ضرورت څهٔ پاتې شو؟

دَ دعاء باره کښې قرآنِ کريم کښې حکم

الله تعالی خو هغه ذات دے چې هغه هر څهٔ اوري بلکه قرآنِ کريم کښې ئې حکم کړے دے: ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾.[1]

"راوبلئ خپل رب لره پهٔ عاجزئ باندې او پهٔ رو آواز باندې، شان دا دے دا الله تعالی مينه نهٔ کوي دَ زياتي کوونکو سره".

(1) [سورة الأعراف: 55].

زياتې كوونكي

زياتے كوونكي څوک دي؟ علماء كرام ذكر كوي: "اَلرَّافِعِيْنَ أَصْوَاتَهُمْ بِالدُّعَاءِ".

"چې دعاء په اوچت آواز كوي نو دا زياتے كوي په دعاء كښې".

څکه الله تعالى ستا پته دعاء هم اوري، نو ته چغې څه له وهې؟ خلقو ته ځان ښا سنت طريقه دا ده: چې فرض مونځ اوشو، امام سلام اوكرځولو نو ته هم سلام اوكرځوه امام خوښه ده لږه دعاء غواړي او كه ډيره دعاء غواړي، كه څومره تسبيحات وائي نو دا خوښه ده، او ستا خپله خوښه ده چې څومره تسبيحات وائي، احاديثو نه ثابت دي، خو مونځ نه روستو ستا دَ امام سره څه كار نشته، چې ته دې خامخه اوس وائي: "چې زما دې اوس دَ دعاء جمع هم امام راكړي"، نا دَ دعاء جمع پكښې بيا نه وي، جمع دغه يَوه وي.

اتفاقي صورت

هان! اتفاقًا يَو ځائے لاسونه اوچت شول، نو خير دے، خو دا په ځان مه لازم كو امام سره به يَو ځائے لاسونه بره كوم او ښكته كوم، ولې ستا به ډير ضرورت وي او دَ اما ضرورت وي، نو خپل ضرورتونه دَ الله نه غواړه، دَ امام لاسونو ته مه ګوره، هغه به كله اوږ غواړي، كله به لنډه غواړي... نو دا عادت ځان نه لرې كړه؛ څکه دا دَ پيغمبر ﷺ طريقه ن

يَو غلط عادت

هغه دا چې په اكثرو علاقو كښې داسې طريقه وي: چې هغوي صرف دَ فرض مونځ نه امام وائي: "اللهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ!"، يا بله دعاء اووا دَ هغې نه روستو هر سړے پاسي او سنت كوي او چې كله سنت اوشي نو دَ سنتو نه روستو مخ راوكرځوي او بيا په زور باندې دعاء وائي او مقتديان ورسره هم شريک شي، عزتمندو داسې شريعت دے چې په دې كښې دَ هرې مسئلې حل موجود دے، په دې شريعت كښې ماتې طريقه موجود ده، دَ اودس ماتي نه دَ فارغيدو طريقه شته، په دې كښې دَ لوئې عبادت شته او په دې كښې دَ وړوكي عبادت طريقه شته...

دعاء اصل عبادت دے

نو دعاء خو يَو اهم عبادت دے په حديث كښې راځي: «اَلدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ».[1]

(1) أخرجه الترمذي في أبواب تفسير القرآن، باب: ومن سورة البقرة، برقم: (2969)، واللفظ له، وأبوداود في تفريع أب

"دعاء هم دغه بعینه عبادت دے".

او دا ولې عبادت دے؟، ځکه دَ عبادت لوئي مقصد څهٔ دے؟ دَ عبادت مقصد دا دے، چې ځان الله ته عاجز کنړل، دا دَ عبادت مقصد دے، مونځ عبادت دے پهٔ دې مونځ کښې دَ دې ډیرې عاجزئ دَ وجې نه مونږ دا خپل تندے راواخلو او پهٔ زمکه ئې کیږدو، چې الله! مونږ ستا دومره کمزوري بندګان یُو چې مونږ خپل سر تا ته پهٔ زمکه باندې کیږدو، نو مونځ کښې عجز دے، نو مقصد دَ عبادت هم عجز دے، او پهٔ دعاء کښې هم عاجزي ده؛ ځکه خپل ځان کمزورے کنړو چې زما اختیار کښې څهٔ نشته، هر څهٔ ستا اختیار کښې دي، او ما له دا څیز راکړه، نو چې دعاء عبادت دے او عبادت به مونږ پهٔ طریقه دَ پیغمبر ﷺ کوو، نو دَ دعاء طریقه هم مونږ ته خپل پیغمبر ﷺ ښودلې ده، نو څنګه چې پیغمبر ﷺ دعاء کړې ده او پهٔ کوم وخت ئې چې کړې ده او پهٔ کوم کیفیت ئې چې کوم ځائے کښې کړې ده هغه به کوې، چې پیغمبر ﷺ یَو کار نهٔ دے کړے نو هغه به نهٔ کوې.

دَ سنتو نه روستو پهٔ جَمع باندې دعاء کول

دَ سنتو نه روستو پهٔ جَمع باندې دعاء کول دا بدعت دے او دا جائزه نهٔ ده، دَ دې نه به ځان ساتئ، پهٔ دې خبره باندې ځان پوهه کړئ چې یَو ځان له دعاء غوښتل دي، نو ځان له چې هر وخت دعاء غواړې نو جائز ده، کهٔ دَ سنتو نه روستو غواړې نو هم جائز ده، دارنګې کهٔ دَ فرضو نه روستو غواړې نو هم جائز ده، دارنګې نهٔ دې فرض کړي دي او نهٔ دې سنت کړي دي او هسې دعاء غواړې نو هم جائز ده، غواړه، دَ دعاء نه څوک منکر دي؟

او یَو پهٔ جَمع دعاء غوښتل دي، نو دې کښې به احتیاط کوو، پهٔ کوم ځائے کښې چې نبي ﷺ پهٔ جَمعې سره دعاء کړې ده نو هغه ځائے کښې کول جائز دي او کوم ځائے چې دَ پیغمبر ﷺ نه پهٔ جَمعې سره دعاء نهٔ وي ثابت نو هلته پهٔ جَمعې سره دعاء کول ناجائز او بدعت دے، نو اوس دا خلق چې دا کومه طریقه اختیاروي چې دَ فرض مونځ نه روستو چې کله سنت اوشي او بیا امام او مقتدیان پهٔ جَمع باندې دعاء غواړي نو دا طریقه دَ نبي ﷺ نه ثابت نهٔ ده، نو چې مونږ دا وایُو: "چې دا طریقه دَ نبي ﷺ نه ثابته نهٔ ده" نو بعضې ناپوهه خلق هغه اعتراض

باب الدعاء، برقم: (1479).

کوي، وائي: "دوي ذ دعاء نه منکر دي، دوي دعاء نهٔ مني"، هلکه ا دعاء عبادت دے او د دعا
خوک منکر دي؟ الله تعالی وائي: "څوک چې زما ذ عبادت نه منکر شو دا خو کافر دے"، دعاء
دَ الله نه غواړې حو پهٔ هغه طریقه به ئې غواړې چې پهٔ کومه طریقه نبي ﷺ غوښتې ده، نو مو
صرف دا وایُو: چې پهٔ هغې طریقه دعاء اوکړه چې پهٔ کومه طریقه پیغمبر ﷺ کړې ده.

دَ نبي ﷺ طریقه

دَ نبي ﷺ طریقه به دا وه: چې کله به ئې فرض مونځ اوکړو، نو حدیث کښې راځي: "
نبي ﷺ به سنتو له کور ته تلو"، او بهتره طریقه دا ده: چې سنت کور کښې اوکړې، او فر
جومات کښې اوکړې؛ څکه اکثر عادت دَ نبي ﷺ دا وو، بلکه دَ "صحیح مسلم" پهٔ یَو حد
کښې راځي: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ ﷺ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ
وَسَلَّمَ، عَنْ تَطَوُّعِهِ؟ فَقَالَتْ: «كَانَ يُصَلِّي فِي بَيْتِي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، ثُمَّ يَخْرُجُ فَيُصَلِّي بِالنَّاسِ
يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، وَكَانَ يُصَلِّي بِالنَّاسِ الْمَغْرِبَ، ثُمَّ يَدْخُلُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، وَيُصَلِّي بِالْ
الْعِشَاءَ، وَيَدْخُلُ بَيْتِي فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَكَانَ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ».(1)

"عبد الله بن شقیق ﷺ فرمائي: ما دَ سیدة عائشه ﷺ نه تپوس اوکړو: چې نبي ﷺ به
کور کښې څنکه مونځ کولو؟ عائشه ﷺ اووئیل: چې نبي ﷺ به زما پهٔ کور کښې به
ماسپخین مونځ نه مخکښې څلور رکعته سنت اوکړل بیا به جومات ته اووتلو او خلقو ته به
ماسپخین دَ جمعې مونځ ورکړو، دَ جمعې نه پس به بیا راغلے زما کور ته نو دوه رکعته سنت
اوکړل (دَ ماسپخین دَ سنتو نه پس ئې دعاء اونهٔ کړه، بیا به دَ الله پیغمبر ﷺ دَ مازیګر
دپاره جومات ته لاړو، او خلقو له به ئې دَ مازیګر جمع ورکړه، دَ مازیګر مونځ نه روستو
نشته نو خبره خلاصه شوه)، بیا به ئې خلقو له دَ ماښام جمع ورکړه، نو بیا به واپس کور ته ر
او دوه رکعته مونځ سنت به ئې پهٔ کور کښې اوکړل نو بیا به دَ الله پیغمبر ﷺ دَ ماسخوتن
دپاره جومات ته لاړو، چې دَ ماسخوتن څلور رکعته فرض به ئې جومات کښې اوکړل واپ
کور ته راغلے دوه رکعته سنت به ئې کور کښې اوکړل او وتر به دَ الله پیغمبر ﷺ دَ ش
آخري حصه کښې کول، دغه شان دَ سحر سنت به ئې پهٔ کور کښې اوکړل بیا به جوم

(1) أخرجه مسلم في كتاب صلاة المسافرين وقصرها، باب جواز النافلة قائما وقاعدا، وفعل بعض الركعة قائما
قاعدا، برقم: (730).

لاړ نو دوه رکعته فرض به ئې جومات کښې اوکړل".

نو عادت دَ پیغمبر ﷺ دا دے: چې سنت ئې په کور کښې کړي دي، او جومات کښې ئې نهٔ دي کړي نو دعاء پکښې دَ کوم ځائے نه راغله؟ نو دا دعاء بدعت دے او دا پهٔ شریعت کښې نشته، او هر سړي له پکار دي چې کور کښې ئې ځائے وي چې سنت کور کښې اوکړي امام له پکار دي: چې جومات کښې کمره وي هلته دې سنت اوکړي، او چې کمره نشته نو کور کښې دې سنت اوکړي.

دَ کورونو نه مقبرې نهٔ جوړول

نبي ﷺ فرمائي: «اجْعَلُوا مِنْ صَلَاتِكُمْ فِي بُيُوتِكُمْ، وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا».(1)

"اے زما صحابؤ! ځپلو کورونو کښې مونځ کوئ، او دَ کورونو نه مقبرې مهٔ جوړوئ چې مونځونه پکښې نهٔ کوئ".

یو بل روایت کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «فَصَلُّوا أَيُّهَا النَّاسُ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ أَفْضَلَ صَلَاةِ المَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الصَّلَاةَ المكْتُوبَةَ».(2)

"اے زما امته! مونځ پهٔ کور کښې کوئ؛ ځکه بهترین مونځ دَ سړي ځپل کور کښې سیوا دَ فرض مونځ نه"، او فرض مونځ له جومات ته راځئ، نفل پهٔ کور کښې کوئ، تهجد پهٔ کور کښې کوئ، سنت پهٔ کور کښې کوئ، پهٔ دې کښې ډیر ثواب دے.

نفلي عبادت پهٔ کور کښې کول

دَ دې وجه دا ده: چې نفلي عبادت څومره دَ مخلوق نه پټ اوکړے شي نو ښه ده؛ ځکه پهٔ دې کښې ریاء نهٔ راځي، فرض عبادت خو جدا شے دے، خو نفلي عبادت به پهٔ پټه باندې کوئ، بعضې جاهلان چې وي، نو هغه چې دَ شپې تجهدو دپاره جومات ته راشي نو سحر وختي خلقو له وائي: "بیګا چې جومات له راغلم نو دومره یخني وه"، دَ دهٔ مطلب دا وي: چې دا خلق خبر شي چې دے بیګا تهجدو له راغلے وو، پهٔ تهجدو کښې ثواب ولې ډیر دے؟ پهٔ دې کښې ثواب ځکه ډیر دے؛ چې دغه وخت کښې ټول خلق اودهٔ وي او الله باندې خوب نهٔ راځي، زمونږ الله

(1) اخرجه مسلم في كتاب الصلاة المسافرين وقصرها، باب استحباب صلاة النافلة في بيته، وجوازها في المسجد، برقم: (777).
(2) اخرجه البخاري في كتاب الاعتصام بالكتاب والسنة، باب ما يكره من كثرة السؤال وتكلف ما لا يعنيه، برقم: (7290).

تعالى داسې ذات دے: ﴿ٱلْحَيُّ ٱلْقَيُّومُ﴾.

"همیشه دپاره ژوندے دے، دَ تمام مخلوق انتظام کوونکے دے".

﴿لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾.[1]

"نۀ نیسي الله لره جوته او نۀ خوب".

داسې ذات دے چې څۀ وخت ترې نه غواړي نو غواړه... نو چې دَ شپې پاځيدې نو دَ
وخت کښې تمام خلق اودۀ وي او تۀ الله ته اودریږه نو الله واﺋي: چې واقعې دَ دې سړي ضرور
دے، او واقعې چې دا سړے طلب ګار دے، دَ هغۀ سؤال الله تعالى قبلوي؛ ځکه چې ر
پکښې نشته دے، نو سنت کول پۀ کور کښې بهتر دي؛ ځکه هغه نفلي عبادت د ے.

جومات کښې سنت کول

يَو سړے پۀ جومات کښې سنت کوي، نو جائز دي، بعضې خلق دا شکايت کوي، وا
يَره! پيغمبر ﷺ خو سنتو له کور له تلے وو خو کۀ چرته نبي ﷺ پۀ جومات کښې سنت کړ
وے نو کيدے شي دعاء ئې هم وريسې کړے وے؟

نو دا ياد ساتئ! "ابوداود شريف" کښې روايت راځي: چې دَ نبي ﷺ نه پۀ جومات کښې
سنت ثابت دي، خو دعاء ئې نۀ ده کړې، يَو روايت کښې راځي: ابن عباس ﷺ واﺋي: «كَانَ رَسُ
اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُطِيلُ الْقِرَاءَةَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ، حَتَّى يَتَفَرَّقَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ».[2]

"دَ الله پيغمبر ﷺ چې به کله سنت پۀ جومات کښې (دَ ماښام دوه (۲) رکعته سنت) ک
نو دومره اوږدۀ به ئې اوکړل چې نبي ﷺ به سلام کرځولو نو خلق به ټول خوارۀ شوي وو".

نو نبي ﷺ چې به سلام اوګرځولو نو صحابه کرام ﷺ به خوارۀ شوي وو، دَ صحا
کرام ﷺ خو دا کار وو، چې بس سلام به اوګرځولے شو نو لاړل به، خوارۀ به شول، داسې ئې
کول چې امام ته به صبر کوو چې امام کله دَ سنتو نه سلام واړوي نو بيا به مونږ ته دعاء کوي
به څو، اوس زمانه کښې کۀ امام اوږد مونځ کوي نو عوام غريبانان هسې ناست وي؛ ځکه وا
دے به کله سلام کرځوي چې دا دعاء مونږ ته اوکړي نو بيا دې دے خپل نفلونه کوي، نو

(1) [سورة البقرة: 255].

(2) أخرجه أبوداود في باب تفريع أبواب التطوع وركعات السنة، باب ركعتي المغرب أين تصليان؟، برقم: (1301).

طریقه دَ نبي ﷺ نهٔ ده، چې فرض دې اوکړل ځان له دعاء اوغواړه، نو کهٔ دَ سنتو نه روستو ځان له دعاء غواړي نو صحیح ده، خو دَ سنت نه روستو پهٔ جَمع دعاء مهٔ کوه؛ ځکه دا بدعت دے او دَ دې هیڅ څهٔ ثبوت پهٔ شریعت کښې نشته.

دَفرض مونځ نه روستو ځائې بدلول

دَ مغیره بن شعبه ﷛ روایت دے: چې پیغمبر ﷺ فرمائي: «لَا يُصَلِّ الإِمَامُ فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ حَتَّى يَتَحَوَّلَ»،[1] "پهٔ هغه ځائے کښې دې امام سنت او نفل نهٔ کوي چې کوم ځائے کښې ئې فرض مونځ کړے دے، تردې پورې چې دغه ځائے بدل کړي نو بل ځائے کښې دې اودریږي"، نو امام له پکار دي چې امام خپل ځائے بدل کړي بلکه پهٔ حاشیه دَ "مشکاة المصابیح" ئې لیکلي دي: "چې مقتدیانو له مستحبه طریقه دا ده: چې فرض مونځ اوکړي نو خپل ځائے دې دَ سنتو دپاره بدل کړي"؛ وجه پکښې دا ده: چې کهٔ چرې امام هم پخپل ځائے ولاړ دے، مقتدیان هم پخپل ځائے ولاړ دي او یَو ناشنا کس جومات له راشي نو دَ هغه به دا خیال وي چې کني جمع لا نهٔ ده شوې؛ ځکه چې خلق صف پهٔ صف ولاړ وي او چې امام پهٔ مصلٰی ولاړ دے، نو خلق به وائي: چې یره جَمع لا نهٔ ده شوې. پهٔ سنت طریقه کښې حکمت ډیر وي، نبي ﷺ وائي: امام دې دَ فرضو پهٔ ځائے کښې سنت نهٔ کوي بلکه ځائے دې بدل کړي.

یَو بل روایت کښې راځي: سیدنا ابوهریره ﷛ فرمائي: نبي ﷺ فرمائي: «أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ، أَوْ يَتَأَخَّرَ، أَوْ عَنْ يَمِينِهِ، أَوْ عَنْ شِمَالِهِ».[2]

"آیا عاجز دے یَو تن ستاسو نه دَ دې نه کله چې دے مونځ کوي چې دے دې مخکښې لاړشي یا دې راروستو شي یا دې ښي طرف ته لاړشي او یا دې کس طرف ته لاړشي (دهٔ باندې څهٔ چل شوے دے چې دے ځائے نهٔ بدلوي چې دے مخکښې نهٔ ځي یا دے روستو نهٔ ځي...)".

نو امام له پکار دي: چې دے خپل ځائے بدل کړي او پهٔ دې کښې لوي حکمت دا دے او دا یَو وجه هم محدثین ذکر کوي: "چې دَ قیامت پهٔ ورځ باندې به کوم ځائے باندې چې دې انسان

(1) اخرجه أبوداود في كتاب الصلاة، باب الإمام يتطوع في مكانه، برقم: (616).
(2) اخرجه أبوداود في باب تفريع أبواب الركوع والسجود، باب باب في الرجل يتطوع في مكانه الذي صلى فيه المكتوبة، برقم: (1006).

سجده لکولې ده نو دغه ځائے به دَ دغې انسان دپاره شهادت کوي"، نو چې څوک دَ سنتو
روستو پهٔ جَمع دعاء کوي نو امام صاحب خو بالکل مُصلّٰی نهٔ پرېږدي، هغه خو دَ خپل ځائے نه
خوزي؛ ځکه کهٔ بل ځائے ته لاړشي نو بیا به دعاء څنګه کوي؟ نو چې امام کله سنت اوکړي
مخ به رااوګرځوي او دعاء به اوکړي، دا خلاف دي دَ نبي ﷺ دَ طریقې نه.

"مبسوط" کښې سرخسي رحمه الله لیکلي دي

"مبسوط" دَ سرخسي دا دَ احنافو مشهور کتاب دے، هغې کښې ئې لیکلي دي: "
يَشْتَغِلُ بِالتَّطَوُّعِ فِي مَكَانِ الْفَرِيضَةِ لِلْحَدِيثِ الْمَرْوِيِّ: «أَيَعْجِزُ أَحَدُكُمْ إِذَا صَلَّى أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَ
بِسُبْحَتِهِ أَيْ بِنَافِلَتِهِ»".[1]

"نهٔ دې مشغوله کیږي امام چې کله فرض مونځ اوکړي پهٔ هم هغه ځائے کښې پهٔ
کولو باندې؛ دَ وجې دَ هغه حدیث نه چې نبي ﷺ نه روایت شوے دے: آیا عاجزه دے پهٔ
کښې یَو تن چې دے کله فرض مونځ اوکړي نو خپل ځائے دې بدل کړي مخکښې دې لاړشي
روستو دې شي دَ خپلو نفلو دپاره".

او "مبسوط سرخسي" یَو بله خبره لیکلې ده: "بهتره دا ده: چې نور ځائے نشته نو امام
کله فرض مونځ اوکړي نو هغه دې دَ مقتدي پهٔ ځائے اودریږي او مقتدي چې فرض مونځ او
نو هغه دې دَ امام پهٔ ځائے اودریږي"، دا خبره علماؤ لیکلې ده، او دا دَ بے ادبي هم نهٔ ده.

علامه کاساني رحمه الله لیکلي دي

"فَيُكْرَهُ لِلْإِمَامِ أَنْ يُصَلِّيَ شَيْئًا مِّنَ السُّنَنِ فِي الْمَكَانِ الَّذِيْ صَلَّى فِيْهِ الْمَكْتُوْبَةَ".[2]

"دَ امام دپاره مکروه دي چې دے پهٔ هغه ځائے کښې نفل مونځ اوکړي پهٔ کوم ځ
کښې چې دهٔ فرض مونځ کړے دے".

هغه ځائے به بدلوي، نو چې کوم خلق دَ سنتو نه روستو پهٔ جَمعي سره دعاء کوي نو ه
خو ځائے نهٔ بدلَوي، بلکه هغه خو پخپل ځائے ولاړ وي.

"فتاوی عالمګیري" لیکلي دي

دا هغه فتاوٰی ده چې دَ دریو سوو (۳۰۰) علماء پهٔ اتفاق سره لیکلے شوې ده، دې کښې

(1) انظر: "المبسوط" للسرخسي، كتاب الصلاة، باب افتتاح الصلاة: (38/1).
(2) انظر: "البدائع الصنائع" للكاساني فصل: الصلاة المسنونة: (285/1).

مسئله ذکر کوي: "وَلَا يَتَطَوَّعُ فِي مَكَانِ الْفَرِيضَةِ وَلَكِنْ يَنْحَرِفُ يَمْنَةً أَوْ يُسْرَةً أَوْ يَتَأَخَّرُ".[1]

"دَ فرضو پهٔ ځائے کښې به نفل نهٔ کوي ليکن دے دې جدا شي دَ دغه ځائے نه ښي طرف ته يا کڼ طرف ته يا دې روستو شي".

تمامو علماؤ ليکلي دي: "خلاصة الفتاوىٰ" ليکلي دي پهٔ: (۱/۱۰۵) کښې، "بحر الرائق" پهٔ: (۳/۷٤)، احسن الفتاوىٰ: (۱/۳٤٥) او شامي پهٔ: (۱/۳۹۲) کښې ليکلي دي: "چې امام له مکروه دي چې دَ فرضو پهٔ ځائے کښې سنت يا نفل کوي".

نو دا خلاف دَ پيغمبر ﷺ کيږي، دَ اردو پهٔ فتاوو کښې دَ مفتي کفايت الله صاحب رحمه الله دا دَ علماء ديوبند استاذ دے، نو دَ هغه فتاوىٰ ده "کفايت المفتي" هغې کښې ليکلي دي: "چې دَ سنتو نه روستو پهٔ جمعې سره دعاء کول بدعت دے"، دارنګې دَ مفتي کفايت الله رحمه الله يَو وړه رساله ده "النفائس المرغوبة"، هغې کښې ړومبنۍ دا خبره ليکي: "چې دَ سنت نه بعد پهٔ جمعې سره دعاء بدعت دے".

"فتاوىٰ دارالعلوم ديوبند" ليکلي دي

دا دَ مفتي عزيز الرحمٰن رحمه الله فتاوىٰ ده، هغې کښې ئې ليکلي دي: "دَ سنتو نه بعد پهٔ جمعې باندې دعاء کول بدعت دے"،[2] او دَ بدعت ډير لوئې مذمت پهٔ احاديثو کښې راغلے دے.

نو مقصد زما صرف دا وو: چې دَ فرض مونځ نه روستو دعاء ثابت ده دَ نبي ﷺ نه، پکار دا ده چې مونږ دَ فرض مونځ نه بعد دعاء کوو، نو کهٔ دَ سنتو نه بعد کهٔ يَو سړے ځان له دعاء غواړي نو هر وخت ئې غوښتلے شي، سنت دې کور کښې اوکړل کور کښې دعاء اوغواړه او کهٔ جومات کښې دې اوکړل نو جومات کښې ځان له دعاء اوغواړه خو دا مهٔ وايه: "چې امام به دَ سنتو نه سلام کرځوي نو زهٔ به بيا دَ هغه سره يَو ځائے پهٔ جمع باندې دعاء غواړم"، دا نشته.

دعاء غواړه هر څومره چې غواړې، کهٔ اوږده دعاء غواړې او کهٔ لنډه غواړې، خو پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ، نو چې مونږ دا خبره کوو: چې "ايماندارو! راځئ! پهٔ شريعت دَ نبي ﷺ کښې دَ هر څهٔ طريقه موجود ده"، نو بعضې ناپوهه وائي: "اوګوره! دوي دعاء نهٔ مني"، نو مونږ کله وئيلي چې دعاء مهٔ کوئ؟ دعاء اوکړه خو دَ پيغمبر ﷺ پهٔ طريقه باندې ئې اوکړه، مثال پهٔ طور کهٔ يَو

(1) انظر: "فتح القدير" لابن همام: (441/1)، وفتاوى عالمكيريه.

(2) انظر: "فتاوىٰ دار العلوم ديوبند" لمفتي عزيز الرحمٰن: (177/5).

سرے دَ څلورو رکعتونو پهٔ ځائے مونځ پنځهٔ رکعته اوکړي او تهٔ ورته اووائي: چې پهٔ
ثواب نهٔ میلاویږي، نو هغه به څهٔ وائي: چې دے مونځ نهٔ مني؟ دَ هغهٔ دا مطلب دے
مونځ نهٔ منم؟ نا! دَ هغه دا مطلب نهٔ دے، بلکه دَ هغهٔ مطلب دا دے: چې زهٔ خو مونځ
ستا دا مونځ نهٔ منم چې تا دَ څلورو رکعتونو پهٔ ځائے پنځهٔ رکعتونه اوکړل، مونږ دعاء
دعاء چې کومه دعاء دَ شریعت دَ پیغمبر ﷺ نه ثابت ده، هغه دعاء دا ده: چې فرضو نه
هر سړے ځان له دعاء اوغواړي، دَ سنت نه روستو دې هر سړے ځان له ځان له دعاء ا
اجتماعي حیثیت دې نهٔ جوړوي.

دغه شان چې کله جنازه اوشي، دَ جنازې نه روستو بیا دعاء نشته، چې جنازه
بعضې ناپوهه وائي: ایماندارو! دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ!، دا جنازه خو پخپله
کنه، دا مونږ چې اودس کښې جناز گاه پورې لاړو نو زمونږ مقصد څهٔ وو؟ چې مو
خیرې اوکړو؟ خو زمونږ خیال دا وو چې مونږ دهٔ له دعاء اوکړو: "اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا..."، دَ
نه روستو پهٔ پښتو کښې دعاء چا کړې ده؟ تمامو علماؤ لیکلي دي: "چې دا دعاء بدعت د
الله تعالی دې مونږ او تاسو دَ بدعاتو نه او دَ خلاف شرع کارونونه اوساتي.

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

بسم الله الرحمن الرحيم

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

(سورة التوبة: 84)

موضوع

دَ جنازې نه روستو دعاء

بتاريخ: 18-06-2021

مقام جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ جنازې نه روستو دعاء

اَلحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّاٰتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّاٰتِ أَعْمَا يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُ وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿وَلَا تُصَلِّ عَلٰى أَحَدٍ مِّنْهُم مَّ وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ﴾.[1]

وقال النبي ﷺ: «إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ».[2]

عزتمندو، حاضرینو، مسلمانانو رونړو! پهٔ مخکښې جُمعه کښې مونږ دَ يَو بدعت ذکر کړ پهٔ دې جُمعه کښې دَ بل بدعت ذکر کوو، او هغه دا چې دَ رسول الله ﷺ پهٔ شریعت کښې چ مسلمان پهٔ بل مسلمان باندې کوم حقونه رسول الله بیان کړي دي، هغې کښې يَو حق دا د مسلمان وفات شي نو دَ هغهٔ جنازې له به ځې، او دا جنازه دَ مړي حق دے، دا دَ ژوندي حق چې تهٔ وائې: پلار به ئې خفه شي چې جنازې له نهٔ دے راغلے، کهٔ پهٔ دې غرض باندې ځې نو هډو ثواب اونشو، بلکه ستا ثواب اونشو نو دَ مړي به څهٔ ثواب اوشي؟ او چې پهٔ دې غرض باند نو تا دَ مړي حق اداء نهٔ کړو، نو چې جنازې له ځې نو پهٔ دې غرض باندې لاړشه: چې دا يَو م وو، او دے وفات شو، دَ دنیا نه رخصت شو، دَ دهٔ زمونږ پهٔ ذمه باندې دا حق دے: چې مونږ دپاره الله رب العزة ته سفارش کوو، مِنَت او زاري به کوو، چې دهٔ ته الله تعالی بخښنه اوکړي، د سره دَ مرګ نه بعد يَو احسان دے.

فرض کفائي

دا جنازه فرض کفائي ده، کهٔ دَ کور او محلّې نه څهٔ کسان لاړ شي، نو دَ نورو غاړه خلاصه شو

(1) [سورة التوبة: 84].

(2) أخرجه أبو داود في كتاب الجنائز، باب الدعاء للميت، برقم: (3199).

چې په ټولو خلقو فرض نهٔ دي چې دَ يَو وروړ جنازه اوکړي، خو چې څهٔ مسلمانان پرې جنازه اوکړي نو دَ نورو غاړه پرې خلاصيږي، خو کهٔ هيڅ چا پهٔ يَو مړي جنازه اونهٔ کړه، او بغير دَ جنازې دفن شو، نو دريو ورځو پورې خو پهٔ قبر هم جنازه جائز ده چې بغير دَ جنازې دفن شوے وي، خو کهٔ چا پهٔ قبر هم دَ هغهٔ مړي جنازه اونهٔ کړه نو دَ دغې ټولې محلې او دَ ټول کلي خلق به ګنانګار وي.

نو فرضِ کفائي ديته وائي: "چې بعضې خلق ئې اداء کړي نو دَ نورو غاړه پرې خلاصيږي، خو کهٔ يَو ئې هم اداء نهٔ کړي نو دَ هغوي ټولو غاړه به نيولے شوي وي، او ټول به ګنانګار وي".

څهٔ سنتِ کفائي وي: چې څهٔ خلق ئې اوکړي نو دَ نورو خلقو غاړه پرې خلاصه شي او کهٔ دَ کلي نه يَو تن هم کينبنهٔ ناستو نو ټول به ګنانکار وي، لکه اعتکاف شو، دَ ټول کلي خلق دې خپل جومات کښې اعتکاف ته نهٔ کينبني، خو کهٔ پهٔ ټول کلي کښې يَو هم کينبنهٔ ناستو نو دا ټول ګنانګاران دي، او کهٔ دَ کلي نه يَو هم کينبناستو نو دَ ټول کلي غاړه خلاصه شوه، نو دغه شان جنازه هم فرض کفائي ده.

دَ جنازې مقصد

دَ جنازې مقصد څهٔ دے؟ مړي ته دعاء کول؛ ځکه دا دَ مړي حق دے، نو زمونږ دَ خلقو رواج دا وي: چې دَ مړي پهٔ ځائے باندې ژوندي ته ځان مخې مخې ته کوي، چې دے مې اووينې چې دے خو جنازې له راغلے دے، دا ئې پهٔ زړهٔ کښې اصل درد نهٔ وي چې دې مړي له دے دَ الله تعالی نه بخښنه اوغواړي، خو بس دا ئې سودا وي: چې دَ دې مړي وارث مې اووينې چې زهٔ راغلے يم، نو صحيح ده چې تا عزيز ولي اوکړه، صبا به هغه ستا مړي له راشي، او تهٔ دَ هغهٔ مړي ته تلے ئې، هغه به ستا قبر ته راشي او تهٔ دَ هغه قبر ته تلے ئې، هغه به ستا تعزيت ته راشي او تهٔ دَ هغهٔ تعزيت ته تلے ئې، خو هغه ثواب ختم شو، نيت دَ ثواب اوکړه، دَ الله دَ رضاء دپاره ئې اوکړه، او نيت دا اوکړه: چې دې مړي له الله بخښنه اوکړي، دَ دې وجې نه پهٔ دې جنازه کښې دَ دې مړي دپاره ښهٔ پهٔ اخلاص سره دعاګانې پکار دي.

دَ نبي ﷺ فرمانِ مبارکه

دَ الله پيغمبر فرمائي: «إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ».[1]

"کلهٔ چې تاسو پهٔ يَو مړي جنازه کوئ نو ښه پهٔ اخلاص سره دعاء اوکړئ (چې هغه مړي له الله بخښنه اوکړي)".

او دَ دې دعاء نه مراد هغه دعاء ده چې کومه پهٔ دې جنازه کښې لوستلے کيږي، لکه مونږه عام

(1) اخرجه أبو داود في كتاب الجنائز، باب الدعاء للميت، برقم: (3199).

طور سره دعاء وايو: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَه مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْته مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ».[1]

"اے الله! ته بخښنه اوکړې زمونږ ژوندو او مړو ته، حاضرو، موجودؤ او غائبو ته، ماشومانو او غټو ته، نارينؤ او زنانؤ ته، اے الله! څوک چې ته پيدا کوې زمونږ نه نو په پيدا کړې دۀ لره په اسلام باندې، او څوک چې ته وفات کوې زمونږ نه نو هغۀ وفات کړې په ايمان باندې".

په دې کښې دَ ځان دپاره هم دعاء ده، دَ مړي دپاره هم ده، دَ ژوندو دپاره هم ده، مشرانو او کشرانو، نارينه او زنانؤ ټولو دپاره دعاء ده، دا جامعه دعاء ده، نورې دعاګانې هم په احاديثو کښې شته، کۀ هغه دعاګانې وائې نو اُو دې وائې کۀ چا لره ورځي او کۀ نۀ ورځي دَ دې دعاء لوستل هم جائز دي.

دَ نبي ﷺ په يو مړي جنازه کول

حديث کښې راځي: "نبي ﷺ په يو مړي جنازه کوله، يو صحابي وائي: زۀ ولاړ ووم، او ما هغه جنازه واوريده..."، کله کله نبي ﷺ په بعضې اوقاتو کښې جهر تعليمًا کړے دے، خو جنازه هميشه دَ الله نبي ﷺ په جهر نۀ ده کړې؛ ځکه دا دعاء ده او دعاء په پټه کول بهتر دي، خو کله به ئې دَ تعليم دپاره چې دا خلق ئې ياد کړي او پوهه شي چې داسې کول غواړي، نو په زوره به ئې جنازه اوکړه، دَ دې به داسې مثال شي: چې کلۀ تۀ يو ماشوم ته وائې: چې تۀ مونځ کوه، او زۀ به تا ته ګورم، دَ ماسپښين مونځ پرې تۀ په زوره باندې اوکړې نو ماسپښين کښې جهر چرته دے؟ يا مُنفَرِد دپاره جهر چرته دے؟ او هغۀ يواځې ولاړ دے او په زوره قراءة کوي، دَ دې دپاره چې تۀ ئې واورې، چې صحيح وائي او کۀ غلط وائي؟ نو داسې بعضې وخت کښې نبي ﷺ دَ تعليم دپاره چې خلق پوهه شي جهر ئې کړے دے.

صحابي وائي: هغه دعاء ما اوريده او ما ياده کړه، نبي ﷺ دا دعاء کوله: «اللهُمَّ، اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ، وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ - أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ».[2]

"اے الله! بخښنه اوکړې دۀ ته، او رحم اوکړې په دۀ باندې، او معافي ورته اوکړې او مخ ترې نه واړوې، او تۀ دَ دۀ ميلمستوب ښۀ اوکړې، او دَ دۀ ځائے دَ دننه کيدو (قبر) فراخه کړې، او دے په اوبو،

(1) انظر: "الجوهرة النيرة على مختصر القدوري" : (107/1).
(2) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب الدعاء للميت، برقم: (963).

راوړه او کلئ سره اووينځې، او اے الله! ته صفا کړې دے دَ ګناهونو نه لکه څنګه چې ته سپينه جوړه دَ خيري نه پاکوې، او ته دهٔ لره دَ دهٔ دَ دنيا کور نه غوره کور ورکړې، او دهٔ له دَ دهٔ دَ اهل نه غوره اهل ورکړې او الله! دهٔ لره دَ دهٔ دَ بي بي نه غوره بي بي ورکړې، او ربّه! دننه کړې ته دهٔ لره جنت ته، او دَ قبر دَ عذاب نه ورله پناهي ورکړې (دَ راوي شک دے: چې پيغمبر ﷺ دَ قبر عذاب ياد کړے او کهٔ داسې ئې وئيلي چې دَ اُور عذاب نه ورله پناهي ورکړې)".

دا ډيره پوره او جامعه دعاء ده، دا هم پهٔ جنازه کښې وئيلے شي، خو دا بعضې مُليان داسې کوي: چې ولاړ روي، ولاړ روي، دَ خلقو نه خوَلې اوځي، او دَ دهٔ جنازه نهٔ خلاصيږي، دا طريقه دَ رسول الله ﷺ نهٔ وه، نبي ﷺ دا ټولې دعاګانې پهٔ يَو مړي نهٔ دي وئيلې، پهٔ يَو مړي ئې يَو دعاء وئيلې ده، نو پهٔ بل مړي ئې بله دعاء وئيلې ده، تا پسې روستو بوډاګان ولاړ دي، تا پسې روستو کمزوري خلق ولاړ دي، او بعضې خلق خو دَ سره اودريدے نشي، او ته لګيا ئې، نو ته به دَ خلقو هم خيال ساتې کنه، تا له خو دعاګانې درزي، نو خلقو له خو نهٔ ورزي، نو هغوي به صرف تا پسې پهٔ جنازه کښې کنځلې کوي، نو هغه کنځلې به بيا مړي له بخښي؟ دومره اوږده جنازه مهٔ کوه، چې خلق پهٔ ولاړه تنګ شي، او داسې هم مهٔ کوه: چې بعضې امام پهٔ يَو منټ کښې څلور واړه تکبيرات ختم کړي، نهٔ هغه امام پخپله جنازه باندې پوهه شي او نهٔ ئې مقتديان پوهه شي.

دَ جنازې نه روستو اجتماعي دعاء کول

دَ جنازې مقصد دے: مړي ته دعاء کول، چې جنازه کښې دې دعاء اوکړه نو بيا دَ جنازې نه پس دَ مړي دپاره پهٔ دغه ميدان کښې اجتماعي دعاء دا ثابت نهٔ ده، ډير خلق داسې وي چې: جنازه اوشي، او کټ پروت وي نو بيا وائي: دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ، نو چې هغهٔ لاس راښکته کړي، نو بل آواز اوکړي يَو ځل ئې بيا اوکړئ، نو دا پهٔ جنازګاه کښې بيا دعاء کول دَ جنازې نه بعد دا بدعت دے، دا دَ نبي ﷺ، دَ صحابه کرامو ﷺ او تابعينو نه ثابت نهٔ ده، دا زيادت دے پهٔ جنازه باندې، دَ دې وجې نه الحمد لله مونږ احناف هم يُو او ديوبنديان هم يُو، نو دا خلق خو به خپل کار کوي، خو هغې خلقو ته زهٔ وايم: چې ځان ته احناف وائي او ځان ته ديوبنديان وائي نو هغوي دې کم از کم دَ دې دعاء نه ځان اوساتي، دَ بريليانو نه زمونږ ګيله نشته، خپل کار به کوي، نور خلق به خپل کار کوي، خو چې ته ځان ته حنفي او ځان ته ديوبندي وائي نو دَ احنافو کتابونه خو دَ دې نه ډک دي، دَ ديوبند دَ علماؤ کتابونه خو دَ دې نه ډک دي چې دا بدعت دے.

دَ مُلا علي القاري الحنفي رحمه الله قول

زمونږ دَ فقه حنفي مشهور عالم دَ "مشكاة المصابيح" شارِح ملّا علي قاري الحنفي رحمه الله لي

"وَلَا يَدْعُو لِلْمَيِّتِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ لِأَنَّهُ يُشْبِهُ الزِّيَادَةَ فِي صَلَاةِ الْجَنَازَةِ".[1]

"دَ مړي دپاره دعاء به نهٔ غواړي پس دَ جنازې نه؛ ځکه چې دا مشابهه ده دَ زيادت

مانځهٔ دَ جنازه کښې".

مثال

يَو سړے پهٔ جنازه کښې پنځهٔ تکبيره کوي، نو زمونږ فقهاؤ ليکلي دي او علامه ا

الحفيد هم ليکلي دي: خلق به دَ هغهٔ سره پهٔ پنځم تکبير کښې ملګري کيږي نه، بس تهٔ خام

يه، الله دې اوکړي چې هغهٔ خو دې لس تکبيره اوکړي، خو تهٔ به ئې ورسره نهٔ کوې، تهٔ خ

پوره کړه بس خبره خلاصه ده، عوام به ورسره ملګرتيا نهٔ کوي، ولې؟ چې دَ نبي ﷺ نه پهٔ

کښې صرف څلور تکبيره پهٔ جنازه کښې نقل دي، دَ څلورو نه سيوا منسوخ دي، دغه شان

وائي: دعاء اوکړئ نو تهٔ ورسره دعاء مهٔ کوه، دَ څلورم تکبير نه سيوا تکبير پهٔ جنازه کښې

دے نو دعاء خو پهٔ طريقه اولٰى پهٔ جنازه کښې زيادت دے؛ ځکه دَ دې خو دَ سره ثبوت نشته

تکبيراتو خو لا بيا هم ذکر شته دے، ليکن آخري عمل دَ نبي ﷺ څلور تکبيره دي، نو

بعد بيا نبي ﷺ چرته پنځهٔ نهٔ دي کړي، پهٔ نجاشي بادشاه ئې چې جنازه اوکړه نو څلور تک

اوکړل، او بيا به ئې هميشه دپاره څلور تکبيره کول، صحابه کرامو رضي الله عنهم به هم هميشه څلور

کول، امامانو او تابعينو به هم څلور تکبيره کول.

نو کهٔ يَو سړے دَ جنازګاه ميدان کښې بيا اجتماعي دعاء کوي نو تهٔ به ئې ورسره نهٔ

هغوي ملګرتيا به نهٔ کوې؛ ځکه دا عمل بدعت دے؛ ځکه دا زيادت دے پهٔ مونځ دَ جنازه ک

کومه طريقه چې دَ نبي ﷺ نه نقل ده نو هغه هم هغه شان کوه کنه، دَ جنازې دَ مونځ دپا

کوو، دَ جنازې دَ مونځ دپاره اقامت نشته، ولې نشته؟ وجه دا ده: چې رسول الله ﷺ نهٔ دے کړ

ئې هم نهٔ کوو، اوس کهٔ يَو سړے وائي: چې آذان خو ښهٔ شے دے، تول خلق به ئې واوري او راغو

چې مونږه وايُو: چې ايماندارو! جنازه اووتله، نو آذان به مو شروع کولو، خلقو ته به پته لګيده، ا

کښې چې خلق وائي: صفونه نيغ کړئ، نو بس اقامت به ئې شروع کولو تولو خلقو به ځان برابروا

(1) انظر: "مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح" : (1213/3).

کهٔ يَو سړے آذان اوکړي نو دا ګناه ده، کهٔ يَو سړے اقامت پهٔ جنازه کښې اوکړي دا ګناه ده، نو ولې آذان غلط شے دے؟ دَ څهٔ کنځلې اوکړې؟ دا اقامت غلط شے دے، دا څهٔ کنځلې وې، خو دا آذان او اقامت دغه ځائے کښې بدعت دے؛ ځکه چې رسول الله ﷺ نهٔ دے کړے، نو ستا نه تپوس کوو: چې دا دعاء دَ جنازې نه پس پهٔ دغه ميدان کښې راته تهٔ اوښايه چې دا پيغمبر کوم ځائے کښې کړې ده؟ چې تهٔ ئې کوې، څنګه چې آذان او اقامت بدعت دے، دغه شان دا دعاء دَ جنازې نه پس کول هم بدعت دے.

پهٔ قبر کښې آذان کول

يَو خبره سړے کوي بله ورته يادېږي، بعضې ياران پهٔ قبر کښې مړي ته آذان کوي، چې کوم دَ آذان ځائے دے هلته خو آذان نهٔ کوي، پنځهٔ وخته آذان کول سنت دي، نو يَو يَو ته وائي: آذان اوکړه او بل بل ته وائي: آذان اوکړه، اکثر ترې پاتې شي، او چې کوم ځائے کښې بدعت دے نو هلته مو راتينګ کړے دے، نو بيا به دې دَ جنازې نه لږ ځکښې کړے وے نو خلق خو به جنازې ته راغلے وے، نو اوس څهٔ شي دپاره آذان کوې، وائي: چې دا آذان مونږه دَ دې دپاره کوو، چې شيطان اوتختي، نو دا شيطان خو ستا پشان کم عقل هم نهٔ دے، شيطان دَ مړي نه څهٔ غواړي، شيطان خو ژوندو خلقو ته وسوسې اچوي، چې ګمراه ئې کړي، او دَ دين نه ئې پاتې کړي، ګناه کښې ئې مبتلا کړي، نو مړے څهٔ کولے شي؟ شيطان دومره کم عقل نهٔ دے چې مړي ته راځي، او پهٔ مړوني ورته وسوسې اچوي.

خو کهٔ بيا هم ستا دا بهانه ده چې زهٔ شيطان زغلوم کنه، نو دَ شيطان دَ زغلولو دپاره دَ شريعت طريقې به استعمالوې، خپلې طريقې به نهٔ استعمالوې، دے وائي: يره، جي! حديث کښې راغلي دي: چې کلهٔ سړے آذان اوکړي نو شيطان اوتختي او باد ترې روان وي دَ هوا والا او منډې وهي، نو زهٔ هم شيطان زغلوم، مونږ وايُو: شاباس! دا شيطان خو ډېرو ځايونو کښې راځي، نو هلته بيا هم آذان کوه.

دَ مفتي عبد الرحيم لاجپوري رحمه الله قول

"فتاوٰی رحيميه" ليکلي دي:...، دا زمونږ خبرې نهٔ دي، وړې خلې غټې خبرې نشي کولے، مفتي عبد الرحيم لاجپوري رحمه الله دَ هندوستان يَوَ عالم دے، لس (۱۰) جلده کښې دَ هغهٔ فتاوٰی ده، "فتاوٰی رحيميه"، هغهٔ دَ خلقو دَ ذهن دَ کولاؤلو دپاره ليکلي دي: چې دا خلق وائي: چې مونږه قبر کښې مړي له ځکه آذان کوو؛ چې شيطانان پرې زغلوو، نو حديث کښې راځي: چې کلهٔ سړے اودس ماتي ته کيښني نو شيطان راځي او سړي پورې خندا کوي، او لوبې ورسره کوي، نو دغه ځائے کښې دعاء ده، چې دعاء اووايه: «اللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ»،[1] خو دا چې بائهٔ روم ته دننه کيږې دَ هغې نه

(1) أخرجه البخاري في كتاب الوضوء، باب ما يقول عند الخلاء، برقم: (142).

مخکښې به ئې وائي، صحراء کښې اودس ماتے کوي او عورت دې نهٔ دے ښکاره کړے دَ هغ
مخکښې به دا دعاء اووائي، نو دا دعاء سنت طريقه ده، خو کهٔ ته وائي: چې زهٔ شيطان زغلوم، نو بيا
كله باتهـ روم ته ځې نو اول به آذان اوکړې چې شيطان ښهٔ لرې لاړشي، چې هغه راځي نو تا به ا
ماتے کړے وي، هلته خو تا آذان اونهٔ کړو، چې حديث کښې راځي: چې شيطان راځي...، تردې
حديث کښې راځي: چې سړے دَ خپلې بي بي سره قربان کوي نو شيطان راځي، دعاء ده: «بِسْمِ اللهِ،
جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا».[1]

"خاص پهٔ نوم دَ الله شروع کوم، اے الله! تهٔ مونږ دَ شيطان نه اوساتې او شيطان لرې کړې
خهٔ نه چې تهٔ ئې مونږ ته راکوې".

دا دعاء وايه نو دَ شيطان نه به محفوظ ئې، نو بيا خو دغې وخت کښې هم آذان کوه، نو
روستو قربان اوکړې.[2]

دَ الله بندهٔ! چې يَو شے دَ شريعت نه ثابت نهٔ دے نو تهٔ ورته دَ ځان نه وجې مهٔ کوره،
کښې آذان بدعت دے، قبر کښې اقامت کول بدعت دے، رسول الله ﷺ دَ جنازې پهٔ وخت کښ
دے کړے، نو پهٔ قبر کښې هم آذان بدعت دے، او دَ جنازې پهٔ وخت کښې هم بدعت نو دغه
جنازې نه روستو دا دعاء کول هم بدعت دے.

دَ احنافو علماؤ دَ کتابونو حوالې

دَ دې مسئلې نه دَ احنافو دَ علماؤ کتابونه ډک دي، لکه اوګوره!:

دَ شيخ الاسلام علامه سعدي الحنفي رحمه الله قول

دا دَ احنافو يَو لوئي عالم تير شوے دے، دَ قاضي او مفتي هم وو، او دَ دهٔ وفات پهٔ ٤٦١ ه
کښې شوے دے، هغهٔ وائي: "لَا يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ".[3]

"دَ جنازې دَ مانځهٔ نه بعد به بيا دَ دعاء اهتمام نهٔ کوي".

بعضې ياران وائي: پهٔ ولاړه به ئې نهٔ کوې، نو ورته وايه: دا درته چا وئيلي دي؟ دَ "لَا يَقُوْمُ" تَهَ
ليدلے دے، دلته دَ قيام نه مراد اهتمام دَ دعاء دے، کهٔ پهٔ ناسته ئې هم کوې نو هم بدعت دے، کهٔ پهٔ
ئې کوې نو هم بدعت دے، بعضې وائي: چې صفونه نيغ وي نو نهٔ به ئې کوو او چې صفونه مات

(1) أخرجه البخاري في كتاب بدء الخلق، باب صفة إبليس وجنوده، برقم: (3271).
(2) انظر: "فتاوىٰ رحيميه".
(3) انظر: "القنية" للعلاّم سعدي الحنفي: (56/1).

کوې به ئې، دا درته چا وئیلي دي؟ ولې دَ دې بدعاتو دپاره لارې جوړوئ، او دَ دروغو طريقې ورله جوړوئ، دا خو فقهاؤ ليکلي دي: کهٔ ناست ئې او کهٔ ولاړ ئې خو دغه ځائے کښې اجتماعي دعاء نشته دے.

دَ امام ابوبکر بن حامد رحمه الله قول

دا عالم وفات دے پهٔ سن ٢٦٤ هجرئ کښې، دے وائي: "إِنَّ الدُّعَاءَ بَعْدَ صَلاَةِ الْجَنَازَةِ مَكْرُوْهٌ".[1]

"دَ جنازې دَ مونځ نه روستو دعاء کول دا مکروه دي".

دَ امام طاهر بن احمد البخاري السرخسي رحمه الله قول

دے پهٔ کښې ٥٤٢ هجرئ کښې وفات دے، وائي: "لاَ يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ فِيْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ لِأَجْلِ الْمَيِّتِ بَعْدَ صَلاَةِ الْجَنَازَةِ وَقَبْلَهَا".[2]

"دَ جنازې دَ ماخځهٔ نه روستو به دَ مړي دپاره دعاء نهٔ کوي او مخکښې به ئې ترې نه هم نهٔ کوې".

دَ علامه سراج الدين اودي الحنفي رحمه الله قول

"إِذَا فَرَغَ مِنَ الصَّلاَةِ لاَ يَقُوْمُ دَاعِيًا لَّهٗ".[3]

"کلهٔ چې دَ جنازې نه فارغ شوې نو بيا به دَ مړي له دعاء دپاره نهٔ حصاريږي".

دَ امام شمس الأئمة السرخسي رحمه الله قول

دَ دهٔ کتاب دے "المبسوط" دَ فقهې حنفي معتبر کتاب دے، وائي: "لَيْسَ بَعْدَ التَّكْبِيرَةِ الرَّابِعَةِ دُعَاءٌ سِوَى السَّلاَمِ".[4]

"دَ څلورم تکبير نه بعد بيا دعاګانې نشته، صرف سلام به کرځوي".

دَ امام قاضي خان رحمه الله قول (المتوفى ١٩٤ هجري)

دَ دهٔ وفات پهٔ سن ١٩٤ هجرئ کښې شوے، دے وائي: "وَيُسَلِّمُ بَعْدَ التَّكْبِيرَةِ الرَّابِعَةِ وَلاَ يَقُوْلُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً".[5]

"دَ څلورم تکبير نه پس به سلام اوکرځوي، او بيا به دا دعاګانې نهٔ کوي: چې ربنا آتنا في الدنيا حسنة".

او يا نورې دعاګانې شوې نو دا به دَ څلورم تکبير نه بعد نه وائي.

(1) انظر: "الفوائد البهية" : (152/1).
(2) انظر: "خلاصة الفتاوى" : (255/1).
(3) انظر: "فتاوى سراجية" : (23).
(4) انظر: "المبسوط" لشمس الأئمة السرخسي: (64/2).
(5) انظر: "فتاوى قاضي خان": (95/1).

دَ امام حافظ الدين محمد شهاب الكردني رحمه الله قول

"لاَ يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ بَعْدَ صَلاَةِ الْجَنَازَةِ؛ لِأَنَّهُ دَعَا مَرَّةً".(1)

"دَ جنازې نه پس به بيا دَ دعاء اهتمام نهٔ کوي؛ ځکه چې دهٔ يو ځل دعاء اوکړه (جنازه دعاء ده)".

دَ امام شمس الدين محمد الخراساني الحنفي رحمه الله قول

"لاَ يَقُوْمُ دَاعِيًا لَهُ".(2)

"دَ مړي دَ دعاء اهتمام به بيا نهٔ کوي".

دَ امام زين الدين ابن نجيم الحنفي رحمه الله قول

"لاَ يَدْعُو بَعْدَ التَّسْلِيمِ".(3)

"دَ سلام کرځولو نه بعد به بيا دعاګانې نهٔ کوي"، جنازه خلاصه شوه.

دَ امام زين الدين ابن نجيم الحنفي رحمه الله دويم قول

"وَأَشَارَ بِقَوْلِهِ وَتَسْلِيمَتَيْنِ بَعْدَ الرَّابِعَةِ إِلَى أَنَّهُ لاَ شَيْءَ بَعْدَهَا غَيْرُهُمَا وهو ظَاهِرُ الْمَذْهَبِ".(4)

"دَ څلورم تکبير نه بعد به بيا دوه سلامه اوکرځوي، وائي: دې ته اشاره ده: چې پهٔ ظاهر المذهب کښې دَ څلورم تکبير نه بعد بيا دعاء نشته".

دَ علامه مفتي نصير الدين الحنفي رحمه الله قول

"وبعدهٗ ايستاده نماند براے دعاء".(5)

"پس دَ جنازه دَ مونځ نه به نهٔ اوديرېږي دَ دعاء دپاره".

دَ مفتي سعد الله الحنفي رحمه الله قول

"خالی از کراهت نيست، زيرآنکه اکثر فقهاء بوجه زياده بودن برامر مسنون".(6)

"دَ جنازې نه بعد دعاء کول دا دَ کراهت نه خالي نهٔ ده، دا مکروهه ده، اکثر فقهاء وائي، دَ کراهت وجه ئې دا ده: دا پهٔ هغهٔ مسنون امر باندې زيادت دے".

(1) انظر: "فتاوى بزازية": (283/1).
(2) انظر: "جامع الرموز": (125/1).
(3) انظر: "بحر الرائق" لابن نجيم الحنفي: (197/2).
(4) انظر: "بحر الرائق" لابن نجيم الحنفي: (197/2).
(5) انظر: "فتاوى برهنه": (36).
(6) انظر: "فتاوى سعديه": (130).

د علامه کاساني رحمه الله قول

"وَلَيْسَ فِي ظَاهِرِ الْمَذْهَبِ بَعْدَ التَّكْبِيرَةِ الرَّابِعَةِ دُعَاءٌ سِوَى السَّلَامِ".[1]

"په ظاهر المذهب کښې بیا د څلورم تکبیر نه روستو دعاګانې نشته صرف سلام ګرځول دي".

د امام شمس الدین ابن الفرج عبد الرحمن رحمه الله قول

"أَنَّهُ لَا يَدْعُو بَعْدَ الرَّابِعَةِ شَيْئًا وَنَقَلَهُ عَنْ أَحْمَدَ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ. وَقَالَ: لَا أَعْلَمُ فِيهِ شَيْئًا، لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ فِيهِ دُعَاءٌ مَشْرُوعٌ لَنُقِلَ".[2]

"د څلورم تکبیر نه بعد به دعاء نه غواړي د امام احمد رحمه الله ملګرو دا قول د امام احمد رحمه الله نه نقل کړے دے (څرنګه "المغني" والا هم د امام احمد بن حنبل رحمه الله مذهب والا دے نو ځکه وائي: چې دا قول د امام احمد رحمه الله نه نقل دے)، امام احمد بن حنبل رحمه الله وائي: ما ته په دې کښې په شریعت کښې هڅه دعاء نه ده معلومه، ځکه که د جنازې نه روستو دا دعاء جائز وه نو حافظه به په کتابونو کښې راغلې وه".

نو که دا جائز وه نو په کتابونو کښې به راغلې وه: چې داسې الفاظ به وايي او په دې طریقه بلندې به ني وايي لهذا چې کتابونو کښې نه ده راغلې نو دا دلیل د دې خبرې دے چې جنازې نه بعد دعاء نشته

د امام ابو اسحاق برهان الدین رحمه الله قول

"وَظَاهِرُهُ: أَنَّهُ لَا يُشْرَعُ بَعْدَهَا دُعَاءٌ، نَصَّ عَلَيْهِ، وَاخْتَارَهُ الْخِرَقِيُّ وَابْنُ عَقِيلٍ وَغَيْرُهُمْ".[3]

"ظاهر دا دے چې د جنازې نه روستو دعاء جائز نه ده په دې هم علماؤ تصریح کړې ده امام خرقي رحمه الله، ابن عقیل رحمه الله او نورو علماؤ دا خبره غوره کړې ده".

د "مختصر القدوري" والا قول

"إِنَّ الدُّعَاءَ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ مَكْرُوهٌ".

"د جنازې مونځ نه پس دعاء مکروه ده".

د علامه عبد الحي لکهنوي رحمه الله قول

ډیره عجیبه طریقې سره خبره کوي، وائي: "أَيُّ صَلَاةٍ يُكْرَهُ الدُّعَاءُ بَعْدَهَا؟".

سوال دے وائي: "په مونځونو کښې هغه کوم مونځ دے چې د هغې نه بعد دعاء مکروه ده؟".

بیا سرے به وائي: چې داسې مونځ خو ما ته نه دے معلوم، چې مونځ اوکړي او د هغې نه پس

(1) انظر: "بدائع الصنائع" للكاساني: (313/1).

(2) انظر: "المغني" لابن قدامة: (365/2).

(3) انظر: "المبدع في شرح المقنع" لأبي إسحاق برهان الدين في كتاب الجنائز، صفة صلاة الجنازة: (255/2).

دعاء مکروه وي، دَ مونځ اطلاق پهٔ جنازه هم کیږي، نو پهٔ مونځونو کښې هغهٔ مونځ کوم دے،
هغې نه پس دعاء مکروه ده؟ هغهٔ دَ جنازې مونځ دے، جواب کښې لیکي: "أَقُولُ: هِيَ صَلَاةُ الْجَنَا
"زهٔ وایم: چې هغه دَ جنازې مونځ دے".

دَ خلقو دَ ذهن تیزولو دپاره تپوس

مونږ چې وارهٔ وو، یَو کس وو، نو هغهٔ اووئیل: طالبه! تپوس اوکړم؟ زمونږ یَو ملګرے و
ورته اووئیل: اوکړه کنه، وائي: پهٔ فرضو کښې ایغ نیغ فرض کوم دي؟ مونږ وئیل: چې دا لا ځنګ
ده، مونږ ورته اووئیل: چې پهٔ فرضو کښې مونږ ایغ نیغ فرض نهٔ پیژنو، فرض ټول دغه دي، -
پکښې سرے ښکته شي، او کلهٔ پکښې سرے نیغ شي، وائي: ښهٔ سوچ اوکړئ، مونږ ورته
مونږ به څهٔ سوچ اوکړو، وائي: هسې سبقونه وایئ، جنازه ده کنه، دا ایغ نیغ مونځ دے کنه، نیغ
ئې، او پهٔ ولاړه به سلام اوګرځوې، نهٔ پکښې ښکته کیدل شته، او نهٔ پکښې بره کیدل شته.

یَو کس بل کس ته وئیل: چې جنازه کښې دې پهٔ تندي کښې ازغے لاړشي نو پهٔ کوم
ئې اوباسې؟ چې ساده سړے وي وائي به: چې پهٔ هر لاس ئې اوباسې، او چې سوچ اوکړي: چې
کښې خو دَ سره سجده نشته، نو تندے کښې به دې ازغے څنګه لاړشي.

نو دغه شان علامه عبد الحيّ دَ ذهن دَ کولاؤلو دپاره تپوس کوي: چې هغهٔ کوم مونځ دے
هغې مانځهٔ نه بعد دعاء مکروه ده؟ نو جواب ئې دا دے: چې هغهٔ دَ جنازې مونځ دے، چې دَ
بعد دعاء مکروه ده، ټولو علماؤ لیکلي دي.

دَ امام شمس الأئمة السرخسي رحمه الله دویم قول

وائي: "وَلِأَنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِصَلَاةٍ عَلَى الْحَقِيقَةِ إِنَّمَا هِيَ دُعَاءٌ وَاسْتِغْفَارٌ لِمَيِّتٍ".(2)

"دَ جنازې نه بعد دعاء ځکه مکروه ده؛ چې پهٔ دې باندې اطلاق دَ مونځ خو کیږي
حقیقت کښې ګورے مونځ نهٔ دے، دا جنازه دعاء ده، او دا دَ مړي دپاره بخښنه غوښتل دي".

نو دا حقیقت کښې مونځ نهٔ دے؛ تهٔ نهٔ ګورې! چې پهٔ دې کښې دَ مانځهٔ هغهٔ ارکان
پکښې رکوع شته، نهٔ پکښې سجده شته، کهٔ دا حقیقةً مونځ وے نو بیا به پکښې رکوع ا
هم وے، او رکوع، سجده پکښې ځکه نشته چې ستا مخې له مړے پروت دے، چې تهٔ سر

(1) انظر: "نفع المفتي والسائل" لعبد الحي اللكهنوي: (141).

(2) انظر: "المبسوط" لشمس الأئمة السرخسي: (64/2).

مري له سرتيتيږي، او خلق به بيا وائي: چې مري له ئې سجده اوکره، نو په دې کښې رکوع، سجده نهٔ وي؛ ځکه دا عام مونځ نهٔ دے، په دې کښې مقصد صرف دعاء ده، او دعاء جنازه کښې اوشوه؛ ځکه نهٔ چې لاس پهٔ نامه ولاړ وي، امام به تکبير وئيلو، تا پهٔ اول تکبير کښې ثناء اووئيله، دويم تکبير کښې دې درود اووئيلو، دريم تکبير کښې دې دعاء اووئيله، نو دا دعاء نهٔ وه، خو آفسوس دا دے: چې چا له دعاء نهٔ ورځي، نو هغهٔ وائي: مونږ خو دعاء نهٔ ده کړې، اوس به دعاء کوو، دا خو دَ فقهاءِ احناف خبرې وې، اوس دَ علماء ديوبند دَ کتابونو څهٔ حوالې واورئ.

دَ علماءِ ديوبند دَ کتابونو حوالې

مونږ دَ ديوبند فتاوی پهٔ مسائلو کښې پيش کوو، دَ دار العلوم ديوبند فتاوی ده "فتاوی دار العلوم ديوبند"...، خلق وائي: دا پنج پيريان ديوبنديان نهٔ دي، الحمد لله مونږ کلک ديوبنديان يُو، دا مبتدعين ديوبنديان نهٔ دي، چې کوي بدعات او ځان ته ديوبندي وائي، ديوبند جوړ شوے وو دَ بدعاتو دَ ردّ دپاره، چې هغې دور کښې بريليان وو، هغوي به بدعات کول، دَ علماءِ ديوبند دَ بدعاتو نه سخت نفرت وو، او مونږ چې دَ کومو بدعاتو ردّ کوو هغه دَ ټولو ديوبنديانو پهٔ کتابونو کښې شته، او هغوي پهٔ هغه بدعاتو ردّ کړے پخپلو کتابونو کښې، عوام خو کتاب نهٔ پيژني، دوي خو صرف دَ مُلا خُلې ته ګوري، فلانکے مُلا دا وائي، او فلانکے مُلا دا وائي، دَ کتاب تپوس ترې اوکړه چې ستا دا خبره پهٔ کوم کتاب کښې ده؟

(۱) فتاوی دار العلوم ديوبند حواله

"نمازِ جنازہ کے بعد دعاء مشروع نہیں، اور حدیث: «إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ»،[1] کی دعاء سے مراد نمازِ جنازہ کی دعاء ہے، یعنی پہلے حدیث کا مطلب یہ ہے: کہ تم نماز پڑھو تو اس کے اندر دعاءِ جنازہ اخلاص کے ساتھ پڑھو".[2]

نو معنی دا ده: "چې دَ دې حديث مطلب دا دے: چې تاسو پهٔ مړي جنازه کوئ پهٔ اخلاص سره دعاء اوکړئ، دا پهٔ دې جنازه کښې دننه دعاګانې يادوي او چې کلهٔ دې سلام اوګرځولو نو بيا دا دعاء جائز نهٔ ده"، او بيا ئې پرې دَ کتابونو حوالې نقل کړي دي.

(۲) دَ مفتي رشيد احمد لدهيانوي ﷫ قول

دَ دهٔ فتاوی ده: "احسن الفتاوی"، هغې کښې وائي: *"سوال: نمازِ جنازہ کے بعد دعاء مانگنا کیسا ہے؟"*، "دَ جنازې نه بعد دعاء غوښتل څنګه دي؟"، *"الجواب: نمازِ جنازہ کے بعد دعاء مانگنا چونکہ حضور ﷺ اور صحابہ، وتابعین سے ثابت نہیں؛*

---

(1) أخرجه أبو داود في كتب الجنائز، باب الدعاء للميت، برقم: (3199).

(2) انظر: "فتاوی دار العلوم ديوبند": (306،307/5).

اسلئے فقہاء اسے ناجائز اور مکروہ فرماتے ہیں"۔[1]

"جواب دا دے چې دَ جنازې نه بعد دعاء نبَيّدَ رسول الله نه ثابت ده او نهٔ دَ صحابه کرامو ﷺ او تابع

دا ثابت ده، لهٰذا دغه وجه ده چې فقهاء دې دعاء ته ناجائز او مکروه وائي"، او بيا ئې ډيرې حوالې ذکر کړې دي

(۳) دَ مفتي کفايت الله دهلوي ﷫ قول

دَ دهٔ کتاب دے: "کفاية المفتي" پهٔ لسو (۱۰) جلدو کښې، دهٔ هغې کښې يَو مستقل عنوان

کړے: "جنازہ کے بعد دعاء بدعت ہے"۔

"دَ جنازې نه بعد اجتماعي دعاء دا بدعت دے".

او سوال نقل کوي او دَ هغې جواب: "سوال: نمازِ جنازہ کے سلام کے بعد متّصل ہاتھ اٹھاکر دعاء مانگنا شریعت

اصل رکھتا ہے یا نہیں؟"۔

"دَ جنازې نه دَ سلام نه بعد چې خلق لاس اوچت کړي او دعاء کوي نو دَ دې څهٔ اصل شته او ک

"الجواب: نمازِ جنازہ کے بعد متّصل ہاتھ اٹھاکر دعاء مانگنا شریعت میں کوئی ثبوت نہیں اور نمازِ جنازہ خود ہی دعاء ہے"۔[2]

"پهٔ شريعت کښې دَ دې هيڅ ثبوت نشته چې دَ جنازې نه بعد لاس اوچتوې او دعاء کوې

دا دَ جنازې دا مونځ پخپله دعاء ده".

دا خبره هغهٔ پهٔ دې خپل کتاب "کفاية المفتي" کښې درې، څلور ځايه ليکلې ده.

(٤) دَ مفتي عبد الرحيم لاجپوري ﷫ ردّ پهٔ دې دعاء باندې

دَ دهٔ فتاوٰی ده: "فتاوٰی رحيميه"، هغې کښې دهٔ سخت ردّ کړے دے، او بيا ئې دَ دولو

کتابونو حوالې ورکړې دي پهٔ دې: چې دا بدعت دے.[3]

(۵) دَ مفتي محمد يوسف لدهيانوي ﷫ اول قول

دَ دهٔ يَو کتاب دے: "اختلافِ امت اور صراطِ مستقیم"، نو هغې کښې دے وائي: "دا بدعت دے".[4]

(٦) دَ مفتي محمد يوسف لدهيانوي ﷫ دويم قول

دَ دهٔ فتاوٰی ده: "آپ کے مسائل اور انکا حل"، هغې کښې وائي: "جنازہ خود دعاء ہے، اسکے بعد دعاء کرنا سنت

---

(1) انظر: "احسن الفتاوٰی": (336/1).

(2) انظر: "كفاية المفتي": (85/4).

(3) انظر: "فتاوٰی رحيميه": (109/7).

(4) انظر: "اختلافِ امت اور صراطِ مستقیم": (115/1).

نہیں: اسلئے اسکو سنت سمجھنا اور یا سنت کی طرح اس کا التزام کرنا صحیح نہیں۔"[1]

"دا جنازه بخبله دعاء ده د جنازې نه روستو دعاء د سنتو نه ثابت نهٔ ده؛ په دې وجه دا سنت ګڼل او يا د سنتو غوندې التزام ورباندې کول صحيح نهٔ دي".

(۷) دَ مفتي خير محمد جالندهري ﷫ بحث

دَ دهٔ فتاوىٰ ده: "خير الفتاوىٰ"، هغې کښې هغهٔ دوه ځايه دا بحث کړے دے: اول جلد کښې او دريم جلد کښې او دريم جلد کښې ئې بحث ډير تفصيل سره کړے دے، دومره پورې تفصيل ئې کړے دے: دا څوک چې دَ جنازې نه بعد دعاء کوي نو دَ هغوي اتلس (۱۸) دلائل ئې راخستي دي او دَ يو يو نه ئې جواب کړے دے چې ستاسو دا دلائل کمزوري دي، او دا دعاء نشته.[2]

(۸) مفتي اعظم پاکستان، مفتي شفيع ﷫ ليکلي دي

هغهٔ ليکلي دي: "چې دا دعاء بدعت دے".

(۹) مولانا اشرف علي تهانوي ﷫ ليکلي دي

دَ دهٔ کتاب دے: "امداد الاحکام"، هغې کښې دے ليکي: "چې دا بدعت دے".[3]

(۱۰) "فتاوىٰ حقانيه" کښې ليکي

دا دَ دار العلوم اکوړه خټک فتاوىٰ ده، هغې کښې ئې ليکلي دي: "چې دا دعاء ناجائز ده".[4]

(۱۱) دَ مفتي محمود ﷫ ليکلي دي

مفتي محمود صاحب کوم چې دَ جمعيت علماءِ اسلام باني وو، دَ هغهٔ فتاوىٰ ده: "فتاوىٰ محموديه"، دَ هغې په يو جلد کښې ئې څوارلس (۱۴) کرته ليکلي دي: "چې دا بدعت دے".[5]

(۱۲) دَ مولانا سرفراز خان صفدر صاحب ﷫ بحث

مولانا سرفراز خان صفدر صاحب په "راهِ سنت" کښې په دې مسئله باندې تفصيلي بحث کړے دے.[6]

---

(1) انظر: "آپ کے مسائل اور ان کا حل": (165/3).

(2) انظر: "خير الفتاوىٰ": (588/1، 328/3-349).

(3) انظر: "امداد الاحکام": (195/1).

(4) انظر: "فتاوىٰ حقانيه": (55/2).

(5) انظر: "فتاوىٰ محموديه": (المجلّد الثالث: 3).

(6) انظر: "راهِ سنت": (205).

(۱۳) ذشیخ القرآن مولانا خان بادشاه صاحب ؒ تفصیلي بحث

دَ دهٔ کتاب دے: "المسامیر الناریه علی مقالات الفریدیه"، هغې کښې شیخ صاحب مکمَل تفصیلي بحث کړے دے.

نورو علماؤ هم پهٔ دې باندې بنهٔ ردّ کړے دے، علماءِ احناف وائي: چې دَ جنازې نه روستو بهٔ جمع دعاء کول دا بدعت دے، او علماء دیوبند هم وائي: چې دا بدعت دے، نو لهٰذا دَ دې رسمونو نه ځان ساتل پکار دي، کوم شے چې دَ شریعت نه ثابت دے هغه کافي دے، او کوم شے چې دَ شریعت نه ثابت نهٔ دے دَ هغې نه ځان بچ کول پکار دي، هغې کښې ثواب نشته.

الله رب العزة دې دَ عمل کولو توفیق رانصیب کړي (آمین!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِينَ.

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

(سورة آل عمران: 31)

موضوع

دَ مړي کور کښې خوراک کول

بتاريخ: 16-11-2012

بمقام جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربآني حفظه الله

دَ مرې دَ كور نه خوراك كول

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُ
سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْف
سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا ال
وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُمِدَّ لَهُ
لَهُ وَلَا نَذِيْرَ لَهُ وَلَا وَزِيْرَ لَهُ وَلَا مُشِيْرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَ
مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾.[1]

وقال النبي ﷺ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ».[2]

عزتمندو، مسلمانانو رونړوا دَ امام الأنبياء محمد مصطفى ﷺ ژوند زمونږ او ژوند دپاره يَو نمونه ده، مونږ او تاسو به هله كاميابيږو چې مونږ پهٔ هر كار كښې طريق رسول الله ﷺ شروع كړو، او څومره چې بدعات، رسمونه او رواجونه دي چې دَ هغې ځان بچ كړو؛ ځكه محمد رسول الله ﷺ الله تعالى مونږ او ستاسو دپاره راليږلے وو، چ هغهٔ اتباع او تابعداري اوكړو، او كوم خلق چې دَ نبي ﷺ تابعدار دي، هم دغه خلق پ دي؛ ځكه الله تعالى فرمائي: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾.[3]

"كهٔ چرته تاسو دَ نبي ﷺ صحيح تابعداري اوكړه نو تاسو به پهٔ سمه لار شئ".

مسلمانانو رونړوا نبي ﷺ چې كوم كار كړے دے، دَ هغې كار كول دين دے، چې دَ ئې منع كړي وي، دَ هغې نه ځان بچ كول دين دے، دَ كوم كار ئې چې نهٔ امر كړے دے،

(1) [سورة آل عمران: 31].
(2) أخرجه البغوي في "شرح السنة" في كتاب الإيمان، باب رد البدع والأهواء، برقم: (104).
(3) [سورة النور: 54].

كړي ده، نو دا كار به هم نهٔ كوي، كولو ته ئې ضرورت نشته دے، او كهٔ ثواب ئې ګڼړي نو بدعت دے.

دَ ملا علي قاري رحمه الله قول

ملا علي قاري رحمه الله ليكلي دي: "وَالْمُتَابَعَةُ كَمَا تَكُونُ فِي الْفِعْلِ تَكُونُ فِي التَّرْكِ أَيْضًا".[1]

"چې متابعت او تابعداري دَ نبي ﷺ څنګه چې پهٔ فعل (دَ يَو عمل پهٔ كولو) او كولو كښې ده نو دغه شان ترک (دَ يَو عمل پهٔ پريښودلو) كښې هم ده".

چې څهٔ كار نبي ﷺ كړے وي نو دَ هغې كول سنت دي او كوم كار ئې چې نهٔ وي كړے نو دَ هغې نهٔ كول سنت دي. پهٔ دغه سلسله كښې څكښې دَ بعضې بدعاتو ذكر شوے وو.

دَ مړي دَ كور نه خوراک كول بدعت

اوس دَ يَو بل بدعت وضاحت كوو، چې خلقو كښې ډير عام دے، او دَ هغې دَ شريعت نه څهٔ ثبوت نشته دے، بلكه اُلته خلق ځان ګناه ګارَوي، او پهٔ بدعاتو كښې مبتلا كوي، هغهٔ دا: چې پهٔ چا باندې غم راشي، دَ مړي وارثان نورو خلقو له دَ ډوډئ او دَ خوراک انتظام كوي، ديګونه پخوي، وريژې پخوي، پهٔ بعضې علاقو كښې څاروي حلالوي، او ټولهٔ درون پروګرام كوي او آواز اوكړي: چې كوم خلق غم له راغلي دي جنازې له راغلي دي، دَ جنازې نه پس يَو كس له دَ تلو اجازت نشته، ترڅو چې دَ مړي دَ وارث نه اجازت نهٔ وي غوښتے او كهٔ كوم سړے دَ ډوډئ دَ خوراک نه څكښې بغير دَ اجازت نه لاړو نو هغهٔ به زما جنازې او غم له نهٔ وي راغلے، نو بيا خلق وائي: دے اوس خفه كيږي، خامخه حصاريدل پكار دي، دَ ميلمه او دَ كوربه تميز نهٔ وي، خو چې چا جنازه كړي وي پهٔ هغې ټولو ډوډئ اوخوري، دا طريقه بدعت دے، دَ رسول الله ﷺ نه دَ دې هيڅ قسمه ثبوت نشته، زمونږ احاديث او فقه پهٔ دې خبره باندې شاهد دي: چې كله پهٔ چا غم راشي نو دَ غم والا كوم وارثان چې دي دَ هغوي چې څومره خپلوان دي، رشته داران دي، اګر كهٔ لرې وي، او څومره چې دَ هغوي ګاونډيان دي، اګر كهٔ پردي خلق دے، خو چې ګاونډ كښې اوسيږي نو هغوي له دا مستحب دي: چې دوي دَ مړي كور والا ته ډوډئ راوليږي، او پهٔ هغوي باندې ئې اوخوَري، پهٔ ځائے دَ دې چې پهٔ دې سنتو عمل اوكړو نو دا خلقو پهٔ ځائے پريښودل او يَو بدعت ئې شروع كړو چې دَ مړي كور له به نهٔ راوړي، بلكه تاسو به

(1) انظر: "مرقاة المفاتيح" لملا علي القاري: (42/1).

راځئ د مړي دَ کور نه به ئې خورئ، حالانکه دَ مړي دَ کور نه خوراک کول مکروه دي، دَ مړي کور والا چې خلقو له کوم طعام تیاروي نو دَ دې خوراک مکروه تحریمي دے إن شاء الله دَ دې وضاحت به مونږ کوو.

صحيح طريقه

صحیح طریقه دا ده: چې غم اوشو نو دَ مړي چې څومره ګاونډیان دي اګر کهٔ لرې وي، خو چې دَ دوي سره ئې څهٔ رشته وي، هغوي له مستحب دي چې دَ مړي کور والا دوډئ راوړي، او پهٔ هغوي باندې ئې اوخَوري...

دَ امام ترمذي رحمه الله پهٔ دې مسئله باب قائمول

امام ترمذي رحمه الله باب قائم کړے دے پهٔ دې مسئله باندې: "بَابُ مَا جَاءَ فِي الطَّعَامِ يُصْنَعُ لأَهْلِ الْمَيِّتِ"

"باب دے پهٔ بیان دَ دې کښې چې هغهٔ طعام چې دَ مړي دَ وارثانو دپاره تیارولے شي" چې دَ دې ثبوت دَ احادیثو نه شته چې مړي والا دپاره طعام ګاونډیان تیار کړي، مستحب عمل دے؛ ځکه دے بیا پهٔ دې باندې حدیث راوړي: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اصْنَعُوا لأَهْلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا، فَإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يُشْغِلُهُمْ»(1)

"عبد الله بن جابر رضي الله عنه نه روایت دے، هغهٔ وائي: هر کلهٔ چې راغلے خبر دَ مرګ دَ جعفر (دَ جعفر رضي الله عنه دَ مرګ خبر راورسیدو، چې دے شهید شوے دے) نو نبي ﷺ اوفرمائیل: دَ جعفر دَ اهل دپاره خوراک تیار کړئ؛ ځکه پهٔ هغوي باندې داسې حالات راغلي دي چې دوي دوډئ دَ پخولو نه مشغوله کړي دي".

دَ دې حدیث نه صفا معلومه شوه: چې غم اوشي نو تهٔ به دَ غم کور والا ته دَ دوډئ کوې اوکوره! نبي ﷺ صحابه کرامو رضي الله عنهم ته حکم کړے دے.

دَ امام ابو داود رحمه الله باب قائمول

امام ابوداود رحمه الله هم ترجمة الباب قائم کړے دے، او ترجمة الباب چې محدثين قائم کړي دي مطلب دا وي: چې دَ دې حدیث نه دا مسئله معلومیږي، نو امام ابو داود رحمه الله پهٔ دې -

---

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الجنائز، باب ما جاء في الطعام يصنع لأهل الميت، برقم: (998).

باندې باب قائم كړے دے: "بَابُ صَنْعَةِ الطَّعَامِ لِأَهْلِ الْمَيِّتِ".

"باب دے په بیان دَ دې كښې چې دَ مړي دَ كور والا دپاره ډوډۍ تيارول دا په اسلام كښې شته دے".

او دا ډيره ښۀ خبره ده، چې تۀ به دَ هغوي دپاره ډوډۍ انتظام كوي، او بيا دے په دې باب كښې هم دغه حديث راوړي، الفاظ لږ بدل دي: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا، فَإِنَّهُ قَدْ أَتَاهُمْ أَمْرٌ شَغَلَهُمْ».(1)

"دَ عبد الله بن جعفر ﷺ نه روايت دے: چې رسول الله ﷺ فرمائيلي دي: دَ جعفر دَ كور والا دپاره ډوډۍ تياره كړئ؛ ځكه په هغوي باندې يَو داسې حادثه راغلې ده چې هغوي ئې دَ ډوډۍ نه مشغوله كړي دي".

غم پرې راغلے دے، ډوډۍ پخولو ته اوزګار نۀ دي، تاسو په هغوي باندې ډوډۍ اوخروئ، ايماندارو! دا دَ رسول الله ﷺ حديث مباركه دے نو چې مونږ او تاسو دَ هغۀ اُمتيان يُو نو ولې په دې حديث باندې عمل نۀ كوو؟

دَامام ابن ماجة ﷺ باب قائمول

امام ابن ماجة ﷺ باب قائموي: "بَابُ مَا جَاءَ فِي الطَّعَامِ يُبْعَثُ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ".

"باب دے په بيان دَ دې كښې چې طعام به دَ مړي كور والا ته ليږلے شي".

مطلب دا دے: چې دا په شريعت كښې شته دے ځكه ئې پرې باب قائم كړو، او بيا په دې باندې حديث راوړي، چې تۀ به ډوډۍ تياره كړې او دَ مړې كور كره به ئې اوليږې او په دې دوه روايات راوړي: يَو روايت هم دغه مخكښې چې ذكر شو چې: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا، فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ، أَوْ أَمْرٌ يَشْغَلُهُمْ».(2)

"دَ عبد الله بن جعفر ﷺ نه روايت دے: چې هر كله چې دَ جعفر دَ مرګ خبر راغلے نو نبي ﷺ اوفرمائيل: دَ جعفر دَ كور والا دپاره ډوډۍ تياره كړئ؛ ځكه په هغوي باندې هغۀ مصيبت راغلے دے، چې هغوي ئې دَ ډوډۍ نه غافله كړي دي".

(1) أخرجه أبو داود في كتاب الجنائز، باب صنعة الطعام لأهل الميت، برقم: (3132).
(2) أخرجه ابن ماجة في كتاب الجنائز، باب ما جاء في الطعام يُبعث إلى أهل الميت، برقم: (1610).

دا «فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ، أَوْ أَمْرٌ يَشْغَلُهُمْ» دې الفاظو کښې دَ راوي شک دے: چې آيا
دا «فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ» الفاظ وئيلي دي؟ او که دا «فَقَدْ أَتَاهُمْ أَمْرٌ يَشْغَلُهُمْ» الفاظ ئې
دي؟ بهر حال مطلب دا دے: چې دوي باندې يَو کار داسې راغلے دے چې دوي ئې
پخولو نه مشغوله کړي دي.

دارنکې بل روايت نقل کوي: "أُمُّ عَوْنٍ ابْنَةُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ جَدَّتِهَا أَسْمَاءَ بِنْتِ
قَالَتْ: لَمَّا أُصِيبَ جَعْفَرٌ رَجَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ: «إِنَّ آلَ
شُغِلُوا بِشَأْنِ مَيِّتِهِمْ، فَاصْنَعُوا لَهُمْ طَعَامًا» قَالَ عَبْدُ اللهِ، فَمَا زَالَتْ سُنَّةً حَتَّى كَانَ حَدِيثًا، فَتُرِكَ"

"دَ ام عون لور دَ محمد بن جعفر نه روايت دے هغهٔ دَ خپلې نيا اَبئ چې اسما
عميس ده، نه روايت کوي: اسماء بنت عميس اووئيل: هر کله چې جعفر ﷺ شهيد شو
الله ﷺ خپل کور والا ته راغلے او خپلو بيبيانو ته وائې: يقينًا دَ جعفر کور والا او
هغوي دَ خپل مړي دَ خفګان دَ وجې نه مشغوله دي، تاسو دَ هغوي دپاره ډوډئ تياره کړ

دې دومره محدثينو بابونه پهٔ دې قائم کړل چې دَ مړي کور والا ته به تاسو ډوډئ ا
نبي ﷺ پخپل کور کښې خپلو بيبيانو ته حکم کړے دے: چې ډوډئ تياره کړئ او
کره ئې اوليږو، نو دا مسئله بالکل واضحه شوه: چې تهٔ به ئې پخپل کور کښې تيارَوې او
کور والؤ ته به ئې اوړې.

دَ نبي ﷺ نه اوچته هستي نشته، نبي ﷺ ئې خپل کور کښې تيارَوي او دَ مړي کو
ليږي، نو کهٔ مُلا او عالم او پير صاحب وي نو دے به هلته نهٔ ځي، دے به ئې هم
کښې تيارَوي او هلته به ئې ليږي.

اوس دَ دې حديث پهٔ تشريح کښې محدثينو ليکلي دي، امام ترمذي رحمه الله چې کلهٔ دا روايت
نو پهٔ "سنن ترمذي" باندې دَ شاه انور شاه کشميري رحمه الله حاشيه لکيدلې ده: دَ "عَرْفُ الشَّذِي" پهٔ نو
صاحب دَ ترمذي پهٔ حاشيه باندې ليکلي دي: "يُسْتَحَبُّ لِلْجِيْرَانِ وَالْأَقْرِبَاءِ صُنْعُ الطَّعَامِ لِأَهْلِ الْمَيِّتِ

(1) أخرجه ابن ماجة في كتاب الجنائز، باب ما جاء في الطعام يُبْعَثُ إلى أَهْلِ الْمَيِّتِ، برقم: (1611).

(2) انظر: "العرف الشذي حاشية الترمذي" لمحمد أنور شاه الكشميري الهندي، في أبواب الجنائز، باب ما جاء يُصْنَعُ لأَهْلِ الْمَيِّتِ، برقم: (998).

"مستحب دي دَ کاونډيانو او رشته دارانو دپاره چې ډوډۍ تياره کړي دَ مړي کور والا لره".

دَ "سنن ابي داود" په حاشيه لړاوکوري

دارنګې دَ "سنن ابي داود" باندې ئې هم ليکلي دي: "وَفِي الْحَدِيْثِ دَلِيْلٌ عَلٰى أَنَّهٗ يُسْتَحَبُّ لِلْجِيْرَانِ وَالْأَقَارِبِ تَهْيِئَةُ طَعَامٍ لِأَهْلِ الْمَيِّتِ".

وائي: "په دې حديث کښې دليل دے په دې خبره باندې چې دَ کاونډيانو او دَ خپلوانو دپاره مستحب دا دي چې دَ مړي کور والا دپاره ډوډۍ تياره کړي".

نو دا يَو مستحب او خائسته خبره ده.

دارنګې بيا ئې ورسره حاشيه کښې يَوه بله خبره هم ليکلې ده: "وَاخْتَلَفُوْا فِي أَكْلِ غَيْرِ أَهْلِ الْمُصِيْبَةِ ذٰلِكَ الطَّعَامَ...".

"علماؤ اختلاف کړے دے چې دَ مړي په کور کښې به ډوډۍ صرف دَ مړي وارثان خوري او که نا بل څوک ئې هم خوړے شي؟".

دا مسئله شوه، نو دَ علماؤ په دې کښې اختلاف دے: چې آيا دغه ډوډۍ بغير دَ مړي دَ وارثانو نه بل څوک خوړے شي او که نا؟ "وَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ لَا بَأْسَ لِمَنْ كَانَ مَشْغُوْلًا بِجَهَازِ الْمَيِّتِ".

"نو ابو القاسم وئيلي دي: چې هغه سړي باندې هم څه ګناه نشته چې کوم کس دَ مړي کفن، دفن او غسل وغيره کښې مشغوله دے".

کفن او غسل کښې يَو تن مشغوله دے او کور ته لا نه ړے، او يا دَ لرې ځائے نه راغلے دے نو که دغه کس دا ډوډۍ اوخوري نو خير دے، خو دَ مړي دَ کور ډوډۍ نا!، بلکه هغه ډوډۍ چې خلق ئې راوړي نو هغه خير دے، که يَو سړے ميلمه دے او دَ مړي په کفن، غسل وغيره باندې مصروف دے که هغه ئې هم هلته اوخوري نو خير دے خو نور خلق به دلته ځان نه ميلمانه کوي.

دَ علامه شامي رحمه الله قول

وَيُسْتَحَبُّ لِجِيْرَانِ أَهْلِ الْمَيِّتِ وَالْأَقْرِبَاءِ الْأَبَاعِدِ تَهْيِئَةُ طَعَامٍ لَهُمْ يُشْبِعُهُمْ يَوْمَهُمْ وَلَيْلَتَهُمْ، لِقَوْلِهٖ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَقَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ».[1]

---

(1) انظر: "الرد المحتار على الدر المختار" لابن العابدين الشامي: (240/2).

"مستحبه ده دَ مړي دَ ګاونډيانو دپاره او دَ هغهٔ خپلوانو دپاره چې هغهٔ لرې اوسيږي
نهٔ دي خو رشته داران ئې دي) چې دَ دې مړي دَ کور والا دپاره دَ ډوډئ انتظام اوکړي
کم چې يَو ورځ او يَو شپه خو دوي ماړهٔ کړي؛ ځکه چې نبي ﷺ وئيلي دي: چې دَ
کور والا له خوراک تيار کړئ...".

غلطې طريقې

پهٔ دې خلقو کښې عجيبه کار دے کومې چې صحيح طريقې دي هغهٔ زمونږ نه
دي، ختميږي، او رسم ورواج پهٔ مونږ کښې ورځ پهٔ ورځ رادننه کيږي، دا درې ورځې دَ
دي پهٔ دې کښې دَ غم والؤ کور ته ډوډئ اوليږئ، او پهٔ دې کښې زيات اهميت دَ ړومبئ
دے چې پهٔ کومه ورځ غم شوے وي پهٔ هغې ليږل زيات مستحب دي، کهٔ پهٔ دې روستو
کښې څوک راونهٔ ليږي نو بيا خو غم کم شوے وي، بيا ئې کهٔ دَ مړي وارثان ځان ا
پخوي نو څهٔ مسئله نشته؛ ځکه چې غم خو ختم شوے دے، يَو ورځ او يَو شپه دغه غم
کنه، خو کهٔ نهٔ وي نو تر درې ورځو پورې ئې ورته اوليږئ، خو دَ دې اولې ورځې ډير
پکار وي؛ ځکه دغه وخت کښې غم تازه دے، هغوي دې خبرو له اوزګار نهٔ دي، زمونږ
معاشره کښې اکثر داسې وي چې پهٔ ړومبئ ورځ خو څوک دا نهٔ وائي چې ډوډئ ورکړه
او بيا پهٔ دويمه او دريمه ورځ دومره ډوډئ راچليږي چې بيا ئې هغوي سمبالولے نشي.

دَ ابن الحاج رحمه الله قول

وائي: دَ خلقو دا يَو رواج هم دے: چې مړے پروت وي، نو دَ مړي وارثان ډوډئ
شرم ګڼړي، حالانکه دا څهٔ مسئله نهٔ ده، تهٔ ئې ورته يَوسه، هغوي راجدا کړه او ورته وا
ډوډئ اوخوړئ، مړے خو به کلهٔ خخيږي، حالانکه بهتره دا ده: چې څومره زر مړے دف
دومره ښهٔ ده، خو کهٔ مړے پروت هم وي نو کهٔ دَ مړي وارثان ډوډئ خوري نو څهٔ ګ
ځکه چې جنازه کيږي او بيا دفن کيږي او بيا دوي راځي نو ډوډئ به څهٔ وخت خور
داسې وي چې سحر مړے اوشي، نو دَ سحر چائے پرې هم کله وړه شي نو جنازه خو دوه
شي نو دَ دوَو بجو پورې بيا ډوډئ نهٔ خوري او بيا چې دوه بجې جنازه کيږي او بيا دَ هغې

دفن کیږي او بیا راځي او حُجرې له ځي نو ډوډۍ به څهٔ وخت خوري؟ بغیر دَ روژې نه پرې خلقو روژه نیولې وي، نو دا یَو فضول رسم دے.[1]

او کهٔ دا خوک لازمي کنړي چې دَ غم پهٔ وخت کښې به ډوډۍ نهٔ خوري نو دا هم بدعت دے، کم از کم دَ یَو ورځ او دَ یَو شپې انتظام ورله پکار دے، چې کاونډیان ورکره دَ دغې ورځې او دَ دغې شپې ډوډۍ راوړي، دَ دې اولنۍ ورځې ډیر اهتمام پکار دے، اکثر خلق داسې اوکړي چې دوي پهٔ دې ړومبنۍ ورځې دیکونه پخوي نو ولې ئې ورله مونږ تیاره کړو، او دا دیکونه ځکه پخوي؛ وائي: چې میلمانهٔ راشي نو بیا به څهٔ خوري؟ پکار دا دے: چې هغهٔ دَ مړي کور والا مونږ سنت طریقې له تیار کړو، چې دَ مړي وارث پهٔ سنت طریقې عمل اوکړي نو دا مونږ دَ هغهٔ سره پهٔ سنت طریقه کښې امداد اوکړو، نو دَ خپل کور نه ډوډۍ ورل، او دَ اولې ورځې ډیر اهتمام کول پکار دي.

رواجي ډوډۍ

بعضې داسې وي چې دا یَو رواجي ډوډۍ جوړه شي، نو هغهٔ ئې پهٔ ړومبنۍ ورځ هم اونهٔ لیږي، پهٔ دویمه او پهٔ دریمه ورځ ئې هم اونهٔ لیږي، بیا چې غم ختم شي نو بیا ورته وائي: تاسو به نن زما میلمانهٔ یئ، میاشت پس ورته بل وائي: تاسو به زما میلمانهٔ یئ هلکه! دا پهٔ کومه خوشحالۍ کښې کوئ؟ چې کلهٔ مونږ هغهٔ صحیح طریقې پریږدو نو بیا به مونږ خود پهٔ رسم او رواج کښې دننه کیږو، ډوډۍ پهٔ دغه وخت کښې پکار وه، چې هغهٔ پرې دَ یَو بدعت عمل نه بچ شوے وے.

دَ شامي عبارت

وَيُسْتَحَبُّ لِجيرَانِ أَهْلِ الْمَيِّتِ وَالْأَقْرِبَاءِ الْأَبَاعِدِ تَهْيِئَةُ طَعَامٍ لَهُمْ يُشْبِعُهُمْ يَوْمَهُمْ وَلَيْلَتَهُمْ، لِقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَقَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ».[2]

"مستحبه ده دَ مړي دَ کاونډیانو دپاره او دَ هغهٔ خپلوانو دپاره چې هغهٔ لرې اوسیږي (دلته نهٔ دي خو رشته داران ئې دي) چې دَ دې مړي دَ کور والا دپاره دَ ډوډۍ انتظام اوکړي کم از کم چې یَو ورځ او یَو شپه خو دوي ماړهٔ کړي؛ ځکه چې نبي ﷺ وئیلي دي: چې دَ جعفر دَ کور والا له خوراک تیار کړئ...".

(1) انظر: "المدخل" لابن الحاج ﷺ.

(2) انظر: "الرد المحتار على الدر المختار" لابن العابدين الشامي: (240/2).

او بیا ئې دَ دې حدیث تحسین نقل کړے دے: "حَسَّنَهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ الْحَاكِمُ وَلِأَنَّهُ بِرٌّ وَمَعْرُوفٌ، وَيُلِحُّ عَلَيْهِمْ فِي الْأَكْلِ لِأَنَّ الْحُزْنَ يَمْنَعُهُمْ مِنْ ذَلِكَ فَيَضْعُفُونَ".(1)

"دې حدیث ته امام ترمذي حسن وئیلے دے او حاکم دې ته صحیح وئیلے دے، (او دَ دې وجه هم ذکر کوي) وائي: ځکه دا دَ هغوي سره احسان دے او دا دَ هغوي سره نیکي ده، او خدے به ورباندې زور کوي (چې شابه راشه ډوډۍ اوخره، ځکه دَ مړي وارثان به وائي: زمونږ زړۀ ته نۀ کیږي خو تۀ به پرې زور کوې)، ځکه چې خفګان به دوي منع کوي دَ خوراک نه، او چې دوي ډوډۍ اونۀ خوري نور به هم کمزوري شي"؛ ځکه چې غم خو هسې هم انسان کمزورے کوي، او چې خوراک اونۀ کړي نو بیا به نور هم زیات کمزوري شي نو پۀ زوره به ئې ډوډۍ ته کینښنوې چې راشه! ډوډۍ اوخره.

زمونږ پۀ دې معاشره کښې کار اُلټه وي پۀ ځائے دَ دې چې مونږ ئې دَ مړي کور والا ته راولیږو نو دَ رالیږلو پۀ ځائے مونږ ئې ترې نه خورو، حالانکه دا ما تاسو ته واضحه کړه دَ احادیثو نه، دَ محدثینو دَ کتابونو نه، دارنګې دَ فقهاؤ دَ کتابونو نه چې دَ مړي کور والا دپاره به ډوډۍ رالیږي، دا مستحب طریقه ده.

دَ ابن الحاج قول

پۀ "المدخل" کښې ابن الحاج لیکلي دي: "وَيُسْتَحَبُّ تَهْيِئَةُ طَعَامٍ لِأَهْلِ الْمَيِّتِ مَا لَمْ يَكُنْ الِاجْتِمَاعُ لِلنِّيَاحَةِ وَشِبْهِهَا".(2)

"مستحب دي چې دَ مړي کور والا دپاره ډوډۍ تیاره کړے شي کلۀ چې پکښې وِیر نۀ وي (پۀ وِیر کرو ښځو باندې به ډوډۍ نۀ خورې) او دَ هغې پۀ شان نور مشابه خلق نۀ وي".

چې دَ ګناه والا خلق نۀ وي نو دَ مړي کور له ډوډۍ رالیږه او خوروه ئې ورباندې، کۀ دَ لرې نه میلمه راغلے وي نو هغۀ دې هم اوخري څۀ مسئله پکښې نشته، خو کاوندیانو له دا پکار دي چې دَ مړي کور والا باندې ډوډۍ اوخروي دا بالکل دَ احادیثونه او دَ محدثینو دَ کلام نه او دَ فقهاؤ دَ کلام نه دا خبره ثابت شوه چې تۀ به ئې ورکره لیږې، ها خلاف ثابت دے زمونږ معاشرې لره، ځکه

(1) انظر: "الرد المحتار على الدر المختار" لابن العابدين الشامي: (240/2).

(2) انظر: "المدخل" لابن الحاج: (275/3).

چې مونږ وايو: دَ مړي دَ کور نه به ئې مونږه خورو، اوس دا شے پۀ شريعت کښې شته او کۀ نا؟ نو علماؤ ليکلي دي: چې دا شے مکروه تحريمي دے، نبي ﷺ او صحابه کرامو ﷺ دَ دې نه منع کړې ده، زمونږ فقهاؤ هم دَ دې نه منع کړې ده.

دَ ابن ماجه باب قائمول

ابن ماجه باب قائموي، او وائي: "بَابُ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنِ الِاجْتِمَاعِ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ وَصَنْعَةِ الطَّعَامِ".

"باب دے پۀ بيان دَ دې کښې چې کومه نهي او منع راغلې ده دَ مړي پۀ کور کښې دَ راجمع کيدو نه او منع راغلې ده دَ دې نه چې دَ مړي کور والا خلقو له دوډئ تيارَوي".

نو پۀ دې باندې حديث واوره: عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْبَجَلِيِّ، قَالَ: «كُنَّا نَرَى الِاجْتِمَاعَ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ وَصَنْعَةَ الطَّعَامِ مِنَ النِّيَاحَةِ».(1)

"دَ جرير بن عبد الله البجلي نه روايت دے هغۀ وائي: مونږ صحابه کرام ﷺ وو چې دَ مړي کور والا ته راجمع کيدل او دَ مړي کور والا نورو خلقو له دوډئ ورکول به مو دَ نياحة او ويرنه کنړله".

مطلب دا: لکه څنګه چې وير حرام او ناروا دے نو دغه شان به مونږ دَ مړي کور ته راجمع کيدل او هلته کښې دَ مړي دَ کور نه خوراک کول حرام کنړل.

دَ علامه ابن امير الحاج ﷺ قول

دَ فقه مالکي دَ امام مالک دَ مذهب عالم ابن امير الحاج المتوَفّٰی ۷۳۷ هجري ليکلي دي: "وَأَمَّا إِصْلَاحُ أَهْلِ الْمَيِّتِ طَعَامًا وَجَمْعُ النَّاسِ عَلَيْهِ فَلَمْ يُنْقَلْ فِيهِ شَيْءٌ، وَهُوَ بِدْعَةٌ غَيْرُ مُسْتَحَبٌّ".

"وائي: دَ مړي دَ کور والا چې خلقو له دوډئ تيارَوي، او خلق ورته راجمع کيږي نو پۀ دې باره کښې هيڅ شے هم نۀ دے نقل شوے او دا بدعت دے، مستحب نۀ دے".

بعضې خلق وائي: دا مستحب دے، مستحب نۀ دي، بلکه "غَيْرُ مُسْتَحَبٌّ" ئې وئيلي دي، مستحب نۀ دي، بلکه دا بدعت دے.

بيا وائي: "وَقَالَ أَزْهَرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ مَنْ صَنَعَ طَعَامًا لِرِيَاءٍ وَسُمْعَةٍ لَمْ يَسْتَجِبِ اللهُ لِمَنْ دَعَا لَهُ، وَلَمْ يُخْلِفِ اللهُ عَلَيْهِ نَفَقَةَ مَا أَنْفَقَ".

"ازهر بن عبد الله وائي: څوک چې دوډئ دَ دې دپاره تيارَوي چې خلقو له ځان اوښائي، دَ

(1) أخرجه ابن ماجة في كتاب الجنائز، بَابُ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنِ الِاجْتِمَاعِ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ وَصَنْعَةِ الطَّعَامِ، برقم: (1612).

ریاکارۍ دپاره نو څوک چې دَ دهٔ ډوډۍ اوخوري او دعاء ورته اوکړي نو الله تعالی ئې دعاء نهٔ قبلوي (او کهٔ چرته دے وائي: چې ما خو دَ الله پهٔ نوم خیرات کړے دے، او ما له به الله تعالی دَ دې بدله راکوي او کړے ئې دَ ریاء دپاره دے) نو الله به دَ دې پهٔ ځائے دهٔ له نور مال نهٔ ورکوي؛ ځکه دا خیرات دَ ریاء کارۍ دپاره دے، دَ الله تعالی دَ رضاء دپاره نهٔ دے، الله تعالی دَ رضاء دپاره چې مال اولګولے شي نو الله بیا دَ دې مال بدله کښې نور مال ورکوي، او کهٔ دَ الله تعالی دَ رضاء دپاره نهٔ وي او دَ ریاء کارۍ دپاره وي نو بیا الله تعالی نور مال نهٔ ورکوي.

بیا دے وائي: "وَإِذَا كَانَ هَذَا فِي وَلِيمَةِ الْعُرْسِ وَالْخِتَانِ".

(کلهٔ چې دَ ریاکارۍ دا مسئله ده چې سړے ریاء کاري کوي نو دَ دهٔ باره کښې الله تعالی دَ چا دعاګانې نهٔ قبلوي، دغه مال ترې نهٔ قبلوي، دَ هغې بدله کښې الله نور نهٔ ورکوي، دا مسئله هغهٔ دَ وادهٔ او دَ سنت باره کښې کړې وه) نو دے وائي: "هر کلهٔ چې دا دَ وادهٔ او سنت دعوت باره کښې مسئله وه".

"فَمَا بَالُكَ بِمَا اعْتَادَهُ بَعْضُهُمْ فِي هَذَا الزَّمَانِ مِنْ أَنَّ أَهْلَ الْمَيِّتِ يَعْمَلُونَ الطَّعَامَ ثَلَاثَ لَيَالٍ وَيَجْمَعُونَ النَّاسَ عَلَيْهِ".

"نو ستا څهٔ ګمان دے دَ هغې چا پهٔ باره کښې چې پهٔ دې زمانه کښې خلقو یَو عادت جوړ کړے دے، هغهٔ دا: چې دَ مړي کور والا پنځل کور کښې ډوډۍ تیارَوي او خلق درې ورځې پنځل کور کښې میلمانهٔ کوي (او خلقو ته وائي: دا درې ورځې به مونږ تاسو باندې ډوډۍ خورَوو، نو دا خو دَ وادهٔ او سنت باره کښې دا خبره وه اوس چې خلق پهٔ غمونو کښې دغه شان کوي چې خلقو له دعوتونه ورکوي)".

"عَكْسَ مَا حُكِيَ عَنِ السَّلَفِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ فَلْيَحْذَرْ مِنْ فِعْلِ ذَلِكَ فَإِنَّهُ بِدْعَةٌ مَكْرُوهَةٌ".[1]

"دا اُلټه کار دے دَ هغې نه کوم چې دَ سلفو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ نه نقل شوي دي، نو پکار ده چې دا کار څوک کوي هغهٔ دې اویریږي، هغهٔ دې دا کار نهٔ کوي؛ ځکه دا مکروه بدعت دے".

دا مکروه ورته ځکه وائي؛ چې بعضې خلق وائي: بدعت کلهٔ کلهٔ حسنه هم وي؛ نو دا حسنه نهٔ دے بلکه دا مکروه بدعت دے.

(1) انظر: "المدخل" لابن الحاج: (275/3).

"راه سنت" کښې مولانا سرفراز خان صفدر صاحب ډيرې حوالې نقل کړې دي، يَو حواله هغهٔ دَ کتاب "فتاوٰى فقهية الكبرٰى" دَ احمد بن محمد بن علي بن حجر الأنصاري نه نقل کوي (دا دَ امام شافعي دَ مسلک عالم دے): دَ هغهٔ نه تپوس شوے دے: چې خلق دَ مړي پهٔ دريمه ورځ ډوډۍ پخوي، دارنکې پهٔ اوومه ورځ ئې پخوي، پهٔ غريبانانو باندې ئې خوري، نو دا څنګه دي؟ نو هغهٔ جواب کښې فرمائي: "جَمِيعُ مَا يُفْعَلُ مِمَّا ذُكِرَ فِي السُّؤَالِ مِنَ الْبِدَعِ الْمَذْمُومَةِ".[1]

"کوم کارونه چې تا پهٔ سؤال کښې ذکر کړل نو دا ټول هغهٔ مذموم (بد او ناکاره) بدعات دي".

دَعلامه ابن قدامه الحنبلي رحمه الله قول

دا دَ امام احمد بن حنبل رحمه الله دَ مذهب عالم دے، وائي: "فَأَمَّا صُنْعُ أَهْلِ الْمَيِّتِ طَعَامًا لِلنَّاسِ، فَمَكْرُوهٌ؛ لِأَنَّ فِيهِ زِيَادَةً عَلَى مُصِيبَتِهِمْ، وَشُغْلًا لَهُمْ إِلَى شُغْلِهِمْ، وَتَشَبُّهًا بِصُنْعِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ".[2]

"دَ مړي کور والا چې خلقو له ډوډۍ تيارَوي دا ډوډۍ مکروه ده (فقهاء چې کلهٔ مکروه تکے ذکر کړي مراد ترې نه مکروه تحريمي وي، چې هغهٔ حرامو ته نزدې وي)؛ ځکه چې پهٔ دې کښې دَ هغوي هغهٔ مصيبت نور هم سيوا کيږي، او نور هغوي مشغوله کيږي سره دَ خپلې مشغولتيا دَ غم نه، او دې کښې مشابهت هم دے دَ دورِ جاهليت خلقو سره".

څنګه مصيبت سيوا کيږي؟ هغهٔ داسې چې يَو خوا ورسره دَ پلار غم دے، بل خوا ورسره دا غم دے چې وريژې به پخې وي او کهٔ نا؟ يَره چې دا به خلقو له پوره شي او کهٔ نا کمې به شي؟ پهٔ دې سوچونو کښې وي نو دَ يَو غم نه دې پرې دوه غمونه جوړ کړل؛ ځکه دې سره دَ هغوي مصيبت نور هم سيوا کيږي، يَو غم کښې مشغوله وي نو پهٔ بل غم کښې هم مشغوله شي. او بل دا دَ دورِ جاهليت خلقو سره مشابهت هم دے، دورِ جاهليت کښې به خلقو دغسې خپلو مړو باندې دعوتونه ورکول، خيراتونه او پروګرامونه کول، مونږ کښې هم هغهٔ طريقه روانه ده، دا اسلامي طريقه نهٔ ده بلکه دا دَ جاهليت طريقه ده.

دَ مسئلې نه ځان خبر کړئ، هسې نه چې ستاسو ذهن کښې دا راشي چې دوي ګنې خيرات

(1) انظر: "فتاوٰى فقهية الكبرٰى" لأحمد بن محمد بن علي بن حجر الهيتمي السعدي الأنصاري: (7/2).

(2) انظر: "المغني" لابن قدامه: (410/2).

نهٔ مني، نا! بلکه مونږ وايُو: دا دريږ ورځې دَ غم دي، پهٔ دې کښې دَ مړي وارثانو له د
راوړي، او کلهٔ چې دا دريږ ورځې تيرې شي نو بيا کهٔ دے خپل مړي پسې خيرات کوي
ممانعت نشته خيرات دې اوکړي، خو بيا هم کهٔ تخصيص دَ ايامو کوي نو دا بدعت دے
جُمعې پهٔ شپه ديګونه پخوي، بعضې خلق داسې کوي: چې اووهٔ جُمعې مسلسل بيا ديګونه
اووهٔ ديګونه پهٔ يَو ځل نهٔ پخوي بلکه دا دَ يَوې يَوې جُمعې پهٔ شپه تقسيموي، نو دا بدعت د

بعضې خلق ورځې شماري نو چې څلويښت (۴۰) ورځې برابر شي بيا وائي: دَ فلا
پلار څلويښتي ده، نو خلقو له دعوتونه ورکوي، چې تاسو به نن راځئ، مونږه دَ څ
څلويښتي کوو، پهٔ څلويښتمه ورځ روټۍ پخوي، مخکښې روستو ئې نهٔ پخوي نو دا هم
دے. بيا دوي داسې اوکړي چې شپږ مياشتې تيرې شي نو بيا خلقو له دعوت ورکوي، او
کال تير شي نو کليزه ورته وائي، بيا وائي: دا زمونږ دَ والد محترم کليزه ده، تاسو به راځئ، او
خورئ، پهٔ دې طريقه باندې خيرات کول، دا پهٔ شريعت کښې نشته دے.

هان! کهٔ چرته داسې اوشي چې تا سره پيسې راغلې او تهٔ خيرات کوې او هغهٔ څ
ورځ وه ستا ذهن کښې دغه خبره نهٔ وه، نو کهٔ هغهٔ پهٔ څلويښتمه ورځ راغله نو خير
کهٔ تهٔ ئې څلويښتمې ورځې ته حصاروې دا بدعت دے.

دارنګې ستا ذهن کښې دَ جُمعې شپه نشته او تهٔ خيرات کوې خو هغې سه
اوخوړو چې دَ جُمعې شپې له پروګرام جوړ شو ګناه پکښې نشته، او کهٔ چرې تهٔ دَ جُمع
تخصيص کوې، ثواب پکښې زيات ګڼړې نو دا تخصيص پهٔ شريعت کښې ناروا دے.

دَ جُمعې ورځ خاص کول

رسول الله ﷺ فرمائي: دَ جُمعې ورځ دَ روژې دپاره مهٔ خاص کوئ، چې نورو ورځو ک
نهٔ نيسئ او صرف دَ جُمعې پهٔ ورځ باندې روژه نيسئ، او دَ جُمعې شپه دَ مونځ دپاره مهٔ خ
چې پهٔ نورو شپو مونځ نهٔ کوئ او صرف دَ جُمعې پهٔ شپه مونځ کوئ، نو دَ جُمعې شپه دَ عب
خاص کول دا پهٔ شريعت کښې نشته دے.

ائِمّه اربعه ټول پهٔ دې متفق دي چې دريږ ورځې دَ مړي وارثان به خلقو له ډوډۍ
بلکه خلق به ئې دوي له راوړي، چونکه مونږ خو احناف يُو نو دَ احنافو څهٔ بعضې حوالې

"وَلَا يُبَاحُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ عِنْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ؛ لِأَنَّ الضِّيَافَةَ يُتَّخَذُ عِنْدَ السُّرُوْرِ".[1]

"جائز نهٔ دي ميلمه کيدل دَ مړي پهٔ کور کښې درې ورځې؛ ځکه دا ضيافة چې دَ مړي کور والا خلق ميلمانهٔ کوي، نو دا ميلمستيا خلق دَ خوشحالو پهٔ موقع کښې کوي، دَ غم پهٔ وخت کښې خلق ميلمستوبونه نهٔ کوي".

دَ "فتاوى قاضي خان" قول

"وَيُكْرَهُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ فِي أَيَّامِ الْمُصِيْبَةِ لِأَنَّهَا أَيَّامُ تَأَسُّفٍ فَلَا يَلِيْقُ بِهَا مَا يَكُوْنُ لِلسُّرُوْرِ".[2]

"دَ مصيبت پهٔ ورځو کښې خلق ميلمانهٔ کول دا مکروه دي؛ ځکه دا دَ غم ورځې وي دې کښې هغهٔ کار نهٔ وي مناسب کوم چې دَ خوشحالۍ سره مناسب وي، دا دعوتونه خلق پهٔ خوشحالو کښې ورکوي".

امام ابن همام رحمه الله ليکلي دي

"وَيُكْرَهُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ مِنَ الطَّعَامِ مِنْ أَهْلِ الْمَيِّتِ لِأَنَّهُ شُرِعَ فِي السُّرُوْرِ لَا فِي الشُّرُوْرِ، وَهِيَ بِدْعَةٌ مُسْتَقْبَحَةٌ".[3]

"مکروه دي چې دَ مړي دَ کور والا خلق ميلمانهٔ کوي؛ ځکه چې دا دعوتونه جائز نهٔ دي خو پهٔ خوشحالو کښې جائز دي، پهٔ غمونو کښې جائز نهٔ دي، دا يو قبيح او ناکاره بدعت دے".

علامه قهستاني ليکي

"وَيُكْرَهُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ وَكَذَا أَكْلُهَا".[4]

"پهٔ دې ورځو کښې خلق ميلمانهٔ کول هم مکروه دي، او دَ دوي ډوډۍ خوړل هم مکروه دي".

دَ "فتاوى عالمکيريه" قول

"وَلَا بَأْسَ بِأَن يُتَّخَذَ لِأَهْلِ الْمَيِّتِ طَعَامًا".

"هيڅ ګناه نشته دے، چې دَ مړي دَ کور والا دپاره خلق ډوډۍ ليږي".

---

(1) انظر: "خلاصة الفتاوى": (342/6).

(2) انظر: "فتاوى قاضيخان": (247/3).

(3) انظر: "فتح القدير" لابن همام: (142/2).

(4) انظر: "جامع الرموز" لعلامة قهستاني: (443/3).

دا ښهٔ خبره ده خو چې تهٔ ئې خورې نو وائي: "وَلَا يُبَاحُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ عِنْدَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَكَذَا فِي التَّاتَارْخَانِيَّةِ".[1]

"دَ مړي دَ کور والؤ نه دا درې ورځې دوډئ خوړل جائز نهٔ دي، دا مسئله فتاوٰی تاتارخانيه هم ليکلې ده".

دَ "فتاوٰی بزازيه" قول

"فتاوٰی عالمکيري" دَ هندوستان دَ بادشاه عالمګير پهٔ زمانه کښې ليکلے شوې ده، "فتاوٰی عالمکيري" کمال ئې کړے دے، دې سره دوه فتاوې نورې پيوست شوي دي، دا "فتاوٰی عالمکيري" پهٔ مينځ کښې ده، او پهٔ اړخ کښې ئې دوه فتاوې لګيدلې دي: (۱) يَو "فتاوٰی بزازيه"، (۲) دويمه: "فتاوٰی قاضي خان"، پهٔ درې جلدو کښې فتاوٰی بزازيه ده، او پهٔ درې جلدو کښې "فتاوٰی قاضي خان" ده، ټول کتاب پهٔ شپږو (٦) جلدو کښې ليکلے شوے دے.

نو "فتاوٰی بزازيه" کښې وائي: وَيُكْرَهُ اتِّخَاذُ الطَّعَامِ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ وَبَعْدَ الْأُسْبُوعِ وَنَقْلُ الطَّعَامِ إِلَى الْقَبْرِ فِي الْمَوَاسِمِ، وَاتِّخَاذُ الدَّعْوَةِ لِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَجَمْعُ الصُّلَحَاءِ وَالْقُرَّاءِ لِلْخَتْمِ أَوْ لِقِرَاءَةِ سُورَةِ الْأَنْعَامِ أَوِ الْإِخْلَاصِ. وَالْحَاصِلُ أَنَّ اتِّخَاذَ الطَّعَامِ عِنْدَ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ لِأَجْلِ الْأَكْلِ يُكْرَهُ".[2]

"مکروه دي دَ مړي پهٔ کور کښې ميلمستيا کول..."، هغهٔ چې تا ته دوډئ تيارَوي دا هم مکروه دي، او تا لهِ ئې دا خوړل هم مکروه دي، نهٔ به ئې خورې؛ ځکه دا دوډئ جائز ده خو دَ دوډئ دَ خوشحالئ پهٔ موقع جائز ده، چونکه دلته خو غم شوے دے، خوشحالي نشته دے، دا به نهٔ خورې او نهٔ به هغهٔ تا له دوډئ تيارَوي، بيا وائي: "مکروه دي دوډئ تيارول خلقو لره پهٔ ړومبئ ورځ باندې، پهٔ دريمه ورځ، او پهٔ اوومهٔ ورځ باندې دوډئ کول هم مکروه دي (پهٔ اخترونو کښې خلقو له دوډئ ورکول چې دا زمونږ دَ مړي ړومبنے اختر دے دا هم مکروه دي)، مقبرې له پهٔ خاص موسمونو کښې خوراکونه اوړل دا هم مکروه دي، خلق راجمع کول چې ختم کوو او دعوت دَ طعام ورکول دا هم مکروه دي، قاريان راجمع کول دَ قرآن دَ ختم دپاره دا اجتماع دَ صحابوؓ نه ثابته نهٔ ده، نيکان خلق او قاريان دَ ختم دپاره راجمع کول يا دَ سورة الأنعام يا دَ سورة الإخلاص

(1) انظر: "فتاوٰی عالمکيري": (167/1).

(2) انظر: "الرد المحتار على الدر المختار" لابن العابدين الشامي: (240/2).

چې دا اولولئ او بيا پرې ډوډئ خورې نو دا ناروا دي، حاصل دا راووتلو: چې دَ دعوت دَ طعام دَ رڼې نه قراءة دَ قرآن کول او پۀ هغې بيا خوراک کول مکروه دي".

نو مطلب دا شو: چې مړي پسې کوم ختم کيږي نو پۀ هغې به خوراک نۀ کوي، او مړي پسې ختم کول دا طريقه چې مونږ کومه رائج ده دا دَ شريعت نه ثابته هم نۀ ده.

دَ فتاوی شامي قول

"وَيُكْرَهُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ مِنْ الطَّعَامِ مِنْ أَهْلِ الْمَيِّتِ لِأَنَّهُ شُرِعَ فِي السُّرُورِ لَا فِي الشُّرُورِ، وَهِيَ بِدْعَةٌ مُسْتَقْبَحَةٌ".(1)

"مکروه دي چې دَ مړي دَ کور والا خلق ميلمانۀ کوي؛ ځکه چې دا دعوتونه جائز نۀ دي خو پۀ خوشحالو کښې جائز دي، پۀ غمونو کښې جائز نۀ دي، دا يَو قبيح او ناکاره بدعت دے".

او بيا شامي کښې ئې دغه دَ بزازيه ټول عبارت نقل کړے دے، او دا خبره شامي پۀ دويم ځل: 6/ 656 باندې هم ليکلې ده.

دا دومره کتابونه چې پۀ کهينتو بيانونه پرې کيږي او هغۀ مسئلې نۀ ختميږي او بيا هم مونږ وايُو: چې دا ښۀ شے دے!.

دَ ملا علي قاري رحمه الله قول

"قَرَّرَهُ أَصْحَابُ مَذْهَبِنَا مِنْ أَنَّهُ يُكْرَهُ اتِّخَاذُ الطَّعَامِ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ أَوِ الثَّالِثِ، أَوْ بَعْدَ الْأُسْبُوعِ".(2)

"زمونږ دَ مذهب ټولو علماؤ دا خبره ثابته کړې ده چې دَ مړي دَ کور والؤ خلقو له ډوډئ تيارول دا مکروه دي پۀ اوله ورځ، پۀ دريمه ورځ او پۀ کۀ پۀ اوومه ورځ وي"، نو دا ټول مکروه دي.

دَ مړي وصيت کول

بعضې خلق وائي: يره جي! دا خو مونږ نۀ کوو کنه، خو دا کاکا چې وفات کيدو نو دۀ وصيت کړے وو، دۀ دا وئيلي وو: چې ما پسې به پۀ اوله ورځ خيرات کوئ، چې روړمبنے مابنام مې چرته سپور نۀ شي، دَ دۀ دې وصيت سره څۀ چل اوکړو؟ دَ دې باره کښې حواله واورئ: کۀ مړے داسې وصيت اوکړي نو هغۀ وصيت به نۀ منې؛ ځکه فتاوٰی عالمگيري کښې ليکلي دي:

(1) انظر: "الرد المحتار على الدر المختار" لابن العابدين الشامي: (240/2).

(2) انظر: "مرقاة المفاتيح" لملا علي القاري: (3832/9).

دَ دې باره کښې دَ "فتاوی عالمګیري" فتوی واورئ

"وَعَنِ الشَّيْخِ الْإِمَامِ أَبِيْ بَكْرِ الْبَلْخِيِّ رَحِمَهُ اللهُ: رَجُلٌ أَوْصٰى بِأَنْ يُّتَّخَذَ الطَّعَامُ بَعْدَ مَوْتِهٖ لِلنَّاسِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَ الْوَصِيَّةُ بَاطِلَةٌ".(1)

"دَ شیخ امام ابوبکر البلخي رحمه الله نه نقل دي، هغهٔ وائي: يَو سړي وصيت اوکړو: چې زما دَ مرګ نه روستو درې ورځې به خاخه ما پسې خوراک پخوئ، او پهٔ خلقو به ئې خورئ نو دا وصيت به نهٔ شي منلے؛ ځکه چې دے وائي: "الْوَصِيَّةُ بَاطِلَةٌ"، وصيت ئې باطل دے".

نو دا وصيت به نشي منلے، دغه شان "درِ مختار شامي" کښې ئې عبارت هم دا عبارت راوړے دے: "رَجُلٌ أَوْصٰى بِأَنْ يُّتَّخَذَ الطَّعَامُ بَعْدَ مَوْتِهٖ لِلنَّاسِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَ الْوَصِيَّةُ بَاطِلَةٌ".(2)

"چې يَو سړے دا... وصيت اوکړي نو دا وصيت ئې باطل دے".

بعضې خلق پکښې دا وائي: چې يره جي! دَ مړي پهٔ کور کښې ميلمستيا ناروا ده، چې هغهٔ تا له ميلمستيا کوي، او کهٔ هسې دعوت ئې درکړو او خوراک دې اوکړو نو ګناه نشته، دا دواړه خبرې غلطې دي، دَ مړي دَ کور نه خوراک هم ناروا دے، کهٔ تهٔ پکښې ميلمه کيږې، او کهٔ تهٔ پکښې کوربه کيږې، خوراک ناروا دے.

دَ امام آلوسي رحمه الله قول

امام آلوسي رحمه الله ليکلي دي: "چې استطعام او ضيافت يَو شے دے"، بعضې خلق وائي: يره جي! ضيافت ناروا دے، استطعام خير دے، امام آلوسي پهٔ تفسير دَ سورة الکهف کښې آيت نمبر ۷۷ دَ لاندې ليکلي دي: "لِأَنَّ الْاِسْتِطْعَامَ وَظِيْفَةُ السَّائِلِ وَالضِّيَافَةُ وَظِيْفَةُ الْمَسْئُوْلِ".

"استطعام هغهٔ دے چې يَو تن راشي او پخپله ئې غواړي او تهٔ ورله ورکړې نو دا استطعام دے، او چې يَو سړے راغلے او تا ورله ډوډئ ورکړه او هغهٔ دَ دې سوال نهٔ وو کړے نو دا ضيافت شو".

نو چې کوم سړے راشي دَ هغهٔ باره کښې استطعام شو او او دَ مړي وارثان ئې چې خوري نو دا ضيافت شو.

دَ علماء ديوبند حوالې

دَ علماء ديوبند يَو څو حوالې واورئ؛ دا ځکه وايم: چې بعضې خلق وائي: يره جي! علماء

(1) انظر: "فتاوٰی عالمګیري": (95/5).

(2) انظر: "الدر المختار" لابن عابدين الشامي: (665/6).

ديوبند ورته جائز وائي او دا پنځ پيريان ديته ناروا وائي.

مولانا خليل احمد سهارنپوري رحمه الله ليکلي دي

"وَاصْطِنَاعُ أَهْلِ الْمَيِّتِ لِأَجْلِ اجْتِمَاعِ النَّاسِ عَلَيْهِ بِدْعَةٌ مَكْرُوْهَةٌ".(1)

"دَ مړي کور والا چي خلقو له ډوډۍ تيارَوي چي دوي به راځي او مونږ کره به ډوډۍ خوري غم دے، نو سهارنپوري صاحب وائي: دا مکروه بدعت دے".

شاه انورشاه کشميري رحمه الله ليکلي دي

"وَفِي عَامَّةِ كُتُبِنَا: أَنَّ فِي زَمَانِنَا أَكْلُ الطَّعَامِ مِنْ أَهْلِ الْمَيِّتِ فَبِدْعَةٌ".(2)

"زمونږ پهٔ عامو کتابونو کښې دا خبره ده: چي دَ مړي کور والا چا له ډوډۍ تيارَوي او خلق ئې خوري دا بدعت دے".

علامه ظفر احمد عثماني رحمه الله ليکلي دي

"بَابُ اسْتِحْبَابِ صُنْعِ الطَّعَامِ لِأَهْلِ الْمَيِّتِ وَكَرَاهَتِهِ مِنْهُمْ لِلنَّاسِ".(3)

"باب دے پهٔ بيان دَ دې کښې چي تهٔ به دَ مړي کور والا کره ډوډۍ ليږې، خو ستا دپاره دَ هغوي دَ کور نه خوراک کول مکروه دي".

او پهٔ دې باب کښې بيا روايات راوړي، کوم چي ما تاسو ته مخکښې ذکر کړل، او لاندې ورسره دَ فقهاؤ هغهٔ اقوال ذکر کوي.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله ليکلي دي

دا لوئي عالم دے دَ علماء ديوبند، چا چي تفسير مظهري ليکلے دے، هغهٔ ليکلي دي: *"بعد مردن من رسوم دنياوي مثل دهم وبستم وچهلم، وشماهي، وبرسي هيچ نه کند".*(4)

وائي: "زما دَ مرګ نه بعد دا خلق چي کوم رسمونه کوي، لکه لسمه ورځ باندې پروګرام، پهٔ شلمه ورځ باندې پروګرام، پهٔ څلويښتمه ورځ باندې پروګرام، شپږ مياشتې پس پروګرام، دغه رنګې

(1) انظر: "بذل المجهود" لخليل أحمد السهارنفوري: (189/5).

(2) انظر: "عرف الشذي" لأنور شاه الكشميري: (262/1).

(3) انظر: "إعلاء السنن" لظفر أحمد عثماني: (329/8).

(4) انظر: "ما لا بد منه" لقاضي ثناء الله: (191).

کال پس پروکرام چې خلقو له ډوډۍ ورکوي دا به ما پسې هيڅ شے نهٔ کوئ".

دا پهٔ دين کښې نشته دے؛ ځکه کهٔ دا دين وو نو دومره لوئي عالم به وئيل چې ما پسې به ئې نهٔ کوئ، بلکه هغهٔ به بيا وئيلي وو: چې ما پسې به ئې خامخه اوکړئ.

مفتي رشيد احمد لدهيانوي ﷫ ليکلي دي

"یہ دعوت مروجہ ناجائز اور بدعت ہے، بچند وجوہ:

"دا دعوت مروجه ناجائز او بدعت دے، او دَ هغې څو وجې دي:

(۱) "یہ دعوت حقیقت میں ہنود کی رسم ہے، پس اس میں تشبہ بالہنود ہے".

وائي: "دا پهٔ حقيقت کښې دَ هندوانو رسم دے، دا دَ مسلمانانو طريقه نهٔ ده، نو پهٔ دې کښې دَ هندوانو سره مشابهت راځي"؛ نو لهٰذا دا کار به نهٔ کوئ چې تاسو پهٔ غم کښې پهٔ خلقو ډوډۍ خورئ.

(۲) "شریعت میں غمی کے موقع پر دعوت مشروع نہیں، کتب فقہ میں تصریح ہے کہ "إِنَّ الدَّعْوَةَ فِي السُّرُوْرِ لَا فِي الشُّرُوْرِ".

"شريعت کښې دَ غم پهٔ موقع دعوت جائز نهٔ دے، بلکه غم والا کره به ئې خلق راوړي او دَ فقهې کتابونو هم پهٔ دې تصريح کړې ده چې يقينًا دعوت ورکول پهٔ موقع دَ خوشحالو کښې وي، نهٔ که پهٔ موقع دَ غم کښې".

(۳) "اس دعوت کو لازم سمجھا جاتا ہے اور "التزام ما لا يلتزم" بدعت ہے".

"دا دعوت خلق لازمي ګنړي (پهٔ دې باندې پهٔ ځان قرضونه راوړي خو پروګرام خامخه کوي)، او کوم شے چې لازمي نهٔ وي او تهٔ ئې پهٔ ځان لازمي ګنړې نو دا بدعت دے".

(٤) "اس دعوت پر جو رقم صرف ہوتی ہے وہ اکثر نابالغ اور غائبین ورثاء کی ہوتی ہے، جس کا استعمال بغیر انکی اجازت کے حرام ہے، اور یتیم بچوں کی اجازت معتبر نہیں ہے".

"پهٔ دې دعوت کښې چې کومې پيسې خرچ کيږي نو دا دَ دغه مړي دَ ورثاؤ دَ مال نه خرچ کيږي، نو پهٔ هغې کښې نابالغه او غائبين وارثان هم وي چې دَ هغوي دَ مال نه دا خلق خيرات کوي، حالانکه دَ مړي چې کوم نابالغه وارث دے، دَ هغهٔ اجازت معتبر نهٔ دے". نو دا خلق دَ يتيم مال خوري، الله تعالی فرمائي: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾.[1]

---

(1) [سورة النساء: 115].

"چې څوک دَ یتیم مال خوري پهٔ ظلم سره، پهٔ ناروا ؤ طریقو ئې خوري نو یقینًا دوي خیټو کښې اُور اچوي، دَ قیامت پهٔ ورځ به اُور ته دننه کیږي".

(ه) "اس دعوت سے مقصود ایصال ثواب نہیں ہوتا بلکہ ریاء و نمود مطلوب ہوتی ہے".

"پهٔ دې دعوتونو کښې مقصود ایصال ثواب نهٔ وي بلکه اکثر پهٔ دې کښې ریاء کاري مقصود وي".

نو دَ ثواب حاصلول مقصد ئې نهٔ وي بیا ئې دَ هغې دپاره ډیرې وجې لیکلي چې ثواب ئې ولې مقصد نهٔ وي؛ نو فرمائي: چې دا ځکه کهٔ تهٔ ورته اووائې: جومات کښې ئې اولګوه، جومات کښې ئې نهٔ لګوي، کهٔ تهٔ ورته وائې: چې مدرسه کښې ئې اولګوه نو نهٔ ئې لګوي، کهٔ تهٔ ورته وائې: یَو عالم له پرې کتابونه واخله نو نهٔ ئې اخلي، غریب له ئې دغه شان نقدې ورکړه، چې ځان له پرې څهٔ شے واخلي نو نهٔ ئې ورکوي، دوي به خامخه دغه کار کوي، نو دَ دهٔ مقصد خو ایصالِ ثواب نهٔ دے، دے خو خلقو له ځان ښائي، نو چې ځان ښائي دَ هغې ثواب به دَ کوم ځائے نه شي؟ بیا ئې اوږد وضاحت کړے دے، چونکه وخت مختصر دے، پوره وضاحت مې اونهٔ کړے شو، خو دا خبره تاسو ذهن کښې کیښنوئ چې دَ مړي کور والا کره به تاسو ډوډئ لیږئ، او پهٔ دې سنت به مضبوط عمل کوو، چې کلهٔ غم اوشو پهٔ رومبئ ورځ به کوشش کوئ چې مړي کور ته ډوډئ اولیږئ، دویمې او دریمې ورځې ته ئې مهٔ پریږدئ، او بل دا چې پهٔ چا باندې غم راشي نو دا هغهٔ زمانه نهٔ ده، اوس هر ځائے هوټل شته، او نزدې نزدې علاقې دي، تلے راتلے هم شي، دا پروګرامونه پهٔ غمونو کښې پکار نهٔ دي، چې خلقو باندې ډوډئ خورئ، کهٔ یَو سرے اوږدے لار رو لار ر دې شي، خفه کیږي نو خفه دې شي، خو چې دَ نبي ﷺ دَ سنتو خلاف اونشي.

الله رب العزة دې دَ صحیح عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

وَآخِرُ دَعْوٰنَا اَنِ الْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ * حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

(سورة التكاثر: 1-3)

موضوع

زيارة القبور

بتاريخ: 2021-06-25

مقام جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

زيارة القبور

اَلْحَمْدُ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سِيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سِيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سِيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهُ وَلَا آخِرَ لَهُ لَا ضِدَّ لَهُ وَلَا نِدَّ لَهُ وَلَا مُمِدَّ لَهُ وَلَا بَشِيْرَ لَهُ وَلَا نَذِيْرَ لَهُ وَلَا وَزِيْرَ لَهُ وَلَا مُشِيْرَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَسَلَّمَ عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ * حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ * كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ * ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾.[1]

وقال النبي ﷺ: «كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا؛ فَإِنَّهَا تُزَهِّدُ فِي الدُّنْيَا، وَتُذَكِّرُ الْآخِرَةَ».[2]

قابلِ قدر، معزّز علماء كرام او زما عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړوا شريعت دَ هر يَو كار دَ يَو مقصد دپاره حكم كړے دے، چې هغه حكم كښې خپل مقصد وي نو دَ دغې حكم دَ تعميل ثواب به وي، او كهٔ هغهٔ مقصد پكښې نهٔ وي نو پهٔ هغې كښې بيا ثواب نهٔ وي؛ ځكه حكم دَ خپل مقصد نه خلاف شو، دَ شريعت ډير احكامات دي او پهٔ هر كار كښې ځانله ځانله حكمت وي، بعضې اشياء داسې وي چې اول جائز وي، روستو بيا ناجائز شي، او بعضې داسې وي چې اول ناجائز وي او روستو بيا جائز شوي وي، نو دا اول قسم چې دے چې اول جائز وي او روستو بيا ناجائز شوي وي نو دَ دې حكم تدريجًا تدريجًا راغلے وي، دا دَ دې دپاره چې خلقو ته دَ دې پرهېخودل آسان شي، او چې كله دا دويم قسم وي چې يَو شے اول ناجائز وي او بيا روستو جائز شوے وي نو دَ هغې جدا حكمت وي، كله پهٔ هغې كښې دا حكمت وي: چې اول خلق دَ هغې پهٔ مقام نهٔ پوهيږي، غلط مقصد دپاره ئې استعمالوي، نو الله دَ هغې نه منع

(1) [سورة التكاثر: 1-4].

(2) أخرجه ابن ماجة في كتاب الجنائز، باب ما جاء في زيارة القبور، برقم: (1571).

اوکړي، کله چې پوهه شي نو بیا ورته دَ جواز اجازت ورکړي:

مثال

لکه مثال پهٔ طور شراب دي، ابتداءً جائز وو، پهٔ مزه مزه دَ شرابو حرمت راغلے دے، دغه شان دا پهٔ کورونو کښې چې مونږ کوم خرونه ساتو، خرې یا خرونه چې مونږ پرې بارونه راوړو، ابتداء کښې دَ دې خوراک جائز وو، دَ دې غوښه جائز وه، روستو بیا دَ دې دَ غوښې حرمت نازل شوے دے، صحابه کرامو ﷺ خرهٔ حلال کړي وو او پخول ئې؛ ځکه حرام خو لا نهٔ وو، چې کله اعلان اوشو: چې رسول الله ﷺ اعلان کوي چې دَ خرونو غوښې الله حرامې کړې او تاسو دَ دې نه منع شئ؛ نو صحابه کرام ﷺ پهٔ عمل کښې ایک نمبر خلق وو، پخې غوښې ئې اوغورځولې، کتوئ ئې ترې نه خالي کړې، وائي: چې حرامې شوي دي نو بیا پرې مونږ څهٔ کوو؟

دَ شرابو حرمت

شراب چې کلهٔ حرام شول نو خلقو سره پهٔ منګو منګو او چاټو چاټو شراب پراتهٔ وو؛ ځکه اغستل به ئې خرڅول به ئې، استعمالول به ئې، څښکل به ئې؛ ځکه اول کښې جائز وو، چې دَ شرابو دَ حرمت حکم راغلے نو هغه چاټې او منګې ئې پهٔ نالو کښې وارولې، دغه شان ئې توي کړل، دا نهٔ وائي: چې دا شتهٔ به خرڅ کړو، یا به ئې اوڅکو، ناا بلکه دَ هغې نه ئې توبه اوویستیه، او هغه تول ئې توي کړل، دا اشیاء پهٔ ابتداء کښې حلال وو بیا روستو حرام شول، داسې نور هم ډیر څیزونه دي.

متعه کول

پهٔ ابتداء دَ اسلام کښې متعه جائز وه، دَ یوې زنانه سره دَ یوې شپې دپاره نکاح کول، یوې هفتې دپاره نکاح کول، یوې میاشتې دپاره نکاح کول، کال دپاره نکاح کول داسې دَ محدود وخت دپاره، مهر به دې ورکړو، نو داسې نکاح جائز وه چې متعه به ئې ورته وئیله، خو پهٔ آخر کښې دا شے منسوخ شو. داسې ډیر مسائل دي.

دارنګې پهٔ ابتداء دَ اسلام کښې بعضې اشیاء حرام وو خو روستو بیا جائز شوي دي، لکه قبرونو ته تلل، پهٔ ابتداء دَ اسلام کښې دا ناروا او حرام وو، اعلان اوشو چې مقبرو ته به نهٔ ځئ،

بالکل تلل بند، ځوک به هم مقبرو ته نۀ تلل، زمانه تیریده تیریده، چې څۀ وخت تیر شو، بیا اعلان اوشو چې کۀ اوس مقبرو ته ځئ نو لا رشئ؛ ځکه اوس تلل جائز شو، نو دَ عبرت دپاره تلے شئ.

دَ زیارة القبور دَ منع کیدو او دَ جائز کیدو وجه

دا زیارة القبور منع شوے ولے وو؟ او دا جائز ولې شو؟ اول اول کښې خلقو کښې دَ شرک ماده ډیره وه، کاڼړي ته به ئې هم سجده کوله او بوټي ته به ئې هم سجده کوله، مړي ته به ئې هم سجده کوله، ژوندي ته به ئې هم سجده کوله، نو قبرونو ته به خلقو سجدې کولې، دَ قبرونو نه به ئې حاجتونه غوښتل، نو دَ الله پیغمبر ﷺ مطلقًا حکم اوکړو: چې مقبرو ته به نۀ ځئ؛ ولې؟ چې دَ دې شرک نه خلق منع شي، صحیح نیت باندې تلونکي او دَ شرک پۀ نیت باندې تلونکي دَ هغې تمیز او جدائي دَ یَو بل نه نۀ کیده نو ټول ئې منع کړل، کۀ ځوک دَ عبرت دپاره ځي نو هغوي به هم نۀ ځي او کۀ ځوک دَ شرک دپاره ځي نو هغه به خو خود نۀ ځي.

چې څۀ وخت تیر شو، دَ صحابه کرامو ﷺ پۀ زړونو کښې دا خبره کیښناسته چې قبرونو والا زمونږ دَ دعاګانو محتاج دي، او دوي مونږ ته نفع یا نقصان نشي رارسولے، سجده دَ الله حق دے، قبرونو ته سجده حرامه او ناروا ده، چې پۀ دې پوهه شول نو بیا جواز راغلے، اوس حکمت دَ جواز مقبرې ته دَ تللو څۀ وو؟

مقبرې ته دَ تللو حکمت

نو نبي ﷺ مقبرې ته دَ تللو جواز سره دَ حکمت دَ دې نه بیان کړو، رسول الله اوفرمائیل: "کۀ اوس ځئ نو تلے شئ (خو دَ څۀ دپاره به ځئ؟)؛ نو دَ دې دپاره به ځئ چې ځانله مرګ مخې ته کړئ"، او دَ دې دپاره به ځئ چې ځانله آخرت رامخې ته کړئ، او مړو ته هم دعاء دَ مغفرت اوکړئ، دا حکمت شو دَ مقبرې دَ تلو، مقبرې ته دَ دې دپاره لا ړشه چې تا ته مرګ یاد شي، دَ دې دپاره لا ړشه چې دَ مړي دپاره دعاء اوغواړې، دَ هغۀ نه ئې نۀ غواړې، بلکه دَ هغۀ دپاره دَ الله تعالی نه دعاء اوغواړې، او دَ دې دپاره لا ړشه چې تا ته آخرت رایاد شي او دَ عبادت شوق پۀ تا کښې پیدا شي، چې مرګ رارون دے او ما خو هیڅ تیارے نۀ دے کړے. نو دا تلل جائز دي.

اختلافي مسئله

دا یَو اختلافي مسئله ده: چې دا مقبرو ته تلل اول وخت کښې حرام وو بیا روستو جائز

شول نو دَ سړو دپاره يواځې جائز شو؟ کهٔ نا دَ زنانوٝ دپاره هم؟ نو دا منسئله مختلفٌ فيها ده، دَ سړو دپاره اجازت دَ ټولو علماؤ پهٔ اتفاق سره دے، او دَ زنانوٝ پهٔ باره کښې اختلاف دے، راجح کوم يَو دے؟ دَ هغې روستو وضاحت کوم.

دَ سړو مقبرو ته تلل

محدثينو پهٔ دې باندې بابونه قائم کړي دي: چې دَ سړو دپاره مقبرې ته تلل دَ عبرت دپاره دا مستحب دي او ثواب دے، اجر پرې ميلاويږي، چې دَ عبرت دپاره مقبرې ته ځي، او ځان له مرګ رایاد کړي.

دَ امام ابوداود رحمه الله باب قائمول

امام ابو داود رحمه الله باب قائم کړے دے: "بَابٌ فِي زِيارةِ الْقُبورِ".

"باب دے پهٔ بيان دَ زيارت دَ قبرونو کښې".

پهٔ هغې کښې حديث راوړي دَ سيدنا ابوهريره رضي الله عنه، ابوهريره رضي الله عنه فرمائي: "چې يَو ځل رسول الله ﷺ دَ مور قبر ته راغلے نو اووئې ژړل، او چې نبي ﷺ اوژړل نو دَ نبي ﷺ دَ ژړا دَ وجې نه هغهٔ خلق هم نبي ﷺ اوژړول چې کوم کير چاپيره دَ هغهٔ سره وو، ولې چې هغهٔ ئې اوليدو چې ژړل ئې نو دوي هم پهٔ ژړا شول، نبي ﷺ اوفرمائيل: چې دا مې ځکه اوژړل چې ما دَ رب نه اجازت اوغوښتو چې يا الله! ما له اجازت راکړه چې زهٔ دَ دې خپلې مور دپاره ستانه بخښنه اوغوارم، وائي: «فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي».[1]

"الله تعالی ماله اجازت رانهٔ کړو".

نو دَ بخښنې غوښتلو اجازت ئې رانهٔ کړو؛ ځکه دَ نبي ﷺ مور، پلار دا دَ پيغمبر ﷺ دَ نبوت دَ ميلاويدو نه مخکښې وفات شوي وو، پلار ئې خو دَ پيدائش نه هم مخکښې وفات شوے وو، او مور ئې نبي ﷺ لا وړوکے بچے وو چې مور ئې وفات شوه، نو دَ نبي ﷺ دَ مور او پلار باره کښې علماء توقُّف کوي او دا بهتر قول دے، مونږ څهٔ نهٔ وايُو: چې يا کافر وو يا مسلمانان وو خو بس الله تعالی ته پته ده، خو دَ احاديثو نه دا معلوميږي لکه دغه مخکښې حديث دے: چې نبي ﷺ فرمائي: چې ما الله تعالی ته اووئيل: "چې يا الله! زهٔ دَ دې خپلې مور دپاره بخښنه غوارم، اجازت راکړه! وائي: الله ما

(1) أخرجه أبوداود في كتاب الجنائز، باب في زيارة القبور، برقم: (3234).

له اجازت رانهٔ کړو؛ (ځکه چې هغهٔ دَ اسلام نه مخکښې وفات شوې وه، او چا چې اسلام نهٔ وي قبول کړے نو هغهٔ له بخښنه نشي غوښتے)، نو بیا مې دوباره دَ الله رب العزة نه اجازت اوغوښتلو چې یا الله! دا اجازت خو راکړه کنه: «أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي» چې زهٔ دَ خپلې مور دَ قبر ملاقات له خو کلهٔ کلهٔ ځم کنه"، نو نبي ﷺ فرمائي: «فَأَذِنَ لِي».

"نو الله تعالی ما لره اجازت راکړو".

چې څه خیر دے قبر ته ځه، زیارت کوه؛ «فَزُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ بِالْمَوْتِ».[1]

"دَ قبرونو زیارت کوئ؛ ځکه دا دَ قبرونو زیارت چې دے نو دا سړي ته مرګ یادوي".

زمونږ خلق زیارت دې کمبت ته وائي، حالانکه زیارت معنٰی ملاقات دے، کمبت ته زیارت نهٔ وائي، زیارت: یَو سړے دَ چا ملاقات ته لاړ شي نو دا دَ دغه سړي زیارت شو چې تهٔ دَ چا خواته تلے ئې او کهٔ مقبرې ته لاړې نو تا دَ قبرونو زیارت اوکړو، دارنګې یَو کلي ته لاړې نو دا دَ دغې کلي زیارت شو، نو دَ قبرونو ملاقات ته ځئ؛ ځکه چې دا انسان له مرګ یادَوي، دَ دې مقصد دپاره به ځې.

زمونږ خلق مقبرې ته څهٔ له ځي؟ وائي: راځه! چې لږ ګپ شپ اولګوو، مقبرې ته دې دپاره ځي وائي: هلته کښې خاموشي وي، مقبرې ته دې دپاره ځي؛ چې بعضې خلق پکښې دَ شرکیاتو چلّې بخوي، مقبرې له ته دَ دې دپاره ځي چې (نعوذ بالله!) پهٔ هغې کښې زناګانې اوکړي، مقبرې له دَ دې دپاره ځي چې دَ مقبرې اُونې پهٔ غلا راکټ کړي، نورو نورو غرضونو دپاره ځي، پهٔ دې مقصد تلل بالکل ناروا او حرام دي، مکروه تحریمي دي، مقبرې ته لاړشه دَ دې دپاره چې تهٔ ځان ته مرګ مخې ته کړې، او بیا "صحیح ابو داود" کښې روایت ذکر کوي دَ ابن بریده ﷺ نه او هغهٔ دَ خپل پلار نه نقل کوي: چې نبي ﷺ فرمائیلي وو: «نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا، فَإِنَّ فِي زِيَارَتِهَا تَذْكِرَةً».[2]

"ما تاسو پهٔ ابتداء کښې دَ قبرونو دَ زیارت نه منع کړې وئ، اوس دَ قبرونو زیارت کوئ؛ ځکه پهٔ دې کښې سړي ته مرګ یادیږي، آخرت پکښې یادیږي، دې مقصد له لاړشئ".

معلومه شوه: دَ دې باب نه چې پهٔ اتفاق سره سړو ته اجازت میلاؤ شو.

(1) أخرجه أبوداود في كتاب الجنائز، باب في زيارة القبور، برقم: (3234).

(2) أخرجه أبوداود في كتاب الجنائز، باب في زيارة القبور، برقم: (3235).

دَامام ترمذي رحمه الله باب قائمول

امام ترمذي رحمه الله باب قائم کړے: "بَابُ مَا جَاءَ فِي الرُّخْصَةِ فِي زِيَارَةِ الْقُبُوْرِ".

رخصت ديته وائي: چې يَو شے منع وي او بيا جائز شي، نو معنٰی دا شوه: "باب دے پهٔ بيان دَ دې کښې چې راغلي دي پهٔ اجازت او پهٔ رخصت دَ قبرونو دَ ملاقات کښې".

نو پهٔ هغې کښې هم دغه حديث راوړي: چې نبي ﷺ فرمائيلي دي: «قَدْ كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَقَدْ أُذِنَ لِمُحَمَّدٍ فِي زِيَارَةِ قَبْرِ أُمِّهِ، فَزُورُوهَا فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الآخِرَةَ».(1)

"ما تاسو دَ زيارت دَ قبرونو نه منع کړي وئ، پهٔ تحقيق سره اجازت اوکړے شو محمد ﷺ ته دَ هغهٔ دَ مور دَ قبر دَ زيارت دپاره، دَ قبرونو زيارت ته اوس ځئ؛ ځکه دا سړي ته آخرت يادَوي".

بيا امام ترمذي رحمه الله ذکر کړي دي: "حَدِيثُ بُرَيْدَةَ حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالعَمَلُ عَلَى هَذَا عِنْدَ أَهْلِ العِلْمِ: لاَ يَرَوْنَ بِزِيَارَةِ القُبُورِ بَأْسًا، وَهُوَ قَوْلُ ابْنِ الْمُبَارَكِ، وَالشَّافِعِيِّ، وَأَحْمَدَ، وَإِسْحَاقَ".(2)

"حديث دِ بريده رضي الله عنه دَ سند پهٔ اعتبار سره حسن او صحيح حديث دے، او عمل کول پهٔ دې باندې دَ اهل علمو پهٔ نزد ثابت دے، چې قبرونو له تلل دَ عبرت دپاره پهٔ هغې کښې هغوي ګناه نهٔ ګڼړي، او دا قول دَ ابن مبارک، امام شافعي، امام احمد او اسحاق رحمهم الله دے".

دَابن ماجة رحمه الله باب قائمول

ابن ماجة رحمه الله باب قائم کړے دے: "بَابُ مَا جَاءَ فِي زِيَارَةِ الْقُبُوْرِ".

"باب دے پهٔ بيان دَ هغه رواياتو کښې چې راغلي دي پهٔ باره دَ زيارت دَ قبرونو کښې".

بيا دهٔ هم دغه روايت راوړے دے: چې رسول الله ﷺ وئيلي دي: دَ قبرونو ملاقات ته ځئ؛ ځکه دَ دې سره مرګ ياديږي.

دارنګې امام ابن ماجة رحمه الله باب قائم کړے دے: " بَابُ مَا جَاءَ فِي زِيَارَةِ قُبُوْرِ الْمُشْرِكِيْنَ".

"چې دَ مشرکينو قبرونو له هم دَ عبرت دپاره تلے شي".

او پهٔ دې باب کښې حديث راوړي: دَ نبي ﷺ دَ خپلې مور دَ قبر دَ زيارت واقعه ئې ذکر کړې ده، چې نبي ﷺ دَ مور قبر له تلے وو، پهٔ ژړا شو وائي: ما دَ خپل رب نه اجازت اوغوښتلو

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الجنائز، باب ما جاء في الرخصة في زيارة القبور، برقم: (1054).

(2) انظر: "سنن الترمذي"، أبواب الجنائز، باب ما جاء في الرخصة في زيارة القبور: (361/2).

چې زۀ مور له بخښنه غواړم، اجازت راته دَ بخښنې اونشو، چې بخښنه به نۀ غواړې، بيا مې اجازت اوغوښتلو چې دَ هغې دَ قبر ملاقات له لاړشم نو دَ دې اجازت راته ميلاؤ شو. نو زيارت دَ کافرانو دَ قبرونو هم جائز دے.

نو پۀ ابتداء دَ اسلام کښې دَ قبرونو دَ زيارت نه منع وه بيا جواز بيان شوے دے.

پۀ ابتداء دَ اسلام کښې دَ قربانۍ دَ غوښې دَ دريو ورځو نه سيوا ساتلو نه منع

دغسې پۀ ابتداء دَ اسلام کښې دا هم منع وه چې دَ قربانۍ غوښه به دَ دريو ورځو نه سيوا پۀ کور کښې نۀ حصاروۍ، دَ شريعت پۀ هر کار کښې حکمت وي، بعضې خلق پۀ دې حکمتونو خبر نۀ وي، وائي: پۀ دريو ورځو کښې به ئې خلاصوۍ، او دَ دريو ورځو نه سيوا چا کره پاتې شوه هغه به غورځوۍ، سيوا به ئې نۀ استعمالوۍ، نو چې يَو سړي لويه قرباني کړې ده، او کور کښې دوه، درې کسان دي، نو هغه به دا دومره غوښه څنګه خوري؟ پۀ دې کښې مقصد دَ يَو خبرې وو، هغه دا وو: چې خلقو به قرباني اوکړه، او غوښې به ئې کور ته راوړې... هغۀ زمانه کښې فريزرې او پريجونه نۀ وو، نو هغوي به غوښه داسې نرۍ نرۍ کټ کړه ترشي به ئې ترې جوړې کړې، او پۀ نمر به ئې اوچې کړې، بيا به ئې ډيره وخته پورې خوړې، خوا کښې به ورسره غريبانان وو، هغوي به قرباني نۀ وه کړې، هغوي له به چا هډو غوښه نۀ ورکوله، دَ الله نبي ﷺ اعلان اوکړو: چې کومه غوښه درې ورځو کښې خوړے شۍ نو صحيح ده، دَ درې ورځو نه سيوا حصارول ګناه ده، نو درې ورځو کښې څوک غوښه خلاصولے شي، نو صحابه کرام ﷺ پوهه شول، چې درې ورځو کښې خو مونږ دومره خوړے شو او نوره رانه خرابيږي، نو زر زر به ئې غريبانانو له ورکړه، نو دَ دې حکمت دپاره دَ قربانۍ غوښه دَ دريو ورځو نه سيوا حصارول منع وو، چې پۀ مسئلې هغوي خبر شول، او پوهه شول، چې دا قرباني خو دَ غريبانانو سره يَو قسم احسان دے، او بيا هغوي غوښې ورکول شروع کړل نو بيا دا حکم منسوخ شو، اوس حکم دے: "فَامۡسِكُوۡا مَا بَدَا لَكُمۡ".

دَ دريو ورځو نه سيوا حصارول جائز شول، "حصاروۍ تاسو دې لره څومره چې تاسو له مناسب ښکاري".

خو داسې نه چې بس قرباني دې اوکړه او غوښه دې توله راوړه، او فليزر کښې دې کيخوده، او مسلمان بنده درنه ذره ليدلے نۀ شي، او تۀ وائې: چې غوښه خو ډيره ګرانه ده او تول کال به دَ دې نه لږه لږه راخلم، او خورم به ئې، بے شکه چې ستا خوښه ده کولے ئې شې، خو دا.

کار غلط دے؛ ځکه تا دَ غریب سره څهٔ همدردي اونهٔ کړه، ته ئې تول کال خوري، او هغې غریب باندې چا پهٔ اختر کښې هم اونهٔ خوړه، نو بهتره دا ده: چې غوښه درې حصې کړه: یَو حصه غریبانانو له ورکړه، او دوۀ حصو کښې یَو حصه ځان له کیږده، نو تول کال ئې خوره، جائز ده، او یَو حصه یارانو دوستانو باندې اوخورَوه، او کهٔ نا! یَو سړے بال بچ داره دے، او هغه وائې: کهٔ دا دریمه حصه زهٔ ورکړم نو دا نوره خو زما یَو وخت هم نهٔ کیږي، نو خیر دے لړه غوښه دې ورکړي، لازمه نهٔ ده چې خامخه دریمه حصه دې ورکړي. بهر حال پهٔ ابتداء کښې دَ دریو ورځو نه سیوا دَ قربانۍ غوښه حصارول هم منع وو، بیا روستو جائز شو.

دَ شرابو دَ لوښو نه منع

او پهٔ ابتداء دَ اسلام کښې دَ شرابو دپاره چې کوم لوښي استعمالیدل پهٔ دې لوښو کښې سپینې صفا اوبهٔ څښکل هم منع وو، مطلب دا دے: چې کلهٔ شراب حرام شول نو دَ شرابو لوښي وو چې هغې کښې به شراب تیاریدل، پهٔ دې لوښو کښې اوبهٔ څښکل هم حرام شول، چې اوبهٔ به پکښې هم نهٔ څښکئ، دا به نهٔ استعمالوئ، دَ دې وجې نه چې دَ خلقو دَ شرابو نه مکمل نفرت پیدا شي، نو چې کله دَ خلقو ذهن دَ شرابو نه مکمل نفرت پیدا شو نو بیا ورته اووئیلے شو: چې شراب خو هسې هم تاسو نهٔ څښکئ، نو دا لوښي خو څهٔ پلیت نهٔ دي، ځان له ئې استعمالوئ، کهٔ اوبهٔ پکښې څښکئ، او کهٔ نور خوراکونه پکښې کوئ نو استعمالول ئې جائز شول، اول کښې دا لوښي استعمالول بند وو، روستو بیا دَ دې دَ جواز حکم میلاؤ شو.

نو مسلمانانو رونړو! خبره دا ده: چې دَ سړو دپاره مقبرو ته تلل پهٔ اتفاق دَ علماؤ مستحب دي، خو صرف دَ دې دپاره چې ځان له مرګ مخې له کړي، او مړي دپاره دعاء اوغواړي او آخرت ځان له رایاد کړي.

اوس اختلافي مسئله

اوس دویمه مسئله، چې هغه اختلافي مسئله ده، هغه دا ده: چې زنانه مقبرې ته تلے شي او کهٔ نا؟ دَ سړو باره کښې دَ هیڅا اختلاف نشته، دَ زنانوٴ پهٔ باره کښې دوه قوله دي: (۱) یَو قول دَ جواز دے، چې تلل جائز دي، او (۲) دویم قول دَ عدم جواز دے، چې تلل ناجائز دي، امام ترمذي رحمه الله باب قائم کړے دے: "بَابُ مَا جَاءَ فِي كَرَاهِيَةِ زِيَارَةِ الْقُبُورِ لِلنِّسَاءِ".

"باب دے پهٔ بیان دَ هغې روایاتو کښې چې راغلي دي پهٔ مکروه والي دَ ملاقات دَ قبرونو کښې دَ زنانۀ دپاره".

نو بیا هغهٔ پهٔ دې باندې کښې حدیث راوړي: دَ ابوهریره ﷺ نه چې هغهٔ وائي: «أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ».[1]

"دَ الله رسول ﷺ لعنت وئیلے دے پهٔ هغې زنانۀ باندې چې دَ قبرونو او زیارتونو له ډیرې ځي".

بیا امام ترمذي رحمه الله وائي: "وَفِي الْبَاب عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ".

"پهٔ دې باب کښې نور روایات دَ ابن عباس رضی الله عنه او د حسان بن ثابت نه هم نقل دي".

او بیا امام ترمذي رحمه الله دَ دې مسئلې تفصیل کوي، وائي: بعضې علماء دَ دې حدیث پهٔ بنیاد چې ګڅکښې اجازت میلاؤ شو، نو دا حدیث هم پهٔ دغې باندې حمل کوي، چې پهٔ ابتداء کښې ځنګه دَ سړو دپاره تلل منع وو، نو دَ ښځو دپاره هم منع وو، ښځو پهٔ باره کښې وو: چې کومه ښځه مقبرې ته کله ځي پهٔ هغې به لعنت وي، خو وائي: چې کله سړو ته اجازت میلاؤ شو، نو پهٔ دې اجازت کښې زنانه هم داخلې شوې، زنانه هم اوس تلے شي، یَو قول دَ اهل علمو دا شو: چې پهٔ ابتداء کښې خو دَ ښځو او سړو ټولو دپاره تلل منع وو، چې سړو دپاره تلل جائز شول نو دغه حدیث دَ ښځو دَ جواز دپاره هم شو.

دویم قول

(۲) دویم قول دا دے: چې دَ قبرونو ملاقات دپاره تلل دَ نارینۀ او زنانۀ ټولو دپاره اول ناجائز وو، بیا صرف دَ سړو دپاره جواز راغلے چې سړي زیارت دَ قبرونو کولے شي او دَ ښځو دپاره تلل هم هغهٔ شان ناجائز پاتي شو، چې زنانه به دَ قبرونو زیارت له نهٔ ځي؛ او دَ هغې وجه دا ده: چې زنانۀ کښې دوه خبرې دي، چې هغهٔ دَ سړو نه پهٔ هغې کښې بدلې دي؛ نو لهٰذا دوي دپاره ځکه اجازت نشته، هغهٔ دوه خبرې دا دي:

(۱) "لِقِلَّةِ صَبْرِهِنَّ".

"یَو دَ دوي صبر کم دے".

---

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الجنائز، باب ما جاء في كراهية زيارة القبور للنساء، برقم: (1056).

هلته چې لاړې شي، نو قبر ته پهٔ ژړا شي، او پهٔ قبر باندې ځان راغورځوي، او چغې به اوباسي، وائي: تا خو زمونږ نه سترګې پټې کړې او کور ته نهٔ راځې، دوي له خو بيا خپلې ساندې هم ورځې کنه، نو يَو پهٔ دوي کښې صبر ډير کم دے.

(۲) دويم: "وَكَثْرَةِ جَزَعِهِنَّ".(1)

"هلته ژړاګانې او فريادونه هم ډير زيات کوي"، نو پهٔ دې وجه دَ زنانهٔ مقبرې له تلل منع او مکروه دي.

دَ زنانو مقبرې ته نهٔ تلل

امام ابن ماجه ﷫ پهٔ دې باندې باب قائموي: ، "باب دے پهٔ بيان دَ دې کښې چې راغلي دي پهٔ منع دَ ښځو دَ زيارت نه او دَ قبرونو دَ ملاقات نه"، چې ښځې له منع راغلې ده او هم دغه حديث راوړي چې: «أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ زَوَّارَاتِ الْقُبُورِ».

"دَ الله رسول ﷺ لعنت وئيلے دے پهٔ هغې زنانو باندې چې دَ قبرونو او زيارتونو له ډيرې ځي".

دَ علامه قرطبي قول

علامه قرطبي ﷫ پهٔ تفسير "قرطبي" کښې پهٔ تفسير دَ "سورة التكاثر" کښې ليکلي دي: جواز دَ زيارت دَ قبرونو خو دَ سړو دپاره متفقٌ عليه دے، دَ زنانو پهٔ باره کښې اختلاف دے، خو دا اختلاف دَ بوډئ کانو ښځو پهٔ باره کښې دے، نو دا خبره هم ياد اوساتئ هغه ليکي: "أَمَّا الشَّوَابُّ فَحَرَامٌ عَلَيْهِنَّ الْخُرُوجُ، وَأَمَّا الْقَوَاعِدُ فَمُبَاحٌ لَهُنَّ ذَلِكَ".

"هر چې جينکۍ او ځوانې ښځې دي نو هغوي باندې مقبرو ته تلل حرام دي، او هر چې بوډئ کانې دي نو مباح دے دوي دپاره دَ قبرونو زيارت کول".

نو کومه ښځه چې ځان ته بوډئ وائي نو هغې دپاره تلل مباح دي، او هغهٔ ښځې دَ شپېتو (۶۰) او اويا (۷۰) کالو نه اوريدلې وي، او يَوې بلې ته وائي: چې بوډئ شوې، وائي: "تهٔ به بوډئ شوې ئې، زهٔ خو پرونئ جينئ يم"، نو دا شابه ده، دا بيا بوډئ نهٔ ده، نو داسې زنانه چې هغهٔ ځوانه وي هغهٔ به دَ قبرونو زيارت له نهٔ ځي، هغوي دپاره تلل منع دي، هان! چې کومې ډيرې بوډئ کانې دي چې هغوي باندې ستر او پرده هم نشته، لا رو کوڅو کښې بغير دَ چيل او پروني نه

(1) انظر: "سنن الترمذي" في أبواب الجنائز، باب ما جاء في كراهية زيارة القبور للنساء: (363/2).

کرښي نو تفسير قرطبي کښې وائي: "فَمُبَاحٌ لَهُنَّ ذَلِكَ"، "نو هغوي دپاره جائز دي چې لاړې شي"، ځکه په هغوي خو هسې هم پرده نشته، خو اصل خيز ېکښې پرده هم ضروري ده.

خو چې په کوم ځائے کښې فتنه وي نو دَ فتنې په ځائے کښې لکه سړي او ښځې که وړ دي، خاص کر دَ اولياؤ په قبرونو کوم خلق راغونديږي، هغې کښې خو سړي او ښځې که وړ وي نو داسې دَ فتنې په ځائے دَ زنانو مکمل ممانعت دے، چې زنانه به بالکل نهٔ ځي: "وَأَمَّا مَوْضِعٌ أَوْ وَقْتٌ يُخْشَى فِيهِ الْفِتْنَةُ مِنِ اجْتِمَاعِ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ، فَلَا يَحِلُّ وَلَا يجوز".

"هر چې داسې ځائے يا داسې وخت وي چې په هغې کښې يره کيدے شي دَ فتنې دَ يوځائے والي دَ نارينو او زنانو نه (زنانه او نارينه ګډوډ دي) نو حلال نهٔ دي او جائز نهٔ دي ملاقات کول دَ قبرونو په داسې موقع کښې".

دا دَ يو عالم په نزد نه بلکه ټول علماء دا خبره کوي: چې دَ فتنې يره وي نو بيا زيارة القبور منع دے، او دے بيا وائي: "فَبَيْنَا الرَّجُلُ يَخْرُجُ لِيَعْتَبِرَ، فَيَقَعُ بَصَرُهُ عَلَى امْرَأَةٍ فَيُفْتَتَنُ، وَبِالْعَكْسِ فَيَرْجِعُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ مَأْزُورًا غَيْرَ مَأْجُورٍ. وَاللهُ أَعْلَمُ".

"سړے مقبرې له تلے دے دَ دې دپاره چې لږ عبرت واخلم او ځان ته آخرت راياد کړم نو دَ هغهٔ نظر چې په پردئ ښځه بانديې پريوځي نو دے فتنه کښې واقع شي نو دے خو دې سره ګناه ګار شو، ځهٔ اجر هم ورته ميلاؤ نشو...".

نو چې لاړ شي عبرت اغستلو دپاره ا دَ دهٔ په ښځو نظر وي او وائي: ما شاء الله! دا به لا دَ چا ښځه وي! دا خو ډيره خائسته ده نو دهٔ خو ډير خائسته عبرت واغستلو، دَ دهٔ خو مرګ ډير ښهٔ راياد شو! دَ دهٔ مرګ ياد نشو بلکه دَ دهٔ خو پردئ ښځې يادې شوې، هغوي له زيارت دپاره تلو نو دا سړے په فتنه کښې واقع شو او هيڅ اجر ورته ميلاؤ نشو بلکه الټه ورته ګناه ميلاو شوه.

او بيا وائي: "وَبِالْعَكْسِ".

"او چې زنانه زيارت ته تلې ده دَ دې دپاره چې زهٔ به عبرت واخلم، دَ هغې په پردي سړي نظر پريوتو نو مرګ ترې هير شو، او دَ سړي په تماشه شوه، چې دا سړے به خوک وي؟ دا خو ماشاء الله ډير خائسته سړے دے! نو هغهٔ زنانه په دې سره فتنه کښې واقع شوه".

"فَيَرْجِعُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ مَأْزُوراً غَيْرَ مَأْجُوْرٍ. وَاللهُ أَعْلَمُ".[1]

"نو هر يَو سړے كۀ تلے دے داسې مقبرې او داسې زيارت له او كۀ ښځه تلې ده دواړۀ گناهونو نه ډک راغلل، ذرّه ثواب ئې اونشو".

زمونږ پۀ دې معاشره كښې چې خلق زيارت له ځي، نو دَ زيارت نه معنٰى خاص مراد اخلي چې يَو قبر به وي او گمبت به پرې جوړ وي، وائي: دا دَ دې ځيز دپاره فائده مند دے، او دا فلانكے زيارت دَ دې ځيز دپاره فائده مند دے، څوک وائي: بيماران ښۀ كوي او څوک وائي: اولاد ښۀ كوي، څوک مال او دولت وركوي، او دې دربارونو ته خلق روان وي او نمبر پرې نۀ وي، سړي او ښځې گډوډ وي، نو داسې زيارت له كۀ سړي ځي نو هم گناه گار دي او دغه شان كۀ ښځې ځي نو ښځې هم گناه گارې دي، ثواب پكښې نشته؛ ځكه زيارت خو ملاقات ته وائي او ملاقات دَ قبر دَ كلي پۀ مقبره كښې هم كيږي، دَ كلي دَ مقبرې نه عبرت واخله كنه.

دَامام نووي رحمه الله قول

امام نووي رحمه الله وائي: "چې زيارت دَ قبرونو خو دَ سړو دپاره سنت دے، خو: "وَهَلْ تُكْرَهُ لِلنِّسَاءِ؟".

"آيا دَ ښځو دپاره هم سنت دے كۀ نۀ؟".

نو پۀ دې كښې دوه وجې دي: (۱) يَوه وجه دا ده: اكثرو علماؤ قول كړے دے پۀ كراهت باندې چې ښځې به مقبرې ته نۀ ځي او بعضو پكښې دَ جواز قول هم كړے دے. خو اوس واورئ: دا دَ جواز او عدمِ جواز خبرې پخوانۍ دي...

دَ علامه عيني رحمه الله قول

زمونږ پۀ دې دور كښې او زمونږ پۀ دې زمانه كښې تلل څنگه دي؟ نو علامه عيني رحمه الله ليكلي دي: چې دا خو هغۀ زنانه وې، چې كومې پخوانۍ زمانه كښې وې، او پخواني خلق وو: "وَحَاصِلُ الْكَلَامِ مِنْ هَذَا كُلِّهِ أَنَّ زِيَارَةَ الْقُبُورِ مَكْرُوهَةٌ لِلنِّسَاءِ، بَلْ حَرَامٌ فِي هَذَا الزَّمَانِ، وَلَا سِيَمَا نِسَاءُ مِصْرَ لِأَنَّ خُرُوْجَهُنَّ عَلَى وَجْهٍ فِيهِ الْفَسَادُ وَالْفِتْنَةُ، وَإِنَّمَا رُخِّصَتِ الزِّيَارَةُ لِتَذَكُّرِ أَمْرِ الْآخِرَةِ وَلِلِاعْتِبَارِ بِمَنْ مَضَى وَلِلتَّزَهُّدِ فِي الدُّنْيَا".[2]

(1) انظر: "تفسير القرطبي" تحت سورة التكاثر: (171/20).

(2) انظر: "عمدة القاري" لبدر الدين العيني: (70/8).

"زمونږ په دې زمانه کښې دَ ښځو دپاره دَ قبرونو زيارت له تلل مکروه دي، بلکه په دې زمانه کښې حرام دي، او خاص کر دَ مصر زنانه (هغهٔ به دَ مصر زنانه ليدلې وې)؛ ځکه چې دَ دوي وتل دا دَ فساد او دَ فتنې نه خالي نهٔ وي، قبرونو له تلل خو دَ دې دپاره وو چې مرګ ځانله مخې له کړه، چې سړے په فتنو کښې واقع کيږي بيا خو بالکل تلل جائز نهٔ دي".

دَ علامه ابن الحاج رحمه الله قول

وَيَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَمْنَعَهُنَّ مِنَ الْخُرُوجِ إِلَى الْقُبُورِ، وَإِنْ كَانَ لَهُنَّ مَيِّتٌ؛ لأَنَّ السُّنَّةَ قَدْ حَكَمَتْ بِعَدَمِ خُرُوجِهِنَّ «قَالَ عليه السلام لِنِسَاءٍ خَرَجْنَ فِي جِنَازَةٍ أَتَحْمِلْنَهُ فِيمَنْ يَحْمِلُهُ قُلْنَ لَا قَالَ: أَفَتُنْزِلْنَهُ قَبْرَهُ فِيمَنْ يُنْزِلُهُ قُلْنَ: لَا قَالَ: أَفَتَحْثِينَ عَلَيْهِ التُّرَابَ فِيمَنْ يَحْثِي قُلْنَ: لَا قَالَ: فَارْجِعْنَ مَأْزُورَاتٍ غَيْرَ مَأْجُورَاتٍ».[1]

"کوم سړے چې سړے وي هغهٔ لره مناسب دي چې خپله ښځه مقبرې له دَ تلو نه منع کړي؛ (چې مقبرې له به نهٔ ځي، اګر چې دا مړے خپل مړے ولې نهٔ دے، بيا حديث ذکر کوي)؛ دا ځکه چې نبي ﷺ يَو ځل زنانه اوليدې، جنازې له تلې، نو نبي ﷺ هغې زنانو ته وائي: تاسو دا مړے اوچتولے شئ؟ نو ښځو اووئيل: نا! بيا ورته نبي ﷺ اوفرمائيل: تاسو ئې قبر له کوزولے شئ؟ نو هغوي اووئيل: نا، وائي: خاورې پرې راړولے شئ؟ نو هغوي اووئيل: نا، نو نبي ﷺ ورته اووئيل: کورونو ته واپس لاړې شئ، کهٔ مقبرې له ځئ نو خبردار! دَ ګناه نه ډکيږئ او ثواب مو ذره هم نهٔ کيږي، هغوي ئې واپس کړې".

دَ نبي ﷺ خپلې لور فاطمې رضي الله عنها ته فرمان

يَو ځل نبي ﷺ خپله لور فاطمه رضي الله عنها لاره کښې اوليدله چې راروانه وه، نو دَ هغې نه ئې تپوس اوکړو: "مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتِ يَا فَاطِمَةُ؟" فَقَالَتْ: "أَقْبَلْتُ مِنْ وَرَاءِ جِنَازَةِ هَذَا الرَّجُلِ...".

"فاطمه بچې! چرته تلې وې؟ نو هغې ورته اووئيل: زهٔ دَ دې کاونديانو دَ خوا نه راغلم (دوي کره مړے شوے وو، تسلي مې ورکوله)".

مړي له زنانه تلے شي، خو مړي ته دې نهٔ ګوري چې سړے مړ دے، دا دې يَو طرف ته کيښني، دوي څهٔ کوي؟ دوي به دَ مړي نه کير چاپيره ناستې وي، وائي: داسې پروت وو چې تا به

[1] انظر: "المدخل" لابن الحاج: (250/1).

وئيل چې په خوب باندې اوده دے، نو تا ورته څنګه کتل؟ پردي سړي ته کتل جائز دي؟ چې نه ورته کورې، کله وائي: داسې خراب شوے وو!، نو د ښځو دپاره د مړي کور ته تلل جائز دي، تسلئ ورکولو دپاره دې لاړې شي، خو د مړي ليدو له دې نه ځي، بيا کله چې څوک داسې مړشي چې په ډز اولګي، په هغه خو نه د سرو د ملاقات نمبر وي او نه د ښځو د ملاقات نمبر وي، هر يو به ئې کوري چې دے به په کوم ځائے لګيدلے وي؟ دے ئې د الله د رضاء دپاره نه کوري بلکه د دې دپاره ئې کوري چې څنګه خراب شوے دے او که نه دے خراب شوے؟ وائي آخري ملاقات ئې اوکړئ، آخري ملاقات ئې په ژوند نه کوي، د مرګ نه پس ئې ملاقات کوي، د مرګ نه پس په ملاقات به څه اوکړې؟، بهر حال فاطمه ﷺ ورته وائي: د دې ګاونډيانو کره غم شوے وو، د هغوي ښځو تعزيت له تلے اووم، نو نبي ﷺ ورته اوفرمائيل: "هَلْ بَلَغْتِ مَعَهُمُ الْكُدَى؟" فَقَالَتْ: لَا وَكَيْفَ أَبْلُغُهَا وَقَدْ سَمِعْتُ مِنْكَ مَا سَمِعْتُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ بَلَغْتِهَا مَعَهُمْ مَا رَأَيْتِ الْجَنَّةَ حَتَّى يَرَاهَا جَدُّ أَبِيكِ».[1]

"ته ورسره مقبرې له هم تلې وې؟ (فاطمه ﷺ خو د الله د نبي ﷺ لور وه) وائي: اے د الله پيغمبره ﷺ! نا! زه ورسره مقبرې ته نه ووم تلې؛ او زه به څنګه مقبرې ته اورسَم حالانکه ما ستا نه د دې باره کښې ډير لوئي وعيد او يره اوريدلې ده، نو نبي ﷺ ورته اوفرمائيل: که چرته نه ورسره مقبرې ته تلې وې نو قسم مې دې وي په هغه ذات چې زما روح د هغه په لاس کښې دے تا به جنت هيڅ کله هم نه وو ليدلے".

او يو بل روايت کښې راځي: "لَمْ تُرِيْحِيْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ".

"تا به د جنت خوشبوئي کله هم نه وه محسوس کړې".

نو د دې حديث نه معلومه شوه: چې د الله نبي ﷺ د زنانو تلل مکروه ګنړلي دي، چې زنانه به د مقبرو زيارت له نه ځي، د احنافو په نزد مفتٰی به قول دا دے: چې زنانه دې زيارت د قبرونو له نه ځي.

د شاه محمد اسحاق ؒ قول

"وزنانه رازیارت قبور بقول اصح مکروه است".(مسائل اربعین) بعضې خلق وائي: دا مسئله اختلافي ده، نو صحيح پکښې کوم قول دے؟ نو "اصح قول دا دے: چې د زنانو مقبرې ته تلل مکروه دي".

(1) أخرجه البيهقي "السنن الكبرى" في جماع أبواب البكاء على الميت، باب ما ورد في نهي النساء عن اتباع الجنائز، برقم: (7203).

دَ علامه عيني رحمه الله دويم قول

"وَلَقَدْ كَرِهَ أَكْثَرُ الْعُلَمَاءِ خُرُوْجَهُنَّ إِلَى الصَّلَوَاتِ فَكَيْفَ إِلَى الْمَقَابِرِ؟ وَمَا أَظُنُّ سُقُوطَ فَرْضِ الْجُمُعَةِ عَلَيْهِنَّ إِلاَّ دَلِيْلاً عَلٰى إِمْسَاكِهِنَّ عَنِ الْخُرُوْجِ فِيمَا عَدَاهَا".[1]

"عالمانو دَ زنانوْ تلل مونځونو له مکروه ګنړلي دي، نو مقبرو ته تلل به څنګه جائز شي؟ او دا دَ جُمعې مونځ ته تلل ئې مکروه ګنړلي نو زما پۀ علم کښې دا دَ دې وجې نه دي چې دا دليل اوګرځي پۀ دې چې نورو مواضعو او ځايونو ته وتل دَ زنانوْ منع دي (نو چې جُمعې له نشي تلے نو مقبرو ته به څنګه اوځي؟)".

دَ علامه ظفر احمد عثماني رحمه الله قول

"قُلْتُ: تَأَمَّلْنَا فَرَئَيْنَا زِيَارَةَ الْقُبُوْرِ أَشَدُّ فِتْنَةً مِنَ الذَّهَابِ إِلَى الْمَسَاجِدِ".[2]

"مونږ چې سوچ اوکړو نو دَ ښځو مقبرو ته تلل دَ جوماتَ دَ تلو نه ډير نقصاني دي، چې يَوه ښځه جومات له نشي تلے نو مقبرې له هم نشي تلے".

دَ دې وجې نه صحيح قول دا دے: چې دَ زنانوْ مقبرو ته تلل مکروه دي، پۀ دې باندې دَ ډيرو علماؤ کتابونه شته، او پۀ دې دَ اُردو فتاوُجات هم شته:

دَ مفتي رشيد احمد لدهيانوي رحمه الله فتوى

"جواب: عورتوں کی قبرستان جانا منع ہے؛ اسلئے کہ حدیث میں ایسی عورت پر لعنت وارد ہوئی ہے، خصوصا اس زمانے میں خرافات پر نظر کرتے ہوئے کسی حالت میں بھی اجازت کی گنجائش نہیں ہے".[3]

دَ مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله قول

"قبروں پر جانے کی حدیث میں ممانعت آئی ہے حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم نے ایسی عورتوں پر لعنت فرمائی ہے".[4]

دَ حضرت مولانا مفتي عزيز الرحمن رحمه الله قول

"صحیح بات یہی ہے کہ عورتوں کو قبرستان پر نہ جانا چاہئے".[1]

---

(1) انظر: "عمدة القاري" لبدر الدين العيني: (69/8).

(2) انظر: "إعلاء السنن" لظفر أحمد عثماني: (337/8).

(3) انظر: "أحسن الفتاوى" لمفتي رشيد أحمد لدہانوي: (157/4).

(4) انظر: "بہشتی زیور" لأشرف علي التهانوي: (50).

"صحیح خبره دا ده: چې دَ زنانؤ دپاره قبرستان ته تلل نهٔ دي پکار".

دَ "فتاوی حقانیه" کښې لیکلي دي

"اس پُر فتن دور میں خواتین حضرات کو مزارات یا قبرستان جانا جائز نہیں بلکہ حرام ہے".[2]

"پهٔ دې دَ فتنو نه ډک دور کښې دَ زنانؤ قبرستان او قبرونو ته تلل جائز نهٔ دي، بلکه حرام او ناروا دي".

نو دا مسئله اختلافي وه خو ښخوا، اوس زمونږ احناف او علماء دیوبند دَ هغوي پهٔ نزد باندې راجحه دا ده: چې ښځې به زیارتونو او قبرونو له نهٔ ځي، زیارت له تلل دا خو شرک دپاره ځي، او عامې مقبرې له تلل دَ سړو دپاره مستحب دي او دَ زنانؤ دپاره ناجائز دي، زنانه به مقبرو ته نهٔ ځي. الله رب العزة دې دَ عمل کولو توفیق رانصیب کړي.

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

(1) انظر: "فتاوی حقانیة": (53/2).

(2) انظر: "عمدة القاري" لبدر الدين العيني: (69/8).

بسم الله الرحمن الرحيم

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ

(سورة النساء: 3)

موضوع

وادۀ كول سنت دي

بتاريخ: 2007-04-15

مقام جلبئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

وادهٔ كول سنت دي

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِه وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِالله مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ. بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ. ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا * وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا﴾.(1)

وقال النبي ﷺ: «النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي».(2)

قابلِ قدر، معزّز علماء كرام او زما عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړوا ما ستاسو وړاندې دَ قرآنِ كريم نه دَ سورة النساء يَو دوه آيتونه تلاوت كړل او دَ احاديثو دَ رسول الله ﷺ نه ما ستاسو مخكښې يَو حديث مبارک عرض كړو، زمونږه او ستاسو راجمع كيدل دَ يَو وادهٔ پهٔ باره كښې دي، عزتمندوا حقيقت دا دے: چې دا دَ الله يَو لوئي نعمت دے، پهٔ انسان باندې چې الله رب العزة پهٔ انسان باندې كړے دے، پهٔ نارينه باندې هم او پهٔ زنانه باندې هم يَو لوئي نعمت دے.

دَ وادهٔ فائده

كهٔ چرې وادهٔ نهٔ وے نو انسان به دغه شان نهٔ وے لكه څنګه چې نن انسان پهٔ عزت او شرافت كښې دے، كهٔ وادهٔ نهٔ وے نو پلار به نهٔ وے، كهٔ وادهٔ نهٔ وے نو مور به نهٔ وه، كهٔ وادهٔ نهٔ

(1) [سورة آل عمران:3-4].

(2) أخرجه ابن ماجة في كتاب النكاح، باب ما جاء في فضل النكاح، برقم: (1846).

وے نو خپلوان او رشته داران به نۀ وو، بیا به دا مینه او محبت نۀ وو، خو دا نن چې دَ مسلمانانو پۀ مینځ کښې خومره مینه او محبت دے، دَ پلار عزت دے او دَ مور عزت دے، دَ مشر عزت دے، دَ کشر سره شفقت دے؛ دَ دې ټولو وجه صرف وادۀ دے، هغه ملکونو کښې چې هغې کښې دَ وادۀ څۀ اهمیت نۀ وي نو هغې کښې زناکانې ډیرې عامې دي، بد عملئ پکښې عامې دي، نو هغوي کښې دَ پلار حق نشته، دَ مور حق نشته، دَ ورور حق نشته، دَ ګاونډي حق نشته، دَ ځناورو پۀ شان زندګي ده چې بالغ کیږي نو خپل خواهش پسې ځي.

پۀ مسلمان دَ الله رب العزة احسان

دا پۀ مسلمان قوم باندې دَ الله ډیر لوئې احسان دے، چې دَ دوي دپاره پۀ اسلام کښې دَ وادۀ طریقه شته، او وادۀ دا صرف پۀ شریعت دَ نبي ﷺ کښې نۀ وو، بلکه وادۀ دا پۀ تمامو ادیانو کښې وو، انبیاء عليهم السلام هم ودونه کړي دي، صرف زمونږ پیغمبر ﷺ نا! دَ هغه نه مخکښې هم انبیاؤ عليهم السلام ودونه کړي وو، نو وادۀ یَواځې سنت دَ جناب رسول الله ﷺ نۀ دي، بلکه سنت دَ تمامو انبیاؤ عليهم السلام دي، حدیث کښې راځي، رسول الله ﷺ فرمائي: «أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ: الحَيَاءُ، وَالتَّعَطُّرُ، وَالسِّوَاكُ، وَالنِّكَاحُ».(1)

"څلور څیزونه دا دَ تمامو انبیاؤ عليهم السلام سنت دي: (۱) یَو: حیاء کول (او بعضې علماؤ دَ "الحیاء" پۀ ځائې "الحِناء" لیکلے دے، نکریزه لګول)، (۲) دویم: مسواک استعمالول، (۳) دریم: خوشبو لګول، او (٤) څلورم: نکاح کول".

نو دا نکاح دَ تمامو پیغمبرانو عليهم السلام سنت دي، او جناب نبئ کریم ﷺ پخپله هم وائي: «النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي».(2)

"نکاح زما سنت دي، او چا چې زما پۀ سنتو عمل اونۀ کړو دا سړے زما امتي نۀ دے".

دَ نبي کریم ﷺ کورله دَ څۀ کسا نوراتلل

هغه مشهور حدیث دے: چې څۀ کسان دَ نبي ﷺ کور ته راغلل، دَ نبي ﷺ دَ بیبیانو نه ئې تپوسونه اوکړل، دَ نبي ﷺ دَ عبادت باره کښې ئې تپوسونه اوکړل، کله چې ورته هغوي دَ نبي ﷺ دَ

(1) أخرجه الترمذي في أبواب النكاح، باب ما جاء في فضل التزويج، والحث عليه، برقم: (1080).
(2) أخرجه ابن ماجة في كتاب النكاح، باب ما جاء في فضل النكاح، برقم: (1846).

عبادت طریقه اوښودله نو حدیث کښې راځي: "فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا".

"کله چې دوي خبر کړے شو نو ګویا که دوي دَ نبي ﷺ عبادت کم اوګڼړلو"؛ ځکه دَ هغوي په ذهن کښې خو دا وو: چې ګني نبي ﷺ به ډومره اوږدهٔ اوږدهٔ عبادتونه کوي چې هغه به مونږ نشو کولے، نو دا خو مونږ کولے شو نو مونږ به دَ دې نه زیات کوو، "فَقَالُوا: وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ".

"سوچ ئې اوکړو: چې نبي ﷺ خو به لږ عبادت ځکه کوي؛ چې هغه ته خو الله مخکښې او روستو ګناهونه معاف کړي دي، نو مونږ خو دَ پیغمبر ﷺ پشان نهٔ یُو (چې مونږ له ئې هم مخکښني او روستني ګناهونه معاف کړي دي، مونږ خو به ډیر عبادت کوو)".

نو هغې درې واړو (۳) کسانو یَو عهد اوکړو او اتفاق ئې اوکړو چې راځئ! په ځان باندې څهٔ عبادتونه لازموو: "قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلاَ أُفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلاَ أَتَزَوَّجُ أَبَدًا".

"نو (۱) یَو کس پکښې دا اووئیل: هر چې زهٔ یم نو توله شپه به زهٔ دَ الله په عبادت کښې ولاړ یم، همیشه به مونځونه کوم (خوب به نهٔ کوم هره شپه به زما دغه ډیوټي وي)، او (۲) دویم کس اووئیل: هر چې زهٔ یم نو هره ورځ به زما روژه وي، زهٔ به روژه نهٔ ماتوم (کوژه کوم به نا بلکه ټول عمر به زهٔ روژه نیسم)، هغه (۳) دریم کس اووئیل: هر چې زهٔ یم نو زهٔ به بالکل دَ بیبیانو نه ځان اړخ ته کړم (بالکل به وادهٔ نهٔ کوم؛ ځکه وادهٔ سره دَ دین دَ کار نه انسان اوځي، بیا دَ دنیا مصروفیات سیوا شي)".

نو نبي ﷺ کور ته راغلے، بیبیانې ورته وائي: دَ الله پیغمبره ﷺ! څهٔ کسان راغلي وو، داسې داسې خبرې ئې اوکړې، نبي ﷺ نهایت ځپل امت باندې مئین وو، نبي کریم ﷺ هغوي پسې دَ کور نه رارِوان شو، کله چې راغے، لار کښې هغه کسان روان وو، نو نبي ﷺ ورته اووئیل: «أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا، أَمَا وَاللهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي».(1)

(1) أخرجه البخاري في كتاب اللباس، باب تقليم الأظفار، برقم: (5892).

"تاسو هغه کسان یئ چې وختې تاسو داسې داسې خبرې کړې دي؟ (هغه صحابه کرام ﷺ ورته اووئیل: آو، دَ الله پیغمبره ﷺ! هغه مونږه یُو)، نبي کریم ﷺ ورته اوفرمائیل: قسم پهٔ الله، زهٔ پهٔ تاسو کښې دَ الله نه ډیر یریدونکے یم، او زهٔ پهٔ تاسو کښې زیات تقوٰی دار یم (تاسو زما هومره دَ الله تعالی نه نهٔ یریږئ، تاسو کښې دومره تقوٰی نشته لکه څومره چې ما کښې ده)، لیکن زهٔ بیا هم روژه نیسم او کله کله کوژه کومه هم (داسې نهٔ ده چې کَنې هر وخت زما روژه وي)، او زهٔ دَ شپې مونځ هم کوم او زهٔ اودهٔ کیږم هم، او زهٔ دَ بیبیانو سره نکاح هم کوم؛ دا زما سنت دي، او چا چې زما دَ سنتو نه مخ واړولو دغه سړے زما امتي نهٔ دے".

حدیث نه معلومه شوه: چې پهٔ کوم شي کښې شریعت ثواب نهٔ دے ښودلے، کهٔ چرې یَو مسلمان ئې پهٔ ځان باندې لازم کړي نو هغې کښې ثواب نشته دے، اګر کهٔ هغه دَ ثواب کار دے خو چې شریعت نه نهٔ دے ثابت نو سړے پرې ګنانکاریږي.

دَ هر عمل دَ قبولیت دپاره دوه شرطونه

دَ هر عمل دَ قبولیت دپاره دوهٔ (۲) شرطونه دي: (۱) یَو دا: چې خالص دَ الله دَ رضاء دپاره وي، او (۲) دویم دا چې پهٔ طریقه دَ جناب رسول الله ﷺ باندې وي.[1]

کهٔ ستا مقصد دا وي: چې ما دا خلق اووینې خلق زما اعمال اوګوري نو ستا دَ دې عمل دَ الله پهٔ دربار عالیه کښې هیڅ څهٔ قیمت نشته دے.

شرک اصغر

حدیث کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: "ریاء شرک اصغر دے"، کوم سړے چې دَ دې دپاره عمل کوي چې خلقو له ځان ښائي، دا سړے شرک اصغر کښې مبتلاء شو، حدیث مبارکه کښې راځي: نبي کریم ﷺ فرمائي: دَ قیامت پهٔ ورځ باندې به ورته الله وائي: ستا دَ عمل بدله زما سره نشته دے، چا دپاره چې دې عمل کړے وو دَ هغهٔ نه خپله بدله اوغواړه، ستا بدله زما سره نشته دے.

نو (۱) یَو شرط دا دے: چې عمل به خالص دَ الله دَ رضاء دپاره وي، (۲) دویم دَ عمل دَ قبلیدو شرط دا دے: چې هغه کار به پهٔ طریقې دَ پیغمبر ﷺ باندې وي، کهٔ پهٔ طریقې دَ پیغمبر ﷺ نهٔ وي، کهٔ دا بیا ډیر ښهٔ عمل ولې نهٔ دے خو نهٔ قبلیږي، بعضې خلق وائي: یره دا ښهٔ کار دے، دَ دې څهٔ

(1) انظر: "تفسیر ابن الکثیر" تحت آیة (7) من سورة هود: (308/4).

بدي نشته؟ نو ښهٔ کار خو دے، خو چې دَ پیغمبر ﷺ نه نهٔ دے ثابت نو دَ کوم ځائے نه ښهٔ شو؟ کهٔ ښهٔ وے نو پیغمبر ﷺ به کړے وے، خو چې هغهٔ نهٔ دے کړے نو پوهه شه چې ښهٔ نهٔ دے، ځکه تهٔ خو دَ پیغمبر ﷺ نه ښهٔ نهٔ پوهیږې، نو هر هغه کار چې دَ نبي ﷺ دَ شریعت نه خلاف دے نو کهٔ هغهٔ ظاهرًا تا ته ښهٔ کار ښکاري خو هغه ښهٔ کار نهٔ دے.

دَ یَو صحابي ﷺ حالت

دَ "صحیح البخاري" روایت کښې راځي: أبو اسرائیل ﷺ یَو صحابي دے، دَ جُمعې ورځ ده او پیغمبر ﷺ خطبه وائي، دَ عربو خو مشهوره کړمي ده، هغه ابو اسرائیل ﷺ نذر کړے وو: چې زهٔ به ولاړ یم، کیښنم به نه، سوري ته کیږم به نه (نمر ته به ولاړ یم)، او خبرې به نهٔ کوم او زهٔ به نن توله ورځ روژه نیسم پهٔ دې کرمئ کښې، دا ئې نذر کړے وو؛ دَ دې دپاره چې زما نه الله خوشحاله شي، نبي ﷺ خطبه وئیله، چې بهر ئې اوکتل نو دغه صحابي ﷺ ولاړ وو، نو نبي ﷺ دَ صحابه کرامو ﷺ نه تپوس اوکړو: "دا بهر څوک ولاړ دے؟"، صحابه کرامو ﷺ ورته اووئیل: دا ابو اسرائیل ولاړ دے، وائي: دا ولې؟ ورته اووئیلے شو: چې دا دهٔ نذر منلے دے، چې زهٔ به ولاړ یم، کیښنم به نه، سوري ته کیږم به نه (نمر ته به ولاړ یم)، او خبرې به نهٔ کوم او زهٔ به نن توله ورځ روژه نیسم پهٔ دې کرمئ کښې، نو نبي ﷺ ورته اووئیل: نا! دا خو زما طریقه نهٔ ده، او حکم ئې اوکړو: «مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ، وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ».[1]

"هغه ته حکم اوکړئ چې خبرې دې کوي او سوري ته دې شي او ناسته دې کوي او پکار ده چې روژه پوره کړي؛ دا دَ روژې دَ پوره والي حکم ورته ځکه کوي؛ چې دَ روژې عبادت دا دَ شریعت نه ثابت دے، خو نمر ته اودریدل دا زما پهٔ شریعت کښې نشته دے، نو ثواب پرې نشته، نو کیښنه او روژه ماښامه پورې پوره کره".

نو هغه طریقه ورباندې نبي ﷺ ختمه کړه، نو مقصد مې دا دے: چې کومه طریقه دَ پیغمبر ﷺ نه ثابت نهٔ ده نو کهٔ تهٔ هغه ډیر پهٔ اخلاص سره هم کوې، خو چې دین کښې دَ هغې څهٔ ثبوت نشته نو صحیح نهٔ ده، بلکه دا بیا غلطه طریقه ده.

دَ عمر ﷺ نصراني پیر لیدل

عمر ﷺ چې هغهٔ نصراني پیر اولیدو چې هغهٔ نهایتې زړې جامې اچولې وې، ښَر سر ئې نیولے

(1) أخرجه البخاري في كتاب الأيمان والنذور، باب النذر فيما لا يملك و في معصية، برقم: (6704).

وو، او ډېر زيات ئې ځان په تڪلفاتو کنبې اچولے وو، شپه او ورځ به ئې عبادتونه کول، چا ورته اووئيل: چې جي! دا خو نصراني پير دے، عابد دے، ټوله شپه عبادتونه کوي، سيدنا عمر ﷺ چې اوکتل نو دَ سترګو نه ئې اوښکې رواني شوې او اوئې ژړل، چا ورته اووئيل: "يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا يُبْكِيكَ؟".[1]

"اے امير المومنين تاسو ولې ژاړئ؟".

هغه اووئيل: دَ دهٔ دَ وجې نه نهٔ ژاړم خو دَ دهٔ په دې حال باندې ژاړم چې ځان ئې سترے کړو، او سره دَ هغې نه به جهنم ته روان وي، نو اوګوره! دهٔ څومره په اخلاص عبادت کولو خو چې په طريقه دَ نبي ﷺ نهٔ وو نو عمر ﷺ په ژړا شو.

نو نبي ﷺ هغه دريو صحابوٌ ته وائي: دا درې کارونه زما سنت دي، کله دَ شپې عبادت کول او کله اوده کيدل او نڪاح کول، دا زما سنت دي، چا چې زما دَ سنتو نه مخ واړولو دغه سړے زما امتي نهٔ دے.

دَ الله تعالی نعمت

الله رب العزة فرمائي: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾.[2]

"بعضې دَ نخښو دَ قدرت دَ الله نه دا دي: چې الله ستاسو دپاره ستاسو پشان ښيباني ستاسو دَ نفسونو نه پيدا کړي دي، (ستاسو دَ جنس نه ئې پيدا کړي دي)؛ دَ دې دپاره چې تاسو دَ هغې سره آرام اوکړئ".

نو الله وائي: دا زما لوئي نعمت دے دَ دې شکريه اداء کړئ، کهٔ چرته الله تعالی دَ انسان دَ شهوت دَ پوره کولو دپاره يو ځناور پيدا کړے وے نو بيا به څومره ګرانه وه، الله تعالی وائي: ﴿مِنْ أَنْفُسِكُمْ﴾، "ستاسو دَ نفسونو نه، ستاسو دَ جنسونو نه". ستاسو پشان دوه لاس او دوه خپې، ستاسو پشان بدن مې ورله ورکړے دے؛ دَ دې دپاره چې ستاسو په مينځ کښې مينه او محبت سيوا شي، دا دَ الله دَ قدرت نخښه ده.

او وريسې الله تعالی فرمائي: ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾،[3] "الله تعالی کرځولې ده ستاسو په مينځ کښې دوستانه او رحمت"، يعني په مينځ دَ ښځې او دَ خاوند کښې، ﴿مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ "دوستانه

(1) انظر: "تفسير القرطبي": (27/20).
(2) [سورة الروم: 21].
(3) [سورة الروم: 21].

او رحمت"، علماء کرام دَ دې کښې معاني کوي:

(۱) اوله معنی

﴿مَوَدَّةً﴾ دوستانه ظاهرًا، ﴿وَرَحْمَةً﴾ او رحمت باطنًا، معنی دا شوه: چې ظاهري خو دَ يَو بل سره مينه محبت دے، او زړهٔ کښې دننه هم دَ يَو بل سره مينه محبت دے، دا دَ الله دَ قدرت نخښه ده؛ ځکه کله کله داسې وي چې محبت وي خو صرف ظاهرًا محبت وي، ليکن زړهٔ کښې بُغض وي، هغه خو خوند نهٔ کوي، ظاهرًا يَو بل ته خوږې خبرې کوي ليکن دننه زړونو کښې يَو بل ته غُصه دي، نو هغه هم محبت نهٔ دے، الله تعالی فرمائي: ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾.

"الله تعالی دَ ښځې او دَ خاوند پهٔ مينځ کښې ظاهرًا هم مينه اچولې ده او باطنًا هم الله تعالی مينه اچولې ده".

(۲) دويمه معنی

﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾.

"اچولے دے الله ستاسو پهٔ مينځ کښې دوستانه او رحمت".

دا دَ الله دَ قدرت نخښه ده، دَ بل کلي جينئ دَ بل چا ځوي او دَ بل کلي دَ چا ورور وي نو دې دواړو دَ وادهٔ نه مخکښې يَو بل نهٔ وي ليدلي، ليکن دَ وادهٔ کولو سره، صرف دَ دوو ټکو سره چې تا قبوله کړې وه او قبوله کړې دې ده، هغه وائي: آوا ما قبوله کړې وه او قبوله کړې مې ده، پهٔ دې دوو ټکو وئيلو سره دومره محبت قائم شو چې ټوله دنيا دَ دې نظير نشي پيش کولے، دا دَ الله دَ قدرت نخښه ده، ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ "الله ستاسو پهٔ مينځ کښې مينه او محبت پيدا کړے دے".

دَ "تفسير قرطبي" قول

"تفسير قرطبي" کښې وائي: مودت او رحمت څهٔ ته وائي؟ نو هغه وائي: ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً﴾ "کرځولې ده الله ستاسو پهٔ مينځ کښې دوستانه دَ سړي دَ طرف نه دَ ښځې سره او مينه دَ ښځې دَ طرف نه سړي سره"، ﴿وَرَحْمَةً﴾ "او مينه دَ ښځې دَ خپل خاوند سره".[1]

کهٔ چرې داسې وے چې دَ خاوند دَ ښځې سره مينه وے او ليکن دَ ښځې دَ خاوند سره نهٔ وے نو بيا به څهٔ مصيبت وے، کهٔ ستاسو خيال وي، هغه نکاح نهٔ وي، هغه مصيبت وي

(1) انظر: "تفسير القرطبي": (17/14).

چې دَ خاوند خو دَ ښځې سره محبت وي خو دَ ښځې محبت ورسره نهٔ وي، کلهٔ ښځه پلار کره خفه لاړه شي، بیا وریسې جرګې بوځي، بیا ئې راولي نو بیا ترې لاړه شي، نو هغه وائي: څهٔ غضب باندې اوریدلے یم، وادهٔ نهٔ وي هغه دَ هغهٔ دپاره یَو مصیبت جوړ شي.

دَ وادهٔ نه مخکښې چې کومې زنانه سره ستا دَ نکاح اراده ده نو هغې ته کتل

چې کله پهٔ شریعت باندې عمل کیږي نو بیا به دا مسئلې نهٔ راځي، احادیث پهٔ دې باندې شته دے، او محدثینو پهٔ دې باندې باب قائم کړي دي، "باب دے پهٔ بیان دَ دې کښې چې کومې زنانه سره نکاح کوې نو هغې ته کتلے شې"، نو دَ شریعت مسئله خو دا ده، او الله رب العزة فرمائي: اووایه! اے محبوب! مومنانو سړو ته: ﴿يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾.[1]

"چې خپل نظرونه ښکته کړي او دَ خپلو عورتونو حفاظت اوکړي".

او دغه شان حکم زنانو ته هم دے، الله تعالی فرمائي: ﴿وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾.[2]

"زما حبیبه! مومنانو زنانو ته اووایه: چې هغوي دې هم خپل نظرونه ښکته کړي او دَ خپلو عورتونو حفاظت دې اوکړي".

دا دَ شریعت حکم دے، مسلمان به پهٔ دې باندې عمل کوي، لیکن داسې وخت کښې پردئ ښځې له کتل جائز دي، محدثین ذکر کوي: "باب دے پهٔ بیان دَ دې کښې چې کومې زنانه سره نکاح کوې نو هغې ته کتلے شې"؛ نو دا څهٔ وجه ده؟ هغهٔ خو لا ستا پهٔ نکاح کښې نهٔ ده راغلې او تهٔ خو به هغې سره روستو بیا نکاح کوې؛ نو دا کتل دَ دې دپاره جائز دي: چې صبا بیا ستا زندګي دَ محبت والا وي، هسې نه چې ستا دا زندګي بیا دَ نفرت والا جوړه نهٔ شي، او بیا وائي: چې دا زهٔ پهٔ څهٔ غم اوریدلے یم، نو مخکښې نه کتل ورته جائز شو.

نبي ﷺ ته دَ یَو صحابي راتلل

دَ دې وجې نه نبي ﷺ ته یَو صحابي راغے، ورته وائي: زهٔ وادهٔ کوم، نبي ﷺ ورته فرمائي: تا لیدلې ده؟ نو هغه ورته وائي: نا!، نبي ﷺ ورته وائي: ورشه بیا ورته اوګوره!، ځکه «انْظُرْ إِلَيْهَا، فَإِنَّهُ

(1) [سورة النور: 30].
(2) [سورة النور: 31].

أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا».(1)

"اوګوره هغې ته؛ ځکه چې دا ډېره نزدې ده دې ته چې ستاسو دَ دواړو په مينځ کښې به محبت پيدا کړے شي".

بل روايت کښې راځي: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَاذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا، فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا».(2)

"ابو هريره ﷺ نه روايت دے: هغهٔ وائي: زهٔ دَ نبي ﷺ سره خوا کښې اوم چې يَو سړے راغے نبي ﷺ ته، نو نبي ﷺ ئې خبر کړو په دې خبره چې ما دَ يَو انصارې زنانه سره وادهٔ کړے، نبي ﷺ ورته فرمائي: تا ليدلې ده؟ نو هغه ورته وائي: نا!، نبي ﷺ ورته وائي: لاړشه او اوګوره هغې ته؛ يقيناً دَ انصارو په سترګو کښې څهٔ شے دے".

مطلب دا دے: چې ښهٔ ورته اوګوره، دَ دې وجې نه په دې باندې احاديث شته، چې کله سړے په شريعت عمل اوکړي نو بيا دا مسئلې نهٔ راځي، نو بيا خفګان هم نهٔ راځي.

اکثر په پښتنو کښې دا مصيبت وي: چې نهٔ دَ ځوي نه تپوس کوي او نهٔ دَ لور نه تپوس کوي، خو چې کوم ځائے کښې ئې دَ مور او پلار زړهٔ وي نو هلته کښې ورته کوژدن او وادهٔ اوکړي، او بيا ئې نهٔ مور تپوس کوي او نهٔ ئې پلار تپوس کوي، په دويمه ورځ ئې دَ ځان نه جدا کړي، او هغه په غم باندې واړوي، کهٔ نور هيڅ هم نهٔ وي نو دَ مور او پلار نه خو ئې جدا کړي؛ ځکه چې جينئ او هلک يَو بل ليدلي نهٔ وي، يَو بل ئې خوښ شوي نهٔ وي، نو مجبوره ئې کړي، وائي: کهٔ دا کوې نو ښه ده، او کهٔ نهٔ ئې کوې نو مهٔ ئې کوه، اکثر خلق داسې وي، چې هغهٔ مور او پلار مجبوره کړي وي، نو هغه دَ کور نه اوتختي او خفه شي، نو په دې باندې دَ هغوي ټوله زندګي خرابه شي، هغه کوم مودت او رحمت ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ چې الله تعالى پيدا کوي

(1) أخرجه الترمذي في أبواب النكاح، باب ما جاء في النظر إلى المخطوبة، برقم: (1087) واللفظ له، والنسائي في كتاب النكاح، باب إباحة النظر قبل التزويج، برقم: (3235).

(2) أخرجه مسلم في كتاب النكاح، باب ندب النظر إلى وجه المرأة وكفيها لمن يريد تزوجها، برقم: (1424) واللفظ له، وأحمد في "مسنده" في مسند أبي هريرة ﷺ، برقم: (7842).

نو هغه ختم شي، دَ شریعت خو ډیرې ښکلې خبرې دي، ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ الله وائي: زما دَ قدرت نخښه دا ده: چې دَ پردي سړي او پردۍ ښځې په مینځ کښې مې داسې محبت پیدا کړو دَ وادهٔ په وجه باندې چې ډیر عظیم الشان محبت دے، ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾.

"کرځولے دے الله ستاسو په مینځ کښې دوستي او محبت".

دا کامله طریقه دَ محبت ده، کهٔ دَ خاوند دَ ښځې سره محبت شته دے، خو چې دَ ښځې خاوند سره محبت نشته دے نو دا کامله طریقه دَ محبت نهٔ ده، او کهٔ دَ ښځې ورسره ډیره مینه ده خو چې دَ خاوند ورسره مینه نشته دے نو بیا هم هغه کورَ سمے نهٔ خوري.

(۳) دریمه معنی

یا دریمه معنیٰ علماء کرام ذکر کوي: "﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ کرځولې ده الله ستاسو په مینځ کښې مینه او محبت او رحمت، نو دا ﴿مَّوَدَّةً﴾ دوستانه دَ ځوانۍ په وخت کښې، چې کله ښځه او خاوند ځوانان دي نو په یَو بل باندې انتهائي مئین دي، یَو بل سره ئې انتهائي مینه ده، ﴿وَرَحْمَةً﴾ او دَ یَو بل سره محبت دَ بوډاوالي په حالت کښې"، دَ یَو بل سره ئې دوستانه ده نو په یَو بل خفه کیږي، دا دَ شریعت حکم دے، دا مینه او محبت په څهٔ باندې راغلے؟ دا په وادهٔ باندې راغلے، بل دا دے: چې دې وادهٔ سره دَ انسان خاندان محفوظ دے، دَ انسان نسل محفوظ دے، دَ انسان تمامې رشته دارۍ دَ دې سره محفوظ پاتې شي.

دَ وادهٔ طریقه

دَ شریعت چې څهٔ حکم دے چې وادهٔ به په کومه طریقه کوې؟ او کوم ځائے کښې به وادهٔ کوې نو مونږ به دغه خبره منو، چې مونږ وادهٔ کوو دا دَ پیغمبر ﷺ سنت دي، دا یَو سنت ئې خو منو او نور سنت مونږ دَ نبي ﷺ دَ خپو دَ لاندې کړې دي، چې دا به په کومه طریقه باندې کوو، نبي ﷺ په کومه طریقه ډولۍ راوړې ده؟ په کومه طریقه باندې ئې وادهٔ کړے دے؟ څنګه طریقه ئې کړې ده؟ دَ کومې زنانه سره ئې نکاح کړې ده؟ نو بیا دغې ته مونږ نهٔ ګورو.

نکاح دَ څلورو وجو نه کولې شي

«تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ».(1)

(1) أخرجه البخاري في كتاب النكاح، باب الأكفاء في الدين، برقم: (5090)، ومسلم في كتاب النكاح، باب استحباب نكاح ذات الدين، برقم: (1466)، واللفظ له.

"ښځه دَ څلورو وجو نه پهٔ نکاح کولے شي: يَو دَ مال دَ وجې نه، دويم دَ حسب او نسب دَ وجې نه، دريم دَ خائست او جمال دَ وجې نه او څلورم دَ دين دَ وجې نه، نو تهٔ کاميابي حاصله کړه پهٔ دينداره باندې، لاسونه دې خاورې شه!".

نو دَ څلورو وجو نه به زنانه سره نکاح کولے شي: يَو چې هغه زنانه مالداره وي نو خلق ورسره وادهٔ کوي، دويم چې دَ هغې نسب اوچت دے، اوچت خاندان والا ده، کمزوري نسب کښې وادهٔ ځکه نهٔ کوم چې بيا به خلق پيغور راکوي، او دريم دا چې سړے وادهٔ کوي وائي: چې ما دَ خائسته زنانه سره وادهٔ اوکړے! نو دَ خائست خيال کوئ او څلورم دا چې کله سړے وادهٔ کوي نو دے وائي: چې ما دَ ديندارې ښځې سره نکاح اوکړے، نبي ﷺ فرمائي: ځان کامياب کړه پهٔ هغې زنانه چې هغه دينداره ده، لاس دې خاورې شه! يعني دا تيزي ورکوي پهٔ دې باندې کهٔ وادهٔ کول غواړې او يَو داسې زنانه ده چې هغه مالداره هم ده او خائست والا هم ده او نسب ئې هم ښهٔ دے، دينداره هم ده نو بيا خو ډيره ښهٔ خبره ده، ليکن کهٔ داسې نهٔ ميلاوېږي، کهٔ يَو زنانه ډيره خائسته ده، ليکن بے دينه ده، نو نکاح ورسره مهٔ کوه، ډيره زياته دَ اوچت نسب والا ده ليکن بے دينه ده، نو بيا هم ورسره نکاح مهٔ کوه، قرآنِ کريم کښې الله تعالى فرمائي: ﴿وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ﴾.(1)

"او خامخه وينځه مومنه غوره ده دَ مشرکې ښځې نه، اکر پهٔ تعجب کښې اچوي تاسو لره مال او خائست دَ هغې".

او کهٔ چرته يَو سړے خپله لور خور پهٔ نکاح باندې ورکوي نو هغې چا ته دې ورکوې چې هغه ديندار دے، کهٔ غريب دے نو خير دے دا دومرهٔ مسئله نهٔ ده الله تعالى به ئې مالداره کړي، مال به ورله الله تعالى ورکوي؛ ځکه مال او دولت ورکول دَ الله تعالى اختيار کښې دي، خو کهٔ بے دينه دے نو د هغهٔ سره رشته داري اونهٔ کړئ؛ ځکه ستا لور خور به هم دَ ځان سره خرابه کړي، او تا به هم دَ ځان سره خراب کړي، الله تعالى فرمائي: ﴿وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ﴾.(2)

"خامخه غلام مومن غوره دے دَ مشرک کافر نه اکر کهٔ دَ کافر کادي تا لره ډير خوند درکوي، او هغه درته ډير مزيدار ښکاري"، او اکر کهٔ دَ کافر مشرک بے دينه کور تا ته ډير مزيدار ښکاري، اکر کهٔ

(1) [سورة البقرة: 221].
(2) [سورة البقرة: 221].

جائيداد ئې زيات دے، اګر کۀ پۀ اوچتو اوچتو عُهدو باندې دي، هغې ته مۀ ګوره، بلکه دين ته اوګوره، نو بيا ورته هلته لور ورکړه، صبا به تۀ هم خوشحاله ئې، او هغۀ به هم خوشحاله وي، ستا خاندان به هم خوشحاله وي او تۀ به ورسره هم دينداره شې؛ څکه خو يَو شاعر وائي:

صحبت صالح ترا صالح کند صحبت طالح ترا طالح کند

"دَ نيکانو ملګرتوب سره به تۀ هم نيک شې او دَ بدانو خلقو ملګرتوب سره به تۀ هم بد او ناکاره شې".

نو دَ نيکانو خلقو سره ملګرتوب کوه، دَ دۀ سره به تۀ هم نيک شې، کۀ ناکاره خلقو سره ملګرتوب او صحبت کوې، دَ دۀ سره به تۀ هم ناکاره شې.

دَ ناکاره دوست او دَ ښۀ دوست مثال

رسول الله ﷺ فرمائي: «إِنَّمَا مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ، وَالْجَلِيسِ السَّوْءِ، كَحَامِلِ الْمِسْكِ، وَنَافِخِ الْكِيرِ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ: إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكِيرِ: إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً».[1]

"دَ ښۀ ملګري داسې مثال دے: لکه چې يَو سړے عطر خرخوي نو کوم سړے چې عطر خرخوي نو يا خو به هغه تا له دغه شان هديه درکړي، نو هم ستا دپاره فائده ده، او کۀ هسې تا له يَو شيشه درنۀ کړي نو پيسې به ورکړې او څان له به يَو شيشه پۀ پيسو باندې واخلې، او کۀ چرې هغۀ ئې درله هسې هم درنۀ کړي او تا څان له پۀ پيسو هم وانۀ غستل نو دَ هغې هغۀ خوشبوئي خو چرته تللې نۀ ده، دغسې هغۀ خوشبوئي خو پۀ تا باندې لګي".

دا دَ نيک ملګري مثال دے، دَ دۀ نه به درته خامخه څۀ نا څۀ فائده ميلاوَ شي، او دَ بدعمله انسان مثال داسې دے، نبي ﷺ فرمائي: "لکه يَو انسان دَ لوهار (اينګر) پۀ دوکان کښې ناست دے (دَ دې دا مطلب نۀ دے چې لوهار ښۀ نۀ دے)، بلکه دَ حديث مطلب دا دے: لکه څنګه چې دَ لوهار پۀ دوکان کښې ناسته ناکاره ده، دَ هغۀ پۀ دوکان کښې ناست ئې او هغۀ هغه بنړئ (اينکټئ) ګرمَوي کيدے شي دَ اُور يَو سکروَټه راشي او ستا پۀ کپړو باندې اولګي او کۀ دَ سکروَټې نه بچ شوې نو يا به دربانډې هغه بد بوئي اولګي"، معنې: چې نقصان کښې به اخته شې کۀ دَ لوهار څواته کيښناستې يا خو به دې کپړې اوسوَزي او کۀ کپړې دې بچ شي نو هغه بد بوئي خو به دربانډې

(1) أخرجه مسلم في كتاب البر والصلة والآداب، باب استحباب مجالسة الصالحين، ومجانبة قرناء السوء، برقم: (2628).

اولکي، نو دغسې دَ غلط دوست مثال دے: کۀ غلط دوست سره پاتې شوې نو خامخه به دَ هغۀ نه تا ته څۀ نا څۀ نقصان میلاویږي، لکه چې دَ لوهار سره ناسته کښې تا ته خامخه څۀ نقصان رسي.

دَ زنانو پیدائش

حدیث پاک کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: "چې زنانه دَ کږې پښتۍ نه پیدا دي"، یعني دَ دوي پۀ طبیعت کښې قدرتي کوږ والے دے، کۀ چرې تۀ ئې نیغوې نو نۀ ئې شې نیغولے، کۀ تۀ ئې نیغوې نو دا به ډیره پۀ کړانه نیغیږي؛ یَو ورځ زما خوا ته یَو کس راغلے هغې وخت کښې پۀ "F.M" باندې درس وو، نو ما ته وائي: زۀ به تا رضاء کړم خو نن دَ دې ښځو او دَ خاوند دَ حقوقو بیان اوکړه، زما کوږ والا ده چې هغه لږه سمه شي، نو چې تۀ څۀ غواړې نو زۀ به ئې تا لره درکړم، ما ورته اووئیل: چې تۀ ورته څۀ اووایه او ځان له ئې پوهه کړه، ما ته وائي: زۀ به نن ریډیو ځان سره خواته ایږدم او دَ ښځې او دَ خاوند پۀ حقوقو بیان اوکړه، ما زړۀ کښې اووئیل: چې دے اوس خپله ښځه نشي سمولے، نو دینداره ښځه اوکړه چې هغۀ دَ الله نه یریږي او سمه وي، او چې بدعمله ښځه وي، نو هغې ته لګیا یه نو هغه به وائي: چې استاذان پکښې چا راوستي دي؟ هغه نۀ سمیږي، حدیث پاک کښې راځي، رسول الله ﷺ فرمائي: «لَوْ كُنْتُ آمِرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لأَحَدٍ لأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا».(1)

"کۀ ما چا ته حکم کولو چې دَ الله نه علاوه بل چا ته سجده اوکړئ (کۀ دَ الله نه علاوه بل چا ته سجده کول جائز وے)، نو زنانو ته به مې حکم کړے وو چې خپلو خاوندانو ته سجده کوئ"؛ ځکه دَ خاوند ډیر لوئې حق دے پۀ خپله ښځه باندې.

دَ دریو کسانو عمل بره نۀ خیژي

رسول الله ﷺ فرمائي: "درې کسان داسې دي چې دَ هغوي عمل الله تعالی دَ هغوي دَ سر نه یَو لیشت هم بره نۀ اوچتوي، نو دا درې کسان څوک دي؟

(۱) یَو هغه غلام دے چې هغه دَ خپلو مالکانو نه بغیر دَ اجازت دَ هغوي نه اوتختي، نو دے چې ترڅو پورې واپس شوے نۀ دے او دَ خپل مالک نه ئې معافي نۀ ده غوښتې نو دَ دۀ یَو عبادت هم نۀ قبلیږي.

---

(1) أخرجه الترمذي في أبواب النكاح، باب ماجاء في حق الزوج على المرءة، برقم: (1159)، واللفظ له، وأبوداؤد في كتاب النكاح، باب في حق الزوج على المرءة، برقم: (2140).

(۲) دویم: هغه امام چې هغهٔ خلقو له امامتي ورکوي او قوم پرې ناراضه وي نو دَ هغهٔ عمل دَ هغهٔ دَ سر نه يَو ليشت هم نهٔ اوچتيږي.

(۳) دریم: هغه زنانه ده، چې دَ هغې نه خپل خاوند خفه دے نو دَ هغې مونځ دَ هغې دَ سر نه يَو ليشت هم نهٔ بره کيږي".

نو کهٔ ديندارہ ښځه وي او دا واوري نو هغه به خپل خاوند چرته هم خفه نهٔ کړي، چې زما خو يَو مونځ هم نهٔ قبليږي، او چې بدعمله ښځه وي ګناه به هم دَ ښځې وي ليکن خاوند به وريښې جرګې ليږي، چې دا خفه شوې ده، دا دې راشي نو جرګې وريښې ځي، او مور پلار ئې وائي: دا نهٔ شي تلے، حالانکه دا ښځه به پخپله خفه شوي وي، نو هغه به دَ خاوند حق څهٔ اوپيژني؛ ځکه چې ديندارہ نهٔ وي.

کتې اورل

حديث کښې راځي، رسول الله ﷺ فرمائي: "چې دَ خاوند پخپله ښځه باندې دومره حق دے، کهٔ چرې خاوند خپلې ښځې ته حکم اوکړي: چې دا کتې دَ دې سپين غر نه واخله او زيَړ غر ته ئې يَوسه، او دَ زيَړ نه ئې واخله هغه تور غر ته ئې يوسه نو ښځې له پکار دي چې دغه حکم اومني"، دومره پورې دَ خاوند حق دے پخپلې ښځې باندې. نو کهٔ چرته عمر کښې يَو ځل يَو خبيره ورکړه نو کفر اوشو؟ چې هغه بيا پلار کره روانه وي.

قرآنِ کريم کښې الله تعالى فرمائي: ﴿وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ﴾.(1)

ربِّ کائنات فرمائي: "هغه زنانه چې تهٔ دَ هغې دَ بد اخلاقئ نه يريږې (بد اخلاقه ده، خاوند ته خبرې ورکرځوي، دَ خاوند خلاف کوي)، نصيحت ورته اوکړئ".

نو چې سړي نهٔ دَ قرآنِ کريمِ نه خبر وي، نهٔ حديث نه خبر وي، نهٔ چرته جومات له راځي، دا جکړې هم اکثر دَ هغې سړي سره راځي، چې هغهٔ جومات له نهٔ راځي، او نهٔ چرته قرآنِ کريم ته کينښي، دَ ديندارہ سړي نه خو چرته هم ښځه خفه نهٔ شوه، ديندارہ سړي لره داسې اخلاق الله تعالى ورکړي وي چې دَ هغهٔ نه ښځه نهٔ خفه کيږي، رومبنے حکم دا دے، چې: ﴿فَعِظُوهُنَّ﴾.

"نصيحت ورته اوکړئ!"، پهٔ قرآنِ کريم او سنتو دَ نبي ﷺ ئې پوهه کړه.

(1) [سورة النساء: 34].

دويم حكم دا دے: ﴿وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ﴾.(1)

"جدا شئ ترې نه په ځائے دَ اړخ لګولو کښې".

ځان ترې نه خفه کړه، دا مطلب نۀ دے چې: کور ورته پرېږده او تۀ ترې اوتخته، دا پۀ شريعت کښې نشته، اکثر چې سړے کور خفه شي، نو سړے وائي: "زۀ درنه لاړم، تۀ پوهه شه، او بچي سنبهالول پوهه شه"، دَ کور نه به بهر نۀ اوځې، کور کښې به ځان خفه کوې؛ دا ځکه چې دَ زنانه زړۀ ډېر نرم وي چې کله سړے کور کښې ځان خفه کړي، نو ښځې باندې وخت نۀ تيرېږي، خامخه به هغه دا خپل خاوند رضاء کوي، نو دويم حکم دا شو: ﴿وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ﴾، "چې جدا شئ ترې نه پۀ ځائے دَ اړخ لګولو کښې".

دريم چې: پۀ دې هم نۀ سمېږي نو بيا وهل غواړي، الله رب العزة فرمائي: ﴿وَاضْرِبُوهُنَّ﴾، "اووهئ دوي لره"، خاوند لره الله دَ وهلو اجازت ورکړے دے، دا زياتے نۀ دے، الله رب العزة دې زمونږ پۀ ملک کښې شرعي نظام راولي (آمين!)، اسلامي قانون نشته دے، کۀ چرې ښځې له دې خپيره ورکړه او تهانې ته لاړه نو بيا خو دې کار خراب کړو، خرچه به هم ورکوې، پلار کره ناسته وي، بيا خو لويه مسئله جوړه شي حالات ډېر زيات خراب دي، اوس خو پکښې لا دَ ښځو حقوق پيدا شول، اوس نور نور خرابيږي، کۀ چرې اسلامي قانون پۀ مونږ نافذ شو نو هر څۀ سم دي، الله وائي:

﴿وَاضْرِبُوهُنَّ﴾. "او ئې وهئ".

نو څنګه وهل؟ يَو خو زمونږ دَ پښتنو وهل دي، دے خو اول غصه کيږي نه او چې غصه شي نو بيا ئې ښځې له لاس مات کړے وي يا ئې ورله سر مات کړے وي، بيا دَ ښځې رونړه راشي او دَ هغي نه لويه دشمني جوړه شي.

حديث مباركه كښې راځي: «فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ».(2)

"وهل ورته ورکړئ خو داسې وهل چې دَ هغې لاس خپې مات نۀ کړئ".

---

(1) [سورة النساء: 34].

(2) أخرجه مسلم في كتاب الحج، باب حجة النبي ﷺ، برقم: (1218).

دَ هغې اندامونه مات نهٔ کړئ، صرف دَ ادب دپاره، وهل ورکړه، کهٔ چرې ستا تابعداري ئې اوکړه، نو الله تعالی بیا فرمائي: ﴿فَلَا تَبۡغُواْ عَلَيۡهِنَّ سَبِيلًاۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيّٗا كَبِيرٗا﴾.[1]

"نو بیا ئې لپاره لار مهٔ لټوه؛ یقینًا الله تعالی اوچت او لوئي ذات دے".

نو بیا ورته نور څهٔ مهٔ وایه، او کهٔ نهٔ سمیږي، نو بیا طلاق ورکړه، دا دَ شریعت حکم دے.

نو چې واده کوې، دینداره ښځې سره نکاح اوکړه، تهٔ به دَ هغې خیال ساتې او هغهٔ به ستا خیال ساتي، دَ خاوند ډېر حق دے پخپلې ښځې باندې...

دَ ښځې حق پخپل خاوند

یاد ساته! هسې نه چې تهٔ ورته خپل حق یادوې، چې زما دَرباندې دومره حق دے، او دَ ښځې حقوق دې تول دَ خپو دَ لاندې کړې دي، الله تعالی فرمائي: ﴿وَلَهُنَّ مِثۡلُ ٱلَّذِي عَلَيۡهِنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ﴾.[2]

"دَ دې زنانوٶ دپاره هم حقوق دي پشان دَ هغې چې پهٔ دوي باندې دي پهٔ ښې طریقې سره".

دَ خپلې ښځې به هم خیال ساتې، دا نهٔ چې تهٔ ئې دَ څناورو پشان ګڼړې، نا! نا! هغهٔ هم دَ الله مخلوق دے، الله تا لره پهٔ نکاح باندې درکړې ده؛ الله تعالی فرمائي: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ﴾.[3]

"زندګې ورسره تیروٸ پهٔ ښې طریقې باندې".

دَ هغوي دَ خرچې خیال کوه، دَ هغوي دَ جامو او دَ پیزار خیال ساته، دَ هغوي دَ هر څهٔ خیال به تهٔ ساتې؛ ځکه تهٔ ئې خاوند ئې، آخر کښې الله تعالی فرمائي: ﴿وَلِلرِّجَالِ عَلَيۡهِنَّ دَرَجَةٞۗ﴾.[4]

"دَ سړو دپاره پهٔ ښځو باندې مقام او مرتبه ده".

دَ کور مشرت به دَ ښځې نهٔ وي، کور کښې مشرت به دَ سړي وي، الله رب العزة فرمائي: ﴿ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ ٱللَّهُ بَعۡضَهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ وَبِمَآ أَنفَقُواْ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡۚ﴾.[5]

"سړي حاکمان به وي پهٔ ښځو باندې"، ښځه پهٔ خاوند حکم نشي چلولے، خاوند به پهٔ ښځه باندې حکم چلوي، ښځه به خاوند له ادب نهٔ ښائي، خاوند به ښځې له ادب ښائي...

---

(1) [سورة النساء: 34].
(2) [سورة البقرة: 228].
(3) [سورة النساء: 19].
(4) [سورة البقرة: 228].
(5) [سورة النساء: 34].

وجه څهٔ ده؟

(۱) اوله وجه: الله رب العزة فرمائي: ﴿بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾، "دا فضليت ورله الله تعالى ورکړے دے"، چې الله وائي: ما ورته فضيلت ورکړے دے نو بيا پکښې دَ چا څهٔ کار دے؟

(۲) دويمه وجه: ﴿وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾، "او پهٔ سبب دَ هغې چې دا خاوندان پهٔ دې خپلو ښځو باندې مال لګوي"، پهٔ دې وجه باندې دَ سړو مقام اوچت دے، نو دَ هغې ښځو به څکه بخپل خاوند حق اوچتيږي چې هغوي چرته پهٔ خاوند باندې مال لګوي، چرته نوکره وي او تنخوا اخلي، او هغه پيسې راوړي او خاوند باندې ئې لګوي، نو هغه به خود بخپل خاوند حکم چلوي، چې کله خاوند پهٔ ښځې مال لګوي نو دَ هغې حق پهٔ خاوند نهٔ اوچتيږي، سړے به پهٔ ښځه باندې مال لګوي، نو دَ ښځې دپاره دا نشته چې هغه دې بخپل خاوند مال اولګوي، دَ مال دَ ګټلو دپاره سړے دے.

سړي له الله ډير لوئي مقام ورکړے دے، او دَ الله تعالى يو لوئي نعمت دے پهٔ انسان باندې، ما چې کوم آيت وئيلے وو، پهٔ هغې کښې الله تعالى فرمائي: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ﴾.[1]

"کهٔ چرې تاسو يريږئ چې تاسو به انصاف اونهٔ کړے شئ پهٔ باره دَ يتيمانانو جينکو کښې".

دا دَ دورِ جاهليت رد دے، هغې دور کښې چې به زنانه ګُنډې شوې، دَ اسلام نه مخکښې چې زنانه به ګُنډه شوه، او دَ هغې يتيمانانې جينکۍ به پاتې شوې، نو دَ هغوي به ميراث کښې برخه وه نو چې هغهٔ به چا پهٔ نکاح اغسته، نو هغه برخه به هم بل چا اغسته، نو دې خلقو به پهٔ نکاح باندې واغستې، هغه ميراث به ئې ترې چل ول کښې اؤوهلو، بيا به ئې ورسره زياتے کولو، نو الله تعالى دَ هغې رد کوي، فرمائي: کهٔ يريږئ تاسو چې انصاف به اونهٔ کړئ دَ يتيمانانو جينکو سره، نو: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً﴾.[2]

"نکاح اوکړئ دَ هغې زنانو سره چې جائز دي ستاسو دپاره دَ زنانو نه (هغې زنانه سره نکاح اوکره چې ستا ورسره نکاح جائزه ده)، دوه دوه اوکړئ، درې درې اوکړئ، څلور څلور اوکړئ، کهٔ يريږئ تاسو چې انصاف به اونهٔ کړئ نو بيا دَ يوې زنانه سره نکاح اوکړئ".

پهٔ شريعت کښې دَ امتي دپاره څلورو پورې ښځو سره نکاح کول جائز دي، کهٔ چرې يو سړے انصاف کولے شي نو دوه دې اوکړي، درې دې اوکړي، څلور دې اوکړي، دَ څلورو نه

(1) [سورة آل عمران:3-4].
(2) [سورة آل عمران:3-4].

سیوا نشي کولے، یَو ځائے په نکاح کښې څلورو نه سیوا نشي کولے، په څلورو کښې یوه مره شوه بله دې اوکړي، دَ څلورو نه سیوا نشي ساتلے، خو په شریعت کښې څلور پورې جائز دي، خو دَ پښتنو په قانون کښې دَ یَوې نه سیوا جائز نهٔ دي، دا هم زیاتے دے.

دَ مولانا اشرف علي تهانوي ؒ قول

مولانا اشرف علي تهانوي ؒ ذکر کړې دي: "دویمې نکاح ته سپک کتل دا کفر دے".
هان! کهٔ یَو سړے ورته پهٔ دې نظر باندې بد ګوري چې بیا به انصاف نشم کولے نو خیر دے، دا تپوس څوک نهٔ کوي چې تهٔ به انصاف نشې کولے نو دا دویمه ښځه ولې کوې؟ او بله خبره دا چې پهٔ یَو ښځه باندې دویمه ښځه څوک ورکوي هم نه، او نهٔ ورله مور پلار دویمه ښځه کوي، دا ګناه ده. څلورو پورې ښځې پهٔ شریعت کښې جائز دي؛ ځکه الله تعالی وائي: "دوه دوه اوکړئ، درې درې اوکړئ او څلور څلور اوکړئ، کهٔ چرې تاسو یریږئ چې بیا به انصاف اونهٔ کړئ نو بیا یَوه ښځه اوکړئ"، چې انصاف نشې کولے نو بیا یَوه اوکړه.

انصاف نهٔ کول

خو دا مسئله ده چې دَ چا دوه ښځې دي، یا درې دي یا څلور دي، یعني دَ یَوې نه سیوا دي او دَ هغوي پهٔ مینځ کښې انصاف نهٔ کوي، نو حدیث مبارکه کښې راځي: دغه سړے به دَ قیامت پهٔ ورځ راشي، او «وَشِقُّهُ سَاقِطٌ».(1)
"او پهٔ داسې حال کښې چې پهٔ دې یَو طرف بِه فالج وهلے وي".
نن صبا دا یَو لوئي مصیبت دے، چې دویم وادهٔ اوکړي نو دَ هغې ښځې سره مینه شروع کړي او هغهٔ رومبنۍ ښځه پرېږدي، دَ هغې پرواه نهٔ ساتي، نو دا یاد ساته! نبي ﷺ فرمائي: صبا دَ قیامت پهٔ ورځ به دې دا یَو طرف فالج وهلے وي، ټول خلق به دغه کس پیژني چې دا هغهٔ سړے دے چې دوه ښځې ئې وې، او دَ هغوي پهٔ مینځ کښې ئې انصاف نهٔ وو کړے، نو انصاف به کوې.
پهٔ پیغمبر ﷺ باندې دا نهٔ وو لازم بیا هم پیغمبر ﷺ تقسیم کړے دے، او امتي باندې لازم دي چې دے به انصاف کوي، او تقسیم به کوي، کهٔ انصاف نشې کولے نو یَوه اوکړه: ﴿أَوْمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾.(2)
"او یا نکاح اوکړئ دَ هغې چا سره چې مالکان دي ښې لاسونه ستاسو".
اصیلې ښځې سره نکاح نشې کولے نو وینځې سره نکاح اوکړه، ﴿ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا﴾،

(1) أخرجه الترمذي في أبواب النكاح، باب في التسوية بين الضرائر، برقم: (1140).
(2) [سورة آل عمران:3-4].

الله وائي: "دا نزدې د، چې تاسو به بيا زياتے نهٔ کوئ" ﴿وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾.[1]

"ورکرئ زنانو له دَ هغوي مهرونه پهٔ خوشحالئ باندې".

الله تعالى وائي: دَ ښځې حق دے پخپل خاوند باندې چې کله وادهٔ دې اوکړو نو خپلې ښځې له به مهر ورکوې.

خو ډير خلق مهر نهٔ پيژني، او ډيرو خلقو صرف دَ مهر نوم اوريدلے دے، خو نور خبر نهٔ دي چې مهر څهٔ ته وائي؟ يَو سړي خپلې ښځې ته اووئيل: ما ته دې مهر بخښلے دے؟ نو ښځې ورته اووئيل: زهٔ به درته مهر اوبخښم خو اول خو ما پوهه کړه: چې دا مهر څهٔ ته وائي؟ نو خاوند ورته وائي: اول راته اووايه چې مهر دې راته بخښلے دے؟ بيا به دې روستو پوهه کړم، نو ښځې ورته اووئيل: چې ما درته مهر بخښلے دے، نو خاوند ورته اووئيل: چې مهر دي... ته وائي، نو ښځې ورته اووئيل: زهٔ درته خپله حصه نهٔ بخښم، نو اول مهر پيژندل پکار دي، مهر ديته وائي: چې تهٔ کوم عِوض او بدله ورکوې ښځې له دَ ښځې دَ عزت پهٔ بدله کښې، او بغير دَ مهر نه خو نکاح نهٔ کيږي، دا مهر ورکول پهٔ تا باندې لازم دي.

نو بيا کهٔ دوي کوم مهر مقرر کړے دے هغه به ورکوي، او کهٔ اول نه ئې مهر نهٔ دے مقرر کړے نو روستو به بيا مهر مثل ورکوي، دَ مهر مثل مطلب دا دے: چې دَ دې ناوې چې کومه خور يا ترور وغيره له خومره مهر ورکړے شوي وي هغه هومره مهر ديته ورکول.

دا بغير دَ مهر نه نکاح کول صرف دَ پيغمبر ﷺ خصوصيت وو چې کلهٔ يَو زنانه پيغمبر ﷺ ته ځان اوبخښي نو بيا هغهٔ زنانه دَ پيغمبر ﷺ لره بغير دَ مهر نه جائز وه، خو کهٔ امتي له يَوه زنانه اووائي: چې ما تا له ځان دربخښلے دے، نو بيا به هم مهر مينځ کښې مقررَوي؛ ځکه بغير دَ مهر نکاح کول دَ امتي دپاره بالکل نشته، او مهر به دغه ورکوي، کله چې نکاح تړلے کيږي نو هغې وخت کښې ورته استاذ وائي: پهٔ مقابله دَ دومره مهر کښې تا دَ فلانکي لور قبوله کړې وه او قبوله کړې دې ده، نو مهر کښې به ئې يا کوته ليکلي وي او يا به ئې پکښې سرهٔ زر ليکلي وي، يا به نقدې پيسې وي، يا به نور څهٔ شے وي، دغه څيزونه دَ دې ښځې حق دے پخپل خاوند باندې، دغه څيزونه به دې ښځې ته حواله کوي او دا به دَ دې زنانه پهٔ ملکيت کښې وي.

مهر پهٔ دوه قسمه دے: (۱) يَو: مهر مؤجَّل، (۲) دويم: مهر معجَّل، دَ مهرِ مؤجَّل مطلب دا دے: چې موجوده وخت کښې درسره نشته دے، نو دا به پهٔ تا قرض وي بيا به ئې ورکوې، خو دا

---

(1) [سورة آل عمران:3-4].

دَ دې ښځې حق دے په تا باندې؛ ځکه دَ دې مهر په وجه تا نکاح کړې ده، نو دا به ورله ورکوې. او مهرِ معجل دیته وائي: چې هغه وخت کښې ورته دَ مهر آدائیګي اوکړې.

اوس دا مهرِ مؤَجَّل چې دے نو دا په دهٔ قرض دے، خامخه به دغه اداء کوي او کهٔ اداء ئې نهٔ کړو نو حدیث مبارکه کښې سخت وعید راغلے: حدیث کښې راځي نبي ﷺ فرمائي: "کوم سړے چې نکاح اوکړي او مهر مقرر شوے دے، او دهٔ خپلې ښځې له مهر ورنهٔ کړو (په دې سوچ ئې ورنهٔ کړو چې دَ دې ښځې په ما څهٔ حق نشته)، نو نبي ﷺ فرمائي: «لَقِيَ اللهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ زَانٍ».(1)

دا سړے به دَ قیامت په ورځ الله تعالی سره میلاؤ شي او دَ دهٔ دَ نکاح چې خومره وخت شوے دے نو دا به په دهٔ باندې زنا حسابیږي"، نو دَ حدیث مطلب دا شو: چې نکاح شوې ده او مهر مقرر شوے دے او دهٔ بیا هم دې خپلې ښځې له مهر ورنهٔ کړو او دَ دهٔ خیال دا وو چې زهٔ ورله څهٔ هم نهٔ ورکوم او دَ دې په ما باندې هیڅ حق نشته، او دَ ښځې مهر په ظلم سره خوري، ښځې سره زیاتے کوي، چې مهر ورله نهٔ ورکوم نو داسې کس به صبا دَ قیامت په ورځ دَ الله تعالی سره میلاؤ شي په داسې حال کښې چې دا خومره وخت چې دَ دهٔ دغه نکاح کښې شوے نو دا به دَ قیامت په ورځ په دهٔ باندې زنا حسابیږي، نو دا دومره لویه ګناه ده.

هان! کهٔ یو سړے دے وس ئې نهٔ کیږي، دَ ښځې ورباندې دَ مهر قرض دے او دے مړ شو نو بس چې څنګه ورباندې دَ نورو خلقو قرض پاتې شو نو دغه شان ورباندې دَ ښځې قرض هم پاتې شو، کهٔ ښځې درته پخپله خوښه دَ مرګ نه روستو اوبخښو نو صحیح ده، کهٔ نهٔ ئې بخښي نو هم دا دَ دې ښځې حق دے، دا به ورته ورکوي دَ خاوند دَ مال نه.

او کهٔ دنیا کښې ئې درته دغه مهر معاف کړو، نو الله تعالی فرمائي: ﴿فَإِن طِبۡنَ لَكُمۡ عَن شَيۡءٖ مِّنۡهُ نَفۡسٗا فَكُلُوهُ هَنِيٓـٔٗا مَّرِيٓـٔٗا﴾،(2) "کهٔ چرته په خوشحالئ سره دوي تاسو ته معاف کړي څهٔ څیز دَ مهر نه نو خورئ دې لره خوش مزه او ښهٔ تیریدونکي"، نو چې مهر ئې درته معاف کړو نو بیا ئې په ښهٔ خوند او مزې سره خورئ، بیا درباندې ورکول نشته دے.

الله تعالی دې په دې باندې مونږ له دَ عمل کولو توفیق نصیب کړي (آمین!).

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

٥

(1) أخرجه الطبراني في "المعجم الصغير"، باب الألف من اسمه أحمد، برقم: (111).
(2) [سورة آل عمران:3-4].

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ

(سورة النساء: 3)

موضوع

دَ وادهٔ رسم او رواج

بتاريخ: 04-11-2007

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني جفظه الله

دَ وادهٔ رسم او رواج

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنٰى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذٰلِكَ أَدْنٰى أَلَّا تَعُوْلُوا * وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوْهُ هَنِيْئًا مَرِيْئًا﴾.(1)

وقال النبي ﷺ: «النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي».(2)

قابلِ قدر، معزّز علماء کرام او زما عزتمندو، حاضرینو، مسلمانانو رونړو! تفصيلًا بيانونه به زما نه روستو علماء کرام کوي، مونږ خو دا وئيل: چې مونږ به صرف بيانونه واورو، زمونږ مشران حضرت مولانا شير حسن صاحب مد ظله العالي او دارنګې زمونږ معزّز عالِم دين حضرت مولانا نور الحق صاحب مد ظله العالي هغوي به بيانات اوکړي، دَ داسې علماء کرامو په مخکښې زما دَ ناچيز بنده بيان به څهٔ حيثيت اولري، خو دا دَ دې ملګرو مينه او تمنّٰی وه چې دَ دوي دَ خوشحالولو دپاره يَو څو خبرې اوکړو، دا مونږ او تاسو چې په دې جامع مسجد کښې راجمع شوي يُو نو دَ دې اجتماع سببِ انعقاد تاسو ټولو ته معلوم دے، چې زمونږ يَو رور هغه وادهٔ کړے دے، نو دَ هغې په سلسله کښې دا پروګرام جوړ شوے دے.

---

(1) [سورة آل عمران:3-4].

(2) هٰذان حديثان أولُهما أخرجه ابن ماجة في كتاب النكاح، باب ما جاء في فضل النكاح، برقم: (1846)، وثانيهما أخرجه البخاري في كتاب النكاح، باب الترغيب في النكاح، برقم: (5063).

وادهٔ سنت دَ جناب محمد مصطفٰی ﷺ دے، او دا دَ انسان پهٔ ژوند کښې يَوه لويه خوشحالي ده، چې پهٔ انسان باندې راشي، بلکه دَ هغهٔ ټول خپل خپلوان، رشته داران خوشحاله وي، شيطان پهٔ دوو موقعو کښې ډير کوشش کوي: يَو موقع دَ خوشحالئ، ښادئ او وادهٔ کښې، چې شيطان وائي: "راشه دے اوس پهٔ ځان نهٔ پوهيږي پهٔ دهٔ باندې خوشحالي راغلې ده، نو راشه پهٔ دې وخت کښې پهٔ دهٔ باندې خپل کار اوکړه"، کلهٔ به ورباندې ډمان راولي نو ډمان به ګډوي او کله به ورباندې ټي وي او وي سي آر راوړي چې دا خو خوشحالي ده، دا خو چرته کله کله راځي، کله به ورباندې ډزې کوي، پهٔ دهٔ خو خوشحالي ده پهٔ ځان نهٔ پوهيږي خو دَ بل پهٔ کور غم نازل کړي، چرته پهٔ ډزو بل څوک اولګي نو هغوي کره غم جوړ شي، دا دَ شيطان يَو لوئي جال دے، چې نن پهٔ دې جال کښې مونږ او تاسو راګير يُو، دويمه موقع دَ غم ده چې پهٔ دې کښې شيطان ډير زور لګوي، او دا دويم جال دَ شيطان دے، چې کله غم راشي نو بيا مونږ وايُو: "يرها زړهٔ خفه دے، صحيح ده چې دا کار جائز نهٔ دے خو اوس څهٔ اوکړو؟"، هغې وخت کښې مونږ او تاسو له شيطان دهوکې راکوي، او کله يَوه وسوسه رااچوي او کله بله.

شيطانان پهٔ دوه قسمه دي

دا خبره هم پيژندل غواړي: چې شيطانان پهٔ دوه قسمه دي: (۱) يَو جني شيطانان دي، او (۲) دويم انسي شيطانان دي.

(۱) **جني شيطان:** هغه وي چې ښکاري نه، خو انسانانو ته وسوسې اچوي، نو دَ دغې شيطانانو نه دَ حفاظت دپاره دَ الله تعالی ذکر دے، چې کله تهٔ اووائې: "أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ" نو هغه ستا نه روستو شي او کهٔ تهٔ هغه سره مقابله کوې نو پهٔ ټوپک او قوت باندې تهٔ دَ هغهٔ سره مقابله نشې کولے، نو دَ هغهٔ سره مقابله نهٔ کيږي بغير دَ دې نه چې تهٔ الله پورې فناه اوغواړې.

دَ تفسير "قرطبي" قول

امام قرطبي رحمه الله پهٔ تفسير "قرطبي" کښې ذکر کړي دي: "يَو استاذ خپل شاګرد ته اووئيل: چې يَو سپے تا چيچي نو تهٔ به څهٔ کوې؟ نو هغه ورته وائي: أُجاهِدُ، زهٔ به ورسره مجاهده کوم، دَ ځان نه به ئې شړم، نو ورته وائي: کهٔ چرې هغهٔ سپے دې نهٔ پريږدي، تا پسې درروان دے، نو بيا به څهٔ کوې؟ ورته وائي: بسٓ زهٔ به مجاهده کوم او هغه به دَ ځان نه شړم، وائي: چې ته ئې شړې او

هغه نهٔ ځي نو بيا به آخر څهٔ کوي؟ نو ورته وائي: چې يَو آسان کار درته نهٔ ښايم؟ چې دَ هغې سپي مالک ته اووائي: "چې دا سپے دې رانه اونيسه!"، نو هغه به درنه خپل سپے اونيسي، چې شيطان تا پسې شي نو کهٔ تهٔ هغه سره مقابله کوې، نو ترڅو پورې چې تهٔ دَ هغهٔ سره مقابله کول غواړې نو بس وايه: أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، الله! دَ دې شيطان نه مې خلاص کړې، نو الله به درته دَ شيطان نه پناه درکړي؛ ځکه چې کهٔ تهٔ شيطان سره مقابله کوې نو شيطان خو تا وينې او تهٔ شيطان نشې ليدلے نو مقابله ورسره گرانه ده، نو هغه ذات ته ئې حواله کړه چې کوم ذات شيطان وينې او.شيطان هغه ذات لره نشي ليدلے، چې هغه يَو دَ الله تعالیٰ ذات دے؛ نو پهٔ دې وجه الله! ته وايه: تهٔ راته دَ دهٔ نه پناهي راکړې"، نو پهٔ دغه وخت کښې يَو جني شيطان دے، دَ هغه نه خو به پهٔ "أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ" ځان خلاص کړې.

(۲) **دويم شيطان:** هغه "إنسي شيطان" دے، دا انسي شيطان پهٔ شکل دَ انسان وي، ستا به دوست وي، ستا به ملګرے وي او ستا به گاونډي وي، هغه به تا له پهٔ دې موقعو کښې کار خرابوي، کله به درته وائي: "تې وي راوړل غواړي او کله به وائي: ډمان راوستل غواړي"، کله به پهٔ وادهٔ کښې ډزې کوي، نو داسې شيطان دپاره کهٔ دا ټول قرآن ختم کړې نو هغه تا نهٔ پرېږدي، دَ داسې شيطان نه آمان پکار دے، او دَ دهٔ سره پهٔ خبرو مقابله پکار ده، چې زهٔ ستا دا کار نهٔ منم. بهر حال وادهٔ دَ نبي ﷺ سنت دے، او خوند هله کوي چې پهٔ سنت طريقه باندې اوشي، او دَ شريعت برابر اوشي.

دَ نورو قومونو ودونه

هندوان هم ودونه کوي، سيکان هم ودونه کوي، نور غير مذهبه قومونه هم ودونه کوي، مسلمان هم ودونه کوي، خو پهٔ دې ټولو ودونو کښې به فرق وي، دَ مسلمانانو ودونه به دَ شريعت مطابق وي او دَ هغوي ودونه دَ خپلې مرضۍ مطابق وي، ليکن نن افسوس دے پهٔ حال دَ مسلمان چې ځان ته مسلمان وائي او ښادي ئې ټوله دَ هندوانو او انګريزانو پهٔ طريقه ده، الله رب العزة دې زمونږ او ستاسو پهٔ حال رحم اوکړي (آمين!)، زمونږ اکثر ودونه دَ هندوانو پهٔ طريقه دي، يَو سنت خو ژوندے شي خو پهٔ زرګونو فرض دَ خپو لاندې شي.

دَ نظر حفاظت

دَ نارينهٔ دپاره دَ نظر حفاظت ضروري دے، ښځو دپاره هم دَ خپل نظر حفاظت ضروري

دے؛ ځکه دا دَ قرآنِ کریم حکم دے، نارینه دې پردو ښځو ته نۀ ګوري؛ ځکه دا کتل حرام او ناروا دي او زنانه به پردو سړو ته نۀ ګوري؛ ځکه دا کتل حرام او ناروا دي، نو کله چې داسې موقع راشي نو مونږ نه دَ ایمان هغه جذبه هم لا ړه شي او دا لا څۀ دَ غیرت هغه جذبه هم رانه لا ړه شي.

دَقرآنِ کریم حکم

دَ قرآنِ کریم حکم دا دے: ﴿قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ﴾.(1)

"اے زما حبیبه! اعلان اوکړه مومنانو سړو ته چې اے مؤمنانو! خپل نظرونه ښکته کړئ (پردو ښځو ته مۀ ګورئ دَ خپلو نظرونو حفاظت اوکړئ)، او دَ خپلو عورتونو حفاظت اوکړئ".

دغه شان خطاب مؤمنانو ښځو ته هم دے: ﴿وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ﴾.(2)

"اعلان اوکړه! مؤمنانو زنانو ته چې اے مؤمنانو زنانو! خپل نظرونه ښکته کړئ (پردو سړو ته مۀ ګورئ) او دَ خپلو عورتونو حفاظت اوکړئ".

دا دَ قرآنِ کریم حکم دے، پرده فرض ده او وادۀ پۀ بعضو وختونو کښې فرض او واجب دے، لیکن علماء کرام ذکر کوي: چې وادۀ پۀ عامو اوقاتو کښې سنتِ مؤکده دے، نو اوس یَو طرف ته سنت ژوندے کوې چې وادۀ دے او بل طرف ته دې فرض اوبائیللو، زما او ستاسو زنانه بهر لا ړه، پردې وادۀ له لا ړه، او بیا چې کله دوي ډولۍ له ځي نو هغه حال خو بیا ټولو خلقو ته معلوم دے، چې بیا زما او ستا دَ زنانۀ حال څۀ وي؟ چې پۀ کوم ګاډي کښې ناستې وي او ښۀ به ئې ځان برابر کړے وي، ښۀ به ئې ځان سینګار کړے وي، پرده ختمه ده! چې چرته بازار راشي، هغه ځائے کښې هغوي پۀ ګډاګانو شروع شي، هغه حکم دَ پردې چرته لا ړو؟ چې الله وائي: ﴿وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ﴾.(3)

بل ځائے کښې الله تعالی فرمائي: ﴿يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنٰتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيْبِهِنَّ﴾.(4)

"اے محبوبه پیغمبره ﷺ! اووایه خپلو بیبیانو او خپلو لوریانو ته دې او دَ تمامو مؤمنانو ښځو ته

(1) [سورة النور: 30].

(2) [سورة النور: 31].

(3) [سورة النور: 31].

(4) [سورة الأحزاب: 59].

چې: پهٔ ځان باندې غټې غټې څادرې راواچوئ (غټ غټ پړونړي رواچوئ چې پردو خلقو ته دې ځان نهٔ ښکاره کوي)".

دَ نبي ﷺ بیبیانې دَ امت میندې دي

دَ نبي ﷺ بیبیانې دَ امت میندې دي؛ ځکه الله تعالی فرمائي: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ﴾.[1]

"محمد رسول الله ﷺ ډیر مهربانه دے پهٔ مومنانو باندې دَ هغوي دَ نفسونو نه هم زیات او بیبیانې دَ نبي ﷺ دَ امت میندې دي".

نو دَ نبي ﷺ بیبیانې زمونږ میندې دي خو لیکن هغوي ته حکم وو: چې اے بیبیانو ځان باندې غټې غټې څادرې راواچوئ، دارنګې لوریانې دَ نبي ﷺ زمونږ او ستاسو روحاني خویندې دي خو هغوي ته حکم وو: چې ځانونو باندې غټې غټې څادرې راواچوئ، نو عبرت حاصلول پکار دي، مونږ او تاسو له:

عبرت اغستل

اے زما مسلمانانو رونړو! چې دَ نبي ﷺ بیبیانو ته او دَ هغهٔ لوریانو ته حکم دے نو بله کومه مومنه دَ دې حکم نه بچ کیدے شي؟ بلکه هغه خو لا هغه دور وو چې نبي ﷺ دَ هغه دور باره کښې فرمائي: «خَيْرُكُمْ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ».[2]

"پهٔ تمامو پیړو کښې بهتره پیړئ زما پیړئ ده او بیا هغه کسان بهتر دي چې دوي سره یَو ځائے راځي او بیا هغه کسان چې دوي پسې راځي".

نو پهٔ تمامو پیړو کښې بهتره پیړئ هغه ده چې محمد رسول الله ﷺ پکښې وو، هغه خلق بهتر وو چې دَ الله پیغمبر ﷺ پکښې موجود وو او هغه کلے چې دَ امن والا کلے دے، او هغه کلے چې قرآنِ کریم پکښې نازل شوے دے، نو هغه ځائے کښې حکم دے چې پهٔ ځان باندې غټې څادرې واچوئ، نو زما او ستاسو زنانو ته حکم دے او کهٔ نا؟ چې دا دَ فتنو دور دے او دا نهایتې دَ فتنو دور دے، نو مونږ او تاسو خوشحاله یُو چې وادهٔ مو اوکړو او پهٔ سنتو

(1) [سورة الأحزاب: 6].
(2) أخرجه البخاري في كتاب الشهادات، باب لا يشهد على شهادة جور إذا شهد، برقم: (2651).

مو عمل اوکړو، خو فرض دې باتيلل، کله زۀ دې ملګرو ته وايم: چې لږ سوچ پکار دے چې سنت کتو خو فرض پرې رانه ځي:

مثال

بعضې داسې سړے وي چې ډير عابد وي چې وارۀ بول اوکړي نو استنجاء خو دغه وخت کښې سنت يا مستحب وي او دۀ دپاره دَ پردې ځائے نۀ ميلاويږي نو دے به خلقو ته مخامخ کښيني او استنجاء به شروع کړي، نو دا ساده کل سنت کتي خو بل طرف ته دۀ فرض باتيلل چې عورت ئې ښکاري، دَ خلقو مخکښې استنجاء کوي، نو دېخوا خو ما او تا وادۀ کوو، سنت دَ پيغمبر ﷺ ژوندي کوو ليکن بل طرف ته رانه فرض لاړل چې دَ ميندو خويندو پردې مو ختمې شوې.

بعضې خلق وائي: "دا مُلیان تنګ نظره دي، پۀ دې کتو کښې خو څۀ کميږي نه؟ څۀ چل اوشو، چې يَو بل اووينو ډيره موده پس؟"، ورته وايه: دا چل اوشو چې دَ الله حکم ماتيږي، او دَ الله خو پۀ هر کار کښې حکمت دے:

كُلُّ الْحَوَادِثِ مَبْدَأُهَا مِنَ النَّظْرِ وَمَعْظَمُ النَّارِ مِنْ مُسْتَصْغَرِ الشَّرَرِ

"ټول مصيبتونه خو رومبے دَ نظر نه شروع کيږي او دا غټ اُور هم دَ وړوکې سکروټې نه لګي".

نو ټولې خبرې خو دَ نظر نه روستو راځي، چې يَو هلک او يَو جينۍ يَو بل ليدلي نۀ وي نو هغوي به دَ يَو بل سره تعلق دَ کوم ځائے نه قائم کړي؟ تمام مصيبتونه دَ هغې شروع دَ نظر نه کيږي، او مثال ئې داسې دے لکه اوګوره! دا دومره لوي لوي لمبې دَ اُور چې خيژي دا دَ وړوکي بسَرکي نه لګي؛ نو ځکه دا رومبے نظر الله تعالى بند کړو چې اول شروع دَ دې نظرَ نه کيږي؛ دَ دې وجې نه رواياتو کښې راځي: "شيطان وائي: دا نظر زما دَ غشو نه يَو غشے دے اول ښکار زۀ پۀ دې باندې کوم"، نو دا دَ ناپوهه خلقو خبرې دي چې پۀ کتلو څۀ کيږي؟ دا تعلقات خو دَ نظر نه روستو جوړيږي، کۀ پۀ نظر څۀ نۀ کيدے نو الله به بيا نۀ بندولے، هغه بيبيانې چې هغوي ازواج النبي ﷺ دي نو دَ هغۀ بيبيانو باره کښې الله تعالى فرمائي: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾،[1] "کله چې تاسو دَ نبي ﷺ دَ بيبيانو نه څۀ څيز غواړئ (نو ښکه به ئې غواړئ؟ هغه خو زمونږ او ستاسو ميندې دي نو پکار ده چې مخامخ ئې ترې نه غواړو)، ناا ناا الله

(1) [سورة الأحزاب: 53].

فرمائي: پردې نه اخوا به ئې ترې نه غواړئ، دَ پردې نه بهر به ولاړ يئ".

كله كله الله تعالى دَ نبي ﷺ بيبيانو ته وائي: ﴿يَانِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾.[1]

"اے دَ پيغمبر ﷺ بيبيانو! تاسو دُ نورو زنانو پشان کورے نهٔ يئ، كهٔ چرې تاسو تقوٰی غواړئ (پرهيزكاري غواړئ، ځان دَ گناه نه بچ كول غواړئ) نو نرمې خبرې مهٔ كوئ، (ولې؟) هسې نه چې دَ مرضي سړي طمع پيدا شي".

دومره پورې شريعت احتياط كوي، نو زمونږ او ستاسو دا ودونه څنګه دي؟ دَ پردې ختمول، پهٔ هغه ورځ دَ پردې چهتې وي، او ډنګ تكور، كانې بجانې دا پكښې عام وي، دَ هغې خو پكښې تپوس مهٔ كوه، پكار دا ده چې وادهٔ كوو نو چې دا دَ شريعت پهٔ طريقه باندې اوكړو.

دَ شريعت طريقه

دَ شريعت طريقه زده كول غواړې، چې دَ شريعت طريقه څهٔ ده؟ اول طريقه دا ده: چې وادهٔ كوئ نو څنګه به ئې كوئ؟ كوم ځائے كښې به كوئ؟ چا سره به وادهٔ كوئ؟ پهٔ څهٔ طريقه باندې به ئې كوئ؟

وادهٔ چې كوئ نو حديث پاک كښې راځي: پيغمبر كريم ﷺ فرمائي: «تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ».[2]

"ښځه دَ څلورو وجهو نه پهٔ نكاح كولے شي: يو دَ مال دَ وجې نه، دويم دَ حسب او نسب دَ وجې نه، دريم دَ ښائست او جمال دَ وجې نه او څلورم دَ دين دَ وجې نه، نو تهٔ كاميابي حاصله كړه پهٔ دينداره باندې، لاسونه دې خاورې شه!".

نو كهٔ يو زنانه كښې دا څلور واړه صفتونه دي نو دغه خو بيا ډيره ښه ده، خو كهٔ چرته يو زنانه داسې نهٔ ميلاويده، ښائسته ده خو مشركه ده، يا بدعتنړه ده، ښائسته ده خو بدعمله ده، ډيره زياته مالداره ده، ليكن عمل ئې ښهٔ نهٔ دے، مشركه ده، عقيده ئې خرابه ده، نو بيا به څهٔ كوې؟ نو نبي ﷺ فرمائي: «فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ» "بيا پهٔ نكاح كولو دَ ديندارہ ښځه باندې خپل ځان كامياب

(1) [سورة الأحزاب: 32].

(2) أخرجه البخاري في كتاب النكاح، باب الأكفاء في الدين، برقم: (5090)، ومسلم في كتاب النكاح، باب استحباب نكاح ذات الدين، برقم: (1466)، واللفظ له.

کړه، لاس دې خاورو کښې ککړ شه"، محدثين وائي: پۀ دې کښې تحضيض (تيزي ده) دے، بيا نورې ښځې پرېږدوه، بيا دغه مال او دولت او نسب پرېږدوه، دَ کمزورې نسب والا دې وي، توره دې وي خو چې ديندارہ وي نو دَ هغې سره نڪاح اوکړه.

هسې نه چې وادۀ اوکړې او دَ مشرکې ښځې سره نڪاح اوکړې نو تۀ به سحر مزدورئ له اوځې او هغه به پۀ زيارتونو باندې کرځي، تۀ به وائې: يا الله! مدد، نو هغه به وائي: ياپيره بابا! رامدد، نو بيا چرته کوزاره کيږي؟ دا ياد ساتئ! ښځه دَ خاوند دُ کور مشره ده، دَ خاوند دَ کور حفاظت به کوي، دَ بچو حفاظت به کوي، نو چې دَ مشرکې ښځې سره دې نڪاح اوکړه، نو مال به دې ټول پۀ غلطو طريقو باندې لګي، دَ بچو تربيت پۀ دې نۀ کيږي، ټول کور به دې برباد شي.

دَ شريعت پۀ حکم عمل

کۀ مونږ او تاسو دَ شريعت پۀ حڪم باندې عمل اوکړو نو هر څۀ سم دي، پۀ شريعت کښې پردئ ښځې ته کتل حرام دي، او کۀ دې اوکتل نو ګناه کبيره ده، ليڪن هغه زنانه چې ستا ورسره دَ وادۀ اراده ده، هغې ته کتل جائز دي؛ ځکه پۀ دې باندې محدثين باب قائموي: "بَابُ النَّظْرِ إِلى الْمَخْطُوْبَةِ".

"باب دے پۀ بيان دَ دې کښې چې کومې ښځې سره ستا دَ نڪاح اراده ده هغې ته کتلے شي"، ځکه دا خو دَ يوې ورځې خبره نۀ ده، دا خو دَ ټول عمر خبره ده، نو چرته دَ مشرکې ښځې سره نڪاح اونۀ کړې، بيا به ورسره څۀ کوې؟ چې نڪاح کوې نو دَ ديندارې زنانه سره ئې اوکړه.

دَ وادۀ طريقه

بيا چې کويږدن اوشوه نو چې وادۀ کوې نو پۀ څۀ طريقه به ئې کوې؟ بهتره طريقه دا ده: "چې دَ شپې ډولۍ راوړه او چې ډولۍ راوړې نو يَو څو زنانه او يَو څو سړي بوځه، ډير خلق مۀ بوځه، چې شپه تيره شي نو سحر خلقو له ډوډۍ ورکړه"، دا سنت طريقه ده، او زمونږ او ستاسو چې ودونه وي نو دَ يَو هفتې نه مخکښې به ډنګ ټکور شروع وي، او دَ وادۀ پۀ ورځ خو نۀ دَ کادو شمير کيږي او نۀ دَ زنانؤ، سړي ښځو ته ګوري او ښځې سړو ته ګوري دا ټول کارونه خلاف شرع وي، او دا زمونږ پۀ ودونو کښې کيږي! او پنجاب طرف ته خو ودونه پۀ شادي حالونو کښې کيږي نو پۀ هغې کښې چې کوم ناروا کارونه کيږي نو دَ هغې نه دې الله تعالى ټول مسلمانان اوساتي! حديثِ مبارکه کښې راځي: "إِنَّ

أَعْظَمَ النِّكَاحِ بَرَكَةً أَيْسَرُهُ مُؤْنَةً».[1]

"په تمامو نکاحونو کښې بهترینه نکاح هغه ده چې هغې کښې دا دومره تکلفات نهٔ وي او چې دا ډیر تکلفات پکښې وي نو هغې کښې خیر او برکت نهٔ وي".

دَ وادهٔ نه روستو زندګي

چې وادهٔ دې پهٔ سنت طریقه اوکړو نو بیا روستو زندګي به څنګه تیرَوئ؟ ښځهٔ به دَ خاوند دَ حقوقو خیال ساتي او خاوند به دَ ښځې دَ حقوقو خیال ساتي؛ ځکه قرآنِ کریم کښې الله رب العزة فرمائي: "دَ خاوند پهٔ ښځه باندې حقوق دي او دَ ښځې پهٔ خاوند باندې حقوق دي".

دَ خاوند حق

پهٔ ښځه باندې دَ خاوند دومره حق دے چې حدیث مبارکه کښې راځي: «لَوْ كُنْتُ آمِرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لأَحَدٍ لأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا».[2]

"کهٔ ما چا ته حکم کولو چې چا ته سجده اوکړئ، نو زنانو ته به مې حکم کړے وو چې خپلو خاوندانو ته سجده کوئ"؛ ځکه دَ خاوند دومره لوئ حق دے پخپله ښځه باندې، نو دَ الله نه علاوه بل چا ته سجده کول جائز نهٔ ده نو ښځه به هم خپل خاوند ته سجده نهٔ کوي.

حدیث کښې راځي: "چې کهٔ خاوند خپلې ښځې ته اووائي: چې دا ګټې دَ دې سپین غر نه واخله او زیړ غر ته ئې یَوسه، او دَ زیړ نه ئې واخله هغه تور غر ته ئې یوسه نو ښځې له پکار دي چې دغه حکم اومني"، دومره پورې دَ خاوند حق دے پخپلې ښځې باندې.

خو بل طرف ته شریعت او اسلام خاوند ته هم تعلیم ورکوي چې تهٔ به هم داسې نهٔ کوې چې تهٔ وائې: "زما ورباندې دومره دومره حقوق دي..." او هغه غریبه دې داسې زوَرَنده کړې ده، تهٔ به هم دَ هغې خیال ساتې: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾.[3]

"دَ دې ښځو حقونه دي پشان دَ هغې باندې چې پهٔ دوي باندې دي پهٔ ښې طریقې سره". لکه څنګه چې دَ خاوند حق دے پهٔ ښځه باندې نو دغه شان دَ ښځې هم حقوق دي پخپلو

---

(1) أخرجه البيهقي في "شعب الإيمان"، برقم: (6146).

(2) أخرجه الترمذي في أبواب النكاح، باب ماجاء في حق الزوج على المرءة، برقم: (1159)، واللفظ له، وأبوداؤد في كتاب النكاح، باب في حق الزوج على المرءة، برقم: (2140).

(3) [سورة البقرة: 228].

خاوندانو باندې، نو دَ دواړو په يَو بل باندې حقوق شته، خو دا حقوق څنګه دي؟

نو دا حقوق دَ شريعت دَ حکم دَ لاندې دي: ﴿وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾.[1]

"دَ سړو دپاره په دې ښځو باندې غوره والے دے".

دَ سړو مقام پرې الله اوچت کړے دے، هسې نه چې ښځه بيا دَ سړي سره ځان برابروي او په خاوند باندې حکمونه چلَوي، داسې به نهٔ وي.

مشري دَ سړي ده

قرآنِ کريم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾.[2]

"سړي حاکمان (مشران) دي په زنانو باندې په سبب دَ هغې چې الله غوره والے ورکړے دے بعضې دَ دوي ته په بعضې باندې...".

دا ولې دا غوره والے ورله الله ورکړے دے؟ نو دا دَ الله فيصله ده څوک پکښې څهٔ نشي وئيلے، دويم دا: ﴿وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ "(سړے ځکه غوره دے)؛ چې سړي به مال لګوي په دې خپلو زنانو باندې"؛ ځکه ښځه کور کښې دننه ناسته ده، سړے بهر مال اوګټي، راوړي ئې او په ښځې باندې ئې خوري؛ نو ځکه دَ سړو مقام اوچت دے.

په دې باندې علماؤ ډير تفصيل کړے دے، چې سړے ولې په زنانو باندې غوره دے، ابن کثير ؒ ذکر کړي دي: چې سړي به بادشاهان وي او حاکمان به وي په ښځو باندې نو دا ولې؟ ځکه چې "وَلِهٰذَا كَانَتِ النُّبُوَّةُ مُخْتَصَّةً بِالرِّجَالِ وَكَذٰلِكَ الْمُلْكُ الْأَعْظَمُ؛ لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوا أَمْرَهُم امْرَأَةً»".[3]

"دَ دې وجې نه پيغمبري او لويه بادشاهي دَ سړو پورې خاص ده، دَ لويُو لويُو عهدو اختيار دَ سړو دے؛ چې حديث پاک کښې راځي: هر ګز هغه قوم به کامياب نشي چې هغوي دَ خپلې مشرئ اختيارات ښځې ته حواله کړل".

---

(1) [سورة البقرة: 228].

(2) [سورة النساء: 34].

(3) انظر: "تفسير ابن كثير": (292/2).

نو دَ ښځو حق دَ لختيار نشته دے، نن خو افسوس دا دے چې خلق وائي: "مساوات پکار دي دَ سړو او دَ ښځو په مينځ کښې؛ ځکه دا سړے هم دَ الله بنده دے او ښځه هم دَ الله بنده ده نو ولې دا يَو اوچت دے او دا بل ښکته دے؟"، نو ورته وايه: "چې دا تپوس دَ الله نه اوکړه، چې داسې دې ولې کړي دي؟"، مونږ خو پهٔ دې باندې مکلف يُو چې دَ الله حکم دے او وې منو ئې، چې الله مساوات نهٔ دے راوستے نو تهٔ ئې څنګه راولې؟ مساوات نشته اوکوره! دوه ښځې دَ يَو سړي برابر دي:

دوه ښځې دَ يَو سړي برابر

پهٔ بيان دَ شهادت کښې اوکوره! دَ شهادت مسئله چې راځي، نو الله تعالى فرمائي: ﴿وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى﴾.(1)

کهٔ چرې يَو مسئله کښې دَ ګواهانو ضرورت راغلے نو الله فرمائي: "ګواهان اونيسئ دوه ګواهان دَ سړو نه نو کهٔ چرته دوه سړي نهٔ وي نو يَو سړے او (او دَ دې دويم سړي پهٔ ځائے) دوه ښځې هم کافي دي دَ هغه چا نه چې تاسو ئې دَ ګواهانو نه خوښوئ؛ کهٔ چرې يَوې زنانه نه خبره هيره شي نو دا بله به ورته خبره وريادہ کړي"؛ چې دا خبره داسې ده، ځکه چې ذهن ئې کمزورے دے.

پهٔ ميراث کښې ښځه او سړے برابر نهٔ دے

الله رب العزة فرمائي: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ﴾.(2)

"الله کلک حکم کوي تاسو ته پهٔ باره دَ اولاد ستاسو کښې چې دَ سړي دپاره پشان دَ حِصې دَ دوو زنانؤ ده".

دوه زنانه چې پهٔ ميراث کښې خومره حصه اخلي نو دومره به يَو سړے يَواځې اخلي، دوه خويندې پهٔ يَو ورور حساب دي، نو بيا څنګه مساوات پکار دے؟ چې الله څنګه وئيلي دي نو هم هغه شان پکار دي.

نو بهر حال مونږ او تاسو له پکار دي: چې مونږ او تاسو خپل ودونه، خپل غمونه، خپل لين دين، کهٔ هر څهٔ دي خو چې دا ټول پهٔ طريقه دَ نبي ﷺ باندې اوکړو، او پهٔ هر حال کښې مونږ دَ نبي ﷺ تابعداري اوکړو.

(1) [سورة البقرة: 282].
(2) [سورة النساء: 11].

دَ نیکانو بندګانو حال

الله رب العزة دَ نیکانو خلقو حال ذکر کوي: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾.(1)

"کار دَ هغوي دا وو: چې دوي به جلدي (تلوار) کوله پۀ کارونو دَ نیکو کښې، او پۀ غم کښې او پۀ ښادئ کښې، پۀ هر حال کښې به ئې مونږه رامدد کولو (هر حال کښې ورته مونږ یاد وو)، او هغوي به مونږ ته عاجزي کوله".

ما چې کوم آیتونه لوستلي وو، نو پۀ دې کښې هم الله تعالی دَ نکاح بیان کوي: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ﴾.(2)

"کۀ چرې تاسو یریږئ چې انصاف به اونۀ کړے شئ دَ یتیمانانو جینکو سره پۀ نکاح کښې پس نکاح اوکړئ دَ هغې زنانو سره چې جائز دي ستاسو دپاره دَ زنانو نه، دوه دوه اوکړئ، درې درې اوکړئ، څلور څلور اوکړئ".

دې آیت کښې رد دے پۀ دورِ جاهلیت باندې، چې هغوي له به یتیمه پاتې شوه نو هغې سره به ئې ظلمونه کول، دَ مال او دولت دپاره به ئې پۀ نکاح واغسته او بیا به ئې ورسره انصاف نۀ کولو، نو الله اووئیل: "چې کۀ تاسو ودونه کوئ نو دَ څلورو پورې ئې کولے شئ"، نورو زنانو سره نکاح اوکړئ، خامخه یتیمې زنانو سره څۀ دپاره ظلم کوئ، کۀ چرې یَو سړے دوه ښځې کوي نو جائز دي، ګناه پکښې نشته دے خو چې کله حقوق اداء کولے شي، دارنګې درې کوي یا څلور کوي نو ګناه نشته او پۀ دې کښې دَ رومبئ ښځې نه دا جازت اغستل هم نشته: "چې زۀ بله ښځه کوم ستا اجازت دے او کۀ نا؟"، نو دا نشته چې رومبئ ښځه دې پۀ دې دویمه باندې خوشحاله نۀ ده نو تۀ به ئې نۀ کوې، دا پکښې چا وئیلي دي؟ زما او ستا دَ ملک پۀ قانون کښې دا دي: "چې کۀ چرې یَو سړے دویم وادۀ کوي نو دَ رومبئ ښځې نه به اجازت غواړي"، دا دَ الله قانون نۀ دے، دا خو دې خلقو دَ ځان نه جوړ کړے دے، مونږ به دَ الله قانون منو، الله خو وائي: دوه دوه اوکړئ، درې درې اوکړئ او څلور څلور اوکړئ، دا درله جائز دي.

(1) [سورة الأنبياء: 90].
(2) [سورة آل عمران:3-4].

د اشرف علي تهانوي رحمه الله قول

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ذکر کوي: "چې دويمه نکاح عيب ګڼړل کفر دے"، کۀ چرې يَو سړے دَ دې دَ وجې نه عيب ګڼړي چې حق ئې نشي اداء کولے نو دا جدا مسئله ده، او کۀ چرې يَو سړے ئې هسې نقصان او عيب ګڼړي نو دې سړه سړے کفر ته رسي؛ ځکه الله جائز کړي دي او تۀ ئې عيب ګڼړې؟، پۀ دې ملک کښې دا يَو لوئې غضب دے چې کۀ چرې يَو سړي يَو وادۀ کړے وي او دَ دويم وادۀ نوم اخلي نو تول ورباندې لعنت وائي، وائي: "دا دے دَ مستۍ نه دويم وادۀ کوي"، الله ورله جائز کړے دے او تۀ ئې ورله ناجائز کوې؟

دَ ډيرو نکاحونو حکمت

او پۀ دې کښې حکمت دا دے: چې هر سړے يَو ښځه کوي نو ډيرې زنانه به بے دَ خاوندانو پاتې شي، او دا دَ قيامت نخښه ده؛ ځکه حديث پاک کښې راځي: "دَ قيامتُ دَ نخښو نه يَوه نخښه دا ده: چې سړي به کم شي او ښځې به زياتې شي"، نو بيا به دا ښځې څۀ کوي؟ نو دَ څلورو پورې ښځې دَ امت دپاره جائز دي.

ها! ﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾.(1)

"کۀ چرې يريږئ چې انصاف به نشې کولے نو بيا دَ يَوې زنانه سره نکاح اوکړئ، او يا دَ وينځې سره نکاح اوکړئ"؛ ځکه پۀ امتي باندې انصاف لازم دے، پۀ پيغمبر ﷺ باندې تقسيم لازم نۀ وو، او پۀ امتي باندې لازم دے، دوه ښځې دې اوکړې نو بيا به پکښې فرق نۀ کوې، دا به نۀ کوې چې يَوه پلار کره اوشړه او بله ځان سره ساته، دا ناجائز دي، يوې ته مال او خرچه ورکوه او بلې ته خرچه او مال مۀ ورکوه، يَوې ته ښځه وايه او بلې ته ښځه مۀ وايه، دا حرام او ناجائز دي.

دَ يَوې ښځې سره ظلم کول

حديث پاک کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: «إِذَا كَانَ عِنْدَ الرَّجُلِ امْرَأَتَانِ فَلَمْ يَعْدِلْ بَيْنَهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ سَاقِطٌ».(2)

"چې دَ چا دوه ښځې وي او دے دَ دې دواړو مينځ کښې انصاف نۀ کوي نو دے به پۀ

(1) [سورة آل عمران:3-4].
(2) أخرجه الترمذي في أبواب النكاح، باب في التسوية بين الضرائر، برقم: (1140).

ورځ دَ قیامت راشي او پهٔ داسې حال کښې چې دَ دهٔ دا یَو طرف به غورځیدلے وي".

نو چې دَ چا دوه ښځې دي او دَ هغې دوارو مینځ کښې انصاف نهٔ کوي، یَوې باندې ظلم او زیاتے کوي او بلې سره مینه محبت او خوشکواره زندګي تیرَوي نو دَ قیامت پهٔ ورځ به دے راشي او فالِج به وَهلے وي پهٔ دې یَو طرف باندې، هر سړے به ئې پیژني چې دا هغه ظالم دے: چې پهٔ دنیا کښې ئې دوه ښځې وي او دَ هغوي پهٔ مینځ کښې ئې انصاف نهٔ کولو، پهٔ محبت کښې فرق کول، چې یَوې سره دې مینه زیاته ده او بلې سره دې مینه کمه ده، پهٔ هغې کښې دې الله نهٔ نیسي؛ ځکه هغه دَ زړهٔ خیز دے، خو ظاهري پهٔ خوراک کښې، پهٔ نمبر کښې، پهٔ نورو حقوقو کښې به تهٔ دَ دوارو یَو شان خیال ساتې، دا پهٔ تا باندې لازم دي. نو کهٔ یریږې چې انصاف به اونهٔ کړم نو بیا دَ یَوې ښځې سره نکاح اوکړه او یا دَ وینځې سره نکاح اوکړه.

﴿ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَلَّا تَعُولُواْ﴾.(1)

"دا نزدې ده چې تاسو به زیاتے نهٔ کوئ".

او چې کلهٔ دې نکاح اوکړه نو الله فرمائي: ﴿وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحۡلَةً﴾.(2)

"ورکړئ زنانو له دَ هغوي مهرونه پهٔ خوشحالئ باندې".

دَ نکاح پهٔ وخت کښې چې کوم مهر مقرر شوے دے نو هغه ورته ورکړه، مهر دیته وائي: چې کله درله نکاح تړي او درته وائي: "چې دا زنانه دَ فلانکي لور ده، پهٔ دې نوم ئې بله لور پهٔ کور کښې شریکه نشته، پهٔ مقابله دَ دومره دومره روپو مهر کښې (یا کهٔ سرهٔ زر وي او یا کهٔ سپین زر وي، یا کوټه او کمره وي او یا جائیداد وي او یا بل څهٔ وي) تا قبوله کړې وه او قبوله کړې دې ده؟"، نو دغه مهر پهٔ تا باندې لازم دے، دغه مهر به دې خپلې ښځې ته ورکوې، یَو مهر معجَّل وي چې مخکښې نه ئې ورته ورکړې او یَو مهر مؤجَّل وي چې روستو ئې ورته ورکړې، دغه مهر ورکول پهٔ تا باندې قرض دے، هغه به ورله ورکوې او کهٔ چرته یَو سړے مړ شو او دَ هغې مهر پرې پاتې وو، ورکړے ئې نهٔ وو نو اول به دَ هغهٔ دَ مال نهٔ دَ ښځې مهر ورکولے کیږي پس دَ تکفین او تدفین اشیاؤ دَ خرچې نه او بیا به روستو نور مال تقسیمیږي.

(1) [سورة آل عمران:3-4].
(2) [سورة آل عمران:3-4].

يَو حديث کښې راځي: "چې کوم سړي نکاح اوکړه، وادهٔ ئې اوکړو او دَ هغهٔ دَ ښځې مهر دَ دهٔ پهٔ غاړه باندې وو، ورکړے ئې نهٔ وو او دَ دې سړي اراده وه چې نهٔ ئې ورکوم نو دا سړے به الله سره مخامخ شي او دا نکاح به پهٔ دهٔ باندې زنا حسابيږي"، نو دَ ښځې مهر چې مقرر دے نو هغه ورله ورکره. ها! ﴿فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا﴾.(1) "کهٔ دې ښځو درته بخښنه اوکړه دَ خپل مهر نه دَ څهٔ څيز دَ زړهٔ نه نو بيا تاسو خورئ دې لره پهٔ خوش مزه او ښهٔ تيريدونکې"، نو بيا درله دغه خوراک جائز دے.

ما چې کومې خبرې اوکړې نو الله رب العزة دې مونږ او تاسو ته پهٔ دې دَ عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

(1) [سورة آل عمران:4-3].

بسم الله الرحمن الرحيم

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

(سورة آل عمران: 110)

موضوع

دَ محرم رسم او رواج

بتاريخ: 2008-01-01

بمقام جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ محرم رسم او رواج

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحِبَّنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾.(1)

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷛ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ».(2)

عزت مندو مسلمانانو ورونړو! دا دَ محرم میاشت ده، دَ محرم په میاشت کښې بعضې امور دَ شریعت نه ثابت دي او بعضې امور خلقو دَ ځان نه شروع کړي دي، بدعات، رسمونه او رواجونه دي، په دې جُمعه کښې دا ذکر کوو، چې په محرم کښې شرعي امور کوم دي؟ او غیر شرعي امور کوم دي؟ او دَ محرم میاشت څنګه ده؟؛ ځکه بعضې خلق دا میاشت سپیره ګڼړي، په دې کښې وادهٔ خوشحالي بده ګڼړي، نو دَ بدعاتو او دَ شریعت دَ احکامو وضاحت پکار دے.

دَ محرم په میاشت کښې نبي ﷺ دَ محرم دَ روژې نهایت ترغیب ورکړے دے، دَ محرم میاشت دَ عزت او شرافت میاشت ده.

په محرم کښې روژې نیول

دَ دې وجې نه نبي ﷺ به په دې میاشت کښې روژې نیولې، په میاشت کښې به ئې هم

(1) [سورة آل عمران: 110].

(2) أخرجه مسلم في كتاب الإيمان، باب بيان كون النهي عن المنكر من الإيمان... وأن الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر واجبان، برقم: (49).

نیولې او بیا په یو خاص ورځ وه هغې ته به ئې "یوم العاشوراء" وئیله دَ هغې روژه به ئې هم نیوله، نو مسلمانان کهٔ دَ خپل پیغمبر ﷺ په طریقه عمل کوي نو دَ دې میاشت روژې دې اونیسي خومره چې نیولے شي.

دَ سیدنا ابوهریره ﷺ روایت

په "مسلم شریف" کښې دَ سیدنا ابو هریره ﷺ روایت راځي: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «أَفْضَلُ الصِّيَامِ، بَعْدَ رَمَضَانَ، شَهْرُ اللهِ الْمُحَرَّمُ».

"ابو هریره ﷺ فرمائي: نبي ﷺ فرمائیلي دي: غورې او بهترینې روژې هغه دَ رمضان نه پس دَ میاشتې دَ الله دي چې هغه محرم ده".

چې دَ دې میاشتې په روژو کښې ډیر ثواب دے او بیا نبي ﷺ فرمائي:

«وَأَفْضَلُ الصَّلَاةِ، بَعْدَ الْفَرِيضَةِ، صَلَاةُ اللَّيْلِ».[1]

"او غوره مونځ پس دَ فرض مونځ نه هغه مونځ دَ شپې دے (چې تهجُّد دي)".

دَ سیدنا جندب بن سلیمان ﷺ روایت

دا صحابي فرمائي: "چې نبي ﷺ به فرمائیل: چې دَ فرض مونځ نه پس بهترین مونځ هغه دَ شپې مونځ دے او دَ رمضان نه پس بهترینې روژې دَ هغې میاشتې دي چې هغې ته تاسو محرم وائي"، دا خو دَ محرم دَ میاشتې فضیلت وو.

دَ عاشوراء دَ ورځې روژه

دَ عاشوراء دَ ورځې روژه هم دَ احادیثو نه ثابت ده، دَ عاشوراء دَ ورځې روژه هغه وه چې کله نبي ﷺ مدینې ته تشریف یوړو، نو په مدینه منوره کښې یهود هم اوسیدل، یهود اهل کتاب وو، دَ موسی ﷺ اُمّتیان وو، نو یهودو به دَ عاشوراء دَ ورځې (دَ عاشوراء معنی: لسم محرم) روژه نیوله، نبي ﷺ دَ هغوي نه تپوس اوکړو: "تاسو دا دَ محرم روژه ولې نیسئ؟"، نو هغوي ورته اووئیل: "مونږ دا روژه ځکه نیسو؛ چې زمونږ پیغمبر سیدنا موسی ﷺ او دَ هغه ملګري بني اسرائیل الله تعالی په دې ورځ دَ فرعون نه خلاص کړي وو، دشمن ئې ورله تباه کړے وو"، قرآنِ کریم کښې دَ هغوي واقعه ځائے په ځائے تفصیلًا راځي،

(1) أخرجه مسلم في كتاب الصيام، باب فضل صوم المحرم، برقم: (1163).

چې الله تعالی وائي: "ما موسی ﷺ او دَ هغه ملګري پهٔ سمندر پورې کړي وو، او فرعونيان مې تباه کړل"، نو پهٔ کومه ورځ چې موسی ﷺ او دَ هغه ملګرو ته نجات ميلاؤ شو او دشمن تباه شو، نو دا دَ بني اسرائيلو دپاره لويه دَ خوشحالئ ورځ وه، ځکه هغوي به دَ فرعونيانو نه ډير تنګ وو، نو دَ دشمن پهٔ تباهئ به هغوي خوشحالي مناووله، نو دَ شکريې پهٔ طور به هغوي پهٔ دغه ورځ روژه نيوله.

نو نبي ﷺ صحابه کرام ؓ ته اووئيل: "چې دوي دَ عاشوراء دَ ورځې روژه نيسي نو مونږ هم لائق يُو چې دَ عاشوراء دَ ورځې روژه اونيسو؛ ځکه دا خو زمونږ دپاره هم خوشحالي ده، چې موسی ﷺ او دَ هغه قوم بچ شو"، نو نبي ﷺ او صحابه کرامو ؓ به هم دَ عاشوراء دَ ورځې روژه نيوله.

سيدنا ابو قتاده ؓ وائي: چې نبي ﷺ نه تپوس شوے وو: چې اے دَ الله پيغمبره ﷺ! دَ عاشوراء دَ روژې فضيلت خومره دے؟، نو نبي ﷺ ورله جواب ورکړو: «يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ».[1]

"چې دَ يَو عاشوراء دَ روژې دومره فضيلت دے او دومره ثواب ئې دے چې دَ يَو کال تير شوي ګناهونه پرې الله معاف کوي".

دَ سيدنا عبد الله بن عباس ؓ روايت

وائي: چې نبي ﷺ به پخپله هم دَ محرم روژه نيوله او صحابه کرامو ؓ ته به ئې هم حکم کولو چې دا روژه اونيسئ.

بل روايت کښې دَ سيدنا عبد الله بن عباس ؓ نه نقل دي: "چې رسول الله ﷺ به دَ عاشوراء دَ ورځې ډيره مبالغه به ئې کوله، معلومات به ئې کول: چې هغه ورځ کله ده؟"، دومره معلومات ئې دَ بلې ورځې دپاره نهٔ دي کړي، نبي ﷺ چې به دَ لسم محرم روژه نيوله، نو ډير زيات اهتمام به ئې کولو.

يَو ضروري خبره

دَ "مسلم شريف" پهٔ روايت کښې يَو خبره راځي، دَ عبد الله بن عباس ؓ نه روايت دے: "نبي ﷺ او صحابه کرامو ؓ چې به کله دَ عاشوراء روژه نيوله، دَ محرم دَ لسمې ورځ روژه به ئې نيوله، نو يوه ورځ صحابه کرامو ؓ نبي ﷺ ته اوفرمائيل: چې اے دَ الله پيغمبره ﷺ! تاسو خو مونږ ته وايئ چې دَ يهودو سره مشابهت مهٔ کوئ، دَ هغوي سره خپل ځان مهٔ يَو شان کوئ، نو اے

(1) أخرجه مسلم في كتاب الصيام، باب استحباب صيام ثلاثة أيام من كل شهر وصوم يوم عرفة وعاشوراء...، برقم: (1162).

پيغمبره ﷺ! دَ دې ورځې روژه خو يهود هم نيسي او نصارٰی ئې تعظيم کوي، نو کهٔ مونږ دا روژه نيسو نو دا خو دَ هغوي سره مشابهت دے؟...".

او نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ».[1]

"چا چې دَ کوم قوم سره ځان مشابه کړو نو دے هم دَ هغوي نه دے".

او کله نبي ﷺ داسې فرمائي: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا، لاَ تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ وَلاَ بِالنَّصَارَى».[2]

"زمونږ نه بغير دَ نورو قومونو سره ځان مهٔ مشابه کوئ، دَ يهودو او نصارٰی سره ځان مهٔ مشابه کوئ".

نو دې صحابه اووئيل: "چې دَ الله پيغمبره ﷺ! دې کښې خو دَ هغوي سره مشابهت دے"، نو نبي ﷺ اوفرمائيل: «لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ».[3]

"کچرې زهٔ دَ آئنده کال دپاره ژوندے پاتې شوم (نو زهٔ به ورسره يَو روژه سيوا کوم)، دَ نهم محرم روژه به ورسره نيسم".

دَ محدثينو اختلاف

(۱) اول قول: دَ امام طيبي رحمه الله دے، هغه وائي: "نبي ﷺ بل کال ته پاتې نهٔ شو، او دَ دنيا نه رخصت شو"، نو امام طيبي رحمه الله وائي: "چې دَ نهم محرم روژه نيول سنت شول"، او نبي ﷺ وئيلي وو: «لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ»، "زهٔ به دَ نهم محرم روژه خامخه نيسم"، نو دَ نهم محرم روژه نيول غواړي.

(۲) دويم قول: امام توربشتي رحمه الله وائي: "چې نبي ﷺ اووئيل: «لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ»، "زهٔ به پهٔ نهمه ورځ دَ محرم باندې روژه نيسم"، معنی ئې دا ده: چې زهٔ به ورسره نهمه ورځ يَو ځائے کوم، زهٔ به دوه ورځې روژه نيسم، دَ نهم محرم او دَ لسم محرم".

نو دَ يهودو سره مشابهت ختم شو؛ ځکه هغوي صرف دَ لسم محرم روژه نيسي او مونږ به دوه روژې اونيسو؛ دَ دې وجې نه "مرقات" کښې ملا علي قاري رحمه الله يَو روايت ذکر کړے دے، چې دا صحابي "ابن عباس رضي الله عنه" وائي: «صُومُوا التَّاسِعَ وَالْعَاشِرَ، وَخَالِفُوا الْيَهُودَ».[4]

---

(1) أخرجه أبو داود في كتاب اللباس، باب في لبس الشهرة، برقم: (4031).

(2) أخرجه الترمذي في أبواب الاستئذان والآداب، باب ما جاء في كراهية إشارة اليد بالسلام، برقم: (2695).

(3) أخرجه مسلم في كتاب الصيام، باب أي يوم يصام في عاشوراء، برقم: (1134).

(4) انظر: "مرقاة المفاتيح" (1412/4)، رقم: (2041).

"تاسو دَ محرم میاشت دَ نهم تاریخ روژه هم اونیسئ او دَ لسم تاریخ هم اونیسئ او دَ یهودو مخالفت اوکړئ".

هغوي صرف دَ لسم (۱۰) محرم روژه نیسي نو تاسو دا دواړه (نهم او لسم محرم) اونیسئ چې دَ هغوي مخالفت راشي.

قول دَ امام ابن همام رحمه الله

امام ابن همام رحمه الله وائي: "يستحب صوم يوم العاشوراء ويستحب أن يصوم قبل يَومه أو بعد يَومه"، "مستحبه ده چې دَ عاشوراء دَ ورځې روژه هم اونیسي او دا هم مستحبه ده چې دَ دې نه یَو ورځ مخکښې روژه اونیسي، او یا دَ دې نه یَو ورځ روستو روژه اونیسي"، یعني دوه روژې به نیسي، فقهاؤ ذکر کړي دي: "چې یَواځې دَ لسم محرم روژه نیول هم مکروه دي، کهٔ څوک روژه نَیسي نو نهم او لسم محرم یا لسم او یَوولسم محرم به ئې نیسي..."، او بیا فقهاء وائي: "فإن أفردوا فهو مكروه للتشبه باليهود"، "کچرې یَواځې دَ لسم محرم روژه ئې اونیوله نو دا مکروه ده؛ دَ وجې دَ مشابهت نه یهودو سره (بیا دَ یهودو سره مشابهت راځي کهٔ یواځې دَ لسم محرم نیسي)".

نو دا مسئله معلومه شوه: "چې پهٔ لسم محرم روژه نیول دَ شریعت نه ثابته ده، یهودو به دا روژه نیوله، خو مسلمانان به صرف پهٔ لسم محرم باندې روژه نهٔ نیسي"، بلکه دَ یهودو مخالفت به کوي؛ څکه نبي ﷺ فرمائيلي وو: "کچرې زهٔ دَ آئنده کاله پورې ژوندے ووم نو زهٔ به دَ نهم محرم روژه نیسم"، نو علماء کرام ذکر کوي: چې مقصد ئې دا وو: چې زهٔ به دَ نهم محرم روژه نیسم. بعضې علماء وائي: چې مقصد ئې دا وو چې نهم محرم به هم نیسم او لسم محرم به ورسره سیوا کوم.

نو کهٔ امت پهٔ دغه طریقه باندې عمل کوي، نو طریقه ئې دا شوه: چې دَ نهم محرم او دَ لسم محرم دَ دواړو روژه به نیسي، او یا به دَ لسم او یَوولسم محرم روژه نیسي، یَواځې دَ لسم محرم روژه به نهٔ نیسي.

پهٔ محرم کښې نور اعمال

پهٔ محرم کښې نور اعمال څنګه دي؟ لکه اکثر خلق دا سپیرهٔ کڼري، اول خو پهٔ دوي کښې دومره جهالت دے چې دَ محرم نوم ته هم نهٔ ګوري، چې دَ دې نوم څهٔ معنی ده؟ دَ دې نوم معنی دا ده: "دا عزتمنده میاشت ده"، او خلق وائي: "دا سپیرهٔ ده"؛ څکه کله به تاسو اورئ چې دَ چا وادهٔ

وي نو وائي زر وادهٔ اوکړئ بیا محرم راځي، بیا محرم کښې خو ګناه ده، دا میاشت سپیرهٔ ده، او بهٔ دې کښې وادهٔ نهٔ دے پکار، نو محکښې وادهٔ اوکړئ، او کهٔ دَ چا دَ وادهٔ نیته محرم ته راځي، نو وائي: دَ محرم نه ئې روستو کړئ، دَ محرم نه روستو به وادهٔ اوکړو، دَ صفر میاشت او دَ محرم میاشت دا خلق سپیرهٔ ګنړي دا دَ خلقو لوئي جهالت دے.

نبي ﷺ فرمائي: "سپیرهٔ والے ګنړل پهٔ یو شي کښې دا شرک دے"، هر څهٔ چې کوي نو الله تعالی ئې کوي، ورځو کښې څهٔ سپیرهٔ توب نشته دے، دا ټول دَ الله تعالی مخلوقات دي، ورځې او شپې ټولې یو شان دي، نو محرم دې ته سپک کتل او سپیرهٔ کتل دا جائز نهٔ دي، دا دَ شیعه ګانو سره مشابهت دے، شیعه ګان دې میاشت ته سپیرهٔ میاشت وائي؛ ځکه چې پهٔ دې میاشت کښې سیدنا حسین ﷺ شهید شوے دے، نو پهٔ دې وجه ورته سپیرهٔ میاشت وائي (نعوذ بالله)، زما پهٔ خیال دې شیعه ګانو ته به دا شهادت سپیرهٔ ښکاري، چې حسین ﷺ پکښې شهید شوے دے نو دا خو نوره دَ عزت میاشت وه؛ ځکه شهادت خو لوئي مقام لري، نو پهٔ ایمان ئې اووایئ چې شهادت سره یو میاشت سپیرهٔ کیږي او کهٔ عزتمنده کیږي؟

دَ شهیدانو مقام

قرآنِ کریم خو دَ شهیدانو ډیر لوئي مقام ذکر کړے، احادیثو کښې نبي ﷺ دَ شهداؤ ډیر لوئي مقام ذکر کړے دے، قرآنِ کریم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِن لَّا تَشْعُرُونَ﴾.[1]

"اے خلقو! کوم خلق چې زما پهٔ لاره کښې شهیدان شي نو دا دَ عامو خلقو پشان مړي ورته مهٔ وایئ (چې مړهٔ شو او دنیا ترې نه پاتې شوه، دا مهٔ وایئ چې مړهٔ شول او ښځه او بچي ترې نه پاتې شول) بلکه دَ الله تعالی پهٔ نزد ژوندي دي، خو تاسو پهٔ هغې ژوند نهٔ پوهیږئ".

نو مړهٔ نهٔ دي بلکه دَ دې دنیا نه بلې دنیا ته منتقل شو، جنت ته تلي دي، حدیث مبارکه کښې راځي: "دَ شهید روح الله تعالی دَ شنو مارغانو پهٔ ججرو کښې دننه کړي، کوم ځائے چې ئې خوښه وي پهٔ جنت کښې نو ځرېږي او مزې کوي".

دَ نبي ﷺ دَ شهادت ارمان

شهادت دومره لوئي مقام دے، چې رسول الله ﷺ فرمائي: «وَلَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللهِ

(1) [سورة البقرة: 154].

ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَا، ثُمَّ أُقْتَلُ». (1)

"خامخه زهٔ غواړم، زما ارمان دے چې زهٔ دَ الله پهٔ لاره کښې شهید کړے شوے وے، بیا ژوندے شوے وے، بیا شهید شوے وے، بیا ژوندے شوے وے او بیا شهید شوے وے"، معنی دا چې دَ الله په لار کښې شهید کیدے او بیا ژوندے کیدے، خو شیعه گان بدبخته ورته بد وائي، نو دا میاشت دَ حسین ﷺ دَ وجې نه بدبخته شوې نهٔ ده، او هغه ته شهادت میلاویدل دا څهٔ نقصان نهٔ دے بلکه دا خو نوره هم دَ شرافت خبره ده؛ ځکه دَ شهادت ډیر لوئي مقام دے.

شهادت سره دَ گناهونو معافي

رسول الله ﷺ فرمائي: «يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ». (2)

"دَ شهید دپاره ټول گناهونه معاف کیږي سیوا دَ قرض نه".

او دا قرض ورته ځکه نهٔ معاف کیږي؛ چې دا پردے حق دے او الله تعالی دَ مخلوق حق چا ته پخپله نهٔ معاف کوي او خپل حق معاف کوي.

بهر حال دا میاشت سپیرهٔ نهٔ ده بلکه دا عزتمنده میاشته ده، نو بعضې مسلمانان چې دَ شیعه گانو پرې اثر شوے وي نو هغوي خو نهٔ پوهیږي؛ ځکه دې میاشت ته سپک کوري او وادهٔ پهٔ دې میاشت کښې نهٔ کوي، پهٔ دې کښې کویژدن نهٔ کوي، پهٔ دې کښې خوشحالي نهٔ کوي، وائي: "دا سپیرهٔ میاشت ده"، دا کورے دَ شرک عقیده ده، مسلمانانو رونړو! دَ شیعه گانو مخالفت اوکړئ، دا میاشت نهایته دَ برکت او خیر نه ډکه میاشت ده، خپل ودونه کویژدنې او ودونه پهٔ دې میاشت کښې کوئ، او کلهٔ چې تهٔ دَ یو رسم ماتول غواړې نو پهٔ هغه کار کښې به الله تا لره ډیر خیر او برکت اچوي.

دَ نبي ﷺ طریقه ژوندئ کول

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ». (3)

"چا چې زما یو سنت طریقه راتینگه کړه (ژوندئ کړه) چې پهٔ کوم وخت کښې خلقو سنت طریقې ماتولې، پریښودې ئې نو دهٔ ته به دَ سلو شهیدانو اجر میلاویږي".

(1) أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب: الجهاد من الإيمان، برقم: (36).
(2) أخرجه مسلم في كتاب الإمارة، باب من قتل في سبيل الله كفرت خطاياه إلا الدين، برقم: (1886).
(3) انظر: "مشكوة المصابيح" (62/1)، برقم: (176).

نو خلق یریږي وائي: "دا میاشت سپیرۀ ده"، اکثر خلق ما ته ټیلیفون اوکړي، وائي: "جي! مونږ وادۀ کوو نو دا میاشت څنګه ده؟ یره جي! بعضې خلق وائي: چې دا سپیرۀ میاشت ده؟"، دیته سپیرۀ وئیل دا دَ شیعه ګانو طریقه ده، دا دَ مسلمانانو طریقه نۀ ده، او شیعه ګان هم پۀ دې کښې غلط شوي دي، او هغوي څکه غلط شوي دي؛ چې وائي: "دا دَ حسین ﷛ دَ شهادت دَ وجې نه سپیرۀ ده"، شکر دے چې هغه پکښې شهید شوے دے، سپیرۀ نه وه بلکه دا خو مبارکه میاشت وه، شهادت هم لوئي مقام دے.

بهر حال دا میاشت سپیرۀ نۀ ده؛ دا خو مخکښې نه هم عزتمنده وه او بعضې خلق نۀ پوهیږي هغوي وائي: "دیته دا محرم څکه وائي؛ چې دې کښې حسین ﷛ شهید شوے دے دَ هغې دَ وجې نه عزتمنده شوه"، نا! بلکه دې ته دا عزت دَ مخکښې نه میلاو دے او دا روژه چې ده نو دا هم دَ پخوا نه راروانه ده، دَ نبي ﷺ دَ دور نه هم مخکښې ده، دا میاشت خو دَ هغې وخت نه دَ عزت والا حسابیږي چې کلۀ نه الله تعالی موسی ؈ او دَ هغۀ ملګرو له نجات ورکړے وو، چې دَ فرعون ظالم نه ئې هغوي خلاص کړي وو نو دا خوشحالي دَ هغۀ وخت نه راروانه ده او دا روژه هم دَ هغه وخت نه راروانه ده، نو دا عزت ورته دَ سیدنا حسین ﷛ دَ وجې نه نۀ دے، بلکه دا دَ مخکښې نه راروان دے.

او بله دا خبره چې پۀ دې میاشت کښې دَ حضرت حسین ﷛ دَ شهادت مرثیې وائي، او عوامو کره کور کښې کتابونه پراتۀ وي هغې ته "شهادت نامې" وائي، هغه به لولي او خوګ ورته ژاړي، او وائي: "دا لوئې ظلم شوے دے"، نو دا شے خلاف شرع دے، پۀ دې خاص ورځ باندې دا دَ شهادت قیصې اورول او دا دَ محرم پورې خاص کول دا نارواه او ناجائز دي.

بعضې خلق وائي: "پۀ تاریخ اسلام کښې دا یَو لویه دردناکه واقعه شوې ده"، دَ دې نه زیاتې دردناکې واقعې شوي دي، پکار دے چې دَ هغې تاریخ راځي نو خلق هغه هم بیانوي کنه! دَ هغې دې هم یاد او تذکره کوي.

دَ دریم خلیفه حالت

سیدنا عثمان ﷛ دَ مسلمانانو دریم خلیفه وو، او پۀ دۀ دَ نبي ﷺ دوه لوریانې وادۀ وې، یَو لور پرې دَ نبي ﷺ وادۀ وه چې هغه کله وفات شوه نو نبي ﷺ ورته بیا بله لور پۀ نکاح باندې ورکړه، او چې کله دا دویمه لور دَ نبي ﷺ هم وفات شوه نو نبي ﷺ اوفرمائیل: "کچرې زما بله لور ژوندۍ وے

نو ما به هغه بله لور هم دهٔ ته پهٔ نکاح باندې ورکړے وے"، دومره ترې نه نبي ﷺ خوشحاله وو، دا عثمان ﷺ خو هغه جليل القدر صحابي وو، چې حديث پاک کښې راځي: "سيدنا عثمان ﷺ دومره حياناک دے چې فرشتې دَ هغهٔ نه حياء کوي"، دَ سيدنا عثمان ﷺ واقعه دَ شهادت خو ډيره دردناکه واقعه ده، چې دَ سيدنا عثمان ﷺ نه کسان چاپيره دي، هغه مقابله نهٔ کوي، هغه فوج ته حکم نهٔ کوي، چې ځئ ورشئ تاسو حمله پرې اوکړئ، دَ عثمان ﷺ پخپل لاس کښې هم توره نشته، هغه توره نهٔ راخلي، مقابله نهٔ کوي، بلکه هغه دَ قرآنِ کريم تلاوت کوي، دشمنان راځي او پهٔ سيدنا عثمان ﷺ باندې دَ تورې ګزار کوي، دَ سيدنا عثمان ﷺ دَ بدن وينې پهٔ قرآنِ کريم غورځيږي، دَ قرآنِ کريم تلاوت ئې کولو او دَ وينې څاڅکي پهٔ دې آيت باندې پريوځي: ﴿فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللهُ﴾.(1)

"زر دے چې کافي به شي ستا دَ طرف نه دوي ته الله".

الله وائي: "ستا بدله به زهٔ واخلم"، نو دَ سيدنا عثمان ﷺ وينه دَ قرآن پهٔ آيت باندې پريوځي، دا دَ مسلمانانو دپاره نهايته دردناکه واقعه ده، نو دَ هغهٔ دَ شهادت واقعه يَو ورځ هم چا بيان نهٔ کړه؛ ځکه دَ شيعه ګانو ورسره نالګي وه، دا پهٔ مونږ او تاسو چې څهٔ اثرات دي نو دا دَ شيعه ګانو دَ طرف نه دي.

دَ إمام الأنبياء محمد مصطفى ﷺ حالت

دَ نبي ﷺ سر مبارک پهٔ "جنګِ احد" کښې مات شوے وو، وينې ترې نه روانې دي، سيده فاطمه ﷺ پوزکے سوَزوي، دَ نبي ﷺ پهٔ سر مبارک باندې ئې اچوي، چې وينه اودرَوي؛ ځکه نور څهٔ دَ وينې اودرولو دپاره نهٔ وو، سيده فاطمه ﷺ فرمائي: "چې ما دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پهٔ زخم کښې هغه پوزکے اچولو، نو دَ هغې سره هغه وينه اودريده"، نو دَ نبي ﷺ صفت څوک نهٔ کوي.

شيعه ګان دَ نبي ﷺ پهٔ صفت باندې غُصه کيږي، نو پهٔ دې مسلمانانو کښې هم دَ شيعه ګانو هغه اثر راشي نو چې دا محرم شي نو وائي: "ماتم مناؤو، غم دے"، نو هغوي څهٔ کوي؟ پهٔ دې محرم کښې ګاني به نهٔ غږيږي، ټي وي به نهٔ غږيږي وائي: ځکه دا محرم دے، مونږ وايُو: "دا دې ټول عمر نهٔ غږيږي، او دا دې الله ټول عمر بند کړي، مونږ خو پهٔ دې خوشحاليږو خو دا تهٔ ئې چې پهٔ کوم خيال بندَوې نو دا خيال دې صحيح نهٔ دے، مثلاً ټي وي، وي سي آر يا ريډيو دے نو صرف مرثيې

(1) [سورة النور: 63].

پرې رواني دي او کاني بجاني نۀ دي نو دَ هغوي دَ شهادت مرثيې به وي"، دا حکومت هم دَ هغوي نه متأثره دے، وائي: "دا ځکه چې سيدنا حسين ﷺ پۀ دې کښې شهيد شوے دے، نو پۀ دې کښې غم کول پکار دي، نو اول خو دا سوچ پکار دے چې دا غم تازه کول جائز دي؟...".

پۀ شريعت کښې غم تازه کول

رسول الله ﷺ فرمائي: "دَ يَو زنانه دپاره دا جائز نۀ دي چې دَ هغې پۀ الله تعالى باندې ايمان وي او دَ الله پۀ پيغمبر ﷺ ئې ايمان وي چې غم خپل مړي باندې دَ دريو ورځو نه سيوا غم تازه کړي، صرف دا واجب دي چې دَ يَوې زنانه خاوند وفات شو نو څلور مياشتې او لس ورځې به دا زنانه خفګان ښکاره کوي"، پۀ دې زنانه باندې عدّت تيرول واجب دي، دا زنانه به پۀ دې عدت کښې دننه دننه خوشحالي نۀ کوي، سترګې به نۀ تورَوي، ډول، سنګار به نۀ کوي، دَ کور نه به بهر نۀ اوځي، او نورو مسلمانانو دپاره دَ دريو ورځو نه سيوا غم نشته دے، دا تپوس نن پکار دے چې تاسو دا کال پۀ کال غم تازه کوئ نو دا پۀ کوم دين کښې دي؟

دَ سيده ام حبيبه حالت ﷺ

حديث کښې راځي: ام حبيبه ﷺ دا دَ نبي ﷺ بي بي ده، دَ هغې پلار ابوسفيان ﷺ وفات شو، نو چې کله ئې پلار وفات شو، درې ورځې وريسې خفه وه، چې درې ورځې کله ختمې شوې او څلورمه ورځ شوه نو وائي: "ورشئ ما لره خوشبو وغيره (دنداسه او رانجۀ) راوړئ"، خوشبو او دنداسه او رانجۀ ئې راوغوښتل، خوشبو ئې اولګوله، شونډې ئې سرې کړې او سترګې ئې پۀ رنجو تورې کړې بيا ئې سر غوَړ کړو نورو ښځو ته ئې اووئيل: "وَاللهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لاَ يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ، إِلاَّ عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا»".(1)

"قسم پۀ الله ما ته دَ خوشبو څۀ ضرورت دے؟ خو صرف دا خبره ده چې ما دَ نبي ﷺ نه اوريدلي دي، چې وئيل ئې: چې رواه نۀ دے دَ يَو زنانه دپاره چې پۀ الله او پۀ ورځې روستنۍ ايمان لري دا ورله حلال نۀ دي چې غم ښکاره کړي پۀ يَو مړي باندې دَ دريو شپو نه سيوا هاں مګر پۀ خاوند څلور مياشتې او لس ورځې".

(1) أخرجه البخاري في كتاب الطلاق، باب تحد المتوفى عنها زوجها أربعة أشهر وعشرا، برقم: (5334).

نو ام حبیبه ﷺ مونږ ته دا تعلیم راکوي چې دَ دریو ورځو نه سیوا غم ښکاره کول نشته دے؛ ځکه خو دنداسه او خوشبو وغیره راغواړي او زنانؤ ته هم وائي: چې زما ډول او سنګار ته څۀ حاجت دے؟ پۀ شونډو سرې کولو، پۀ سر غوړولو او پۀ خوشبو لګولو زما څۀ کار نشته دے؛ ځکه زۀ خو بوډۍ ښځه یم، خو دا مې ځکه اوکړل چې ما دَ نبي ﷺ نه اوریدلي دي: "چې یَوې مسلمانې زنانه دپاره دا رواه نۀ دي چې پخپل مړي دَ دریو ورځو نه سیوا غم اوکړي..."، نو غم صرف درې ورځې دے، تیک ده زړۀ خو تول عمر خفه وي خو ظاهري شکل به دَ غم نۀ جوړوې، طریقه دَ غم به نۀ جوړوې، دا دَ نبي ﷺ بي بي وه او داسې ئې اوکړل، نو مونږ له هم دَ هغې اقتداء پکار ده چې دَ دریو ورځو نه سیوا غم پۀ مړي نۀ کوو.

پۀ بعضې علاقو کښې اوس هم دا طریقه شته دے، چې غم اوشي او رومبنے اختر راشي، نو خلق به نوې کپړې اچوي او دَ مړي وارثان به زړو کپړو کښې ګرځي، او ژړاګانې کوي، وائي: "زمونږ پلار نشته!"، او مور وائي: "زما بچے نشته!"، وائي: "اختر راله خوند نۀ راکوي".

او پۀ بعضې علاقو کښې داسې وي: چې کتونه واچوي، خلق ورته بیا غم رازي کوي، ورته وائي: "خورې! خفه کیږه مه، دا ئې رومبنے اختر دے"، هغوي له بیا غم رازي کوي، او بیا دعاګانې شروع وي، ورته وایه: "چې کۀ چائے ته مو زړۀ شوے وي چائے اوڅښکئ خو غم بیا مۀ تازه کوئ".

مسلمانانو رونړو! زمونږ اکثر کارونه دَ شرع خلاف دي، هسې تش وئیل دي عمل چرته دے؟ دا مونږ چې کوم تعزیت کوو، دا هم خلافِ شرع دے، مثلاً جنازه کښې شریک شوے ئي، چې دَ یَو مسلمان جنازه دې اوکړه نو بیا پۀ تا باندې حُجرې ته دعاء دپاره تلل نشته دے، مونږ او تاسو جنازه هم اوکړو او دفن ئې هم کړو او بیا هم دریو ورځو پورې حُجره کښې دَ دعاء دپاره ناستِ یُوا.

دَ شریعت مسئله دا ده: چې مړے اوشو، مقبره کښې دفن شو، دَ مړي وارث به کور ته راشي، هغه سړے به ورته تعزیت له راځي چې کوم سړي جنازه نۀ ده کړې، هغه چې راشي نو دَ مړي وارث ته به وائي: "الله تعالی دې صبر جمیل درکړي، او ستا مړي له دې الله تعالی مغفرت نصیب کړي"، او بیا زمونږ او ستاسو څۀ طریقه ده؟ صرف دَ مړي هغه وارث ته به ځان ښایُو؛ ځکه چې دوه کسان لاړشي نو یَو به هم وائي: "دَ دې عاجز پۀ حق کښې دعاء اوکړئ"، بیا به دا بل کس هم دعاء دپاره آواز اوکړي، نو چې څومره کسان تلي وي نو هر یَو به دغه آوازونه کوي او

لاس به اوچتوي، دا دعاء کول نۀ وي خو بس صرف يَو عادت دے دَ خلقو جوړ شوے دے، اوس دَ دې خپل عادت نه مجبوره دې دا پرېښودلے نشي.

او زۀ وايم: "چې دا چائے پۀ دې حُجرو باندې بنده شي دا هم يَوْ خلافِ شرع طريقه ده، چائے خو پۀ هغه چا خښکل غواړي چې پۀ چا باندې غم دے"، هغه غريب دَ غم دَ وجې نه پرېشانه دے نۀ ئې خوراک ته زړۀ کيږي او نۀ ئې څښاک ته زړۀ کيږي، او چې اودۀ شي نو تپوس ترې نه اوکړه نو هغه دَ تولو نه زيات ستړے وي؛ ځکه هر يَو کس سره ميلاوېدل، هغه ته سلام کول دا خو آسان کار نۀ دے، دَ پلار پۀ غم دومره نۀ وي پرېشانه څومره چې پۀ دې دريو ورځو ناسته باندې پرېشانه وي، خو بس دا زمونږ رواج دے چې چائے به ورته هم اوړو او درې ورځې ناسته به ورسره هم کوو، لوئي حشر نشر وي دا ټول خلافِ شرع طريقې دي، دَ الله دَ رضاء دپاره عمل کوئ، خلق پرېږدَوئ چې څۀ وائي نو وائي دې، چې جنازې ته تلے ئې نو دعاء له مۀ ځه، او چې يَو ځل دعاء دپاره تلے ئې نو بيا دوباره دعاء دپاره مۀ ځه، نو مونږ به پوره درې ورځې حاضري کوو، دَ دې هيڅ څۀ ثبوت پۀ شريعت کښې نشته دے، نو مقصد مې دا دے چې دا غم تازه کول پۀ شريعت کښې نشته دے، شيعه ګان هر کال غم تازه کوي.

دَ شيعه ګانو غلط کار

شيعه ګان غم څنګه تازه کوي؟ نو طريقه ئې دا ده: "څوک ګريوانونه شلَوي او څوک ځان ټکوي"، دا خلاف شرع طريقه ده.

ځان ټکوَل، ګريوانونه شلول او چغې اوباسل

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الخُدُودَ، وَشَقَّ الجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ».[1]

"زما امتي نۀ دے هغه کس چې هغه (دَ غم پۀ وخت کښې) مخونه پۀ سپېړو وهي او ګريوانونه شلَوي او چغې وهي پشان دَ چغو دَ جاهليت".

نو اوګوره! نبي ﷺ دا درې صفاتو والا خلق ياد کړل چې دا زما امتيان نۀ دي:

(۱) **اول:** «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الخُدُودَ» زما امتي نۀ دے، زۀ به ئې شفاعت نۀ کوم دَ هغه کس دپاره چې هغه باندې غم راشي او دے دَ غم پۀ وخت کښې خپل مخ پۀ سپېړو وهي او ټکوي ئې،

(1) أخرجه البخاري في كتاب الجنائز، باب ليس منا من شق الجيوب، برقم: (1294)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الإيمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، برقم: (103).

دا عادت شیعه ګان هم کوي او دا عادت مسلمانان هم کوي، نو دا مخ تکول ناروا دي.

(۲) دویم: نبي ﷺ فرمائي: «وَشَقَّ الجُيُوبَ» زما امتي نهٔ دے، زهٔ به ئې شفاعت نهٔ کوم چې هغه پهٔ غم کښې ګریوانونه شلوي.

(۳) دریم: نبي ﷺ فرمائي: «وَدَعَا بِدَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ» زما امتي نهٔ دے هغه څوک چې غم ورباندې راشي او هغه دَ جاهلیت چغې وهي، دورِ جاهلیت کښې به ئې دَ دې چغو دپاره پهٔ پیسو باندې ښځې راوستې او پهٔ دې دور کښې خو تولو زنانو ته چل یاد دے، نو اوس پهٔ پیسو راوستو ته ضرورت نشته، بعضې شیعه ګان هم داسې وي چې هغوي پهٔ پیسو باندې خلق راولي.

دَ علامه ابن قیم رحمه الله قول

علامه ابن قیم رحمه الله لیکلي دي: "ژړا پهٔ لس (۱۰) قسمه ده، یَو قسم ژړا پکښې ژړا بالأجرة ده، پهٔ پیسو باندې ژړل".

نو شیعه ګان سره ډیر خلق پهٔ پیسو باندې راولي، ورته وائي: "حضرت حسین رضي الله عنه پسې اوژاړه"، نو هغوي ژاړي او ځان تکوي او مرثیې وائي. زهٔ وایم: "چې دَ چا زړهٔ خفه وي نو دَ هغوي دَ زړهٔ نه آواز نهٔ راوځي او چغې نهٔ اوباسي، او چې زړهٔ خفه نهٔ وي نو بیا به خامخه چغې اوباسي"، نو دا غم تازه کول پهٔ شریعت کښې نشته، دا بالکل خلافِ شرع دے، دَ شیعه ګانو اثر پهٔ بعضې مسلمانانو هم وي، مسلمانانو لره پکار دي چې دا اثر دَ خپلو ځانونو نه ختم کړي.

دَ مولانا رشید احمد لدهیانوي رحمه الله قول

پهٔ "احسن الفتاوی" کښې لدهیانوي رحمه الله تردې پورې ذکر کړې دي چې: "ډیر تأثرات دَ شیعه ګانو پهٔ مسلمانانو باندې شته، شیعه ګان امام حسین "عليه السلام" وائي نو بعضې مسلمانان هم هغه شان وائي"، لفظ دَ "امام" خو یَو زما او ستا پهٔ نزد باندې دے او یَو دَ هغوي پهٔ نزد لفظ دَ "امام" دے، ما او تا امام دَ حق پرستو مشر او پیشوا ته وایُو، دَ عزت لفظ ئې ګنړو او شیعه ګان چې دَ "امام" لفظ استعمالوي نو دَ شیعه ګانو مقصد دا وي: "چې دے عالِم دے پهٔ غیبو باندې، عالِم پهٔ ماکان او مایکون دے"، نو هغوي دیته "امام" وائي، نو ما او تا چې امام وایُو نو پهٔ یَو معنی ئې وایُو او هغوي چې امام وائي نو پهٔ بله معنی ئې وائي، نو کهٔ ما او تا خامخه لفظ دَ امام دَ حسین رضي الله عنه دپاره استعمالوو

نو پکار ده چې نورو صحابؤ ﷺ دپاره ئې هم استعمال کړو چې دَ شیعه ګانو دَ معنی هغه بوئې هم نرې ختم شي، نو مونږ له بیا داسې وئیل پکار وي: "امام ابوبکر ﷺ امام عمر فاروق ﷺ امام عثمان بن عفان ﷺ امام علي ﷺ، امام امیر معاویه ﷺ"، نو نورو صحابؤ ﷺ سره هم وئیل پکار دي، خو نورو سره زما او ستا خلۀ عادت نۀ ده علاوه دَ حسین ﷺ نه؛ ځکه چې دا اثر اصل کښې پۀ مونږ کښې دَ شیعه ګانو نه راغلے دے.

شیعه ګان دَ حسین ﷺ سره "علیه السلام" وائي؛ ځکه هغوي حسین ﷺ له دَ پیغمبر درجه ورکوي نو بعضې ساده مسلمانان هم دَ حسین سره "علیه السلام" وائي، نو علماؤ ذکر کړي دي: "چې ادب دا دے چې دَ پیغمبر نوم یادَوئ نو "علیه السلام" ورسره وایئ، چې دَ صحابي نوم یادَوئ نو "ﷺ" ورسره وایئ او چې دَ أئمه نوم یادَوئ نو "رحمه الله" ورسره وایئ"، نو چې دَ سیدنا حسین "ﷺ" نوم یادَوئ نو "ﷺ" ورسره وایئ، مولانا رشید احمد لدهیانوي رحمه الله پۀ "احسن الفتاوی" کښې یَو باب پۀ دې دے "منکراتِ محرم"، پۀ هغې کښې ئې دا هم ذکر کړي دي: "دَ شیعه ګانو پۀ مسلمانانو باندې دومره پورې اثرات دي چې دوي خپل نوم هم دَ هغوي طرف ته منسوب کوي"، لکه مونږ او تاسو چې خپل نوم کیږدو نو دَ هغې سره تبرُّک دپاره دَ "محمد" نوم راوړو مثال پۀ طور "محمد حسن"، "محمد حسین"، "محمد ابراهیم" او دغه شان نور نومونه شول هغې سره خلق "محمد" نوم راوړي دَ تبرک دپاره او شیعه ګان دَ خپلو نومونو سره دَ "سیدنا علي ﷺ"، "دَ حسن ﷺ"، او دَ "حسین ﷺ" نوم راوړي دِ تبرک دپاره، لکه هغوي وائي: "الطاف حسین"، الطاف پوره نوم دے خو دا حسین ورسره هغوي دَ تبرک دپاره راوړي، "فضل حسین"، دارنګې "فضل حسن"، "فیض الحسن"، "فیض الحسین"، او "عبد الحسن"، وغیره شو، داسې نومونه راجمع کول دا شرکي نومونه دي، دا پۀ اصل کښې پۀ مونږ باندې اثر دَ شیعه ګانو دَ طرف نه دے، نو داسې نومونه کیخودل جائز نۀ دي.

دَ محرم پۀ ورځو کښې خیرات کول

اکثر مسلمانان پۀ دې ورځو کښې خیرات کوي، نو خیرات دا وي: "څوک شربتونه تقسیمَوي او څوک یې تقسیمَوي" دا کار خلافِ شرع دے؛ او دۀ دې غټه وجه دا ده: دا تخصیص دَ ایام (ورځو) پیغمبر ﷺ نۀ دے کړے، پۀ ټولِ کالِ کښې خیرات نۀ کوي، نۀ یې ورکوي او نۀ بل

څهٔ... نو نن ئې ولې ورکوې؟ دا خو دَ مشرکانو سره مشابهت دے؛ پهٔ دې وجه دا ټول کارونه خلافِ شرع دي نو تهٔ ئې پهٔ کوم خیال ورکوې؟ کهٔ تهٔ وائې: "پهٔ دې ورځو کښې سیدنا حسین ﷺ او سیدنا حسن ﷺ دَ کربلا پهٔ میدان کښې دَ تندې نه مړهٔ شوي دي"، نو کهٔ تهٔ اوس هر څومره شربتونه اوښکګوې نو هغوي له به ئې څهٔ فائده اورَسَوې؟ نا هیڅ فائده ئې ورله نهٔ رسیږي بلکه دا خو ورته تا ډاکخانه جوړه کړې ده او تهٔ ئې ښکې او دَ هغوي خیټې ته نهٔ رسیږي، نو چې دَ تندې هغوي مړهٔ دي نو تهٔ څهٔ له شربت ښکې؟ تهٔ هغه شان ځان بهادر کړه او ځان پهٔ دین شهید کړه، نو تا دلته شربت له زور ورکړے دے او هغوي هلته کښې دَ تندې مړهٔ دي نو دَ دې څهٔ فائده ده؟ بعضې خلق پېږ تقسیمَوي، پهٔ دې ورځو کښې خیرات کول جائز نهٔ دي.

یَو حدیثِ مبارکه کښې راځي، اګر چې دا روایت ضعیف دے، نبي ﷺ فرمائي: "چا چې دَ عاشوراء پهٔ ورځ روژه اونیوله، بچېل اولاد باندې ئې وسعت اوکړو یعني ډېر خوراک ئې پرې اوکړو نو دهٔ له الله تعالی ټول کال فراخه رزق ورکوي"، شیخ القرآن ﷺ پرې "ضياء النور" کښې رد کړے دے، مفتي رشید احمد لدهیانوي پهٔ "احسن الفتاوی" کښې ذکر کړي دي: "چې دا روایت ضعیف دے"، پهٔ دې کښې دَ شیعه ګانو سره مشابهت دے؛ لهٰذا پهٔ دې ورځو کښې خپل کور ته عمده، عمده خوراکونه راوړل، پهٔ دې خیال چې ما له به الله تعالی ټول کال فراخه رزق راکوي دَ شیعه ګانو سره مشابهت راځي، نو داسې کول نهٔ دي پکار، روژه کښې نبي ﷺ دَ هغوي سره دَ مشابهت نه منع کړې ده نو پهٔ نورِ څهٔ کښې به مونږ څنګه دَ شیعه ګانو سره مشابهت اوکړو؟ دَ کولو نه ئې نهٔ کول بهتر دي.

دا یَو څو منکرات ما ستاسو مخکښې ذکر کړل، منکرات دَ محرم خو ډېر زیات دي چونکه وخت لږ دے پهٔ دې به اکتفاء کوو، الله دې زمونږ او ستاسو ټول کارونه دَ شریعت برابر کړي (آمین).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

(سورة آل عمران: 31)

موضوع

دَ صفر دَ میاشتي رسومات

بتاریخ: 2005-12-23

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ صفر دَ میاشتې رسومات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾.[1]

وقال الله تبارك وتعالى في مقام آخر: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾.[2]

وقال النبي ﷺ: «لَا عَدْوَى وَلَا هَامَةَ وَلَا نَوْءَ وَلَا صَفَرَ».[3]

قابلِ قدر حاضرينو، عزتمند مسلمانانو رونړو! دينِ اسلام بالکل کامل او مکمل دين دے، کومه يوه خبره چې دَ دين ده او هغه دَ مسلمانانو دپاره ضروري ده نو قرآنِ کريم او احاديثو دَ رسول الله ﷺ دَ هغې وضاحت ئې مسلمانانو له کړے دے، او هغه مسئله ئې مسلمانانو له ښکاره کړې ده، هغه کارونه چې دَ هغې په کولو کښې مسلمانانو له اجر او ثواب وو نو هغه ئې هم ښودلي دي او هغه مسئلې او عقيدې او کارونه چې هغې کښې مسلمانانو له خير وو نو هغه ئې هم ښودلي دي، او دَ کوم کارونو او عقيدې نۀ ساتلو کښې چې دَ مسلمانانو خير وو نو هغه ئې هم ښودلي دي،

(1) [سورة آل عمران: 31].

(2) [سورة الحشر: 7].

(3) أخرجه مسلم في كتاب السلام، باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد ممرض على مصح، برقم: (2220)

کۀ عقائدو کښې يَو عقيده ساتل شو يا اعمالو کښې څۀ عمل کول شو چې مسلمان ئې کوي نو شريعت کښې به ئې ګوري: چې دا کار زۀ کوم نو دا پۀ شريعت کښې شته او کۀ نا؟ نو کۀ وي نو کول ئې پکار دي او کۀ نۀ وي نو ځان ترې نه ساتل پکار دي، او کۀ يَو کار نۀ کولو سره متعلق وي، يَو سړے دے هغۀ وائي: زۀ دا کار نۀ کوم نو دا نۀ کول به ئې هم پۀ شريعت کښې ګوري: چې دا کار نبي ﷺ نۀ دے کړے نو ځکه ئې زۀ هم نۀ کوم، مطلب دا دے: چې الله رب العزة مونږ او تاسو پيدا کړي يُو، زمونږ او ستاسو مالک او خالق هغه الله تعالى دے، څۀ چې الله رب العزة اوغواړي نو هغه کيږي، چې دَ الله تعالى اراده نۀ وي نو هيڅ هم نشي کيدے.

يَو غلط رسم

يَو غلط رسم پۀ دې خلقو کښې مشهور دے، چې الله تعالى پۀ کال کښې دولس مياشتې پيدا کړي دي، بعضې ناپوهه مسلمانان يَو مياشتې ته سپيرۀ وائي، چې دَ هغې نوم دَ "صفر" مياشت ده، ديته پۀ سپک نظر ګوري، او دېته سپيرۀ مياشت وائي، دا مسئلې ښخوا ډيرې وې الحمد لله ثم الحمد لله دَ قرآنِ کريم پۀ درسونو او تعليماتو سره او دَ حق پرستو علماؤ پۀ محنتونو سره ډير خلق پوهه شوي دي، او هغوي اوس دَ صفر دَ مياشتې سپيرۀ والے نۀ ګڼړي، خو بعضې جاهلان اوس هم شته چې هغوي هغه دَ جاهليت خبرې راتينګې کړي دي، او پۀ دې مياشت کښې شپيرۀ والے ګڼړي.

دَ صفرې پۀ مياشت کښې دوه کارونه

پۀ دې مياشت کښې ناپوهه مسلمانان دوه کارونه کوي: (۱) يَو دا: چې دا مياشت سپيرۀ ګڼړي تر يَوولسم تاريخه پورې، (۲) دويم دا چې دَ دې مياشتې پۀ آخري چارشنبه، دَ شروع پۀ ورځ باندې دوي دَ چورئ التزام کوي، چې مونږ به خامخه چوري کوو او هغه به خورو او خپلوانو کره به ئې هم ليږو، خوک نور خوارۀ راوړي او هغه تقسيموي، دا دواړه کارونه، دا يَو عقيده او دا بل عمل دواړه دَ شريعت خلاف دي.

اسلامي مياشتې

اسلامي دولس مياشتې دي، پۀ دې کښې يَو هم سپيرۀ نشته، دَ هفتې اووۀ ورځې دي او پۀ دې کښې يَوه ورځ هم سپيرۀ نشته، سپيرۀ والے پۀ مياشتو کښې نۀ دے، سپيرۀ والے پۀ ورځو کښې نۀ دے، سپيرۀ والے دَ انسان دَ عمل پورې دے، کۀ يَو انسان ښۀ دے نو هغۀ له به بدله ښه

میلاویږي او کهٔ دَ یو انسان عمل بد دے نو بدله به ورته خرابه میلاویږي، نو دا انسان پخپله سپیرهٔ دے چې دا شرکي عقیده لري، پکار دا ده: چې مسلمانان دَ دې عقیدې نه ځان اوساتي، ځومره چې مسلمانان دي نو دا خبره دې دَ زړهٔ نه اوباسي چې دَ صفرې میاشت سپیره ده.

دَ نبي ﷺ دَ بعثت نه مخکښې دَ تورو تیرو جال

زمونږ او ستاسو محبوب پیغمبر محمد رسول الله ﷺ دَ راتلو نه مخکښې پهٔ دې دنیا یَو تک تور جال دَ شرکیاتو او رسوماتو خور وو، پهٔ هغه شرکیاتو کښې یَو شرک دا هم وو چې هغوي به دا دَ صفرې میاشت سپیرهٔ کنړله، نو چې کله نبي ﷺ دنیا ته راغلے او دَ دعوت کار ئې شروع کړو، نو نبي ﷺ دَ دغه جاهلانو دا غلطه عقیده رد کړه او نبي ﷺ اوفرمائیل: "چې صفره میاشت سپیرهٔ نهٔ ده، پهٔ صفره میاشت کښې هیڅ سپیرهٔ والے نشته".

دَ صفرې میاشت وجه تسمیه

دې ته به ئې دَ صفرې میاشت دې وجې نه وئیله؛ چې صفر دَ صِفر او خالي والي نه دے، هغوي به وئیل: "چې دَ صفرې میاشت کښې کورونه او جاري (دَ اوښانو ځایونه) دَ اوښانو نه خالي کیږي، او لوښي دَ پیو نه خالي کیږي"، نو نبي ﷺ پخپل زبانِ مبارکه دَ هغې رد اوکړو او نبي ﷺ اوفرمائیل: چې «وَلَا صَفَرَ»[1] "پهٔ صفره میاشت کښې هیڅ قسم سپیرهٔ والے نشته".

دَ جاهلیت یَو څو کارونه

دَ جاهلیت یَو څو کارونه وو، چې هغه به هغوي کول:

(۱) یَو کار دَ هغوي دا وو: چې هغوي به دَ مرض دَ تعدیت نه ډیرْ زیات متأثره ووو، او دا به ئې عقیده وه: چې یَو سړے بیمار شيَ نو دا بیماري دَ هغهٔ نه بل ته لګي، او دا پهٔ ملک کښې خوَریږي، نبي ﷺ دا عقیده رد کړه او نبي ﷺ اوفرمائیل: «لَا عَدْوَى».[2]

"دَ مرض لګیدل یَو بل ته نشته".

دَ یَو نه بل ته مرض نهٔ لګي، نو احادیثو کښې خو دا راځي: چې نبي ﷺ کله کله دَ مریض سره دَ

(1) أخرجه مسلم في كتاب السلام، باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد ممرض على مصح، برقم: (2220).

(2) أخرجه مسلم في كتاب السلام، باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد ممرض على مصح، برقم: (2220).

اختلاط نه منع کړې ده، لکه حديث کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «وَفِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفِرُّ مِنَ الْأَسَدِ».[1]

"دَ هغې سړي نه چې دَ هغهٔ په بدن باندې جذام بيماري لګيدلې ده نو دَ هغهٔ نه داسې تيخته کوئ لکه څنګه چې تهٔ دَ زمري نه تيخته کوې".

دَ دې وجې نه تيخته کوه چې چرته تا ته دغه مرض اونهٔ لګي، جذام: يَو بيماري ده، چې دَ انسان دَ بدن نه غوښه غوړځيږي، نو نبي ﷺ فرمائي: ځان ترې نه ساته.

دَ محدثينو تشريح

محدثينو دَ دې تشريح کړې ده: چې اصل کښې خلق په دوه (۲) قسمه دي: يَو قسم هغه خلق چې دَ هغوي عقيده مضبوطه ده، بل قسم هغه خلق دي چې دَ هغوي عقيده کمزورې ده، نو دا ارشاد نبي ﷺ هغه خلقو ته کوي: چې دَ عقيدې په لحاظ کمزوري دي، نو نبي ﷺ فرمائي: چې جذامي نه ځان ساته.

مضبوطه عقيده

او چې کله عقيده مضبوطه ده نو حديث کښې راځي: نبي ﷺ جذامي سړے راوستو او ځان سره ئې ډوډئ ته کښينولو، ورته وائي: ما سره ډوډئ ته کښينه، زما په الله تعالى اعتماد دے، خو دَ نبي ﷺ عقيده مضبوطه وه، اوس کهٔ چرې يَو سړي باندې الله تعالى تکليف او مصيبت راولي نو چې کله دهٔ دَ بيمار سړي سره کډون کړے وي نو دے وائي: دا راته دَ هغهٔ نه دا مرض اولګيدو، نو زړهٔ کښې به ئې شک پيدا کيږي او عقيده به ئې خرابيږي نو ځکه نبي ﷺ فرمائي: چې ځان ترې نه ساته، چې دَ يَو سړي زړهٔ کښې شک نهٔ راځي نو بالکل دې ورسره خوراک کوي، هيڅ ګناه نشته.

دَ باندې دَ يَو سړي راتلل

يَو حديث کښې راځي: نبي ﷺ اوفرمائيل: دَ مرض لګيدل يَو بل ته نشته، دَ باندې يَو سړے راغلے وو، نبي ﷺ ته ئې اووئيل: "دَ الله پيغمبره ﷺ! زمونږ په باندو کښې ډير مزيدار مزيدار اوښان دي، او هغه دومره مزيدار اوښ وي لکه هوسئ نو کله چې مونږ دَ هغې اوښانو سره يَو پمن اوښ يَو ځائے کړو، نو دا پمن توب هغه نورو اوښانو ته هم اولګي، نو دَ دې پمن اوښ مرض دې نورو ته منتقل شي؟"، نبي ﷺ په ډير په آسانه باندې هغه پوهه کړو، ورته وائي: "دا ړومبنے اوښ چا پمن کړے دے؟

(1) أخرجه البخاري في كتاب الطب، باب الجذام، برقم: (5707).

چې دَ دې يَو اوښ نه ستا دا نور اوښان پمنان کېږي"، نو دا ړومبے اوښ چا پمن کړے وو؟ هغه له دا بيماري دَ کوم ځائے نه راغله؟ يعني کوم ذات چې دا ړومبے اوښ پمن کړے دے نو هغه ذات دا نور اوښان هم پمنان کولے شي، خو صرف دومره ده چې دَ چا عقيده کمزورې ده نو ځان دې ساتي، او کۀ عقيده ئې مضبوطه ده نو کۀ دَ هغه سره يَو ځائے هم خوراک کوي نو څۀ خبره نشته.

دَ جاهليت دويم کار

(۲) دويمّ دَ جاهليت کار دا وو: چې خلق به پۀ لاره باندې تلل، څۀ کار له به تلل نو هغوي به پۀ اشياؤ کښې سپيرۀ والے کتلو، څۀ مطلب؟ سفر له به تلل، نو چې لاره کښې به ورته مرغۍ مخې له راغله نو کۀ مرغۍ به پۀ ښي طرف باندې لاړه نو دۀ به وئيل: "زما کار اوس کيږي"، او کۀ پۀ کڼ طرف باندې به لاړه نو دۀ به وئيل: چې "زما کار اوس نۀ کيږي"، نو دَ مرغۍ کڼ طرف ته تلل به ئې سپيرۀ کڼړل، دَ دې وجې نه به بيا پۀ سفر نۀ تلو.

دَ جاهليت دريم کار

دَ جاهليت به دريم کار دا وو: چې يَو سړے به پۀ لار روان وو، مخې له به ورله سپے راغلے يا به پيشو راغله يا به يَو بل سپک ځناور راغلے، چې هغه به دَ خلقو ذهن کښې سپک ښکاريدو نو پۀ سفر به بيا نۀ تلو وئيل به ئې: "نن راته مخې ته فلانکے ځناور راغلے دے، زما دا سفر دَ خير نۀ دے، دا بے خيره دے"، دا شرکي عقيده وه، نبي ﷺ اوفرمائيل: «وَلاَ طِيَرَةَ».[1]

"سپيرۀ والے به پۀ يَو څيز کښې هم نۀ کڼړې".

دَ عبد الله بن مسعود ﷺ روايت

عبد الله بن مسعود ﷺ وائي: چې نبي ﷺ درې ځله اوفرمائيل: «الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ».[2]

"پۀ څيزونو کښې سپيرۀ والے کڼړل دا شرک دے، پۀ څيزونو کښې سپيرۀ والے کڼړل دا شرک دے".

کۀ چرې تۀ وائې: "چې مصيبت ما له دَ فلانکي دَ وجې نه ميلاؤ شو"، نو دا دې شرک اوکړو؛ ځکه مصيبت صرف يَو الله راولي او صرف يَو الله ئې لرې کوي.

دَ خلقو غلط اعمال

ډير داسې اعمال دي چې پۀ خلقو کښې غلط رائج دي، دَ هغې وضاحت:

(1) أخرجه البخاري في كتاب الطب، باب الجذام، برقم: (5707).
(2) أخرجه أبوداود في كتاب الطب، باب في الطيرة، برقم: (3910).

(۱) **یو عمل**: کارغۀ چې راشي او آواز کوي، نو خلق وائي: "کارغۀ! دَ ښو زیرے اوکړه"، یعني مطلب ئې دا وي: چې کۀ کارغۀ آواز کوي، نو وائي: کیدے شي چې څۀ چل شوے وي، نو چې بیا څۀ مصیبت راشي نو بیا وائي: "کوره! ما وئیل نه؟ چې څۀ چل خو دے هسې خو کارغۀ آوازونه نۀ کول، اوکوره! هغۀ شان اوشول کنه؟"، نو دا شرکي عقیده ده.

(۲) **دویم عمل**: کلۀ کلۀ څوک له وادۀ اوکړي او اِنګور کور ته راولي، او چې کور ئې سمے اونۀ خوري، جهګړي او اختلافات شروع شي نو بیا وائي: "زما دا اِنګور سپیرۀ ده، چې مونږ کور ته راوستې ده نو زمونږ کور سمے نۀ خوري"، دا دَ شرک عقیده ده، چې سپیرۀ وه نو تا هغه وخت ولې کوله؟

(۳) **دریم عمل**: کلۀ کلۀ داسې وي چې کور واخلي نو وائي: "دا کور سپیرۀ دے، چې مونږ دې کور ته راغلي یُو نو مونږ چرته روغه ورځ اونۀ موندله"، دا دَ شرک عقیده ده.

(٤) **څلورم عمل**: وائي: "یره جي! چې دا فلانے سړے چې ما سره ملګرے شوے دے نو دے سپیرۀ دے نو دَ دۀ دَ لاسه زۀ هم خراب شوم"، دا شرکي عقیدې دي.

(٥) **پنځم عمل**: ډیر دوکانداران هغوي هم داسې کوي، چې سحر وختي دوکان کولاؤ کړي نو رومبے تا له پۀ قرضو باندې سودا نۀ درکوي، وائي: "دا رومبے سودا ده خیر دے یَو پنځۀ روپئ پکښې راکړه خو پۀ قرضو باندې ئې مۀ اوړه؛ ځکه بیا به زمونږ نه توله ورځ پۀ قرضو باندې سودا کوي"، دارنګې پۀ رومبئ بوجۀ چې شروع کوي، دَ دالو وي او کۀ دَ چینئ وي او کۀ دَ هر څۀ وي، نو وائي: "دا رومبئ شروع ده ما له نقدې پیسې راکړه، کۀ پۀ قرضو باندې ئې اوړې نو بیا به توله ورځ خلق پۀ قرضو باندې سودا چلَوي"، دا تولې عقیدې دَ شرک دي، دَ دې نه ځان ساتل پکار دي. دارنګې چرته به خوابنې یا اِنګور ځائے جارو کولو نو دَ انسانانو او دَ بیزو دَ خپو سره به ئې جارو نۀ لګوله؛ وائي: "جارو مۀ لګوه دا خو سپیرۀ ده تول کور به کورے جارو شي، او تول خاروي به رانه ختم شي او مړۀ به شي".

سوتې به ئې دَ خاروو دَ ځائے نه جارو کولې نو خاروو ته به ئې پۀ جارو ګُزار نۀ ورکولو، وئیل به ئې: "چې کۀ پۀ جارو ئې وهي نو دې سره به تول مال جارو شي"، دا شرکي عقیدې دي او دا غلطې عقیدې دي، جارو څوک نشي جارو کولے، دا میدان نشي جارو کولے نو خاروي به دَ

کوم ځائے نه جارو کړي؟ دا غلطې خبرې دي؛ ځکه خو نبي ﷺ اوفرمائيل: «وَلاَ طِيَرَةَ»،[1] "سپيرۀ والے به پۀ يو څيز کښې هم نۀ کنړي"، نو پۀ دې څيزونو کښې سپيرۀ والے ګنړل دا شرک دے.

دَ کافرانو عقيده

چې کله به کافرانو ته انبياؤ بيان شروع کړو، نو هغه کافرانو به انبياؤ ته وئيل: "تاسو سپيرۀ يئ، ستاسو دَ وجې نه مونږ هم سپيرۀ شو"، سورة يٰس کښې دَ انبياؤ واقعه ذکر کوي، چې هغوي قوم ته بيان شروع کړو، نو قوم وائي: ﴿قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾.[2]

"ورته وائي: اے انبياؤ! تاسو چې راغلي يئ نو ستاسو دَ وجې نه مونږ سپيرۀ شو، کۀ چرې تاسو منع نشوئ نو پۀ کانړو به مو سمسار کړو، زمونږ دَ طرف نه به تاسو له دردناک عذاب اورسيږي".

انبياؤ عليهم السلام ورته اووئيل: مونږ سپيرۀ نۀ يو؛ ﴿طَائِرُكُم مَّعَكُمْ أَئِن ذُكِّرْتُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ﴾.[3]

"ستاسو سپيرۀ والے تاسو سره دے..."، معنی څۀ ده؟ تاسو پخپله سپيرۀ يئ، ستاسو عمل سپيرۀ دے، مونږ نۀ يئ سپيرۀ کړي، "آيا کله چې تاسو ته نصيحت کولے شي نو تاسو داسې خبرې کوئ، بلکه تاسو يو قوم يئ مشرکان".

دَ سيدنا موسى عليه السلام باره کښې دَ فرعونيانو خبرې

دَ موسى عليه السلام باره کښې فرعونيانو وئيلي وو، قرآنِ کريم کښې الله تعالى فرمائي: ﴿فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَٰذِهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُ﴾.[4]

کله چې به دوي ته خوشحالي راغله، کال به آباد وو، قحط به نۀ وو، فصل به ډير وو، پيسې به ډيرې وې نو وئيل به ئې: "مونږ دَ دې لائق يو؛ ځکه مونږ ته دا ميلاؤ شول، دا مونږ له دَ قابليت دَ وجې نه ميلاو شول"، او کۀ پۀ کوم کال به تکليف او مصيبت راغے نو بيا به ئې وئيل: "چې دا دَ موسى عليه السلام او دَ هغۀ دَ ملګرو دَ وجې مونږ سپيرۀ شوي يو، خو چې دا موسٰى عليه السلام راغلے دے او مونږ نه ئې مسئلې شروع کړې دي نو مونږ دَ دۀ دَ لاسه سپيرۀ شو".

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب الطب، باب الجذام، برقم: (5707).

(2) [سورة يس: 18].

(3) [سورة يس: 19].

(4) [سورة الأعراف: 131].

الله تعالى وائي: نا! موسی علیه السلام نهٔ یئ سپیرهٔ کړي، دَ هغهٔ ملګرو تاسو نهٔ یئ سپیرهٔ کړي: ﴿أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِندَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾.(1)

"خبردار! یقینًا دَ دوي سپیرهٔ والے دَ الله سره دے، لیکن ډیر دَ دوي نه نهٔ پوهیږي"، یعني دوي الله سپیرهٔ کړي دي، الله تعالی پرې دا مصیبت راوستے دے، الله رب العزة پرې دا تکلیف راوستے دے، نو پهٔ یو څیز کښې سپیرهٔ والے ګڼړل دا شرک دے.

بله غلطه عقیده

رسول الله ﷺ فرمائیلي وو: «وَلاَ هَامَةَ».(2)

"هامه هم نشته".

دا "هامه" څهٔ ته وائي؟ علماء کرام ذکر کوي: "هام" ګونګي ته وائي. دا دَ دورِ جاهلیت یَو غلطه عقیده وه او یَو غلط رسم وو: چې دَ ګونګي آواز به هغوي سپیرهٔ ګڼړلو، هغوي به وئیل: "چې دَ ګونګي پهٔ آواز کښې څهٔ خیر نشته، بلکه پهٔ دې کښې شر دے"، دا غلطه عقیده وه؛ ځکه دَ مارغانو پهٔ آوازونو کښې خیر او شر نشته، خیر او شر یَو الله تعالی راولي، نو پهٔ جاهلیت کښې به هغوي دَ ګونګي آواز سپیرهٔ ګڼړلو، چې دا سپیرهٔ مارغهٔ دے، دے چې دا آواز کوي نو دا شر دے او دا نقصان دے، نو نبي ﷺ فرمائي: «وَلاَ هَامَةَ» "دَ ګونګي پهٔ آواز کښې سپیرهٔ والے نشته".

او کله به دَ هغوي دا عقیده وه، دَ ځان نه به ئې منګهړت قیصې جوړې کړې وې: "چې کله انسان مړ شي او دَ هغهٔ اندامونه ختم شي او خاورې شي نو دَ هغهٔ دَ غوښو او هډوکو نه یَو مارغهٔ جوړ شي چې هغې ته "هام" وائي، او دے بیا ګرځي دَ هغهٔ ځائے حالات دلته راوړي او دَ دې ځائے حالات هلته اوړي"، وائي: "دا دَ مړي دَ روح نه جوړ شوے دے"، دا هم غلطه قیصه ده.

او کله به ئې دا وئیل: "کله چې څوک یَو سړے مړ کړي او وارثان دَ مړي دَ خپل مړي بدل وانخلي نو دَ هغهٔ مړي دَ کبرې نه دا ګونګے جوړیږي او دا الوزي او آوازونه کوي: چې "أُسْقُوْنِيْ، أُسْقُوْنِيْ، أُسْقُوْنِيْ".

"زما بدل واخلئ".

(1) [سورة الأعراف: 131].

(2) أخرجه البخاري في كتاب الطب، باب الجذام، برقم: (5707).

ترځو پورې چې وارثان دَ هغهٔ بدل نهٔ وي اغستے تر هغې پورې به دے چغې وهي او آوازونه به کوي"، نو چې دوي به دَ کونګې آواز ولوريدو نو وئيل به ئې: چې ما له بدل نهٔ دے اغستے؛ نو ځکه دے آوازونه کوي، دا خبرې ټولې غلطې وې او غلطې عقيدې وې، نبي ﷺ دَ هغې رد اوکړو، نو نبي ﷺ دَ دې رد اوکړو او اورئې وئيل: "چې دا هامه نشته".

بل يَو غلط رسم

پهٔ هغوي کښې بل يَو غلط رسم دا وو: چې هغوي به دَ صفرې مياشت سپيرهٔ ګڼرله نو نبي ﷺ اوفرمائيل: «وَلَا صَفَرَ».[1]

"دَ صفرې مياشت سپيرهٔ نهٔ ده، هغې کښې څهٔ نقصان نشته".

دَ دې وجې نه اوس هم کوم خلق چې دَ صفرې مياشت سپيرهٔ ګڼرې نو ډيره ناپوهه مسلمانان هغوي دَ صفرې پهٔ مياشت کښې آبادے نهٔ کوي، وائي: "دا دَ صفرې مياشت کښې آبادے ځکه نهٔ کوو چې دا مياشت بے خيره ده، پهٔ دې کښې بيا خير نهٔ وي او بيا مونږ ته نقصان رسيږي"، دَ صفرې پهٔ مياشت کښې وادهٔ نهٔ کوي، دا دې دپاره کهٔ پهٔ دې مياشت کښې مونږ وادهٔ اوکړو نو هغه وادهٔ بيا بے خيره وي، دَ صفرې پهٔ مياشت کښې چې خوشحالي وي نو هغه خوشحالي روستو کوي؛ دَ دې دپاره چې دا دَ صفرې مياشت تيره شي، نو بيا به وادهٔ کوو، دا ياد اوساتئ! دا دَ شرک عقيده ده او غلطه عقيده ده او بعضې خلق وائي: "پهٔ مياشت دَ صفره کښې بَلا راځي او خلقو له نقصان رسَوي"، او خلقو ته وائي: "پهٔ دې مياشت کښې ډير مهٔ اوځئ؛ ځکه صفره ابئ به مو اووَهي"، دا خو اوس الحمد لله دَ ډيرو خلقو اصلاح اوشوه، پخوا به چې کله دَ صفرې مياشت تيره شوه او دَ ابئ کانو سره به لختې وې او دَ کوتې پهٔ کوټونو به کرځيدې، وئيل به ئې: "دَ کور نه صفره اوباسم"، دا خومره غلطې خبرې وې پهٔ دې مسلمانانو کښې، اے مسلمانانو! هر څهٔ چې کوي، نو صرف يَو الله ئې کوي، الله چې څهٔ کوي هغه کيږي، الله چې څهٔ نهٔ کوي نو هغه هيڅ څوک نشي کولے.

دَ سيدنا جابر رضي الله عنه روايت

عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَا عَدْوَى، وَلَا طِيَرَةَ، وَلَا غُولَ».[2]

---

(1) أخرجه البخاري في كتاب الطب، باب الجذام، برقم: (5707).

(2) أخرجه مسلم في كتاب السلام، باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد ممرض على مصح، برقم: (2222).

" سيدنا جابر ﷺ فرمائي: چې جناب رسول الله ﷺ فرمائيلي: چې دَ مرض دَ يَو نه بل ته منتقل كيدل نشته، او سپيرۀ والے نشته پۀ څۀ څيز كښې او "غول" نشته".

"غول" څۀ ته وائي؟ دا څۀ شے دے؟ نو دا يَوه بله غلطه عقيده وه دَ دې خلقو، اوس هم خلق وائي: "بَلا ده"، دا خلق چې بلاګانې يادَوي نو لا اوسه پورې دا چا ليدلې نه دي، چا ته پته نشته، هسې به وائي: بَلا ده، بَلا څۀ شے دے؟ او ماشومان چې يَرَوي نو وائي: "چپ شه، بلا به راشي او اوبه دې خوري"، "بَلا" خو پۀ عربئ كښې مصيبت ته وائي، بس مصيبت دے، هر مصيبت ته مصيبت وئيلے كيږي، پاتې شوه زمونږ دَ پښتو دا بلا چې خلقو دَ دې يَو شكل خپل ذهن كښې جوړ كړے دے نو دا ټولې منګهړتې قيصې دي؛ ځکه نبي ﷺ فرمائي: ﴿وَلَا غُولَ﴾ "بَلا نشته".

او بعضې خلقو به وئيل: ﴿غُوْلَ﴾ بَلا ديته وائي: "كله چې يَو سړے پۀ شاړو او بيابانونو كښې روان وي نو دې پيريانو كښې يَو قسم دے چې هغه انسانانو ته ځان ښكاره كړي نو دې انسان نه لاره خطاء كوي او پۀ بله لاره ئې بوځي او بيا هغه انسان مړ كيږي او هلاكيږي"، نو پۀ دې وجه به خلق پۀ شاړو كښې بيا ډير يَريدل، نو نبي ﷺ دَ دې عقيدې رد اوكړو: "چې دا بلا نشته"، دا غلطې خبرې دي.

دَ پيريانو وجود

نبي ﷺ دَ پيريانو رد نۀ دے كړے چې پيريان نشته، پيريان شته، پيريان خپل شكل هم بدلولے شي، خو دا كومه عقيده چې خلقو جوړه كړې ده، چې پيريان دَ ځان نه بلاګانې جوړَوي او بيا خلق مړۀ كوي، دا غلطې خبرې دي؛ ځکه نبي ﷺ اوفرمائيل: چې ﴿وَلَا غُولَ﴾، "دا بلا نشته"، بهر حال خلقو دَ صفرې مياشت سپيرۀ كنڑله، او څوک چې دَ صفرې مياشت سپيرۀ كنړي نو دا عقيده صحيح نۀ ده، دا دَ شرک عقيده ده، پكار دا دي: چې مسلمانان دَ دې نه منع شي.

دَ مياشتو تعداد

ټولې دَ الله مياشتې دي، الله تعالى فرمائي: ﴿إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾.[1]

(1) [سورة التوبة: 36].

"یقینًا شمیر دَ میاشتو پهٔ نزد دَ الله دولس (۱۲) میاشتې دي پهٔ کتاب دَ الله کښې دَ هغې ورځې نه چې دَ کومې ورځې نه الله تعالی آسمانونه او زمکه پیدا کړې ده".

دولس (۱۲) اسلامي میاشتې دي، پهٔ دې کښې یَوه میاشت هم سپیرهٔ نشته دے، اووهٔ ورځې دي، پهٔ دې ورځو کښې یَوه ورځ هم سپیرهٔ نشته، دا ټولې دَ الله ورځې دي، او ټولې دَ الله میاشتې دي، پهٔ دې کښې سپیرهٔ یَو ورځ یا یَو میاشت هم نشته، نو دَ ځان نه پهٔ دې کښې سپیرهٔ والے مهٔ کنړئ، نو دَ صفرې میاشت کښې سپیرهٔ والے نشته، څوک چې پهٔ دې کښې سپیرهٔ والے کنړي نو دا غلطه عقیده ده، نبي ﷺ فرمائي: "پهٔ صفره کښې سپیرهٔ والے نشته".

بل غلط رسم

پهٔ دې خلقو کښې یَو بل غلط رسم دے، او هغه دا دے: چې کله دَ صفرې دَ میاشت آخري چارشنبه شي یعني دَ شروع ورځ شي نو اکثر زنانه چوري کوي، نو چوري څهٔ وي؟ چې خوږه روټۍ پخه کړي او بیا ئې چوري کړي، وائي: دا چوري شوه.

دَ چورئ کولو وجه

دا چوري ځکه کوي، وائي: پهٔ دې میاشت کښې نبي ﷺ ناجوړه وو، نو چې آخري چارشنبه شوه نو لږ غوندې نبي ﷺ ښهٔ شوے وو، نو وائي: "چې کله نبي ﷺ لږ ښهٔ والے اوکړو نو دَ نبي ﷺ بیبیانو چوري کړې وه، نو ځکه مونږ چوري کوو چې دَ نبي ﷺ صحت باندې خو مونږ هم خوشحالیږو، چې شکر دے چې نبي ﷺ لږ غوندې ښهٔ والے اوکړو"، نو دې کښې څو مسئلې دي: اوله دا: چې نبي ﷺ ته صحت میلاؤ شوے دے نو پهٔ هغې ورځ به خوشحالي مناویږي او کهٔ نا؟ دارنګې پهٔ کومه ورځ چې نبي ﷺ پیدا شوے دے نو پهٔ هغه ورځ به خوشحالیږي مناویږي او کهٔ نا؟ دریم دا چې پهٔ کومه ورځ نبي ﷺ وفات شوے وو نو پهٔ هغه ورځ به غم مناویږي او کهٔ نا؟ اول دا مسئلې قابلِ غور دي، بیا دَ هغې نه روستو چې آیا دَ اُمهات المؤمنین نه پهٔ دغه ورځ چوري کول کوم ځائے کښې ثابت دي؟

مسلمانانو یاد اوساتئ! چې دَ نبي ﷺ دَ پیدائښ کومه ورځ ده نو زمونږ دَ اهل السنة والجماعة عقیده دا ده: چې دغه ډیره دَ خوشحالۍ ورځ ده، خو پهٔ دغه ورځ خوشحالي مناوول او عید میلاد النبي کول دا نشته دے، دا څیز پهٔ شریعت کښې نشته.

دَ ځان سالګره مناوول

ډیر خلق داسې وي چې هغوي دَ خپل ځان سالګره مناؤوئ، پهٔ کومه ورځ باندې چې دے پیدا شوے وي نو هغه ورځ چې کال کښې راشي نو دے څهٔ خیرات اوکړي، وائي: پهٔ دې ورځ زهٔ پیدا شوے ووم، پهٔ دې ملک کښې هم دا وائي: "دا یومِ پاکستان ده"، پهٔ دې ورځ پاکستان آزاد شوے دے، جشنِ آزادي مناؤوئ، دَ دې هیڅ حقیقت نشته دے.

دَ نبي ﷺ دَ پیدائش خوشحالي مناؤول

نبي ﷺ دَ خپل پیدائش خوشحالي نهٔ ده مناؤ کړې، دَ نبي ﷺ درې شپیتهٔ (۶۳) کاله عمر وو، پهٔ دې درې شپیتهٔ کاله کښې یَو ورځ هم نهٔ وائي: "چې راځئ! چې دا یَوم پیدائش خو مناؤ کړو، چې پهٔ باره ربیع الاول خوشحالي مناؤ کړو؛ ځکه پهٔ دې ورځ زهٔ پیدا شوے یم"، دارنګې دَ نبي ﷺ پهٔ ژوند کښې یَو صحابي هم دا خوشحالي نهٔ ده مناؤ کړې، دارنګې پس دَ وفات دَ نبي ﷺ نه بیا هم یَو صحابي هم دا خوشحالي نهٔ ده مناؤ کړې، ابوبکر ﷺ چې دوست دَ نبي اکرم ﷺ وو، او داسې کلک دوست چې دَ هغهٔ هغه دوستانه او صحابیت قرآنِ کریم ذکر کړے دے، او دَ ابوبکر ﷺ دومره لوئي شان دے، چې دا یَوه مسئله دَ هغهٔ دَ صحابیت باره کښې علماء کرام ذکر کوي:

مسئله

چې کهٔ چرې یَو سړے دَ بل صحابي ﷺ دَ صحابیت نه منکر شي، دَ هغې نه انکار اوکړي نو دغه سړے ګناهګار دے، مبتدع دے، ګمراه دے، خو کافر ورته نشي وئیلے، خو کهٔ چرې یَو سړے دَ ابوبکر صدیق ﷺ دَ صحابیت نه انکار اوکړي نو دا سړے کافر دے؛ ځکه دَ ابو بکر ﷺ صحابیت دَ قرآن نه ثابت دے، قرآنِ کریم وائي: ﴿إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا﴾.(1)

"کله چې نبي ﷺ خپل ملګري ته اووئیل: غمژن کیږه مهٔ؛ یقینًا الله زمونږ سره ملګرے دے".

نو دَ نبي ﷺ ملګرے ابوبکر ﷺ وو، ابوبکر صدیق ﷺ دوه کاله خلیفه وو، نو پهٔ دې دوو کالو کښې ابوبکر ﷺ نه وائي: "چې زما حکومت دے او راځئ! دَ نبي ﷺ پهٔ پیدائش باندې خوشحالي مناؤ کړو، او څهٔ خیرات اوکړو او خوشحالي مناؤ کړو".

(1) [سورة التوبة: 40].

دارنکې دَ هغې نه پس عمر فاروق ﷛ خلیفه دے، هغه عمر فاروق ﷛ چې نبي ﷺ وئیلي وو: "کهٔ چرې زما نه بعد بل نبي راتلے نو عمر فاروق ﷛ به پیغمبر وے"، لیکن عمر فاروق ﷛ پخپل دورِ خلافت کښې دَ نبي ﷺ دَ پیدائش خوشحالي نهٔ مناؤوۍ. دغه شان سیدنا عثمان ﷛ خلیفه دے، هغهٔ دَ نبي ﷺ دَ پیدائش ورځ نهٔ ده مناؤ کړې، سیدنا علي ﷛ نهٔ ده مناؤ کړې، صحابه کرامو ﷢ کښې یَو صحابي نهٔ ده مناؤ کړې، ائمه اربعه کښې یَو امام نهٔ ده مناؤ کړې، نو دا څنګه دین دے، چې شپږ سوه کاله بعد یَو ظالم بادشاه راغے او هغه شروع کړو؟ او ناپوهه او درباریانو مُلیانو ورله ملګرتوب اوکړو، نو دا دین شو؟

دَ نبي ﷺ دَ وفات ورځ پهٔ هغې ورځ باندې بیا چا غم نهٔ دے تازه کړے، اوس پهٔ دې دور کښې شیعه ګان رالګي او دَ سیدنا حسین ﷛ پهٔ مرګ اظهار دَ غم کوي، ماتمونه او وېرونه کوي، ځانونه ټکوي، دَ سیدنا حسین ﷛ مقام ډېر لوئې دے او کهٔ دَ نبي ﷺ مقام ډېر لوئې دے؟ دَ سیدنا حسین ﷛ پهٔ شهادت به لوئې تکلیف مومنانو له میلاؤ شوے وي او کهٔ دَ نبي ﷺ پهٔ وفات به ډېر غم مسلمانانو ته میلاؤ شوے وي؟ تردې چې دَ سیدنا عمر ﷛ پشان شخصیت دَ ډېر غم دَ وجې نه هغه اووئیل: "چې کهٔ دَ چا دَ خُلې نه مې واورېدل چې نبي ﷺ وفات شوے دے نو پهٔ توره به ترې نه سر کټ کړم"، هغوي نهٔ ګنړل چې ګني پیغمبر ﷺ باندې به هم مرګ راځي، خو لیکن دَ نبي ﷺ پهٔ وفات باندې اظهار دَ غم نشته دے، او کهٔ دَ نبي ﷺ پهٔ وفات ټې ټوک کوي نو دا هم جائز نهٔ دي.

نبي ﷺ فرمائیلي دي: "چې دَ دریو ورځو نه سیوا غم نشته"، دَ چا چې پهٔ الله او پهٔ ورځ دَ آخرت ایمان وي نو دَ دریو ورځو نه به سیوا غم نهٔ ښکاره کوي، هاا ښځه پخپل خاوند، چې دَ هغې خاوند وفات شي نو دَ هغې دَ غم وخت څلور میاشتې او لس ورځې دے، دا څلور میاشتې او لس ورځې به دا اظهار دَ غم کوي، خائست او زینت به نهٔ ښکاره کوي، بل چا سره به نکاح نهٔ کوي، دَ کور نه بهر به شپه نهٔ کوي، دَ نورو خلقو دپاره دَ دریو ورځو نه ما سیوا غم تازه کول دا ناجائز دي، بیا بیا غم تازه کول ناجائز دي، پهٔ دې کښې دَ شیعه ګانو سره ډېر مسلمانان هم شریک وي.

بهر حال خبره مې دا کوله چې نبي ﷺ بیمار شوے دے بیا ورته څهٔ لږ صحت میلاؤ شوے

دے، نو دَ هغې پهٔ خوشحالئ کښې اوس خيراتونه کول دا څهٔ دين خو نهٔ دے، دا خو دَ ځان نه يو رسم دے، چې نبي ﷺ ته صحت ميلاؤ شوے وو، او مونږ اوس چوري کوو، چې دَ نبي ﷺ بيبيانو کړې وه، نو اول خو دا خبره ده چې بيبيانو خو به کړې وه خو تهٔ ئې ولې کوې؟ دويم دا چې څوک هم په دې جهان کښې داسې نشته، چې دا خبره ثابته کړي: چې نبي ﷺ دَ صفرې مياشت پهٔ آخري چارشنبه (شروع ورځ) باندې روغ شوے دے دَ بيمارئ نه، دا چا وئيلي دي: چې نبي ﷺ دَ صفرې پهٔ آخري چارشنبه دَ بيمارئ نه روغ شوے وو؟ حالانکه علماء کرام ذکر کوي:

مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي دي

"چې دَ نبي ﷺ بيماري دَ صفرې مياشتې پهٔ آخري چارشنبه شروع شوي وه" (بہشتی زیور)، نو ابتداء دَ بيمارئ دَ دغې ورځې نه شوې وه، اوس ستا نه تپوس کوم چې تهٔ پهٔ دې خوشحاله ئې چې دَ نبي ﷺ بيماري لرې شوې ده او کهٔ پهٔ دې خوشحاله ئې چې شکر دے چې نبي ﷺ بيمار شوے دے، کهٔ وائې: چې بيماري ترې نه پهٔ دغه ورځ لرې شوې ده نو دا خبره خو هډو ثابته نهٔ ده، بلکه دا خو دروغ خبره ده او کهٔ وائې: "چې بيمار شوے دے شکر دے" نو دا خو دَ کافرو کار شو چې دَ نبي ﷺ پهٔ بيمارئ باندې خوشحاليږي، تهٔ سوچ اوکړه؟ اصل کښې دا عقيده پهٔ مسلمانانو کښې اغيارو رادننه کړې ده؛ دَ دې دپاره چې مسلمانان پهٔ څهٔ ګند کښې مبتلاء کړي، عزتمندو مسلمانانو! پهٔ آخرئ چارشنبه دَ صفرې مياشت نبي ﷺ ته صحت نهٔ دے ميلاؤ شوے بلکه پهٔ دغه ورځ خو دَ نبي ﷺ دَ بيمارئ ابتداء شوې وه، مرض نور سيوا کيدو، دَ هغې نه بيا وفات شو.

عبدالرحمن بن جوزي رحمه الله ليکلي دي

دَ دهٔ کتاب دے "الوفاء بأحوال المصطفٰى" پهٔ هغې کښې وائي: "اِبْتَدَأَ بِهِ صَدَاعٌ فِي أَوَاخِرِ صَفَرَ سَنَةَ إِحْدٰى عَشَرَةَ مِنَ الْهِجْرَةِ".

"دَ نبي ﷺ دَ سر درد دَ صفرې پهٔ کال يوولسم دَ هجرت باندې پهٔ آخرينو ورځو کښې شروع شوي وو".

نو دَ نبي ﷺ بيماري دَ صفرې پهٔ آخري چارشنبه شروع شوې وه.

ابن الحجر رحمه الله پهٔ "فتح الباري" کښې ليکلي دي

"اِشْتَكٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ لِلَيْلَةٍ بَقِيَتْ مِنْ صَفَرَ".[1]

(1) انظر: "فتح الباري" لابن الحجر العسقلاني: (130/8).

"دَ نبي ﷺ بيماري شروع شوه پهٔ ورځ دَ شورو باندې دَ صفرې پهٔ مياشت كښې چې يَوه شپه دَ صفرې مياشت پاتې وه".

محمد بن عبد الوهاب رحمه الله ليكلي دي

دَ دهٔ مختصر كتاب دے "سيرة الرسول"، هغې كښې وائي: "وَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْاِثْنَيْنِ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ بَقِيْنَ مِنْ صَفَرَ سَنَةَ إِحْدٰى عَشَرَةَ".(1)

وائي: كله چې دَ شورو ورځ شوه دَ نبي ﷺ دَ سر درد او تبه شروع شول، دَ شورو پهٔ ورځ دَ نبي ﷺ بيماري شروع شوي وه.

الحاج عباس ذكر كوي

"اِبْتَدَءَ الْمَرَضُ بِرَسُوْلِ اللهِ ﷺ فِي أَوَاخِرِ شَهْرِ صَفَرَ مِنْ سَنَةِ إِحْدٰى عَشَرَةَ مِنَ الْهِجْرَةِ وَأَغْلَبُ الرِّوَايَاتِ تَدُلُّ عَلٰى أَنَّهَا كَانَتْ لَيْلَةَ الْأَرْبِعَاءِ".(2)

"دَ نبي ﷺ مرض (مرضِ وفات) شروع شوے وو دَ صفرې مياشت پهٔ آخرينو ورځو كښې يَوولسم كال دَ هجرت وو، او غالب روايات پهٔ دې كښې دلالت كوي چې دا دَ شورو شپه وه".

نو مسلمانانو رونړو! دا خبره غلطه ده، چې خلق وائي: چې نبي ﷺ ته پهٔ دې ورځ باندې صحت ميلاؤ شوے وو، نو بيبيانو ئې دَ شكرئې پهٔ طور چوري كړي وه.

مسلمانانې ميندې، خويندې دَ دې نه خبر كړئ چې دا رسم پريږدي، بل دا چې بعضې خلق وائي: "چې مونږ دَ نبي ﷺ پهٔ بيمارئ چوري نهٔ كوو او نهٔ ئې دَ نبي ﷺ پهٔ صحت باندې كوو بلكه دا مونږ هسې كوو او زمونږ ورته زړهٔ شوے دے"، نو زهٔ وايم: "چې ټول كال دے، دولس مياشتې دي نو پهٔ نورو ورځو كښې تاسو چوري ولې نهٔ كوئ؟ چې صرف پهٔ دغه ورځ ئې كوئ، دا يَو غلطه خبره ده، مخكښې مياشت تيره شوه هغې كښې چوري اوكړه، زوستو ورځ باندې اوكړه، هره ورځ ځان له چوري كوه، خو چې دې يَوې ورځې پورې ئې خاص كوې نو پهٔ دې كښې څهٔ چل دے؟ دا تخصيص پهٔ شريعت كښې نشته، تخصيص دَ ايامو به نهٔ كوې"، اوس چوري ښه ده او كهٔ متهائي ښه ده؟ چې تهٔ خامخه چوري كوې، او دې مياشت له ئې څو باقاعده دَ چورئ نوم كيخودلے وو، مطلب ئې دا وو:

(1) انظر: "مختصر السيرة" لمحمد بن عبد الوهاب: (246/1).
(2) انظر: "تاريخ الحرمين الشريفين" (281).

چې دا هغه میاشت ده چې په دې کښې خلق چوري کوي، نو دا يو رسم خلقو کښې خور شوے دے، ډیر غلط رسمونه خوارهٔ دي نو يو غلط رسم پکښې دا دے.

مسلمانانو رونړوا په دې چورئ ګناه میلاویږي، په دې ثواب نهٔ میلاویږي، بلکه دا بدعت دے، کهٔ څوک ئې هم ثواب ګنړي نو دا بدعت دے، او کهٔ څوک ئې په دې خیال کوي: چې نبي ﷺ ته صحت میلاؤ شوے دے، نو دا خیال هم صحیح نهٔ دے؛ څکه نبي ﷺ پکښې بیمار شوے دے، دَ دې نه څان اوساتئ، کهٔ څوک درته چوري راوړي نو ورته وایه: "زهٔ ئې نهٔ خورم"، دَ دې نه نفرت اوکړه؛ دَ دې دپاره چې خلق دا رسم پریږدي.

مفتي شفیع رحمه الله لیکلي دي

دا يو ډیر بهترین عالم تیر شوے دے، چا چې "معارف القرآن" لیکلے دے، دَ دهٔ نه تپوس شوے دے: "چې دَ صفرې دا میاشت سپیرهٔ ده او کهٔ نهٔ ده؟ او په دې کښې دا چوري کول څنګه دي؟"،نو جواب کښې ورته لیکي: الجواب: *"دونوں باتیں بالکل بے اصل اور غلط ہے بلکہ حدیث میں ماہ صفر کا کوئی خاص اہتمام وارد نہیں ہے"*، "دا دواړه خبرې بالکل بے اصله او غلطې دي، بلکه حدیث کښې دا راغلي دي: چې دَ صفرې دَ میاشت خاص څهٔ اهتمام به نهٔ کوئ، دَ هغې نه منع راغلې ده: «وَلَا هَامَةَ وَلَا نَوْءَ وَلَا صَفَرَ»".(1) حدیث ئې ذکر کړے دے، بیا وائي: *"مسلمان کا بڑا کام اور سب سے بڑی عبادت یہی ہے کہ سرورِ کائنات کا اتباع کرے، اتباع کرنے میں اس میں اچھی طرح علماء سے تحقیق کرے: کہ یہ فعل حضور صلی اللہ علیہ وسلم سے ثابت ہے یا نہیں؟"*.(2) "دَ مسلمان لوئي کار او لوئې عبادت دا دے چې دے دَ خپل پیغمبر ﷺ تابعداري اوکړي او په تابعدارئ کولو کښې دې دَ خائسته خائسته علماؤ نه تپوس اوکړي چې زهٔ دا کار کوم چې دا دَ نبي ﷺ نه ثابت دے او کهٔ نا؟". مطلب ئې دا دے: چې صرف په اوریدو باندې اتباع نهٔ کیږي.

مفتي رشید احمد لدهیانوي رحمه الله لیکلي دي

دا هغه عالم دے چې لس (۱۰) جلده کښې کتاب "احسن الفتاوی" ئې لیکلې ده، دے وائي: *"یہ منگھڑت عقیدہ ہے؛ اسلئے ناجائز اور گناہ ہے"*.(3)

---

(1) أخرجه مسلم في كتاب السلام، باب لا عدوى، ولا طيرة، ولا هامة، ولا صفر، ولا نوء، ولا غول، ولا يورد ممرض على مصح، برقم: (2220).

(2) انظر: "إمداد المفتين".

(3) انظر: "أحسن الفتاوى" (360/1).

"دا عقيده چې پهٔ دې مياشت کښې خلق سپېرهٔ والے کنړي او خلق پهٔ دې مياشت کښې چورې کوي نو دا بے اصله او منکهړته ده؛ ځکه دا ناجائز او ګناه ده".

مفتي سيد عبد الرحيم لاجپوري رحمه الله ليکلي دي

"اس سے ثابت ہوتا ہے کہ اٹھائیس (۲۸) صفر چار شنبہ کے روز آنحضرت ﷺ کے مرض میں زیادتی ہوئی تھی، اور یہ دن ماہ صفر کا آخری چار شنبہ تھا، یہ دن مسلمانوں کے لئے خوشی کا نہیں، البتہ یھود کے لئے خوش مانی کا دن ہے"۔

"دَ دې نه ثابتيږي چې دَ صفر پهٔ اتهٔ ويشتمه ورځ دَ نبي ﷺ مرض کښې نوره اضافه راغله او دا دَ شورو ورځ ده او دا دَ مسلمانانو دپاره دَ خوشحالۍ ورځ نهٔ ده بلکه دا دَ يهودو دپاره دَ خوشحالۍ ورځ ده".

پهٔ دې کښې يهود خپله خوشحالي مناووي؛ ځکه چې هغوي ته خو پته ده چې نبي ﷺ پهٔ دې ورځ باندې بيمار شوے وو، نو زما عزتمندو مسلمانانو! کهٔ تاسو پهٔ دې خوشحاليږئ چې پهٔ دې ورځ باندې نبي ﷺ ته صحت ميلاؤ شوے دے نو دا دروغ خبره ده بلکه پهٔ دې کښې خو دَ نبي ﷺ بيماري نوره سيوا شوي ده، نو کهٔ دا دَ خوشحالۍ ورځ وه نو دا خو دَ يهودو وه، هغوي خوشحاليدل چې شکر دے چې نبي ﷺ بيمار شوے دے، او دَ دنيا نه لاړو، دَ مسلمانانو دپاره خو دا دَ خوشحالۍ ورځ نهٔ ده، نو مسلمانانو له پهٔ دې ورځ خوشحالي مناؤول پکار نهٔ دي.

مفتي رشيد احمد جانشين مفتي محمد صاحب رحمه الله والي

دَ هغهٔ کتاب دے "*آپ کا مسائل اوان کا حل*"، هغې کښې وائي: "دَ صفرې پهٔ آخرۍ چارشنبه چې کوم تقريبات کيږي او کومه چنده تقسيميږي نو دا بالکل منکهړت، بدعت او بے اصله ده".(1)

مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله وائي

"پهٔ آخري چارشنبه چې کومه چوري کيږي، نو دا ناجائز او بدعت دے".

مسلمانانو رونړوا دا شے بدعت او ناجائز دے، دَ دې نه ځان اوساتئ! چا چې مخکښې کړې ده نو دَ هغې دې دَ الله نه معافي اوغواړي، او آئنده دپاره دې دَ دې رسم نه ځان اوساتي.

(1) انظر: "آپ کا مسائل اوان کا حل" (137/1).

الله رب العزة دې مونږ او تاسو له دَ صحيح عمل کولو توفيق رانصيب کړي.

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِينْ.

بسم الله الرحمن الرحیم

حمٓ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ۝ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ

(سورة آل عمران: 1-4)

موضوع

دَ شعبان دَ میاشت رسم

بتاریخ: 15-07-2011

مقام: جلسئ

خطیب

فصیح اللسان لذیذ البیان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ شعبان دَ میاشت رسم

اَلْحَمْدُ لله نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِالله مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِه اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلاَ هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِه وَأَصْحَابِه وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِالله مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ الله الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿حٰمٓ * وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ * إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ * فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ * أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ * رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾.[1]

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ، فَهُوَ رَدٌّ».[2]

عزتمندو حاضرینو مسلمانانو رونړو! ما چې کوم آیتونه مبارکه تلاوت کړل پهٔ هغې مبارکو آیتونو کښې الله رب العزة دَ قرآنِ کریم عظمت او دَ لیلة القدر عظمت ذکر کوي، دا دَ سورة الدخان ابتدائي آیتونه دي، دا آیتونه مبارکه ما دَ دې وجې نه تلاوت کړل چې دَ دې تفسیر او تشریح کښې بعضې خلق خطا شوي دي، دَ دې آیتونو مقصد دَ لیلة القدر عظمت دے، بعضې ناپوهه دَ کم علمئ پهٔ وجه دغه فضیلت دَ پنځلسم (۱۵) شعبان دپاره کنړي.

خومره مفسّرین چې دي هغه ټول دَ دې آیت پهٔ تفسیر کښې لیکي: چې "دَ دې نه مراد لیلة القدر ده"، او بعضې قصه کو مُلیان او ناپوهه عوام هغوي کښې دا مشهوره ده: وائي: "دا نصفِ شعبان دے"، یعني دا هغه شپه ده چې پهٔ دې کښې: ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾.[3] وائي: پهٔ دې کښې دَ کال فیصلې کیږي:"چې سړے به جنتي وي، او کهٔ جهنمي به وي؟ عمر به ئې خومره

(1) [سورة الدخان: 1- 6].

(2) أخرجه البخاري في كتاب الصلح، باب إذا اصطلحوا على صلح جور فالصلح مردود، برقم: (2697).

(3) [سورة الدخان: 4].

وي؟ دے به پهٔ دې کال کښې حج له ځي او کهٔ نهٔ به ځي؟ وائي: يو سړے بازار کښې روان وي او ښهٔ خوشحاله وي او دَ هغهٔ نوم دَ مړو پهٔ لِسټ کښې ليکلے شوي وي، چې دے به پهٔ دې کښې کال کښې دننه دننه مړ کيږي، دَ عوامو پهٔ نزد پنځلسمه (۱۵) شپه دَ شعبان پهٔ ليلة القدر کښې دَ شرافتٌ او دَ عظمت سره برابرَوي، او څنګه چې خلق دَ ليلة القدر دپاره تالاش کوي او کړځي چې ذا به پهٔ کومه شپه باندې وي؟ نو دغه شان دَ پنځلسم (۱۵) دَ شعبان معلومات هم کوي، چې پنځلسم شعبان کلهٔ دے؟ چې زمونږ نه هغه شپه قضاء نشي، چې مونږ به پهٔ هغې کښې نوافل اوکړو، تهجّد اوکړو، هغه ورځ رانه فوت نشي چې پهٔ هغې ورځ مونږ روژه اونيسو؛ ځکه دَ دې روژې ډير ثواب دے.

إن شاء الله زهٔ تاسو ته دا خبره واضحه کوم: چې دَ پنځلسم شعبان دَ شپې هم څهٔ فضيلت نشته او نهٔ دَ هغې دَ روژې دَ نيولو څهٔ داسې اهميت شته، دا کوم فضيلت چې ستاسو ذهن کښې دے، دا دَ ليلة القدر متعلق دے.

دَ ليلة القدر شپه مباركه ده، دَ دې يَوې شپې عبادت دَ زرو (۱۰۰۰) مياشتو دَ عبادت نه بهتر دے؛ ځکه الله رب العزة وائي: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةٖ مُّبَٰرَكَةٍ﴾.(1)

"مونږ قرآنِ کريم پهٔ مباركه شپه کښې رالیږلے دے".

نو چې دَ دې نه پنځلسم دَ شعبان مراد شي نو دا مطلب شو: چې ګني پهٔ پنځلسم شعبان باندې قرآن راغلے دے، حالانکه داسې نهٔ ده، قرآنِ کريم پهٔ ليلة القدر کښې راغلے دے، هغه ليلة مباركة چې ده نو هغهٔ "ليلة القدر" ده، لکه قرآنِ کريم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ * وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ * لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ خَيۡرٞ مِّنۡ أَلۡفِ شَهۡرٖ﴾.(2)

"مونږه دَ قرآنِ کريم دَ نزول شروع چې کړې ده نو پهٔ ليلة القدر کښې مو کړې ده، تهٔ څهٔ خبر پوهه کړې چې ليلة القدر څهٔ دے؟ دَ ليلة القدر دَ يَوې شپې عبادت دَ زرو (۱۰۰۰) شپو دَ عبادت نه بهتر دے".

ليلة القدر پهٔ کومه مياشت کښې ده؟ نو هغهٔ پهٔ پنځلسم شعبان کښې نهٔ ده، بلکه هغهٔ دَ رمضان پهٔ مياشت کښې ده، او دَ هغې دپاره هم دَ قرآنِ کريم آيت دے: الله رب العزة فرمائي:

(1) [سورة الدخان: 3].

(2) [سورة القدر: 1-3].

﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ﴾.[1]

"میاشت دَ رمضان هغه ده چې پۀ هغې کښې قرآن راغلے دے".

نو يَو ځائے کښې وائي: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةٖ مُّبَٰرَكَةٍ﴾،[2] بل ځائے کښې وائي: ﴿إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ﴾،[3] او بل ځائے کښې وائي: ﴿شَهۡرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلۡقُرۡءَانُ﴾،[4] هغۀ مبارکه شپه دَ ليلة القدر ده، او ليلة القدر دَ رمضان پۀ مياشت کښې ده، دَ قرآن دَ آيتونو نه دا خبره معلوميږي: چې قرآنِ کريم پۀ ليلة القدر کښې راغلے دے، او ليلة القدر پۀ رمضان کښې ده، او دغه فيصلې دَ رزق چې کيږي نو هغۀ پۀ ليلة القدر کښې کيږي، دَ انسان شقاوت او سعادت چې ليکلے کيږي، دَ انسان عمر چې ليکلے کيږي دا پۀ ليلة القدر کښې کيږي، دَ هغې ليلة القدر سره څۀ مناسبت نشته.

شبِّ براءت

پۀ عوامو کښې دَ شعبان نوم مشهور دے پۀ "شبِّ براءت"، او پۀ "پنځلسم شعبان" باندې ئې نۀ پيژني، وائي: دا شبِّ براءت دے، دا ياد اوساتئ! ديته شبِّ براءت وئيل دَ دې څۀ ثبوت نشته، عوام پوهه نۀ دي، او دا مشهور متل دے: "نيم حکيم خطره جان، نيم مُلا خطره ايمان"، دَ نيم کړي حکيم نه چې سرے علاج کوي نو دَ نور بدن دَ خرابيدو خطره ده، او دَ نيم کړي ملا نه چې سړے مسئله اوري نو دَ دې شته ايمان نه دَ خلاصيدو خطره ده، دا عوام چې څۀ زده کوي او څۀ اوري، دا دوي دَ ځان نه نۀ شروع کوي، دوي چې څۀ واوري نو هغه پځپل عمل کښې راولي، خو مصيبت دا دے: چې ضعيف او منکهرت خبرې عمر کښې يَو ځل واوري نو هغه ترې تول عمر نۀ هيريږي، او کۀ صحيح خبره ورته هر وخت کوې نو هغۀ نۀ زده کوي، او هغه ئې ذهن کښې نۀ کيښني؛ ځکه چې دَ شيطان ورسره هم ملکرتوب وي، هغه هم وائي: اکۀ دۀ دا صحيح خبره زده اکړه او پۀ دې باندې ئې عمل اوکړو نو بيا خو کار خرابيږي، کوشش شيطان داسې کوي: چې خلق پۀ داسې کارونو کښې مبتلاء کړي چې ثواب پکښې نۀ وي، او بدن پرې سترے کيږي.

دا يَو رساله ده او ډيره بهترينه رساله ده، پۀ دې رساله کښې دَ دې مسئلې ډير خائسته وضاحت شته، دَ دې نوم دے: "سات مسائل"، پۀ دې کښې اووۀ (۷) مسائل دي، پۀ اووۀ مسائلو دا رساله ليکلے

(1) [سورة البقرة: 185].

(2) [سورة الدخان: 3].

(3) [سورة القدر: 1- 3].

(4) [سورة البقرة: 185].

شوي ده، فقيه العصر، مفتي اعظم، حضرت اقدس مفتي رشيد احمد رحمه الله دا "سات مسائل" دَ دهٔ رساله ده، دا دَ کراچئ يَو بهترين عالم تير شوے دے، اوسَ وفات دے، "احسن الفتاوی" هم دهٔ ليکلې ده، نو دې رساله کښې پوره وضاحت دَ دې کړے دے، او کوم علماء ديوبند يا کومو احنافو علماؤ چې دَ دې شپې فضيلت ثابت کړے دے نو دهٔ پهٔ هغوي هم کلام کړے دے، لکه مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله پهٔ "بهشتی زيور" کښې ليکلي دي: "چې دَ پنځلسم شعبان ډير فضيلت دے"، او "اصلاح الرسوم" کښې ئې ليکلي دي: "چې دَ دې ډير فضيلت دے".

نو بعضې خلق چې نهٔ پوهيږي نو هغوي چې پهٔ دغه کتابونو کښې اوګوري نو وائي: اوګوره! مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله ليکلي دي: چې فضيلت ئې شته، او تاسو ئې نهٔ منئ، نو عزتمندوا دَ مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله صرف "بهشتی زيور" او "اصلاح الرسوم" نهٔ دے ليکلے، نور کتابونه ئې هم ليکلي دي، "امداد الفتاوی" دَ مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله کتاب دے، او پهٔ هغې کښې مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله رجوع کړې ده: چې "زما دا خبره صحيح نهٔ ده، اوس زهٔ پهٔ حقيقت باندې پوهه شوم او دا څيز صحيح نهٔ دے"، نو دا ويني او هغه نهٔ ويني، او دَ دې رسالې (سات مسائل) پهٔ حواله به زهٔ تاسو ته هغه عبارت ذکر کړم.

مولانا رشيد احمد لدهيانوي رحمه الله ليکلي دي

وائي: پهٔ دې کښې څو خبرې واورئ:

(۱) اوله خبره: "اس رات کانام "شب براءت" کسی روایت سے ثابت نہیں".[1]

"دَ پنځلسم شعبان دَ دې شپې دپاره "شبّ براءت" نوم کيښودل دَ هيڅ يَو روايت نه ثابت نهٔ دے"، حالانکه دا نوم پهٔ خلقو کښې مشهور دے، او دا خبره به زهٔ تاسو ته واضحه کړم، چې دا نوم ورته شيعه ګانو کيخودلے دے، او پهٔ دې ملک کښې پهٔ دې شپه باندې شيعه ګان ډير زيات خوشحاله وي، او پهٔ دې مسلمانانو کښې رو رو دَ هغوي هغه زهر راخوريږي، او دوي پهٔ ځان نهٔ پوهيږي.

(۲) دويمه خبره: "دوم: اس میں نزولِ قرآن اور تقدیر کے فیصلے ہونے کے خیالات نصّ قرآن کے خلاف ہے".

وائی: "پهٔ دې کښې دَ قرآنِ کريم دَ راتلو متعلق او دارنګې دَ تقدير دَ ليکلو فيصلې دَ هغې

(1) انظر: "سات مسائل".

خيالات چې کوم دي دا دَ قرآنِ کريم دَ نص نه خلاف دي".

"اس بارے میں کوئی روایت بھی ایسی قوی نہیں کہ اس کا قرآن سے تعارض رفع کرنے کیلئے شافی ہو، سوائے اس کے کہ مختلف بے بنیاد تاویلات بعید تلاش کرنے پر محنت کی جائے".

وائي: "هيڅ يَو صحيح روايت پۀ دې کښې نشته چې کَني مونږه دَ قرآن سره دَ هغې تعارض دفع کړو، سيوا دَ دې نه چې مختلف بے بنياده او لرې لرې تاويلاتو تلاش کولو باندې محنت اوکړے شي (کوم روايات چې دي هغۀ بے بنياده دي)".

(۳) **دريمه خبره**: دَ عوامو پۀ ذهن کښې دا دي: چې پۀ دې شپه کښې دې خومره خيرات اوکړو، او مړو له دې ثواب اوبخښلو نو رسيږي، او پۀ دې شپه اکثر خلق ديګونه پخوي، زمونږ سرحد طرف ته خو دا شے کم دے، خو دا بدعتيان ئې رانه سيوا کوي؛ څکه دوئ چې ډا شپه اووينې نو دوي هم دَ پنجاب والؤ نه اثر واخلي، نو دوي هم شروع شي: دومره فضيلت ئې دے...، پنجاب کښې دَ دې ډير اهميت وي، او هغوي پکښې ديګونه پخوي، عبادتونه پکښې کوي، سرې او شځې کډوډ چوماتونو له روان وي، نو دے وائي: "سوم: اس میں اموات کو ایصالِ ثواب کی رسم بدعت ہے".[1]

"پۀ دې شپه کښې دَ مړو دپاره ايصالِ ثواب پۀ خيال باندې خيراتونه کول دا بدعت دے".

دَ ژوندي سړي دَ خيراتونو او دَ نفلونو ثواب

دا خبره ياد اوساتۍ! مونږ کورے دا منو: چې دَ ژوندي سړي دَ خيراتونو او دَ نفلونو ثواب مړي ته رسيږي کلۀ چې دے پۀ صحيح طريقه باندې بخښي، خو تخصيص دَ شپې ورته ولې کوې؟ چې تول کال کښې خيرات نۀ کوې، او دې يَوې شپې ته ئې راوړې نو پۀ دې کښې دَ ايصالِ ثواب رسم چې دے دا بدعت دے.

مخکښې ما تاسو ته اووئيل: چې اشرف علي تهانوي صاحب ليکلي وو...، نو دے وائي:

""بہشتی زیور" اور "اصلاح الرسوم" میں اس کی سنتیت تحریر ہے".

دا دواړه دَ اشرف علي تهانوي ﷫ کتابونه دي: يَو دے "بہشتی زیور" او يَو دے "اصلاح الرسوم"، نو وائي: "دې دواړو کتابونو کښې ئې دَ دې دَ سنت والي ليکل کړي دي"، چې کَني پۀ دې شپه کښې ايصالِ ثواب او عبادت بهتر دے. "مگر حضرت حکیم الأمت قدس سرہ نے "امداد الفتاوی" میں اس سے رجوع کا اعلان فرمایا، حضرت حکیم الأمت قدس سرہ کی تحریر آگے آرہی ہے".

---

(1) انظر: "سات مسائل".

"مګر حضرت حکیم الأمت مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دَ هغهٔ کتاب دے "امداد الفتاوٰی" هغې کتاب کښې هغهٔ دَ دې خبرې نه رجوع کړي ده، او اعلان ئې کړے دے، دَ هغهٔ تحریر به روستو راشي".

پهٔ عوامو کښې مشهوره خبره

پهٔ عوامو کښې بله خبره مشهوره ده: چې پهٔ دې شپه کښې به قبرستان ته ځې، او دَ مړو دپاره دعاګانې غوارې نو الله خامخه هغه بخښي، دلته نشته، او پنجاب طرف ته ډیر دي، نو دے لیکي:

(٤) **څلورمه خبره:** "قبرستان جاکر اموات کے لئے دعاءِ مغفرت میں اختلاف ہے جس کی تفصیل "امداد الفتاوٰی" میں ہے".

"قبرستان ته تلل او دَ مړو دپاره دَ مغفرت دعاګانې غوښتل پهٔ دې شپه باندې پهٔ دې کښې اختلاف دے، چې دَ هغې اختلاف پوره تفصیل پهٔ "امداد الفتاوٰی" کښې راغلے دے".

"شیوعِ بدعات و منکرات اور غلبۂ فساد کے اس دور میں بالاتفاق ممنوع ہے".

وائي: "دَ بدعاتو دَ خوریدو دَ وجې نه، دَ منکراتو او دَ ناروا ؤ دَ خوریدو دَ وجې نه، دَ غلبې دَ فساد دَ وجې نه پهٔ دې دور کښې دَ پنځلسم دَ شعبان پهٔ شپه باندې مقبرې ته تلل او دَ مړو دپاره دعاګانې غوښتل دا ممنوع دي".

بیا وائي: "طویل بحث کے بعد اکابرِ علماء دیوبند کے آخری فیصلہ کی تحریر آگے آرہی ہے".

"دَ اوږد بحث نه روستو دَ علماء دیوبند دَ اکابرینو دَ آخري فیصلې تحریر به روستو راشي، او هغه فیصله به زهٔ تاسو ته واوروم".

(٥) **پنځمه خبره دا ده:** چې دَ پنځلسمې شپې دَ شعبان دَ دې شپې دَ عبادت هم خلق ډیر اهمیت ساتي، او بیا دَ روژې ئې هم ډیر اهمیت ساتي، وائي: دَ دې روژې ډیر ثواب دے، نو آیا دَ پنځلسم دَ شعبان دَ روژې څهٔ فضیلت شته او کهٔ نا؟

وائي: "اس دن کا روزہ کسی معتبر روایت سے ثابت نہیں، فقہ کے کسی کتاب میں بھی اس کا کوئی ذکر نہیں؛ اسلئے اس کو سنت یا مستحب سمجھنا جائز نہیں".

"دَ دې ورځې روژه دَ هیڅ یَو معتبر روایت نه ثابت نهٔ ده، دَ فقهې پهٔ یَو کتاب کښې هم دَ دې ذکر نشته (چې کنې دَ پنځلسم دَ شعبان روژه به نیسې، نهٔ حدیث کښې چرته شته او نهٔ دَ فقهې پهٔ کتاب کښې)؛ دَ دې وجې نه دَ دې پنځلسم شعبان دَ ورځې روژه دا سنت یا مستحب ګڼړل دا جائز نهٔ دي".

کهٔ تهٔ ئې مستحب يا سنت نهٔ ګڼړې نو ګناه پکښې هم نشته، کهٔ هسې روژه نيسې نو نيسه کنه.

دَ شعبان دَ مياشت روژې

حديث کښې راځي: نبي ﷺ به دَ شعبان دَ مياشتې اکثر روژې نيولې، نو کهٔ تهٔ ئې هم پهٔ دې بنياد نيسې چې نفلې روژه ده زهٔ ئې هم نيسم نو نيسه ئې، خو کهٔ تهٔ وائې: چې پهٔ دې کښې ثواب ډير دے يا دا مستحب ده، يا دا سنت ده نو بيا ناجائز ده.

(٦) **شپږمه خبره:** "*اس رات کی فضیلت میں اختلاف ہے: ایک جماعت کسی بھی قسم کی فضیلت کی منکر ہے، جس کی تفصیل کتب ذیل میں ہے*".

"دَ دې شپې پهٔ فضيلت کښې اختلاف دے، يَو جماعت دَ علماؤ داسې دے چې هغه دَ دې دَ هيڅ قسمه فضيلت قائل نهٔ دي، بلکه دَ هر قسم فضيلت نه ئې منکر دي، وائي: چې هيڅ قسمه فضيلت ئې پهٔ نورو شپو باندې نشته، او دَ هغوي نومونه لاندې دي".

"(۱) "أحكام القرآن" لابن العربی ﷺ،(۲) "الجامع لأحكام القرآن" للإمام القرطبي ﷺ، (۳) "لطائف المعارف" لابن رجب ﷺ، (۴) "الحوادث والبِدَع" لإمام طرطوشي ﷺ، (۵) "تذكرة الموضوعات" للإمام محمد طاهر الفتني ﷺ، (٦) "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيميه ﷺ".

"دَ دې شپږو (٦) کتابونو حوالې مفتي رشيد احمد لدهيانوي ﷺ پخپل کتاب "*سات مسائل*" کښې نقل کړې دي، چې دې کتابونو ليکلي دي: چې دَ دې شپې هيڅ فضيلت نشته".

دا خو دَ مولانا رشيد احمد لدهيانوي ﷺ دَ خبرو خلاصه شوه تاسو ته ما دَ هغې اردو هغهٔ عبارتونه مختصر پيش کړل.

کومو علماؤ دَ دې ردّ کړے

(۱) دَ مفسر ابن کثير ﷺ قول

مفسر ابن کثير ﷺ پهٔ دغه آيت ﴿إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ﴾[1] باندې ليکلي دي: "وَمَنْ قَالَ: إِنَّهَا لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ -كَمَا رُوِيَ عَنْ عِكْرِمَةَ- فَقَدْ أَبْعَدَ النَّجْعَة فَإِنَّ نَصَّ الْقُرْآن أَنَّهَا فِي رَمَضَانَ. وَالْحَدِيثُ الَّذِي رَوَاهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ: أَخْبَرَنِي عُثْمَانُ بْنُ مُحَمَّد بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ الْأَخْنَسِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: "تُقْطَعُ الآجَالُ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى شَعْبَانَ، حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيَنْكِحُ

(1) [سورة الدخان: 3].

وَيُولَدُ لَهُ، وَقَدْ أُخْرِجَ اسْمُهُ فِي الْمَوْتَى" فَهُوَ حَدِيثٌ مُرْسَلٌ، وَمِثْلُهُ لَا يُعَارَضُ بِهِ النُّصُوصُ".[1]

"څوک چې دَ دې ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ﴾ نه دا مراد اخلي: چې دا پنځلسم دَ شعبان دے، لکه څنګه چې دا قول دَ امام عکرمه نه نقل دے، نو دې سړي دَ عقل نه ډیره لرې خبره اوکړه، بے بنیاده خبره ئې اوکړه (چې څوک وائي: پنځلسم دَ شعبان ترې نه مراد دے دا بے بنیاده او بے محله خبره ده)؛ ځکه نص دَ قرآن پهٔ دې کښې دے: چې دَ دې نه مراد دَ رمضان دَ لیلة القدر شپه ده (او هغه پهٔ رمضان کښې ده، پنځلسم دَ شعبان ترې نه نهٔ دے مراد)، پهٔ یَو حدیث کښې راځي: دَ عثمان بن محمد بن مغیره بن اخنس نه روایت دے: چې نبي ﷺ وئیلي دي: "چې دَ یَو شعبان نه واخلې تر بل شعبان پورې دَ خلقو نیتې لیکلے کیږي، تردې چې یَو سړے به نکاح اوکړي، او بچے به ئې هم پیدا کیږي، او دَ هغهٔ نوم به دَ مړو پهٔ رجسټر کښې لیکلے شوے وي، چې دے به پهٔ دې کال کښې مړ کیږي"، دے وائي: دا حدیث چې راغلے دے نو دا یَو مرسل روایت دے، او دَ دې پشان مرسل روایت چې دَ راوي او پیغمبر ﷺ مینځ کښې واسطه کټ وي نو داسې روایات چې کوم دي پهٔ دې باندې دَ قرآنِ کریم دَ صحیح نصوصو مقابله نشي کیدے".

مرسلِ روایت دَ قرآنِ کریم دَ آیت مقابله نشي کولے.

(۲) دَ امام ابن العربي رحمه الله قول

ابن العربي رحمه الله پهٔ "احکام القرآن" کښې دَ دې آیت ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ﴾ لاندې لیکلي دي: "وَجُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ عَلَى أَنَّهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ، وَمِنْهُمْ مَنْ قَالَ: إِنَّهَا لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ؛ وَهُوَ بَاطِلٌ؛ لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ الصَّادِقِ الْقَاطِعِ: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ (البقرة: 185) فَنَصَّ عَلَى أَنَّ مِيقَاتَ نُزُولِهِ رَمَضَانُ، ثُمَّ عَبَّرَ عَنْ زَمَانِيَّةِ اللَّيْلِ هَاهُنَا بِقَوْلِهِ: ﴿فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ﴾ (الدخان: 3) فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ فِي غَيْرِهِ فَقَدْ أَعْظَمَ الْفِرْيَةَ عَلَى اللهِ، وَلَيْسَ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ حَدِيثٌ يُعَوَّلُ عَلَيْهِ، لَا فِي فَضْلِهَا، وَلَا فِي نَسْخِ الْآجَالِ فِيهَا، فَلَا تَلْتَفِتُوا إِلَيْهَا".[2]

"دَ جمهورو علماؤ مسلک دا دے: چې دَ دې مبارکې شپې نه مراد لیلة القدر ده، او بعضې خلق وائي: چې دَ دې نه پنځلسم دَ شعبان مراد دے، دا خبره چې ده نو دا باطله ده؛ ځکه الله تعالی پخپل کتاب کښې وئیلي دي، هغهٔ کتاب چې هغهٔ بالکل ریشتینے کتاب دے، هغه کتاب چې دَ هغې فیصله بالکل حق او صحیح ده، الله فرمائي: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾

(1) انظر: "تفسیر ابن کثیر": (137/4).

(2) انظر: "أحكام القرآن" لابن العربي: (117/4).

مياشت دَ رمضان هغه ده چې پهٔ هغې کښې قرآنِ کريم نازل کړے شوے دے،"نو دا ئې تنصيص (صراحت) اوکړو پهٔ دې خبره باندې چې دَ قرآنِ کريم دَ راتلو هغهٔ وخت چې دے نو هغهٔ رمضان دے، ليلة القدر کښې راغلے دے او ليلة القدر پهٔ رمضان کښې ده، دلته ئې دَ هغې نه پهٔ ﴿لَيۡلَةٖ مُّبَٰرَكَةٍ﴾ سره تعبير کړے دے، وائي: ځوک چې دا اووائي: چې دا دَ ليلة القدر نه علاوه پهٔ بله شپه کښې راغلے دے (لکه پنځلسم دَ شعبان کښې راغلے دے) نو دې سړي پهٔ الله تعالى باندې ډير لوئې دروغ جوړ کړل، نشته دے پهٔ لَيۡلَةُ النِّصۡفِ مِنۡ شَعۡبَان کښې هيڅ يَو داسې حديث چې هغې باندې اعتماد اوکړے شي (دوي وائي؛ چې پهٔ احاديثو کښې داسې راغلي دي، ورته اووايه: چې دَ دې (پنځلسم دَ شعبان) متعلق ټول احاديث داسې دي چې پهٔ يَو باندې هم اعتماد نشته، ټول ضعيف دي، داسې يَو حديث پکښې نشته چې پهٔ هغې باندې اعتماد اوکړے شي)، او نهٔ دَ هغې دَ فضيلت باره کښې داسې حديث شته، نهٔ پهٔ هغې کښې دَ نيتو ليکلو باره کښې داسې صحيح حديث شته، داسې احاديثو ته دَ سره کورئ مهٔ".

دا امام ابن العربي رحمه الله وائي، او دے دَ امام مالک دَ مسلک والا دے.

دَ امام قرطبي رحمه الله قول

امام قرطبي رحمه الله دَ امام شافعي رحمه الله دَ مسلک والا عالم دے، دَ دهٔ تفسير دے "تفسير قرطبي"، دے پهٔ هغې کښې وائي: "قُلۡتُ: وَقَدۡ ذَكَرَ حَدِيثَ عَائِشَةَ رضي الله عنها مُطَوَّلًا صَاحِبُ كِتَابِ الۡعَرُوسِ، وَاخۡتَارَ أَنَّ اللَّيۡلَةَ الَّتِي يُفۡرَقُ فِيهَا كُلُّ أَمۡرٍ حَكِيمٍ لَيۡلَةَ النِّصۡفِ مِنۡ شَعۡبَانَ، وَأَنَّهَا تُسَمَّى لَيۡلَةَ الۡبَرَاءَةِ. وَقَدۡ ذَكَرۡنَا قَوۡلَهُ وَالرَّدَّ عَلَيۡهِ فِي غَيۡرِ هَذَا الۡمَوۡضِعِ، وَأَنَّ الصَّحِيحَ إِنَّمَا هِيَ لَيۡلَةُ الۡقَدۡرِ عَلَى ما بيناه".

وائي: "زما دا خبره واوره! دَ سيدة عائشه رضي الله عنها حديث دے، چې هغې ته خلقو منسوب کړے دے، هغه اوږد حديث دے، او "کتاب العروس" والا هغه اوږد حديث ذکر کړے دے، او هغه غوره کړے دے، وائي: پهٔ هغې حديث کښې دا دي: چې هغه شپه چې هغې کښې دَ هر کار فيصله کيږي نو هغه دَ شعبان پنځلسمه شپه ده، او هغې ته "ليلة البراءة" هم وائي، نو دَ "کتاب العروس" والا قول او پهٔ هغې باندې ردّ مونږ ذکر کړے دے دَ دې ځائے نه بغير بل ځائے کښې، بيا وائي: صحيح خبره دا ده: دا ستاسو چې کوم فضيلت پهٔ غوږونو کښې پروت دے دا فضيلت دَ "ليلة القدر" دے؛ دَ وجې دَ هغې نه چې مونږ ذکر کړي".

او بيا پهٔ دلائل ذکر کوي: وائي: "روى حماد ابن سَلَمَةَ قَالَ أَخۡبَرَنَا رَبِيعَةُ بۡنُ كُلۡثُومٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الۡحَسَنَ وَأَنَا عِنۡدَهُ فَقَالَ: يَا أَبَا سَعِيدٍ، أَرَأَيۡتَ لَيۡلَةَ الۡقَدۡرِ أَفِي كُلِّ رَمَضَانَ هِيَ؟ قَالَ: إِي وَاللهِ

الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، إِنَّهَا فِي كُلِّ رَمَضَانَ، إِنَّهَا اللَّيْلَةُ الَّتِي يُفْرَقُ فِيهَا كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ، فِيهَا يَقْضِي اللهُ كُلَّ خَلْقٍ وَأَجَلٍ وَرِزْقٍ وَعَمَلٍ إِلَى مِثْلِهَا".

وائي: "ربيعه بن کلثوم ﷺ وائي: يَو سړي دَ حسن بصري ﷫ نه تپوس اوکړو، او زهٔ ورسره هم پهٔ خوا کښې اووم، چې کلهٔ ترې دې سړي تپوس کولو نو حسن بصري ﷫ ته ئې اوفرمائيل: اے ابو سعيد! آيا تهٔ خبر ئې دَ ليلة القدر باره کښې؟ ما ته دَ دې خبرې جواب راکړه: چې ليلة القدر پهٔ هر رمضان کښې ده؟ هغهٔ ورته اووئيل: آو! زما دې قسم وي پهٔ هغهٔ ذات باندې چې دَ هغهٔ نه بغير بل څوک دَ حاجت پوره کولو والا نشته، دا ليلة القدر پهٔ هر رمضان کښې ده، دا هغه شپه ده چې پهٔ دې کښې دَ هر مضبوط کار فيصله کيږي، نو دَ پيدائش او دَ نيتې فيصلې پهٔ دې کښې کيږي، دا رزقونه پهٔ دې کښې ليکلے کيږي، او دارنګې عمل هم پهٔ دې کښې ليکلے کيږي".

"وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﷺ: يُكْتَبُ مِنْ أُمِّ الْكِتَابِ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ مَا يَكُونُ فِي السَّنَةِ مِنْ مَوْتٍ وَحَيَاةٍ وَرِزْقٍ وَمَطَرٍ حَتَّى الْحَجِّ، يُقَالُ: يَحُجُّ فُلَانٌ وَيَحُجُّ فُلَانٌ".

او بل دليل دَ ابن عباس ﷺ نه ذکر کوي: چې "ابن عباس ﷺ وئيلي وو: پهٔ ليلة القدر کښې دَ لوح محفوظ نه دَ کال ټول هغهٔ څهٔ ليکلے کيږي چې پهٔ دې راروان کال کښې به کيږي، دَ مرګ او دَ ژوند فيصلې پهٔ دې کښې کيږي، دَ رزقونو فيصلې پهٔ دې کښې کيږي، دَ بارانونو فيصلې هم پهٔ دې کښې کيږي (چې څومره کرتې به بارانونه کيږي؟)، تردې پورې چې دَ حج فيصلې هم الله تعالیٰ پهٔ هغې کښې کوي (څهٔ معنیٰ؟) دا هم وئيلے کيږي: چې پهٔ دې راروان کال کښې به فلانکے حج له ځي، او فلانکے به حج له ځي".

دَ چا پهٔ تقدير کښې چې حج ليکلے شوے وي نو هغهٔ ورسره هم اوليکلے شي، او دَ چا پهٔ تقدير کښې چې نهٔ وي ليکلے شوے نو دے منډې وهي، وائي: زهٔ دَ حج داخله کوم، او داخله ئې نهٔ کيږي، وائي: داخله مې نامنظوره شوه؛ نو ځکه نامنظوره شوه چې ستا پهٔ تقدير کښې به نهٔ وو، او بعضې خلق چې پهٔ زوره تيار کړې او چې داخله اوکړي نو لا رشي؛ ځکه چې هلته پهٔ تقدير کښې ليکلے شوے وي.

"وَقَالَ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: إِنَّكَ لَتَرَى الرَّجُلَ يَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ وَقَدْ وَقَعَ اسْمُهُ فِي الْمَوْتَى، وَهَذِهِ الْإِبَانَةُ لِأَحْكَامِ السَّنَةِ إِنَّمَا هِيَ لِلْمَلَائِكَةِ الْمُوَكَّلِينَ بِأَسْبَابِ الْخَلْقِ. وَقَدْ ذَكَرْنَا هَذَا الْمَعْنَى آنِفًا".

"او ابن عباس ﷺ پهٔ دې آيت کښې وئيلي دي: تهٔ به ګورې چې يَو سړے به بازار کښې روان وي، او دَ هغې سړي نوم به دَ مړو پهٔ رجسټر کښې ليکلے شوے وي (چې دے به پهٔ دې کال

کښې مړ کیږي)، دا دَ یو کال دا فیصلې چې جدا کوي دا څوک کوي؟ دا هغه فرشتې کوي کومې فرشتې چې دَ خلقو په اسبابو مقرر دي". او امام قرطبي رحمه الله بیا وائي: دا معنٰی مونږ اوس ذکر کړه.

بیا امام قرطبي رحمه الله وائي: "وَقَالَ الْقَاضِي أَبُو بَكْرِ بْنُ الْعَرَبِيِّ: وَجُمْهُورُ الْعُلَمَاءِ عَلَى أَنَّهَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ، وَمِنْهُمْ مَنْ قَالَ: إِنَّهَا لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ؛ وَهُوَ بَاطِلٌ؛ لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى قَالَ فِي كِتَابِهِ الصَّادِقِ الْقَاطِعِ: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ (البقرة: 185) فَنَصَّ عَلَى أَنَّ مِيقَاتَ نُزُولِهِ رَمَضَانُ، ثُمَّ عَبَّرَ عَنْ زَمَانِيَّةِ اللَّيْلِ هَاهُنَا بِقَوْلِهِ: ﴿فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ﴾ (الدخان: 3) فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ فِي غَيْرِهِ فَقَدْ أَعْظَمَ الْفِرْيَةَ عَلَى اللهِ، وَلَيْسَ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ حَدِيثٌ يُعَوَّلُ عَلَيْهِ، لَا فِي فَضْلِهَا، وَلَا فِي نَسْخِ الْآجَالِ فِيهَا، فَلَا تَلْتَفِتُوا إِلَيْهَا".(1)

"قاضي ابو بکر بن العربي رحمه الله وئیلي دي (دے هم هغۀ خبره کوي کومه خبره چې ما تاسو ته دَ هغۀ دَ تفسیر نه نقل کړه، دے هم دَ هغۀ نه نقل کوي) وائي: دَ جمهورو علماؤ مسلک دا دے: چې دَ دې مبارکې شپې نه مراد لیلة القدر ده، او بعضې خلق وائي: چې دَ دې نه پنځلسم دَ شعبان مراد دے، دا خبره چې ده نو دا دروغ ده او باطله ده؛ ځکه الله تعالی پخپل کتاب کښې وئیلي دي، چې هغۀ ریښتنے کتاب دے، یقیني کتاب دے: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ میاشت دَ رمضان هغه ده چې په هغې کښې قرآنِ کریم نازل کړے شوے دے، نو تنصیص (صراحت) ئې په دې خبره باندې اوکړو: چې قرآنِ کریم په رمضان کښې راغلے دے، بیا ئې معلومه کړه چې دَ شپې راغلے دے، او هغه شپه مبارکه شپه ده، څوک چې دا ګمان کوي چې دا لیلة القدر شپه نۀ ده (پنځلسم دَ شعبان یا بله شپه یادوي) نو دې سړي په الله تعالی باندې ډیر لوئې دروغ جوړ کړل، لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَان کښې هیڅ یو داسې حدیث نشته چې هغې باندې اعتماد اوکړے شي، او نۀ دَ دې دَ فضیلت باره کښې داسې یو حدیث شته، نۀ په هغې کښې دَ نیتو لیکلو باره کښې داسې صحیح حدیث شته، دېته هډو ګورئ مۀ".

دَ ابن رجب رحمه الله قول

ابن رجب رحمه الله خو ډیر اوږد بحث کړے دے خو صرف تاسو له دَ هغې خلاصه وایم: وائي: "وَالثَّانِي: أَنَّهُ يُكْرَهُ الْإِجْتِمَاعُ فِيهَا فِي الْمَسَاجِدِ لِلصَّلَاةِ وَالْقَصَصِ وَالدُّعَاءِ وَلَا يُكْرَهُ أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ فِيهَا لِخَاصَّةِ نَفْسِهِ".(2)

---

(1) انظر: "تفسیر القرطبي": (127/16).
(2) انظر: "لطائف المعارف". لابن رجب في المجلس الثاني: في نصف شعبان: (166).

وائي: "په دې شپه (پنځلسم دَ شعبان) کښې مکروه دي چې خلق په جوماتونو کښې دَ مونځونو دپاره جمع کيږي (او په ښاريو کښې او خاص کر پنجاب طرف ته په جوماتونو کښې سمه دَ اختر شپه وي)، او دَ هغه منکرتو قصو دپاره جمع کيږي، او په دې شپه کښې دَ دعاءګانو دپاره جمع کيږي (چې په دې شپه کښې داسې دعاءګانې اوغواړه او داسې دعاءګانې اوغواړه دا ټول مکروه دي)، هاا کۀ يَو سړے خپل کور کښې ځان له مونځ کوي نو اودې کړي".

او کۀ نه يَوې شپې ته پاسي او نورو شپو ته نۀ پاسي نو دا خۀ ليلة القدر خو نۀ ده چې تۀ دېته دومره اهميت ورکوې!.

بيا وائي: "قِيَامهَا عَنْهُ رِوَايَتَان مِنَ الرِّوَايَتَيْنِ عَنْهُ فِي قِيَامِ لَيْلَتَيِ الْعِيْدِ فَإِنَّهُ فِي رِوَايَةٍ لَمْ يُسْتَحَبَّ قِيَامُهَا جَمَاعَةً؛ لِأَنَّهُ لَمْ يَنْقُلْ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ وَاسْتَحَبَّهَا فِي رِوَايَةٍ لِفِعْلِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيْدَ بْنِ الْأَسْوَدِ وَهُوَ مِنَ التَّابِعِيْنَ فَكَذٰلِكَ قِيَامُ لَيْلَةِ النِّصْفِ لَمْ يَثْبُتْ فِيْهَا شَيْءٌ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا عَنْ أَصْحَابِهِ وَثَبَتَ فِيْهَا عَنْ طَائِفَةٍ مِّنَ التَّابِعِيْنَ مِنْ أَعْيَانِ فُقَهَاءِ أَهْلِ الشَّامِ".[1]

"دَ امام احمد رحمه الله نه دَ دې شپې په جمعې سره دَ ولاړې باره کښې دوه (۲) روايتونه نقل دي:

(۱) يَو روايت دا دے: چې دَ دواړو اخترونو په شپه باندې عبادت کول دا په جمعې سره مستحب نۀ دي (ثابت نۀ دي)، ځکه دَ نبي ﷺ نه نۀ دي نقل شوي، او دَ نبي ﷺ دَ صحابو رضي الله عنهم نه هم نۀ دي نقل، او (۲) دويم روايت کښې: مستحب ګڼړلے دے عبادت لره په دې دواړو شپو کښې؛ ځکه چې دَ عبد الرحمٰن بن يزيد بن الاسود په فعل باندې ثابت دے، او حالانکه دے دَ تابعينو نه دے، دغه شان ولاړه په شپه دَ نصفِ شعبان (پنځلسم دَ شعبان) چې کوم ده په هغې کښې دَ نبي ﷺ نه هيڅ شے ثابت نۀ دے، نۀ دَ نبي ﷺ دَ صحابو رضي الله عنهم نه دَ دې باره کښې خۀ شے ثابت دے، صرف بعضې شام والو دَ فقهاؤ يَو قول شته".

دَ امام ابوبکر طرطوشي رحمه الله قول

"وَرَوَى ابْنُ وَضَّاحٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ؛ قَالَ: "مَا أَدْرَكْنَا أَحَدًا مِنْ مَشْيَخَتِنَا وَلَا فُقَهَائِنَا يَلْتَفِتُوْنَ إِلَى النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، وَلَا يَلْتَفِتُوْنَ إِلٰى حَدِيْثِ مَكْحُوْلٍ!، وَلَا يَرَوْنَ لَهَا فَضْلًا عَلٰى مَا سِوَاهَا"".

"ابن وضاح نقل کړي دي دَ زيد بن اسلم رحمه الله نه: دے وائي: مونږ نۀ دے موندلے يَو تن زمونږ دَ شيوخو نه او نۀ دَ فقهاؤ زمونږ نه (مونږ بچپل ژوند کښې يَو شيخ، يَو فقيه او عالم نۀ دے ليدلے او نۀ مونږ دَ هغوي نه اوريدلي دي) چې هغوي به کړي دومره توجّو ورکوله پنځلسم دَ

(1) انظر: "لطائف المعارف" لابن رجب في المجلس الثاني: في نصف شعبان: (166).

شعبان ته (پنځلسم دَ شعبان ته به ئې دومره اهميت نهٔ ورکولو)، او نهٔ به هغوي دَ مکحول هغې حديث ته کتل، او هغوي به پنځلسم دَ شعبان دپاره پهٔ نورو شپو باندې څهٔ فضيلت نهٔ منلو".

بيا وائي: "وَقِيلَ لِابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ: إِنَّ زِيَادًا النُّمَيْرِيَّ يَقُولُ: إِنَّ أَجْرَ لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ كَأَجْرِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ. فَقَالَ: "لَوْسَمِعْتُهُ وَبِيَدِيْ عَصًا؛ لَضَرَبْتُهُ"".[1]

"ابن ابي مليکه ته چا اووئيل: چې دلته يو سړے دے زياد النميري هغهٔ دا خبره کوي: چې دَ پنځلسم دَ شعبان دَ شپې دومره ثواب دے لکه څومره چې دَ ليلة القدر ثواب دے (نو آيا دا ريښتيا دي؟)، نو ابن ابي مليکه ورته وائي: کهٔ دا خبره ما دَ هغهٔ نه واوريده او دغې وخت کښې زما لاس کښې امسا وه نو خامخه به ئې زهٔ پهٔ هغې باندې وهم (چې تهٔ ولې دا دروغ وائې؟ دا چرته دي؟)".

او دا زياد النميري قصه گو مُلا وو، دهٔ به خلقو له قصې کولې، نو دَ قصو والا خلقو سره دا خبرې ميلاوېږي، خو قرآن او سنت کښې دَ دې هيڅ اهميت نشته.

دَ محمد طاهر الفتني رحمه الله قول

"وَقَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ: مَا أَدْرَكْنَا أَحَدًا مِّنْ مَشَايِخِنَا وَفُقَهَائِنَا يَلْتَفِتُوْنَ إِلَى لَيْلَةِ الْبَرَاءَةِ وَفَضْلِهَا عَلَى غَيْرِهَا، وَقَالَ ابْنُ دَحْيَةَ أَحَادِيثُ صَلَاةِ الْبَرَاءَةِ مَوْضُوعَةٌ وَوَاحِدٌ مَقْطُوعٌ وَمَنْ عَمِلَ بِخَبَرٍ صَحَّ أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ مِنْ خَدَمِ الشَّيْطَانِ".[2]

"زيد بن اسلم رحمه الله وئيلي دي: نهٔ دے ليدلے مونږ اوسه پورې يو تن زمونږ دَ استاذانو او زمونږ دَ فقهاؤ نه چې هغوي پنځلسم دَ شعبان له دومره توجو ورکړې وه، يا ئې دَ هغې دومره فضيلت منلے وو، ابن دحيه رحمه الله وئيلي دي: چې څومره احاديث دي پهٔ دې باره کښې چې دَ پنځلسم دَ شعبان دَ شپې دَ مونځونو ډير فضيلت دے نو دا ټول موضوعي دي، يو مقطوع روايت راغلے دے، او څوک چې پهٔ داسې خبر (روايت) عمل کوي چې هغهٔ ته دا خبره صحت ته سره رسيدلې: چې دا دروغ دي، او دے پرې بيا هم عمل کوي نو دا دَ شيطان دَ خادمانو نه دے".

نوټ

يو ضعيف روايت وي او يو موضوعي روايت وي، موضوعي دَ ضعيف نه هم لاندې دے، موضوعي او منگهړت روايت هغې ته وائي: "چې خلقو دَ ځان نه جوړ کړے وي او نبي ﷺ ته ئې نسبت کړے وي"، نو ابن دحيه رحمه الله وائي: دَ پنځلسم شعبان باره کښې چې څومره روايات دي ټول

(1) انظر: الحوادث والبدع" لأبي بكر الطرطوشي: (130).
(2) انظر: "تذكرة الموضوعات للفتني": (46/1).

منکهرت او موضوعي دي، خلقو دَ ځان نه جوړ کړي دي، هاا یَو پکښې مقطوع روایت دے"، نبي ﷺ ته نهٔ دے رسیدلے مینځ کښې کټ دے، او خلقو ورته نوم دَ "حدیث" کیخودلے دے.

ابن دحیه ﷫ وائي: "وَمَنْ عَمِلَ بِخَبَرٍ صَحَّ أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ مِنْ خَدَمِ الشَّيْطَانِ".[1]

"څوک چې پهٔ یَو داسې حدیث عمل کوي چې هغهٔ ته دا خبره صحت ته سره رسیدلے: چې دا دروغ دي، او دے پرې بیا هم عمل کوي نو دا دَ شیطان دَ خادمانونه دے". دے دَ شیطان خدمت کوي، دے دَ الله عبادت نهٔ کوي.

دَ علامه ابن قیم ﷫ اول قول

وائي: "دا فضیلت دَ پنځلسم شعبان خلقو څلور سوه (٤٠٠) کاله روستو ایجاد کړے دے (تر څلور سوو (٤٠٠) کالو پورې دَ دې څهٔ ایجاد هم نهٔ وو)، څلور سوه او اتیاؤ (٤٨٠) کاله نه بعد دا خلقو شروع کړے دے"، او هغهٔ وائي: چې پهٔ دې کښې یَو حدیث هم صحیح نشته؛ ځکه نشته چې څلور سوه او اتیا (٤٨٠) کاله بعد یَو شے شروع شي نو هغې کښې به سرے حدیث دَ کوم ځائے نه پیش کړي، حدیث خو دَ نبي ﷺ نه نقل وي نو چې دَ نبي ﷺ نه څلور سوه او اتیا (٤٨٠) کاله بعد یَو شے شروع کیږي هغې کښې به دَ نبي ﷺ حدیث دَ کوم ځائے نه راشي؟

"المنار المنیف" دَ علامه ابن قیم ﷫ کتاب دے، ضعیف احادیث ئې پکښې راجمع کړي دي، نو وائي: "پهٔ دې کښې چې څومره احادیث دي هغه ټول ضعیف دي".

دَ حافظ ابن قیم ﷫ دویم قول

"وَكُلُّ حَدِيثٍ فِي ذِكْرِ صَوْمِ رَجَبٍ وَصَلَاةِ بَعْضِ اللَّيَالِي فِيهِ فَهُوَ كَذِبٌ مُفْتَرَى".[2]

"هر هغه حدیث چې پهٔ هغې کښې دَ رجب دَ میاشتې دَ روژې او دَ بعضې شپو دَ عبادت ذکر وي نو دا دروغ دي، دَ ځان نه جوړ کړے شوي دي".

مفتي رشید احمد ﷫ پهٔ "سات مسائل" کښې لیکي: "الحاق: بوقت تحریر منکرین فضیلت کی تفصیل سے متعلق پانچ کتابیں سامنے تھے، عبارات لکھی جاچکی ہیں، تکمیل تحریر کے بعد چھٹی کتاب "اقتضاء الصراط المستقیم لابن تیمیه" میں بھی منکرین تفصیل کا بیان مل گیا جو درج ذیل ہے".

"کلهٔ چې ما دا کتاب لیکلو نو دا پنځهٔ (٥) کتابونه زما مخې ته وو، چې هغې کښې ما دَ فضیلت دَ منکرینو علماء اقوال نقل کړل، کلهٔ چې ما دا لیکل برابر کړل نو شپږم (٦) کتاب

(1) انظر: "تذكرة الموضوعات للفتني": (46/1).
(2) انظر: "المنار المنيف" لابن القيم: (96/1) برقم: (170).

"اقتضاء الصراط المستقیم" دَ علامه ابن تیمیه ﷫ هغه راته روستو میلاؤ شو چې هغهٔ هم دَ دې دَ فضیلت منکر وو، وائي: هغهٔ مې دَ دې سره اولیکلو عبارت ئې تاسو لاندې ملاحظه کړئ".

دَ امام ابن تیمیه ﷫ قول

"وَمِنَ الْعُلَمَاءِ مِنَ السَّلَفِ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَغَيْرِهِمْ مِنَ الْخَلَفِ مَنْ أَنْكَرَ فَضْلَهَا وَطَعَنَ فِيَ الْأَحَادِيثِ الْوَارِدَةِ فِيهَا كَحَدِيثِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ فِيهَا لِأَكْثَرَ مِنْ عَدَدِ شَعْرِ غَنَمِ بَنِي كَلْبٍ".[1]

"بعضې دَ علماؤ دَ سلف صالحینو نه دَ مدینې والؤ نه او دَ هغوي نه بغیر دَ نورو علماؤ نه چې هغوي روستو راغلي دي هغه علماء دي چې هغوي دَ دې فضیلت نه انکار کړے دے (دَ پنځلسم دَ شعبان نه)، او هغه احادیثو باندې ئې طعن کړے دے، هغې باندې ئې رد کړے دے کوم احادیث چې دَ دې پهٔ فضیلت کښې راغلي دي لکه دا حدیث چې راغلے دے: چې پهٔ دې شپه کښې الله تعالی خلقو ته دومره بخښنه کوي، دومره خلق پکښې معاف کوي لکه دَ بني کلب قبیلې کډې او بیزې چې څومره دي او بیا دَ هغې چې څومره ویښتهٔ دي".

بني کلب قبیله دَ هغوي یَو بانده وه او هغوي به صرف کډې او بیزې ساتلې، نو پهٔ ټوله علاقه کښې دَ هغوي نه چا سره سیوا څاروي نهٔ وو، نو چې څاروي ډیر وي نو بیا پهٔ یَو یَو څاروي څومره ویښتهٔ وي نو پهٔ دې شپه کښې الله دومره خلقو له بخښنه کوي لکه دَ بني کلب قبیلې کډې او بیزې.

بیا وائي: "لَا فَرْقَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ غَيْرِهَا".[2]

"هیڅ فرق نشته پهٔ مابین دَ دې کښې او پهٔ مابین دَ نورو شپو کښې".

دَ ابن قیم ﷫ دریم قول

ابن قیم ﷫ پهٔ "المنار المنیف" کښې وائي: "کوم شے چې داسې وي چې پهٔ هغې کښې دا ثوابونه داسې شي چې پهٔ کروړونو او اربونو شي دا ټول ضعیف وي، څومره احادیثو کښې چې دا راځي: چې دا دې اوونیل نو دومره دومره لکهه ثواب شو، او دومره دومره سوه ثواب شو، او دومره دومره زره ثواب شو نو اکثر هغهٔ ضعیف وي".

نو دَ دې دَ ضعف یَو وجه دا هم ده.

(1) انظر: "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية: (302/1).

(2) انظر: "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية: (302/1).

پۀ مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله باندې اعتراض

چونکه پۀ مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله اعتراض وو: چې هغۀ پۀ "اصلاح الرسوم" کښې لیکلي دي، او پۀ "بہشتی زیور" کښې ئې هم لیکلي دي، نو دَ هغۀ هغه اعلان زۀ ستاسو مخکښې عرض کوم چې مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دَ دې خپلې خبرې نه واپس رجوع کړې ده، او هغه وائي: چې زما دا خبره صحیح نۀ ده.

دَ مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دَ خپلې خبرې نه رجوع

"احقر اشرف علی عرض رساہے: کہ اس کے ساتھ ایک پرچہ بھی تھا، اس میں لکھا تھا: بندہ نے جو کچھ اسکے متعلق لکھا ہے بڑے مولانا (حضرت مولانا محمود حسن صاحب) کو سنایا ہے، اور خلاصہ اس فیصلہ دیوبند کا یہ ہے:..."۔

وائي: "پۀ دې کښې دا خبره واورئ! چې ما چې څۀ لیکلي دي دَ دې متعلق نو ما دَ خپل وئي عالم حضرت مولانا محمود حسن نه اوریدلي وو، او خلاصه دَ دې فیصلې دَ دیوبند دا ده: ..."۔

"احقر کے دعوے کے دو جزء تھے: ایک یہ کہ حدیثِ عائشہ دال ہے: "مِن وجہ تخصیص لیلۃ البراءۃ بالدعاءِ للاموات" پر، دوسرا یہ کہ اس دعاء پر دوسرے طرُق ایصال ثواب کو قیاس کیا جاسکتا ہے، اس فیصلہ میں جزء اول کو ثابت رکھا ہے، مگر عوارض کے سبب خروج الی القبرہ کے منع کو احوط کیا ہے"۔

"دَ احقر دَ دعوې دوه (۲) جُزونه دي: (۱) یَو دا چې: حدیث دَ عائشې دلالت کوي پۀ دې خبره: چې خاص ده لیلة البراءة پۀ دعاء سره دَ مړو دپاره، او (۲) دویم دا: چې تیک ده چې مقبرې ته وتل دَ دې حدیث پۀ بنیاد خو ثابتیږي خو چونکه دَ عوارضو پۀ وجه باندې نۀ تلل ما له ډیر دَ احتیاط والا ښکاري"۔

"اور بعض علماء متاخرین کی تصریح بھی اس کی مؤید ہے"۔ "او دَ روستو علماؤ تصریح هم پۀ دې کښې زما تائید کوي (چې دا تلل نۀ دي پکار)"۔

"جیسا کہ دیوبند کے ایک کارڈ مرقومہ 13 رمضان المبارک میں حضرت مجیب ممدوح نے یہ عبارت لکھی ہے، یہ خیال رہا کہ فقہاء نے بھی لیلۃ البراءۃ میں کہیں زیارتِ قبور کا استحباب لکھا ہے یا نہیں؟ تلاش کرنے کی فرصت نہ ہوئی، اور جو کہیں دیکھا گیا تصریح نہ ملی، البتہ مولانا عبد الرحیم لکھنوی نے رسالہ "نور الایمان" میں ایک غیر معروف کتاب "الغرائب" کے حوالہ سے اس شب میں استحبابِ زیارتِ قبور نقل فرمایا ہے، اور اسی حدیث سے استدلال کیا ہے، اور دوسری جزء کی نفی کی ہے، پس میں اپنے دعوے کے منع کو احوط سمجھتا ہوں اور حضرات علماء کرام کے لئے دعاء کرتا ہوں جنھوں نے میری رہبری فرمائی"۔

حاصل دَ دۀ دې خبرې دا دے: چې زما دَ خبرې تائید خو څۀ نا څۀ شته دے خو اوس

زما په نزد ډيره دَ احتياط خبره دا ده: چې زهٔ دَ خپلې دعوې نه منع شم، او دَ هغهٔ علماؤ دپاره زهٔ دعاءگانې کوم چې هغوي زما رهبري اوکړه.

بيا وائي: "ناظرين "اصلاح الرسوم" بالخصوص اس پر مطلع ہو جاویں اور اگر "اصلاح الرسوم" کہیں طبع کی جاوے اس پر میرا یہ رجوع بطور حاشیہ لکھ دیا جاوے".(1)

"خومره ناظرين چې دي چې هغوي "اصلاح الرسوم" کوري او زما نه روستو چرته خومره خلق "اصلاح الرسوم" شائع کوي نو دَ هغې په حاشيه دې زما دا رجوع اوليکئ".

چې مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله دَ خپلې دې خبرې نه رجوع کړې ده، او هغهٔ وائي: چې دَ دې شپې دغه فضيلت نشته، دَ دې شپې فضيلت دا خلقو دَ ځان نه جوړ کړے دے، ديته ليلة البراءة وئيل دا دَ شيعه گانو نوم دے، دا نوم ورله شيعه گانو کيخودلے دے.

دَ امام ابوشامه رحمه الله قول

دهٔ خو ډير زيات تفصيل کړے دے، خو زهٔ تاسو ته صرف دَ دهٔ دَ کتاب نه يَو خبره نقل کوم، دَ دهٔ دَ قول تفصيل خلاصه دا ده: دهٔ په يَو يَو روايت کلام هم کړے دے، دا دَ امام شافعي رحمه الله دَ مسلک عالم دے، دے وائي: په دې کښې خومره روايات چې دي هغه ټول روايات ضعيف دي.

وريسې وائي: وَلِلْعَوَامِ بِهَا افْتِتَانٌ عَظِيْمٌ وَالْتَزَمَ بِسَبَبِهَا كَثْرَةُ الْوَقِيْدِ فِيْ جَمِيْعِ مَسَاجِدِ الْبِلَادِ الَّتِيْ تُصَلِّيْ فِيْهَا وَيَسْتَمِرُّ ذٰلِكَ كُلُّهُ وَيَجْرِيْ فِيْهِ الْفُسُوْقُ وَالْعِصْيَانُ وَاخْتِلَاطُ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَمِنَ الْفِتَنِ الْمُخْتَلِفَةِ مَا شَهْرَتُهُ تُغْنِيْ عَنْ وَصْفِهِ لِلْمُتَعَبِّدِيْنَ".

"دَ عوامو په دې شپه کښې لويه فتنه کښې واقع کيدل وي، او دوي دَ دې شپې په سبب باندې ډير اُورونه بلَوي دَ کلو په ټولو هغهٔ جوماتونو کښې چې په هغې کښې مونځ کيږي، او په دې باندې هميشه والے کوي، دارنګې په دې کښې فسوق او نافرمانئ کيږي، او دَ سړو او دَ ښځو اختلاط (ګډون) او يَو ځائے والے وي پکښې، دارنګې نورې مختلف فتنې په دې کښې وي چې دَ هغې بيان نه بے پرواهي کوي نيکان خلق".

او بيا روستو وائي: "وَجَرَوْا فِيْهِ عَلٰى سُنَنِ الْمَجُوْسِ وَاتَّخَذُوا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا".(2)

په دې شپه باندې اُورونه بلول، رڼرا گانې کول دے وائي: دا رڼرا گانې کول دا دَ مجوسو دين

(1) انظر: "امداد الفتاوى": (26/4).

(2) انظر: "الباعث على إنكار البدع والحوادث" لأبي القاسم شهاب الدين عبد الرحمن بن إسماعيل بن إبراهيم المقدسي الدمشقي المعروف بأبي شامة: (34- 36).

دے، "دوي په دې کښې دَ مجوسو طريقو پسې روان شوي، خپل دين ئې لوبې او توقې جوړ کړے دے".

نو دا دَ مجوسو طريقه ده، او خپل دين ئې لوبې او مشغله جوړ کړے دے، چې ذهن ئې څۀ غواړي نو هغۀ کوي، دَ نبي ﷺ نه په دې کښې هيڅ شے نۀ دے ثابت، نۀ نبي ﷺ وئيلي دي: چې کني تاسو پنځلسم شعبان باندې موڅونه کوئ، او نۀ ئې دا وئيلي دي: چې تاسو په دې شپه باندې اُوروونه بلَوئ، رڼراکانې کوئ، يَو ريښتني راوي چرته دا خبره نۀ ده نقل کړې.

څوک چې دا خبره وي او څوک چې دا کاورنه کوي نو دا هغۀ سړے دے چې شريعت پورې توقې کوي، دا بدعت نۀ دے مګر هغه چا شروع کړے دے چې هغه شريعت محمدي پورې توقې کوي او دَ مجوسيت دين سره مينه کوي؛ ځکه اُور دَ مجوسو خدائے دے نو هغوي دَ اُور په بلولو باندې خوشحاليږي؛ دَ دې وجې نه بغير دَ ضرورت نه رڼراکانې کول دا مکروه دي.

ما يَو رساله ليکلې وه کيدے شي بعضې ملګرو سره وي، دَ هغې نوم دے: "النَّظَرُ بِالْإِخْلَاصِ إِلَى مَسَائِلِ الثَّلَاثِ"، په دريو (۳) مسئلو باندې دا رساله ما ليکلې ده:

(۱) يَو دا چې: دا خلق زرٌ زر تراويح کوي، هسې ځان کړَوي هيڅ ثواب ورته نۀ ميلاويږي، بلکه اُلټه ګناهګاريږي.

(۲) دويم دا چې: دَ تراويحو ختم کله اوشي بيا دَ هغې دپاره خلق جمع شي او دَ هغې دپاره چندې غواړي، چې متيائي راوړو، چې ختم اوکړو چا نه لس (۱۰) روپئ اغستې، چا نه شل (۲۰) روپئ اغستې، چا نه ئې پکښې په زوره باندې واخلي، چې تۀ دومره مالدار سړے ئې او لس روپئ نشې ورکولے، کۀ څوک سل روپئ ورکوي، وائي: تۀ به دوه سوه ورکوې، په زوره ئې ترې اخلي، په دې خبره ما په هغې رساله کښې يَو مستقل باب ليکلے دے، چې په دې طريقه دَ خلقو نه پيسې اغستل او په هغې متياياني راوړل او بيا په ختم کښې په خلقو خوړل دا بالکل ناروا دي، دَ هغې سړي مال دَ سره جائز نۀ دے چې دَ هغۀ زړۀ نۀ وي او تۀ ترې نه پيسې اخلې.

(۳) دريم دا چې: په هغې رساله کښې ما يَو مستقل باب په دې باندې ليکلے دے چې اکثر دَ رمضان په تراويحو کښې يا په دې نصفِ شعبان کښې خلق داسې کوي چې دَ شپې زيات بلبونه بلَوي، خلق ورته مرچکې وائي، دا پرق پروق چې کوي، بَليږي او مړۀ کيږي، څوک په ديوالونو ډيوي بلَوي، دا شے بالکل ناروا دے، او دا دَ مجوسو طريقه ده، په ودونو او ختمونو کښې به هم رڼراکانې نۀ کوئ، دا دَ مسلمانانو طريقه نۀ ده، دا دَ مجوسو طريقه ده، دومره رڼرا درله کافي ده چې ستا ضرورت خومره دے، کم از کم اسراف خو دے.

نو دا عالم وائي: "پنځلسم دَ شعبان باندې چې خلق اُورونه بلَوي دا دَ مجوسو سره مشابهت دے"، دا اُور دَ مجوسو معبود دے، او په دې هغوي ډير خوشحاليږي، دا شے دَ برامکو په وخت کښې شروع شوے وو.

خلاصه زما دَ خبرې دا ده: چې دَ پنځلّسم شعبان دا فضيلت چې کوم دَ عوامو په ذهن کښې مشهور دے دا نشته، نهٔ دَ دې دَ روژې دغه فضيلت شته، نهٔ دَ شپې دَ نفلونو دغه فضيلت شته، هاں! په نورو ورځو روژه نيسې په دې باندې هم اونيسه، نورو شپو کښې تهجدو ته پاسې په دې کښې هم پاسه، په دې کښې ګناه نهٔ ده، چې کښي روژه مهٔ نيسئ يا تهجد مهٔ کوئ، خو په دې شرط چې په نورو شپو ئې فضيلت نهٔ ګنړې، په نورو شپو کښې نهٔ پاسې او په دې يَوه شپه باندې خامخه پاسې، نورو ورځو کښې روژې نهٔ نيسې او په دې کښې روژه خامخه نيسې نو دا فضيلت نشته، داُ خلقو دَ ځان نه جوړ کړے دے، دا ټولې من ګهړت او ضعيف قصې دي، هيڅ حقيقت دَ دې نشته.

الله ربّ العزة دې مونږ صحيح دين پسې روان کړي.

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

بسم الله الرحمن الرحيم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

(سورة الأحزاب: 21)

موضوع

پهٔ شريعت کښې دَ خوشحالئ طريقه

بتاريخ: 2008-01-13

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

په شریعت کښې دَ خوشحالۍ طریقه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾.[1]

وقال النبي ﷺ: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتّٰى يَكُوْنَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهٖ».[2]

قابلِ قدر، معزّز علماء کرام او زما عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړوا ما ستاسو په مخکښې دَ الله رب العزة دَ خوږ او معزز کتاب قرآنِ کريم نه يَو آيت مبارکه اولوستو او دَ احاديثو دَ رسول الله ﷺ نه ما ستاسو وړاندې يَو حديث مبارکه عرض کړو، الله رب العزة دې دَ دې آيتِ مبارکه مطابق او دَ احاديثو دَ رسول الله ﷺ مطابق دَ صحيح بيان کولو توفيق رانصيب کړي.

عزتمندو، مسلمانانو رونړوا نن دَ اختر دريمه ورځ ده، او دَ جُمعې مبارکې ورځ ده، مخکښې هم تاسو اوريدلي وو چې رسول الله ﷺ فرمائيلي وو: دَ اسلام دَ راتلو نه وړاندې په جاهليت کښې هم خلقو خوشحالي کوله او خوشحالۍ به ئې مناؤولې، "يَوم نيروز" او "يَوم مهرجان" دا دَ هغوي دَ خوشحالۍ ورځې وې، چې په هغې کښې به هغوي خوشحالي مناؤوله، چې دا دَ هغوي اخترونه وو، چې کله اسلام راغلے نو پروردِګار عالَم دَ هغې مقابله کښې

(1) [سورة الأحزاب: 21].

(2) أخرجه البغوي في "شرح السنة" في كتاب الإيمان، باب رد البدع والأهواء، برقم: (104).

مسلمانانو له نورې ورځې ورکړې، چې تاسو به دَ غير مذهبه سره مشابهت نهٔ کوئ، دَ هغوي پهٔ خوشحالو کښې به خپلې خوشحالئ نهٔ مناؤوئ، تاسو به پهٔ دې ورځو کښې خپله خوشحالي مناؤوهئ، يَو دَ وړوکي اختر ورځ ده او بله دَ لوئي اختر ورځ ده نو دا خوشحالي دَ شريعت نه ثابت ده، چې دا خوشحالي اوکړه خو شريعت کښې چې کومه خوشحالي ده او پهٔ نن دور کښې چې زمونږ مسلمانان کومه خوشحالي کوي نو پهٔ دې کښې دَ زمکې او آسمان فرق دے.

پهٔ اسلام کښې دَ اختر دَ خوشحالئ حيثيت

زهٔ نن تاسو ته صرف دا بيانوم چې پهٔ اسلام کښې دَ اختر دَ خوشحالئ مناؤولو څهٔ حيثيت دے؟ پهٔ کومه طريقه به خوشحالي کوې؟ او بيا زمونږ پهٔ دې معاشره کښې چې نوجوانان کومه خوشحالي مناؤوئ، نو چې پهٔ اسلام کښې دَ دې څهٔ حيثيت دے؟ اسلامي خوشحالي خو پيغمبر ﷺ مونږ ته دا ښودلې وه: چې دَ اختر ورځ راشي نو اول غسل اوکړه، کهٔ دې نوي کپړې جوړې کړي وي هغه واچوه، او کهٔ دَ نوو وس دې نهٔ کيږي نو صفا او وينځلے شوې کپړې واچوه، خوشبوئي مستعمل کړه او مسواک استعمال کړه، سحر وختي دَ اختر مونځ ته عيدګاه له ورشه او چې عيدګاه ته ځې راځې نو تکبيرونه وايه، دَ الله حمد او ثناء وايه، نو دا خوشحالي مونږ ته شريعت ښودلې ده، اوس دَ دې نه ما سيوا نورې خوشحالئ چې زمونږ مسلمانان رونړه ئې کوي او کهٔ تپوس ترې نه کوې: "چې داسې ولې کوې؟"، نو وائي: "يَره! اختر دے چې پهٔ دې کښې سړے خوشحالي اونهٔ کړي نو بيا به ئې کله کوي؟"، دارنګې نورې خوشحالئ پهٔ اسلام کښې چې شريعت هغې ته خوشحالي وئيلې ده، نو خوشحالي جائز ده خو دَ شريعت دَ اصولو دننه، لکه وادهٔ هم يَو خوشحالي ده، خو وادهٔ به پهٔ څهٔ طريقه باندې کوو؟ دَ شريعت طريقه پهٔ هغې کښې څهٔ ده؟ او خلافِ شرع طريقه پهٔ هغې کښې څهٔ ده؟ دَ کويژدنې هم يَو طريقه ده چې کويژدن به مونږ پهٔ کومه طريقه کوو؟ دارنګې دَ ماشوم سنت (ختنه) هم يَو طريقه ده، چې دا به مونږه پهٔ کومه طريقه باندې کوو؟ نورې قسما قسم خوشحالئ راځي، نو چې هغه به مونږ پهٔ کومه طريقه باندې کوو؟

ختر مناؤول

کم از کم چې مسلمان اختر مناؤوئ او دے پهٔ اختر کښې نوې کپړې اچوي، خو دے

ځان ته مسلمان وائي، کافر خو دا نهٔ کوي، او دے دا وائي: "چې دا دَ شريعت حکم دے او زهٔ پهٔ هغې عمل کوم"، نو دَ شريعت حکم صرف دَ اختر مناؤول نهٔ دي، بلکه چې پهٔ کومه طريقه شريعت مناؤ کړے دے نو پهٔ هغه طريقه ئې مناؤ کړه، لکه بعضې جاهلان دَ اختر پهٔ شپه هغه لوئې لوئې پروګرامونه کوي، بعضې سي ډي راوړي او څوک وي سي آر راوړي، څوک دغه شان محفلونه ګرم کړي او وائي: "دَ اختر شپه ده"، نو چې دَ اختر شپه ده نو تهٔ دَ الله حمد او ثناء ولې نهٔ وائې؟ تهجد اوکړه، نفل اوکړه او الله ته ژړا او فرياد اوکړه، نو تهٔ دَ دې پهٔ ځائے سي ډي او وي سي آر راوړې او غلط پروګرامونه کوې؟

بل غلط کار

بيا دَ اختر پهٔ ورځ ځائے پهٔ ځائے ميلې لګيدلې وي، او هغې له مسلمانان رونړه ځي، او هغې کښې جوارياني کيږي، هغه مبارکې ورځې چې هغې کښې هم سرے دَ ګناه نه نهٔ صبريږي، او ګناه کوي، شکاره ئې کوي، او پهٔ کنړه کښې ئې کوي نو دا څومره عظيمه ګناه ده، جوارياني پکښې وي، دهوکې پکښې وي، مسلمان سره پکښې خيانت کيږي، دروغ پکښې وئيلے کيږي، او دا ټول دَ اخترونو دې خوشحالو له راجمع کيږي، نو چې دغې خوشحالئ نه لرې شي نو بيا وائي: "اختر دے چکرې پکښې اولګوو"، نو څوک يَو خوا چکر له روان شي، او څوک بل خوا چکر له روان شي او څوک پکښې کند پارک ته چکر له لاړشي او څوک پکښې بلې سيل ګاه ته چکر له روان شي، ځان سره ئې ډول او سُرنه اخستې وي او خپلې خوشحالياني کوي او څوک پکښې تصويرونه اوباسي نو پهٔ دې کښې دَ اسلام يَو طريقه هم نشته دے، دا ټولې دَ غير مذهبه خلقو طريقې دي، څوک پکښې چرګان جنګوي، څوک پکښې لاټرياني راوړي، هغه پکښې اولګوي نو دغه يَو جوارې ئې پکښې شروع کړې وي، څوک پهٔ يَو طريقه او څوک پهٔ بله طريقه باندې، دا منې چې اختر دَ مسلمانانو دَ خوشحالئ ورځ ده خو بيا دا نهٔ ګورې چې دَ غير مذهبه خلقو طريقې پکښې ما څومره اوکړې؟ او دَ اسلام طريقې پکښې ما څومره اوکړې؟

اسلام څهٔ وائي؟

اسلام څهٔ وائي؟ اسلام خو دا وائي: چې تا باندې خوشحالي راغله نو تهٔ به څهٔ کوې؟ چې تا باندې غم راغلے نو تهٔ به څهٔ کوې؟ نو اسلام دا لار مونږ ته ښودلې ده، خوشحالي راغله نو تهٔ دَ الله

حمد او شکر اداء کړه، "الحمد الله" اووايه، کۀ خفګان راغلے نو "إنا لله وإنا إليه راجعون" اووايه.

دَ مؤمن دپاره تعجب

حديث کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: «عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ، إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ، فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ، صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ». (1)

"زۀ دَ مسلمان دې کار لره پۀ تعجب کښې يم؛ ځکه دَ دۀ ټول کار دَ دۀ دپاره دَ خير دے، او دا خصوصيت دَ مسلمان نه علاوه دَ بل چا دپاره نشته، کۀ چرته دۀ ته څۀ خوشحالئ اورسيږي او دے پۀ دې شکر اوباسي نو دا هم دَ دۀ دپاره غوره او خير وي او کۀ چرته دۀ ته څۀ تکليف اورسيږي او دے پۀ دې خپل تکليف باندې صبر اوکړي نو دا هم دَ دۀ دپاره خير وي".

نو کۀ دۀ ته څۀ خوشحالي اورسيږي او دے پرې شکر اداء کړي نو دا دَ دۀ دپاره خير دے؛ ځکه الله به ورله پۀ دې شکر ايستلو اجر ورکړي او کۀ دۀ ته څۀ تکليف اورسيږي او دے پرې صبر اوکړي نو دا هم دَ دۀ دپاره خير وي، الله تعالى به پرې دۀ له اجر ورکړي، نو عزتمندوا پکار دا دے چې مونږ او تاسو خپل غم او خوشحالي پۀ هغه طريقه اوکړو چې پۀ کومه طريقه باندې نبي ﷺ کړې وه، او چې دَ غيرو خلقو طريقې مونږ پريږدو او دَ خپل نفس خواهشات پريږدو.

خواهشات پريښودل

رسول الله ﷺ فرمائي: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ». (2)

"تر هغې وخته پورې يو سړے دَ کامل ايمان والا نشي جوړيدے چې ترڅو پورې دَ هغۀ تمام خواهشات زما دَ دين او زما دَ طريقې تابع شوي نۀ دي".

چې تۀ کوم يو کار هم کوې نو اول سوچ اوکړه چې پيغمبر ﷺ دا کار پۀ کومه طريقه کړے دے چې زۀ هم پۀ هغه طريقې دا کار اوکړم، او زۀ هم دَ پيغمبر ﷺ پۀ طريقه باندې روان شم؛ ځکه مونږ له پۀ هر کار کښې نمونه نبي ﷺ دے.

پۀ هر کار کښې دَ نبي ﷺ نمونه

زمونږ دپاره پۀ هر کار کښې دَ نبي ﷺ نمونه موجود ده؛ ځکه الله رب العزة فرمائي: ﴿لَقَدْ كَانَ

(1) أخرجه مسلم في كتاب الزهد والرقائق، باب المؤمن أمره كله خير، برقم: (2999).
(2) أخرجه البغوي في "شرح السنة" في كتاب الإيمان، باب رد البدع والأهواء، برقم: (104).

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾.[1]

"پهٔ تحقیق مره شته دے ستاسو دپاره پهٔ باره دَ پیغمبر ﷺ کښې بهترینه نمونه دَ هغه چا دپاره چې عقیده ساتي دَ الله او دَ ورځې روستنۍ او یادَوي الله لره ډیر ډیر"، کوم عمل چې کوې نو مخکښې اوګورهٔ چې دَ دې عمل دپاره زما دَ پیغمبر ﷺ څهٔ طریقه ده؟ دا کار زما پیغمبر ﷺ پهٔ کومه طریقه باندې کړے دے؟ نو چې څنګه ئې کړے دے نو پهٔ هغه طریقه باندې ئې تهٔ هم اوکړه، اختر راغلے دے، نبي ﷺ اختر څنګه کړے دے؟ قربانۍ ئې کړې ده نو تهٔ هم قرباني اوکړه، نبي ﷺ پهٔ میلو کښې جوارۍ نهٔ دي کړي نو تهٔ هم جوارۍ مهٔ کوه پهٔ میلو کښې، دَ مسلمان سره ئې دهوکه نهٔ ده کړې نو تهٔ هم مسلمان سره دهوکه مهٔ کوه، هغه خیانت نهٔ دے کړے نو تهٔ هم خیانت مهٔ کوه، هغه حرام نهٔ دي خوړلي نو تهٔ هم حرام مهٔ خوره، دَ الله دَ حکم خلاف ئې نهٔ دے کړے نو تهٔ هم دَ الله دَ حکم خلاف مهٔ کوه؛ ځکه دَ الله پهٔ پیغمبر ﷺ کښې زمونږ دپاره بهترینه نمونه موجود ده، مونږ به غیر مذهبه خلقو ته نهٔ ګورو، مونږ به دیته ګورو چې مونږ دا کار کوو، دا نبي ﷺ څنګه کړے وو؟ نو پهٔ هغه طریقه به ئې مونږ هم کوو.

بیا عام طور سره دا ټولې میلې دَ فسق او فجور نه ډکې دي نو دي ته بالکل تلل نهٔ دي پکار، او بیا لا قدم پهٔ قدم چې پکښې جوارۍ کیږي، جواري حرامه ده، او مونږ مسلمانان غواړو چې زمونږ ثواب دې اوشي او دَ هغې دپاره پهٔ لس لس زره روپو قربانۍ نیسو، چې مونږ له الله اجر راکړي، خو واورۍ! چې دَ روپۍ ثواب دې هم نهٔ کیږي چې یَو طرف ته دې قرباني کړې ده او بل خوا میلې ته ځې او هلته کښې جوارۍ کوې او یَو طرف ته دې قرباني کړې ده او بل طرف ته دې ټکټونه راوړي دي او هغه پهٔ خلقو خرڅوې، چې قسمت دې خپل دے کهٔ تش راوځي او کهٔ ډک راخیژي، دا خلافِ شرع کار دے.

دَ سیدنا عمر رضي الله عنه قول

دَ سیدنا عمر رضي الله عنه قول دے، هغه وائي: "پهٔ لسو حصو کاروبارونو کښې مونږ نهه حصې کاروبارونه پریښودي دي؛ دَ دې وجې نه چې پهٔ دې کښې به حرام وي، پهٔ یَوه حصه کاروبار

(1) [سورة الأحزاب: 21].

باندې عمل کوو، چې دا صحيح ده"، او مسلمان حلالې طريقې بالکل پرېښودې دي او په حرامو کښې مبتلاء دے او که ورته وائې: "چې دا مه کوه"، نو بيا دَ هغې دپاره بهانې کوري، او دَ هغې دپاره وجهې کوري! دا ياد ساتئ! چې يَو سړے حرام کار کوي او هغې ته جائز وائي يا دَ هغې دپاره وجهې کوري نو سړے په دې سره کفر له رسيږي، که ته ورته وائې: "چې دَ سود پيسې مه خوره!"، نو وائي: "چې زه خو ئې خورم نه، زه خو ئې په غلطو ځايونو کښې لګوم"، داسې بهانې ورته کتل په دې باندې سړے کفر له رسيږي، ستا مقصد دا دے: چې خورې ئې نه نو دا به جائز وي څه؟ نو دا خو دَ کفر خبرې دي.

حرمت دَ شرابو او جوارئ

قرآنِ کريم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ﴾.(1)

"اے زما پيغمبره! دا خلق ستا نه دَ شرابو او جوارئ باره کښې تپوس کوي (چې آيا شراب او جوارې جائز دي او که نه دي جائز؟) ورته اووايه اے زما محبوبه پيغمبره! په دې شرابو څښلو کښې او په جوارئ کولو کښې ډير لويه ګناه ده او ظاهري ښکښې لږې فائدې هم شته".

ولې؟ جوارئ کښې سړے سحر وختي تش جيب لاړشي او ماښام ډک جيب کور ته راځي، نه لاس سترے او نه خپه سترې او مال ورته ميلاؤ شي نو دا ظاهرې فائدې ښکښې شته دے او شرابي سړے چې شراب څښکي نو شراب خو حرام دي ليکن دَ سړي بدن ورسره مضبوطيږي، نو ظاهري فائدې دي ښکښې ليکن: ﴿وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا﴾ "او ګناه دَ دې دواړو ډيره لويه ده دَ فائدې دَ دې دواړو نه"، نو فائده ښکښې دومره نشته لکه څومره چې ښکښې ګناه ده.

په حرامو دَ بدن تربيت

رسول الله ﷺ فرمائي: «كُلُّ جَسَدٍ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ».(2)

"کوم جوسه او بدن چې دَ انسان په حرام مال باندې غټ شوے دے نو اُور دَ جهنم دَ دغې بدن دپاره ډير لائق دے".

نو دَ کوم بدن تربيت چې په حرامو شوے دے نو دا ډير دَ دې لائق دے چې دَ جهنم په اُور دغه بدن اوسوَزولے شي.

(1) [سورة البقرة: 219].
(2) أخرجه أخرجه البيهقي في "شعب الإيمان"، برقم: (5375).

دَ سيدنا ابوبكر ﷺ واقعه

دَ ابوبكر صديق ﷺ غلام وو، هغه ابوبكر صديق ﷺ له يې راوړل او هغه ډير زيات اوږے شوے وو، نور خلې به ئې ترې تپوس كولو، خو پۀ دغه ورځ ئې ترېنه تپوس اونۀ كړو...، هر مشر له پكار دي چې دَ خپل كشر نه تپوس كوي، رسول الله ﷺ فرمائي: «أَلاَ كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ».(1)

"خبردارا هر يَو پۀ تاسو كښې مشر دے او دَ هر مشر نه به دَ هغه دَ كشر باره كښې تپوس كيږي".

الله به تپوس كوي: "چې ستا خوي جواري كوله، تا دے منع كړے وو؟ تا دا خپل بچے پۀ دين باندې پوهه كړے وو؟"، نو دَ دې بچي پۀ وجه به دَ مور پلار پۀ كريوان كښې لاس اچولے شي، نو ابوبكر ﷺ دَ هغې خپل غلام نه پۀ دغه ورځ تپوس اونۀ كړو، چې بيا ئې اوخښكل نو وائي: تا خو زما نه تپوس اونۀ كړو؟ دا خو هغه يې وو چې پۀ جاهليت دور كښې به ما كهانت كولو او دمونه به مې اچول، فالونه به مې كتل نو چې زما پۀ دم سره به كوم خلق ښۀ شول نو هغوي به ما ته اووئيل: "چې تۀ پۀ دې لار تيريږې نو ما به خبروې نو زۀ به څۀ دركوم"، نو زۀ تلے ووم نو هغه ما له دا يې راكړل، او تا دغه يې اوخښكل، دا خو دَ هغې كهانت يې وو، نو ابوبكر ﷺ اوږے دے بيا ئې پۀ خُلۀ كښې كوته وردننه كړه او كوشش دا كوي: چې هغه يې اُلټۍ كړي، خو هغه نۀ اُلټۍ كيږي؛ ځكه اوږے وو، نو چا ورته اووئيل: "چې ښې ډيرې اوبۀ اوخښكه بيا به اُلټۍ شي"، نو چې ښې ډيرې اوبۀ ئې اوخښكلې بيا ئې اُلټۍ اوكړې، يَو سړي ترې نه تپوس اوكړو: "دا خو يَو كوټ يې وو نو پۀ دې څۀ كيدل؟"، نو ابوبكر ﷺ ورته وائي: "دا خو لږ تكليف وو او كۀ دَ دې يې دَ راغورځولو سره زما ساه وتلے وے ما به دا خپله ساه دَ ځان نه ايستلے وے خو ما به دا يې اُلټۍ كړے وے؛ ځكه ما دَ نبي ﷺ نه اوريدلي دي: چې دَ كوم بدن تربيت پۀ حرام څيز باندې شوے ؤي نو دَ هغې دپاره دَ جهنم اُور لائق دے".

نو تا خو جيب كښې دَ جوارۍ پيسې واچولې ليكن دغه فائده دومره نۀ ده څومره چې دَ دې سزا ده، يَو طرف ته خو تا شراب اوخښكل دغې به ستا بدن له دومره فائده نۀ وي وركړي

---

(1) أخرجه البخاري في الأحكام، باب قول الله تعالى ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ﴾ [النساء: 59]، برقم: (7138).

لکه څومره چې جهنم کښې به الله تا لره سزا درکوي، نو څۀ دپاره دا خپل بدن دَ جهنم اُور ته مضبوطوې؟؛ ځکه الله وائي: ﴿قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ﴾.[1]

"ورته اووایه اے پیغمبره! پۀ دې کښې ګناه ده لویه او (ظاهري) فائدې دي پکښې دَ خلقو دپاره".

دَ شرابو او جوارئ نه منع

الله رب العزة فرمائي: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾.[2]

"اے مومنانو! یقینًا شراب، جواري او عبادت پۀ درګاهونو او پۀ غشو قسمت معلومول دا ګند دے دَ عمل دَ شیطان نه دے، نو ځان اوساتئ دَ دې نه دَ دې دپاره چې تاسو کامیاب شئ".

شراب ولې حرام دي؟ دَ "خمر" دا ټکے دَ "مُخامَرة" نه دے، او دَ مخامره مطلب: پرده راوستل، نو دا شراب هم پۀ عقل باندې پرده راولي، سړي باندې بے هوشي راولي؛ نو دَ دې وجې نه دا حرام دي.

تعریف دَ شرابو: دَ انګورو کچه اوبۀ دي چې هغه چې ټینګې شي او جوش اووهي او دَ هغې نه زګونه اوغورځیږي، دې ته شراب وائي، نو اوس انګور خوره حرام نۀ دي، خو چې دَ دې کچه اوبۀ دې چې ټینګې شي او جوش کښې شي او نشه پکښې راغله نو دا حرام شو؛ ځکه دې سره عقل ګډوډ شي، نو دَ دې ضمن کښې چرس څښکل هم راغلل چې چرس څښکل حرام دي، افیوم څښکل حرام دي، کوم څیز چې دَ انسان پۀ عقل کښې بے هوشي راولي او دے بیا سړے او ښځه نۀ پیژني نو داسې څیز څښکل قطعًا حرام دي، نو یواځې شراب نۀ دي کۀ هغه هر څیز دے خو چې مخامرة العقل پکښې وي او عقل پۀ هغې سره خرابیږي نو دَ دې څښکل حرام دي.

پیغمبر ﷺ فرمائي: «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ، إِلَّا أَنْ يَتُوبَ».[3]

"چا چې پۀ دنیا کښې شراب اوڅښکل نو الله به ورباندې دَ جنت شراب اونۀ څښکي".

بل روایت کښې راځي: "چا چې دنیا کښې شراب اوڅښکل (دَ نشې څیز ئې اوڅښکلو او چرس ئې اوڅښکل، فودر ئې اوڅښکل، بهر حال هر څیز ئې چې اوڅښکلو چې هغې کښې نشه وه)، الله

(1) [سورة البقرة: 219].
(2) [سورة المائدة: 90].
(3) أخرجه الترمذي في أبواب تفسير القرآن، باب: ومن سورة البقرة، برقم: (2969)، واللفظ له، وأبوداود في تفريع أبواب الوتر، باب الدعاء، برقم: (1479).

تعالی به پۀ هغوي باندې دَ قیامت پۀ ورځ دَ جهنمیانو وینې زوې او ځنبکوي"، دا څومره لویه خبره ده.

آیتِ کریمه کښې دویم تکے ﴿وَالْمَيْسِرُ﴾ راغلے، چې دا جوارئ ته وائي، او جواري هم حرامه ده، ﴿وَالْأَنصَابُ﴾ "درګاهونو ته خپل ځاروي بوتلل، چرګان بوتلل، نور ځاروي بوتلل او هغه پۀ درګاهونو حلالول دَ دغه درګاه والا پۀ نوم دا حرام دي"، ﴿وَالْأَزْلَامُ﴾ "تقسیم کول پۀ غشو باندې"، دا تقسیم پۀ غشو باندې داسې وو چې پۀ دورِ جاهلیت کښې به خلقو پۀ اووۀ یا لسو کسانو پۀ شریکه اوښ واغستو، یَو هومره پیسې به ئې جمع کړې، مثال پۀ طور پۀ لس کسانو به ئې یَو اوښ واغستو پۀ لس زره روپۍ باندې نو پۀ یَو یَو تن به زر زر روپۍ راغلې، نو هر یَو تن به دغه زر زر روپۍ راجمع کړې او بیا به ئې دَ هغه اوښ تقسیم پۀ برخو باندې نۀ کولو، بلکه اوښ به ئې داسې طریقې سره پۀ غشو باندې تقسیم کړو: چې پۀ یَو غشي به ئې دوه حصې لیکلې وې او پۀ بل غشي به ئې درې حصې لیکلې وې او پۀ بل غشي بۀ ئې یَوه حصه لیکلې وه او څلورم غشے به ئې خالي پرېخودلے وو، پۀ هغې به ئې څۀ لیکل نۀ وو کړي نو پیسې به ئې یَو شان جمع شوې وې نو چې غشي به ئې رااوباسل نو یَو غشي باندې به ئې چې دوه حصې لیکلې وي نو دغه غشے چې به دَ چا رااوختلو نو پیسې به ئې زر روپۍ جمع کړې وې او غوښه به ئې دوه حصې کور ته وړله، او دَ چا چې به درې حصو والا غشے رااوختلو نو هغه به درې حصې کور ته وړلې او چې دَ کوم تن به دغه خالي غشے رااوختلو نو هغه به کور ته خالي راون شو، هیڅ به ورته میلاؤ نشو. دغسې طریقه نن زمونږ پۀ دې ملک کښې هم کېږي، کۀ ستاسو خیال وي، دوکاندارانو ټکټونه راوړي وي او هغه پۀ لس روپۍ خرڅوي او دَ هغې قیمت سل روپۍ وي، نو دے دَ لسو کسانو نه لس لس روپۍ راغونډې کړي او هغه سل روپۍ دے برابرې کړي نو کسان لس دي او څیز یَو دے، نو چې دَ چا نوم رااوختلو نو هغه هغۀ څیز کور ته یَوسي او نور کسان دغسې پاتې شي، دا کار حرام او ناروا دے، او دَ دې دا کټه هم حرامه ده، دا شے پۀ پیسو باندې اغستل هم حرام دي او دوکاندارانو دوکان له لاټرې راوړي وي او هغې کښې قیمتي څیزونه وي، اکثر خو هغه قیمتي څیزونه دوکانداران دَ هغې نه اوباسي او کۀ هغه ترې نه اونۀ باسي نو بیا هم دغه کار حرام دے؛ ځکه تۀ چیټ رااخلې او هغه چیټ پۀ روپۍ دے یا پۀ لس روپۍ دے، هغه چې اوګورې نو هغه به خالي وي، کله به پکښې هسې

تصویران وي او کله پکښې هغه څیز رااوځي، نو داسې نامعلومه سودا کول دا بالکل جواري ده.

دَ مفتي رشید احمد ﷫ قول

هغه پهٔ "فتاوی رشیدیه" کښې او نورو تمامو علماؤ لیکلي دي: "چې دا دوکاندارزي حرام ده، دَ دې کټه حرامه ده"، نن پهٔ دې دور کښې اوګوره! پهٔ میلو کښې، پهٔ دوکانونو کښې دوکاندارانو دا شے شروع کړے دے، حلاله کټه ئې پرېښودې ده او حرامه کټه باندې اخلي دي.

دارنګې دَ هغوئ بل کار دا وو: چې پهٔ سفر به تلل نو غشي به پراتهٔ وو، پهٔ یَو غشي به ئې لیکلي وو: "أَمَرَني ربيّ"، او پهٔ بل به ئې لیکلي وو: "نهاني ربي"، او بل غشے به خالي وو، نو دے چې به پهٔ سفر تلو نو غشے به ئې راواغستو نو کهٔ پهٔ هغې به ئې لیکلي وو: "أمَرني ربيّ"، نو تلو به او کهٔ پهٔ هغې به ئې لیکلي وو: "نهاني ربي" نو بیا به نهٔ تلو او کهٔ خالي به وو نو بیا به ئې کتلو، الله پهٔ دې رد اوکړو او اوئې فرمائیل: ﴿رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ﴾.(1) "دا ګند دے دَ عمل دَ شیطان نه ځان تري نه اوساتئ؛ دَ دې دپاره چې تاسو کامیاب شئ".

دا څنګه ګند دے؟ نو حدیث مبارکه کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِشِيرِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي دَمِ خِنْزِيرٍ».(2)

"هغه څوک چې خپل لاس ئې پهٔ شطرنج او تاش باندې اووهلو، جواري ئې اوکړه نو دَ دهٔ مثال پشان دَ هغه تن دے چې لاس ئې رنګ کړو دَ خنزیر پهٔ وینو کښې".

اګر کهٔ دا ظاهري ډېر خائسته تاشونه دي خو دَ شریعت حکم دا دے چې دا دَ خنزیر پهٔ وینو کښې لاس وهل دي.

امام ذهبي ﷫ پهٔ "کتاب الکبائر" کښې یَو روایت ذکر کړے دے، او دارنګې امام ابن کثیر ﷫ هم دغه روایت ذکر کړے دے او هم دا روایت "الترغیب والترهیب" کښې امام منذري ﷫ هم ذکر کړے دے: چې نبي ﷺ فرمائي: "چې کوم یَو سړے پهٔ دغه تاشونو کښې کوټې وهي او لوبې پکښې کوي نو دَ دهٔ داسې مثال دے لکه دا سړے چې دَ خنزیر پهٔ غوښه او پهٔ وینو کښې کوټې وهي".

افسوس دا دے: چې مونږ له هغه سترګې پکار دي چې کومې دَ دین سترګې دي، مونږ

---

(1) [سورة المائدة: 90].

(2) انظر: "الترغیب والترهیب" للإمام المنذري، برقم: (4635).

ظاهري ګورو، دنیاوي نظر باندې ورته ګورو، خو مونږ دیته دیني نظر چرته نۀ دے کړے، چې پۀ دینِ اسلام کښې دَ دې جوارئ او دَ دې نرد شیر څومره ګناه ده.

بل یَو حدیث مبارکه کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ».(1)

"چا چې پۀ دې څیزونو باندې لوبې اوکړې، پۀ شطرنج او تاش باندې پۀ تحقیق سره دې سړي دَ الله او دَ الله دَ پیغمبر ﷺ خلاف اوکړو".

مفسر ابن کثیر رحمه الله ذکر کړي دي

دۀ یَو روایت ذکر کړے دے چې رسول الله ﷺ فرمائي: "چې کوم سړے جواري اوکړي او دَ جوارئ نه پس پاسي او نیت تړي او دے وائي: چې زۀ مونځ کوم او اودس ئې هم کړے دے نو دَ دې مثال داسې دے لکه چې هغه پۀ وینو اودس کوي او وائي: زۀ مونځ کوم"، چې پۀ وینو باندې څوک اودس اوکړي نو اودس ئې نۀ کیږي نو مونځ به ئې دَ کوم ځائے نه اوشي؟ نو دغه شان دَ دۀ حرام پۀ خیټه کښې دي او پۀ جیب کښې ئې حرام دي، دَ دۀ مونځ به دَ کوم ځائے نه اوشي؟

دارنګې بل حدیث مبارکه کښې راځي: رسول الله ﷺ فرمائي: ډیر کرته یَو سړے به وي چې الله ته به ئې خپل لاس اوچت کړے وي او دَ الله نه به سؤال کوي چې: «یَا رَبِّ، یَا رَبِّ!».

"یا الله! یا الله! زما سؤال قبول کړه".

دَ الله نه به دعاګانې غواړي خو نبي ﷺ فرمائي: «فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ؟».

"څنګه به دَ دۀ دعاء قبوله کړے شي".

هر څۀ دَ حرامو دي نو سؤال به ئې څنګه قبول کړے شي او حال دا دے چې: «وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ».(2)

"چې دَ هغۀ خوراک حرام دے او دَ هغۀ څښکاک حرام دے او دَ هغۀ جامې دَ حرامو دي او دَ هغۀ تربیت ټول پۀ حرامو شوے دے، خوراک ورته دَ حرامو ورکړے شوے دے".

نو دَ داسې کس دعاء به الله څۀ قبوله کړي او دَ دۀ به مونځ څۀ قبول شي چې هر څۀ ئې دَ حرامو دي.

یَو نوَرئ دَ حرامو خوړل

یَو روایت کښې راځي: "چې یَو نوَرئ دې دَ حرامو اوخوَره نو څلویښت (۴۰) ورځې دې

(1) أخرجه أبوداود في كتاب الأدب، باب في النهي عن اللعب بالنرد، برقم: (4938).
(2) أخرجه مسلم في كتاب الزكاة، باب قبول الصدقة من الكسب الطيب وتربيتها، برقم: (1015).

مونځ نهٔ قبلیږي".

دَ جهنم په هره دروازه د ننه کیدل

رسول الله ﷺ فرمائي: «مَنْ لَمْ يُبَالِ مِنْ أَيِّ بَابَ دَخَلَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ لَمْ يُبَالِ اللهُ مِنْ أَيِّ بَابِ أَدْخَلَهُ النَّارَ».[1]

"دَ کوم سړي چې دا پرواه نشته چې دَ ته دا مال دَ کوم ځائے نه راغلے (دَ حرامو او حلالو خیال نهٔ کوي) نو الله رب العزة هیڅ پرواه نهٔ کوي چې دےْ دَ کومې دروازې نه هم جهنم ته بوځي".

دنیا کښې خو دے دَ حلالو او حرامو خیال نهٔ ساتي، چې حلال ئې اوګټل او کهٔ حرام ئې اوګټل هیڅ پرواه ئې نشته، خو ګورے یاد ساتئ! چې دَ قیامت ورځ راشي نو الله به دا پرواه نهٔ ساتي چې دَ کومې دروازې دَ جهنم نه دے غورځیږي نو غورځوي به ئې، او دا مهٔ وایئ چې دَ یو سړي کاروبار دَ حرامو دے نو الله ته دهٔ لره ولې دومره مال ورکوي؟ او چې یو سړے حلال کسب کوي نو هغه له ئې نهٔ ورکوي، نو دا ولې؟ داخبره یاد اوساتئ! چې دا دنیا دَ امتحان یو ځاے دے، دا دَ امتحان یو میدان دے، کله کله به الله تعالی ستا نه مال واخلي؛ امتحان کوي چې دے پهٔ دې غریبئ کښې څهٔ کوي؟ چې زما پهٔ دین کلک دے او کهٔ نا حرام کوي، نو دا پهٔ تا باندې یو امتحان کوي، او کله کله به درته ډیر زیات مال درکړي، هغه هم امتحان دے چې دا مال ورکوم چې دے پهٔ دې مالدارئ کښې زما شکر اداء کوي او کهٔ نا دے زما دَ قانون خلاف کوي؟ نو یاد ساتئ! دَ حرام مال دَ ګټې او دَ حرامو پیسو چرته آرمان اونهٔ کړئ.

پهٔ دنیا کښې څلور قسمه خلق دي

رسول الله ﷺ فرمائي: "پهٔ دنیا کښې څلور قسمه خلق دي:

(۱) **اول نمبر:** هغه سړے دے: چې الله تعالی ورله علم ورکړے دے او مال ئې هم ورکړے دے، دے دا مال دَ الله پهٔ لاره کښې لګوي، دَ ګاونډیانو سره ښهٔ سلوک کوي، دَ خپلو خپلوانو سره ښهٔ سلوک کوي، او دَ خپل مال نه دَ الله حق اوباسي نو دا بهتر انسان دے.

(۲) **دویم نمبر:** نبي ﷺ فرمائي: هغه سړے دے چې الله ورله علم ورکړے دے، خو مال

(1) انظر: تفسير "نظم الدرر في تناسب الآيات والسور" لإبراهيم بن عمر بن حسن الرباط بن علي بن أبي بكر البقاعي، برقم: (305/7).

ئې نۀ دے ورکړے، بنۀ سوچ او پوهه ئې ورکړې ده خو مال ورسره نشته، نو دے پۀ دې خپل ذهن کښې وائي: "کۀ چرې ما له الله مال راکړے وے، نو ما به پۀ دې مال باندې دَ فلانکي پشان نیک کار کړے وے، دَ فلانکي پشان به مې حج کړے وے، ما به دَ دین پۀ ځایونو باندې مال لګولے وے"، اګر چې مال ورسره نشته خو تمَنَّا ئې دا ده چې ما به دَ الله پۀ دین باندې مال لګولے وے، نو نبي ﷺ فرمائي: دَ دې سړي اجر او دَ هغې بل سړي اجر یَو شان دے.

(۳) دریم نمبر: نبي ﷺ فرمائي: هغه سړے دے چې الله ورله مال او دولت ډیر ورکړے دے، خو الله ورته علم، سوچ او پوهه نۀ ده ورکړې، او الله ورله پۀ دین پوهه نۀ ده ورکړې، دۀ سره ډیر زیات مال او دولت دے خو دَ الله حق نۀ پیژني، پۀ صحیح طریقې باندې مال نۀ لګوي، دا پۀ تمامو منظرونو کښې بدترین منظر دے، دا انسان دَ دۀ دا مال به دَ قیامت پۀ ورځ دَ دۀ پۀ غاړه کښې واچولے شي او دۀ له به سزا ورکولے شي، دے به پۀ تندي باندې چیچي او ورته به وائي: "چې زۀ ستا هغه مال یم او زۀ ستا هغه خزانه یم چې تا پۀ دنیا کښې راجمع کړې اووم"، او نبي ﷺ فرمائي: "چې یَو سړے زکوٰة نۀ ورکوي دا به دَ جهنم پۀ اُور کښې ګرم کړے شي او دۀ ته به پرې داغونه ورکولے شي چې دا ستا هغه مال دے چې تا پۀ دنیا کښې جمع کړے وو".

(٤) څلورم نمبر: نبي ﷺ فرمائي: هغه سړے دے چې هغۀ سره مال او دولت نشته، او نۀ ورسره علم شته، خو دے وائي: کۀ چرې الله تعالیٰ ما له مال راکړو نو ما به پرې دَ فلانکي سړي پشان بدمعاشي کړے وے او ما به پرې هم دَ فلانکي سړي پشان تې وي راوړے وے (دَ دۀ هم دَ ګناه نیت وي) نو دا سړے او هغه سړے چې چا سره مال شته او ګناه پرې کوي دواړه پۀ ګناه کښې یَو برابر دي؛ ځکه دَ دۀ نیت خراب دے اګر چې مال ورسره نشته".

نو عزتمندوا دَ حرام مال تمنا مۀ کوئ، چې تۀ وائي: "چې اوګورها دَ فلانکي سره څومره مال دے!"، سره دَ هغه مال نه دے مونځ او اودس نۀ کوي او دے مالدار دے نو دې ته خو استدراج وائي، الله دا سړے پۀ مزه مزه باندې رانیسي، او الله به دۀ له عذاب ورکوي، نو نبي ﷺ فرمائي: "چې کوم سړے پۀ دنیا کښې مال ګټي او دا پرواه نۀ ساتي چې حلال ګټي او کۀ حرام ګټي نو دَ قیامت پۀ ورځ به الله دا پرواه نۀ کوي چې دے دَ کومې دروازې نه غورځولے وي نو غورځولے به ئې وي".

په بیت المقدس باندې ملائک

رسول الله ﷺ فرمائي: په بیت المقدس باندې يو فرشته ولاړه ده او هغه دَ شپې او دَ ورځې دا آواز کوي: «مَنْ أَكَلَ حَرَامًا لم يَقْبَلِ اللهُ مِنْهُ صَرْفًا، وَلاَ عَدْلاً».

"کوم سړے چې حرام مال خوري هغهٔ نه به الله نهٔ فرض عبادت قبول کړي او نهٔ به ئې نفل عبادت قبلوي".

ما تاسو ته وئيلي وو: چې دَ چا مال حرام وي دَ هغه سره قرباني نهٔ کيږي، نو قرباني څومره دَ سعادت خبره ده، او خلقو به چهکړې کولې چې دا فلانکے دې ما سره قرباني نهٔ کوي؛ وجه دا ده: چې حرام مال کښې ثواب نشته، او کهٔ حرام مال خوري نو ځان ورباندې تباه کوي.

علماء کرام ذکر کوي: "چې يو سړي سره حرام مال دے، غلا ئې کړې ده، سود ئې کړے دے، جواري ئې کړې ده او مسئله ئې واوريدهٔ چې دا شے خو حرام دے، ما خو ځان تباه کړے دے، او نن نه بعد به حرام نهٔ کوم خو چې دَ دې ايشتو سره به څهٔ کوم؟ نو داسې به نهٔ کوي چې دا شتهٔ به اوخورَم او بيا به حرام نهٔ خورَم، نو اوس به دے پهٔ دې مال باندې څهٔ کوي؟ نو دے به داسې اوس نهٔ کوي چې دا حرام مال خوري، دے کهٔ دا پيسې خيراتي يو غريب له ورکوي نو دَ ثواب نيت به پکښې نهٔ کوي، چې دا پيسې زهٔ دې غريب له ورکوم دې دپاره چې زما ثواب اوشي، ما له خو جائز نهٔ دي خو دهٔ لره به ئې ورکړم ما لره به الله تعالیٰ اجر راکړي، نو علماء کرام ذکر کوي: چې يو سړے حرامې پيسې خيراتي ورکوي او پهٔ هغې کښې دهٔ دَ ثواب نيت اوکړو نو دې سره دا سړے کافر کيږي"، پهٔ حرام خيز سزا ميلاويږي او ثواب پرې نهٔ ميلاويږي؛ او دهٔ پکښې دَ ثواب نيت اوکړو نو دے پهٔ دې سره کافر کيږي.

دارنګې يوه بله مسئله هم ده: "يو غريب له ئې ورکولې او دهٔ ته پته وه چې دا حرامې دي او هغه ورته اووئيل: چې "جزاك الله"، يا ورته اووائي: چې الله دې اوبخښه او دهٔ ته هم پته وه چې ما ته دا پيسې حرامې ميلاؤ شوې نو دې سره دا دواړه کافر شول"، پهٔ حرام مال کښې ثواب نشته، نو دَ حرام مال نه به ځان څنګه خلاصوې؟ دا به يو غريب له ورکړې او ورته به اووائي: "چې دا پيسې حرامې دي اوس پرې زهٔ خفه يم ما ترې نه خلاص کړه او تهٔ غريب ئې تهٔ ئې خپلو ضروورياتو کښې

استعمال کړه"، هغه دپاره استعمال جائز دے، نۀ به ورته وائي: "جزاك الله" او نۀ به ورته وائي: "چې الله دې اوبخښه"، غریب دپاره ئې استعمال جائز دے؛ ځکه هغه عاجز دے.

ها! کۀ چا سره دې دهوکه کړې ده یا چا نه دې پۀ زوره اغستي دي او تا له ئې مالک معلوم دے، او دَ مسئلې نه خبر شوې او تا دا پیسې مالک له واپس کړې نو بیا دې پکښې ثواب هم کیږي، او تۀ ورته اووائې: "چې زۀ اوسه پورې دَ مسئلې نه نۀ ووم خبر خو دا پیسې حرامې دي، ستا نه مې غلا کړې ده، جوارې کښې مې درنه ګټلې دي، دا پیسې اوس واپس واخله"، نو چې هغه له دې واپس ورکړې نو تۀ دَ ګناه نه خلاص شوې، او کۀ مالک درته نۀ دے معلوم نو پۀ دغه ځکښې طریقه به ئې غریب له ورکوې، او کۀ وردې نۀ کړې نو پۀ حرام مال دې ځان تباه او برباد کړو، دَ دنیا زندګي خو هسې هم ختمیدو والا ده...

دَ امام محمد رحمه الله روایت

امام محمد رحمه الله روایت نقل کړے دے، چې رسول الله ﷺ فرمائي: "چې یَو کَس هغه پۀ لس روپۍ باندې جوړه واغسته نهه روپۍ پکښې حلالې دي او یَوه روپۍ پکښې حرامه ده، نو دغه یَوه جوړه چې انسان استعمالوي نو دَ دۀ نۀ مونځ کیږي او نۀ ئې دعاء قبلیږي"، نو اوس دَ دې یَوې روپۍ پۀ وجه باندې هغۀ نهه روپۍ نورې هم پلیتې شوې؛ ځکه چې صفا اوبۀ دي خو چې یَو پیالۍ وړۀ بول پکښې واچوې نو هغه ټولې اوبۀ پلیتې شي، حلالې پیسې دي خو چې یَو روپۍ دې ورسره دَ حرامو ملګرې کړه نو دې سره ټولې حلالې روپۍ حرامې کړځي، اوس تۀ پۀ دې خپل ګریوان کښې سوچ اوکړه! چې زمونږ ټول کاروبار حرام دے او کۀ نا؟ دَ جوارګر جوارې حرامه ده، کۀ دوکاندار یَو طرف ته جائز سودا خرڅوي او بل طرف ته لاټرې خرڅوي دا پیسې حرامې دي، یَو سړے لوبې کوي او پۀ هغې کښې شرط کیږدي کۀ ما اوګټله نو دومره پیسې به ما له راکوې او کۀ تا اوګټله نو تا له به دومره پیسې درکوم نو دا شرط حرام دے، یَو انعام دے او یَو شرط دے پۀ دې دواړو کښې فرق دے، هغه دا: انعام دیته وائي: چې دا کار هر چا اوکړو نو زۀ به ورله انعام ورکوم، دا صحیح ده، او شرط دیته وائي: کۀ ما اوګټلو نو تۀ به پیسې راکوې او کۀ تا اوګټلو نو زۀ به ئې درکوم، دیته "شرط" وائي او دا حرام دے.

دارنګې پهٔ دهوکه باندې مال خرڅول حرام دي، غلا کول حرام دي او سود کول حرام دي نو زمونږ دَ مسلمانانو کهٔ یَو طرف ته کاروبار جائز دے نو بل طرف ته زیاتے کړي، او دا حرام دے نو دَ دغې تولهٔ ګټه حرامه ده.

نو عزتمندو مسلمانانو رونړوا عزتمندې ورځې شپې دي، یَو سرې قرباني هم کړې ده او دعاګانې هم کوي او مونځونه هم کوي خو چې بل طرف ته مال ئې حرام دے نو هیڅ ثواب ورته نهٔ میلاویږي نو پکار ده چې مونږ خپل معاملات صحیح کړو او دا اوپیژنو چې شریعت کښې خوشحالي پهٔ کومه طریقه ده؟ پهٔ شریعت کښې خو بس دغه خوشحالي وه چې نبي ﷺ به نوې جامې واچولې، خوشبو به ئې اولګوله او دَ چا چې به دَ یَو بل سره نالګي وه نو دَ هغوي به دَ یَو بل سره روغه اوشوه، دغه دَ شریعت خوشحالیانې دي چې دَ چا پهٔ زړهٔ کښې یَو بل ته خفګان نهٔ وي، نو زمونږ مسلمانان رونړه څنګه خوشحالي مناؤوئ، هغوي خو چرته میلو ته ځي او چرته ګُنډ پارک له ځي او چرته سي ډي، وي سي آر راوړي او هغه پهٔ نورو ګناهونو کښې اخته شي، پهٔ یَو تي وي باندې څومره خرچه کیږي نو الله به ستا نه دَ قیامت پهٔ ورځ تپوس کوي، چې مال مې درکړے وو نو هغه دې څنګه لګولے وو؟ چې څومره پیسې دې پهٔ تي وي باندې لګولي دي نو دَ یَوې یَوې روپۍ حساب به درسره کوي، اغستل ئې یَو ګناه ده او کتل ئې بله ګناه ده او نورو خلقو له ئې بیټک ته راوړل دا ئې بله ګناه ده؛ څکه چې خپله هم ګناه کوي او نور خلق هم ګمراه کوي، او بیا پکښې چا لره لا دعوت ورکول چې تي وي مې راوړې ده او پهٔ شریکه به ئې ګورو نو دا ئې بله ګناه ده او دا بجلي چې پکښې کومه خرچه کیږي نو دا ئې بله ګناه ده، نو دا خو دَ ګناهونو سمه مجسمه ده؛ نو دَ دې وجې نه ځان ترې نه ساتل پکار دي.

نښهٔ کار له دعوت ورکول

رسول الله ﷺ فرمائي: "چا چې چا لره دَ نیک کار دپاره دعوت ورکړو نو څومره خلق چې دهٔ پسې روان شو او پهٔ هغې طریقه باندې ئې عمل اوکړو نو څومره اجر چې دَ هغه خلقو شوے دے دومره دَ دهٔ اوشو او چا چې غلط کار ته دعوت ورکړو او هغه دَ دهٔ ملګرے شو نو څومره ګناه چې دَ هغه کیږي دومره ګناه به دَ دهٔ کیږي"، نو اوس سوچ اوکړئ! څوک چې سي ډي خپل بیټک ته راوړي، او وائي: چې نن به ئې ګورو، نو څومره ګناه چې دَ کتونکي کیږي نو دومره

گناه به دَ راوړونکي هم کیږي، دا راوړل ئې بله گناه ده او پهٔ تي وي کښې پردو زنانوٴ ته کتل بله گناه ده، دارنګې وخت ضائع کول پکښې بله گناه ده، نو پهٔ دې کښې مسلسل ډیر گناهونه راځي او هغې کښې مسلمانان اخته دي.

دارنګې چې زمونږ غم راشي او زمونږ ښادي راشي نو دَ شریعت طریقه به یَو شان وي او مونږ دَ نورو پهٔ طریقه باندې عمل کوو، چې وادهٔ راشي نو وادهٔ کښې اوګوره! څکه دغه هم یَوه خوشحالي ده چې خوشحالي به څنګه کوي؟ پیغمبر کریم ﷺ څنګه خوشحالي کړې ده؟ خوشحالي خو دا ده: چې کله تا کوېژدن اوکړه او دَ کوېژدن نه بعد نکاح اوشوه، نو دَ نکاح نه روستو خلق راجمع کړه او ډوډئ خلقو له ورکړه نو دغه خوشحالي ده، پهٔ خوشحالئ کښې نهٔ تنګ تکور شته، نهٔ پکښې ډمان راوستل شته، بس ساده طریقه ده، ها کهٔ بعضې کتابونه لیکي: "باب ضرب الدف في النكاح" او بیا پهٔ هغې کښې حدیث ذکر کوي: چې دَ پیغمبر کریم ﷺ پهٔ زمانه کښې وړې وړې جینکئ وې او هغوي طنبل غږولے دے، نو بعضې سړي او ښځې وائي: چې پهٔ وادهٔ کښې ډولکي وهل خو نشته خو البته طنبل وهل پکښې راغلي دي، نو ټیک ده مونږ منو چې طنبل وهل شته دے خو چې دَ چا دپاره شته دے؟ هغه خو وړې وړې جینکئ وې او هغوي طنبل غږولو او هغوي پکښې سندرې وئیلې، او سندرې هم هغه داسې سندرې وې چې دَ شریعت برابر وې، او دَ مجاهدینو صفت وو پکښې، نو دا نن چې غټې غټې ښځې طنبل غږوي او دَ خلقو مخکښې ئې غږوي نو دا پهٔ شریعت کښې نشته دے، دا بالکل دَ شریعت نه خلاف دي، دارنګې دَ ورځې ډولئ راوړل، او دا دومره تنګ تکور دا پهٔ شریعت کښې نشته، نن خو دَ شریعت طریقه مونږ بالکل پریښودلې ده، کهٔ دَ اختر خوشحالي ده نو هغه تا دَ شریعت نه خلاف تیره کړه، کهٔ دَ وادهٔ خوشحالي ده نو دَ شریعت نه خلاف دې تیره کړه او بیا چې سنت (ختنه) راغلے نو هغه طریقه دې هم دَ شریعت نه خلاف تیره کړه، نو تهٔ به کله پهٔ شریعت عمل کوې؟

دَ انبیاء کرامو علیهم السلام طریقه

دَ انبیاؤ علیهم السلام طریقه خو دا وه: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾.[1]

"کار دَ هغوي دا وو: چې دوي به جلدي (تلوار) کوله پهٔ کارونو دَ نیکو کښې، او پهٔ غم کښې او پهٔ

(1) [سورة الأنبياء: 90].

ښادۍ کښې، په هر حال کښې به ئې مونږه رامدد کولو (هر حال کښې ورته مونږ یاد وو)، او هغوي به مونږ ته عاجزي کوله".

مطلب دا چې: نۀ به ئې په غم کښې زمونږ خلاف کولو او نۀ به ئې په ښادۍ زمونږ خلاف کولو، نو دا دَ انبیاؤ کرامو علیهم السلام کار وو او دا دَ نیکانو خلقو کار دے، نو اے مسلمانه! تۀ هم غم کښې هم او په ښادۍ کښې هم دواړو کښې دَ الله طرف ته توجه اوکړه، کۀ تۀ نن یَو مسلمان ته وائې: چې دا ماشوم په سنت طریقه باندې سنت کړه... سنت طریقه دا ده: چې نائي راوله، هغه به هغۀ ماشوم سنت کړي، نو چې ماشوم کله جوړ شي کۀ بیا تۀ دَ شکرېې په طور باندې څۀ ېخوې نو پاخه ئې کړه، او خلقو له دعوت ورکړه، نو چې تۀ ورته سنت طریقه بیان کړې چې په دې طریقه ئې سنت کړه نو دۀ ته به ښځه وائي: خا! زۀ به خپل ماشوم داسې سنتوم؟ نو ډولکي والا به پکښې جدا راشي او ماشوم له به پکښې واسکټ او پالنګ جدا راشي، او چې کوم خلق راځي نو هغوي له به پکښې متهائیانې جدا راشي او چې ماشوم سنتوي نو دَ خانګ لاندې به پکښې پیسې لا جدا کیږدي، نو دا ټول دَ شریعت نه خلاف کارونه دي، عزتمندو! دې نه ځان ساتل پکار دي.

یَو صحابي پسې دَ بل کس راتلل

یَو حدیث کښې راځي: "یَو صحابي پسې یَو سړے دعوت له راغے، دعوت ئې ورکولو، چې زما د ځوې سنت دے، او تۀ به خامخه راځې، ما درته دعوت درکړو، هغه ورته وائي: د رسول الله ﷺ په زمانه کښې نۀ مونږ بل څوک د سنت دپاره راغوښتې، او نۀ مونږ د چا دَ سنت دعوت له تلي یُو"، نو هغه ورسره نۀ دے تلے، په دې دور کښې چې څوک ماشوم پټ سنت کړي، نو خلق بیا ګیلې کوي وائي: مونږ دې هډو خبر نۀ کړو! تۀ جوړې یریدې، نو عزتمندو! پکار دا دي: چې مونږ په هر کار کښې دَ شریعت په حکم باندې عمل اوکړو، چې زما دَ پیغمبر ﷺ په دې موقع کښې کومه طریقه ده؟ چې زۀ په هغې باندې عمل اوکړم، رواج خو پریږده، زمونږ په پښتنو کښې خو دَ هندوانو رواجونه دي، چې خوشحالي راشي نو هم زمونږ نه خپل رب ناراضه وي او کۀ غم راشي نو هم زمونږ نه خپل رب ناراضه وي، الله خوشحالول پکار دي، داسې نۀ ده پکار چې ماشوم پیدا شي نو هغه هم لوئي غم وي آسمان په ډزو باندې اولي او خلق مبارکۍ له راځي، او دے ورته چایانې رابهر کوي او دے ورته لوښي کښې پیسې اچوي او چې لوړ ئې اوشي نو بیا دَ کور نه هم نۀ راوځي، نو دا تمامې خوشحالۍ زمونږ دَ شریعت نه خلاف دي.

پکار دا ده: چې مونږ خپله خوشحالي او خپله غم ښادي دَ پیغمبر ﷺ دَ طریقې مطابق کړو، دَ پیغمبر ﷺ طریقه څهٔ ده؟ نو دَ پیغمبر ﷺ طریقه خو دا ده: "چې خوشحالي درباندې راغله نو اووایه: "الحمد لله" او چې غم درباندې راغلے نو پهٔ هغې باندې صبر اوکړه"، دا دَ پیغمبر ﷺ طریقه ده، او دا دَ تمامو انبیاؤ علیهم السلام طریقه ده.

پهٔ نوح علیه السلام دَ خوشحالۍ راتلل

کله چې نوح علیه السلام باندې خوشحالي راغلې وه، خوشحالي څهٔ وه؟ هغه دا وه: چې قوم نه تنګ شوے دے او دَ الله نه ئې سؤال اوکړو: چې زما دا قوم زما خلاف کوي، نو ﴿رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾.[1]

"الله! دَ کافرانو یَو کور هم آباد پهٔ مخ دَ زمکه مهٔ پرېږدې (ټول تباه او برباد کړې!)".

چې کله ئې الله تعالی سؤال قبول کړو او قوم ئې الله تعالی تباه کړو، نو نبي علیه السلام ته الله وائي: ﴿فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾.[2]

"اے نوح! چې کله تهٔ برابر شې او هغه خوک چې ستا سره دي پهٔ کشتۍ کښې (او قوم دې تباه شي) نو اووایه: "الحمد لله" چې حمدونه دَ خدائے پاک هغه ذات لره دي چې مونږ له ئې نجات او خلاصون راکړو دَ قوم ظالمانو نه (او ظالمان ئې تباه او برباد کړل)".

نو دا دَ شریعت حکم دے چې خوشحالي درباندې راغله نو دَ الله شکر اوباسه.

پهٔ ابراهیم علیه السلام دَ خوشحالۍ راتلل

پهٔ ابراهیم علیه السلام خوشحالي راغلې ده بچے ئې شوے دے، نو ولې هغه ډزې کوي؟ نا! بلکه ابراهیم علیه السلام وائي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾.[3]

"حمدونه دي هغه ذات لره چې ما له ئې بوډاوالي کښې اسماعیل او اسحاق راکړل، یقینًا رب زما خامخه اوریدونکے دے دَ دعاء ګانو".

ذا خو ډیره خوشحالي ده چې دَ یَو سړي بچے نهٔ کیږي او الله تعالی ورله پهٔ بوډاوالي کښې بچے

(1) [سورة النوح: 26].
(2) [سورة المؤمنون: 28]
(3) [سورة إبراهیم: 39].

ورکړي، ابراهيم عليه السلام باندې ډيره غټه خوشحالي راغله نو دغه وخت کښې وائي: الله ستا شکر دے، نو شکر اوباسي دَ الله، نو دَغه انبياؤ عليهم السلام طريقه دا وه.

دَ داؤد عليه السلام اودَ سليمان عليه السلام حالت

دارنګې دَ داؤد عليه السلام او دَ سليمان عليه السلام حالت اوګوره! داؤد عليه السلام او سليمان عليه السلام له الله بادشاهي ورکړې وه، نو داؤد عليه السلام او سليمان عليه السلام پۀ دغه موقع وائي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ﴾.[1]

"حمدونه دي الله هغې ذات لره چې پۀ ډيرو مؤمنانو بندګانو باندې ئې مونږ له غوره والے راکړے دے".

دا نۀ کوي چې ګني دے بادشاه دے او خلقو باندې دې ظلمونه کوي، بيا هم دَ الله حمد وائي؟ نا! بلکه دے بادشاه دے خو ظلمونه نۀ کوي، او دَ الله حمدونه وائي.

دَ جنتيانو حالت

جنتيان چې جنت له ځي، قرآنِ کريم دَ هغوي حالت مونږ ته ذکر کوي: چې کله دَ قيامت ورځ شي او الله اووائي: ﴿وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾.[2]

"اے مجرمانو! نن ورځ تاسو دَ مؤمنانو نه جدا شئ".

نو مجرمان به بَل طرف ته ولاړ وي او مومنان به بلِ طرف ته ولاړ وي، نو دغه مومنان جنتيان به پۀ دغه وخت کښې اووائي: ﴿رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾.[3]

"اے ربه زمونږ مۀ کرځوې مونږ لره دَ قوم ظالمانو سره".

نو چې خوشحالي راغله نو دَ الله حمدونه وايه.

پۀ پلِ صراط تيريدل

پۀ پلِ صراط باندې تيريدل لوئي غم دے، چې کله جنتيان پۀ پلِ صراط باندې تير شي او بل طرف ته اورَسي نو دوي به وائي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾.[4]

"حمدونه دي هغه ذات لره چې لرې ئې کړو زمونږ نه غم، يقيناً رب زمونږ خامخه بخښنه کوونکے او قدردانه ذات دے".

(1) [سورة النمل: 15].
(2) [سورة يس: 59].
(3) [سورة الأعراف: 47].
(4) [سورة الفاطر: 34].

نو دَ الله حمدونه به وائي: چې ربه ستا حمدونه دي چې دَ پلِ صراط دَ تیریدو دَ غم نه دې خلاص کړو او مونږ دَ دې نه روغ راپورته شو، نو دا غټه خوشحالي ده؛ ځکه دَ الله حمدونه وائي.

دَ جنتيانو دَ جنت پۀ اوبو باندې غسل

چې کله جنتیان دَ جنت پۀ اوبو اولامبي او جنت ته دننه کیږي نو هغوي به وائي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ﴾.(1)

"حمدونه دي الله هغه ذات لره چې مونږ ئې دې مقام ته راوستو، مونږ دې ته پخپله نشو راتلے کۀ چرته الله مونږ ته سمه لار نۀ وے ښودلے".

نو اوکوره! جنتیان دَ الله حمد وائي.

چې جنتيان جنت ته دننه شي

کله چې جنتیان جنت ته دننه شي نو بیا به وائي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ﴾.(2)

"حمدونه او ستائنې دي الله هغې ذات لره چې هغه مونږ سره خپله وعده ریشتیا کړه او مونږ له ئې پۀ میراث کښې دَ جنت زمکه راکړه، مونږ ځائے نیسو دَ دې جنت نه کوم ځائے چې زمونږ خوښه شي او څۀ ښۀ اجر دے دَ عمل کوونکوا".

نو دا خومره لوئې لوئې دَ خوشحالئ خبرې دي، او پۀ دې کښې صرف دَ الله حمد او شکر ذکر کیږي، نو دَ شریعت دَ خوشحالئ دغه طریقه ده کنه چې الله یاد کړه دَ هغه شکر اداء کړه، او دَ شریعت پۀ طریقه زندګي تیره کړه، دارنګې چې کله هغوي پخپلو خپلو ځایونو باندې کښیني نو بیا به دغه جنتیان وائي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾.(3)

"حمدونه دي هغه ذات لره چې لرې ئې کړو زمونږ نه غم، یقینًا رب زمونږ خامخه بخښنه کوونکے او قدردانه ذات دے".

او دارنګې کله چې هغوي پۀ جنت کښې خوراک کوي یا څښکاک کوي یا پۀ جنت کښې دَ یو بل سره خبرې اترې اوکړي او بیا پاسي نو دغه وخت به وائي: ﴿وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾.(4)

---

(1) [سورة الأعراف: 43].
(2) [سورة الزمر: 74].
(3) [سورة الفاطر: 34].
(4) [سورة یونس: 10].

"آخره خبره به دَ هغوي دا وي: چې "الحمد لله" حمدونه دَ خدائيتوب الله لره دي چې پالونکے دَ مخلوقاتو دے".

نو چې الله درباندې کوم فضل او احسان اوکړو نو دَ هغې شکر اوباسه، او شکر ئې دَ شريعت په طريقه اداء کړه.

دَ ډوډئ خوړلو نه پس شکريه

حديث کښې راځي: چې رسول الله ﷺ به کله اوبهٔ اوڅښکلې او يا به ئې ډوډئ اوخوړه نو دا دعاء به ئې وئيله: «الحَمْدُ لِلهِ الَّذِي أَطعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ».[1]

"حمدونه دي الله هغه ذات لره چې ډوډئ ئې راکړه او اوبهٔ ئې راکړې او زهٔ ئې دَ مسلمانانو نه اوګرځولم".

دَ جامو اغستو نه پس شکريه

جامې چې دې واچولې نو دا دعاء وايه: «الحَمْدُ لِلهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلاَ قُوَّةٍ».[2]

"الله ستا شکر دے چې دا جوړه دې راته واغستله بغير دَ څهٔ طاقت او قوت نه زما دَ طرف نه".

کهٔ هر قسم خوشحالي درباندې راغله نو دَ يو الله حمد وايه او دَ هغه شکر اداء کوه، دا دَ شريعت طريقه ده او کهٔ تهٔ هر څهٔ کوې او هغې کښې شريعت له نهٔ ګورې، نو تهٔ خو بيا دَ سره مسلمان نهٔ ئې او دا خبره زهٔ دَ ځان نه نهٔ کومه بلکه پيغمبر ﷺ فرمائي: «لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ».[3]

"تر هغې پورې يو سړے مسلمان نشي کيدے چې ترڅو پورې دَ هغه ټول خواهشات دَ هغه دين تابع شوي نهٔ وي چې ما راوړے دے".

نو چې دَ پيغمبر ﷺ دَ طريقې مطابق زندګي نهٔ وي نو هغه تن بيا مسلمان نشي پاتې کيدے، نو پکار ده مونږ له چې مونږ خپله غم ښادي دَ پيغمبر ﷺ دَ طريقې مطابق کړو.

الله رب العزة دې مونږ او تاسو له دَ عمل کولو توفيق رانصيب کړي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ.

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الدعوات، باب ما يقول إذا فرغ من الطعام، برقم: (3457).
(2) أخرجه البخاري في "تخريج الأحاديث المرفوعة المسندة في كتاب التاريخ الكبير للبخاري"، برقم: (823).
(3) أخرجه البغوي في "شرح السنة" في كتاب الإيمان، باب رد البدع والأهواء، برقم: (104).

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

(سورة آل عمران: 31)

موضوع

پهٔ شريعت کښې دَ غم طريقه

بتاريخ: 20-01-2006

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّآني حفظه الله

پهٔ شریعت کښې دَ غم طریقه

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾.[1]

زما عزتمندو، حاضرينو، مسلمانانو رونړو! تاسو دَ ډيرو جُمعو نه پهٔ اتباع دَ رسول الله ﷺ باندې مختلف قسمه بيانونه واوريدل او پهٔ هغې دَ قرآنِ كريم آيتونه او احاديث دَ رسول الله ﷺ تاسو واوريدل، حاصل او مطلب ئې دا وو: چې پهٔ هر وخت كښې پهٔ امت باندې اتباع دَ محمد مصطفٰى ﷺ لازمه ده، او كهٔ چرته امت دَ خپل پيغمبر ﷺ تابعداري نهٔ كوي نو دا امت چرې هم پهٔ هدايت نشي پاتې كيدے، دوي به پهٔ هدايت نهٔ وي، دوي به گمراه وي، كهٔ چرې امت دا غواړي چې زمونږ نه زمونږ رب رضاء شي او زمونږ اعمال دَ الله پهٔ دربارِ عاليه كښې قبول او منظور شي نو هله به قبليږي چې پهٔ طريقه دَ محمد ﷺ باندې وي، كهٔ دَ دنيا يو كار سړے كوي نو پهٔ هغې كښې خپل ذهن چلولے شي، دَ چا ذهن به يو شان وي او دَ چا ذهن به بل شان وي، ليكن دَ دين كار به پخپله طريقه او پخپل سوچ او ذهن سره نهٔ كوي، هغه به پهٔ طريقه دَ محمد مصطفٰى ﷺ كوي، نو اوس پهٔ دې جُمعه كښې دا ذكر كوو: چې دَ پيغمبر ﷺ پهٔ زمانه كښې پهٔ صحابه كرامو ﷺ باندې غمونه راغلي وو.

(1) [سورة آل عمران: 31].

پهٔ پیغمبر ﷺ باندې غم او خفګان او تکلیف راغلے وو، دَ بنده مرګ او ژوند دَ الله پهٔ اختیار کښې دے، بنده چې الله دې دنیا ته رالیږلے دے نو الله رب العزة دے دَ امتحان دپاره رالیږلے دے، کهٔ الله د بنده دا ژوند پیدا کړے دے او مرګ پرې الله راولي نو دا هم يَو امتحان دے، قرآنِ کریم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾.(1)

"الله هغه ذات دے چې مرګ او ژوند ئې پیدا کړے دے؛ دَ دې دپاره چې پهٔ تاسو باندې امتحان اوکړي چې کوم يَو پهٔ تاسو کښې خائسته عمل والا دے".

دَ بنده دا ژوند پهٔ دنیا کښې دَ امتحان دپاره دے، کله به الله ژوند ورکوي او کله به پرې مرګ راولي؛ ځکه الله تعالی دوې پیدا کړي دي او الله تعالی به ئې وژني خو چې پهٔ انسان باندې غم راغلے، نو غم به پهٔ کومه طریقه کوي؟

پهٔ غم کښې دَ نبي ﷺ سنت طریقه

اولنۍ طریقه دا ده: چې کله دَ سړي زنکدن شروع شي نو پیغمبر ﷺ فرمائي: "تاسو دَ هغه زنکدن والا انسان خوا کښې کښېنئ او هغه ته دَ کلمې دَ "لاإله إلا الله محمدٌ رسول الله" تلقین کوئ"، دَ تلقین طریقه ئې دا ده: چې تهٔ به هغه ته نهٔ وائې: "چې تهٔ کلمه اووایه"، "لاإله إلا الله محمدٌ رسول الله" اووایه"، ولې؟ پهٔ هغې وخت کښې دَ انسان ذهن کمزورے وي، دومره سوچ ئې نهٔ وي، هسې نه چې هغه انکار اوکړي، چې زهٔ هډو کلمه نهٔ وایم، نو هسې نه چې هغه دَ کفر کلمه اووائي؛ پهٔ دې وجه تهٔ به ورته نهٔ وائې چې کلمه اووایه، بلکه چې دَ هغه زنکدن شروع دے نو تهٔ به ناست ئې او ځان سره به لږ پهٔ تیزه کلمه وائې، او مړي ته به تلقین کوې؛ ځکه نبي ﷺ فرمائي: «لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ».(2)

"خپلو مړو ته دَ کلمې دَ "لاإله إلا الله محمدٌ رسول الله" تلقین اوکړئ".

نو مړي ئې دلته یاد کړي خو مراد ترې نه زنکدن والا انسان دے چې نزدې وخت کښې دَ مرکیدو والا دے، خو هغه ته به دا نهٔ وائې: چې تهٔ کلمه اووایه؛ ځکه چې پیغمبر کریم ﷺ فرمائي: «مَنْ كَانَ آخِرُ كَلاَمِهِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ».(3)

---

(1) [سورة الملك: 2].
(2) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب تلقين الموتى لاإله إلا الله، برقم: (916).
(3) أخرجه أبوداود في كتاب الجنائز، باب في التلقين، برقم: (3116).

"دَ چا چې دَ مرګ پهٔ وخت کښې، دَ زنکدن پهٔ وخت کښې آخري خبره دا «لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ» پهٔ خلهٔ راغله نو دغه سړے به ډارک جنت ته ځي"، چې دَ زنکدن پهٔ وخت کښې ئې دا کلمه دَ شهادت پهٔ خلهٔ راغلهٔ نو دغه سړے جنتي دے، نو چې کله سړے مړ کيږي نو هغهٔ ته دَ کلمې دَ شهادت تلقين کوه؛ دَ دې دپاره چې دَ هغه پهٔ خلهٔ دا کلمه راشي.

خو کوړے دا مو هدو ذهن کښې رانشي چې کله کله سړے وفات شي او کلمه اونهٔ وائي يا، کلمه اووائي خو خلق پرې پوهه نشي اګر چې خلق ورته مخامخ ناست وي او يا هغه وفات شوے وي دَ شپې پهٔ خوب خوب کښې نو دا به يَو سړے نهٔ وائي: "چې ګني دَ دهٔ خو بے کلمې ساه اوخته نو دے کافر دَ دنيا نه لاړو (نعوذ بالله!)"، دَ مرګ پهٔ وخت کښې کلمه وئيل لازمه نهٔ ده چې ګني خامخه به دے کلمه وائي، ها! هله به دے دَ دنيا نه کافر ځي (نعوذ بالله!) چې دے دَ مرګ پهٔ وخت کښې دَ کفر کلمه اووائي، دَ کلمه دَ توحيد نه انکار اوکړي نو هله به دے کافر کيږي، اوس هغه ته تکليف دے او کلمه ئې اونهٔ وئيله نو خير دے، خو دَ نبي ﷺ امت ته دا تلقين دے چې تهٔ کلمه اووايه اُو دَ ځان سره ئې وايه.

نو دا دَ زنکدن دَ وخت نه حالات شروع شول او چې کله دَ انسان دا روح دَ دهٔ دَ بدن نه اوځي نو دَ انسان دا سترکې کولاؤ پاتې شي، خلهٔ ئې کولاؤ پاتې شي او دا ولې داسې کولاؤ پاتې کيږي؟ نو حديث مبارکه دے، چې نبي ﷺ فرمائي: "چې کله دَ انسان دَ بدن نه روح اوځي نو دغه سترکې دَ دهٔ دې روح ته ګوري؛ نو پهٔ دې وجه ئې سترکې کولاؤ پاتې شي"، نو چې سترکې کولاؤ پاتې شي نو بيا زمونږ دَ خوږ پيغمبر محمد عربي ﷺ طريقه دا ده: چې دَ مړي سترکې بندې کړه، او کهٔ ځنهٔ ئې کولاؤ پاتې شوې وه نو خُلهٔ به ورله بنده کړئ.

او بيا به چغې او فريادونه نهٔ کوئ، کلمه اووايه "إِنَّا لله وإِنَّا إليه رٰجعون"، او صبر کوه، دا صحيح طريقه ده، حديث کښې راځي: نبي ﷺ دَ ابوسلمه ﷺ خواته ورغلو، هغه بيمار وو، دوي ناست وو چې دَ هغه نه روح اووتو او وفات شو، چې وفات شو نو دَ هغه سترکې کهولاو پاتې شوې، رسول الله ﷺ راپاسيدو: فَأَغْمَضَهُ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ».

"نو نبي ﷺ دهٔ له سترکې پټې کړې او بيا نبي ﷺ اوفرمائيل: چې کله دَ انسان روح اوځي نو

سترګې وریسې شي، روح ته ګوري نو دَ انسان سترګې کولاؤ پاتې شي".

نبي ﷺ چې دا خبرې اوکړې نو دَ ابوسلمه ﷺ کور والا چغې کړې، چې ابوسلمه ﷺ وفات شو: فَقَالَ: «لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ إِلَّا بِخَيْرٍ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ»، ثُمَّ قَالَ: «اللهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِي سَلَمَةَ وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّينَ، وَاخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِينَ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ، وَافْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ، وَنَوِّرْ لَهُ فِيهِ».(1)

"نبي کريم ﷺ هغوي ته اوفرمائيل: خپل ځان ته خيرې مهٔ کوئ مګر دَ خير کلمه وايئ (ردې بدې مهٔ وايئ، شکوې او ګيلې دَ الله نه مهٔ کوئ)؛ ځکه چې يقينًا پهٔ دې وخت کښې تاسو چې کومې خبرې کوئ نو ملائک پهٔ هغې باندې آمين وائي (نو هسې نه چې تاسو ځان ته خيرې کوئ)، او بيا نبي ﷺ حضرت ابوسلمه ﷺ ته دعاء کوي: يا الله! ابو سلمه ته بخښنه اوکړې او دَ دهٔ درجات اوچت کړې پهٔ هدايتِ يافته خلقو کښې او تهٔ محافِظ شې دَ دهٔ پهٔ اهل کښې، دَ دهٔ دَ کور والا حفاظت اوکړې، الله دهٔ ته دَ دهٔ قبر کولاؤ کړې او دهٔ لره پهٔ دې قبر کښې رڼا جوړه کړې".

نو دا مونږ ته دَ نبي ﷺ تعليمات شول، چې پهٔ تا کهٔ داسې حالات راغلل نو تهٔ به هم دغسې کوې، مړي ته به ژړا او فرياد نهٔ کوې، تهٔ به دَ صبر کلمات وائې، تهٔ به وائې: "إِنَّا لِلهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ"، "الله مونږ ستا يُو او تا ته به واپس کيږو"؛ دا دَ صبرناک سړي کار دے، دا خو دَ الله يَو امانت وو، الله درنه واغستو نو تهٔ به پهٔ دې کښې دا نهٔ وائې: "چې خدائے پاکه تا صرف زما دا يَو ځوي موندلے وو، چې دے دې واغستو"، نا! بلکهٔ تهٔ به دَ الله دَ رضاء خبرې کوې، دا خو دَ الله تا سره يَو امانت دے.

واقعه

علماء کرام ذکر کوي: "يَو عالم وو، دَ هغه ښځه وفات شوه، نو هغه نهايته خفه وو، چا سره ئې خبرې هم نهٔ کولې، ملاقاتونه ئې بند کړل، ښځې پسې خفه وو، چا ورته اووئيل: دا ولې؟ دهٔ ورته اووئيل: غم راباندې راغلے دے، طبيعت مې ښهٔ نهٔ دے، يَو اوښياره زنانه وه، هغې اووئيل: چې ما دَ دې عالم خواته اوليږئ، زهٔ ترې نه تپوس کوم، نو دغه ښځه هغه عالِم خواته راغله، ورته وائي: ستا نه زهٔ يَو تپوس کوم: زما يَو ګاونډئ ده، ما دَ هغې نه سرهٔ زر راوړي وو سؤالي چې نن ما له

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب في إغماض الميت والدعاء له إذا حضر، برقم: (920).

ستا دا والئ راکړه زمونږ په خپلوانو کښې ښادي ده، هغې ماله راکړل، هغه سرۀ زر زما سره وو، اووۀ یا اتۀ کاله زما سره وو نو اوس هغه زنانه راغله او زما نه هغه سرۀ واپس غواړي، خو اوس ترې نه زما زړۀ نۀ کیږي نو دا هغې له ورکړم کۀ نا دغه سرۀ زما شول؟ نو هغه عالم ورته وائي: دا خو تۀ دَ هغې شکریه أداء کړه چې تا ترې دَ یوې ورځې دپاره راوړي دي او هغې تا ته اووۀ، اتۀ کاله صبر هم اوکړو، او اوس ئې چې درنه غواړي نو اوس ئې هم تۀ نۀ ورکوې؟ هغه ښځه ورته وائي: الله دې پۀ تا باندې رحم اوکړي، چې ما ته داسې مسئله ښائي نو دا تا له چې الله دغه ښځه یَو امانت درکړے وو او ستا خو پۀ اختیار کښې یَو سیکند هم نۀ وو، ذَ دې باوجود ئې تا سره دا دومره وخت تیر کړو، نو چې اوس الله خپل امانت واغستو نو تۀ ولې دومره خفه ئې؟ نو هغه عالم پوهه شو چې آوا دا خو ما سره دَ الله یَو امانت وو". ستا پلار وفات شو، ستا مور وفات شوه، ستا ښځه او بچے وفات شو نو بس اووایه: الله! دا ستا امانت وو او تا رانه واغستو، نو پۀ دې صبر کول پکار دي.

قرآنِ کریم کښې صبرناکو له دَ جنت زیرے

قرآنِ کریم کښې الله تعالیٰ صبرناکو خلقو له زیرے ورکوي، فرمائي: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾.(1)

"زیرے ورکړه صبرناکو ته".

اوس صبرناک چا ته وائي؟ تۀ هم ځان ته صبرناک وائې، زۀ هم ځان ته صبرناک وایم، خو الله وائي: ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾.(2)

"صبرناک هغه کسان دي چې کله ورته څۀ غم، مصیبت او تکلیف اورَسیدو نو هغوي وائي: یقینًا مونږ دَ الله یُو او مونږ به دې الله ته واپس کیږو".

او دا دَ هغوي عقیده وي صرف پۀ خُلې باندې نۀ وائي، او چې کله دې صبر اوکړو نو دَ صبرناکو مقام څۀ دے؟ الله رب العزة فرمائي: ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾.(3)

"یقینًا الله دَ صبرناکو خلقو ملګرے دے".

او کله الله رب العزة فرمائي: ﴿إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾.(4)

---

(1) [سورة البقرة: 155].

(2) [سورة البقرة: 156].

(3) [سورة البقرة: 153].

(4) [سورة الزمر: 10].

"الله به دَ قیامت پهٔ ورځ صبرناکو ته بے حسابه اجرونه ورکوي".

حضرت ام سلمه ﷺ فرمائي: "چې ما دَ نبي ﷺ نه اوريدلي دي: چې کوم مسلمان باندې غم راغلے او هغه دا کلمه اووئيله، چې: «﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾، اللهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي، وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا».

"اے الله! مونږ خاص ستا يُو او خاص ستا طرف ته به واپس کيږو، اے الله! زما مصيبت باندې ما له اجر راکړه او دَ دې پهٔ عوض کښې ما له ښهٔ بدله راکړې".

نو چا چې دا کلمه اووئيله نو نبي ﷺ فرمائي: «إِلَّا أَخْلَفَ اللهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا»[1] مگر الله تعالى به ورله دَ دې نه غوره بدله ورکړي، نو ام سلمه ﷺ وائي: دا خبره ما دَ نبي ﷺ نه اوريدلې وه نو چې کله زما خاوند ابوسلمه ﷺ وفات شو، نو ما ته دَ خپل خاوند نه خوږ خوږ او ښهٔ نهٔ ښکاريدو، ما پهٔ زړهٔ کښې اووئيل: چې دا کلمه به اووايم؛ ځکه دَ نبي ﷺ طريقه ده، او دَ هغوي وينا ده خو ما ته دَ خپل خاوند نه خوږ خوږ نهٔ ښکاري او دا خو زما هډو ذهن کښې نهٔ وو چې زما به دَ نبي ﷺ سره نکاح کيږي، نو ما چې دغه کلمه اووئيله نو دَ دې نه پس زما نکاح الله هغه چا سره اوکړه چې هغه دَ ابوسلمه ﷺ نه پهٔ څو څو چنده غوره وو، چې هغه محمد رسول الله ﷺ وو"، نو چې غم درباندې راغلو نو دا: «﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾، اللهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي، وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا» کلمه اووايه نو الله به درباندې دَ هغې نه ځکلے حالت راولي، چې بچے دې وفات شو نو الله به درته دَ هغهٔ نه ځکلے بچے درکړي، غم او تکليف درباندې راغلے نو الله به درباندې دَ هغې بدله کښې ښه خوشحالي راولي، نو دَ دې کلماتو اهتمام پکار دے.

دَ مسلمان بنده بچي وفات کيدل

ابو موسى اشعري ﷺ فرمائي: چې نبي ﷺ فرمائيلي دي: چې کله دَ يَو مسلمان بچے وفات شي نو الله رب العزة ملائکو ته وائي: «قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي، فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ، فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: مَاذَا قَالَ عَبْدِي؟ فَيَقُولُونَ: حَمِدَكَ وَاسْتَرْجَعَ، فَيَقُولُ اللهُ: ابْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ، وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ».[2]

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب ما يقال عند المصيبة، برقم: (918)، واللفظ له، وأحمد في "مسنده" في مسند المدنيين، حديث أبي سلمة بن عبد الأسد، برقم: (16344).

(2) أخرجه الترمذي في أبواب الجنائز، باب فضل المصيبة إذا احتسب، برقم: (1021).

"تاسو زما دَ بنده بچے وفات کړو؟ نو ملائک ورته وائي: آوا بیا ورته الله وائي: تاسو زما دَ بنده دَ زړهٔ میوه واغسته؟ (ځکه ماشوم بچي سره دَ مور او پلار ډیره مینه وي)، ملائک ورته وائي: آوا نو الله رب العزة بیا تپوس باوجود دَ علم نه کوي: چې پهٔ دغه وخت کښې زما بنده څهٔ وئیل؟ ملائک ورته وائي: ستا حمد او ثناء ئې وئیله او دا دَ "إِنَّا لله وإِنَّا إليه رٰجعون" کلمه ئې وئیله، پیغمبر محمد مصطفٰی ﷺ فرمائي: الله بیا حکم اوکړي: چې زما بنده دپاره پهٔ جنت کښې یَو کور جوړ کړئ او هغې ته "بیت الحمد" نوم کیږدئ".

دوه قسمه مبغوض او لعنتي آوازونه

نبي ﷺ فرمائي: «صَوْتَانِ مَلْعُوْنَانِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مِزْمَارٍ عِنْدَ نَعْمَةٍ وَرَنَّةٍ عِنْدَ مُصِيْبَةٍ».(1)

"دوه (۲) قسمه آوازونه دي، چې دنیا کښې هم دَ لعنت نه ډک دي او آخرت کښې هم دَ لعنت نه ډک دي (دَ الله ډیر بدې شي): (۱) یَو دَ خوشحالئ پهٔ وخت کښې ګانې بجاني وئیل، او (۲) دویم دَ مصیبت پهٔ وخت کښې ژړاګانې کول".

نو دا دوه آوازونه الله ته ډیر بدي شي، او زمونږ پښتانهٔ رونړه وائي: غم پهٔ ژړا باندې ښهٔ ښکاري او وادهٔ پهٔ ټنګ ټکور ښهٔ ښکاري، نو خبره داسې نهٔ ده بلکه غم دې پهٔ دې ژړا باندې تباه کړو او وادهٔ دې پهٔ دې ټنګ ټکور باندې تباه کړو، ټول وادهٔ دې هم دَ لعنت نه ډک شو او ټول غم دې هم دَ لعنت نه ډک کړو.

پهٔ مړي پسې ژړا کول

رسول الله ﷺ سخت الفاظ وائي: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الخُدُودَ، وَشَقَّ الجُيُوبَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ».(2)

"زما امتي نهٔ دے هغه کس چې هغه (دَ غم پهٔ وخت کښې) مخونه پهٔ سپیړو وهي او کریوانونه شلَوي او چغې وهي پشان دَ چغو دَ جاهلیت".

نو کهٔ دا نارینه وي او کهٔ زنانه وي خو چې دَ غم پهٔ وخت کښې مخ ټکوي، کریوانونه شلَوي، لوئي لوئي چغې اوباسي، چې بل کلي کښې ئې هم خلق اوري، چې فلانکي کور کښې نن غم شوے دے،

(1) أخرجه البزار في "مسنده"، برقم: (7513).
(2) أخرجه البخاري في كتاب الجنائز، باب ليس منا من شق الجيوب، برقم: (1294)، واللفظ له، ومسلم في كتاب الإيمان، باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية، برقم: (103).

دومره غتې چغې وهي نو نبي ﷺ فرمائي: چې دا نارينه دے، كۀ زنانه ده خو زما امتي نۀ دے.

كومۀ زنانه چې مړي پسې ژاړي

هغه زنانه چې غمونو كښې چغې اوباسي، دَ هغې متعلق نبي ﷺ ډير سخت وعيد فرمائيلے دے، اوږد حديث دے، نبي ﷺ فرمائي: «أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ، لَا يَتْرُكُونَهُنَّ: الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ، وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ، وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ، وَالنِّيَاحَةُ " وَقَالَ: «النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا، تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ».(1)

"څلور (٤) كارونه زما پۀ امت كښې دَ جاهليت كارونه راروان دي، او دوي ئې نۀ پريږدي:

(١) **اول:** «الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ» "پخپل خاندان باندې فخر كول"، چې زۀ داسې دَ اوچت خاندان نه يم، دا دَ جاهلانو خلقو كار دے؛ ځكه الله تعالیٰ ته خو خاندان نۀ دے پكار، الله تعالیٰ څۀ وائي؟ الله خو دا فرمائي: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾،(2) "يقينًا پۀ تاسو كښې خوښ سړے الله ته هغه څوك دے چې څوك زيات پرهيزګار دے"، الله تعالیٰ ته خو پۀ نسب سړے نۀ نزدې كيږي، بلكه الله ته خو پۀ تقوىٰ باندې سړے نزدې كيږي نو دا خبره كول: "چې زۀ ډير اوچت نسب والا يم او زۀ ډير اوچت خاندان والا يم"، نو دا دَ جاهليت كار دے.

(٢) **دويم:** «وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ» "پۀ نسبونو باندې طعن كول"، دا هم دَ جاهليت دَ كارونو نه يَو كار پۀ مسلمانانو كښې راروان دے، چې كمزورو نسبونو والا ته سړے سپک ګوري، دا سپک نۀ دي بلكه.دا تول الله پيدا كړي دي.

(٣) **دريم:** «وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ» "پۀ ستورو باندې باران معلومول"، چې دا فلانے ستورے راوختو نو اوس به باران كيږي، فلانكے ستورے راوختو نو باران به كيږي، دا دَ جاهليت خبرې دي، پۀ دورِ جاهليت كښې به چې باران اوشو نو جاهلانو خلقو به دا وئيل: "چې دا فلانكے ستورے راختلے وو؛ نو ځكه دا باران اوشو"، نو دا قسم خبرې كول دا دَ كارونو دَ جاهليت نه دي.

(٤) **څلورم:** «وَالنِّيَاحَةُ» "پۀ مړي باندې ژړاګانې كول"، پۀ دورِ جاهليت كښې چې به هغوي وفات كيدل نو هغوي به باقاعدګئ سره به هغوي وصيت كولو خپلو زنانه او خپلو بچو ته: "چې ما

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب التشديد في النياحة، برقم: (934).
(2) [سورة الحجرات: 13].

پسې به ژړاګانې کوئ"، او دَ ژړا دپاره به ئې پهٔ پیسو باندې ښځې راوستلې، چې دې مړي پسې اوژاړه، چې دا غم دروند شي، او خلقو ته پته اولګي چې دا خو ډېر غټ سړے وفات شوے دے، او ډېرو ښځو وریسې اوژړل، نن مسلمان کهٔ نورې زنانه نهٔ راولي خو هغه خپلې زنانه ئې دومره چغې اوباسي چې نورو زنانو ته ئې ضرورت نشته دے، او اکثر ډېرې زنانه داسې وي چې هغوي خو پهٔ بدل ژړاګانې کوي، دا شے دَ شریعت نه بالکل خلاف دے، او دَ داسې زنانو یا نارینو باره کښې چې هغوي پهٔ غمونو کښې ویرونه کوي او ژاړګانې کوي نو ګناهګار دواړه دي خو دا کار اکثر زنانه کوي، نو پیغمبر مصطفٰی ﷺ پهٔ دې حدیث کښې دَ دغسې زنانو باره کښې فرمائي:

«النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا، تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ».[1]

"دا ویر کرې زنانه چې دَ خپل مرګ نه مخکښې توبه اونهٔ باسي نو دا به دَ قیامت پهٔ ورځ راپاځولے شي او پهٔ دې باندې به پرتوګ دَ کوکړو نه وي او قمیص به ئې دَ "جَرَبْ" نه وي".

نو ویرکره زنانه او چغې وهونکې پهٔ مړي باندې دغې زنانه ته به پهٔ قیامت کښې دَ کوکړو پرتوګ اچولے شي؛ دا ځکه چې دا کوکړ نهایتي زر اُور اخلي، نو دا سخته سزا شوه.

نو عزتمندو! مونږ او تاسو له پکار دي: چې پهٔ مونږ باندې غم راغلے نو چې غم پهٔ هغه طریقه اوکړو، چې پهٔ کومه طریقه نبي ﷺ کړے دے، دَ ژړا نه زهٔ تاسو نهٔ منع کوم، ژړا خو چې دَ چا زړهٔ کښې نهٔ وي نو دَ هغه زړهٔ کښې رحم نهٔ وي، ترس بیا دَ هغه زړهٔ کښې نهٔ راځي؛ ځکه بیا چا له ژړا نهٔ ورځي، ژړا خو هغه چا له ورځي چې دَ هغه پهٔ زړهٔ کښې رحم وي.

دَ نبي ﷺ دَ ژړا طریقه

دَ پیغمبرِ کریم ﷺ خپل ځوي حضرت ابراهیم وفات کېدلو، زنکدن ئې وو (دَ نبي ﷺ بچي اکثر پهٔ ماشوموالي کښې وفات شوي دي)، نو ابراهیم ماشوم بچے وو، نبي ﷺ چې دَ هغه حالت اوکتلو، نبي ﷺ اوژړل، دَ سترګو مبارکو نه ئې اوښکې رواني شوې، صحابهٔ کرامو ﷺ کښې حضرت عبد الرحمٰن بن عوف ﷺ ترې نه تپوس اوکړو: "اے دَ الله پیغمبره ﷺ! تاسو خو مونږه دَ ژړا نه منع کوئ چې ژاړئ مه پهٔ مړو باندې، او ستاسو خو خپله حالت بدل دے، تاسو خو پخپله ژاړئ؟"، نبي ﷺ ورته اوفرمائیل: "زهٔ تاسو دَ دې ژړا نه نهٔ منع کوم، چې تاسو ژاړئ او

(1) أخرجه مسلم في كتاب الجنائز، باب التشديد في النياحة، برقم: (934).

چغې نهٔ اوباسئ او دَ سترګو نه مو اوښکې لاړې نو زهٔ تاسو دَ دې قسم ژړا نه نهٔ منع کوم؛ ځکه دا خو رحمت دَ الله دے، بلکه زهٔ تاسو دَ دې نه منع کوم چې تاسو ګریوانونه شلَوئ او مخونه وهئ، او اوږدې اوږدې چغې اوباسئ"، نو هسې خو دَ سري دَ سترګو نه خامخه اوښکې ځي.

دَ حضرت سعد ﷺ حالت

"حضرت سعد ﷺ بیمار وو، نبي ﷺ دَ هغهٔ تپوس له لاړو، هغه باندې بے هوشي راغله او دَ زنکدن حالت ئې وو، نو دَ نبي ﷺ دَ سترګو مبارکو نه اوښکې مُبارکې روانې شوې".

دارنګې دَ نبي ﷺ نوسے وفات کیدو، غالبًا دَ زینب ﷺ ځوي وو، نو زینب ﷺ نبي ﷺ پسې سؤال جواب راولیږو: "چې تاسو راشئ!"، نبي ﷺ ورته اووئیل: "بس چې وفات شو نو دَ الله امانت وو، الله تعالی خپل امانت واغستو او زما لور ته وایه: چې صبر کوه"، او تسلي ئې ورته راولیږله، خو لور ئې بیا خبر راولیږو چې: "تاسو خامخه راشئ!"، نبي ﷺ چې راغلے، چې وي کتل نو دَ هغهٔ زنکدن وو، نو نبي ﷺ هغه نوسے راواغستو او دَ سترګو مبارکو نه ئې اوښکې روانې وې، ژړل ئې، خو دا داسې ژړا وه چې شریعت کښې جائز ده، منع نهٔ ده او دغه ژړا خو هر چاته ورځي، چې دَ سترګو نه اوښکې روانې دي او زړهٔ غمژن دے.

چې دَ نبي ﷺ ځوي وفات کیدو نو هغه وائي: «إِنَّ العَيْنَ تَدْمَعُ، وَالقَلْبَ يَحْزَنُ، وَلاَ نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا، وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ».[1]

"یقینًا دَ سترګو نه اوښکې ځي او زړهٔ غمژن کیږي او مونږ به صرف هغه خبرې وایُو چې زمونږ رب پرې زمونږ نه خوشحالیږي، او یقینًا مونږ اے ابراهیمه! پهٔ جدائۍ ستا باندې خامخه غمژن یُو".

نو دا قسم ژړا جائز ده، کهٔ پهٔ دغه طریقه نارینه ژړا کوي یا زنانه نو بالکل جائز ده، هیڅ قسم څهٔ قباحت پکښې نشته، خو دَ دې نه ما سیوا پهٔ بله طریقه باندې ژړا کول ناروا دي، غم خو دے خو دا چغې اوباسل یا دَ مړي صفت کول دا لویه ګناه ده، او دا صفتونه دَ مړي کول دا خو هغه څوک کوي چې پهٔ زړهٔ ئې څهٔ غم درد نهٔ وي؛ ځکه چې دَ چا پهٔ زړهٔ غم وي نو هغه نه دا صفتونه نهٔ کیږي؛ ځکه دَ هغه دَ ډیر خفګان دَ لاسه آواز نهٔ خیژي نو دا دومره پهٔ خوږ او ناشنا انداز باندې وزنونه جوړول او دَ مړي صفتونه به څوک څهٔ اوکړي؟ نو دا څیز بالکل دَ شریعت نه

(1) أخرجه البخاري في كتاب الجنائز، باب قول النبي ﷺ: «إنا بك لمحزونون»، برقم: (1303).

خلاف دے، کۀ ژړا کوې نو ټیک ده خو هغه ژړا به کوې چې هغه شریعت کښې منع نۀ ده.

مسئله

بیا چې کله مړے اوشو.نو جنازه باندې به تلوار کوې، بیا به مړے نۀ حصاروې، نو دَ پیغمبر ﷺ طریقه دا ده: چې جنازه باندې به تلوار کوې.

بله مسئله

مړي ته چې کله غسل نۀ دے ورکړے شوے نو علماء کرام وائي: دَ هغه سره خوا کښې تلاوت کول دا مکروه دي، کۀ زنانه دغه وخت تلاوت کوې نو پۀ بله کمره کښې به جمع کیږي نو تلاوت به کوي، او دا غسل ورکول به هم چا پورې خاص کوې نه، چې تۀ وائې: فلانکے لا نۀ دے راغلے یا فلانکے استاذ لا نۀ دے راغلے نو مونږ لا غسل نۀ ورکوو، او بعضې خلق خو پکښې لا داسې وي چې هغوي پردي خلق راولي او مړي ته غسل ورکوي، مسئله دا ده: چې مړي ته به خپل وارث غسل ورکوي، پردو خلقو باندې خپلو مړو ته غسل مۀ ورکوئ، دَ مړي دَ غسل ورکولو زیات حقدار هغه سړے دے چې څوک وارث دے، دَ مړي پۀ لامبولو کښې ډیر زیات ثواب دے، نو ځپله لامبول پکار دي، او پۀ رشته دار ئي کۀ لامبوې نو پۀ رشته دارانو کښې به ئي هم پۀ هغه چا لامبوې چې کۀ چرته مړي کښې څۀ عیب یا نقصان ښکاره شي نو چې دَ مړي عیب او نقصان چا ته نۀ ښکاره کوي، بلکه دَ مړي عیب به پټ ساتي، دا به هیچ چا ته نۀ وائي.

بیا چې کله دې غسل ورکړو نو پۀ جنازه به تلوار کوې، حدیث مبارکه کښې راځي: "دَ صحابه کرامو ﷺ به دا عادت وو چې کله به دَ سحر نه مړے اوشو نو قیلوله به ئي قبر کښې راتله او چې دَ ماسپخین نه پس به مړے اوشو نو شپه به ئي قبر کښې راتله، صبا ته به ئي نۀ ځِصارولو"، او نبي ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته ترغیب هم دَ دې ورکړے دے: حضرت ابوطلحه ﷺ بیمار وو، نبي ﷺ هغه تپوس له راغلے، چې اوولي کتل نو دَ هغه حالات ښۀ نۀ وو، زنکدن ئي شروع وو، نبي کریم ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته فرمائي: "زما خیال دا دے چې ابو طلحه ﷺ به وفات کیږي نو کله چې دے وفات شي بیا ما ته خبر راکړئ! او دا درته وایم: چې بیا دَ دۀ پۀ دفن کولو کښې تلوار اوکړئ"؛ ځکه چې دَ مسلمان دَ بدن نه روح اوځي نو بیا پکار نۀ ده چې کور کښې دې پروت وي او خلق ورته ګوري او ژاړي، نو پیغمبر ﷺ هم مونږ له دَ دې ترغیب راکوي: مړے پۀ تلوار دفن کړئ.

دَ نبي ﷺ حضرت علي ﷺ ته وصيت

حديث كښې راځي: نبي ﷺ علي ﷺ ته وصيت كړے وو، دَ درېو څيزونو چې كله دَ هغې وخت راشي نو هغه به نۀ روستو كوې:

(۱) **اول:** «الصَّلاَةُ إِذَا آنَتْ».

"چې كله دَ مونځ وخت راغلے نو مونځ به دَ خپل وخت نه نۀ روستو كوې".

بيا به دا نۀ وائي: چې اوس ئې كوم او بيا ئې كوم او په دې كښې درنه مونځ نا وخته شي، نبي ﷺ فرمائي: چې دا خو دَ منافق سړي مونځ دے، چې هغه وائي: اوس مونځ كوم او دې كښې پرې نمر په زيړي شي نو دے بيا رامنډې كړي زر زر چاراندام اوكړي بيا لكه دَ چرگ پشان څلور ټونګې اولګوي او سلام اوګرځوي، بيا وائي: چې ما خو مونځ اوكړو، نو دا خو دَ منافقانو مونځ دے.

(۲) **دويم:** «وَالجَنَازَةُ إِذَا حَضَرَتْ».

"او جنازه چې كله ئې وخت حاضر شي نو بيا صبر مۀ كوه".

چې سړے وفات شو، او قبر وغيره ئې تيار شول نو بيا جنازه فورًا كول پكار دي، دا نۀ چې ديځوا قبر تيار دے او هر څۀ تيار دي او زمونږ دا خلق به وائي: جنازه حصاره كړئ؛ ځكه چې دَ كراچئ نه هغه فلانكيان زاروان دي، او هغوي خو اوس ټكټ راغستے دے، او دَ فلانكي ځائے نه فلانكے راروان دے، او دَ هغوي دپاره ئې جنازه حصاره كړي وي نو دا كار دَ شريعت نه بالكل خلاف دے؛ ځكه نبي ﷺ فرمائي: چې مړے اوشو نو زر زر ئې دفن كړئ.

(۳) **دريم:** «وَالأَيِّمُ إِذَا وَجَدْتَ لَهَا كُفْؤًا».[1]

"چې كله يَو پيغلې بے وادۀ جينئ دپاره تا له ښوك تپوس له راغلل دَ غوښتو دپاره او دغه خلق ئې "كُفْؤ" وۀ نو بيا ئې مۀ حصاروه".

كفؤ ديته وائي: چې مناسب ځائے ورته ميلاؤ شو، چې حسب نسب وغيره كښې دَ دې سره يَو شان وي، نو دا درې څيزونه به نۀ حصاروې، بلكه پۀ دې كښې به تلوار كوې؛ ځكه دَ دې پۀ حصاريدو كښې نقصان دے.

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الجنائز، باب في تعجيل الجنازة، برقم: (1075).

نو بله طريقه دَ نبي ﷺ دا ده: چې غم اوشو نو پهٔ جنازې به تلوار کوئ، نبي ﷺ فرمائي: "چې جنازه اورئ نو زر ئې مقبرې ته يَوسئ؛ کهٔ هغه نيک عمله انسان وي نو ولې مو پهٔ دنيا کښې حصار کړے دے؟ دے خپل منزل ته اورَسوئ چې دے خپل منزل جنت ته اورَسي، او کهٔ بد عمله سړے وي بيا خو تاسو يَو مُرداره پهٔ اوګو باندې کيښودې ده دَ خپلو اوګو نه ئې لرې کړئ"، نو پهٔ جنازه باندې تلوار کول دا دَ پيغمبر ﷺ طريقه ده.

دَ جومات يَوه خادمه وه، هغه وفات شوه، نبي ﷺ ته پته نهٔ وه دَ شپې وفات شوې وه، صحابه کرامو ﷺ دَ شپې شپې دفن کړه، نبي ﷺ چې راغلے وائي: دَ جومات هغه خادمه يا خادم مې اونهٔ ليدلو دوه درې ورځې شوې دي؟ صحابه کرامو ﷺ ورته اوفرمائيل: "چې هغه خو وفات شوې وه او دَ شپې مونږ خخه کړه؛ مونږ تاسو ته ځکه اونهٔ وئيل چې شپه وه تاسو ته تکليف وو"، نبي ﷺ ورته اووئيل: "ما ته ئې قبر اوښايئ!..."، نو حاصل دا چې: دَ شپې مړے شوے دے او سحر ته ئې پرې نهٔ ښودو، دَ شپې شپې ئې دفن کړه.

بيا چې کله سړے وفات شي او جنازه ئې اوشي نو زمونږ پهٔ خلقو کښې دا قانون دے چې کله جنازه اوشي نو دَ جنازې نه بعد به مړے حصارَوي، نو دا طريقه دَ پيغمبر ﷺ نه نهٔ ده ثابت، او بيا دا وائي: چې ايماندارو! دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ، دا شے دَ پيغمبر ﷺ دَ طريقې نه بالکل خلاف دے چې تهٔ مړے حصار کړه، او بيا وائي: چې دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ! ځکه چې جنازې ته اودريدې نو دغه دَ مړي دپاره دعاء وه کنه، نورې دعاګانې پکښې دَ کوم ځائے نه راغلې؟ خو دومره وه چې هغه دې پهٔ عربئ کښې اوکړه، نو دغه پهٔ عربئ کښې دعاء دَ مړي دپاره کافي وه کنه، نو دَ جنازې نه پس بيا ډارک مړے رسَوه بيا بيا دعاګانې نشته دے، "فتاوىٰ رحيميه" پهٔ دې باندې اوږد بحث کړےدے؛ ځکه بعضې وخت داسې اوشي چې جنازه اوشي نو سره دَ استاذ نه هغوي به وائي: ايماندارو! دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ.

دَ جنازې نه روستو دعاء شته يا نشته؟

نو مسئله دا ده، "فتاوىٰ رحيميه" دَ مفتي عبد الرحيم لاجپوري ﷫ ډير زياتې حوالې ذکر کړې دي، مونږ پهٔ دې يَو څو حوالې او څهٔ عبارات رانقل کوو؛ دَ دې دپاره چې دې خلقو ته پته اولګي چې دا يَو بدعت دے، او دَ دې نه ځان ساتل پکار دي، لکه اوګوره:

(۱) "فتاوی رحیمیه" کښې مفتي عبد الرحیم لاجپوري ﷫ وائي: "دا بدعت دے او دَ دې هیڅ څهٔ ثبوت پهٔ شریعت کښې نشته".

(۲) "إِنَّ الدُّعَاءَ بَعْدَ صَلٰوةِ الْجَنَازَةِ مَكْرُوْهٌ".

"دَ جنازې دَ مونځ نه روستو دعاء کول دا مکروه دي":

(۳) علامه سعدي الحنفي ﷫ ذکر کوي: "لَا يَقُوْمُ الرَّجُلُ بِالدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ".[1]

"دَ جنازې دَ مونځ نه روستو به بیا دَ دعاء دپاره نهٔ اودرېږي". چې ایماندارو دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ، بس خو چې څنګه جنازه اوشوه نو فورًا به کټ اوچتوئ او مقبرې ته به ئې اوړئ.

(٤) امام طاهر بن احمد البخاري الحنفي ﷫ لیکلي دي: "لَا يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ فِي قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ لِأَجْلِ الْمَيِّتِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ وَقَبْلَهَا".[2]

"دَ مړي دَ دعاء دپاره به نهٔ اودرېږي پس دَ جنازې دَ مونځ نه، او نهٔ به مخکښې دَ جنازې دَ مونځ نه دَ دعاء دپاره اودرېږي".

بس دغه جنازې والا دعاء ورله کافي ده کنه.

(٥) علامه سراج الدين اودي الحنفي ﷫ لیکلي دي: "إِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ لَا يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ".[3]

"کله چې دَ جنازې دَ مونځ نه فارغ شوې نو بیا به دعاء دپاره نهٔ اودرېږي"، چې چغې وهې: ایماندارو! صبر اوکړئ! دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ.

(٦) امام حافظ الدين محمد شهاب کردري الحنفي ﷫ لیکلي دي: "لَا يَقُوْمُ بِالدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ؛ لِأَنَّهُ دَعَا مَرَّةً؛ لِأَنَّ أَكْثَرَهَا دُعَاءٌ".[4]

"دَ جنازې دَ مونځ نه پس به دعاء ته نهٔ اودرېږي؛ ځکه چې دهٔ یَو پیره دعاء پهٔ جنازه کښې اوغوښتله؛ دا جنازه چې ده نو اکثر پهٔ دې کښې دعاء ده".

(۷) امام شمس الدين محمد الخراساني ﷫ لیکلي دي: "لَا يَقُوْمُ دَاعِيًا لَهُ".[5]

(1) انظر: "القنية" للعلامة السعدي الحنفي: (56/1).
(2) انظر: "خلاصة الفتاوى" للإمام طاهر بن أحمد البخاري الحنفي: (225/1).
(3) انظر: "فتاوٰی سراجیه" لسراج الدين أودي الحنفي: (161/1).
(4) انظر: "فتاوٰی بزازیه": (283/1).
(5) انظر: "جامع الرموز شرح مختصر الوقاية المسمى بالنقاية": (125/1).

"مړي ته به دَ جنازې نه روستو بيا پهٔ جمع دعاء نهٔ کوې"؛ ځکه دا بدعت دے، دَ پيغمبر ﷺ نه دا ثابت نهٔ دے.

(۸) علامه ابن نجيم ؒ ليکلي دي: "لَا يَدْعُو بَعْدَ التَّسْلِيمِ".[1]

"دَ جنازې دَ سلام ګرځولو نه بعد به بيا دعاء دَ مړي دپاره نهٔ کوې".

بعضې خلق دا وائي: يره جي! ټيک ده دعاء خو نشته خو چې صفونه ذې نهٔ وي مات کړي؛ او چې صفونه دې مات کړل نو بيا دعاء بعد الجنازه شته دے، نو جواب اوشو: دَ "بحر الرائق" عبارت نه معلومه شوه: چې ټکے دَ "بَعْدَ التَّسْلِيمِ" ئې راوړے، پس دَ سلام نه دعاء نشته کهٔ هغه بيا صفونو کښې وي او کهٔ نه صفونه دې ورته مات کړل خو پهٔ دواړو صورتونو کښې دعاء نشته، نو چې کتې تر څو نهٔ دے اوچت شوے دَ هغې نه مخکښې دعاء کول پس دَ جنازې دَ مونځ نه نشته دے؛ ځکه چې جنازه اوشوه نو دعاء پکښې مړي ته اوشوله، دا دعاء وه کنه: چې تا وئيل: "اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا..."، دَ دې نه بله بهتره دعاء نشته دے.

(۹) ملا علي القاري ؒ ليکلي دي: "وَلَا يَدْعُو لِلْمَيِّتِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ لِأَنَّهُ يُشْبِهُ الزِّيَادَةَ فِي صَلَاةِ الْجَنَازَةِ".[2]

"دَ جنازې دَ مونځ نه روستو به دَ مړي دپاره دعاء نهٔ غواړې؛ ځکه چې دا پهٔ مونځ دَ جنازه کښې زيادت سره مشابه ګرځي".

دَ مړي دَ دفن کولو نه پس دعاء

چې کله مړے دفن شو بيا دغه دعاء دَ نبي ﷺ نه ثابت ده، چې پيغمبر ﷺ صحابه کرامو ؓ ته اوفرمائيل: "اوس تاسو دَ دهٔ دپاره دَ الله نه بخښنه اوغواړئ؛ «فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْئَلُ» ځکه دَ دهٔ نه به اوس تپوس کيږي"، نو چې کله مړے دفن شو نو بيا دَ قبر پهٔ خوا کښې دَ هغه دپاره دعاء ثابته ده، خو دا دعاء نشته چې مړے لا دفن شوے نهٔ دے او تهٔ وائې: چې دَ دې عاجز پهٔ حق کښې دعاء اوکړئ.

دَ تعزيت پهٔ موقع دعاء کول

او زما عزتمندو! دارنګې دا دعاء کاني لکه څنګه چې زمونږ او ستاسو پهٔ حُجرو کښې

(1) انظر: "بحر الرائق" لابن نجيم المصري: (197/2).
(2) انظر: "مرقاة المفاتيح" لملا علي القاري، : (1213/3).

رواج دے، چې لس کسان روان ئې او تپوس ترې اوکړي: چرته ځې؟ نو دوي به وائي: دعاء له ځم، هر يَو سړي سره به چائے وي اول خو دا دَ چائے کار صحيح نهٔ دے، ولې غمونه دَ دې دپاره وو څهٔ چې صرف چائے څښکه او خلقو له ئې ورکوه؟ دَ دې درېو ورځو دَ ناستې مقصد ياد کړه! دا درې ورځې چې پهٔ حُجرو کښې ناسته کيږي، نو دَ دې مقصد دا دے: چې غم رازي دَ مړي دَ وارثانو اوشي، نو بهتره طريقه خو دَ دې دا وه: چې دَ مړي وارثان کور کښې ناست وي او خلق ورځي، او غم رازي ورسره کوي، نو دوي به څهٔ کوي؟ روان به وي چې کهٔ پنځهٔ کسان ملګري وي، نو استاذ به پکښې اووائي: "الله أكبر!"، نو يَو ملګرے به آواز اوکړي دعاء اوکړئ! بيا به بل ملګرے آواز اوکړي: ايماندارو! دعاء اوکړئ...، بيا به استاذ اووائي: "الله أكبر!"، دا استاذ ئې صرف "الله أكبر" ته کښينولے وي، دا خو مونږ دَ دعاء پورې توقې کوو، يَو لاس کښې به ئې پيالئ نيولې وي او بل لاس کښې به ئې پرچ نيولے وي او آوازونه به وي چې ايماندارو! دعاء اوکړئ! يَو تکے به ئې وئيلے وي يا نه خو بس لاس به شکته کړي، کهٔ څوک لاس اوچتوي نو دے به هم لاس اوچت کړي، دا خو بالکل دَ نبي ﷺ طريقې پورې خندا ده؛ ځکه چې «الدُّعَاءُ مُخُّ العِبَادَةِ».(1)

"دعاء دَ عبادت مَغز دے".

نو عبادت پورې به توقې او مسخرې نهٔ کوئ، بلکه عبادت به پهٔ طريقه دَ محمد مصطفٰی ﷺ باندې کوې، چې زما دَ پيغمبر ﷺ کومه طريقه ده؟ دَ غمونو دعاء چې کوئ نو کهٔ لس کسان لاړئ او کهٔ شل کسان لاړئ نو هر يَو دې دعاء دپاره آوازونه نهٔ کوي: چې ايماندارو! لاس اوچت کړئ! بلکه يَو کس دې پکښې اووائي: ايماندارو! دعاء اوکړئ چې الله دهٔ ته مغفرت نصيب کړي، بس خبره ختمه، کهٔ لسو کسانو لاس اوچت کړل نو ولې هغوي دعاء اونهٔ کړه؟ خو دا خو مونږ هر يَو ځان ښائيُو: چې زهٔ هم راغلے يم، چې کښيني نو هم آواز کوي چې: دعاء اوکړئ او چې بيا پاسي نو هم آواز کوي چې: لاس اوچت کړئ يَو دعاء دَ جمعې به اوکړو، دا دعاء بالکل خلاف شريعت ده، هر سړے تش لاس پورته کوي، الله ګواه دے کهٔ څهٔ شے پکښې هم وائي، نو دا شے دَ الله دَ پيغمبر ﷺ دَ طريقې خلاف دے، او افسوس دا دے چې هغه کار چې دَ نبي ﷺ طريقه ده نو هغه مونږ دَ خپو دَ لاندې کوو او کومه چې دَ نبي ﷺ طريقه نهٔ

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الدعوات، باب ما جاء في فضل الدعاء، برقم: (3371).

وي نو پهٔ هغې باندې مونږ ډیر زور لګوو، بهر حال پهٔ دې طریقه باندې دا دعاګانې نشته.

پهٔ غم کښې میلمستوب کول

بیا چې کله غم اوشي نو بعضې خلق داسې کوي: چې مړے به پروت وي او دیګونو والا پسې به سؤال جواب کړے وي، دیځوا مړي له غسل ورکولے کیږي، او بل خوا دیګونه پخیږي نو دا څنګه دي؟ نو تمام علماء کرامو لیکلي دي: چې دا شے ناروا دے، خلق خو پهٔ پنج پیریانو باندې الزام لګوي چې دوي خیرات نهٔ مني او دوي دعاء نهٔ مني او حال دا دے چې تمامو علماؤ لیکلي دي چې دا خیرات کول ناروا دي، مونږ دعاء منو، مونږ خیرات منو خو مونږ وایو: چې خیرات هغه خیرات دے چې پهٔ طریقه دَ نبي ﷺ باندې وي، خیرات کوي نو خیرات اوکړه خو پهٔ طریقه دَ پیغمبر ﷺ باندې، دا تهٔ چې کوم خیرات کوې نو کهٔ دا دومره تاوان تا پهٔ صحیح طریقه باندې اوکړو نو دومره اجر به درته میلاؤ شي او مړي ته به دې هم دومره اجر میلاؤ شي چې څهٔ وایه ئې مه، او کهٔ چرې دَ پیغمبر ﷺ دَ طریقې نه خلاف ئې کوې نو هسې دې مال اولګولو دَ یو روپۍ ثواب درته هم میلاؤ نهٔ شو، تمامو علماؤ لیکلي دي: چې دَ مړي کور کښې راجمع کیدل او دغه خوراک کول ناروا دي، ابن ماجه پخپل "صحیح" کښې باب پهٔ دې باندې کیخودلے دے: "بَابُ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنْ الاِجْتِمَاعِ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ وَصَنْعَةِ الطَّعَامِ".

"باب دے پهٔ بیان دَ دې کښې چې دَ مړي پهٔ کور کښې راجمع کیدل او دَ مړي کور والا دغه خلقو له خوراک تیارول دا ناروا دي".

او بیا ابن ماجه پهٔ دې باندې حدیث ذکر کړے دے دَ عبد الله بن جریر ﷺ: عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْبَجَلِيِّ، قَالَ: «كُنَّا نَرَى الاِجْتِمَاعَ إِلَى أَهْلِ الْمَيِّتِ وَصَنْعَةَ الطَّعَامِ مِنَ النِّيَاحَةِ».(1)

"مونږ به دَ مړي پهٔ کور کښې راجمع کیدل او بیا دَ هغوي نه ډوډۍ خوړل داسې حرام ګڼړل لکه څنګه چې مړي پسې ژړا کول حرام دي".

نو کهٔ یو سړي دیګ پوخ کړو او تا له ئې دعوت درکړو: چې تهٔ به راځې او دا به خورې نو یاد ساته! داسې حرام دي لکه مړي پسې پهٔ چغو چغو ژړل حرام دي، نو دَ دې دَ خوراک نه به ځان ساتې، دا خیرات نهٔ دے.

(1) أخرجه ابن ماجة في كتاب الجنائز، باب ما جاء في النهي عن الاجتماع إلى أهل الميت وصنعة الطعام، برقم: (1612).

دَ خیرات طریقه

دَ خیرات طریقه خو دا ده: نبي ﷺ ته خبر راغلو چې ستا دَ تره ځوي حضرت جعفر ﷺ وفات شوے دے، نو نبي ﷺ کور کښې زنانوٗ ته وائي: «اصْنَعُوا لأَهْلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا، فَإِنَّهُ قَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ».[1]

"حضرت جعفر ﷺ وفات شوے دے، دَ هغوي پهٔ کور والا باندې غم راغلے دے هغوي ته ډوډۍ پخه کړئ".

دا زما دَ پيغمبر ﷺ طريقه ده: چې چا باندې غم راغلے نو تهٔ به ئې خپل کور کښې پخوې او هغوي کره به ئې ليږې، تهٔ دا مهٔ کوه چې خپل کور کښې مهٔ پخوه، هغوي کره خو هسې هم غم شوے دے او هغوي به وريژې پخوي او مونږ به هم ورسره اوخورو، نا! داسې مهٔ کوه، بلکه تاسو به دَ هغوي دپاره ډوډۍ پخوئ، او پهٔ هغوي به ئې خورئ، بعضې خلق وائي: زمونږ چې ميلمانهٔ راشي نو هغوي ته خو به څهٔ غم کوو کنه! نو ستا ميلمه چې راغلے ستا ګاونډيان دَ څهٔ دپاره دي؟ ستا ګاونډيان به دَ هغوي غم کوي کنه! خو دا نن ئې چې ستا ګاونډي غم نهٔ کوي؛ نو دا ځکه چې هغه دېکونه ليدلي دي، چې تا راوړي دي نو هغه به ئې څهٔ غم اوکړي؟ چې تهٔ وريژې نهٔ پخوې نو لازمًا به ستا ګاونډي ستا دَ ميلمه انتظام کوي، دا شے ناروا دے.

اقوال دَ علماؤ

ابن شهاب ؒ ذکر کوي: "وَيُكْرَهُ اتِّخَاذُ الضِّيَافَةِ فِي أَيَّامِ الْمُصِيبَةِ؛ لِأَنَّهَا أَيَّامُ غَمٍّ فَلَا يَلِيقُ فِيهَا مَا يَخْتَصُّ بِإِظْهَارِ السُّرُورِ".[2]

"دَ غم پهٔ وخت کښې ډوډۍ پخول دا مکروه دي؛ ځکه دا خو دَ غم ورځې وي نو مناسب نهٔ دي پهٔ دې کښې هغه ډوډۍ ګانې ورکول چې خاص دي پهٔ خوشحالو کښې".

نو دا ديګونه وغيره راوړل دا خلق پهٔ ودونو کښې او پهٔ خوشحالو کښې کوي، پهٔ غمونو کښې څوک دا شے نهٔ پخوي.

صاحب دَ "مراقي الفلاح" ذکر کوي

"وَيُكْرَهُ الضِّيَافَةُ مِنْ أَهْلِ الْمَيِّتِ لِأَنَّهَا شُرِعَتْ فِي السُّرُورِ لَا فِي الشُّرُورِ وَهِيَ بِدْعَةٌ مُسْتَقْبَحَةٌ".[3]

(1) أخرجه الترمذي في أبواب الجنائز، باب ما جاء في الطعام لأهل الميت، برقم: (998).

(2) انظر: "فتاوی بزازيه": (379/6).

(3) انظر: "مراقي الفلاح" كتاب الصلاة: (291).

"دَ مړي پهٔ کور کښې راجمع کيدل او دا ډوډۍ خوړل دا مکروه دي؛ ځکه چې دا ميلمستوب مشروع دے پهٔ خوشحالو کښې نهٔ که پهٔ غمونو کښې او دا ناکاره بدعت دے".

نو دا دَ ميلمستوب ډوډۍ ګانې خلق پهٔ خوشحالو کښې ورکوي، پهٔ غمونو کښې څوک دا ډوډۍ نهٔ ورکوي.

"فتاوی بزازيه" کښې ذکر کوي

"أَنَّهُ يُكْرَهُ اتِّخَاذُ الطَّعَامِ فِي الْيَوْمِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ وَبَعْدَ الْأُسْبُوْعِ".

"دَ مړي پهٔ کور کښې راجمع کيدل دَ خوراک دپاره پهٔ ړومبۍ ورځې (ديګونه ئې چې پخ کړي وي) او پهٔ دريمه ورځ او پهٔ اوومه ورځ مکروه دي".

نو دا ورځې دَ خيرات دپاره خاص کول مکروه دي، زمونږ دې خلقو کښې دا رواج ذے چې اکثر کهٔ ستاسو خيال وي نو دَ دوي رواج دَ هندوانو رواج وي؛ ځکه پهٔ دې ملک کښې پخوا هندوان پاتې شوي دي، دَ هندوانو طريقه څهٔ ده؟ چې هغوي پهٔ خاصو خاصو ورځو کښې ډوډۍ ګانې ورکوي، پهٔ څهٔ خاصو ورځو پسې ئې خيراتونه خاص کړي وي، زمونږ خلق پهٔ ړومبۍ ورځ خيرات خاص کوي چې ګڼي پهٔ دې کښې ډير زيات ثواب دے، بيا پهٔ دريمه ورځ باندې، بيا دَ هرې جُمعې پهٔ شپه باندې، دا نورې شپې نهٔ دي صرف دَ جُمعې دا شپه ده، پهٔ نورو کښې ئې هم پوخ کړه کنه، خو دوي دا وائي: چې دَ جُمعې پهٔ شپه ئې کهٔ پخوي نو ډير ثواب ئې دے، نو بيا نور خيراتونه نهٔ کوي، کله چې څلويښتمه ورځ شي نو بيا دے وائي: نن زمونږ دَ هغې بابا څلويښتې ده، بيا چې څلويښتې اوشي نو دَ خيراتونو به چهټي شي خو چې کال کله پوره شي نو بيا به خيرات کوي وائي: به دا ئې کليزه ده، دا خو دَ هندوانو طريقه ده، څلويښتې، کليزه، دَ جُمعې شپه خاص کول او ړومبۍ ورځ، دريمه ورځ خاص کول دا تخصيص بالکل پهٔ دين کښې نشته، کهٔ دَ درې ورځو نه پس خيرات کوي نو چې څنګه خيرات دې خوښ وي نو هغه شان خيرات اوکړه، خو دا مهٔ وايه: "چې دَ جُمعې پهٔ شپه ئې ثواب زيات دے، او پهٔ بله شپه ئې ثواب نشته دے، پهٔ څلويښتمه شپه ئې ثواب دے او پهٔ بله شپه ئې ثواب نشته دے، دارنګې پهٔ کليزه ئې ثواب دے او پهٔ بله ورځ ئې ثواب نشته.

امام نووي رحمه الله ليکلي دي

"وَاتِّخَاذُ الطَّعَامِ فِي أَيَّامِ الْمُصِيبَةِ كَالثَّالِثِ وَالْخَامِسِ وَالتَّاسِعِ وَالْعِشْرِيْنَ وَالْأَرْبَعِيْنَ وَشَهْرِ

السَّادِسِ وَالسَّنَةِ بِدْعَةٌ".

"دا دودئ ورکول دَ غم پهٔ دریمه ورځ، پهٔ پنځمه ورځ، پهٔ نهمه ورځ، پهٔ شلمه ورځ، پهٔ څلویښتمه ورځ، پهٔ شپږمه میاشت او کال پس دا بدعت دے".

دَ قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله قول

دارنګې قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله ذکر کوي، هغه خپله یَو وصیت نامه لیکلي ده: "وبعد مردن من رسوم دنیاوی...".

"زما دَ مرګ نه بعد کوم چې زمونږ پهٔ دې ملک کښې رواج دے لکه خلق دا کوي: لسمه ورځ، شلمه ورځ، څلویښتمه ورځ، شپږمه میاشت، کال بعد وریسې پهٔ دې خاصو خاصو ورځو کښې خیراتونه کوي، نو دے وائي: دا به ما پسې بالکل نهٔ کوئ؛ ځکه دا څیز ناروا دے؛ او دا ځکه ناروا دے چې دا خاص دَ الله دَ رضاء دپاره نهٔ وي".

دَ دوي مقصد خو دا وي چې خلق دا اونهٔ وائي: "چې پلار ئې وفات شو او رور ئې وفات شو او دوي وریسې هډو څهٔ اونهٔ کړل"، چې دَ دې دپاره ئې کوې نو ستا دَ یَو روپۍ ثواب هم اونشو، کهٔ ډیر پهٔ ښې طریقې سره ئې اوکړې، دا ورځې هم پکښې خاص نهٔ کړې خو چې دَ ریاء دپاره وي نو ستا هډو ثواب اونشو، هله به دې ثواب کیږي چې خالص دَ الله دَ رضاء دپاره وي، او چې ستا پهٔ نیت کښې دَ الله رضاء نشته، بلکه ستا پهٔ نیت کښې صرف دا خبرې وي او ښځه هم ورته وائي: پوزه به مې پرې کړے شي او خلق به راپسې خبرې کوي کهٔ خیرات مو اونهٔ کړو، نو بیا دې ثواب دَ کوم ځائے نه کیږي؟

خیرات دَ مرګ نه مخکښې مخکښې کول پکار دي

دا مسئله هم واورئ! چې پهٔ ژوند باندې خیرات کښې ډیر ثواب دے او کهٔ مرګ نه روستو ډیر ثواب دے؟ ډیر ناپوهه خلق داسې دي چې پهٔ ژوند ورسره پیسې پرتې دي هغه نهٔ لګوي وائي: "چې زهٔ مړ شم نو دا به ما پسې لګوئ"، نو دا هغه خلق دي چې هغوي نهٔ پوهیږي، پهٔ ژوند باندې پخپل لاس یَوه روپۍ لګول او دَ مرګ نه بعد سل روپۍ لګول دا دواړه برابر دي.

نبي ﷺ ته دَ یَو صحابي راتلل

نبي ﷺ ته یَو صحابي راغلے او ورته وائي: "يَا رَسُولَ اللهِ! أَيُّ الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا؟".

"اے دَ الله رسول ﷺ! کومه صدقه بهتره ده؟".

نبي ﷺ ورته اوفرمائيل: «أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ شَحِيحٌ تَخْشَى الفَقْرَ، وَتَأْمُلُ الغِنَى، وَلاَ تُمْهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الحُلْقُومَ، قُلْتَ لِفُلاَنٍ كَذَا، وَلِفُلاَنٍ كَذَا وَقَدْ كَانَ لِفُلاَنٍ».[1].

"هغه خيرات بهتر دے چې تهٔ پخپل لاس باندې اولګوې داسې حال کښې مال اولګوې چې تهٔ روغ رمټ ئې، بخل درکښې موجود دے او دَ غريبۍ نه يريږې او دَ مالدارۍ طمع کوې او دا صدقه او خيرات تهٔ داسې حال ته مهٔ روستو کوه چې کله ستا ساه ستا مرئ ته اورسيږي او دغه وخت کښې بيا وائې: چې دَ فلانکي دپاره دومره او دَ فلانکي دپاره دومره او حال دا دے چې دغه وخت خو بيا دغه مال پخپله دَ فلانکي کرځيدلے وي (دغه وخت کښې پکښې بيا ستا اختيار نهٔ چليږي نو ولې دغه حالت ته صدقه روستو کوې؟)".

نو پهٔ ژوند به ئې پرې زړهٔ نهٔ کيږي وائي: بيا به څهٔ خورم؟ او دَ ژوند نه بعد خو پوهيږي چې دا وارثانو ته پاتې کيږي، نو بيا وائي: ما پسې دومره مال اولګوئ، نو تا پهٔ دې خپل ژوند ولې ځان پسې خيرات نهٔ کولو؟ نو يَو خو دا خيرات څکه نهٔ دے صحيح چې دا دَ الله دَ رضاء دپاره نهٔ وي.

دويم زمونږ پهٔ دې ملک کښې چې کوم رواجي خيراتونه دي نو دې ته سوچ کوئ: چې کله سړے وفات شي نو چې کوم مال پاتې شو دَ هغې پسې څو حقوق متصل او يَو ځائے دي:

(۱) **اول**: دَ مړي دَ کفن دفن حق دے، چې دَ مړي کفن وغيره به دَ دهٔ دَ مال نه پوره کولے شي.

(۲) **دويم**: پهٔ مړي باندې چې کوم قرضونه دي هغه به دَ مړي دَ مال نه ورکولے شي، چې کله دَ دې دوارو حقونو دَ اداء کولو نه پس څهٔ مال پاتې شو، نو:

(۳) **دريم**: مړي چې کوم وصيت کړے دے هغه به دَ دې مال نه پوره کولے شي، او کهٔ بيا دَ دې نه روستو مال وو نو هغه دَ وارثانو حق دے، دغه مال به بيا پهٔ وارثانو تقسيميږي، نو اوس مړي ته خو تيک ده کفن راوړے شوے دے او مړے خخ شوے دے، خو دويم حق چې پهٔ مړي دَ چا قرضې دي هغه خو لا نهٔ دي ورکړے شوي، دارنګې دَ مړي وصيت پکښې لا نهٔ دے پوره شوے او دغسې دا مال لا دَ وارثانو پهٔ مينځ کښې نهٔ دے تقسيم شوے نو دَ مخکښې نه تهٔ څنګه شريک مال کښې خيراتونه کوې؟ شريک مال نه خيرات کول جائز دي او کهٔ نا جائز؟

(1) أخرجه البخاري في كتاب الزكاة، باب فضل صدقة الصحيح الشحيح، برقم: (1419).

مسئله

نو مسئله واورئ: "دَ شریک مال نه خیرات کول چې هغې کښې نابالغه وارث دے او دَ هغه مال دې پهٔ خیرات کښې اولګولو نو دا خیرات بالکل نهٔ کیږي"، پلار چې وفات شي نو پهٔ ځامنو کښې کله کله نابالغه ماشومان بچي هم وي نو دَ نابالغه ماشوم نه څوک تپوس نهٔ کوي، خو بس وائي: راځئ! چې میښه وریسې حلالوو، دیګونه وریسې پخوو، دَ دغه نابالغه بچي پهٔ دې مال کښې پوره برخه ده، دَ هغه نه تپوس نهٔ دے شوے بلکه علماء کرام ذکر کوي: چې کهٔ هغه ماشوم اجازت درکړي نو هم به پکښې خیرات نهٔ کوې؛ څکه دَ هغه اجازت پهٔ شریعت کښې معتبر نهٔ دے، دَ هغه حق به جدا کوې نو هله به خیرات کوې.

بله مسئله: کله کله داسې هم وي چې څوي ئې نشته، سعودي کښې دے، یا بل ځائے کښې دے، هغه اجازت نهٔ دے ورکړے او دوي دَ هغه دَ مال نه خیرات کوي نو دا پردي مال خیرات کول دي چې، جائز نهٔ دي، دَ شریک مال نه خیرات کول جائز نهٔ دے.

بله مسئله

چې کله مړے اوشي نو خلق دَ ختم دپاره قاریان راجمع کړي، دا دَ پیغمبر ﷺ او دَ صحابه کرامو ﷺ نه ثابت نهٔ دي، چې ستا پلار وفات شو نو کوم چې ستا ملګري دي هغوي ته اووایه: "زما پلار وفات شوے دے یَو سیپاره سبق وریسې اووایه او ثواب ورته اوبخښه"، دا صحیح طریقه ده، خو دا دَ تولو راجمع کول او مړي کور والا هغوي ته ورتئ پخوي یا ورته پیسې ورکوي دا ناروا دي، علامه شامي ﷫ پهٔ دې اوږد بحث کړے دے چې دا ناروا دي، قاري صاحب چې راغلے، هغه ډوډئ اوخوړه او چائے ئې اوڅښکله، پیسې ئې واغستې نو دَ هغه ثواب پخپله اونښو نو مړي ته به ئې څهٔ اوبخښي؟ زنانه دي وریسې ختم اوکړي، یاران دوستان دې وریسې سبق اووائي، دَ مړي کور ته قاریان راغونډول دا صحیح طریقه نهٔ ده.

نو خپل غمونه او ښادئ پهٔ هغه طریقه کول پکار دي چې پهٔ کومه طریقه نبي ﷺ او صحابه کرامو ﷺ کړي دي، الله تعالی دې مونږ او تاسو له دَ عمل کولو توفیق رانصیب کړي (آمین!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِیْنَ.

بسم الله الرحمن الرحیم

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

(سورة العنكبوت: 69)

موضوع

دَ شيطان وسوسي

بتاريخ: 2008-09-03

مقام: جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ شیطان وسوسې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿وَالَّذِيْنَ جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ﴾.(1)

وقال اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِيْ مَقَامٍ آخَرَ: ﴿وَمَا تُقَدِّمُوْا لِأَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَّأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾.(2)

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «نِعْمَتَانِ مَغْبُوْنٌ فِيْهِمَا كَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ: الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ».(3)

عزتمندو حاضرينو مسلمانانو رونړو! دَ رمضان المبارک نه مخکښې جُمعو کښې تاسو ته ما عداوت دَ شيطان او دَ هغوي دَ بُغض او حسد دَ انسان سره دَ هغې څۀ بعضې عداوتونه بيان کړي وو، بيا دَ رمضان المبارک دَ درسِ قرآنِ کريم پۀ وجه هغه مسئله پوره نشوه، نيمګړې پاتې شوې وه، کوشش کوو: چې دَ شيطان بعضې عداوتونه چې دَ انسان سره دي، چې دَ هغې وضاحت اوشي، دا دَ شوال مياشت ده، دَ دې نه مخکښې دَ رمضان مياشت تيره شوه، چې هغه ډيره عظيمه مياشت وه.

دَ نبي ﷺ صحابه کرامو ؓ ته تقرير

نبي کريم ﷺ يو ځل صحابه کرامو ؓ ته تقرير کولو، اوږد حديث دے، او دا تقرير ئې

(1) [سورة العنكبوت: 69].

(2) [سورة المزمل: 20].

(3) أخرجه البخاري في كتاب الرقاق، باب لا عيش إلّا عيش الآخرة، برقم: (6412).

هغه دور کښې کولو چې دَ رمضان المبارک میاشت راروانه وه، دَ شعبان میاشت پهٔ ختمیدو وه، نو نبي ﷺ صحابه کرامو ﷺ ته وائي: «قَدْ أَظَلَّكُمْ شَهْرٌ عَظِيمٌ شَهْرٌ مُبَارَكٌ».[1]

"اے خلقو تاسو ته یَو میاشت راروانه ده، رانزدې شوې ده، هغه ډیره عظیمه میاشت ده، ډیره زیاته مبارکه میاشت ده".

نو دَ خیر او برکت پهٔ لحاظ سره ډیره زیاته مبارکه ده، دغه میاشت کښې الله رب العزة دَ مسلمانانو ګناهونه معاف کوي، اولنۍ لس (۱۰) ورځې دَ هغې رحمت دے دَ الله تعالی دَ طرف نه، وریهې لس ورځې مغفرت دے، الله پکښې خلق معاف کوي، آخرۍ عشره کښې الله تعالی خلق دَ أور نه خلاصوي".

نو ډیره زیاته مبارکه میاشت وه، هر کله چې دا میاشت مبارکه وه او پهٔ دې کښې اعمال ډیر قیمتي وو، او هغه دا چې دَ رمضان پهٔ میاشت کښې یَو فرض عبادت دومره ثواب لرلو لکه پهٔ نورو میاشتو کښې چې سړے اویا فرض عبادتونه اوکړي، دَ رمضان دَ میاشتې دَ یَو نفل عبادت دومره فضیلت لرلو، او دومره مقام ئې لرلو لکه بغیر دَ رمضان نه چې یَو سړے فرض عبادت اوکړي، هغه نفل ئې دومره قیمتي وو.

دَ شیطان کوشش او محنت

نو شیطان سره خو ډیر غم وو، دَ شیطان محنت خو دا دے: چې دا انسانان دَ صحیح لارې نه واړوي، چونکه شیطان به انسانان دَ الله دَ عبادت نه منع کوي؛ ځکه دا خو دَ لوټ میاشت ده پهٔ اعتبار دَ اعمالو سره، نو دا خو دَ مسلمان دپاره ډیره لویه دَ غنیمت خبره ده، نو شیطان خپل کوشش کولو چې دا خلق دَ عبادت نه منع کړي، نو حدیث کښې راځي: «إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ، وَمَرَدَةُ الجِنِّ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ، وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الجَنَّةِ، فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ».[2]

"چې دَ رمضان المبارک میاشت داخله شي شیطانان او هغه پیریان چې سرکش دي هغه اوتړلے شي، او دَ أور دروازې بندې کړے شي، نو یَو دروازه هم دَ دې نه نهٔ کولاؤ ویږي، او دَ جنت

(1) أخرجه البيهقي في "فضائل الأوقات" برقم: (37).
(2) أخرجه الترمذي في أبواب الصوم، باب ما جاء في فضل شهر رمضان، برقم: (682).

دروازې كولاؤ كړے شي نو يَو ترې هم نۀ بنديږي".

نو دَ جنت اتۀ واړه دروازې كولاوې شي وا دَ جهنم دروازې بندې شي، او هغه سركش شيطانان اوتړلے شي، چې دوي انسانانو ته وسوسې نۀ غورځوي، دَ الله نيكان بنكان دَ عبادت نه منع نۀ كړي، نو هغه شيطانان اوتړلے شي، او پۀ رمضان المبارک كښې ئې ځكه اوتړي چې دَ انسان عبادت ته پوره توجّو پيدا شي، او دَ دۀ توجّو بل طرف ته واونړي، نو چې كلۀ تۀ پۀ رمضان كښې دَ عبادت سره عادت شوې، دَ عبادت پۀ خوند او لذّت باندې پوهه شوې نو رمضان ختم شو خو تۀ به خپل عبادت نۀ ختموې، تۀ به خپل دَ عبادت هغه عادت جاري ساتې.

دَ شوّال شپږ (٦) روژې

دَ دې وجې نه نبي ﷺ فرمائي: چې رمضان ختم شو: «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ، كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ».(1)

"چا چې دَ رمضان المبارک ټوله مياشت روژې اونيولې او بيا ئې دَ رمضان نه بعد شوّال شپږ روژې اونيولې دومره ثواب ئې اوشو لكه چې دا سړے ټول عمر روژې اونيسي".

دَ شوال دَ دې مياشت دَ روژو دومره فضيلت دے، او دا لازمه هم نۀ ده چې كَني دَ اختر پۀ دويمه ورځ ئې خامخه شروع كړه، علماء وائي: كۀ يَو سړے اختر پسې دارک شروع كوي نو هم صحيح ده، كۀ مينځ كښې پكښې تفرقه (جداوالے) راغله نو هم صحيح ده، خو شپږ (٦) روژې دې دَ شوال اونيسي؛ دا دَ دې دپاره چې هسې نه چې خلق وائي: رمضان كښې روژه وه بغير دَ رمضان نه روژه نشته، رمضان كښې درباندې فرض وه نو كۀ بغير دَ رمضان نه روژه نيسې بيا هم ستا دپاره لوئي اجر او ثواب دے.

دَ ايام البيض روژې

دارنګې ايّام البيض هره مياشت كښې درې روژې نيول دا دَ نبي ﷺ طريقه وه، نبي ﷺ به هم دا روژې نيولې، او صحابه كرامو ﷺ ته به ئې هم ترغيب وركولو، هغې كښې هم دَ ټول كال ثواب ميلاويږي.

"أيّام البيض" ديته وائي: چې كلۀ دا سپوږمۍ دَ ديارلسمې او څوارلسمې، پنځلسمې ورځې ته اورسيږي.

او دې دريو (٣) ورځو ته "أيّام البيض" ځكه وائي: چې "أَيَّامُ الْبِيْضِ" كښې دا "أَيَّام" جمع دَ

(1) أخرجه مسلم في كتاب الصيام، باب استحباب صوم ستة أيام من شوال إتباعا لرمضان، برقم: (1164).

"يَوم" ده، "يَوم" ورځ ته وائي، او "البِيْض" سپين والي ته وائي، نو معنیٰ: هغهٔ ورځې چې هغې كښې دَ شپورمئ سپين والے ښهٔ ښكاره وي، نو دَ هرې اسلامي مياشت ديارلسم، څوارلسم او پنځلسم تاريخ كښې، دې دريو ورځو كښې دا سپوږمئ ډيره سپينه، مزيداره او ډيره ځمكداره ښكاري ځكه ورته "أَيَّام البِيْض" وائي.

دَ دې دريو (۳) روژو ډير فضيلت دے، نو چې يَو سړے دَ رمضان روژې اونيسي، بيا وريسې شپږ روژې دَ شوال اونيسي، او هره مياشت كښې دغه درې روژې نيسي نو دَ دهٔ ګناهونه به الله معاف كړي، او دَ ټول عمر دَ روژو ثواب به ورته ميلاؤ شي.

نو پهٔ رمضان المبارك كښې روژې متواترې وې، شيطان وسوسه غورځوله نو الله تعالیٰ سركشه شيطانان اوتړل.

دَ انسان دُشمنان

عزتمندوا دا ياد اوساتئ! دَ انسان دپاره صرف دغه يَو جنّي شيطان دشمن نهٔ دے، نور شيطانان هم شته چې هغه هم پيژندل غواړي، او هغې دشمنانو سره داسې عداوت او دشمني كول غواړي لكه څنګه چې دَ شيطان سره سړے عداوت او دشمني كوي، اګر چې مونږ پهٔ خُلې باندې وايُو: چې شيطان زمونږ دشمن دے، او زړهٔ كښې مونږ دَ شيطان رونړه او ملګرې يُو، پهٔ اعمالو كښې مونږ دَ هغهٔ ملګرې يُو، دا خو زمونږ دَ خُلې هغه وينا ده، خو ښكار دا ده: چې سړے چا ته دشمن اووائي چې دَ دشمن پهٔ لار لاړ نهٔ شي، دَ دشمن پهٔ كردار خوشحاله نهٔ شي.

(۱) يَو دشمن دَ انسان دنيا ده

دَ انسان يَو دشمن دنيا ده او دا دَ انسان دپاره لوئي دشمن دے.

دَ فقيه ابو الليث السمرقندي رحمه الله قول

فقيه ابو الليث رحمه الله ذكر كړي دي: "دَ انسان پهٔ دشمنانو كښې لوئي دشمن هغه دنيا ده، دا دنيا دَ انسان دپاره ډير لوئي دشمن دے"، خو داسې دشمن هم نهٔ دے چې كني ستا دَ هر څهٔ دپاره دشمن دے، نااا يَو ځل يَو سړے لګيا شو دَ سيدنا علي رضي الله عنه مخكښې دنيا پسې ردې بدې او كنځلې كولې، سيدنا علي رضي الله عنه ورته فرمائي: "دنيا پسې كنځلې مهٔ كوه، پهٔ دې دنيا باندې مونږ آخرت ګټو،

پۀ دې دنیا باندې مونږ نیک اعمال اوکړو نو پۀ دې ځان له آخرت گټو".

نو دا نۀ ده گڼي چې تۀ ئې پۀ نیک ځائے باندې هم مۀ استعمالوه، خو دَ دنیا ناجائز استعمال، دَ دنیا سره ناجائز محبت دا دَ انسان دپاره لویه دشمني ده.

دَ دنیا خساست او سپکوالے

قرآنِ کریم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ﴾.(1)

"نۀ دے ژوند دَ دنیا مگر څکه دَ دهوکې ده".

دَ دنیا دا ژوند دا یَو دهوکه ده، دا دَ دهوکې یَو خوند او لذّت او یَو مزه ده، هیڅ لذّت پکښې نشته، کلۀ چې تۀ دنیا صرف دَ دنیا دپاره استعمالوې او آخرت دې هیر کړے دے، تۀ ئې دهوکه کړے ئې، خو یاد ساته! چې پۀ دې دهوکه کیږه مۀ گورے! یَو شاعر وائي:

وَمَا دُنْيَاكَ إِلَّا فَيْءُ ظِلٍّ أَظَلَّكَ ثُمَّ آذَنَكَ بِالرَّحِيْلِ

"نۀ ده ستا دنیا مگر دَ دې خو داسې مثال دے لکه یَو سورے چې پۀ تا باندې ئې سور کړے وي او بیا تا ته دَ تلو خبر درکړو".

ستا دَ دنیا خو داسې مثال دے: اوس پۀ تا باندې سورے دے او بیا دا سورے ستا نه روان شي، تۀ پۀ غرمو پاتې شوې، او سورے بل ځائے ته روان شو، دا دنیا تاویږي راتاویږي، پۀ دې مۀ دهوکه کیږئ، قرآنِ کریم کښې الله رب العزة فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾.(2)

"اے خلقو دَ الله وعدہ حقه ده (الله چې څۀ وئیلي دي هغه بالکل ریشتیا دي)، گورے خبردار! دَ دنیا ژوند دې تاسو پۀ دهوکه کښې وانۀ چوي (دَ دنیا ژوند دې تاسو دهوکه نۀ کړي دَ الله دَ دین نه او دَ آخوت نه)، او دهوکه دې نۀ کړي تاسو لره دهوکه باز شیطان دَ الله دَ دین نه".

نو لوئي دشمن دَ انسان دپاره یَو دَ دنیا غلط استعمال دے، چې صرف دنیا پسې ئې، او دَ حلالو او حرامو تمیز نۀ کوې، دَ جائز او ناجائز تمیز نۀ کوې، بس صرف دنیا ده او تۀ وریسې ئې، دین درنه پاتې دے، مونځ درنه پاتې دے، روژه درنه پاتې ده، زکوٰة نۀ ورکوې، حج ورباندې نۀ کوې، خیرات

(1) [سورة آل عمران: 185].

(2) [سورة الفاطر: 5].

تړي نهٔ کوي، صدقې تړې نهٔ ورکوې، دَ دین یَو کار ته ځان نهٔ اوزګارے، او صرف دنیا پسې منډې وهي، نو دا دنیا بیا زمونږ دپاره لوئي دشمن دے، دَ دې ذرّې ذرّې حساب کتاب به زمونږ سره کیږي.

(۲) دویم دشمن دَ انسان: "نفس وخواهشات" دي

دَ انسان دویم دشمن هغه دَ انسان نفس دے، دَ انسان خواهشات دي، چې بس خپل خواهش پسې روان وي، خپل نفس رضاء کولو پسې روان وي، دے دَ دې دپاره منډې وهي چې خپل نفس خوشحاله کړي، خپل خواهش خوشحاله کړي، دَ الله حکم ماتیږي پروا نشته، دَ محمد عربي ﷺ حکم ماتیږي پروا نشته خو چې دې نفس له نقصان اونهٔ رسیږي، دَ دهٔ نفس له تکلیف اونهٔ رسیږي، نا! نا! ستا نفس دې پهٔ تکلیف باندې شي، مال دې اولګي، ستا عزت دې ختم شي خو چې دین او شریعت دَ محمد رسول الله ﷺ ته بچاؤ میلاؤ شي، او پهٔ هغې لار باندې روان شې.

نو دویم دشمن دَ انسان دپاره هغهٔ نفس دے، نفس به درنه آرام غواړي، درته به وائي: تهٔ اوس دَ کار نه سترے راغلے ئې، تهٔ به اوس مونځ کوې، تهٔ به روژه نیسې، تهٔ به درس له ځې، تهٔ به فلانکے دَ نیکئ کار کوې، لږ دمه ولې نهٔ کوې؟ نفس به تا دَ الله دَ دین نه پاتې کوي، دا نفس دشمن دَ الله دَ دین دپاره دے، دا نفس به تا ته ګناهونه خائسته کوي، تهٔ به دَ هغې نه ځان بچ کوې، تهٔ به دا خپل نفس پهٔ هغې طرف بوځې چې الله پرې خوشحالیږي.

(۳) دریم دشمن دَ انسان: "شیطان" دے

دَ انسان دریم دشمن هغهٔ شیطان دے، چې هغه انسان دَ الله دین نه منع کوي، وسوسې به درته زړهٔ کښې غورځوي، دَ نیکئ دَ کار نه به دې پاتې کوي.

(٤) څلورم دشمن دَ انسان: "انسي شیطان" دے

څلورم دشمن دَ انسان هغهٔ "انسي شیطان" دے، تاسو دَ قرآنِ کریم پهٔ درس کښې بار بار واوریدل چې شیطانان پهٔ دوه (۲) قسمه دي: کلهٔ چې دَ قرآنِ کریم آخري سورت ختمیږي هغې کښې الله تعالی فرمائي: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * مَلِكِ النَّاسِ * إِلَٰهِ النَّاسِ * مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ * الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾.[1]

"اووایه! فناه غواړم پهٔ پالونکي دَ خلقو، بادشاه دَ خلقو، حاجت پوره کونکے دَ خلقو، (دَ

(1) [سورة الناس: 1-6].

څهٔ نه فناه غواړم؟) دَ شر دَ هغه وسوسې اچونکي پټ نه، دَ هغې نه چې وسوسې غورځوي پهٔ سينو دَ خلقو کښې، (هغه څوک دے؟) چې هغهٔ شيطان دے دَ انسانانو نه او دَ پيريانو نه".

﴿مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾ بعضې جنّي (دَ پيريانو نه) شيطانان وي او بعضې دَ انسانانو نه هم شيطانان وي، چې هغه به تا دَ ګناه پهٔ کار مجبوره کوي، دَ دنيا کار به درته خائسته ښکاره کوي، او تا به دَ دين دَ کار نه پاتې کوي، دا انسي شيطان وي.

دَ وهب بن منبّه رحمه الله قول

وهب بن منبّه رحمه الله فرمائي: "زهٔ دَ پيريانو دَ شيطان نه دومره نهٔ يريږم لکه څومره چې دَ انسانانو دَ شيطان نه يريږم؛ ځکه چې کلهٔ ماته جنّي شيطان راشي او ما ته زړهٔ کښې وسوسه غورځوي نو چې زهٔ "أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ" اووايم نو هغهٔ زما نه لاړ شي، اوتخښتي، او انسي شيطان چې دے "أَعُوْذُ بِاللهِ..." نه، کهٔ دا ټول قرآن وزته ختم کړم هم هغه زما نه نهٔ ځي".

نو دا انسي شيطان پهٔ "أَعُوْذُ بِاللهِ..." باندې هم نهٔ ځي، دے پهٔ هيڅ طريقه باندې ستا نه نهٔ ځي، هله به ځي چې تهٔ دَ هغهٔ مخالفت شروع کړې، نو څلورم دشمن دَ انسان دپاره انسي شيطان دے، چې انسان دَ الله دَ دين نه منع کوي، عزتمندوا دا خپل دشمنان پيژندل پکار دي او دَ هغوي سره عداوت پکار دے، دَ هغوي سره دشمني هم پکار ده.

دَ فقيه ابو الليث سمرقندي رحمه الله دويم قول

دَ دې وجې نه فقيه ابو الليث سمرقندي رحمه الله ذکر کړي دي، وائي: دَ عقل مند انسان دپاره دا لازمي ده: "أَنْ يَعْرِفَ صَدِيْقَهٗ مِنْ عَدُوِّهٖ".

"چې دے خپل دوست او دشمن معلوم کړي".

• دوست ته دوست اووائي او دشمن ته دشمن اووائي، بيا وائي: "فَيُطِيْعُ صَدِيْقَهٗ، وَلَا يُطِيْعُ عَدُوَّهٗ".

"دے به دَ خپل دوست خبره مني، او دَ دشمن خبره به نهٔ مني، دَ دشمن مخالفت به کوي".

دَ جاهل سړي څلور نخښې

(۱) يَو نخښه

"اَلْغَضَبُ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ".

"څهٔ مسئله نشته او دے غصه دے".

نو دا دَ هغهٔ دَ جهالت نخښه ده، بغیر دَ څهٔ عارِض نه، بغیر دَ څهٔ مسئلې نه غصه دے دا دَ هغهٔ دَ جهالت علامه ده.

(۲) دویمه نخښه

"اِتِّبَاعُ النَّفْسِ فِي اتِّبَاعِ الْبَاطِلِ".

دَ جاهل سړي نخښه دا ده: چې "دے به پهٔ باطلو کښې خپل نفس خوشحالئ، خپل نفس پسې روان دے".

یَو شے نهٔ پهٔ قرآن کښې شته، نهٔ پهٔ احادیثو کښې شته، نهٔ شریعت کښې شته، او دے ئې کوي صرف خپل زړهٔ پرې خوشحالوي، دا دَ هغهٔ دَ جهالت نخښه ده، چې یَو کار کوي نو دا سوچ اوکره: چې دا کار دَ ینې دے او کهٔ دنیاوي دے، نو کهٔ دیني کار وي نو اوګوره! چې آیا زهٔ ورته دین وایم او کهٔ نا دا دین دے هم؟ نو کهٔ تهٔ ورته دین وائې او هغهٔ دین نهٔ وي نو هسې ځان مهٔ ستړے کوه، ثواب پرې نهٔ میلاویږي، او کهٔ چرې دین کښې وي نو بیا هغه کوه، پهٔ هغې به تا ته ثواب میلاویږي؛ دَ دې وجې نه زمونږ دغه چغه ده: دې خلقو ته وایُو: اے زمونږ رونړوا لږ غوندې سوچ اوکړئ! لږ دَ سوچ نه کار واخلئ، دَ هر څهٔ دپاره دَ هغې موافِق اشیاء وي، مثلل پهٔ طور تهٔ لا ړ شې او دین زده کوې، او دَ دوکاندار دوکان ته اودریږې، او هغهٔ تهٔ وائې: چې ماته یَو تکے اوښایه، نو تهٔ دَ هغهٔ نه یَو تکے نشې زده کولے، او کهٔ تهٔ لا ړشې او څهٔ شے اخلې او عالم ته وائې: چې دا څیز مې پکار دے، نو هغه تا ته نشي درکولے، دَ دین تپوس دَ علماؤ نه کوئ، او دَ دنیا تپوس دَ دنیاوي خلقو نه کوئ، او څنګه چې دَ دنیا کار پخپله باندې نشئ کولے کاډے خراب شي، نو هغه مستري له بوځئ، بیمار شي نو ډاکټر له ځي، هډوکے دې مات شي دَ هډوکو ډاکټر له ځي، کهٔ زړے دربانډې راشي نو دَ زړې ډاکټر له ځي، کهٔ رګونه دې کار نهٔ کوي نو دَ رګونو ډاکټر له ځي، کهٔ غوږونه دې درد کوي دَ غوږونو ډاکټر له ځي، دغسې پهٔ دین کښې اوګوره! پهٔ علماؤ کښې هم مراتب دي، بعضې دَ اوچتې مرتبې والا عالمان دي، بعضې دَ ښکته مرتبې والا عالمان دي، بعضې پوهه دي، بعضې ناپوهه دي، کهٔ تپوس کوې نو دَ پوهه عالم نه تپوس کوه.

دَ دین کار به پخپل عقل باندې نهٔ کوې، دا به پهٔ نقل باندې کوې، او چې کلهٔ یَو کار کوې

نو دَ هغې دپاره سوچ کوه، دَ هغې دپاره ګوره! چې دا دَ دین کار دے؟ فرض دے، کهٔ واجب دے، کهٔ سنت دے، کهٔ مباح دے او کهٔ مستحب دے؟ پهٔ هغې خپله مرتبه باندې ئې کوه، فرض دَ وجوب درجې ته مهٔ رسوه، وجوب دَ فرضو درجې ته مهٔ رښوه، مستحب او مباح لازم کوه مهٔ، او واجب او مستحبات مباحو ته مهٔ راکوزه وه، هر شے پخپله طریقه باندې اداء کړه، او کهٔ یَو کار پهٔ دین کښې نهٔ وي، نهٔ فرض دے، نهٔ واجب دے، نهٔ سنت دے، نهٔ مباح دے نو هغه کار مهٔ کوه، هغې ته دین مهٔ وایه، او کهٔ هغې ته دین وائې نو هغه نقصان دے، او هغه بے دیني ده، او کلهٔ چې یَو کار کوې او هغه دَ دین کار نهٔ دے او هغه دَ دنیا کار دے، نو هغه پهٔ هغه طریقه باندې اوکړه چې هغه جائز وي، دا نه ګنې چې صرف جیب ډک کړه، کهٔ حلال وي او کهٔ حرام وي.

نو دَ جاهل سړي نخښه دا ده: چې هغه صرف خواهش پسې روان دے، پهٔ دین کښې خواهشات نهٔ چلیږي، پهٔ دین باندې هغه سړے نشي چلیدے چې هغهٔ پهٔ دین باندې نهٔ پوهیږي، او دین کښې ئې دَ ځان نه مشر جوړ کړے دے، بلکه دے به پهٔ دین کښې تابع وي دَ پوهه خلقو، عزتمندوا لږ سوچ اوکړئ: یَو سړے دے او هغه سره ډیر مزیدار ګاډے دے، هغې ته هر ځوک نهٔ کښېنې، هر ځوک ئې نشي چلولے، او بل یَو تن سره ډیر مزیدار ګاډے دے او دَ دهٔ خپل ګاډے دے، او دهٔ له چل نهٔ ورځي، دَ هغې دپاره دے ډرائیور نیسي، او ډرائیور ته وائي: دا ګاډے چلوه او دے پخپله روستو ناست وي، هغه ډرائیور ئې بوځي او دَ خطرناک ځائے نه ئې بچ کوي، دَ نورو ګاډو نه ئې بچ کوي، پهٔ لار باندې ئې نیغ بوځي، او کهٔ چرې دے وائي: چې څنګه زهٔ انسان یم دغسې تهٔ انسان ئې، تهٔ خو زما نه څهٔ ښهٔ نهٔ پوهیږې، او دے وائي: دا ګاډے زهٔ پخپله چلوم، نو کهٔ یَو کلو میټر هغهٔ ګاډے بوځي نو ډیر نقصان به ئې کړے وي، دغه شان دین هم دے دین پخپل عقل مهٔ چلوئ، دَ خپلې مرضۍ مطابق ئې مهٔ چلوئ، پهٔ دین کښې دَ هغې خلقو تابع شه چې کوم علماء دي: ﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾.(1)

"تپوس اوکړئ دَ علماؤ نه کهٔ تاسو نهٔ پوهیږئ".

دَ دین تپوس چې کوې نو دَ حق پرست علماؤ نه به تپوس کوې.

---

(1) [سورة النحل: 43].

دَ مفسر ابن کثیر رحمه الله قول

مفسر ابن کثیر رحمه الله دَ ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾[1] آیت لاندې ذکر کړي دي: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾.

"یقینًا یریږي دَ الله نه په بندګانو کښې علماء".

نو هغهٔ وائي: چې علماؤ کښې اقسام دي:

(۱) اول قسم: "عَالِمٌ بِاللهِ عَالِمٌ بِأَمْرِ اللهِ".

"هغهٔ دَ الله په توحید هم پوهیږي، دَ الله په احکاماتو هم پوهیږي". دا لوئي عالم دے.

(۲) دویم قسم: "وَعَالِمٌ بِاللهِ لَيْسَ بِعَالِمٍ بِأَمْرِ اللهِ".

"هغهٔ عالم دے: چې دَ الله په توحید خو ښهٔ پوهه دے، دَ الله توحید ورته معلوم دے خو نور په دیني مسائلو باندې کم پوهیږي"، دَ الله په توحید باندې پوهیږي خو نور مسائل ورته کم معلوم دي، دے هم ښهٔ دے.

(۳) دریم قسم: یَو عالم دے: چې هغهٔ: "وَعَالِمٌ بِأَمْرِ اللهِ لَيْسَ بِعَالِمٍ بِاللهِ".[2]

"عالم بامر الله دے، احکاماتو باندې پوهیږي، خو عالم بالله نهٔ دے، په توحید باندې نهٔ پوهیږي".

مونځ باندې پرهیږي، روژه باندې پوهیږي، په زکوٰة باندې پوهیږي، دَ فقهي مسائلو باندې پوهیږي، په منطق او نورو مسائلو باندې پوهیږي خو دَ توحید په عقیده نهٔ پوهیږي، نو دا هیڅ عالم هم نهٔ دے؛ ځکه "اَلتَّوْحِيْدُ رَأْسُ الطَّاعَاتِ" توحید دَ تمامو طاعاتو سر دے، توحید دَ تمامو طاعاتو بنیاد دے، کوم سړے چې هر څومره لوي عالم دے، خو چې په توحید نهٔ پوهیږي نو هغهٔ عالم نهٔ دے، لوئي علم هغه دَ توحید علم دے، نو دَ دې وجې نه کهٔ لوئي عالم دے خو دے به خپلې مرضۍ پسې روان نهٔ وي، علماء هغه دي چې هغوي کښې دَ الله تعالیٰ نه خشیت وي، کهٔ یَو عالم خپلې مرضۍ پسې روان وي، دا دَ هغهٔ دَ هلاکت دپاره بس دے.

نو دا دَ جاهل سړي نخښبه ده: چې دے صرف خپل خواهش پسې روان دے، او دَ الله دین پسې نهٔ ځي.

(۳) دریمه نخښبه

دَ جاهل دریمه نخښبه دا ده: چې دے مال په ناجائز ځایونو باندې لګوي، تې وي پرې

(1) [سورة الفاطر: 28].

(2) انظر: "تفسير ابن كثير": (545/6).

اخلي، وي سي آر پرې اخلي جوارئ پرې کوي، سود پرې کوي، دغه شان مسلمان سره پرې دهوکې کوي، دا دَ هغهٔ دَ جهالت نخښه ده، دغه مال به دَ هغهٔ دَ هلاکت سبب جوړ شي.

(٤) څلورمه نخښه

دَ جاهل څلورمه نخښه دا ده: چې دے به خپل دوست او دشمن نهٔ پيژني، دے دَ شيطان خبره مني، او دَ الله خبره نهٔ مني، چې الله دَ دهٔ دوست دے، الله ورته دَ خير لار ښائي، دَ الله پيغمبر ﷺ ورته دَ خير لار ښائي، دے دَ الله پهٔ لار باندې نهٔ ځي، دَ الله دَ پيغمبر ﷺ پهٔ لاره باندې نهٔ ځي، او دَ شيطان پهٔ لار باندې روان دے.

الله تعالى وائي: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾.[1]

"دَ شيطان پهٔ قدمونو مهٔ ځئ، دَ شيطان پهٔ قدم باندې قدم مهٔ ايږده؛ ځکه دا ستاسو دپاره ښکاره دشمن دے".

نو دا دَ جاهل سړي علامه ده: چې هغهٔ خپل دوست او دشمن نهٔ پيژني، شيطان دَ انسان دپاره لوئې دشمن دے، پکار دا دے: چې تهٔ دَ هغهٔ دَ دشمنۍ نه ځان بچ کړې.

دَ فقيه ابو الليث سمرقندي ؒ قول

دهٔ دَ يو عالم قول ذکر کړے دے: وائي: "چې ما سوچ کولو چې دَ کومو لارو نه دا شيطان انسان ګمراه کوي چې هغهٔ لارې زهٔ بند کړم او دَ شيطان دَ وسوسو نه ځان بچ کړم؟ نو چې ما سوچ اوکړو نو لسو (١٠) طريقو باندې شيطان کوشش کوي، چې انسان ګمراه کړي".

نورې هم ډيرې طريقې دي، خو دا دَ هغهٔ دَ سوچ مطابق دي، نو دا لس (١٠) وسوسې دَ شيطان ذکر کوو چې پهٔ کومو سره شيطان انسان ګمراه کوي:

(١) اوله وسوسه

اوله وسوسه دَ شيطان دَ ګمراه کولو دا ده: چې دے به پهٔ سړي کښې حرص پيدا کوي، حرص پهٔ انسان کښې دا دَ شيطان وسوسه ده، او دَ الله تعالى پهٔ قدرت باندې انسان بد ګمانه کوي، دے وائي: "کهٔ دا پيسې زهٔ اولګوم نو ما له به دَ کوم ځائے نه پيسې ميلاؤ شي؟"، يره! کهٔ زهٔ دا سود

(1) [سورة البقرة: 168].

نۀ کوم نو ما له به دَ کوم ځائے نه پیسې میلاؤ شي، نبي ﷺ ته یَو کس راغلے، ډېر وو، ورته وائي: "دَ الله پیغمبره ﷺ! ما له الله تعالی پۀ دې کښې رزق مقرر کړے دے، نو تۀ ئې ولې ما باندې بندَوې؟"، نبي ﷺ ورته اوونیل: "تا دروغ اوونیل، تا له به الله تعالی رزق درکوي خو تۀ ئې پۀ دې کښې مۀ کوره، الله به ئې پۀ بل څۀ کښې درکوي، او چې تۀ پۀ دې کښې طلب کوې نو خود به ئې پۀ دې کښې درکوي، الله ستا دَ رزق ذمّه وار دے، الله تعالی به رزق درکوي نو تۀ ئې ولې پۀ حرامو کښې طلب کوې؟ تۀ ئې پۀ حلالو کښې طلب کړه"، نو هغۀ عالم وائي: "ما دَ شیطان دَ دې وسوسې مقابله شروع کوله چې زۀ به دَ دۀ سره پۀ څۀ باندې مقابله کوم، نو ما چې سوچ اوکړو نو دَ الله دَ کتاب پۀ یَو آیت ما دَ شیطان مقابله اوکړه، او دَ دې وسوسې نه مې ځان بچ کړو، هغۀ کوم آیت وو؟ هغۀ دَ سورة هود آیت وو، الله رب العزة فرمائي: ﴿وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾.[1]

"نشته یَو زنده سر پۀ زمکه کښې مګر پۀ الله تعالی باندې دَ هغې رزق دے".

پۀ دې آیت کښې مې سوچ اوکړو، پوهه شوم چې دا دَ شیطان وسوسه ده، ګوره! هغه الله چې ماشي له رزق ورکوي، هغه الله چې ځناورو له رزق ورکوي، هغه الله چې سپي له رزق کوي، هغه الله چې زمرو له پۀ ځنګل کښې رزق ورکوي، هغه الله چې هغې ځناورو له رزق ورکوي چې انسان هغې ته کتل هم نشي برداشت کولے، بلکه انسان ئې دَ مرګ کوشش کوي، هغه ځناور چې انسان ئې پۀ ګمان کښې هغې له یَو شے هم نۀ پریږدي، بلکه هر څۀ کور ته راوړي هغې ځناورو له الله رزق ورکوي نو الله تعالی ما او تا له هم رزق راکوي، نو ولې بیا مونږ پۀ الله باندې بدګمانه کیږو، او حرامو پسې ګرځو؟".

پۀ الله تعالی باندې ځان سپارل

دَ دې وجې نه یَو حدیث کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرُزِقْتُمْ كَمَا يُرْزَقُ الطَّيْرُ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا».[2]

"کۀ چرې تاسو الله باندې صحیح طریقې سره ځان سپارلے وے، صحیح توکل مو کړے وے تاسو له به داسې رزق میلاویدو لکه څنګه چې مارغانو له رزق میلاویږي، سحر دَ خېټو

(1) [سورة هود: 6].
(2) أخرجه الترمذي في أبواب الزهد، باب في التوكل على الله، برقم: (2344).

جالو نه بهر لا رشي، او مابښام چې راځي نو مارۀ راروان وي خپلو جالو ته راځي".

آیا تۀ نۀ ګورې! کوم یَو مارغۀ جواري اوکړه، کوم یَو مارغۀ دهوکه اوکړه، کوم یَو مارغۀ چا ته نقصان اورَسولو، کوم یَو پکښې غلا اوکړه، کوم یَو پکښې حرام طلب کړل، الله ورله رزق پیدا کوي، رزق خو الله ورکوي، تۀ ګورې نه؟ تۀ ځان له غنم کرې، اوربشې کرې، ځان له نور فصل کرې، ډیر کم خلق به وي چې هغوي ځان له ګیاګانې کري، چې دَ چا ارت کښې زمکه وي اوکري او دَ چا چې میره کښې زمکه وي نو نۀ کري، تۀ لګیا ئې دَ خپل پټي نه ګیا اوباسې، الله ئې بیا بیا زرغونَوي، دَ دې ځناورو دپاره الله تعالی رزق پیدا کوي، هر سړے وائي: چې زما پوله دې صفا وي، لیکن پوله باندې هم ګیا زرغونیږي، پټي کښې هم زرغونیږي، دَ دې دپاره چې ذې ځناورو له الله رزق پیدا کوي، تۀ دَ الله پۀ ذات توکل اوکړه، الله به ئې درکوي، هغې بے زبانه ځاروو ته اوګوره! کۀ هغوي اوږي شي نو وئیلے نشي چې زۀ اوږے یم، کۀ تږے شي نو وئیلے نشي چې زۀ تږے یم، تا له ئې درکړي دي، او تۀ ئې دَ هغې تابع کړے ئې، او وخت پۀ وخت ورته اوبۀ او ګیا ورکوي، نو تۀ حلالو پسې شي الله به حلال درکوي، حرامونه ځان بچ کړه، الله به دې دَ حرامونه بچ کوي.

(۲) دویمه وسوسه

دویم جال دَ شیطان دا دے: چې شیطان انسان له دهوکه ورکوي، دَ اعمالو نه ئې پاتې کوي، پۀ دې باندې چې انسان ته وائي: دا خو لا تۀ وړوکے بچے ئې، او چې دَ اوس نه تۀ دَ ځان نه داسې امیر صاحب او نیک سړے جوړ کړې کنه، دا خو لا تولۀ زندګي پاتې ده، آخر کښې به توبه اوباسې، الله به دې معاف کړي، اوږد اوږد امیدونه دَ انسان پۀ زړۀ کښې غورځوي، مرګ ئې دَ انسان نه هیر کړے وي، دا ځکه چې دَ انسان نیکو اعمالو طرف ته توجّو پیدا نشي، کلۀ چې دَ انسان نیکو اعمالو طرف ته توجّو پیدا شي نو دَ انسان دنیا سره مینه کمه شي.

مثال

رسول الله ﷺ فرمائي: "چې دَ دې انسان دَ امید مثال او دَ دۀ دَ اجل مثال داسې دے نبي ﷺ خلور ګوټه کرښه جوړه کړه (مربّع شکل)، او پۀ دې کښې ئې مینځ کښې وړې وړې کرښې اوکړې، او دَ دې نه ئې یَو کرښه بهر کړه، نبي ﷺ فرمائي: دا مربّع شکل کښې کرښې چې دي دا دَ انسان

هغه اجل دے، او دا مینځ کښې نښه چې ده دا انسان دے، دا مینځ کښې وړې وړې کرښې چې دي دا عوارض دي (خوشحالئ دي، تکالیف دي)، دا به پۀ انسان راځي، او دَ دې مربّع کرښې نه بهر چې اوږده کرښه اوتې ده دا دَ انسان هغه امید دے، دا انسان راروان دے تردې ځائے پورې".

دا مربع کرښه ده

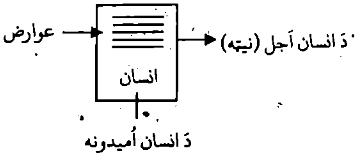

اوس امید خو هغه ځائے ته وتلے دے، دَ دۀ امید خو دومره اوږد دے چې هغې ځائے ته رسیدلے دے، دلته کښې دَ دۀ نیته راورسیده، انسان مړ شو، امید ټول پاتې شو، دَ دۀ پۀ ذهن کښې دا سوچونه دي: چې زۀ به صبا دا کار کوم، بله ورځ به هغه کار کوم، او مرګ راشي، هغه هر څۀ ترې نه پاتې شي، نو شیطان مونږه او تاسو دهوکه کوي چې زمونږ امید اوږد کوي.

دَ نبي ﷺ طریقه

حالانکه حدیث پاک کښې راځي: "چې نبي ﷺ به کلۀ هم وارۀ بول اوکړل نو پۀ هغې ځائے باندې به ئې تیمّم اووهلو"، نو دا نۀ ده چې ګني بس تۀ هم تیمم وهه، دا دَ نبي ﷺ یَو عجیب تقوٰی او زهد وو، صحابه ﷺ ورته وائي: "دغه خوا کښې اوبۀ دي او تاسو تیمم وهئ، داسې ولې کوئ؟"، نبي ﷺ ورته فرمائي: "ما ته څۀ پته ده چې زۀ دغې اوبو ته رسیدلے شم او کۀ لار کښې مرګ راځي".

داسې دَ نبي ﷺ دَ دنیا سره تعلق ختم وو، اوس هم بعضې خلق داسې کوي، خو ستا تیمم نۀ کیږي، چې خوا کښې دې اوبۀ موجود وي، بعضې خلق وائي: "چې سړے پۀ جنابت کښې وي نو ښکته به پۀ زمکه خپه نۀ ایږدي، او کۀ خپه ایږدي نو زمکه چغې اوباسي، نو دے به پۀ کټ کښې تیمم وهي"، چې خوا کښې دې اوبۀ دي نو تیمم کیږي نه، نو تۀ څنګه تیمم کوې؟ سنت طریقه دغه ده کۀ غسل نشې کولے نو اودس اوکړه بیا اودۀ شه بیا سحر غسل اوکړه، او کۀ کولے شې نو بهتره خبره ده، دا سنت طریقه ده نو دوي هغه سنت طریقې پریخودي دي، نورې

طريقې ئې پکښې دَ ځان نه وردننه کړي.

بعضې دَ جنابت په حالت کښې وي نو په چا به سلام نهٔ اچوي، بس په چپه به روان دي، هلکه دا ولې؟ يره جي! زهٔ پاک نهٔ اووم، نو ولې دَ سلام دپاره به سرے اودس کوي؟ غسل به کوي؟ ولې دا څهٔ قرآن دے؟ سلام خو دعاء ده، هر حالت کښې کولے شې، ذکر هم دَ جنابت په حالت کښې کولے شې، صرف دَ قرآنِ کريم تلاوت به نهٔ کوې، او قرآنِ کريم ته به لاس نهٔ اوړې، خبرې هم کولے شې، خوراک څښکاک هم کولے شې، صرف دَ قرآنِ کريم تلاوت به نهٔ کوې، سيدة عائشه ﷞ فرمائي: نبي ﷺ به په جنابت کښې وو، نبي ﷺ به پاسيدو او مونځ له به ئې پيشمنے اوکړو، او دَ هغې نه پس به ئې غسل اوکړل، نو دين ډير آسان دے، خو مونږ ځان له ډير کران کړے دے.

بهر حال شيطان انسان له وسوسه اوغورځوي، چې دا خو لا ډير عمر دے، دَ نيکئ کار به اوکړې، وائي: ما دَ هغې مقابله دَ قرآنِ کريم په يَو آيت باندې اوکړه: چې الله تعالى فرمائي: ﴿وَمَا تَدۡرِي نَفۡسُۢ بِأَيِّ أَرۡضٖ تَمُوتُ﴾.(1)

"نهٔ پوهيږي يَو نفس چې دے به په کومه زمکه باندې مړ کيږي".

نو دا يَو تن ته هم پته نهٔ لګي چې کوم ځائے به مړ کيږي، تلے خپل کارېسې دے او راځي نو بيا ئې خلقو کټ رااوچت کړے دے، وائي: فلانکي ځائے کښې مړ شو، پته خو نهٔ لګي، مرګ ناڅاپه راځي، مرګ چا له خبر نهٔ ورکوي، مرګ چا له ټائم نهٔ ورکوي، نو تهٔ سوچ کوه: چې مرګ راروان دے او دَ هغې دپاره تيارے پکار دے.

(۳) دريمه وسوسه

دريم: شيطان راځي او انسان ته وسوسه اچوي: چې الله درباندې ښهٔ احسان کړے دے، ښهٔ مال او دولت ئې درکړے دے، بس دا ستا دَ نيک بختيا علامه ده کنه، نو کلهٔ کلهٔ په دې باندې انسان دهوکه کړي، نو ما دَ هغهٔ مقابله په دې آيت باندې اوکړه، چې الله فرمائي: ﴿ذَرۡهُمۡ يَأۡكُلُواْ وَيَتَمَتَّعُواْ وَيُلۡهِهِمُ ٱلۡأَمَلُۖ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ﴾.(2)

(1) [سورة لقمان: 34].

(2) [سورة الحجر: 3].

"پرېږده دوي چې خوراکونه کوي او څښاکونه کوي او په غفلت کښې اچولي دوي لره اميدونو نو عنقريب دوي به پوهه شي".

نو دَ دې هر څهٔ باره کښې به ترې تپوس کيږي، نو هغهٔ عالِم وائي: ما دَ شيطان دَ دې وسوسې مقابله پهٔ دې آيت سره اوکړه.

(٤) څلورمه وسوسه

وائي: شيطان راغے نو زهٔ به ئې پهٔ تعجب کښې واچولم چې تهٔ خو ډير ښهٔ ئې، ډير ښهٔ اعمال دې کړي دي، ډيرې نيکئ دې کړي دي، دا ستا دپاره بس دے، وائي: ما دَ شيطان مقابله پهٔ دې آيت باندې اوکړه: چې الله فرمائي: ﴿يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ﴾.[1]

صبا به قيامت کښې چې خلق دَ الله تعالى پهٔ دربار کښې اودريږي نو "پهٔ دغه ورځ باندې به خبرې اونهٔ کړي يَو تن دَ دوي نه او سيوا دَ اجازت دَ الله تعالى نه او بعضې دَ دوي نه به پهٔ دغه ورځ نيک بخته وي، بعضې به بدبخته وي".

نو ما ته پته نشته: چې پهٔ کومه ډله کښې به زهٔ اودريږم؟ نيک بختو کښې به اودريږم او کهٔ بد بختو کښې به اودريږم نو ما دَ شيطان مقابله پهٔ دغه آيت باندې اوکړه.

(٥) پنځمه وسوسه

پنځم: دَ شيطان مقابله مې پهٔ دې باندې اوکړه: "چې شيطان راځي او خلقو له وسوسې غورځوي: چې خپل مسلمان رور ته سپک کوره، چې بس څهٔ يم نو زهٔ يم..."، دا پهٔ اکثرو خلقو کښې دا مرض وي، چې بل خو هغهٔ له هډو څهٔ انسان نهٔ ښکاري، خپل رور مسلمان ته سپک کتل دا دَ شيطان وسوسه ده، نو وائي: "ما دَ شيطان مقابله پهٔ دې اوکړه: چې الله تعالى فرمائي: ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾.[2] "عزت دَ الله تعالى دپاره دے او دَ محمد رسول الله ﷺ دپاره دے او دَ مومنانو دپاره دے".

نو ټولو مومنانو ته به دَ عزت پهٔ نظر کورې، چا ته به سپک نهٔ کورې.

(٦) شپږمه وسوسه

شپږم وائي: شيطان راغے نو ما له ئې زړهٔ کښې وسوسه اوغورځوله چې تهٔ دَ مسلمانانو سره

(1) [سورة هود: 105].

(2) [سورة المنافقون: 8].

بغض او حسد ساته، مسلمانانو سره عداوت کوه، دا هم دَ شیطان وسوسهِ ده، چې شیطان به ستا او دَ بل مسلمان په زړهٔ کښې حسد راولي.

دا یاد اوساتئ! دا صرف زمونږ او ستاسو دَ نیکو تباه کولو یَو شے دے کښې پهٔ حسد باندې انسان له ذرّه فائده هم نهٔ میلاویږي، بلکه حسد انسان له دنیاوي نقصان هم دے او دیني نقصان هم دے، دَ یَو سړي به ښهٔ مزیدار بدن وي، خو چې کلهٔ هغه دَ بل مسلمان سره بغض او حسد شروع کړي نو داسې ئې دا بدن ویلي کیږي لکه څنګه چې واوره ویلي کیږي، حسد کر انسان ښهٔ کیږي نه، ولې چې هغهٔ سره روزانه غمونه دي، هغهٔ ستا پهٔ ښهٔ کیدو او خرابیږي، هغهٔ ته ستا پهٔ خفګان خوشحالي میلاویږي، او ستا پهٔ خوشحالئ ورته خفګان میلاویږي، نو چې کلهٔ تهٔ خوشحالیږې نو هغهٔ به پهٔ هغهٔ ورځ باندې پاؤ نور هم کمیږي؛ ځکه هغهٔ کښې بغض او حسد دے، نو دَ دنیا دپاره هم دا نقصان شو؛ ځکه بغیر دَ مرض نه ئې ځان بیمار کړے دے، او دیني نقصان ئې دا دے: چې نبي ﷺ فرمائي: "ځان دَ حسد نه بچ کړئ؛ ځکه حسد نیکئ داسې خوري لکه څنګه چې اُور خشاک خوري"، داسې نیکئ ختموي.

یَو حدیث کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: «دَبَّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الأُمَمِ قَبْلَكُمْ: الحَسَدُ وَالبَغْضَاءُ».(1)

"اے زما اُمّته! دَ پخوانو امتونو مرض تاسو ته هم رو رو اولګیدو چې هغهٔ بغض او حسد دے".

نبي ﷺ فرمائي: دا بغض او حسد دا ذومره ناکاره بیماري ده: چې «هِيَ الحَالِقَةُ، لاَ أَقُولُ تَحْلِقُ الشَّعَرَ وَلَكِنْ تَحْلِقُ الدِّينَ».(2)

"دا بغض او حسد خرَیُونکي دي، دا خرول کوي، نبي ﷺ وائي: دا نهٔ وایم: چې کني تاسو نه ویښتهٔ لرې کوي، بلکه دین درنه لرې کوي".

لکه څنګه چې دَ سړي پهٔ سر ویښتهٔ دي او دے نائي ته کینښي، وائي: زما دَ سر نه ویښتهٔ کټ کړه، بس خالي سر پاتې شو، دغه شان تا پسې چې کوم دین انختے دے چې بغض او حسد درکې راشي، داسې درنه دین لرې کړي، لکه څنګه ئې چې درنه دَ سر نه ویښتهٔ لرې کړل، داسې به دې دَ دین نه پاتې کړي.

(1) أخرجه الترمذي في أبواب صفة القيامة والرقائق والورع، باب، برقم: (2510).

(2) أخرجه الترمذي في أبواب صفة القيامة والرقائق والورع، باب، برقم: (2510).

وائي: شيطان راغے او هغه زۀ بغض او حسد کښې مبتلاء کولم نو ما دَ قرآن پۀ آيت دَ هغ مقابله اوکړه، او دَ هغۀ هغه وسوسه مې ختمه کړه، هغه دا چې قرآنِ کريم کښې الله تعالیٰ فرمائي: ﴿نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾.(1)

الله وائي: "مونږ دَ دنيا دا ژوند تقسيم کړے دے دَ دوي پۀ مينځ کښې".

نو چا له مې دا ژوند ډير ورکړے دے، چا له مې لږ ورکړے دے، الله وائي: دا زما تقسيم دے، الله پۀ دې ښۀ پوهيږي، نو ستا پکښې څۀ کار دے؟ چې چا له الله ډير ورکړے دے، تۀ پرې خوشحاله شه؛ ځکه دا دَ الله تقسيم دے، تۀ به دَ الله پۀ تقسيمج باندې خفګان نۀ ښکاره کوې.

(۷) اوومه وسوسه

اووم: شيطان راته وسوسه غورځوله: چې سړي کښې رياء کاري پيدا شي، عمل دَ دې دپ کوي چې خلق ماته ښۀ اووائي، او خلق زما صفت شروع کړي، او زما مدح شروع کړي، نو دَ شيطان مقابله شروع کړه، قرآنِ کريم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾.(2)

"څوک چې دَ خپل ربّ دَ ملاقات طمع کوي پس عمل دې کوي دے عمل نيک (صحيح عمل دې کوي)، نۀ دې شريکوي پۀ غبادت دَ خپل ربّ کښې هيڅ چا لره".

نو شيطان رياء کاري راوسته نو ما دَ هغۀ مقابله اوکړه.

رياء کارئ سره بالکل اعمال بربادېږي، قرآنِ کريم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ﴾.(3)

"اے دَ ايمان والؤ! خپل خيراتونه خپلې صدقې پۀ زباډلو باندې، پۀ ردو بدو باندې مۀ بربادَوئ، پشان دَ هغې سړي باندې چې مال دَ دې دپاره خرڅ کوي چې خلقو ته ځان ښائي".

نو دَ هغۀ تن عمل برباد دے چې مقصود ئې خلق خوشحالول دي، نو رياء کارئ سره اعمال دي ختم شول، دَ دې وجې نه مونږ کلۀ کلۀ دې خپلو رونړو ته وايُو: اے رونړو! چې خيرات کوئ، هر عمل

(1) [سورة الزخرف: 32].

(2) [سورة الكهف: 110].

(3) [سورة البقرة: 264].

کوئ نو صرف الله رضاء کړئ، دوي وائي: صحیح ده، جومات کښې به هم ورکوو، خو چونکه دَ زنانوُ خبره ده نو یَو څو دیګونه به پکښې هم پاخهٔ کړو، خلق به بیا وائي: چې هدو خیرات ئې ورېسې اونهٔ کړو، دا جومات کښې لګول او دا مدرسه کښې لګول دا دوي ته خیرات نهٔ ښکاري، دوي ته صرف دغه دیګونه خیرات ښکاري، دا یاد اوساتئ! دَ دې خپل زړهٔ نه تپوس اوکړئ: دَ دیګونو مونږه مخالفت نهٔ کوو، ښه خیرات دے، دَ بل مخالفت مونږه نهٔ کوو چې هر خیرات کوئ، وې کړئ، خو لږ غوندې دَ دې خپل خیرات نه مخکښې پهٔ دې خپل کړیوان کښې لږ سوچ کوه: چې دا دیګ زهٔ پخوم دَ الله دَ رضاء دپاره ئې پخوم، او کهٔ نه دَ دې دپاره ئې پخوم چې خلق خوشحاله شي، او خلقو ته هم پته اولګي چې دې فلانکي خو خیرات اوکړو، کهٔ مو دا مقصد وي: چې زما نه زما الله رضاء شي خو مزې کوه، دغه دیګ به دې الله تعالی بیا پهٔ لوئې خیرات منظور کړي، او کهٔ زړهٔ کښې دې دا وو: چې الله هم رضاء شي، خو چې دا زنانه رضاء شي، او دا دې هم زړهٔ کښې دي چې خلقو ته پته اولګي نو ځان له دې اعمال برباد کړل، نو شیطان راځي او انسان له وسوسه غورځوي دَ ریاء دپاره، نو وائي: ما دَ هغې مقابله پهٔ دې باندې اوکړه.

(۸) اتمه وسوسه

اتم: شیطان راځي او انسان له زړهٔ کښې بخل غورځوي، وسوسه دَ بخل غورځوي، چې تهٔ دا مال خیرات کړې نو بیا به څهٔ کوې؟ دا ځامن به دې څهٔ کوي؟ دا دومره ډیر زکوٰة چې پهٔ تا باندې لازم شو نو ځان پرې تا وژلے وو، اوس به ئې خلقو له هسې ورکوې، نو شیطان به ستا زړهٔ کښې بخل پیدا کوي، پهٔ اختر کښې سرسایه ده، پهٔ هغې به دې زړهٔ نهٔ کیږي، قرباني درباندې راشي هغې له به دې زړهٔ نهٔ کیږي، یره! دا خو ډیره زیاته خرچه کیږي، نو شیطان به ستا زړهٔ کښې بخل غورځوي، دارنګې خیرات او صدقې له به دې زړهٔ نهٔ کیږي، ولې چې بیا به دَ غریبئ نه یریږې، دا دَ شیطان وسوسه ده، هلکه! کوم الله چې دا مال درکړے دے نور به درکړي تهٔ ئې اولګوه دَ الله پهٔ لار کښې، حدیث کښې راځي: چې کلهٔ انسان مال خیرات کوي نو فرشته دعاء کوي: «اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلَفًا، وَيَقُولُ الآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلَفًا».(1)

(1) أخرجه البخاري في كتاب الزكاة، بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَىٰ: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ...﴾ «اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقَ مَالٍ خَلَفًا»، برقم: (1442).

"الله کوم کسان چې ستا په لار کښې مال لګوي الله! نور مال ورله ورکړه او بله فرشته خیرې کوي: الله! کوم کسان چې مال نه لګوي نو دغه شته مال ترې هم واخله".

ته اولګوه الله به نور مال درکړي، نو شیطان انسان له وسوسه غورځوي، په دې آیت ما د هغه مقابله اوکړه چې الله تعالی فرمائي: ﴿مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللَّهِ بَاقٍ﴾.(1)

"تا سره چې کوم نعمتونه دي دا به ختم شي او کوم چې د الله سره دي نو هغه باقي دي".

که مال نه لګوې نو مه ئې لګوه خو دنیا به درنه یو ځل پاتې کیږي، چې پاتې شي نو تا له په لاس څه راغلل؟ مال اولګوه چې د هغې ځائے نعمت درته میلاؤ شي چې هغه همیشه دپاره دے.

(۹) نهمه وسوسه

نهم: شیطان راغے نو هغه انسان له وسوسه غورځوي د تکبر چې دے خپل ځان اوچت کنړي او نور خلقو ته سپک کوري، نو وائي: ما د هغې مقابله په دې آیت اوکړه: چې الله تعالی فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾.(2)

الله وائي: "مونږه پیدا کړي یئ تاسو د یو نارینه او د یو زنانه نه، ګرځولي مې یئ تاسو ورې ورې قبیلې، او لوئي لوئي قبیلې؛ د دې دپاره چې تاسو یو بل اوپیژنئ، یقینًا په تاسو کښې عزتمند د الله په نزد باندې پرهیزګار په تاسو کښې دي، یقینًا الله پوهه او خبردار ذات دے".

نو کوم چې زیات پرهیزګاره دے هغه زیات عزتمند دے په الله تعالی باندې، د مال او دولت د وجې نه عزت نه راځي، بلکه تقوٰی چې په چا کښې سیوا ده نو د هغې انسان مقام اوچت دے.

(۱۰) لسمه وسوسه

لسم: شیطان راځي: او انسان ته وسوسه غورځوي د طمعې، چې خلقو نه طمع کوي نو دے بیا حق نه وائي، د خلقو نه طمع کوي د هغې وجې نه دے حق نشي وئیلے، نو ما د هغې مقابله اوکړه په دې آیت چې الله فرمائي: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾.(3)

(1) [سورة النحل: 96].
(2) [سورة الحجرات: 13].
(3) [سورة الطلاق: 2-3].

"ځوک چې دَ الله تعالی نه اویریږي الله به دَ هغهٔ دپاره یَو لار اوګرځوي دَ آسانتیاء، الله به دَ داسې طرف نه رزق ورکړي چې دَ دهٔ به وربانديې ګمان هم نهٔ وي".

واقعه

پهٔ دې آیت باندې مفسرین یَو واقعه ذکر کوي: "یَو صحابي راغے نبي ﷺ ته پهٔ ژړا او فریاد باندې، چې زهٔ کمزورے یم، وس مې نشته، یَو ځوي مې وو، هغه هم کافرانو تختولے دے، نو څهٔ چل اوکړم؟ نبي ﷺ ورته اووئیل: دَ الله نه اویریږه، ځان کښې تقوٰی پیدا کړه، او "لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ" وظیفه ډیره کوه، دغې صحابي دا خپله مشغله اوګرځوله، څهٔ ورځې بعد ئې کتل چې ځوي ئې مدینې ته راغے، او تقریبًا څلور زره (۴۰۰۰) ګډې او بیزې ئې دَ ځان سره راوستې دَ دشمن نه، نو هغه خو هغهٔ وخت کښې دار الحرب وو، دَ دشمن مال دَ مسلمانانو دپاره روا وو، چې پهٔ طریقه ئې ترې راوړې؛ ځکه دوي به هغوي نه کسان بوتلل، او هغوي به دَ دوي نه کسان بوتلل، نو دَ تقوٰی پهٔ وجه او دَ "لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ" پهٔ وجه پهٔ هغهٔ الله دومره لوئې احسان اوکړو، دَ هغهٔ خو دا خیال هم نهٔ وو، چې زما ځوي به ژوندے راشي او کهٔ نه؟ ځوي ئې راغے او سره دَ څاروو دَ کندک نه راغے".

کهٔ مونږ او تاسو پهٔ ځان کښې تقوٰی پیدا کړه الله تعالی به مونږ او تاسو باندې دغه احسانات کوي، قرآنِ کریم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾.[1]

الله وائي: "کهٔ چرته دَ کلو والؤ ایمان راوړے وے او صحیح طریقې سره ئې ځان دَ ګناهونه نه بچ کړے وے، او تقوٰی ئې ځان کښې راوستے وے نو ما به پهٔ هغوي دَ آسمان برکتونه راکولاؤ کړي وے، تائم پهٔ تائم بارانونه وو، او دَ زمکې نه چې تائم پهٔ تائم به رزقونه رازرغونیدل".

هر شے به آرزان وو، دے به بالکل خوشحاله وو، خو دا نن چې څهٔ مونږ له میلاویږي دا زمونږ دَ اعمالو نتیجه ده، مونږ کښې تقوٰی نشته، او تقوٰی دیته نهٔ وائي: چې ګنې پهٔ سر باندې څهٔ څادر او رومال راواچوه، سترګې بنې غټې تورې کړه، او دَ عطرو یَو بوتل پهٔ ځان باندې اولګوه، او بنې کولاؤ کولاؤ کپړې جوړې کړه، نو بس تهٔ غټ مُتَّقي ئې، دیته تقوٰی نهٔ وئیلے

(1) [سورة الأعراف: 96].

کبري، حديث کښې راځي: «التَّقْوَى هَاهُنَا».[1]

"تقوی دلته کښې ده (او درې پيرې ئې سينې ته په ګوتې سره اشاره اوکړه)".

نو تقوی دَ زړهٔ صفت دے، تقوی ديته وائي: چې الله تعالی درته دَ کوم څيز حکم کړے دے هغه کوه، چې دَ کوم څيز نه ئې منع کړے ئې نو دَ هغې نه منع شه، ديته تقوی وائي، چې دَ څهٔ ئې درته وئيلي دي چې هغه کوې، او چې دَ څهٔ نه ئې منع کړے ئې هغه نهٔ کوي، الله رب العزة دې دا تقوی پهٔ مونږ او تاسو کښې پيدا کړي (آمين!).

الله رب العزة دې دَ صحيح عمل کولو توفيق رانصيب کړي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

(1) أخرجه مسلم في كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم ظُلْمِ الْمُسْلِمِ، وَخَذْلِهِ، وَاحْتِقَارِهِ وَدَمِهِ، وَعِرْضِهِ، وَمَالِهِ، برقم: (2564).

بسم الله الرحمن الرحيم

خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

(سورة البقرة: 7)

موضوع

دَ ګناهونو اثر

بتاريخ: 2008-03-21

مقام جلسئ

خطيب

فصيح اللسان لذيذ البيان علامه عبد الحق ربّاني حفظه الله

دَ ګناهونو اثر

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّآتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَّهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَّا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ، أَبَدِيٌّ سَرْمَدِيٌّ لَا أَوَّلَ لَهٗ وَلَا آخِرَ لَهٗ لَا ضِدَّ لَهٗ وَلَا نِدَّ لَهٗ وَلَا مُمِدَّ لَهٗ وَلَا بَشِيْرَ لَهٗ وَلَا نَذِيْرَ لَهٗ وَلَا وَزِيْرَ لَهٗ وَلَا مُشِيْرَ لَهٗ، وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلَانَا وَحَبِيْبَنَا وَشَفِيْعَنَا وَحَبِيْبَ رَبِّنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ.

أَمَّا بَعْدُ! فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ، ﴿خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ﴾.(1)

وقال الله تبارك وتعالى في مقام آخر: ﴿ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِيْنَ* أُولٰئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُوْنَ* لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُوْنَ﴾.(2)

عزتمندو، حاضرینو، مسلمانانو رونړوا پهٔ دې جُمعه کښې دَ ګناهونو هغهٔ اثرات ذکر کوو، چې دَ انسان دَ ګناهونو دَ وجې نه پهٔ تمامو مخلوقاتو عذاب راځي، کهٔ پهٔ مونږ او تاسو قسم ما قسم حالات راروان دي، الله رب العزّة ناراضه دے، حاکمان ناکاره دي، رعیّت ناکاره دے، مسلمان پخپل ژوند کښې پرېشانه دے، دَ هر سړي پرېشانۍ دَ حد نه اوړېدلې دي، دَ هغې سبب دا دے: چې مونږ او تاسو دَ الله رب العزة نافرمانۍ شروع کړې ده.

دَ قرآنِ کریم اعلان

او قرآنِ کریم اعلان کړے دے چې: دا الله رب العزة زیاتے نهٔ دے کړے، بلکه دا دې خلقو

(1) [سورة البقرة: 7].
(2) [سورة النحل: 107-109].

پخپل ځان پخپله زیاتے کړے دے، الله فرمائي: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ﴾.[1]

"کۀ پۀ اوچه کوم فسادات شروع دي، پۀ سمندرونو کښې کوم نقصانات شروع دي نو دا دَ خلقو دَ اعمالو دَ وجې نه دا فسادات شروع دي".

دَ ګناهونو دَ وجې نه دَ انسان دَ بدن دپاره نقصان

لوئي نقصان دَ انسان دپاره دا دے: چې کلۀ یَو بنیادم ګناه اوکړي، نو امام الأنبیاء محمد مصطفٰی ﷺ فرمائیلي دي: "چې کلۀ یَو بنیادم ګناه اوکړي نو دَ هغې ګناه پۀ وجه دَ انسان پۀ زړۀ یَو تور داغ اولګي..."، دَ زړۀ مثال دَ آئینې او دَ شیشې دے، کلۀ چې شیشه صفا وي، دَ ګرد غبار تاکي وغیره پرې نۀ وي، خرابه شوي نۀ وي نو پۀ دې کښې ښۀ تصویر هم ښکاري، او بد تصویر هم ښکاري، چې څنګه ستا تصویر دے هغۀ شان تصویر به درته ښائي، نو کلۀ چې دا شیشه خرابه شي نو کۀ ستا ډیر مزیدار شکل دے خو چې شیشې ته مخامخ کیږې نو دَ ځان نه به دې زړۀ تور شي، دغه شان دا زړۀ هم دے، کلۀ چې زړۀ صفا وي نو چې انسان نیک اعمال کوي، هغۀ ورته بالکل صفا ښکاري، بد عمل ورته بالکل خراب ښکاري، نو دے نیک اعمال کوي او دَ بد اعمالو نه ځان ساتي، او کلۀ چې زړۀ ګنده شي نو بیا مونږ ته هغۀ بد اعمال ښۀ ښکاري، او ښۀ اعمال به راته ښۀ نۀ ښکاري؛ ځکه زړۀ ګنده شوے دے.

نو دَ ګناه اول اثر دا دے: چې دَ انسان زړۀ تک تور شي، نبي ﷺ فرمائي: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا نُكِتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ، فَإِذَا تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ».[2]

"چې کلۀ یَو بنیادم ګناه اوکړي نو دَ هغې ګناه پۀ وجه دَ دغې انسان پۀ زړۀ یَو تور داغ اولګي، کۀ چرې دا انسان دَ هغې ګناه نه توبه اوباسي نو هغۀ داغ وران شي، او زړۀ ئې صفا شي، او کۀ چرې دا بنیادم دَ دې خپلې ګناه نه توبه نۀ اوباسي نو هغۀ داغ نور هم سیوا شي تردې پورې چې زړۀ ئې تک تور شي".

نو دا زړۀ چې کلۀ تک تور شي نو بیا دَ هغې نه الله تعالٰی کلۀ پۀ "ختم" سره تعبیر کوي، او کلۀ

---

(1) [سورة الروم: 41].

(2) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (51/1)، و"تفسير ابن الكثير".

دَ هغې نه په "ران" (زنګ) سره تعبیر کوي، کله په "قفل" (جرندې) سره تعبیر کوي، او کله الله تعالی دَ دې نه په "سدّ" (دیوال) سره تعبیر کوي، او دا په قرآن کښې مختلف تعبیرات راځي، لکه الله رب العزة فرمائي: ﴿خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾.[1]

"مهر لګولے دے الله تعالی دَ دوي په زړونو باندې، او دَ دوي په غوږونو باندې، او دَ دوي په سترګو باندې پردې دي او دَ دوي دپاره عذاب لوئي دے".

الله وائي: ما ورته زړهٔ هم بند کړے، ما ورته غوږونه هم بند کړي، ما ورته سترګې هم بندې کړي دي، او دوي دپاره عذاب لوئي دے.

دَ غیر دینه خلقو اعتراض

جبریه اعتراض کوي: په دې کښې دَ انسان جرم څهٔ دے؟ ولې چې انسان يو شے معلوموي، هدایت حاصلوي نو په زړهٔ باندې سوچ کوي، نو په هغې باندې دے حق او باطل معلوموي، غوږونو باندې واوري نو په هغې باندې دے حق او باطل معلوموي، په سترګو باندې اوګوري، په هغې باندې دے حق او باطل معلوموي، چې الله رب العزة دَ انسان زړهٔ بند کړو، دَ انسان غوږونه ئې بند کړل، دَ انسان سترګې ئې بندې کړې نو اوس کهٔ دا انسان ګناه کوي، نو دا انسان خو ربّ العزة داسې کړے دے، نو بیا ولې ګناهګار دے؟

جواب دَ دې دا دے: الله تعالی دَ انسان سره څخپله ظلم نهٔ دے کړے، بلکه دا دَ دې انسان خپل ځان سره څخپله ظلم کړے دے.

دَ ګناه اثر

دا اثر الله په ګناه کښې کیخودلے دے، کله چې بنیادم ګناه کوي، زړهٔ به ئې بندیږي، غوږونه به ئې بندیږي، سترګې به ئې دَ حق دَ لیدو نه بندیږي، نو چې انسان ګناه اوکړه، نو دغه چل ورسره اوشو.

مثال په طور: زهر دي، په زهرو کښې الله دا اثر کیخودلے دے: چې کله ئې انسان اوخښکي نو انسان به مړ کیږي، اوس يو انسان زهر اوخښکل نو خلق وائي: ډیر زیاتے ئې دَ ځان سره اوکړو، نو

(1) [سورة البقرة: 7].

دهٔ بخپله ځان مړ کړو، کهٔ الله مړ کړو؟ کهٔ الله نهٔ مړ کولو نو دے مړ کیدے شو، الله پاک دَ دې دپاره زهر پیدا کړل چې خلق پهٔ دې مړ کیږي، خو دا ښنکل او نهٔ ښنکل دا دَ بنده اختیار دے، کهٔ دا بنده ئې ښنکي نو دے به مړ کیږي، او کهٔ نهٔ ئې ښنکي نو دے به نهٔ مړ کیږي، بخپله نیته به مړ کیږي، نو چې دَ انسان زړهٔ الله بند کړے دے، مهر ئې پرې لګولے دے، سترګې ئې ورله بندې کړې دي، غوږونه ئې ورله بند کړي دي، دا دَ انسان دَ عمل دَ وجې نه ئې بند کړي، دَ انسان عمل خراب وو، دَ هغې اثر دا وو: چې دهٔ باندې به مهر اولګي، نو یَو اثر دَ ګناه دا دے: چې نبي ﷺ فرمائي: دَ انسان زړهٔ ورسره توريږي، دا نن چې مونږ او تاسو دَ شپې او ورځې بیانونه کیږي او پهٔ مونږ کښې ذرّه فرق نه راځي، نهٔ زمونږ پهٔ اخلاقو کښې، نهٔ زمونږ پهٔ شکل کښې، نهٔ زمونږ پهٔ عملونو کښې خو بس چې زمونږ زړهٔ څهٔ غواړي، بس مونږ هغه کار کوو، وجه دا ده: چې زمونږ او ستاسو زړونو باندې مهرونه لګیدلې دي، زنګ پرې راغلے دے.

دَ فتنو راتلل

نبي ﷺ یَو مثال پیش کوي: نبي ﷺ فرمائي: "پهٔ زړونو دا فتنې داسې راځي، لکه څنګه چې مونږ او تاسو پوزکې راجمع کوو، کوم زړهٔ چې هغې فتنې له ځائے ورکړي نو هغې کښې یَو تک تور داغ اوشي، او کوم زړهٔ چې هغې فتنې له ځائے ور نهٔ کړو نو پهٔ هغې کښې تک سپین داغ اوشي، او هغهٔ زړهٔ تک سپین پاتې شي تردې چې خلق دوه قسمه شي: (۱) یَو قسم هغهٔ خلق چې هغوي دَ سپینو زړونو والا خلق دے، او (۲) دویم قسم هغهٔ خلق چې هغهٔ دَ تورو زړونو والا خلق دے".

(۱) **اول قسم:** سپین زړهٔ دے: چې هغهٔ جائز جائز پیژني، او ناجائز ناجائز پیژني، او حرام حرام پیژني او حلال حلال پیژني، او حلال کوي او دَ حرامو نه ځان ساتي، صحیح کار کوي، او دَ غلط نه ځان بچ کوي، دا دَ سپینو زړونو والا خلق دي.

(۲) **دویم قسم:** هغه زړونو والا خلق دي: چې هغهٔ دَ تکو تورو زړونو والا خلق دے، دَ ګناه پهٔ وجه دَ هغهٔ زړهٔ تور شوے دے، نبي ﷺ فرمائي: دَ هغې مثال داسې دے: لکه یَو کوزه ده، چې هغه کوزه اُلټه کیږدې، کوزه چې نیغه کیږدي نو دَ پاسه نه پکښې اوبهٔ اچوه نو هغهٔ زر ډکه شي، خو کهٔ چرې دا کوزه مونږ اُلټه کیدو، هغهٔ خُلهٔ ئې لاندې زمکې طرف ته راشي، او

لاندې طرف پرې دَ پاسه کړو، او بیا چې يَو کس ځي، او بالتي راډکوي او دَ پاسه پرې اړوي، يَو کوټ اوبهٔ پکښې نهٔ جمع کیږي.

نو نبي ﷺ فرمائي: "دَ دغې زړونو مثال بیا دَ کوزې پشان شي، لکه کوزه چې اُلټه شي، کله چې کوزه الټه شي بیا پهٔ هغې کښې يَو کوټ اوبهٔ نهٔ جمع کیږي، «لاَ يَعْرِفُ مَعْرُوفًا، وَلاَ يُنْكِرُ مُنْكَرًا»،[1] بیا دے جائز کار نهٔ پیژني، او دے ناجائز کار هم نهٔ پیژني بلکه دے اُلټه روان وي، چې جائز وي نو هغې ته ناجائز وائي، او چې ناجائز وي نو هغې له جائز وائي، دا دَ گناه اثر دے".

دَ زړهٔ تعبیر پهٔ "ران" (زنګ) سره

قرآنِ کریم کښې الله فرمائي: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾.[2]

"چرې هم داسې نهٔ ده بلکه دَ دې خلقو پهٔ زړونو باندې زنګ راوستے دے نو هغې څهٔ دا زنګ راوستے دے چې دوي کوم عملونه کړي دي".

دا زنګ دَ دوي دَ عملونو دَ وجې نه راغلے دے.

دَ گناهونو اثرات

دَ زنګ دَ راتلو قرآنِ کریم مختلف قسم اسباب ذکر کړي دي:

(۱) اول اثر دَ گناه: دَ دنیا محبت

دَ دنیا سره ناجائزه محبت دَ دې پهٔ وجه دَ انسان پهٔ زړهٔ باندې زنګ راځي، دَ دنیا گټل جائز دي، دا مطلب نهٔ دے: چې لکه دَ پیرانو پشان کوټونو ته دننه شئ، او شپه او ورځ صرف "الله هو" "الله هو" کوئ، مهٔ کار کوئ، مهٔ کسب کوئ، دا پهٔ شریعت کښې نشته، دا دَ مبتدعینو خلقو نظریه ده، نبي ﷺ ته يَو صحابي وائي: "یره، جي! ما له اجازت راکړه، چې زهٔ راهب (پیر) شم، چرته شاړه جونګړه کښې به ناست یم، او دَ الله عبادت به کوم؟، نو نبي ﷺ ورته وائي: «وَإِنَّ رَهْبَانِيَّةَ أُمَّتِي الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ»، زما دَ امت رهبانیت هغه دَ الله پهٔ لار کښې جهاد کول دي"، پخوانو امتونو کښې رهبانیت (پیرتوب) وو، زمونږ پهٔ دین کښې رهبانیت دا دے: چې دَ الله پهٔ لار کښې جهاد به کوې.

---

(1) أخرجه مسلم في كتاب الإيمان، باب بيان أن الإسلام بدأ غريبا وسيعود غريبا، وأنه يأرز بين المسجدين، برقم: (144).

(2) [سورة المطففين: 14].

هان! یَو وخت کښې رهبانیت جائز دے پۀ دې امت کښې هم: چې کلۀ دَ فتنو دور راشي او داسې دور راشي چې پۀ هغې کښې تۀ خپل ځان نشې بچ کولے، بل ته دعوت خو درکنار چې ستا دَ خپل ځان خطره ده، چې زۀ خرابیږم او زما ایمان خرابیږي نو نبي ﷺ فرمائي: "پۀ داسې دور کښې بهتر سړے هغه دے: چې چرته پۀ غرونو کښې اوسیږي او خپلې کډې، بیزې څروي، او آذان کوي، مونځ کوي، دا بهتر انسان دے".

او نورو خلقو نه ځانله کیدل، او ځانله والي ته ثواب وئیل دا زمونږ پۀ دین کښې نشته بلکه دَ دې خلقو به پۀ څۀ طریقه باندې اصلاح کوې. نو دَ دنیا سره محبت ناروا دے، دنیا ګټل ناروا نۀ دي، ځان له کار کسب کوه، قرآنِ کریم کښې الله فرمائي: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾.(1)

"اے مومنانو! کلۀ مو چې دَ جُمعې آذان واوریدو بیا پۀ تلوار دَ الله ذکر ته راشئ، او سوداګانې پریږدئ، دا غوره دي ستاسو دپاره که چرته تاسو پوهیږئ".

نو چې آذان اوشو دَ جُمعې نو بیا اغستل، خرڅول بس کړه، جومات ته راشه، نو چې مونځ اوشي نو الله وائي: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾.(2)

"کلۀ چې مونځ پوره شي بیا زمکه کښې خوارۀ شئ او ځان له کار کسب کوئ، دَ الله رزق حلال لټوئ او الله ډیر ډیر یادوئ دَ دې دپاره چې تاسو کامیاب شئ".

نو دَ دنیا ګټل جائز دي، خو دَ دنیا سره ناجائز محبت ناروا دے، چې دَ دنیا دپاره دې تول دین پریخودے، او دنیا پسې شوے ئې، دا ناروا دي، او چې چا کښې دا ماده راشي او هغه دَ دنیا دپاره هر څۀ قربانوي خو دنیا نۀ پریږدي نو پۀ زړۀ باندې به ئې مهر اولګي، قرآنِ کریم کښې الله تعالی فرمائي: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ * أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾.(3)

"عذاب ځکه ورکوم؛ چې دې خلقو محبوب ګنړلے دے ژوند دَ دنیا پۀ آخرت باندې (دَ دنیا

(1) [سورة الجمعة: 9].

(2) [سورة الجمعة: 10].

(3) [سورة النحل:107-108].

دپاره وخت شته، دَ دین دپاره ذرّه وخت هم نشته، دَ دنیا دپاره تول عمر شته، او دَ دین دپاره یَو گهنته نشته) الله توفیق دَ هدایت نهٔ ورکوي قوم کافرانو ته، دغه کسان دي چې الله مهر لکولے دے پهٔ زړونو دَ دوي او پهٔ غوږونو دَ دوي او پهٔ سترګو دَ دوي، او دغه خلق بالکل دَ دین نه ناخبره دي".

﴿لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾.(1)

"خامخه هم دغه کسان پهٔ آخرت کښې تاوانیان دي".

دَ دنیا دَ محبت دَ وجې نه دَ انسان پهٔ زړهٔ زنګ راځي، چې چا قرآن ته شاه کړه او دنیا ته ئې توجّو اوکړه دَ انسان پهٔ زړهٔ مهر لکي، او زنګ پرې راځي، او دا دَ قرآنِ کریم نه ثابت دي.

الله فرمائي: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ﴾.(2)

"څوک دے ډیر لوئي ظالم دَ هغهٔ چا نه چې نصیحت ورکړے شو هغهٔ ته دَ الله پهٔ آیتونو باندې، نو دهٔ دَ الله دَ آیتونو نه مخ واړولو او هیر ئې کړل هغهٔ چې دهٔ مخکښې وړاندې کړي وو".

تهٔ ورته "قال الله" او "قال الرسول" وائې، او دے بل خوا توجّو اړوي، او دے بل خوا مخ اړوي، دَ هغې نه اعراض کوي، یره، جي! دا دَ دې وخت نهٔ دے، اوس هم بعضې ساده کان وائي، وائي: دا دَ پخوا زماني سره وې، اوس دَ دې خبرو دور نهٔ دے؛ ځکه دنیا کوم ځائے ته لاړه، او دوي اوس هم هغهٔ زړې خبرې راتینګې کړي دي، نا! بلکه دا یاد اوساته! تر قیامته پورې به دا قانون جاري وي، الله پاک وعده کړې ده: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾.(3)

الله وائي: "دا قرآنِ کریم ما رالیږلے دے او مونږ به پخپله دَ دې حفاظت کوو".

دَ مخکښې دینونو حفاظت دَ هغې دور علماؤ ته حواله وو، دَ دې دین حفاظت الله پخپله اغستے دے، تر قیامِ قیامته پورې پهٔ دې کښې څوک تبدیلي نشي راوستے، نو الله وائي: "دَ هغهٔ چا نه بل غټ ظالم نشته چې هغهٔ زما دَ کتاب بیان کیږي، او دے دَ هغې نه مخ واړوي، دے پهٔ هغې باندې عمل نهٔ کوي"، او علماء کرامو ذکر کړي دي: دا ﴿أَظْلَمُ﴾ ئې دَ اسم تفضیل صیغه راوړې ده، کهٔ تمام ظالمان راجمع کړې نو پهٔ اعراض کوونکو کښې لوئي ظالم هغه دے چې هغه دَالله دَ

(1) [سورة النحل: 109].

(2) [سورة الكهف: 57].

(3) [سورة الحجر: 9].

کتاب نه اعراض اوکړو، دَ الله دَ کتاب نه ئې مخ واړولو، او خپل ګناهونه ئې هیر کړل.

اوس سزا ئې څهٔ ده؟ نو الله تعالی فرمائي: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا﴾.[1]

الله وائي: "ما دَ دې خلقو پهٔ زړونو پردې راوستي دي؛ دَ دې وَجې نه چې پهٔ قرآنِ کریم پوهه نشي او پهٔ غوږونو دَ دوي کڼبې دروندوالے دے".

نو دا دَ دوي دَ عمل سزا ده، پهٔ زړهٔ ئې پردې دي، پهٔ غوږونو کښې ئې دروند والے دے، دَ الله کتاب اوریدل ورباندې بوج کیږي، کهٔ تولهٔ ورځ کانې اورې پروا نشته، هر څهٔ دپاره ئې غوږونه سم دي، صرف دَ الله کتاب اوریدو دپاره سم نهٔ دي، ﴿وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا﴾.[2]

الله وائي: "کهٔ تهٔ دوي هدایت ته راغواړې نو دوي پهٔ هدایت کیږي نه، دوي هم دغه شان پهٔ ګمراهئ کښې دي، تردې چې مرګ ورله هم پهٔ دې ګمراهئ کښې راشي".

نو یَو سبب: دَ ګناهونو دَ وجې نه دَ انسان پهٔ زړهٔ باندې مهر لګي.

(۲) دویم اثر: ګناهونو کښې مبتلاء به دَ علم نه محرومه وي

دویم سبب: "چې کوم انسان پهٔ ګناهونو کښې مبتلاء دے، دغه انسان به الله دَ علم نه محرومه کوي".[3]

ډیر خلق وي وائي: یره جي! مونږ ته دعاء کوه چې الله مونږ له علم راکړي او کوي ګناهونه، نو چې ترڅو ئې ګناهونه نهٔ دي پرېخودي نو الله ورله ذرّه علم هم نهٔ ورکوي، او بالفرض والتقدیر کهٔ علم درته میلاؤ هم شي، هغه علم به داسې وي چې دَ هغې علم نه به خیر نهٔ خوریږي، امام ابن القیم رحمه الله لیکلي دي: "چې کلهٔ یَو انسان نیک عمل کوي، دَ هغهٔ پهٔ زړهٔ کښې الله یَو نورانیت راولي او کلهٔ چې یَو انسان ګناه کوي نو دَ ګناه پهٔ وجه دغه نورانیت ختمیږي؛ ځکه علم نور دے، رڼرا ده، دَ ګناه پهٔ وجه دغه نورانیت ختمیږي".

دَ امام شافعي رحمه الله شکایت

امام شافعي رحمه الله مشهور عالم دے، او دَ دین ئې ډیر خدمت کړے دے، یَو ورځ دَ امام

(1) [سورة الكهف: 57].

(2) [سورة الكهف: 57].

(3) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (52/1).

مالک ﷫ خوا ته لا رړ، دَ هغهٔ سره ئې خبرې کولې، امام مالک دَ هغهٔ فقاهت ته حیران شو، دَ هغې دور داسې مخلصین علماء وو: چې هغوي به دَ یَو بل پهٔ علم باندې اقرار کولو، فلانکے زما نه ښهٔ پوهیږي، پهٔ دې دور کښې کهٔ یَو سړے نهٔ پوهیږي نو وائي به: زهٔ دَ تولو نه ښهٔ پوهیږم، دا دَ تکبر علامه ده.

دَ امام ابو حنیفه ﷫ پهٔ مناقبو کښې چې سړے اوګوري نو امام مالک ﷫ وائي: دَ امام ابو حنیفه ﷫ غوندې عالم نهٔ دے تیر شوے، امام شافعي ﷫ وائي:

أَعِدْ ذِكْرَ نُعْمانٍ لَنا إِنَّ ذِكْرَه هو المِسْكُ ما كرَّرْتَه يَتَضَوَّعُ

"دَ امام ابو حنیفه ﷫ نعمان بن ثابت تذکره راته بیا بیا کوه؛ ځکه دَ هغهٔ تذکره هغهٔ خو دَ مشکو خوشبو ده خومره ئې چې بیا بیا لګوې نو نوره نوره خوشبو خوروي".

نو امام ابو حنیفه ﷫ خو داسې شخصیت وو چې دَ هغهٔ مثال خو دَ مشکو او عنبرو پشان دے، خومره چې دَ هغهٔ تذکره کیږي، نو لکه دَ مشکو او عنبرو خوریږي، داسې هغوي دَ یَو بل دَ علم قائل وو، نو دَ امام شافعي ﷫ خبرې چې امام مالک ﷫ واوریدې نو هغه حیران شو، چې دومره ذهین انسان او دومره لوئې عالم، نو هغه ورته وائي: تا دا دومره لوئې علم څنګه حاصل کړے دے؟ هغهٔ ورته پهٔ دوو (۲) شعرونو کښې هغهٔ ټوله خبره ذکر کوي؛ ځکه امام شافعي ﷫ فقیه هم او شاعر هم وو، امام شافعي ﷫ ورته وائي:

شَكَوْت إِلَى وَكِيعٍ سُوءَ حِفْظِي فَأَرْشَدَنِي إِلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي
وَأَخْبَرَنِي بِأَنَّ الْعِلْمَ نُورٌ وَنُورُ اللهِ لَا يُهْدَى لِعَاصِي

وائي: "ما خپل استاذ وکیع ﷫ ته شکایت اوکړو: چې زما ذهن کمزورے دے، ما له څهٔ وظیفه راکړه، چې څهٔ خبره واورم نو زما دَ ذهن نه بیا اوځي، وائي: ما ته خپل استاذ وکیع ﷫ اووئیل: چې ګناهونه مهٔ کوه، ګناه پریږده، نو ذهن به دې تیز شي؛ ځکه علم دا دَ الله دَ طرف نه یَو نور دے، او الله دا خپل نور ګناهګار انسان له نهٔ ورکوي"، نو چې مونږ او تاسو ټوله ورځ هغهٔ کارونه کوو چې هغهٔ دَ الله دَ غضب سبب دے، نو څنګه به مونږ او تاسو له الله علم راکړي.

(۲) دریم اثر دَ ګناه: دَ ګناه پهٔ وجه دَ رزق نه محرومي

دَ ګناه پهٔ وجه انسان دَ رزق نه محرومیږي، او رزق کښې کمے راځي، لکه حدیث کښې راځي:

«إِنَّ الرَّجُلَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِالذَّنْبِ يُصِيبُهُ».[1]

"یقینًا انسان (بعضې وخت) يو گناه اوکړي او دَ هغې دَ وجې نه دَ رزق نه محرومه كيږي".

بنده دَ رزق نه محروميږي په سبب دَ گناه باندې، چې گناه اوکړي نو رزق كښې ورته الله كمې راولي، تقوىٰ او گناه دَ يو بل تضاد دي، تقوىٰ څهٔ ته وائي؟ دَ تقوىٰ مراتب دي: (۱) اوله مرتبه: دَ شرک نه ځان ساتل، (۲) دويمه مرتبه: دَ محرماتو نه ځان ساتل، (۳) دريمه مرتبه: دَ متشابهاتو نه ځان ساتل، چې كوم شے مشتبه دے: چې دا جائز دے او كهٔ ناجائز دے؟ هغهٔ به هم پريږدي، ديته وائي: "تقوىٰ"، څنګه چې تقوىٰ سره دَ انسان پهٔ رزق كښې خير او بركت راځي لكه الله فرمائي: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا * وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾.[2]

"څوک چې دَ الله نه اويريږي، ځان كښې پرهيزګاري پيدا كړي الله به دَ هغهٔ دپاره دَ وتلو يو لار اوكرځوي، دَ هر مصيبت نه به ئې الله رابهر كړي، او دَ داسې ځائے نه به ورته الله زرق وركوي چې دَ دهٔ به ورباندې هډو خيال نهٔ وي".

دا دَ تقوىٰ فائده ده، دَ گناهونو نه به داسې ځان ساتې لكه څنګه چې دا خپلې كپړې ازغو نه بچ كوي:

خَلِّ الذُّنُوبَ صَغِيرَهَا وَكَبِيرَهَا ذَاكَ التُّقَى
وَاصْنَعْ كَمَاشٍ فَوْقَ أَرْضِ الشَّوْكِ يَحْذَرُ مَا يَرَى
لَا تَحْقِرَنَّ صَغِيرَةً إِنَّ الْجِبَالَ مِنَ الْحَصَى[3]

وائي: "واړهٔ گناهونه هم پريږدوه او لوئې گناهونه هم پريږدوه، دغې ته تقوىٰ وائي، دنيا كښې زندګي چې تيروې نو داسې تيروه لكه يو سړے چې دَ ازغو پهٔ زمكه روان وي، او ځان دَ ازغو نه بچ كوي، گناه ته وړه گناه مهٔ وايه، دا دومره لوي لوي غرونه چې درته ښكاري دا دَ وړو وړو كټو نه جوړ شوي دي".

نو كهٔ چرې تهٔ يو وړه گناه كوې، بله گناه كوې نو دَ هغې نه به درته لوئې پند جوړ شي، نو بل اثر دَ گناه دا دے: چې انسان دَ رزق نه محروميږي، لكه څنګه چې پهٔ تقوىٰ باندې دَ انسان پهٔ

(1) أخرجه ابن ماجة في أبواب الفتن، باب العقوبات، برقم: (4022).
(2) [سورة الطلاق:2-3].
(3) انظر: "تفسير ابن كثير" (164/1).

رزق کښې خیر او برکت راځي، دغه شان دَ ګناه په وجه انسان دَ رزق نه محرومیږي.

بعضې خلق وائي: یره جي! ما له داسې وظیفه راکړئ، چې الله زما په رزق کښې خیر او برکت واچوي، لویه وظیفه دا ده: چې ګناه مهٔ کوه، کهٔ لږ رزق وي، خو خیر او برکت به پکښې ډیر وي.

(٤) څلورم اثر دَ ګناه: دَ الله تعالیٰ نه وحشت محسوسول

دَ ګناه څلورم اثر دا دے: چې انسان ګناه کوي نو دَ هغې ګناه په وجه انسان وحشت محسوسوي، دَ الله تعالیٰ نه ئې وحشت شي، بیا دا انسان دَ الله دَ دین نه لرې لرې ګرځي، دَ الله دین ته نهٔ نزدې کیږي.

(٥) پنځم اثر دَ ګناه: دَ نیکانو خلقو نه وحشت محسوسول

پنځم اثر دَ ګناه دا دے: چې دا انسان دَ نیکانو خلقو نه هم وحشت محسوسوي، لرې والے ترې حاصلوي، څومره چې یَو انسان جُرمونه کوي دومره دَ دهٔ دَ نیکانو خلقو سره تعلق ختمیږي، څومره چې یَو انسان نیکئ کوي دومره ئې دَ نیکانو خلقو سره تعلق سیوا کیږي، کلهٔ چې یَو انسان ګناه کوي نو دَ هغې ګناهګار انسان تعلق دَ ګناهګار خلقو سره جوړیږي، او کلهٔ چې یَو انسان نیکئ کوي نو دَ هغهٔ تعلق دَ نیکانو خلقو سره جوړیږي، دَ دې وجې نه علماءِ کرامو ذکر کړي دي: کلهٔ چې یَو انسان په زړهٔ کښې دَ نیک عمل سوچ کوي نو الله تعالیٰ فرشته راولیږي، او دَ هغې انسان توجّو هغې عمل طرف ته پیدا کړي، او هغهٔ عمل صالح ورباندې اوکړي، او کلهٔ چې انسان په زړهٔ کښې دَ ګناه تصوّرات کوي نو شیطان راشي، او په هغې ګناه ئې ورتیز کړي، او هغهٔ ګناه ورباندې اوکړي، نو دَ ګناه اثر دا دے: چې دَ انسان په زړهٔ وحشت راځي، او دَ الله نه ئې لرې والے راځي.

(٦) شپږم اثر: ګناه سره دَ انسان دَ هر کار نه خیر او برکت ختمیږي

نو بل اثر دَ ګناه دا دے: چې دَ انسان دَ هر کار نه خیر او برکت ختمیږي، او هر کار په دهٔ باندې مشکل شي، آسان کار به وي، او هغهٔ به په دهٔ باندې ګران شي، لکه څنګه چې تقویٰ باندې ګران کار آسانیږي دغسې په ګناه باندې آسان کار انسان ته ګرانیږي.

بعضې خلق وائي: یره، جي! چې دا څهٔ چل دے چې کوم کار ته لاس اچوم هغه سمے نهٔ خوري، دَ دې وجه ګناهونه دي، تهٔ ګناه پریږده نو تهٔ بیا ګوره! چې ستا هر کار سمے خوري او کهٔ نه؟ خو چې جائز کار وي، او ناجائز کار نهٔ وي.

(٧) اووم اثر دَ ګناه: ګناه سره په زړهٔ کښې ظلمت راځي

دَ ګناه په وجه دَ انسان په زړهٔ کښې ظلمت راځي، دے بیا دَ دغې ظلمت په وجه جائز او ناجائز نهٔ پیژني، دے پهٔ شرکیاتو کښې مبتلاء کیږي، پهٔ بدعاتو کښې مبتلاء کیږي، پهٔ رسوماتو کښې دے مبتلاء کیږي، چې کوم خلافِ شرع کار دے نو بیا دے دَ هغې مشر وي؛ ځکه چې دَ دهٔ پهٔ زړهٔ کښې تیارهٔ راغلې ده.

دَ ګناه او دَ نیکئ علامات

• دَ ګناه او دَ نیکئ علامات اوپیژنئ! دَ عبد الله بن عباس ﷺ نه نقل دي، هغهٔ وائي: "إِنَّ لِلْحَسَنَةِ ضِيَاءً فِي الْوَجْهِ، وَنُوراً فِي الْقَلْبِ".(1)

دَ نیکئ اثر دا دے: "چې دِ نیکئ پهٔ وجه پهٔ مخ کښې نورانیت پیدا کیږي، مخ کښې یَو روښانتیا وي، او دَ نیکئ پهٔ وجه زړهٔ کښې هم یَو نورانیت وي".

"وَسَعَةً فِي الرِّزْقِ".

بل دَ نیک عمل اثر دا دے: "چې انسان نیک عمل کويْ الله تعالیٰ دَ هغهٔ پهٔ رزق کښې فراخي راولي".

الله تعالیٰ ورله رزق سیوا کوي.

بل دَ نیک عمل اثر: "وَقُوَّةً فِي الْبَدَنِ".(2)

"دې سره دَ انسان پهٔ بدن کښې قوّت پیدا کیږي".

تهٔ ګورې نه! دَ شپې دا خوب خومره مزیدار وي، خو چې کلهٔ انسان کښې دَ نیکئ طلب وي نو ما او تا اودهٔ یُو، او چې کومو خلقو کښې دَ نیکئ طلب وي نو هغوي دَ شپې راپاسیدلې وي او الله ته ولاړ وي، دا ولې؟ ځکه دا دَ هغوي دَ نیکو اعمالو نتیجه ده، الله ورله پهٔ دې بدن کښې قوّت او طاقت پیدا کړے وي، نو پهٔ ما او تا دغه کار ګران شي، او هغوي ته آسان شي، قرآنِ کریم وائي: ﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾.(3)

(1) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1)، "أثر الإيمان في تحصين الأمة الإسلامية ضد الأفكار الهدامة": (367/1).

(2) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1).

(3) [سورة البقرة: 45].

الله وائي: "امداد حاصل کړئ، په صبر او په مونځ باندې، صبر کول، مونځ کول دا خوئي ډير کران خوئي دے (دَ صبر ماده ځان کښې پيدا کول کران کار دے، مونځ کول ډير زيات کران کار دے)، مګر نۀ دے کران په يريدونکو باندې دَ الله نه".

دا مونځ کول کران دي خو هغۀ چا ته نۀ دي کران چې څوک دَ الله نه يريږي، او چې څوک دَ الله نه نۀ يريږي نو دا هغۀ ته ډير کران دے، دَ سحر نه تر ماښامه پورې کار کولے شي، بلکه دَ شپې هم مزدوري کولے شي، توله ورځ دَ کرکټ په ميدان کښې منډې وهلے شي، دَ دنيا دپاره دَ يو ملک نه بل ملک ته تلے شي، خو دَ مونځ دپاره دَ کور نه دوه قدمه بهر ته نشي اغستلے، دا دَ ګناه هغۀ اثر وي چې دَ انسان په بدن کښې دَ نيکو اعمالو دپاره ضعف پيدا کيږي، دا دَ ګناه هغۀ اثرات دي.

نو امام ابن قيم ؒ دَ ابن عباس ؓ قول نقل کولو: بل اثر دَ نيکئ ابن عباس ؓ وائي: "وَمَحَبَّةً فِي قُلُوْبِ الْخَلْقِ".[1]

"دَ نيکئ په وجه دَ خلقو په زړونو کښې دَ هغې انسان سره محبت پيدا شي".

دَ الله رب العزة سره محبت

يَو اوږد حديث کښې راځي: نبي ﷺ فرمائي: "کلۀ چې الله رب العزة دَ يَو انسان سره محبت کوي نو جبرئيل امين ؑ رااوغواړي ورته وائي: اے جبرئيل! دا فلانکے سړے زما دوست دے، دۀ سره زما محبت دے، خبردار تۀ ورسره هم محبت اوکړه، نو جبرئيل امين ؑ دَ هغۀ سره محبت شروع کړي، نو جبرئيل امين ؑ آسمان ته راشي او فرشتو ته وائي: اے فرشتو! واورئ! دَ دې فلانکي انسان سره دَ الله تعالى ډير محبت دے، تاسو ورسره هم مينه کوئ، بيا جبرئيل امين ؑ زمکې ته راکوز شي، په زمکه کښې دَ انسانانو په زړونو کښې دَ هغې انسان سره مينه او محبت پيدا کړي، دَ الله په حکم سره، نو تمام انسانان دَ هغې انسان سره مينه او محبت کوي (هان! چې کوم مشرکين او مبتدعين دي نو هغوي به خود بغض او حسد کوي)، او کلۀ چې الله رب العزة دَ يَو انسان سره بُغض کوي، اول جبرئيل امين ؑ ته اووائي: دا فلانکے زما بدي شي، دَ دۀ سره به تۀ

(1) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1).

چرته دوستي نهٔ کوي، بغض به ورسره کوي، نو دَ هغې ورځې نه ورسره جبرئيل امين ﷺ هم بغض او دُشمني شروع کړي، جبرئيل امين ﷺ ملائکو ته اووائي: چې دا فلانکے انسان دَ الله تعالى سخت دُشمن دے، تاسو ورسره چرته مينه اونهٔ کړئ، دَ فرشتو ورسره هم دشمني شروع شي، پهٔ زمکه کښې هم الله دَ هغې انسان سره دَ خلقو پهٔ زړونو کښې بغض او حسد پيدا کړي".

دا خلق يَو متل کوي، وائي: "کار خپل کوه او شاباسے دَ کلي اخله"، چې خپل کار کوې خو ښهٔ کار کوې نو خلق به درباندې شاباسے او آفرين وائي، نيکي ځان له کوې او دَ ټولو خلقو به خوښ ئې، او چې بدې کوي نو ځان له به بدي کوې، او دَ ټولو خلقو به بدي شي.

سيدنا ابن عباس ﷺ دَ ګناه اثرات ذکر کوي

"الجواب الکافي" کښې ابن قيم دَ ابن عباس ﷺ قول نقل کړے، څهٔ حصه ئې اوس دا مخکښې ذکر شوه، مخکښې دَ حسناتو (نيکو) فوائد ذکر شو، او اوس ابن عباس ﷺ دَ سيئات (ګناهونو) نقصانات ذکر کوي:

(۸) اول اثر

ابن عباس ﷺ فرمائي: "وَإِنَّ لِلسَّيِّئَةِ سَوَاداً فِي الْوَجْهِ".(1)

"دَ بدئ دپاره پهٔ مخ کښې توروالے پيدا شي".

کهٔ يَو ډير خائسته انسان وي خو دَ هغهٔ دا رنګ پهٔ خلقو باندې غلط لګي، ښهٔ ورباندې نهٔ لګي، دا دَ بدئ هغهٔ اثر دے.

(۹) نهم اثر

وائي: "وظُلْمَةً فِي الْقَبْرِ وَالْقَلْبِ".

"دَ بدئ پهٔ وجه دَ انسان پهٔ زړهٔ کښې او دَ دهٔ پهٔ قبر کښې دَ دهٔ دپاره تيارهٔ شي".

قبر کښې به ئې هم توره تيارهٔ وي او زړهٔ به ئې هم دَ تورې تيارې نه ډک وي.

(۱۰) لسم اثر

"وَوَهْنًا فِي الْبَدَنِ".(1)

(1) انظر: "الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1).

دَ بدئ بل اثر دا دے: "دَ انسان پۀ بدن کښې به وهن (سست والے) پیدا شي".

دَ منافق دَ مونځ بیان

قرآنِ کریم کښې چې الله تعالی دَ منافق دَ مونځ ذکر کوي، نو الله فرمائي: ﴿وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾.[2]

"کلۀ چې دا منافقان مونځ له اودریږي نو داسې اودریږي چې سُست پست او ناراسته ولاړ وي، دوي خلقو ته ځان ښودنه کوي او دوي نۀ یادَوي الله لره مګر لږ".

دا کمزوري ولې ده؟ وجه دا ده: چې زمونږ دَ ګناهونو سره تعلق سیوا دے، دا مونځ پۀ مونږ داسې وي چې کلۀ یه ترې سلام کرځوو، غټ غټ تکي ترې راغونډ کړو، او زغلو، او مونځ څۀ وخت کوو؟ پۀ داسې وخت کښې چې دغه دَ منافق مونځ وي، حدیث کښې راځي: "چې منافق پۀ دې انتظار کښې وي چې کلۀ به نمر پریوځي، چې نمر پۀ زَیړیدو شي نو دے به رامنډې کړي..."، اودس کښې به نیم اندامونه اوچ پریږدي او نیم لامدۀ وي، نو بیا وائي: استاجي! مونځ کیږي او کۀ نۀ کیږي؟ نو زر نیت اوتړي، نبي ﷺ فرمائي: "دَ چرګ پشان څلور ټونګې اووهي"، پۀ سیکنډونو کښې څلور رکعته اوکړل، دا دومره پۀ مونږ باندې ولې بوج دے؟ بوج پۀ مونږ باندې ځکه دے: چې زمونږ او ستاسو تعلق دَ ګناهونو سره دے، دَ نیکو سره زمونږ تعلق کم دے.

(۱۱) یوولسم اثر دَ ګناه

"وَنَقْصًا فِي الرِّزْقِ".

"چې دَ انسان پۀ رزق کښې کمے راځي".

او کۀ رزق ئې ډیر وي خو دا انسان به مطمئن نۀ وي.

حدیث قدسي

حدیث قدسي دے، الله پاک وائي: "اے بنیادمه! تۀ زما عبادت ته ځان اوزګار کړه، تۀ زما عبادت له ځان فارغ کړه، زۀ به ستا غریبي ختمه کړم، او ستا سینه به زۀ دَ مالدارئ نه ډکه کړم، کۀ چرې دا کار دې اونۀکړو نو بنیادمه! شپه او ورځ به دې لاس دَ کار نه نۀ خالي کوم، او

(1) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1).

(2) [سورة النساء: 142].

غریبي به درته نهٔ ختموم".

دَ شپې به هم پهٔ کار کښې مبتلا ئې او دَ ورځې به هم پهٔ کار کښې مبتلاء ئې، او غریبي به دې نهٔ ختمیږي؛ نو دا زما او ستا دَ ګناهونو وجه ده، چې څومره ما او تا پهٔ ګناه کښې مبتلا کیږو دومره دنیا پسې پهٔ منډه کیږو.

(۱۲) دولسم اثر دَ ګناه

"وَبُغْضَةً فِي قُلُوبِ الْخَلْقِ".[1]

دَ ګناه سزا دا ده: "چې دَ خلقو پهٔ زړونو کښې به مونږ سره بغض او حسد پیدا کیږي".

ګناه به ځان له کوو، او بُغض او حسد به راسره دَ خلقو وي، مثال پهٔ طور یَو سړے دے او دے زناکاني کوي، نو دے خو ښهٔ ښکلے ځوان دے خو هسې دَ چا پهٔ سترګو به ښهٔ اولګي؟ ګناه خو ئې ځان له انفرادي ګناه ده، خو دَ خلقو پهٔ سترګو دے ښهٔ نهٔ لګي، دارنګې یَو سړے دے او دے چرس او فوډر څښکي نو دا خو دَ هغهٔ ځان له عمل دے، ځان له ئې نقصان دے، خو پهٔ ټول کلي کښې هغهٔ له څوک ښهٔ نهٔ ګوري، هر یَو وائي: ګوره! خپل ځان ئې تباه کړو، دَ خلقو پهٔ زړونو کښې دَ هغهٔ نه نفرت وي، دَ خلقو پهٔ زړونو کښې دَ هغې انسان سره بغض او نفرت وي، خو دا ګورے! دَ نیکانو خلقو، "الجِنْسُ يَمِيلُ إِلَى الجِنْسِ" "یَو جنس بل جنس ته میلان کوي"، مثال پهٔ طور یَو سړے دے، زنائي دے، نو دَ زناکارو هغهٔ ډیر خوښ دے، کهٔ یَو سړے غلاکر دے، نو دَ غلا کرو هغهٔ ډیر خوښ دے، کهٔ یَو سړے دهوکه مار دے نو دَ دهوکه مارو خلقو هغهٔ خوښ دے، خو محبت دَ نیکانو خلقو به دَ داسې انسان سره نهٔ وي، دَ بدکارو خلقو به خو ورسره محبت خود وي.

دَ مجلس اثر

دا یاد اوساتئ! دَ هر مجلس اثر وي، نبي ﷺ فرمائي: «الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ».[2]

"هر سړے پهٔ دین او طریقه دَ خپل دوست باندې چلیږي، نو اودې ګوري یَو تن ستاسو نه

(1) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1).
(2) أخرجه الترمذي في أبواب الزهد، باب، برقم: (2378).

چې چا سره ئې دوستانه ده".

کۀ چرې ستا دَ نیکانو سره دوستانه ده، نو آخر به ستا نه نیک سړے جوړ شي، او کۀ چرې بدکارو خلقو سره دې دوستانه ده، نو آخر به درنه بد سړے جوړیږي، کلۀ به هم درباندې دَ هغۀ هغه اثر کیږي، نو دا دَ ګناه اثر دے، چې دَ نیکانو خلقو پۀ زړونو کښې به تا سره بُغض او حسد وي.

(۱۳) دیارلسم اثر دَ ګناه "حِرمَانُ الطَّاعَة"

"حرمانِ الطاعة" مطلب دا: چې سړے دَ ګناه پۀ وجه دَ طاعاتو (نیکو) نه محرومه کیږي، مثلا یَو سړے دے چې هغۀ دروغ وائي، نو دے دَ دې دروغو پۀ وجه دَ ریښتیا وئیلو نه منع شوے، یَو سړے دے چې هغۀ پۀ دې خپلو سترګو باندې پردو ښځو ته ګوري، "تي وي" ته ګوري، "وي سي آر" ته ګوري نو دے پۀ دې سترګو دَ الله دَ قدرتونو دَ کتلو نه محرومه شوے دے، یَو سړے دے چې هغۀ ګانې اوري او غیبتونه کوي نو دے دَ ذکر اذکار نه محرومه شوے دے، دَ قرآنِ کریم دَ تلاوت نه دے محرومه شو.

او امام ابن قیم ﷬ بیا وائي: "فَلَوْ لَمْ يَكُنْ لِلذَّنْبِ عُقُوبَةٌ إِلَّا أَنْ يَصُدَّ عَنْ طَاعَةٍ تَكُونُ بَدَلَهُ".[1]

امام ابن قیم ﷬ وائي: "کۀ دَ ګناه یَو اثر هم پاتې نشي چې صرف دا یَو اثر ئې پاتې شي چې انسان پرې دَ طاعت نه محرومیږي نو دا هم بس دے"؛ ځکه چې دَ نیکو اعمالو نه خوږې پاتې کیږي، نو دا دَ ګناه اثر دے: چې انسان دَ ګناه پۀ وجه دَ نیکو اعمالو نه پاتې کیږي.

بدعات ایجاد کول

دَ دې وجې نه حدیث کښې راځي: "کوم قوم چې بدعات ایجاد کړل نو الله به دَ هغې مقابله کښې دَ هغوي نه سنت طریقه اوچتوي"، نیکي او بدي دا دواړه ضِدَّین دي، دا دواړه پۀ یَو ځائے نشي جمع کیدے، چې تۀ دې نیکۍ هم کوې او بدۍ دې هم کوې، دا نۀ کیږي: چې "تۀ دې هم شپیلي وهې او هم دې ستوان خورې"، یا به ستوان خورې او یا به شپیلي غږوې، نو کۀ تۀ وائې: چې زۀ دې نیک سړے یم، او دَ ګنانګارو سره دې هم کیښنم نو دا نشي کیدے، چې ګناه کوې، نیکي به درنه پاتې کیږي، او چې نیکي کوې نو ګناه به درنه پاتې کیږي.

(1) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (54/1).

مثال

مثال په طور: یَو سړے دے، او هغهٔ "ټي وي" ته ناست دے، دَ دې اثر دا دے: چې دَ دې انسان نه به مونځ پاتې کیږي، کهٔ مونځ ترې پاتې نشي نو جَمع به ترې خو پاتې کیږي، او ګنې درس دَ قرآنِ کریم به ترې نه پاتې کیږي، یَو سړے دے غیبت کوي، نو دَ دې اثر دا دے: چې دَ دهٔ نه به بل دَ نیکئ کار پاتې کیږي، دا دَ هرې ګناه اثر دے چې ګناه راځي نو نیکي به دَ هغهٔ سره ځي.

(١٤) څوارلسم دَ ګناه اثر: دَ عُمر نه خیر او برکت ختمیدل

بل اثر دَ ګناه دا دے: چې دَ دې سره دَ انسان عمر نه خیر او برکت ختمیږي، دَ خیر او برکت دا مطلب نهٔ دے چې دا سل (١٠٠) کاله عمر به ئې پنځوس (٥٠) کاله شي، دغه سل (١٠٠) کاله عمر به ئې وي خو دغې سلو کالو عمر کښې به دَ پنځوس (٥٠) کالو هومره کار نهٔ وي کړے، دَ یَو سړي به سل (١٠٠) کاله زندګي وي، دَ بل به پنځوس (٥٠) کاله زندګي وي، هغې پنځوسو (٥٠) کالو والا به ترې ډیر کار کړے وي، دَ دنیا به ئې هم ډیر کړے وي او دَ آخرت به ئې هم ډیر کړے وي، دا ولې؟! ځکه دَ دهٔ پهٔ عُمر کښې الله خیر او برکت اچولے دے، او دَ بد عمله انسان پهٔ عمر کښې خیر او برکت نشته دے، تاسو اوګورئ! خلق بوډاګان شي او دَ بوډا والي پورې هغوي هغهٔ خپل مونځ هم نهٔ وي سم کړے، دا دَ ګناهونو هغهٔ اثر وي، او کهٔ بیا ډیر کوشش کوي نو ژبه ئې پرې نهٔ راوړي، دَ ګناه اثر دا دے: چې دَ انسان پهٔ عمر کښې به خیر او برکت نهٔ وي.

پهٔ عمر کښې برکت

دَ انسان پهٔ عمر کښې چې برکت راځي، نو پهٔ دوو څیزونو سره راځي، نبي ﷺ فرمائي: "څوک چې دا غواړي چې دَ هغهٔ پهٔ عمر کښې خیر او برکت راشي نو «فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ»،[1] نو دے دې خپلوَلي پالي".

خپلولي پالل د چې غم ښادي دې چا سره نهٔ پرېږدي، نن معاشره کښې اوګوره! دَ هر سړي دَ بل سړي سره نالګي ده.

بل دا چې دَ خلقو نه دعاګانې اخلي، دَ نیکانو خلقو دعاګانې اخلئ، دَ هغوي خدمت کوئ، چې دعاګانې درته کوي دعاء سره پهٔ عُمر کښې خیر او برکت راځي؛ ځکه نبي ﷺ فرمائي: «وَلَا

(1) أخرجه البخاري في كتاب البيوع، باب من أحب البسط في الرزق، برقم: (2067).

يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا الْبِرُّ». [1]

"پۀ عُمر کښې زیادت نۀ راځي مګر پۀ نیکۍ او خیګړې کولو سره".

نو عمر زیاتیږي نه؛ ځکه دا خو دَ انسان دَ پیدائش نه مخکښې لیکلے شوے دے، چې دومره عمر به ئې وي، برکت پۀ عمر کښې راځي دَ نیکۍ او خیګړې پۀ وجه چې تۀ نیکانو خلقو سره خیګړه اوکړې او هغه تا ته دعاء اوکړي نو دې سره عمر کښې برکت راځي، نو دَ نیکانو خلقو نه دعاګانې اخلئ.

دا یاد اوساتئ! دَ چا آزار مۀ اخلئ، څوک خفه کوئي مه، حدیث کښې راځي: «اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ». [2]

"دَ مظلوم دَ خیرو نه ځان اوساته؛ ځکه مظلوم دَ دې خیرو او دَ الله پۀ مینځ کښې څۀ پرده نشته".

کلۀ چې مظلوم دلته آواز اوکړي، نو فورًا الله هغۀ آواز قبلوي، دَ هغۀ چا دَ خیرو نه ځان بچ کوه چې دَ هغوي بغیر دَ الله نه بله څۀ ایله نۀ وي.

نو مقصد مې دا دے: چې دَ نیک عمل سره دَ انسان پۀ عُمر کښې خیر او برکت راځي، او دَ بدۍ سره دَ انسان دَ عمر نه خیر او برکت ختمیږي.

(۱۵) پنځلسم اثر دَ ګناه: دَ امام ابن القیم رحمه الله قول

امام ابن القیم رحمه الله وائي: دَ بدۍ بل اثر دا دے: چې "أَنَّ الْمَعَاصِيَ تَزْرَعُ أَمْثَالَهَا، وَتُولِدُ بَعْضَهَا بَعْضًا". [3]

"چې دا ګناه ډیریږي، بچي راوړي".

وائي: نیکۍ هم سیوا کیږي، بچي راوړي، نو ګناهونه نور نور سیوا کیږي، نن دې یَو ګناه اوکړه، نو صبا به دوه ګناهونه کوې، نن دې دوه ګناهونه اوکړل نو بله ورځ به درې کوې، دغسې به وریسې پۀ بره باندې ځې، او چې نن دې یَو نیک عمل اوکړو، صبا به الله دَ بل نیک عمل توفیق درکوي، دوه نیکۍ به کوې، بله ورځ به الله دَ بل عمل توفیق درکوي، نو ورځ تر ورځ به نیکۍ سیوا کیږي.

(1) أخرجه الترمذي في أبواب القدر، باب ما جاء لا يرد القدر إلا الدعاء، برقم: (2139).
(2) أخرجه البخاري في كتاب المظالم والغصب، باب الاتقاء والحذر من دعوة المظلوم، برقم: (2448).
(3) انظر: "الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي أو الداء والدواء" لابن القيم: (55/1).

(١٦) شپاړلسم اثر دَ ګناه: دَ توبې نه پاتې کېدل

دَ دې وجې نه دَ ګناه بل اثر دا دے: چې دَ دې په وجه انسان دَ توبې نه پاتې کيږي، چې ګناهونه زيات شي، نو تهٔ به دَ کومې کومې ګناه نه توبه اوباسې، دَ دهٔ بيا هر څهٔ ته خيال وي خو توبې ته ئې خيال نهٔ وي، دا دَ ګناه اثر دے.

(١٧) اوولسم اثر دَ ګناه: دَ ګناه سره عادت کېدل

بل اثر دَ ګناه دا دے: چې کلهٔ انسان ګناه کوي نو دے دَ هغې ګناه سره عادت شي، بيا ورته ګناه ګناه نهٔ ښکاري، بلکه دے بيا پهٔ هغې ګناه باندې فخر کوي، دا څومره ګناهونه چې نن دې ملک کښې عام دي، دَ دې وجه دا ده: چې دا ګناهونه مونږ کوو، دَ بار بار کولو دَ وجې نه مونږ ته دَ هغې پهٔ کولو څان بد نهٔ ښکاري، زنانه خو داسې حد ته اورسيدې، چې هغوي دَ خلقو پهٔ مخکښې سندرې وائي، او پروا ئې نشته، "ټي وي" او "وي سي آر" هر کور کښې پروت دے، ښځه بچي خاوند ټول ورته پهٔ شريکه باندې ګوري، ولې چې هغه شرم دَ سړي نه ختم شي، دا دَ ګناه اثر دے: چې ګناه سره عادت شي نو بيا ګناه ورته ګناه ښکاري هم نه.

دَ ښکاره ګناه کونکي حال

رسول الله ﷺ فرمائي: «كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ».[1]

"زما ټول امت به الله معاف کړي، خو هغهٔ سړے الله نهٔ معاف کوي چې کوم سړے ښکاره پهٔ ښکاره ګناهونه کوي".

دا ياد اوساتئ! علماء کرام ذکر کړي دي: "چې ګيره خريل دا ښکاره ګناه ده؛ ځکه دا خو ټولو خلقو له مخامخ ښکاري، دا پهٔ ګناه کبيره کښې راځي"، بعضې خلق وائي: ګيره پريخودل سنت دي، سنت خو ورته ځکه وائي؛ چې دَ دې ثبوت پهٔ سنت راغلے دے، کني دا واجب دي، دا دَ يو پيغمبر نه بلکه دا دَ تمامو پيغمبرانو سنت دي، چا دا نهٔ دي ښودلي چې يو پيغمبر يا يو صحابي يا يو عالم چرته ګيره خرئيلي وي، دا ښکاره ګناه ده، او دَ ښکاره ګناه کونکي معافي نشته.

دَ الله پهٔ بنده پرده اچول

نبي ﷺ فرمائي: کلهٔ کلهٔ الله رب العزة پهٔ انسان پرده واچوي، دا دَ الله احسان دے، چې

(1) أخرجه البخاري في كتاب الأدب، باب ستر المؤمن على نفسه، برقم: (6069).

مونږ او تاسو ګناهونه اوکړو فورًا الله تعالی سزا هم نهٔ راکوي، او پرده راباندې واچوي، خو دا بنده دومره بے حياء وي چې سحر دے خپله خلقو ته له وائي: يره! بيګا مې خو دا ګناه کړې وه، بيګا مې زناء کړې وه، او بيګا فلانکي ځائے کښې مجلس وو هلته تلے اوم، نو الله درباندې پرده اچولې وه، هيڅا ته ئې نهٔ ئې ښکاره کړے، او دا ظالم پخپله باندې خلقو ته وائي: چې بيګا مې داسې ګناه کړې وه، دا ولې هغهٔ حياء دَ انسان دَ سترګو نه ختمه شي؟ دا دَ ګناهونو اثرات دي، او دا ډير شے دي.

رونړوا کمال دا دے: چې ځان دَ ګناه نه بچ کوئ، ګناه ته وره مهٔ وايئ، چې هره ګناه ده، چې شريعت کښې ورته ناروا وئيلې ده، دَ هغې نه ځان بچ کوئ، دَ دې کمال به دا وي: چې دَ نيکو اعمالو توفيق به پهٔ بدن کښې سيوا کيږي، او چې څومره ګناه سيوا کيږي دومره به انسان دَ نيکو اعمالو نه لرې کيږي.

الله رب العزة دې مونږ له دَ نيکو اعمالو توفيق راکړي (آمين!).

وَآخِرُ دَعْوٰنَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ.

ادارة الكتابة والتوزيع
كاتب: ابو عبد الله ضياء الرحمن الحنفي
مردان طورو ميرو آمان كوټ
0307-5134893
ہم سے آن لائن کتاب، ٹائٹل کی کتابت، اعلی کمپوزنگ، صاف پرنٹنگ وغیرہ کیلئے رابطہ کر سکتے ہیں۔

تاريخ اختتام الكتابه: 03/اكتوبر/ 2021ع، بمطابق: ٢٦ صفر ١٤٤٣هـ بيوم الأحد، بوقت: 02:17 مـ

پدي كتاب كښي تا سولوستلے شئ

(۱) دنبی ﷺ سره مینه لازمه ده

(۲) په دین قربانی

(۳) نهی عن المنكر

(۴) رِدِ بدعات

(۵) عیدمیلا د نبی

(٦) عُرس

(۷) ذكر با الجهر(په زوره ذكر كول)

(۸) دسنتو نه روستو په جمع دُعاء كول

(۹) دجنازی نه روستو دُعا

(۱۰) دمړی دكور نه خوراك كول

(۱۱) زیارة القبور

(۱۲) واده كول سنت دی

(۱۳) دواده رسم او رواج

(۱۴) دمحرم رسم او رواج

(۱۵) دصفر دمیا شتی رسومات

(۱٦) د شعبان دمیا شت رسومات

(۱۷) په شریعت كی دخوشحالی طریقه

(۱۸) په شریعت كی دغم طریقه

(۱۹) دشیطان وسوسی

(۲۰) دګنا هونو اثر

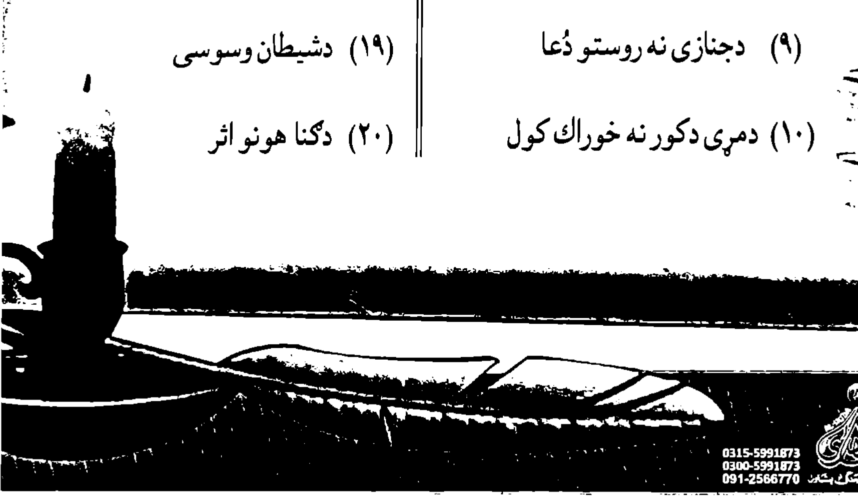

0315-5991873
0300-5991873
091-2566770